

प्रकाशक :

पं. नमनलाल ताराचन्द्र दोशी, व्याकरणवीथी
मन्त्री, जैन साहित्य विम्वस मण्डल
११२, धोडवंडर रोड, इरल्य व्रीव
विलेपारते, मुंबई—५६ (A S)

प्रथम आवृत्ति

१०००

ईस्वीतन् १९६२

विक्रमसंवत् २०१९

मूल्य रु. १५

मुद्रक :

वि. पु. भागवत

मौत्र प्रिंटिंग ब्यूरो, सदाववाडी

गिरगाव, मुंबई ४

अनुक्रमणिका

१. महाप्रणवसूत्रम्
२. निषेधन
३. यन्त्रचिप्रसूचि
४. यन्त्रनिप्रविषय
५. अन्तर्गतं प्रकाशानो
६. नमस्कृत
७. यन्त्रारि मंगलम्
८. पञ्च परमेष्ठि नमस्कृतं प्रथितं स्यात् तत्रापरी

विषयानुक्रम

क्रमांकः	विषय	पृष्ठ
[४६-१]	नमस्कृतसूत्रप्रसूचि	१
[४७-२]	'ॐ' स्वरविज्ञानप्रसूचि	५
[४८-३]	श्रीशिवप्रसूचिप्रसूचिः साधार्थीन (हृदयार्थ) स्यात्	८
	परिमित १ 'ॐ' स्वरविज्ञानप्रसूचि	१३
	परिमित २ साधार्थीनप्रसूचिः	१७
[४९-४]	श्रीशिवप्रसूचिप्रसूचिः 'धर्मोपदेशमात्रा' 'नमः' 'ॐ' 'अक्षरतन्त्र' स्यात्	२१
[५०-५]	अर्च	
	श्रीशिवप्रसूचिप्रसूचिः श्रीशिवदेवस्य 'प्रसूचि' नामकस्य 'अक्षरतन्त्र' स्यात्	
	श्रीशिवप्रसूचिप्रसूचिः श्रीशिवदेवस्य 'प्रसूचि' नामकस्य 'अक्षरतन्त्र' स्यात्	२८
[५१-६]	अर्च	
	श्रीशिवप्रसूचिप्रसूचिः श्रीशिवदेवस्य 'प्रसूचि' नामकस्य 'अक्षरतन्त्र' स्यात्	
	श्रीशिवप्रसूचिप्रसूचिः श्रीशिवदेवस्य 'प्रसूचि' नामकस्य 'अक्षरतन्त्र' स्यात्	३८
[५२-७]	श्रीशिवप्रसूचिप्रसूचिः श्रीशिवदेवस्य 'प्रसूचि' नामकस्य 'अक्षरतन्त्र' स्यात्	४१
[५३-८]	कल्पितकालस्य श्रीशिवप्रसूचिप्रसूचिः श्रीशिवदेवस्य 'प्रसूचि' नामकस्य 'अक्षरतन्त्र' स्यात्	
	पुनरुक्तनिप्रसूचिप्रसूचिः [पञ्चनमस्कृतसूत्रम्]	४८
[५४-९]	कल्पितकालस्य श्रीशिवप्रसूचिप्रसूचिः श्रीशिवदेवस्य 'प्रसूचि' नामकस्य 'अक्षरतन्त्र' स्यात्	५०
	श्री शोभोदयप्रसूचिप्रसूचिः	५१
	श्री प्रसूचिप्रसूचिप्रसूचिः	५२

नोटः—प्रत्येक सूत्रेन अनुवाद तथा तेषां दृष्ट परिचय ग्राह्ये आस्यते । तेषां अनुवाद नष्टी आस्यते तेषां आगच्छ
 न आस्यते तेषां दृष्ट ।

[५५-१०]	भट्टारकश्रीसकलकीर्तिरचित 'तत्त्वार्थसारदीपक' महाग्रन्थस्य संदर्भः	७५
[५६-११]	श्रीसिंहतिलकसूरिविरचितश्रीमन्नराजहस्यान्तर्गत- यहंदादिपञ्चपरमेष्ठिस्वरूपसन्दर्भः	९५
[५७-१२]	श्रीसिंहतिलकसूरिखंडव्यः परमेष्ठिविधायनचक्रकल्पः	१११
[५८-१३]	श्रीसिंहतिलकसूरिविरचितं लघुनमस्कारचक्रस्तोत्रम्	१२७
[५९-१४]	श्रीसिद्धसेनसूरिप्रणीतं धीनमस्कारमाहात्म्यम्	१४२
[६०-१५]	श्रीजिनप्रभसूरिरचिता पञ्चनमस्तुतिस्तनुतिः	१७६
[६१-१६]	श्रीजिनप्रभसूरिरचितः पञ्चपरमेष्ठिनमस्कारस्तवः	१८३
[६२-१७]	श्रीकमलप्रभसूरिविरचितं जिनपञ्चस्तोत्रम्	१८४
[६३-१८]	महामहोपाध्याय श्रीयशोविजयगणिविरचिता परमात्मपञ्चविंशतिका	१८९
[६४-१९]	श्रीसिंहनन्दिभट्टारकविरचितः पञ्चनमस्तुतिदीपकसन्दर्भः	१९३
[६५-२०]	श्रीसिंहनन्दिविरचित-पञ्चनमस्तुतिदीपकान्तर्गत-नमस्कारग्रन्थाः	१९९
[६६-२१]	आत्मरक्षणमस्कारस्तोत्रम्	२१६
[६७-२२]	पञ्चपरमेष्ठिस्तवनम्	२१८
[६८-२३]	नमस्कारस्तवनम्	२२०
[६९-२४]	लक्षणमस्कारगुणनविधिः	२२१
[७०-२५]	धीनागसेनाचार्यविरचिततत्त्वानुशासनसन्दर्भः	२२३
[७१-२६ क]	श्रीचन्द्रतिलकोपाध्यायविरचितश्रीअभयकुमारचरितसन्दर्भः	२३७
[„ ख]	श्रीरत्नमण्डनगणिविरचितसुदृतसागरसन्दर्भः	२३९
[„ ग]	श्रीवर्धमानसूरिविरचितआचारदिनकरसन्दर्भः	२४१
[„ घ]	श्रीरत्नमंदिरगणिविरचितउपदेशतरङ्गिणीसन्दर्भः	२४३
[७१-२६ च*]	श्रीविजयवर्णिविरचित 'मन्त्रसारसमुच्चयापरनाम-ब्रह्मविद्याविधि'-ग्रन्थान्तर्गता- हंदादिचीनस्वरूपसन्दर्भः	२४६
[„ छ]	श्रीरत्नचन्द्रगणिविरचितमातृकाप्रकरणसन्दर्भः	२४८
[७२-२७ *]	श्रीहेमचन्द्राचार्यविरचितः अहंभ्रामसहस्रसमुच्चयः	२५१
[७३-२८]	महामहोपाध्यायश्रीविनयविजयगणिविरचितश्रीजिनसहस्रनामस्तोत्रम्	२५८
[७४-२९ *]	पं. आशाधरविरचितश्रीजिनसहस्रनामस्तवनम्	२८४
[७५-३०]	याकिनीमहत्तरासुनु-भयविच्छाद्-भगवत्-श्रीहरिभद्रसूत्रित-'षोडशकप्रकरण'- संदर्भः	२९३
[७६-३१ (अ)]	श्रीजयतिलकसूरिविरचित श्रीहरिचक्रमचरितान्तर्गतसंदर्भः	२९९
[७६-३१ (य)]	धीनवतत्वसंवेदनान्तर्गतसंदर्भः	३००
[७७-३२ *]	श्रीसिद्धसेनदिवाकरविरचितः शक्रस्तवः	३०१
[७८-३३]	धीपूज्यपादविरचितः सिद्धभक्त्यादिसंग्रहः	३०५
[७९-३४]	श्रीरत्नशेखरसूरिविरचित 'ब्राह्मविधि'प्रकरणान्तर्गतसन्दर्भः	३१५
[८०-३५]	उपा. श्रीयशोविजयजीहृत 'ब्राह्मिशाद् ब्राह्मिषिका' सन्दर्भः	३२७
[८१-३६]	प्रकीर्णश्लोकाः	३२८
[८२-३७]	अनातकर्तृकः धीपञ्चपरमेष्ठिस्तवः	३३०
	शुद्धिपत्रक	३३२

पद्मावती देवी (नालन्दा स्थापत्यना आधारे)

महाकविगुणपालविरचित 'जंबुचरिय' संस्थितं

॥ मङ्गलपञ्चकम् ॥

जम्मजरमरणभवजलहिउत्तारए,
सिद्धिपुरगमणलुहसंपयागारए ।
असुरसुरमणुपपरिवंदिए जे जिणे,
मंगलं पढमयं हुंतु ते बुहयणे ॥ ८१४ ॥

सयलसंसारपरिमुक्तसंवासरए,
भवियलोयाण सदिन्नसुहवासए ।
कम्मवणगहणयं सोसिउं सिद्धए,
मंगलं वीययं हुंतु तुह सिद्धए ॥ ८१५ ॥

कुमयवाईकुरंगाण पंचाणणे,
ससमयपरसमयसव्भावपंचाणणे ।
पंचहायारपडिपुत्तसंधारए,
मंगलं तइययं हुंतु तह सुहयरे ॥ ८१६ ॥

सव्वसाहूण उवएससंपदायए,
उभयमुत्तथकयपवरसज्झायए ।
धम्मसुक्काण ज्ञाणाण सज्झायए,
मंगलं चोत्थयं हुंतुवज्झायए ॥ ८१७ ॥

नाणतवचरणसम्मत्तगुणपुत्तए,
कोहमयमाणभयलोहसंभुत्तए ।
सयलसावज्जवावारकयसंवरे,
मंगलं पंचमं हुंतु तह मुणिवरे ॥ ८१८ ॥

નિવેદન

નમસ્કાર-સ્વાધ્યાયના પ્રાકૃત વિભાગ (પ્રથમ માત્ર)નો દલદાર ગ્રંથ આજથી એક વર્ષ પહેલાં સહાર પાઠવામાં આવ્યો હતો । એને સમાજે અત્યંત આદરથી ધરાવી લીધો હતો । સારા સારા મિત્રાનો એ મંથની મુશ્કેલી પ્રશંસા કરી હતી । તેની વધી નક્કરો તરત જ ડરકી ગઈ હતી અને હજુ તેની માથા પાણુ છે । વિદેશમાંથી પણ માગણીઓ આવી રહી છે ।

રહે એજ પ્રથમા યીજા (સંસ્કૃત) વિમાગને પ્રગટ કરતાં અમને અત્યંત આનંદ થાય છે । આ ચીજ વિમાગમાં નવકાર સર્વથી કુલ ૪૨ મૂલ્યપૂર્ણ સદર્મો લેવામાં આવ્યા છે । પ્રથમ માગની માફક જ આ સંસ્કૃત વિમાગમાં પણ નવકાર સર્વથી જુદી જુદી દૃષ્ટિએ વિરોધતા ધરાવતા પ્રકાશિત તેમજ અપ્રકાશિત સ્તોત્રો ચૂટવામાં આવ્યા છે ।

ઐકારવિદ્યાસ્તવન, હૈંકારવિદ્યાસ્તવન, માયાવીજસ્તુતિ, માયાવીજહૈંકારકલ્પ, ક્રતિમણ્ડલ-સ્તવ્યગ્નાલેખન, આ સ્તોત્રો ઐકાર અને હૈંકારનું સ્તવન મહત્ત્વ વ્તાવનારા સ્તોત્રો છે । ક્રતિમણ્ડલસ્તવ્યગ્નાલેખનને અને જુદા પુસ્તકરૂપે પણ વહાર પાણુ છે ।

કલિકાલસર્વેશ્વ ધીરેમચન્દ્રાચાર્ય નિરવિત્ત ધીરેમચન્દ્રાચાર્યનાશાસનના શાબ્દમહાજ્ઞાન્યાસમાંથી અમે અહીંના વિસ્તૃત ન્યાસને અહીં રજુ કરેલ છે । એનો અનુવાદ અહીં પ્રથમ જ વાર પ્રકાશિત થાય છે । એમાં અહીંનો સ્વરૂપ, અમિષેષ, દાહર્ષ્ય, ક્ષેમ, યોગ, પ્રણિધાન અને તાત્ત્વિક નમસ્કાર, એ સાત દ્વારો વડે સુદર વિચાર કરવામાં આવ્યો છે । તે પછીના સદર્મમાં કલિકાલસર્વેશ્વરનું સંસ્કૃત દ્વિપાદ્ય મહાકાવ્યના પ્રથમ શ્લોકની ટીકામાં શ્રીમદ્મયતિલકાગણિનું અહીં ઉપરનું વિવેચન છે ।

તે પછીના સદર્મમાં કલિકાલસર્વેશ્વ ધીરેમચન્દ્રાચાર્ય કૃત શ્રીવીરરાગસ્તોત્રના પ્રથમ છ શ્લોકો ઉપર શ્રીમદ્માનંદસૂરિયે કરેલ સુદર વિવરણ છે । તેમાં પ્રત્યેક પદ ઉપર સુદર પ્રકાશ નાલવામાં આવ્યો છે ।

તે પછી તેત્વાર્થસારદીપક પ્રશ્નો સર્ગમાં આવે છે । તેમાં પ્રત્યેક પદ ઉપર સુદર પ્રકાશ છે । તેમાં નવકારમાંથી કલ્પના ધમેલ અનેક મનો, તે મનોની આરપનાના પ્રકારો તથા ફલશ્રુતિ છે ।

તે પછી ધીરેમચન્દ્રાચાર્ય રચેલ મન્વરાજરહસ્ય નામના રસલિખિત પ્રથમાથી પંચપરમેષ્ઠિસ્વરૂપ સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો છે । મન્વરાજરહસ્યના વિવિધમાં મનિષ્યમાં વધુ શક્તિ પ્રકાશિત કરવાની અમારી ઝલ્લટ માવના છે । મન્વરાજના આ ગ્રંથનું રચાનું અનેક છે । એ ગ્રંથને માત્રતા ધીરેમચન્દ્રાચાર્યની અગાધ વિદ્યા રચ્ય રેલાઈ આવે છે । પ્રમુત સદર્મમાં ઐ, હૈં, અહૈં વગેરે ધ્રુવવીચોનાં અ અ આ ઇ મ્ વગેરે અગોના રહસ્યનું સુદર વર્ણન છે ।

તે પછી મન્વરાજરહસ્યમાંથી ‘પરમેષ્ઠિવિદ્યાયન્ત્રકલ્પ’ લેવામાં આવ્યો છે । એમાં પણ પરમેષ્ઠિઓના પ્યાનાદિના જુદા જુદા પ્રકારો વર્ણવવામાં આવ્યા છે । એમાં સરસ્વતીના મન્વરપ્યાનનું વર્ણન સૌથી વધુ મહત્ત્વનું છે । સરસ્વતીના મન્વરનું પ્યાન શૂલાપારાદિ વલોમાં કેવી રીતે કરવું, તેની વિવિધ પ્રક્રિયા, કુણ્ડલિની શક્તિ, વગેરેનું અહીં રહસ્યમય વર્ણન છે । એ વર્ણન પરથી એ સ્પષ્ટ દેખાય છે કે ધીરેમચન્દ્રાચાર્યનો પ્યાનવિષયક અનુભવ વધુ જ ઝલ્લટ મૂમકાનો હતો । પ્રમુત સદર્મ પછીના લઘુનમસ્કારાચ્યમસ્તોત્રસંદર્ભમાં શાન્ત્યાદિધર્મોને ઓળખાવી પ્રક્રિયા છે ।

ત્યારપછી ધીરેમચન્દ્રાચાર્યની પ્રણીત શ્રીનમસ્કાર માહાન્ય અનુવાદ સહિત આપવામાં આવ્યું છે ; એમાં નવકાર અને તેના પ્રત્યેક વર્ણનું સુદર વિવેચન છે તથા નવકારના સ્મરણથી થતા લ્હોનો, નવકારનો પ્રમાણ વગેરે દર્શાવવામાં આવ્યા છે । એમાં સ્તમ પ્રકાશથી જે વધુ-સરખું વર્ણન શકુ થાય છે, તે તો અચોડ છે ।

તે પછીના સદર્મોમાં પણ નવકારવિષયક વિવિધ સામગ્રી છે ।

તે પછી પરમાત્મપંચવિજ્ઞાન સદર્મ છે । એમાં ઉપાઠ ધીરેશોવિજયજીય પરમામાના શુદ્ધ સ્વરૂપનું સંક્ષેપમાં સુદર વર્ણન કરેલ છે ।

તે પછી પંચનમસ્કૃતિદીપકમાંથી વે સંદર્ભો તારવવામાં આવ્યા છે। એમાંથી પ્રથમ સંદર્ભમાં સાધનામાં ઉપયોગી એવા દિગ્, આસન, મુદ્રા, કાલ, ક્ષેત્ર, દ્રવ્ય, માવ, પહ્લવ, કર્મ, ગુણ, સામાન્ય, વિશેષ વગેરેનું વર્ણન છે। પંચનમસ્કૃતિદીપકના વીજા સંદર્ભમાં નવકારના પદોમાંથી નીકળેલા અનેક મંત્રો આપવામાં આવ્યા છે। એમાં કેટલાક મંત્રોના ધ્યાનની વિશિષ્ટ પ્રક્રિયાઓ પણ વ્રતાવવામાં આવી છે।

તે પછી લક્ષ નમસ્કાર ગુણનવિધિ નામક સંદર્ભમાં લાલ નવકારના જપનો સુંદર વિધિ છે। એમાં વ્રતાવવામાં આવ્યું છે કે જે વિધિપૂર્વક માવથી લાલ નવકાર ગણે છે તેની જો એકાગ્રતા વધી જાય તો તે શ્રીતીર્થંકર નામકર્મ ઉપાર્જે છે।

તે પછી તત્ત્વાનુશાસન સંદર્ભ છે। એ ગ્રંથ અમારો સંસ્થા તરફથી પૂર્વે પ્રકાશિત થયેલ છે। એ સંપૂર્ણ ગ્રંથના અનુવાદક પૂ. મુ. શ્રી તત્ત્વાનંદવિજયજી મ. છે। એ અનુવાદમાંથી પ્રસ્તુત સંદર્ભ અહીં લેવામાં આવ્યો છે। આ સંદર્ભમાં નામ-સ્થાપના-દ્રવ્ય-માવ ધ્યેયનું સુંદર વર્ણન છે। એમાં વ્યવહારધ્યાન તથા નિશ્ચયધ્યાન પણ દર્શાવેલ છે। એ જ સંદર્ભમાં અહીંના ધ્યાનની વિશિષ્ટ પ્રક્રિયા તથા અર્હતના અભેદ ધ્યાનાગ્નિનું સુંદર વર્ણન છે। આત્મસંવેદનનું વર્ણન પણ એ ગ્રંથમાં અદ્ભુત છે। ગ્રંથને રચનાર દિગમ્બર સમ્પ્રદાયના ય્યાતનામ આચાર્ય શ્રીમાન્ નાગસેન છે। એમની અદ્ભુત પ્રતિમા આ ગ્રંથમાં તરો આવે છે। ધ્યાનના પ્રત્યેક અમ્યાસી માટે એ સંપૂર્ણ ગ્રંથ મનનીય છે કારણ કે એ સ્વાનુભવની ઉચ્ચ ભૂમિકા ઉપરથી લખાઈલ છે।

તે પછી માતૃકા પ્રકરણ સંદર્ભમાં પ્રગવાદિ મંત્રવીજોના પ્રત્યેક અંગનું વાચ્ય (અભિવેચ) દર્શાવવામાં આવ્યું છે।

તે પછીના અર્હનામસહસ્રસમુચ્ચય સંદર્ભ અને જિનસહસ્રનામસ્તવન સંદર્ભમાં શ્રીઅરિહંત પરમાત્માના એક હજાર આઠ નામોની અનુદ્વિપ્ ઇંદમાં ગુંચળી છે।

તે પછી શ્રીજિનસહસ્રનામસ્તોત્ર સંદર્ભ આવે છે, જે ગાવામાં આહાદ યાયક છે। એમાં અરિહંત પરમાત્માના વ્યાપક સ્વરૂપનું વર્ણન છે તથા તેમની જન્મથી માંડીને નિર્વાણ સુધીની અનેક અવસ્થાઓને નમસ્કાર કરવામાં આવેલ છે। એમાં અતીત-અનાગત-વર્તમાન ત્રોવીશીના તીર્થંકરો, આ ભૂમિના વર્તમાન તીર્થો, શાસન, સંઘ, નવકારમન્ત્ર, સિદ્ધાન્ત, દર્શનાદિશુદ્ધિ, ક્રિયા, સાધુધર્મ, શ્રાવકધર્મ, શ્રુતદેવતા વગેરેને પણ નમસ્કાર કરવામાં આવ્યો છે। એ સંદર્ભમાંના જગજ્ઞાન્તુજીવાતુજન્મ (શ્લો. ૪), અવતીર્ણાય વિશ્વોપકૃત્યૈ (શ્લો. ૧૫), પ્રકૃત્યા જગદ્વત્સલાય (શ્લો. ૧૫), વિશ્વદારિદ્ર્યનિસ્તર્જનાય (શ્લો. ૫૦), પુનાનાય કાલત્રયેઽસ્માન્ (શ્લો. ૧૧૭) વગેરે વિશેષણો વાચનારનું યાસ ધ્યાન લેવું છે।

તે પછીના પોઢશક પ્રકરણ સંદર્ભમાં સાલંબન તથા નિરાલંબન યોગનું સુંદર વર્ણન છે।

તે પછીના શક્રસ્તવ સંદર્ભમાં પણ પરમાત્માના સ્વરૂપની માવવાહી સ્તુતિ છે। એ મંત્રપદોથી ગર્ભિત છે। એના પઠનાદિના ફળોનું વર્ણન પણ એ સંદર્ભના પ્રાંત ભાગમાં છે, જે યાસ ધ્યાન આપવા લાયક છે। આચાર્યશિરોમણિ શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકર એના રચયિતા છે।

તે પછી સિદ્ધમક્ત્યાદિ સંગ્રહમાં આત્મા અને મુક્તિ વિષયક અન્યદર્શનોની માન્યતાનું સ્પષ્ટ કરી જૈન દર્શનસમ્મત આત્મા અને મુક્તિની સિદ્ધિનું પ્રતિપાદન કર્યું છે તથા પંચપરમેષ્ઠિના ગુણોનું સુંદર વર્ણન છે।

તે પછી શ્રાદ્ધવિધિસંદર્ભમાં શ્રાવકનું પ્રામાતિકકૃત્ય, સ્વરોદયસંવંધી સુંદર વર્ણન તથા નવકારના જપના પ્રકારોનું વર્ણન છે।

ઉપર કહેલ વધા સંદર્ભોનો પરિચય અહીં વહુ જ સંક્ષેપમાં કરાવેલ છે। વિશેષ પરિચય તે તે સંદર્ભના અંતમાં આપવામાં આવેલ છે।

આમ સંપૂર્ણ ગ્રંથ નવકારની વિવિધ વિશેષતાઓને વ્રતાવનારો અને નવકારસંવંધી વિપુલ સાહિત્ય એક જ સ્થળે પ્રાંત થઈ શકે તેવો બન્યો છે। તેથી નવકારના અમ્યાસીઓને તે વહુજ ઉપયોગી નીવડશે।

જૈન સાહિત્ય વિકાસ મંડળે છેલ્લા ટક વર્ષે પ્રતિક્રમણ, યોગ, ધ્યાન ચમેરે વિષયોનું મહત્વપૂર્ણ સાહિત્ય પ્રકટ કર્યું છે ।

કલિદાસમંડળે શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યવિરચિત 'યોગશાસ્ત્ર'ના આઠમા પ્રકાશ ટપરે શ્રી જૈન સાહિત્ય વિકાસ મંડળના સચાલક રોડેશ ધી અમૃતલાલ કાલિદાસ દોશી વિન્યારથી વિવેચન રચી રહ્યા છે । તેના શો શાસ્ત્રકાર મળવને ધ્યાનની વિવિધ પ્રગલિષ્ઠાઓ અને ધ્યાનની એક આસી સમ્પૂર્ણ પદ્ધતિ કેવી નિમૂઢ કરેલી છે, તેનું સમન્વયપૂર્વક નિરૂપન છે । એ કૃતિ અમે આ ગ્રંથમા લેવાના હતા, પરંતુ તેનું વિવેચન હવે સંપૂર્ણ થયું ન હોવાથી અમે અહીં પ્રગલિષ્ઠ કરી રાખ્યા નથી ।

પ્રથમ માગની માફક જ આ ગ્રંથને સર્વોચ્ચ મુન્દર ક્લાવવાનું મળીરણ કાર્ય તો પ. પૂ. મુનિગજ ધીનત્ત્યાનંદવિજયજી મહારાજે કરેલ છે । અમારી વિનયિતે માન આપીને જોઓ આ ગ્રંથનું કાર્ય પ. પૂ. મુનિચર્ય ધીતત્ત્યાનંદવિજયજી મહારાજને સાંપ્યું તે સિદ્ધાન્તમહોદધિ પૂજ્યપાદ આચાર્ય મળવંત ધીવિજય-પ્રેમસૂરીશ્વરજી મ. સા., પ. પૂ. પં. ધીમદ્રંકરવિજયજી ગણિચર્ય અને પ. પૂ. પં. ધીમાનુવિજયજી ગણિચર્યના અને અત્યંત કળી છીએ ।

પ્રસ્તુત ગ્રંથના અનુવાદનાડિમા વિદ્વદં પ. પૂ. પં. ધી ધુરંધરવિજયજી ગણિચર્ય, ન્યાયાદિ શાસ્ત્રોમા નિષ્ણાટ પ. પૂ. મુ. ધી જંબુવિજયજી મ. અને પ. પૂ. ધી તત્ત્યાનંદવિજયજી એ અમને કળી જ સારી સહાય કરેલ છે ।

આ ટપરાલ આગમમમાકર પ. પૂ. મુનિરાજ ધીપુણ્યવિજયજી મહારાજ તથા પૂ. મુનિધી યસો વિજયજી મહારાજ ચમેરેને હસ્તપ્રતો તથા યત્તસામગ્રી ચમેરે આપવા બદલ સાલ આમાર માનીએ છીએ ।

પ્રથમ માગની માફક આ ચીજ માગમાં પણ અનેક ચિત્રો તથા યત્તો આપવામા આવ્યા છે । અને એ ચુ કાર્ય ડમોઈના સુપ્રસિદ્ધ ચિત્રકાર ધીરમળલાલે મૂલ પરિભગપૂર્વક કર્યું છે । તે બદલ ધરવા તરફથી તેમને ધન્યવાદ આપીએ છીએ ।

સચોષન અને સપ્રહના આ કાર્યમા સાલ કરીને હસ્તપ્રતો પૂરી પાડવામા અનેક સરવાઓ, જ્ઞાનમળદારો, અનેક પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓ તેમ જ વિદ્વાનો તરફથી અમને સારો સહકાર મળ્યો છે । તેમાં નીચે કલાવેલ જ્ઞાનમળદારો તથા સરવાઓના અમે અત્યંત કળી છીએ ।

(૧) જૈન વિદ્યાન્ત મવન હસ્તલિખિત ગ્રંથસંગ્રહ	આરા
(૨) રોપક ઇધિપાટિક સોલાયટી		કલકલ્લા
(૩) શ્રીવિજયમોહનપૂરીશ્વરજી હસ્તલિખિત શાસ્ત્રસંગ્રહ	પાલીતાણા
(૪) માળદારકર રિચર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ	પૂના
(૫) શ્રી કેસરચાર્ડ જ્ઞાન મંદિર	વાટલ
(૬) શ્રી લીવરાજ જૈન ગ્રંથાલય	સોલાપુર
(૭) શ્રી મુક્તિકમલ જ્ઞાનમંદિર	કલોદરા
(૮) પ. અમૃતલાલ મોહનલાલ મોરકનો સંગ્રહ	.	.	.	વાટલ
(૯) શ્રી અમરવિજયજી જ્ઞાનમળદાર	કલોદરા
(૧૦) શ્રી તપગચ્છ જૈન મળદાર	જયપુર
(૧૧) શ્રી મોહનલાલ મળવાનદાસ જલેરીનો સંગ્રહ	સુવર્
(૧૨) શ્રી હંસવિજયજી શાસ્ત્રસંગ્રહ જૈન જ્ઞાનમંદિર	કલોદરા
(૧૩) શ્રી જ્ઞાતિનાથજી જૈન મંદિર હસ્તલિખિત સંગ્રહ	સુવર્
(૧૪) રોડેશ શ્રીમાનંદવી કલ્યાણજીની પેટી હુલક				
શ્રી જૈન શ્રે. જ્ઞાનમળદાર	લીંબડી

(૧૫) શ્રી વર્ધમાન જૈન આગમમંદિર	પાલીતાણા
(૧૬) શ્રી મુક્તાબાઈ જૈન જ્ઞાનમંદિર	ડમોઈ
(૧૭) શ્રી પન્નાલલ દિગમ્બર જૈન સરસ્વતી ભવન, ભુલેશ્વર	મુંઝ૨
(૧૮) શ્રી જૈનધર્મપ્રસારક સભા	ભાવનગર
(૧૯) શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા	,,
(૨૦) શ્રી ભારતીય જ્ઞાનપીઠ	કાશી
(૨૧) શ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિર	અમદાવાદ

આના પછી અમે નમસ્કાર-સ્વાધ્યાયનો ત્રીજો વિભાગ પણ પ્રકટ કરવાના છીએ । જેમાં સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત સિવાયની ભાષાઓમાં રચાયેલા પ્રકાશિત તથા અપ્રકાશિત મહત્વપૂર્ણ સંદર્ભોનો, સમાવેશ થશે ।

આ પ્રકારે આ ત્રણેય ભાગો પંચમંગલમહાશ્રુતસ્કન્ધસૂત્રના સ્વાધ્યાયમાં મહાર્થ, અપૂર્વાર્થ, પરમાર્થ ગર્ભાર્થસન્નાય, સમાસાર્થ, વિસ્તરાર્થ, સારાર્થ વગેરેનાં અવધારણ માટે, એક વિજ્ઞાનચક્રની (એનસાઈક્લોપીડિયાની) ગરજ સારથો એવી અમે આશા સેવીએ છીએ અને પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં હ્રદયસ્થતા, અનુપયોગ, પ્રેસરોષ આદિ કારણોથી જે કાંઈ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ લખાયું હોય, તેનો અમે ‘મિચ્છામિ દુક્કઠં’ દર્દીએ છીએ ।

આ ગ્રંથનું નિમિત્ત પામીને મન્ય આત્માઓમાં સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર્યની નિર્મલતા સદા વૃદ્ધિને પામતી રહે, એ જ મંગલ કામના ।

ભાદ્રપદ વદ, ૧૩ વિ. સં. ૨૦૧૮
વિલેપારલે, મુંઝ૨, ૫૬ (A S)
તા. ૨૬-૯-૬૨

નિવેદક
પં. અમૃતલાલ તારાચંદ દોશી
મંત્રી, શ્રી જૈન સાહિત્ય વિકાસ મંડલ

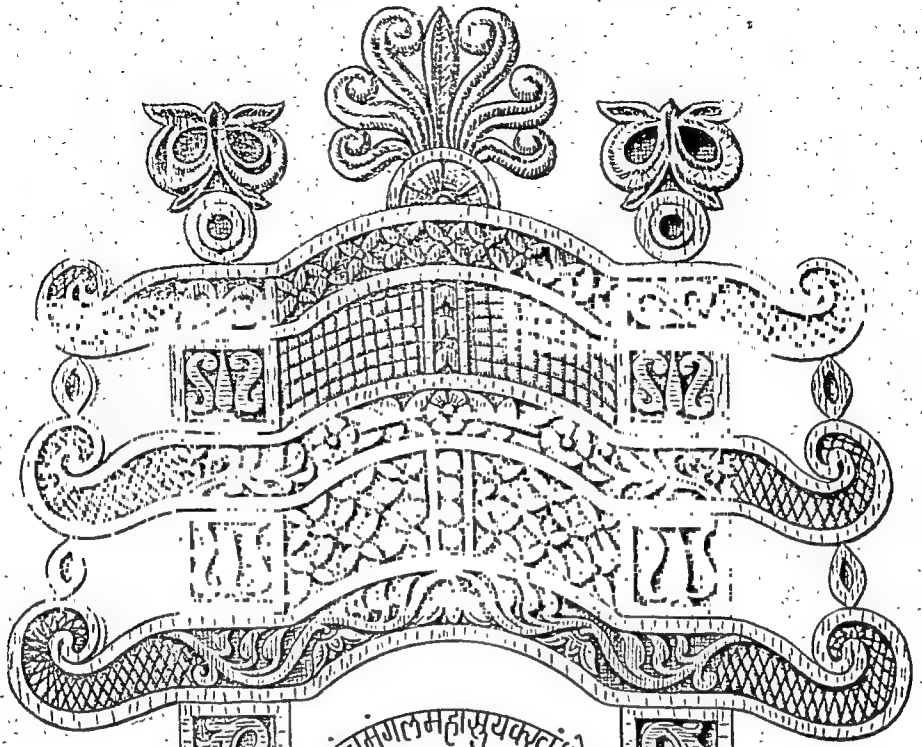
यन्त्र-चित्र-सूचि

ग्रंथानीं शरुत्रातमां आपेल प्रथम छ चित्रोनो अनुक्रमः—

- (१) पुरुषादानीय (पुरिलादानीय) श्रीपाशनाथप्रभुः (नीलवर्णो)
- (२) पञ्चावती देवी (नालदास्यापत्यना आधारे)
- (३) मयुरारुद्रारसुयोग्नाविभूषितरश्मिपद्महासुतस्कन्धसूत्रम्
- (४) श्रीभैरवनाथ भगवान् (शुद्धमन्दिर, 'ज्योत' विलेपाले)
- (५) मयुरायामरदमध्यस्थापितमङ्गलपाठ
- (६) पञ्चरामेष्ठिनमस्कारप्रथितरम्यसूत्रपटी

ग्रंथमांशी सूचित यता तथा अन्य यन्त्र-चित्रोनो अनुक्रमः—

	पृष्ठ
(१) ओंकारः परमेष्ठिपञ्चकषाचकलापञ्चकस्वरूपः	४
(२) सरस्वती देवी (त्रिदिशामुक्तिवर्माना चित्रपरयी)	१२
(३) ओं ह्रीं वाण्यायैस्वरूपदर्शकचित्रम् (ओं ह्रीं अहं नी पाटनी)	१६
(४) कलामय 'अहं' मङ्गलपाठ	२४
(५) संभेदमणिषान्तशङ्को अङ्गकारः	३४
(६) श्रीमद्विष्णुहस्तयन्त्रम् (श्रीसिंहविलम्बसुरैकृतस्तवना आधारे)	४०
(७) समवसरणरचनास्थित ओं ह्रीं अहं स्वरूपम्	७४
(८) उपासनादर्शकपञ्चपरमेष्ठिचित्रम्	९४
(९) श्रीपरमेष्ठिविद्यायन्त्रम् (श्रीसिंहविलम्बसुरैकृतविद्यायन्त्ररचना आधारे)	११०
(१०) श्रीदेवगुरुधर्मदर्शकचित्रम् (सिद्धाग्निमहोदधि प. पू. अ. श्रीविजयमेमनुरीश्वरजी म. हस्तलिखितपाठ)	१२६
(११) श्रीदेवगुरुधर्मदर्शकचित्रम् (पू. मुनि श्रीपुण्यविजयजीमहाराज हस्तलिखितपाठ)	१८२
(१२) श्रीदेवगुरुधर्मदर्शकचित्रम् (पू. पू. श्रीपुरवराविजयगणेश्वर्य हस्तलिखितपाठ)	१८८
(१३) श्रीदेवगुरुधर्मदर्शकचित्रम् (मुनि श्रीबभ्रूविजयजीमहाराज हस्तलिखितपाठ)	१९२
(१४) श्रीदेवगुरुधर्मदर्शकचित्रम् (पू. पू. श्रीमानुविजयजीमहाराज हस्तलिखितपाठ तथा पू. मुनि श्रीउत्तानन्दविजयजीमहाराज हस्तलिखितपाठ)	१९८
(१५) श्रीसिद्धचक्रम् (विगम्भरीयनवदेवताचित्रना आधारे)	२२०
(१६) नंदीश्वरदीपकः	२४०
(१७) श्रीमहावीरप्रभुः (कायोत्तममुद्रायाम्)	२५०
(१८) श्रीगोमटेश्वरबाहुचिन् (")	२९२
(१९) श्रीचतुर्विद्यपिञ्जिराम्यपः	२९८

पंचमंगलमहासुयकवंधी

ॐ (नमुक्कारो) ॐ

नमो अरिहंताणं

नमो सिद्धाणं

नमो आयरियाणं

नमो उवज्झायाणं

नमो लोए सव्व-साहणं

एसो पंच- नमुक्कारो

सव्व-पाव-प्पणासणे

मंगलाणं च सव्वेसि

पढमं हवइ मंगलं

ચન્ન-ચિત્ર પરિચય

ગ્રંથની શરૂઆતમાં આપેલ પ્રથમ છ ચિત્રોનો ક્રમાનુસાર પરિચય:—

(૧) પુરુષાદાનીય પ્રભુ શ્રીપાર્શ્વનાથ: [નીલવર્ણીય]

આ કલામય અને મનોહર ચિત્ર ચિત્રકાર શ્રીરમણલાલે અહીં સંસ્થા (જૈન સાહિત્ય વિકાસ મંડલ મુંબઈ) માં પોતાની કલ્પનાથી દોરેલ છે. ચિત્રની મુશ્કાલિત અત્યંત માવવાહી અને આકર્ષક હોવાથી અંધે રજૂ કરવામાં આવેલ છે।

(૨) શ્રી પદ્માવતી દેવી

નાલન્દા (વિહાર) ના એક દેવીના ચિત્ર ઉપરથી ચિત્રકાર પાસે યોગ્ય ફેરફાર કરાવી અહીં પદ્માવતી દેવીરૂપે રજૂ કરવામાં આવેલ છે।

(૩) પરિતોમથુરાસ્તૂપદ્વારમુશોભનવિભૂષિતપદ્મમહાશ્રુતસ્કન્ધસૂત્રમ્,

વિન્સેન્ટ એ. સિમ્પ્સન રચિત “The Jaina Stupa and other Antiquities of Mathura (Archaeological Survey of India, New Imperial Series Volume XX: published in 1901) નામના પરિચયાત્મક ગ્રંથની પ્લેટ નં. XII પરથી આ ચિત્ર તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે। જેવું છે એવું ન પ્રવેશદ્વાર દોરવામાં આવ્યું છે, ફક્ત નીચે તેની વે શાબુર બનાવેલ રક્ષિકાઓ આ પ્લેટમાં નથી। સ્તૂપના આ પ્રવેશદ્વારની ઉપર તોરણ છે અને તેની ઉપર ક્ષેત્રે શાબુર ‘તિલકરત્ન’ છે, જે ‘અટમંગલ’ પૈકી એક મંગલ છે। આવું ‘તિલકરત્ન’ આ સિવાય બીજી ઘણી પ્લેટોમાં (ડા. ત. VI, VII, X, XI) જોવા મળે છે। વે ‘તિલકરત્ન’ની વચ્ચે ‘શ્રીવત્સ’ મૂકવામાં આવેલું છે। પ્રવેશદ્વારની વચ્ચે નમસ્કારનો મૂલ પાટ મુશોભિત રીતે સ્થાપિત કર્યો છે। આ ચિત્રની પ્લેટને મથાળે નીચે પ્રમાણે લખેલું છે:—

“Āyāgapata or ‘Tablet of Homage’. The gift of Śivayaśā the wife of the Dancer Phaguyaśā”

(૪) શ્રી શ્રેયાંસનાથ ભગવાન

સંસ્થાના માનનીય પ્રમુખ ડૉક્ટર શ્રીચમૃતલાલ કાલિદાસ દોશીના કિલેપાલેના ગૃહમંદિરમાં શ્રી શ્રેયાંસનાથ ભગવાનની ૧૩ ઇંચ પ્રમાણ પંચ શાતુની મુશોભિત અને મહત્વ પ્રતિમા મૂલનાયક તરીકે વિરાજમાન છે। તેનો પરિકર અત્યંત મનોહર અને કલાપૂર્ણ છે। તેનું સમગ્ર ચિત્ર અંધે રજૂ કરવામાં આવેલ છે। તે પ્રતિમાની પાછળનો લેખ નીચે પ્રમાણે મળે છે:—

સંવત્ ૧૫૭૯ વર્ષે વૈશાખ સુદિ ૬ સોમે શ્રીપત્તનવાસ્તવ્ય શ્રીશ્રીમાલીશાતીય શ્રે. ઠાકરસી માર્યા સ્ત્રીમાર્દે સુત વાધાકેન શ્રીશ્રેયાંસનાથ વિગ્ર્વં કારાપિતં। પ્રતિષ્ઠિતં શ્રીસૂરિમિ: ॥ શ્રી: ॥

* નોટ—પરિકરના ઉપરના ભાગનો પાછળે (૧) લેખ અને નીચેના ભાગનો પાછળે (૨) લેખ નીચે પ્રમાણે છે:—

(૧) સંવત્ ૧૫૭૯ વર્ષે વૈશાખ સુદિ ૬ સોમે શ્રીપત્તનવાસ્તવ્ય શ્રીશ્રીમાલીશાતીયપૂર્વજ શ્રે. સુરા શ્રે. સાંગળ શ્રે. મુલ્હાસી. શ્રે. દેપાલાન્વયનમો. નમોમણિ પુણ્યપુણ્યકાર્યકારણ દક્ષ શ્રે. ઠાકરસી માર્યા સ્ત્રીમાર્દે સુતશ્રે. વાધાકેનાયકભ્રાત્ર શ્રે. સિદ્ધા શ્રે. મેવા પ્રાતુવ્ય શ્રે. મુજવલ શ્રે. નાકરસુસા સુત શ્રે. હીરજી વીરા પ્રમુલ જુદંચ્યુતેન શ્રીશ્રેયાંસનાથવિગ્ર્વં કારાપિતં સ્વદેયસે। પ્રતિષ્ઠિતં શ્રીસૂરિમિ: ॥ શ્રી: ॥

(૨) સંવત્ ૧૫૭૯ વર્ષે વૈશાખ સુદિ ૬ સોમે શ્રીપત્તનવાસ્તવ્ય શ્રીશ્રીમાલીશાતીય શ્રે. ઠાકરસી માર્યા સ્ત્રીમાર્દે સુત વાધાકેન માર્યા મનાર્દે સુત હીરજી વીરજી પ્રમુલ જુદંચ્યુતેન શ્રી શ્રેયાંસનાથસ્ય સિદ્ધાસનં કારાપિતં નિર્મરંભક્તિમરેણ પ્રતિષ્ઠિતં શ્રીસૂરિમિ: ॥ શુભં મવતુ ॥ શ્રી: ॥

(૫) મયુરાચાપટમધ્યસ્થાપિતમદ્ગલમુક્તપાઠ:

આ ચિત્ર પણ અર્ચુક વિન્સેન્ટ ઇ. સિમથના ગ્રંથમાંની પ્લેટ VII પરથી તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. આ આચાપટ છે, જેમાં વન્ચેની સ્થાપ્ત થી અરિહત મગવન્ત પદ્માસને સિંધત છે. તેઓ ધ્યાનમુદ્રામાં ઈન ૩ અને ચિત્રર છત્ર ચોની રહ્યુ છે. તેમની અગ્રજાતુ પાર તિલકરત્ન હતા તે ન છેતાં તેની જગ્યાએ અહીં 'ચત્તારિ મગલ' આદિનો મૂલ પાઠ મૂકેલ છે.

આ આચાપટની ઉપરની ચાતુર પાર અને નીચેની ચાતુર પાર—દમ મલ્લી કુલ આઠ મગલ આપેલાં છે. દમ જ પ્રચલિત દવા આ 'અષ્ટમંગલ' જેન રીતિનાં અતિ પ્રાચીન પ્રતીકો છે. આનાથી પ્રાચીન અને આવી છારી રીતે દમ વાયે જઠ્ઠાવેલ 'અષ્ટમંગલ' હજુ મુખી નીચે સ્થાપ્ત મલ્લા નથી. ડૉ. ડમ્માન્ત પી. શાહે પોતાના 'Studies in Jaina Art' નામક કથાપ્રણયમાં આ મગલોનું નીચે પ્રમાણે નામકરણ કર્યું છે:—

ઉપરની હરોલ (જમણી ચાતુરપૈ)—

(૧) A pair of Fish (મત્સ્યયુગલ-મત્સ્યયુગ્મ)

(૨) A heavenly Car (પવનચાલક)

(૩) A Srivatsa Mark (ભીવત્)

(૪) A Powder Box (ચાવણપુટ)

નીચેની હરોલ (જમણી ચાતુરપૈ)—

(૫) A Tilakaratna (તિલકરત્ન)

(૬) A Full Blown Lotus (વૃષ્ણચંદ્રિકા-પુષ્પગુચ્છ)

(૭) An Indrayasti or Vajrayanti (શ્રવણિ વ વૈજયંતી)

(૮) A Mangal-Kalasa (Auspicious Vase) (મંગલ-કલશ)

મુલપાઠની બે ચાતુર આપેલ સંજો "Persian Achaemenian" રીતિના છે અને પ્રત્યેક સ્તંભની ઉપર તથા નીચે મિત્ર મિત્ર પ્રતીકો આપેલ છે. જમણી ચાતુરના સ્તંભની સૌથી ઉપર 'ચર્મચક્ર' છે અને ડાબી ચાતુરના સ્તંભની ઉપર 'કુન્દ' (શાધી) કઢારેલ છે. બંને સ્તંભોની નીચે પણ પુરાં પુરાં બે પ્રતીકો છે. આ ચારે પ્રતીકોની મિત્રતા શિલ્પની દ્રષ્ટિએ વિચારણીય લાગે છે.

જે પરથી આ ચિત્ર તૈયાર કર્યું છે તે પ્લેટ ન. VII ને મળાલે નીચે પ્રમાણે લલેલું છે:—

"Ayagapata or 'Tablet of Homage or of Worship', Set up by Sihanāndika for the Worship of the Arhats."

(૬) પદ્મપરમેષ્ઠિનમસ્કારપ્રથિતરમ્યસૂત્રપટ્ટી

ભીનમસ્કારમંત્રના પાંચ પદોના પદ્મિમાચાનો પાઠ ગૂંધીમાં આવે તેથી રીતે જાપિ મનોહરે રંગીન વાદી ગૂંધી છે, એવુ જા ચિત્ર છે. તે સંવત ૧૭૩૯ ના ભાદરવા વદિ પાંચમના દિવસે ગૂંધી છે એવું તેમાં દર્શાવ્યું છે. આ પાટી ચાર ફૂટ લાંબી અને પોળો ઇંચ પહોળી છે અને તેમાં અક્ષરો સિવાય આગળ પાંચલ મુદ્રાઓ છે. તે મુદ્રાઓના ચાના સંકેત છે એ સમજાતુ નથી.

ગ્રંથમાંથી સૂચિત ચતા તથા અન્ય ઓમળીસ યંત્ર-ચિત્રોનો પરિચય:—

(૭) ઈંકાર-વાચકકલાપરમેષ્ઠિપદ્મકસ્વરૂપ. (પ. ૪ A)

સેટ શ્રી અમૃતલલ કાલિદાસ ડોશીના જામનગરના સમ્રાટમાની દમ પાટલીના ચિત્ર ઉપરથી યોગ્ય ફેરફાર સાથે આ ચિત્ર ચિતરાવી અહીં રજૂ કરવામાં આવેલ છે.

(૮) સરસ્વતીદેવી (પૃ. ૧૨ A)

'Epics Mythes and Legends of India' by P. Thomas નામક પુસ્તકના પૃ. ૧૦૨ પર આવેલ સરસ્વતી દેવી (Plate No. LXII) ના આધારે સંસ્થામાં યોગ્ય ફેરફાર સાથે ચિતરાવી અહીં રજૂ કરવામાં આવેલ છે ।

ચિત્રની નીચે British Museum એમ લખેલ છે ।

(૯) ॐ હ્રીં વાચ્યાર્થસ્વરૂપદર્શકચિત્રમ્ [ॐ હ્રીં અહૈંની પાટલી] (પૃ. ૧૬ A)

આ પળ ઉપર્યુક જામનગરી પાટલીના ચિત્ર ઉપરથી યોગ્ય ફેરફાર સાથે ચિતરાવી અહીં રજૂ કરવામાં આવેલ છે ।

(૧૦) કલામય 'અહૈં' મઠ્ઠલપાઠઃ (પૃ. ૨૪ A)

આ ચિત્રકારની પોતાની કલ્પનાનુસાર ચિતરાવી ને અહીં રજૂ કરેલ છે ।

(૧૧) સંમેદપ્રણિધાનદર્શકો અહૈંકારઃ (પૃ. ૨૪ A)

કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યકૃત સિદ્ધહેમશબ્દાનુશાસનના મંગલાચરણમાં અહૈં ઉપરના સ્વોપક્ષશબ્દાર્ણવન્યાસમાં નિર્દિષ્ટ સંમેદ પ્રણિધાનની વ્યાખ્યાનુસાર આ ચિત્ર સંસ્થામાં ચિતરાવી અહીં રજૂ કરવામાં આવેલ છે । જુઓ-પ્રસ્તુત ગ્રંથ પૃ. ૩૫ નો છેલ્લો પેરેગ્રાફ ।

(૧૨) ઋપિમળ્હલયન્ત્રમ્ (પૃ. ૪૦ A)

શ્રીસિંહતિલકસૂરિ નિર્દિષ્ટ કરેલ આમ્નાયાનુસાર તેમજ બીજા અનેક યન્ત્રો સામે રાખી જે ફેરફાર પૂ. પં. શ્રી ધુરંધરચિજયજી ગણિવરને આવશ્યક જણાયો તે અનુસાર સંસ્થામાં ચિતરાવી આ ચાર રંગવાળું ચિત્ર પ્રેસ પ્રોસેસ સ્ટુડીઓમાં તૈયાર કરાવી અહીં રજૂ કરવામાં આવેલ છે । આ મત્વ ચિત્ર અતીવ મનોહર બની શક્યું છે ।

(૧૩) સમવસરણરચનાસ્થિત ॐ હ્રીં અહૈં સ્વરૂપમ્ (પૃ. ૭૪ A)

શેઠ શ્રી અમૃતલાલ કાલિદાસ દોશીના અંગત સંગ્રહમાંના એક યન્ત્ર-ચિત્ર ઉપરથી યોગ્ય ફેરફાર સાથે ચિતરાવી અહીં રજૂ કરવામાં આવેલ છે ।

(૧૪) ઉપાસનાદર્શકપદ્મપરમેષ્ઠિચિત્રમ્ (પૃ. ૯૪ A)

શ્રી પદ્મપરમેષ્ઠિ ભગવંતેની વિવિધ ઉપાસના તથા આરાધનાના ચિત્રો તથા અષ્ટમંગલના ચિત્રો સહિત શ્રી નમસ્કારનો મૂલપાઠ સંસ્થામાં ચિત્રકાર પાસે બે રંગમાં ચિતરાવી અહીં રજૂ કરવામાં આવેલ છે ।

(૧૫) પરમેષ્ઠિ વિદ્યાયન્ત્રમ્ (પૃ. ૧૧૦ A)

શ્રીસિંહતિલકસૂરિવિરચિત 'પરમેષ્ઠિવિદ્યાયન્ત્રકલ્પ' માં નિર્દિષ્ટ આમ્નાયાનુસાર સંસ્થામાં ચિતરાવીને અહીં રજૂ કરવામાં આવેલ છે । જુઓ પ્રસ્તુત ગ્રંથ પૃ. ૧૧૧ થી ૧૨૬ સુધી ।

આલેખન પંચક

સમયરૂઢા, દત્તચારિત્ર્ય વગેરે ગુણસપ્તાવાલ્ય ગુરુઓના સ્વહસ્તાક્ષરરૂપે પંચમંડલ મહાશુભતત્ત્વ સ્વ અને તેની સાથે તેઓશ્રીની પ્રતિકૃતિ—આ વલે એક મુદર કલ્યાય પટ્ટિકા કે જેમા અરિહંતદેવની પ્રતિકૃતિ ચિત્રિત હોય તેમા જો રજૂ કરવામા આવે તો ગ્રંથનાં થોમામા ઘણી જ અમિત્વદિ થાય અને ગ્રંથ વિશેષ આદરણીય બને તથા એ પ્રકારે ચિત્રમા દેવ, ગુરુ અને ધર્મનો સુમેલ સ્થાય—એવો વિચાર આ ગ્રંથના પ્રયોજક દોષ્ટ શ્રી અમૃતલાલભાઈના મનમા સ્ફુર્તો અને તે વિચારને અમલમાં મૂકવાને દોષ્ટ શ્રી સ્વયં પૂજ્ય ગુરુવર્યોને મળ્યા અને વિનિત કરી । જે ઉપરથી આલેખન પંચક રજૂ કરવામા આવેલ છે । તેનો સામાન્ય પરિચય નીચે મુજબ છે :—

(૧૬) સિદ્ધાન્તમહોદધિ પૂજ્યપાદ આચાર્ય મગવંત શ્રી વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજ અને તેઓશ્રીના હસ્તાક્ષરમા ‘પંચમંડલ મહાસુયક્ષંધ સુત્રં’ (પૃ. ૧૨૬ A)

સકલગામરહસ્યવેદી, કર્મસાહિત્યના વરમ અમ્બાણી, પરમચાન્દ્રવિભૂતિ યાત્રસ્થમૂર્તિ, કરુણાસિંધુ, સ્વયં પદાધારણ સર્વોગમુદર પરિપાચન કરનારા અને અનેક મધ્ય આત્માઓને તેમા જોડવાની અનુદત્ત સિદ્ધિને વરેલા, શ્રીજિનશાસનગાનદિવાકર, મુણ્દરીતનામંથેય, પ્રાત સ્મરણીય પરમારાધ્યપાદ આચાર્ય શિરોમણિ શ્રીવિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજની પ્રતિકૃતિ તથા તેઓશ્રીએ કૃપા કરીને લખી આપેલો ‘પંચમંડલમહાશુભતત્ત્વ’ગ્રંથનો તે જ સ્વરૂપે પાઠ । એ આચાર્ય મગવંતની મર્યાદા ઉપરથી મહાન્ કૃપાના કારણે પ્રસ્તુત ગ્રંથને વર્તમાનરૂપમા આવવામા પૂ. મુનિવર્ય શ્રી તત્ત્વાનંદવિજયજીનો અમને ઘણી જ સારી સહાય મળી છે ।

(૧૬) આગમપ્રમાકર પૂ. મુનિરાજ શ્રીપુણ્યવિજયજી મહારાજ અને તેઓશ્રીના હસ્તાક્ષરમા ‘પંચમંડલમહાસુયક્ષંધ સુત્રં’ (પૃ. ૧૮૧ A)

પ્રાચીન જ્ઞાનમંદારોના મહાન્ ઉદ્ધારક, કરસક અને સચોષક, ચૈત્રાગમનિષ્ણાત, સમયર મહાપુરુષ મુનિરાજ શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજની પ્રતિકૃતિ તથા તેઓશ્રીએ કૃપા કરીને લખી આપેલો ‘પંચમંડલમહાશુભતત્ત્વ’નો તે જ સ્વરૂપે પાઠ ।

(૧૮) વિદ્વદ્વર્ણ પૂ. પન્થ્યાસપ્રવર શ્રીધુરંધરવિજયજી ગણિશ્વર અને તેઓશ્રીના હસ્તાક્ષરમા ‘શ્રીનવકાર મહામંત્રઃ’ નો પાઠ (પૃ. ૧૮૮ A)

વરમ પુણ્ય આચાર્ય શ્રીવિજયમુનુમૂર્તિશ્વરજી મહારાજના પ્રશિષ્ય સંસ્કૃત પ્રાકૃતના મૌઢ વિદ્વાન્ તથા અનુદાનકુશલ પૂ. પન્થ્યાસપ્રવર શ્રીધુરંધરવિજયજી ગણિશ્વરની પ્રતિકૃતિ તથા તેઓશ્રીએ કૃપા કરીને લખી આપેલો ‘શ્રીનવકાર મહામંત્ર’નો તે જ સ્વરૂપે પાઠ ।

(૧૯) વદ્દર્શનનિષ્ણાત પૂ. મુનિરાજ શ્રીજંબુવિજયજી મહારાજ અને તેઓશ્રીના હસ્તાક્ષરમા ‘શ્રીપદ્મપરમેષ્ઠિનમસ્કારમહામંત્રઃ’ (પૃ. ૧૧૨ A)

પ. પૂ. મુનિરાજ શ્રીમુનવવિજયાન્તેગ્રાશી, મારતીય વર્ણનોના પ્રવર અમ્બાણી, મોટ માપાના મર્મક, પ્રશ્નર મેધાશી મુનિરાજ શ્રીજંબુવિજયજી મહારાજની પ્રતિકૃતિ તથા તેઓશ્રીએ કૃપા કરીને લખી આપેલો ‘શ્રીપદ્મપરમેષ્ઠિનમસ્કાર-મહામંત્ર’નો તે જ સ્વરૂપે પાઠ ।

(૨૦) પ. પૂ. પન્થ્યાસપ્રવર શ્રીમાનુવિજયજી ગણિશ્વરના હસ્તાક્ષરમા ‘સિરિપંચમંડલમહાસુય-ક્ષંધસુત્રં’ તથા પૂ. મુનિરાજ શ્રીતત્ત્વાનંદવિજયજી મહારાજના હસ્તાક્ષરમા ‘અરિહંત’ મંત્રનો લેખિત બાપ (પૃ. ૧૧૮ A)

પ. પૂ. પન્થ્યાશ્રી મહારાજ શ્રી માનુવિજયજી ગણિશ્વરે કૃપા કરીને લખી આપેલો ‘સિરિપંચમંડલમહાસુય-ક્ષંધ સુત્ર’ નો તેજ સ્વરૂપે પાઠ અને તેઓશ્રીના અન્તેવાણી સંસ્કૃત અને પ્રાકૃતના વરમ વપાસક, પ્થાન વિષયના અમ્બાણી મુનિરાજ શ્રી તત્ત્વાનંદવિજયજી મહારાજને કૃપા કરીને લખી આપેલો ‘અરિહંત’ મંત્રનો લેખિત બાપ ।

(૨૧) સિદ્ધચક્રામ્ (દિગમ્યરીય નવદેવતાની ધાતુ પ્રતિમા) (પૃ. ૨૨૦ A)

આ એક પ્રાચીન દિગમ્યરીય ચિત્ર ઉપરથી યોગ્ય ફેરફાર સાથે ચિતરાવી અહીં રજૂ કરવામાં આવેલ છે ।

(૨૨) નંદીશ્વરહૃદયપટ્ટઃ

(પૃ. ૨૪૦ A)

રાણકપુરના ધરણદિહાર પ્રાસાદમાં રહેલા નંદીશ્વરપટના એકચિત્ર ઉપરથી સંસ્થામાં ચિત્રકર્મ પાસે યોગ્ય ફેરફાર કરાવી ચિતરાવીને અહીં રજૂ કરવામાં આવેલ છે ।

(૨૩) શ્રીમહાવીર સ્વામી (કાઠસ્તમ્ભધ્યાનમાં) (પૃ. ૨૫૦ A)

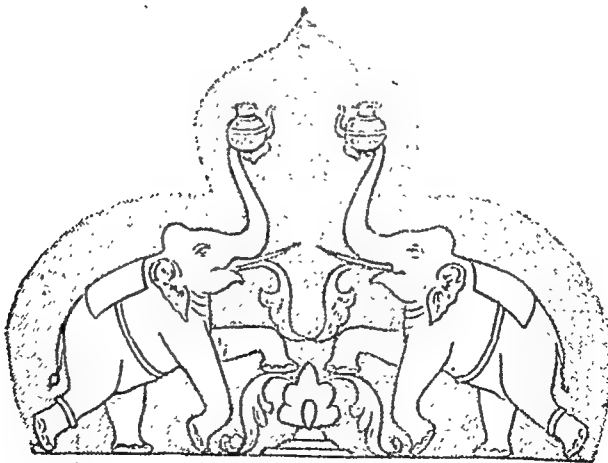
તાલશ્વજ (તલ્લાજા-ઘોરાટ્ટ) ગિરિ ઉપર મુલ્ય દેરાસરની ઘાણુએ એક ઝમ્મી કાઠસ્તમ્ભીયા મ્હગવાનની મૂર્તિ છે । પગની નીચે ઝમ્મણી ઘાણુ એક યજ્ઞ તથા ઢાવી ઘાણુ અંધિકા દેવી છે । પ્રભુની મૂર્તિ નીચે લાંછન નથી પરંતુ ઝમ્મણે ઘાણુ સિંહની આકૃતિ હોવાથી ચિત્રકારે ઝમ્મણમાં સિંહની આકૃતિ લાંછન તરીકે મૂકી મહાવીર સ્વામીની મૂર્તિ કલ્પીને તે પ્રમાણે ચિતરી છે । જે અહીં રજૂ કરવામાં આવેલ છે ।

(૨૪) શ્રીવાહુયલિજી (કાઠસ્તમ્ભધ્યાનમાં) (પૃ. ૨૯૨ A)

શ્રીગોમટેશ્વર ઘાહુયલિના ચિત્ર ઉપરથી યોગ્ય ફેરફાર સાથે ચિત્રકાર પાસે ચિતરાવીને અહીં રજૂ કરેલ છે ।

(૨૫) શ્રીચતુર્વિંશતિજિતરમ્યપટઃ (પૃ. ૨૯૮ A)

પ્રમાસપાટળના ચિન્તામણિ પાર્શ્વનાથના દેરાસરમાં ઢાવી ઘાણુના એક ચોવીસીના ચિત્ર ઉપરથી ચિત્રકારની કલ્પનાનુસાર ચિતરાવીને અહીં રજૂ કરેલ છે ।

અમારાં પ્રકાશનો

(પ્રયોજક : અમૃતલાલ કાલિદાસ દોશી, બી. ઇ.)

૧	શ્રીમતિક્રમણ-સૂત્ર પ્રલોપટીકા, માય પહેલો (બીઝી આનુચિ)	રૂ.	૧=૦૦
૨	શ્રીમતિક્રમણ-સૂત્ર પ્રલોપટીકા માય બીજો	રૂ.	૧=૦૦
૩	શ્રીમતિક્રમણ-સૂત્ર પ્રલોપટીકા માય ત્રીજો	રૂ.	૧=૦૦
૪	શ્રીમતિક્રમણની પવિત્રતા (બીઝી આનુચિ-અપ્રાપ્ય)	રૂ.	૦૮૧૭
૫	શ્રીરંચપ્રતિક્રમણ-સૂત્ર (પ્રલોપટીકાનુસારી) દષ્ટાર્થ, અર્થસંકલના, તથા સૂત્ર-પરિચય સાથે (અપ્રાપ્ય)	રૂ.	૨૦૦૦
૬	સચિત્ર સાયં સામાયિક-ચૈત્યવન્દન (પ્રલોપટીકાનુસારી-અપ્રાપ્ય)	રૂ.	૦૮૫૦
૭	યોગપ્રદીપ (પ્રાચીન ગુજરાતી બાન્ધવગોષ અને અર્ધાંચીન ગુજરાતી અનુવાદસહિત)	રૂ.	૧=૫૦
૮	તત્વાનુશાસન (ગુજરાતી અનુવાદસહિત)	રૂ.	૧=૦૦
૯	ધ્યાનવિચાર (ગુજરાતી અનુવાદસહિત)	રૂ.
૧૦	નમસ્કાર સ્વાધ્યાય (પ્રાકૃત વિભાગ) (અપ્રાપ્ય)	રૂ.	૨૦૦૦
૧૧	નમસ્કાર સ્વાધ્યાય (સંસ્કૃત વિભાગ)	રૂ.	૧૫=૦
૧૨	A Comparative Study of the Jaina Theories of Reality and Knowledge	રૂ.	૧૦૦૦

—: છપાય છે :—

- ૧૩ માતૃકા પ્રકરણ
- ૧૪ નમસ્કાર-સ્વાધ્યાય (અપભ્રંશ-દિંદી-ગૂઝરાતી વિભાગ)
- ૧૫ યોગસાર
- ૧૬ મન્ત્રરાજ રહસ્ય

જૈન સાહિત્ય વિકાસ મંડળ

શુરલા બીજ, ૧૧૨ થોલવંદર રોડ
મિલિતારલે, મુંબઈ-૫૬ (A.S.)

श्री श्रेयांसनाथ भगवान (गृहमंदिर, 'ज्योत' विल्लेपालें)

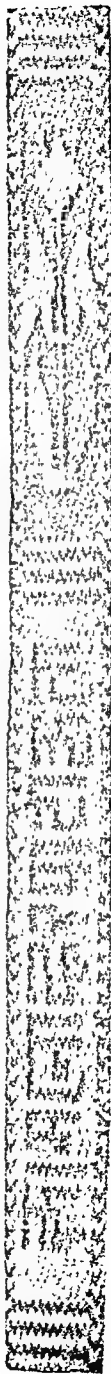
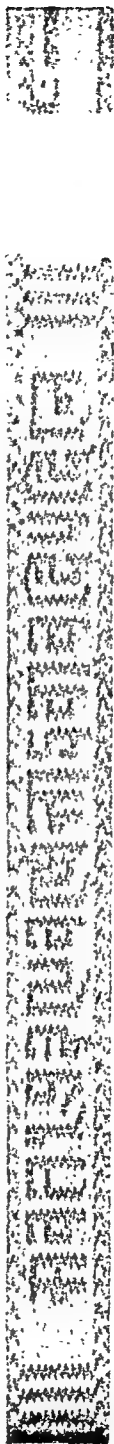
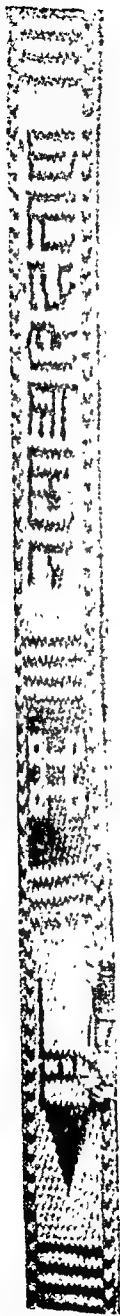
चत्तारि मंगलं - अरिहंता मंगलं,
सिद्धा मंगलं, साहू मंगलं,
केवलिपन्नत्तो धम्मो मंगलं ॥

चत्तारि लोगुत्तमा -

अरिहंता लोगुत्तमा,
सिद्धा लोगुत्तमा,
साहू लोगुत्तमा,
केवलिपन्नत्तो धम्मो लोगुत्तमो ॥

चत्तारि सरणं पवज्जामि -
अरिहंते सरणं पवज्जामि,
सिद्धे सरणं पवज्जामि, साहू सरणं पवज्जामि,
केवलिपन्नत्तं धम्मं सरणं पवज्जामि ॥

पद्मपद्मनामाश्रयितरयसुपदी
(शेठ कान्तिबाल ईश्वरलाला सोजन्यधी)

॥ श्री शंखेश्वरपार्श्वनाथाय नमः ॥

नमस्कार स्वाध्याय

(संस्कृत विभाग)

[४६-१]*

नमस्कारमन्त्रस्तोत्रम्

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

विश्लिष्यन् धनकर्मराशिमशनिः संसारभूमिभृतः
स्वर्निर्वाणपुरप्रवेशगमने निष्प्रत्यवायः सताम् ।
मोहान्धावटसङ्कटे निपततां हस्तावलम्ब्योऽर्हतां,
पायाद् ध्वः सचराचरस्य जगतः सञ्जीवनं मन्त्रराट् ॥ १ ॥

(वसन्ततिलकावृत्तम्)

एकत्र पञ्चगुरुमन्त्रपदाक्षराणि, विश्वत्रयं पुनरनन्तगुणं परत्र ।
यो धारयेत् किल तुलानुगतं तथापि, वन्दे महागुरुत्वरं परमेष्ठिमन्त्रम् ॥ २ ॥
ये केचनापि सुपमाधरका अनन्ता, उत्सर्पिणीप्रभृतयः प्रययुर्विवर्त्ताः ।
तेष्वप्ययं परतरः प्रथितप्रभावो, लब्ध्वाऽमुमेव हि गता शिवमत्र लोकाः ॥ ३ ॥

अनुवाद

घनघाति कर्मना समूहने विखेरी नाखनार, भव्रूपी पर्वतने (मेदवा) माटे वज्र संमान,
सत्पुरुषोने स्वर्ग अने मोक्षपुरीमां प्रवेश करवाना मार्गमां रहेला विघ्नोने दूर करनार, मोहरूप अंधकारमय
कूवाना संकटमां पडेलोओने माटे हायना टेकारूप अने सचराचर जगतने माटे संजीवनरूप अर्हतोने
मंत्रराज (नमस्कार महामंत्र) तमारुं कल्याण करो ॥ १ ॥

एक पद्यामां 'पंचगुरुमंत्र' (नमस्कार मंत्र)ना पदना अक्षरो अने बीजा पद्यामां अनंतगुण
करेला एवा त्रणे लोक, एम वनेने जो त्राजवामां धारण करवामां आवे, तो पण जेनो भार घणो वधारे थाय
एवा परमेष्ठिमंत्रने हुं नमस्कार करुं छुं ॥ २ ॥

जे कोई पण सुपमादि अनन्त आराओ अने उत्सर्पिणी (अवसर्पिणी) बगेरे कालचक्रो व्यतीत
थया, ते वधामां पण आ मंत्रराज सर्वोत्तम अने विस्तृत—प्रख्यात प्रभाववाळो हतो। आ मंत्रने प्राप्त करीने २५
ज भव्य लोको मोक्षमां गया छे ॥ ३ ॥

१. पावावः । २. धारयेदिव । ३. महागुरुतरं ।

* आ पहिलां प्रकट थयेला "नमस्कार स्वाध्याय—ग्राकृत विभाग"मां कुल ४५ स्तोत्रो आपवामां आव्यां हतां
अने सलंग क्रम जालवी राखवानी दृष्टिए तेना अनुसंधानमां आ "नमस्कार स्वाध्याय—संस्कृत विभाग"मां नं. ४६ थी
शरुआत करवामां आवी छे ।

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

ઉત્તિષ્ઠન્ નિપતન્ ચલન્નપિ ઘરાપીઠે લુઠન્ વા સ્મરે-
 આગ્રહ્ વા પ્રહસન્ સ્વપન્નપિ વને વિમ્બભિષીદન્નપિ ।
 ગચ્છન્ વર્ત્તમ્નિ વેદ્મનિ પ્રતિપદ્ કર્મ પ્રકુર્વન્નમું
 યઃ પંચપ્રમુખમન્ત્રમેકમનિશં કિં તસ્ય નો વાચ્છિતમ્ ॥ ૪ ॥

(વસન્તતીલગ્નવૃત્તમ્)

સદ્ગ્રામ-સાગર-કરીન્દ્ર-સુજઙ્ગ-સિંહ-
 દુષ્પાધિ-વહ્નિ-રિપુ-બન્ધનસમ્મવાનિ ।
 ચૌર-ગ્રહ-ભ્રમ-નિશાચર-શાકિનીનાં
 નશ્યન્તિ પંચપરમેષ્ઠિપદર્ભપાનિ ॥ ૫ ॥

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

યો લક્ષં જિનપદ્મલક્ષ્યંદ્વયઃ સુખ્યંક્તવર્ણક્રમઃ
 શ્રદ્ધાવાન્ વિજિતેન્દ્રિયો મહર્હઃ મન્ત્રં જપેચ્છ્રાવકઃ ।
 પુષ્પૈઃ^૧ શ્વેતસુગન્ધિભિઃ સુવિધિના લક્ષપ્રમાણૈરમું
 યઃ સમ્પૂજયતે સ વિશ્વમદિતસ્તીર્થાધિનાયો ભવેત્ ॥ ૬ ॥

ઝટતાં, પટતાં, ચાલતાં, ભૂમિ પર આલોટતાં, જાગતાં, હસતાં, સૂતાં, વનમાં મય પામતાં, બેસતાં, માર્ગમાં કે ઘરમાં જતાં પ્રત્યેક ડગલે અને પ્રત્યેક કામ કરતા જે આ પંચપરમેષ્ઠિમંત્રનું નિરંતર સ્મરણ કરે, તેના કપા મનોરધની સિદ્ધિ ન થાય ? ॥ ૪ ॥

પંચપરમેષ્ઠિના પદો વડે રણ-સંગ્રામ, સાગર, ગજેન્દ્ર, સર્પ, સિંહ, દુષ્ટવ્યાધિ, અગ્નિ, શત્રુ અને બંધનથી ઉત્પન્ન થતાં ભયો તથા ચોર, ગ્રહ, ભ્રમ, રાક્ષસ અને શાકિનીનાં ભયો દૂર ભાગી જાય છે ॥ ૫ ॥

શ્રી જિનેશ્વર ભગવતને વિષે વદ્મલક્ષ્ય છે દ્વય જનું (અર્થાત્ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતરૂપ ધ્યેયમાં એકાગ્ર મનવાળો), સુસ્પષ્ટ વર્ણક્રમવાળો (અર્થાત્ જેનો નમસ્કાર મહામંત્રના વર્ણોના ઉચ્ચારાદિનો ક્રમ સૂત્રોચ્ચારણના ગુણોથી યુક્ત છે એવો), શ્રદ્ધાવાન અને જિતેન્દ્રિય એવો જે શ્રાવક ભવનાશક એવા આ મંત્રનો એક લાલ શ્વેત સુગંધી પુષ્પોત્તરે સુંદર વિવિધરૂપે જાપ કરે અને પૂજા કરે, તે વિશ્વપૂજ્ય તીર્થંકર થાય ।
 25 (શ્રીપાર્શ્વનાથ અથવા શ્રી શક્તિનાથ ભગવંતની પ્રતિમાની એક લાલ શ્વેત સુગંધી પુષ્પોત્તરે પૂજા કરે; એક એક પુષ્પ પ્રસુ પર ચઢાવતી વચ્ચે એક એક નવકારનો જાપ કરે, એવું વિધાન છે । આ વિધાનનું વર્ણન પ્રસ્તુત પ્રેયના શ્રીજા માગમા આવશે) ॥ ૬ ॥

(વસન્તતિલકાવૃત્તમ્)

હન્દુર્દિવાકરતયા રવિરિન્દુરૂપઃ
પાતાલમમ્બરમિલા મુરલોક એવ ।
કિં જલ્પિતૈન ગ્રહુના મુવનત્રયેઽપિ
યન્નામ તન્ન વિપમં ચ સમં ચ ન સ્યાત્ ॥ ૭ ॥

5

જગ્મુર્જિનાસ્તદપવર્ગપદં તદૈર્વ
વિશ્વં વરાકમિદમત્ર કથં વિનાઽસ્માત્ ।
તત્ સર્વલોકમુવનોદ્ધરણાય ધીરૈ-
ર્મન્ત્રાત્મકં નિજવપુર્નિહિતં તદત્ર ॥ ૮ ॥

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

10

હિંસાવાનનૃતપ્રિયઃ પરધનાઽઽહર્તા પરસ્ત્રીરતઃ
કિઞ્ચાન્યેષ્વપિ લોકગર્હિતમતિઃ પાપેષુ ગાઢોઘ્રતઃ ।
મન્ત્રેશં યદિ સંસ્મરેચ્ચ સતતં પ્રાણાત્મયે સર્વદા
દુષ્કર્માહિતદુર્ગતિક્ષતચયઃ સ્વર્ગાંભવેન્માનવઃ ॥ ૯ ॥

આ મહામંત્રના પ્રભાવથી ચંદ્ર સૂર્યરૂપે અને સૂર્ય ચંદ્રરૂપે, પાતાલ આકાશરૂપે (અને આકાશ પાતાલરૂપે) અને પૃથ્વી દેવલોકરૂપે (અને દેવલોક પૃથ્વીરૂપે) થઈ શકે। વધારે કહેવાથી શું ? ત્રણ જગતમાં એવી કઈ વસ્તુ છે કે જે એ મંત્રથી વિપમની સમ કે સમની વિપમ ન થઈ શકે ? (અર્થાત્ આ પંચપરમેષ્ઠિ-મંત્રના પ્રભાવથી વસ્તુને જે રૂપે વદલાવવી હોય તે રૂપે વદલાવી શકાય.) ॥ ૭ ॥

જ્યારે શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતો મોક્ષમાં ગયા ત્યારે, “અમારા વિના અહીં વિચારા આ જગતનું શું થશે ?”, (એવી કરુણાથી) ધીર એવા તેઓ સર્વ જગતના જીવોના ઉદ્ધાર માટે પોતાના મંત્રાત્મક શરીરને અહીં 20 મૂકતા ગયા છે ॥ ૮ ॥

હિંસા કરનાર, અસહ્યપ્રિય, પારકું ધન હરણ કરનાર, પરસ્ત્રીમાં આસક્ત તથા વીજા પળ પાપોમાં અત્યંત તત્પર અને લોકોએ જેની બુદ્ધિની નિંદા કરી છે એવો પુરુષ પણ જો મરણ વચ્ચે આ મંત્રનું સર્વદા સતત સ્મરણ કરે તો તે દુષ્કર્મથી પ્રાપ્ત કરેલ દુર્ગતિના સંચયનો (દુર્ગતિ પ્રાયોગ્ય કર્મ સમૂહનો) ક્ષય કરીને દેવ થાય છે ॥ ૯ ॥

25

(શિશ્વરિણીવૃત્તમ્)

અયં ધર્મઃ શ્રેયાનયમપિ ત્ત દેવો જિનપતિ-
વ્રતં ચૈતન્ શ્રીમાનયમપિ ચ યઃ સર્વફલદઃ ।

કિમન્યર્વાગ્જાલૈર્બહુમિરપિ સંસારજલઘ્નૌ
નમસ્કારાત્ત્ કિં યદિહ શુભરૂપં ન મવતિ ॥ ૧૦ ॥

સ્વપન્ન જાગ્રન્ તિષ્ઠન્નપિ પથિ ચલન્ વેદમનિ સર્વનં,
બ્રમન્ ક્લિષ્યન્ માઘન્ વન-ગિરિ-સમુદ્રેપ્યવતરન્ ।

નમસ્કારાન્ પશ્ચ સ્મૃતિરવનિશ્ચાન્તાનિવ સદા
પ્રશસ્તૈર્વિજ્ઞાતાનિવ વહતિ યઃ સોઽન્ન મુકુટી ॥ ૧૧ ॥

- 10 આ નવકાર વલ્યાણકારી ધર્મ છે, જિનેશ્વરદેવ પણ એ છે, મ્ત્રન પણ એ છે અને જે સર્વ ફલોને આપે છે તે શ્રીમાન પણ એ છે । બીજા ઘણા વાક્યપ્રવચોથી છુ ' આ સંસારસમુદ્રમા પૃથ્વું છું છે કે જે આ નમસ્કારમંત્રથી* શુભરૂપ ન થતું હોય ? ॥ ૧૦ ॥

- જે સૂતા, જાગતા, ઉઠા રહેતા, રસ્તામા ચાલતાં, વરમા પેસતાં, (સ્થલભ્રમણા પામતાં) કરતાં, દુઃખી થતાં, પ્રમાદ આવી જતાં, અથવા જંગલ, પર્વત કે સમુદ્રોને પાર કરતાં, પૂજ્ય પુરુષોએ ઉપદેશોલા પાંચ નમસ્કારોને જાણે સ્મૃતિના આંતરિક નાદવડે મનમાં ધોરાઈ ગયા હોય (૧) તેમ ધારણ કરે છે તે અહીં આગ્યશાસ્ત્રી છે ॥ ૧૧ ॥

પરિચય

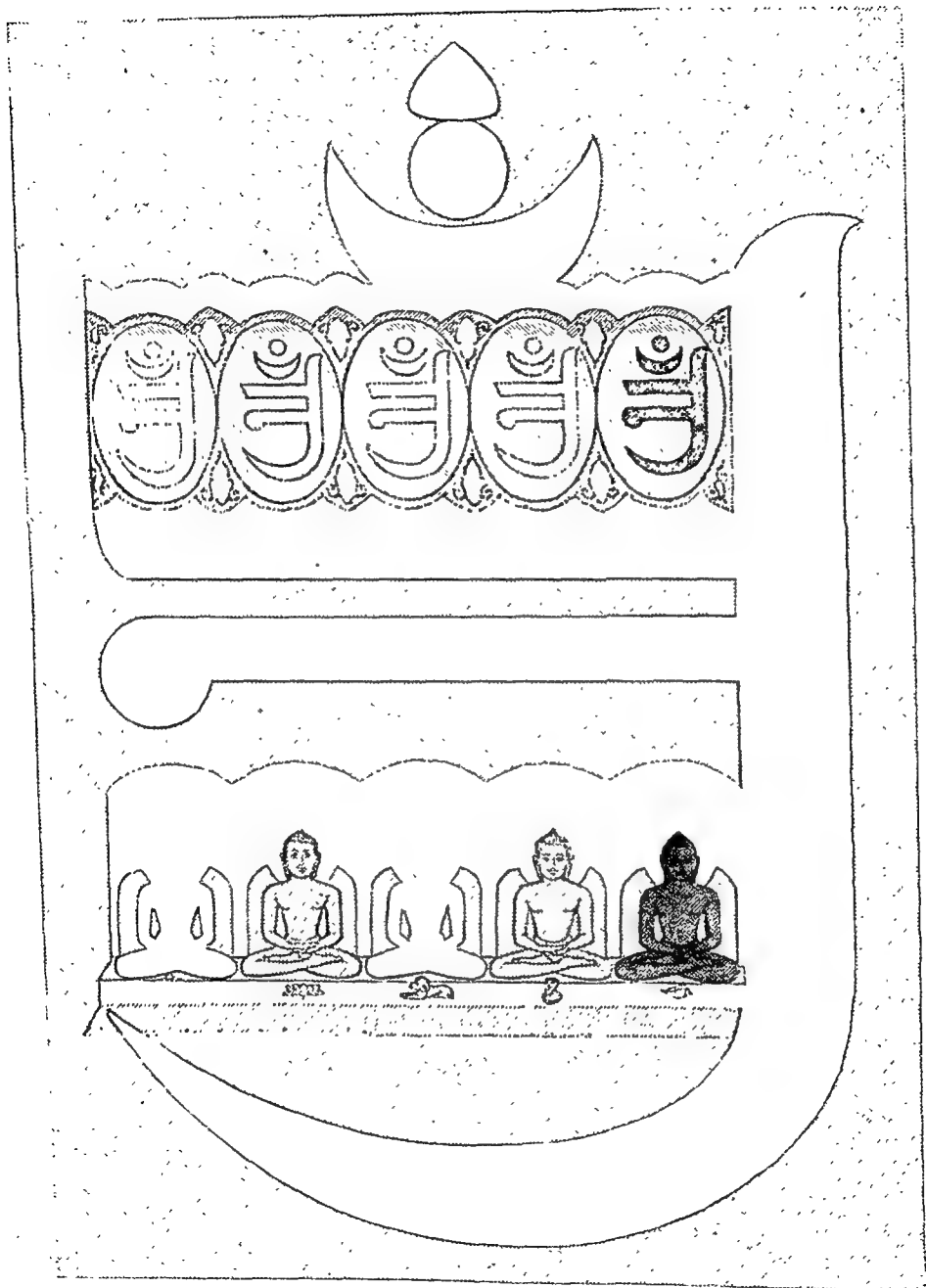
- આ સ્તોત્રની વૈ પ્રતિઓ અમને મળી છે । એક આરા જૈન સિદ્ધાંત મંત્રનના હસ્તલિખિત મંત્રસંગ્રહના ત. ૨૫/૧ માંથી મળી હતી; અ્યારે બીજી રૉયલ એશિયાટિક સોસાયટી કલ્કત્તાના સંગ્રહમાંથી ' પંચનમ-સ્મૃતિદીપક' નામના મંત્રમાળી સંગ્રહરૂપે મળેલી હતી; તે વૈ પ્રતિઓ ઉપરથી મૂલપાઠ અને પાઠભેદો ભૂંડીને અનુવાદ સાથે આ કૃતિને અહીં પ્રગટ કરી છે ।

' પંચનમસ્મૃતિદીપક' મા આ સ્તોત્રના કર્તા તરીકે વાચસ્પત્ય ધ્રી ઉમાસ્વામિનો ઉલ્લેખ કર્યો છે । મંત્રવ છે કે આ કૃતિ તેમની હોય, છતાં બીજો પુરાવો ન મળે ત્યાં સુધી આ સ્તોત્રના કર્તા વિશે નિશ્ચિતપણે કહી ન શકાય ।

- 25 આ સ્તોત્ર પ્રસ્તુત પ્રથમા કેટલાક સ્તોત્રના સારસમુચ્ચયરૂપ જણાય છે । જાણ કરીને આ સ્તોત્રનું આઠમું પદ આપણુ ધ્યાન ઝેંએ છે કે, " આ નમસ્કાર મંત્ર, તે જગતના હદાર માટે શ્રી અરિહત મગવંતનો મંત્રાત્મક શાશ્વત દેહ છે । " થી નમસ્કાર મહામંત્રની મહાન શક્તિનું વર્ણન કરતાં આ સ્તોત્રમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે, " એ મંત્રની સહાયથી ચંદ્રને સૂર્ય, સૂર્યને ચંદ્ર કે વૃષ્ણીને દેવલોક વગેરે વનાવી શકાય । " સારાશ કે નમસ્કારમંત્રના પ્રમાણાદિને આ સ્તોત્રમાં સુદર રીતે રજૂ કરવામાં આવેલ છે ।

- 30 ૧. નમસ્કારસ્તુત્ત્વ યદિહ શુભરૂપન્ન મવતિ । ૨. સ્વપન્ । ૩. સ્થલન્ ।

* આ સસારમા જે જે શુભરૂપ છે, તે તે સ્થુ નવચાર(ના પ્રમાણે) જ છે ।

ॐकारः परमेष्ठिपञ्चकवाचककलापञ्चकस्वरूपः

‘ઊં’કારવિદ્યાસ્તવનમ્

પ્રણવસ્ત્વં ! પરબ્રહ્મન્ ! લોકનાથ ! જિનેશ્વર !

કામદસ્ત્વં મોક્ષદસ્ત્વં ‘ઊં’કારાય નમો નમઃ ॥ ૧ ॥

પીતવર્ણઃ શ્વેતવર્ણો રક્તવર્ણો હરિદ્વરઃ ।

5

કૃષ્ણવર્ણો મતો દેવઃ ‘ઊં’કારાય નમો નમઃ ॥ ૨ ॥

નમસ્ત્રિભુવનેશાય રજોઽપોહાય ભાવતઃ ।

પશ્ચદેવાય શુદ્ધાય ‘ઊં’કારાય નમો નમઃ ॥ ૩ ॥

માયાદયે નમોઽન્તાય પ્રણવાન્તર્મયાય ચ ।

વીજરાજાય હે દેવ ! ‘ઊં’કારાય નમો નમઃ ॥ ૪ ॥

10

ઘનાન્ધકારનાશાય ચરતે ગગનેઽપિ ચ ।

તાલુરન્ધ્રસમાયાતે સપ્રાન્તાય નમો નમઃ ॥ ૫ ॥

ગર્જન્તં મુખરન્ધ્રેણ લલાટાન્તરસંસ્થિતમ્ ।

પિધાનં કર્ણરન્ધ્રેણ પ્રણવં તં વયં નુમઃ ॥ ૬ ॥

અનુવાદ

15

હે પરમબ્રહ્મ, લોકનાથ, જિનેશ્વર ! તમે પ્રણવ (‘ઊં’કાર) સ્વરૂપ છો । હે ‘ઊં’કાર ! તું સર્વ શુભ ઇચ્છાઓને પૂર્ણ કરનાર છે અને મોક્ષ આપનાર પણ તું જ છે; તેથી હું તને પુનઃ પુનઃ નમસ્કાર કરું છું ॥ ૧ ॥

જે (ઈષ્ટ) દેવ (‘ઊં’કાર)નું ધ્યાન પીતવર્ણમાં, શ્વેતવર્ણમાં, રક્તવર્ણમાં, હરિતવર્ણમાં અથવા કૃષ્ણવર્ણમાં કરાય છે, તે ‘ઊં’કારને વારંવાર નમસ્કાર થાઓ ॥ ૨ ॥

20

જે ત્રણે ભુવનનો સ્વામી છે, જેનું ભાવપૂર્વક ધ્યાન કરતાં રજ-કર્મનો નાશ થાય છે, જે પંચદેવ (પંચપરમેષ્ઠિ) મય છે અને જે શુદ્ધ છે એવા ‘ઊં’કારને વારંવાર નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩ ॥

હે દેવ ! જે માંયા ઇટલે ‘હી’કારની આદિમાં છે, જેના અંતમાં નમઃ છે, જે સર્વ વીજોમાં અંતર્ગત છે—વ્યાપ્ત છે અને જે વીજરાજ છે એવા પ્રણવસ્વરૂપ ‘ઊં’કારને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૪ ॥

મંત્ર—‘ઊં હ્રીં નમઃ’

25

(અજ્ઞાનરૂપ) ગાઢ અંધકારનો નાશ કરવા માટે ગગનમાં સંચરતા અને ત્યાંથી તાલુરન્ધ્રમાં આવતા ‘સ્’ની નજીકમાં રહેલા ‘હ’કારને (?) (‘ઊં’કારને) વારંવાર નમસ્કાર થાઓ ॥ ૫ ॥

વઢી મુખરન્ધ્રમાં ગર્જતા, લલાટના મધ્યમાં સ્થિર થતા અને કર્ણરન્ધ્રથી ઢંકાતા (?) એવા તે પ્રણવ-‘ઊં’કારને અમે વારંવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ ॥ ૬ ॥

શ્વેતે શાન્તિક-પુષ્ટ્યાલ્યાજનવદાદિક્રાય ચ ।
 પીતે લક્ષ્મીક્રાયાપિ 'હૈં'ક્રાય નમો નમઃ ॥ ૭ ॥
 રક્તે વશ્યક્રાયાપિ કૃષ્ણે શ્રુત્યયકૃતે ।
 ધૂમ્રવર્ણે સ્તમ્ભનાય 'હૈં'ક્રાય નમો નમઃ ॥ ૮ ॥
 બ્રહ્મા વિષ્ણુઃ શિવો દેવો ગણેશો વાસવસ્તથા ।
 સૂર્યચન્દ્રસ્ત્વમેવાતઃ 'હૈં'ક્રાય નમો નમઃ ॥ ૯ ॥
 ન જપો ન તપો દાનં ન વ્રતં સંયમો ન ચ ।
 સર્વેષાં મૂલહેતુસ્ત્વં 'હૈં'ક્રાય નમો નમઃ ॥ ૧૦ ॥
 હિતિ સ્તોત્રં જપન્ વાઙ્પિ પઠન્ વિધામિમાં પરામ્ ।
 સ્વર્ગં મોક્ષં પદં ધત્તે વિદ્યેયં ફલદાયિની ॥ ૧૧ ॥
 કરોતિ માનવં વિજ્ઞમણં માનવિવર્જિતમ્ ।
 સમાનં સ્યાન્ પંચમુરોર્વિદ્યેકા મુક્ષદા પરા ॥ ૧૨ ॥

॥ હિતિ હૈંકારવિદ્યાસ્તરનમ્ ॥

જે શ્વેતવર્ણી ધ્યાન કરતાં નિર્દોષ એવા શાંતિ, તુષ્ટિ, પુષ્ટિ વગેરે કાર્યો કરે છે અને પીતવર્ણી
 15 ધ્યાન કરતાં લક્ષ્મી આપે છે તે 'હૈં'કારને વારંવાર નમસ્કાર થાઓ । જે લાલવર્ણી ધ્યાન કરતાં વશી-
 કરણ કરે છે, કૃષ્ણવર્ણી ધ્યાન કરતાં શત્રુનો ક્ષય કરે છે અને ધૂમ્રવર્ણી ધ્યાન કરતાં સ્તમ્ભન કરે છે
 તે 'હૈં'કારને વારંવાર નમસ્કાર થાઓ ॥ ૭-૮ ॥

હે પ્રણવ ! તું જ બ્રહ્મા છે, તું જ વિષ્ણુ છે, તું જ શિવ દેવ છે, તું જ ગણેશ છે, તું જ ઇંદ્ર છે,
 તું જ સૂર્ય છે અને ચંદ્ર પણ તું જ છે, તેથી તને વારંવાર નમસ્કાર થાઓ ॥ ૯ ॥

20 સર્વ મિદ્ધિઓ (મુઝો) તું મૂલ કારણ જપ નથી, તપ નથી, દાન નથી, વ્રત નથી અને સંયમ પણ
 નથી; વિન્નુ હે પ્રણવ ! તું છે । તને વારંવાર નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦ ॥

આ સ્તોત્રને જપનો અથવા આ પરમ નિવાનો પાઠ કરતો મનુષ્ય સ્વર્ગ અથવા મોક્ષની પદવી
 પામે છે । આ 'હૈં'કાર વિદ્યા (ક્રેડ) કલ્પને આપનારી છે ॥ ૧૧ ॥

25 એ અજ્ઞાન મનુષ્યને વિદ્વાન કરે છે । એનાથી માનવિનાનો પુરુષ માનવાળ્યે (લોકપ્રિય) પાય છે ।
 25 પંચમુરોત્તોના પ્રપન્નાશુરોર્મંથી નિષ્પન્ન થઈને આ વિદ્યા અદિતીય અને પરમ મુખદાયક છે ॥ ૧૨ ॥

૧. અહીં શ્વાદિની હીનતા જણાઈ નથી વિન્નુ 'હૈં'કારની શેઠતા કાવચ માટે જણાવેને મોક્ષતા
 આવવામાં આવી છે ।

૨. અહીં હંતોર્મં શોષ કાળે છે.

પરિચય

આ સ્તોત્ર 'પંચનમસ્કૃતિદીપક' નામક ગ્રંથમાં સંપ્રદીત છે અને તેમાં તેનો દિગંબર જૈનાચાર્ય 'પૂજ્યપાદ' (અપરનામ શ્રી સમંતભદ્રસૂરિ) ની કૃતિરૂપે ઉલ્લેખ થયો છે। એ સ્તોત્રને અહીં અનુવાદ સાથે પ્રગટ કર્યું છે।

શ્રીપંચપરમેષ્ઠિઓનો વાચક આ 'હું'કાર 'અ+અ+આ+ઠ+મ્' એ વર્ણોના યોગથી બનેલો 5 છે। તેનું વર્ણન આ સ્તોત્રમાં કરેલું છે।

'હું'કારના ધ્યાન વિશે અને તેના ફલ વિશેની માહિતી આ સ્તોત્રમાં આપેલ છે। આ સ્તોત્ર 'હું'કારની વ્યાપકતાનો સુંદર રીતે સ્વાલ કરાવે છે। હુંકાર પરમેષ્ઠિભગવંતોનો એકાક્ષરી મંત્ર હોવાથી આ 'હું'કાર-સ્તવનને અહીં પ્રગટ કર્યું છે।

એક જૈન 'વીજકોશ'કારે 'હું'કારને આત્મવાચક મૂલભૂત વીજ વતાવ્યું છે। એને 10 તેજોવીજ, કામવીજ પળ માનવામાં આવ્યું છે। પંચપરમેષ્ઠિનો વાચક હોવાથી 'હું'કારને સમસ્ત મંત્રોનું સારતત્ત્વ કહેવામાં આવે છે। માત્ર 'હું'નો જપ અથવા ચિંતન કરવાથી આત્મા નિર્મલ બને છે અને સ્વાનુભવ થવા લાગે છે। આ સ્તોત્રનો પાઠ અનેક રીતે ફલદાયક છે।

શ્રીજિનપ્રમથ્રિવિરચિતઃ

માયાવીજ('હો'કાર)કલ્પઃ

માયાવીજવૃહત્કલ્પાત્, શ્રીજિનપ્રમથ્રિભિઃ ।
 5 લોકોનામુપકારાય, પૂર્વવિદ્યા પ્રચસ્યતે ॥ ૧ ॥
 સુપ્રકાશે તાત્રમયે, પદ્મે માયાશ્વરં ગુરુ ।
 કારિતં પરમાત્મત્વમમલં ભવતે સ્ફુટમ્ ॥ ૨ ॥
 ધ્યાનાશ્રયો યથામ્નાયં, શુભાશુભફલોદયઃ ।
 10 તથાઽયં વર્ણભેદેન, કાર્યકાલે પ્રજાયતે ॥ ૩ ॥
 પૂર્ણાયાં સતિર્થાં શુક્લપદ્મે ચન્દ્રવલે તથા ।
 કારયેત્ સર્વેર્નૈવેદ્યં, પચ્ચામૃતસમન્વિતમ્ ॥ ૪ ॥
 પક્ષાદ્યાન્ વિવિધાન્ ચાન્યાનાનયેત્ સુમનાંસિ ચ ।
 સર્વંઃ કર્ણઃ ફલંઃ સર્વંઃ, સર્વવંસૈઃ કર્યાણકૈઃ ॥ ૫ ॥
 સુવર્ણ-રત્ન-રૂપ્યૈશ્ચ, કર્પરાદિસુગન્ધિભિઃ ।
 15 પ્રતિષ્ઠાદિવસે પૂજ્યો, મન્ત્રરાજઃ શુભાશ્રયૈઃ ॥ ૬ ॥

અનુવાદ

ધાત્રાર્ય મગવાન શ્રીજિનપ્રમથ્રિવરે 'માયાવીજવૃહત્કલ્પ'માથી લોકોના ઉપકાર માટે પૂર્વવિદ્યા કહેવાય છે ॥ ૧ ॥

20 જે સુપ્રકાશિત તાત્રાના પટ ઉપર મોટો 'હો'કાર કરાશે તે નિર્મલ એવા પરમાત્મપણાને નિશ્ચયથી પાને ॥ (૧) ॥ ૨ ॥

કાર્યકાલે આમ્નાયને અનુસારે (વિધિપૂર્વક) શુદ્ધ શુદ્ધ વર્ણોથી ધ્યાન કરાતો આ (મન્ત્રરાજ) શુભાશુભ ફલના (૧) ઉદયને વરનારો થાય છે ॥ ૩ ॥

25 શુક્લપદ્મની મુમ એવી પૂર્ણા (૫, ૧૦, ૧૫) ત્રિવિઝોમ તેમજ ઉત્તમ પ્રકારના ચંદ્રવલમાં પચામૃતથી સહિત સર્વ પ્રકારના નૈવેદ્ય, ત્રિવિધ પ્રકારના પક્ષાત્નો કરાવતાં તથા સુદર પુષ્પો મગાવતાં તે સર્વ વડે, અને સર્વ ધાત્વો વડે, સર્વફલો વડે, સર્વવસ્ત્રો વડે, સર્વકર્યાણકો વડે (૧), સોતું, રત્ન અને ચાંદી વડે, કારુ વગેરે સુગંધી દ્રવ્યો વડે પ્રતિષ્ઠાના દિવસે શુભ આશયોસહિત મન્ત્રરાજ 'હો'કારની પૂજા કરવી ॥ ૪-૬ ॥

૧ દૂધ, દહીં, ચી, ચાર્ડ (રઘુલ્લ) અને ગણેશકે (કેસર, કપૂર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી ભિંમિત વસ્તુ) ને પંચામૃત કહેવાય છે.

આમ્નાયદાયકં નત્વા, દાનૈઃ સત્કૃત્ય તં ગુસ્મ્ ।

પ્રતિષ્ઠાપ્યઃ પરો મન્ત્રેણાનેનૈવ વિપથિતા ॥ ૭ ॥

સર્વમન્ત્રમયત્વાચ્ચ, સર્વદેવમયત્વતઃ ।

નાન્યમન્ત્રસ્ય સંન્યાસમયમર્હતિ તીર્થરાટ્ ॥ ૮ ॥

કૃતસ્નાનેન સદ્ધર્મ(બ્રહ્મ)ચારિણા ચૈકભોજિના ।

5

સાધકેન સદા ભાવ્યં, વિજને ભૂમિશાયિના ॥ ૯ ॥

પદ્કર્મણાં વિધાનાર્થ, જાગર્તિં યસ્ય માનસમ્ ।

પ્રત્યેકં પૂર્વસેવાયાં, લક્ષસ્તેન વિધીયતે ॥ ૧૦ ॥

સિતશ્રીલ્ખણ્ડલિતઃ, સિતવસ્ત્રઃ સિતાશનઃ ।

સિતસદ્ધ્યાનજાપસ્રક્, સિતજાપાન્નસંયુતઃ ॥ ૧૧ ॥

10

સિતપક્ષે સુધાશ્વેતે, ગૃહે ફલમયં(મિર્દ) ભવેત્ ।

વિપદ્-રોગહર્તિં શાન્તિં, લક્ષ્મીં સૌભાગ્યમેવ ચ ॥ ૧૨ ॥

વન્ધમોક્ષં ચ કાર્ત્તિં ચ, ક્રમાત્ કાવ્યં નવં તથા ।

પુરસ્કોભં સમાક્ષોભમાજ્ઞૈશ્વર્યમભઙ્ગુરમ્ ॥ ૧૩ ॥

આમ્નાય આપનાર ગુરુને નમસ્કાર કરીને અને ઉચિત દાનથી તેમનો સત્કાર કરીને વિદ્વાન પુરુષે 15
આ જ ('હીં'કાર) મંત્રથી શ્રેષ્ઠ એવા 'હીં'કારની પ્રતિષ્ઠા કરાવવી ॥ ૭ ॥

આ 'હીં'કાર સ્વયં તીર્થરાજ, સર્વમંત્રમય અને સર્વદેવમય હોવાથી પ્રતિષ્ઠા માટે કોઈ પણ
બીજા મંત્રોના ન્યાસની એને અપેક્ષા નથી ॥ ૮ ॥

સાધક સદા (ઉચિત રીતે) સ્નાન કરનાર, સદ્ધર્મને આચરનાર, એક વખત ભોજન કરનાર અને
ભૂમિપર શયન કરનાર હોવો જોઈએ । તેણે વિજન (એકાન્ત) પ્રદેશમાં સાધના કરવી જોઈએ ॥ ૯ ॥ 20

પદ્કર્મના વિધાન માટે જેનું મન ઉત્સાહિત છે તેણે પૂર્વસેવામાં પ્રત્યેક કર્મ માટે ('હીં'કાર
નમઃ' એ મંત્રનો) એક લાખ વાર જાપ કરવો જોઈએ ॥ ૧૦ ॥

સાધકે શ્વેત ચન્દનથી દેહનું વિલેપન કરવું । શ્વેત વસ્ત્ર, શ્વેત (ધાન્યનું) ભોજન, શ્વેત (વર્ણમાં)
ધ્યાન અને જાપ માટે શ્વેત માલા એમ જાપનું પ્રત્યેક અંગ પણ શ્વેત હોવું જોઈએ ॥ ૧૧ ॥

શુક્લપક્ષમાં કઢીચૂનાથી રંગેલ શ્વેત ઘરમાં જાપ કરવાથી વિપત્તિ અને રોગોનો નાશ, લક્ષ્મી 25
અને સૌભાગ્યની પ્રાપ્તિ, વંધનથી મુક્તિ, નવીન કાવ્ય, પુરસ્કોભ અને સમાક્ષોભ કરવાની શક્તિ અને આજ્ઞાનું
ચિરકાલીન ऐश्वर્ય વગેરે ફલોની પ્રાપ્તિ થાય છે ॥ ૧૨-૧૩ ॥

ક્તિં વહુર્કેર્નિરાલમ્બં સિતધ્યાનં કરોત્યદઃ ।
 સર્વપાપધ્યં પુંસાં નાત્ર કાર્યા વિચારણા ॥ ૧૪ ॥
 મોહાકૃદિવશાશ્વોમમિત્યં રક્તઃ કરોત્યયમ્ ।
 પીતઃ સ્તમ્ભં રિપોર્વેક્ષ્યન્થં સમ્યક્ કરોત્યયમ્ ॥ ૧૫ ॥
 નીલો વિદ્રેપણં ચૈવૌચાદૃનં તુ પ્રયોગતઃ ।
 કૃષ્ણવર્ણો ધુરોર્વાક્ષ્યાદેરર્મૃત્યુવિધાયકઃ ॥ ૧૬ ॥
 શ્રુવોર્મધ્યં તુ સાધ્યસ્ય ચિન્તનીયો ગુરુઃ ક્રમાન્ ।
 ગૃહીતસ્ય ચ ચન્દ્રસ્યાકૃદયા પ્રાણપ્રયોગતઃ ॥ ૧૭ ॥
 સાલમ્બાષ નિરાલમ્બં નિરાલમ્બાન્ પરાશ્રયમ્ ।
 ધ્યાનં ધ્યાયન્ વિલોમાશ્વ સાધકઃ સિદ્ધિમાન્ ભવેન્ ॥ ૧૮ ॥
 હીરપૂર્ણાં મહીં વશ્યેન્ સિતકણ્ઠોલમાલિનીમ્ ।
 અશ્વક્ષ્પર્વતામેકામર્ણવાત્માદિત્રીયકામ્ ॥ ૧૯ ॥
 વાષ-સંવાધરહિતાં, શાન્તામાનન્દદાયિનીમ્
 ચિન્તયેદેકમેવાત્રામલં કુમુમમુચ્ચમમ્ ॥ ૨૦ ॥

15 વહુ કહેવાથી હું ? આ 'હી'કારનું વાશ આલંબન રહિત एवं નિરાલબન એટ (શુક્લ ?) ધ્યાન મનુષ્યના સર્વ પાપનો ક્ષય કરે છે, વડી વિશિષ્ટ ધ્યાનના પ્રયોગથી રક્તવર્ણવાલો (આ મંત્રરાજ) સમ્મોહન, આકર્ષણ, વશીકરણ અને આશ્રમ કરે છે, પીતવર્ણવાલો સ્તંભન અને શત્રુનું મુઠ (વચન) બંધ કરે છે, નીલવર્ણવાલો વિદ્રેપણ અને ઉચ્ચાટન કરે છે અને કૃષ્ણવર્ણવાલો શત્રુનું મારણ કરે છે । ૧ નિ સંદેહ છે, એમ વિચાર (વિકલ્પ) કરવો નહીં ॥ ૧૪-૧૬ ॥

20 ચંડનાડીદાસ પ્રાણાયમના પ્રયોગપૂર્વક પ્રહણ કરાવેલ શાસનો કુંભક કરીને (સાધકે) સાધ્યના ધ્યનધ્યમા 'હી'કાર કમે કમે મોટો ચિન્તવો (?) ॥ ૧૭ ॥

સાલંબર્ન ધ્યાનમાયી નિરાલબન ધ્યાન કરવું, નિરાલંબન ધ્યાનમાંથી પરાશ્રિત ધ્યાન કરાવું । તે પછી વિલોમથી—ઉલટા ક્રમથી (પરાશ્રિતમાયી નિરાલબન અને નિરાલંબનમાયી સાલંબર્ન) ધ્યાન કરવું । ૧ રીતે ધ્યાન કરનાર સાધક સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે ॥ ૧૮ ॥

25 (સાધક) વૃદ્ધો અને પર્વનો વિનાલી, વાષા અને સંવાધાથી રહિત (નિરુપદ્રવ), શાંત, અનંદ આપનાર, અદિતીય, હીરણ્યો પરિપૂર્ણ, હીરના એતકણ્ઠોલના સમૂહથી શોભતી અને જાણે કેવલ એક હીરનો

૧. સાલંબર્ન—વજ્રાવટ આદિ આલંબનરહિત ધ્યાન. નિરાલંબન—વાશ આલંબન વિના કેવલ મનરાજ 'હી'કારની આશ્રિતું ધ્યાન. વચચિત—'હી'કારથી વાચ્ય એકા પરમાત્માના શુભરિતું ધ્યાન.

पत्राष्टकैस्तु ह्रींकारं स्फाटिकं वर्णकोपरि (कर्णिकोपरि) ।

स्मरेदात्मानमत्रैवोपविष्टं धवलत्वपम् ॥ २१ ॥

चतुर्मुखं चतुर्भेदगतिविच्छेदकारकम् ।

सर्वकर्मविनिर्मुक्तं सर्वसच्चाभयावहम् ॥ २२ ॥

निरञ्जनं निराबाधं सर्वव्यापारवर्जितम् ।

पद्मासनसमासीनं श्वेतवस्त्रविराजितम् ॥ २३ ॥

5

‘ह्रीं’कारेण शिरःस्थेन स्फाटिकेनोपशोभितम् ।

क्षरद्भिरमृतैर्माया(?) मायाबीजाक्षराङ्गकैः(?) ॥ २४ ॥

इति ध्यानमयो ध्याता सम्यक्संसारभेदकः ।

भवैस्त्रिभिश्चतुर्भिर्वा मोक्षमार्ग(?) च गच्छति ॥ २५ ॥

10

चतुर्विंशतितीर्थैश्चैर्जैनशक्त्या विभूषितः ।

परमेष्ठिमयश्चैव सिद्धचक्रमयो ह्ययम् ॥ २६ ॥

त्रयीमयो गुणमयः सर्वतीर्थमयो ह्ययम् ।

पञ्चभूतात्मको ह्येव लोकपालैरधिष्ठितः ॥ २७ ॥

महासागर होय तेवी पृथ्वीने जुए । तेमां वच्चे अष्टदल कमल छे, दरेक दल उपर ‘ह्रीं’ कार छे अने 15
वच्चे कर्णिकामां उज्ज्वल कांतिवालो पोते पद्मासने वेठेल छे, एम चितवे । त्यां ते पोताने (समवसरणमां
वेठेला श्री तीर्थंकरनी जेम) चतुर्मुख, चारे गतिनो विच्छेद करनार, सर्व कर्मोथी रहित, पद्मासने वेठेल अने
श्वेतवस्त्रोथी शोभतो जुए । ते पछी ब्रह्मध्रमां स्थापन करेला स्फटिक वर्णना ‘ह्रीं’ कारनी वच्चे विराज-
मान पोताना आत्माने जुए । ते पछी ‘ह्रीं’ कारना दरेक अंगमांथी क्षरता अमृतथी सिंचातो पोताना
आत्माने चितवे ॥ १९-२४ ॥

20

आ प्रकारे ‘ह्रीं’कारना ध्यानमां परिणमेलो ध्याता संसारनो सारी रीते विच्छेद करनार थाय
छे । ते त्रीजा अगर चोथा भवे मोक्षने अवश्य पामे छे ॥ २५ ॥

‘ह्रीं’कारने चोवीश तीर्थंकारोए जैनशक्तिथी (?) विभूषित करेल छे । ए परमेष्ठिमय, श्रीसिद्धचक्र-
स्वरूप, त्रयी (देव-गुरु-वर्म)मय, ज्ञानदर्शनचारित्रगुणात्मक, सर्वतीर्थमय, पंचभूतात्मक अने लोकपालोथी

ચન્દ્રસર્પાદિગ્રહયુગ્મ દશાદિક્ષાલપાલિતઃ ।

ગૃહે તુ પૂજ્યતે યસ્ય તસ્ય સ્યુઃ સર્વસિદ્ધયઃ ॥ ૨૮ ॥

શ્યં કલા સિદ્ધિકલા વિન્દુરૂપમિદં મતમ્ ।

સ્વરૂપં સર્વસિદ્ધાનાં નિરાવાધપદાત્મકમ્ ॥ ૨૯ ॥

કરજાપં લક્ષમિતં હોમં ચ તદ્દશાંશતઃ ।

કુર્યાદ્ યઃ સાધકો મુખ્યઃ સ સર્વં વાચ્છિતં ભમેત્ ॥ ૩૦ ॥

5

અધિષ્ઠિત છે। એ ચંદ્ર, સૂર્ય વગેરે નવે પ્રહોયી યુક્ત અને દશ દિક્ષાલોયી મુરશ્ચિત છે। એવા આ ‘હ્રીં’કાર-
બીજનું જેના વરમાં પૂજન થાય છે તેને થયી સિદ્ધિઓ મળે છે ॥ ૨૬-૨૮ ॥

‘હ્રીં’કાર ઉપર આ વલ્લભ છે તે સિદ્ધિની કલા (સિદ્ધશીલા) છે અને આ વિંદુ તે સર્વ સિદ્ધોનું

10 નિરાવાધપદાત્મક સ્વરૂપ છે, એમ કહેવાય છે ॥ ૨૯ ॥

જે સાધક વિધિપૂર્વક એક લાલ પ્રમાણ કરજાપ અને દશમા ભાગનો (દશ હજારનો) હોમ
કરે છે તે સર્વદા સર્વ વાચ્છિતોને પ્રાપ્ત કરે છે ॥ ૩૦ ॥

પરિચય

શ્રી જિનપ્રભમૂરિની આ કૃતિની નકલ આ• શ્રીવિજયપ્રતાપમૂરિજી પાસેથી મળી હતી ।

15 તેને માપાની દૃષ્ટિ સુધારી અનુવાદ સાથે અહીં પ્રગટ કરી છે ।

શ્રી જિનપ્રભમૂરિ આ ‘હ્રીંકારકલ્પ’નો ‘માયાબીજ-ગૃહત્કલ્પ’માંથી ઉદ્ધાર કર્યો હોવાનું
પ્રથમ પાના જણાવ્યું છે, એટલે એ ‘ગૃહત્કલ્પ’ની કૃતિ પ્રાપ્ત થાય તો હ્રીંકાર વિશેની કેટલીયે અદ્ભુત
દૃષ્ટિકતો પ્રકાશમાં આવે । શ્રી જિનપ્રભમૂરિ ચૈતન્ય સૈવાના સમર્થ વિદ્વાન હતા ।

ગ્રીષ્ઠ અનુગ્રુપ શ્લોકોમાં આ કાર્ત્તવ્ય રચના છે, તેમાં હ્રીંકારયંત્ર, તેની સાધનાની બાહ્ય સામગ્રી,

20 સાધકનું લક્ષણ, જાપના પ્રકારો અને તેની સાધનાનું ફળ જણાવીને ધ્યાનવિધિની સમજણ આપી છે ।

આ સ્તોત્રમાં વહેવામાં આવ્યું છે કે ‘હ્રીં’કાર સર્વમત્રમય, સર્વદેવમય, જિનચતુર્વિંશતિમય,
પરમેષ્ઠિમય, સિદ્ધચક્રમય, રત્નત્રયમય અને સર્વતીર્થમય છે, એ રીતે એનું માહ્યમ્ય સારું ગણાયું છે । આ સ્તોત્રમાં
હ્રીંકારના ચેતનધ્યાનનું વર્ણન સુંદર રીતે કરવામાં આવ્યું છે । શ્રીજિનપ્રભમૂરિની આ રચના સ્વાનુભવપૂર્વકની
હોવાથી હ્રીંકારના વિષયમાં સુંદર પ્રવચન પાડે છે ।

25 ‘હ્રીં’કારને સમજવામાં વિશેષ ઉપયોગી થાય એવી વીંચી બે કૃતિઓ અમને પ્રાપ્ત થઈ છે ।

આ કૃતિઓના કર્તા વિશે થઈ માહિતી મળી નથી; પરંતુ તેની માયાશૈલી અને આમ્નાયની રીતિને
લક્ષ્યમાં લેતાં તે “જંનેનર” કૃતિઓ હોય એમ લાગે છે । તેથી એ વચ્ચે કૃતિઓ હવે પછી પરિશિષ્ટરૂપે
આપી છે ।

सरस्वतीदेवी (ब्रिटिश म्युजियममांना चित्रपरयी)

परिशिष्ट १

‘ह्रीं’ कारविद्यास्तवनम्

सवर्णपाश्र्वं ल-यमध्यसिद्धमधीश्व(स्व)रं भास्वररूपभासम् ।
खण्डेन्दुविन्दुस्फुटनादशोभं, त्वां शक्तिवीजं(ज !) प्रमत्ताः प्रणौमि ॥ १ ॥

‘ह्रीं’ कारमेकाक्षरमादिरूपं, मायाक्षरं कामदमादिमन्त्रम् ।
त्रैलोक्यवर्णं परमेष्ठिवीजं, विद्याः स्तुवन्तीश ! भवन्तमित्यम् ॥ २ ॥

शिव्यैः सुशिक्षां सुगुरोरवाप्य, शुचिर्वशी धीरमनाश्च मौनी ।
तदात्मवीजस्य तनोतु जापम(सु)पांशु नित्यं विधिना विधिनाः ॥ ३ ॥

अनुवाद

‘ह्रीं’ कारं स्वरूप—

जेनी पार्श्वमां ‘स’ वर्ण छे (एवो ‘ह’), जे ‘ल’ अने ‘य’ ना मध्यमां सिद्ध (निष्ठित) छे (एवो र), जेनी वच्चे ‘ई’ स्वर छे, जेनी कान्ति देदीप्यमान सूर्यना जेवी छे अने जे अर्धचन्द्र (कला), विन्दु अने स्पष्ट नादयी शोभी रहेल छे, एवा हे शक्तिवीज ! हुं तने प्रोल्लसित मनयी (भावपूर्वक) स्तवुं छुं. ॥ १ ॥

हे ईश ! आपने विद्वान पुरुषो ‘ह्रीं’ कार, एकाक्षर, आदिरूप, मायाक्षर, कामद, आदिमन्त्र, 15
त्रैलोक्यवर्ण अने परमेष्ठिवीज—एवा विशेषणोयी स्तवे छे. ॥ २ ॥

‘ह्रीं’ कारना साधकनुं कर्तव्य—

सद्गुरु पासेयी समुचित शिक्षा प्राप्त करीने विधिना जाणकार शिव्ये पवित्र थईने, इन्द्रियोने वशमां राखीने, मनमां अडग धैर्य धारण करीने अने मौन राखीने ते ‘आत्मवीज—ह्रीं’ कारनो विधियुक्त उपांशु जाप हमेशां करवो जोईए ॥ ३ ॥

१. भास्वरभानुरूपम् N. ।

२. त्रैलोक्यवर्णं परमेष्ठिवीजं, मायाक्षरं कामदमादिमन्त्रम् ।

ह्रींकारमेकाक्षरमादिरूपं, तज्ज्ञाः स्तुवन्तीश भवन्तमित्यम् ॥ २ ॥ N. ।

३. शैशः N. ।

४. हस्तलिखित ‘ब्रह्मविद्याविधि’ नामक ग्रंथमां ह्रींकारना प्रकरणमां आ रीते वर्णन छे—

“सान्तान्तं रेफमारुढं, चतुर्थस्वरयोजितम् ।

नाद-विन्दु-कलोपेतं, धर्मकामार्थसाधनम् ॥

नादो विश्वात्मकः प्रोक्तो, विन्दुः स्यादुत्तमं पदम् ।

कलापीयूपनिःप्यन्दीत्याहुरेवं जिनोत्तमाः ॥

नाद-विन्दु-कलायुक्तं, पूर्णचन्द्रकलाधरम् ।

त्वनुस्वारं भवेद् विन्दुस्त्वर्थमात्रं विशेषतः ॥

हृल्लेखा, लोकराज, जगदधिपः, लोकपतिः, भुवनेश्वरी, माया, त्रिदेहं, तत्त्वं, शक्तिः, शक्तिप्रणव-
मित्यादि ॥ ‘ह्रीं’ ॥”

५. “इपत्कर्णोपसेव्यः स्यादुपांशुः स जपः स्मृतः ॥”—ह० लि० ‘ब्रह्मविद्याविधि’

ત્વાં ચિન્તયન્ શ્વેતકરાનુકારં, જ્યોત્સ્નામયીં પદ્યતિ યથિલોકી(મ્) ।

ધ્યન્તિ તેં તન્નયનોઽનયચયિયાકલાશાન્તિકર્પાદિકાનિ ॥ ૪ ॥

ત્યામેય થાલાદળમણ્ડલામં, સ્મૃત્વા જગન્ ત્વન્કરજાલદીપ્તમ્ ।

યિલોકતે યઃ કિલ્લ તસ્ય ચિથ્વં, ચિથ્વં મયેદ્ વદ્યમવદ્યમેવ ॥ ૫ ॥

5 યસ્માન્યામીકરચારદીપં, પિદ્મમં ત્વાં ફલ્લયેન્ સમન્તાત્ ।

સદા મુદા તસ્ય ગૃહે સંદેહિ, કરોતિ કેલિઃ કમલા ચલ્લાઽપિ ॥ ૬ ॥

યઃ શ્યામલં કઞ્જલમેચક્રમં ત્વાં વીક્ષતે યા તુપધૂમધૂમ્નમ્ ।

પિપ્પશપક્ષઃ સ્વતુ તસ્ય યાતાહતાઽધ્વવદ્ યાત્પચિરેણ નાશમ્ ॥ ૭ ॥

આધારકન્દોદ્રતતન્નુસૂદમલક્ષ્યોદ્ભવં પ્રસપ્તોજયાસમ્ ।

10 યો ધ્યાયતિ ત્વાં ક્ષપદિગ્દુર્ભિમ્યામૃતં સ ચ સ્વાત્ કથિસાર્વભીમઃ ॥ ૮ ॥

પદ્દર્શની સ્યસ્યમતાચલેરૈઃ ક્વે દૈયતે ત(ત્વ)ન્મયવીજમેય ।

ધ્યાતાયા તદ્વારાધનયૈમયેન મયેદ્જેયઃ પરયાદિદુન્દૈઃ ॥ ૯ ॥

શ્વેતવર્ણી 'હ્રીં'કારના ધ્યાનનું ફલ—

15 ચંદ્રસમાન ઉગ્ગ્ચલ્લ વર્ણયી તારું ધ્યાન કરતો જે ગ્રણે છોડતે પ્રકાશમય ગુણ છે તેને નિર્દોષ
એવી વિષાઓ, ફલાઓ તથા શાતિક અને પીટિક વર્મો તત્ક્ષણ સિદ્ધ થાય છે. ॥ ૪ ॥

રક્તવર્ણી 'હ્રીં'કારના ધ્યાનનું ફલ—

જગતા સૂર્યના મંડલ જેવી ક્રાંતિચાલ્યા તને સ્મરીને જે તારા કિરણોના સમૂહથી દેદીપ્યમાન
જગતને ગુણ છે તેને સ્વરેલ્લ સમમ વિષ્ણુ અવદ્યમેવ વશ થાય છે. ॥ ૫ ॥

પીતવર્ણી 'હ્રીં'કારના ધ્યાનનું ફલ—

20 જે પીઢી ક્રાંતિચાલ્યા તને તમ્સુવર્ણની જેમ સુંદર રીતે સર્વતઃ પ્રકાશમાન ગુણ તેના ધર્મા ચલ
એવી લક્ષ્મી પણ આનન્દ અને લીલાસહિન ક્રીડા કરે છે ॥ ૬ ॥

શ્યામવર્ણી 'હ્રીં'કારના ધ્યાનનું ફલ—

જે (સાધક) કાગળ કે મેચક્રમણિસદૃશ શ્યામવર્ણરૂપે અથવા કોતરાના ધૂમાડા જેવા ધૂન્નવર્ણ રૂપે
તને ગુણ છે (તારું ધ્યાન ધરે છે), તેનો શંતુસમૂહ પવનથી મિલેરાયેલાં વાદલ્યની જેમ સ્વરેલ્લ ક્ષણશરમા
25 નાશ પામે છે. ॥ ૭ ॥

કુંડલિનીસ્વરૂપે ધ્યાનનું ફલ—

જે મૂલાધાર વદ્ધ (ચક્ર)માંથી નીકળતી તન્નુસમાન સૂક્ષ્મ સુપુષ્પાનાડીમાં રહેલાં લક્ષ્યો
(ચક્રો)ને મેદીને ઉપર જતા અને અતે સહયારકમલમાં રહેને (સ્પિર થઈને) ત્યાં ચંદ્રના ત્રિવસમાન
અમૃત સરાવતા તારું ધ્યાન કરે છે તે કવિઓમાં ચક્રમતી (શ્રેષ્ઠ) થાય છે ॥ ૮ ॥

30 ફલધ્રુતિ—

પદ્દર્શનનો જાળકાર પોતાના શ્વેતવર્ણમાં 'હ્રીં'કાર વીજનુ ધ્યાન કરીને તે આરાધનાના
વૈભવથી, પોતપોતાના મનમાં ગર્વિષ્ઠ એવા વાદીઓના સમૂહોથી અજેય બને છે ॥ ૯ ॥

કિં મન્ત્રયન્ત્રૈર્વિવિધાગમોક્તૈઃ દુઃસાધ્યસંશીતિફલાલ્પભૈઃ ।
 સુસેવ્યઃ સઘઃ (સઘઃ સુસેવ્યઃ) ફલચિન્તિતાર્થાધિકપ્રદશ્ચેદ(ત)સિ ચેત્ત્વમેકઃ ॥ ૧૦ ॥
 ચૌરાસિ-મારિ-ગ્રહ-રોગ-લૂતા-ભૂતાદિદોષાનલ-બંધનોત્થાઃ ।
 મિયઃ પ્રભાવાત્ પૈવ દૂરમેવ નશ્યન્તિ પારીન્દ્રવાદિવૈભાઃ ॥ ૧૧ ॥
 પ્રાપ્નોત્યપુત્રઃ સુતમર્થહીનઃ, શ્રીદાયતે પત્તિરપીશતીહ ।
 દુઃખી સુખી ચાઽય મહેત્ત્વ કિં કિં ત(ત્વ)દ્રૂપચિન્તામણિચિન્તનેન ॥ ૧૨ ॥
 પુષ્પાદિજાપામૃતહોમપૂજાક્રિયાધિકારઃ સકલોઽસ્તુ દૂરે ।
 યઃ કેવલં ધ્યાયતિ વીજમેવ, સૌભાગ્યલક્ષ્મીર્વૃણુતે સ્વયં તમ્ ॥ ૧૩ ॥
 ત્વત્તોઽપિ લોકાઃ સુકૃતાર્થકામ-, મોક્ષાન્ પુમર્થાશ્ચતુરો^૨ લભન્તે ।
 યાસ્યન્તિ યાતા અથ યાન્તિ યે તે^૩ શ્રેયઃપદં ત્વન્મહિમાલવઃ સઃ ॥ ૧૪ ॥
 વિધાય યઃ પ્રાક્ પ્રણવં નમોઽન્તે, મધ્યૈર્કવીજં નનુ જહ્નપીતિ ।
 તસ્યૈકવર્ણાં વિતનોત્યવન્ધ્યા, કામાર્જુની કામિતમેવ વિદ્યા ॥ ૧૫ ॥

5

10

સુલે સેવી શકાય એવો અને ચિંતવ્યા કરતાં પળ વિશેષ તેમજ શીઘ્ર ફલ દેનારો તું એક જો
 ચિત્તામાં વિદ્યમાન છે તો પછી મિત્ર મિત્ર આગમોર્ નિર્દેશેલા દુઃસાધ્ય તેમજ સંદિગ્ધફલવાળા અને અલ્પ
 લાભવાળા અન્ય મંત્રો અને યંત્રોથી શું ? ॥ ૧૦ ॥

15

સિંહની ગર્જનાથી હાથીઓ જેમ દૂરી જ નાસી જાય છે તેમ તારા પ્રભાવથી ચોર, શત્રુ, મરકી,
 પ્રહો, રોગ, લૂતા રોગ, તથા ભૂત વગેરેના દોષ, તથા અગ્નિ અને બંધનથી ઉત્પન્ન થતા મયો દૂર ચાલ્યા
 જાય છે ॥ ૧૧ ॥

ચિંતામણિ સમાન તારા રૂપનું ચિંતન કરવાથી શું શું પ્રાપ્ત થતું નથી ? જેને પુત્ર નથી તેને
 પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે, જેની પાસે પૈસો નથી તે કુવેર સમાન બને છે, સેવક પળ સ્વામી બને છે અને દુઃખી 20
 સુખી થઈ જાય છે ॥ ૧૨ ॥

પુષ્પો વગેરેથી જાપ, ઘીનો હોમ, પૂજા વગેરે ક્રિયાનો સમગ્ર અધિકાર દૂર રહો, પણ કેવલ તારા
 વીજનું ધ્યાન કરનારને સૌભાગ્યલક્ષ્મી સ્વયં વરે છે ॥ ૧૩ ॥

મહિમા—

તારા પ્રભાવથી લોકો ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષરૂપ ચાર પુરુષાર્થોને પ્રાપ્ત કરે છે । જેઓ શ્રેયનું 25
 સ્થાન (મોક્ષ) પ્રાપ્ત કરશે, પ્રાપ્ત કરી ગયા અને પ્રાપ્ત કરી રહ્યા છે તે તારા મહિમાનો અંશ માત્ર છે ॥ ૧૪ ॥

જે મનુષ્ય પહેલાં પ્રણવ ‘હ્રીં’ અને અંતે ‘નમઃ’ તેમજ મધ્યમાં અનુપમવીજ ‘હ્રીં’કાર (વડે વનેલ
 મંત્ર) નો પુનઃ પુનઃ જાપ કરે છે, તેનાં વાંછિતોને એકવર્ણવાળી, અવંધ્ય અને કામધેનુ સમાન ‘હ્રીં’કારવિદ્યા
 વિસ્તારે છે ॥ ૧૫ ॥

મંત્રઃ—‘હ્રીં હ્રીં નમઃ’

30

૧. સુસાધ્યઃ સઘઃ-ફલચિન્તિતાર્થાધિકપ્રદશ્ચેતસિ ચેત્ત્વમેકઃ N. ।

૨. ‘અંશ’ નરા લ° N. । ૩. વા N. । ૪. મધ્યે ચ N. ।

માલામિમાં સ્તુતિમયીં સુગુણાં ત્રિલોકી-
વીજસ્ય યઃ સ્વહૃદયે નિધયેન્ ક્રમાત્ સઃ ।
અદ્વૈતસિદ્ધિરવશા લુપ્તતીહ તસ્ય,
નિત્યં મહોત્સવેપદં લપ્સતે ક્રમાત્ સઃ ॥ ૧૬ ॥

॥ इति 'ह्रीं'कारविद्यास्तवनम् ॥

જે મનુષ્ય ત્રેલોક્યવીજની સારા ગુણવાલી સ્તુતિરૂપી આ માલાને ત્રણે સંધ્યાએ પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરે છે તેના હોઠામાં આઠે સિદ્ધિઓ અવશ થીનીને નિત્ય આપ્યો છે અને તે ક્રમે કરીને મોક્ષપદને પામે છે ॥ ૧૬ ॥

પરિચય

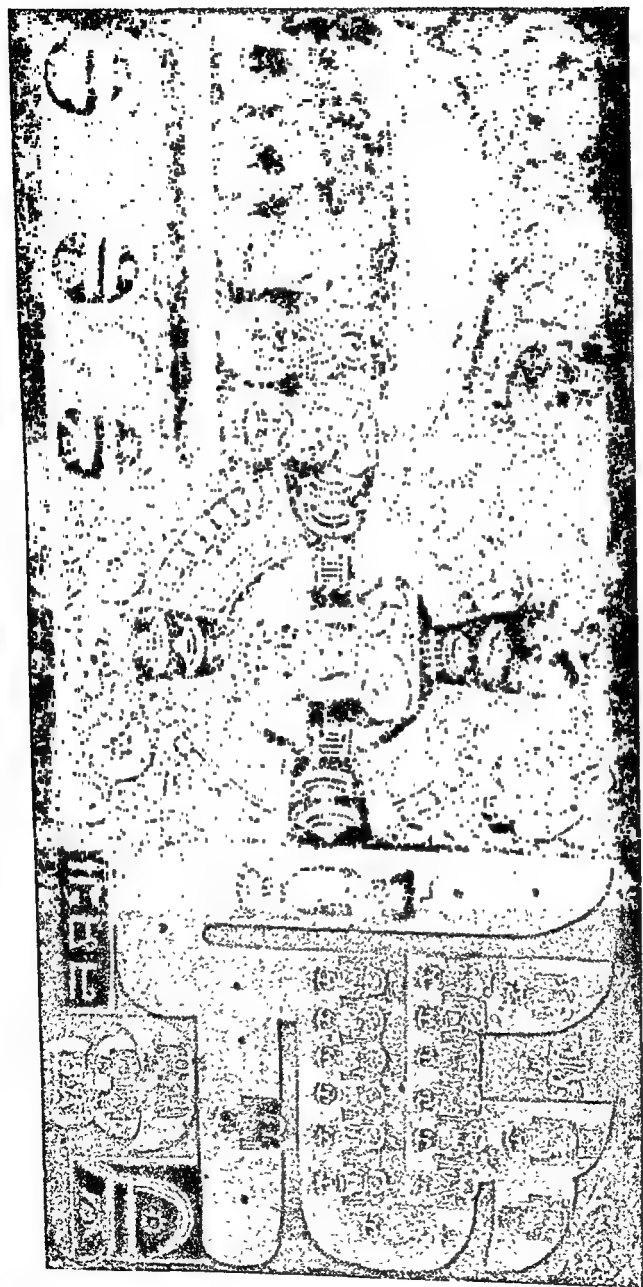
10 આ સ્તોત્ર 'પદ્મનમસ્કૃતિદીપક' નામક ગ્રંથમાં સંપ્રહીત છે । 'હ્રીંકારવિદ્યાસ્તવ'ની જેમ 'સૂર્ય-પાદ'ની કૃતિ તરીકે તેનો કર્તાએ સંપ્રદાય કર્યો છે, છતાં સ્તોત્રના કર્તા વિશે થીજા પુરાવાની અપેક્ષા રહે જ છે ।

આ સ્તોત્રમાં ૧૬ પદ્યો છે, તે પૈકી ૧૫ પદ્યો ઉપજાવિદ્યુત્તમાં છે અને છેલ્લું ૧૬ મુ પદ્ય ઘસંતિલકાવૃત્તમાં છે ।

15 હ્રીંકારવિદ્યાને અન્ય તંત્રોએ પણ સ્વ મહત્ત્વ આપ્યું છે । તત્રનો કોઈ પણ પ્રપ પ્રાયઃ એના ઉલ્લેખ વિનાનો નહીં હોય । આ સ્તોત્રની રચના ઉપરથી એમ લાગે છે કે આ સ્તોત્ર કોઈ જૈનેતર સંપ્રદાયનું હોવું જોઈએ । તેવી અને એને પરિગિષ્ટ તરીકે પ્રગટ કર્યું છે । અમ્યાસીઓને એ ઉપયોગી થશે ।

જુદા જુદા વર્ણોમાં તેમ જ આધારાદિ ચક્રોમાં હ્રીંકારના ધ્યાનનો નિર્દેશ પણ આ સ્તોત્રમાં છે ।

ॐ ह्रीं वाच्यार्थस्वरूपदर्शक चित्रम् (ॐ ह्रीं अहं नी पाटली)

11

માયાવીજસ્તુતિ:

‘સ’વર્ણપાર્શ્વે લ-યમધ્યસિદ્ધમધીશ્વ(સ્વ)રં ભાસ્વરવર્ણભાસમ્ ।

છળંદેન્દુનાદસ્ફુટચિન્દુચુક્તં, ત્વાં શક્તિવીજં (જ!) પ્રમતાઃ પ્રણાંમિ ॥ ૧ ॥

શ્વેતં રક્તં તથા પીતં, નીલં ધ્યાનં ચતુર્વિધમ્ ।

વિધિના ધ્યાયમાનં ચ, ફલં ભવતિ નાન્યથા ॥ ૨ ॥

શ્વેતે મુક્તિર્મયેત્ પુંસો, રક્તે વદયં પરં સ્મૃતમ્ ।

પીતે લક્ષ્મીર્મયત્યેવ, નીલે ચ શત્રુમારણમ્ ॥ ૩ ॥

મન્ત્રાઃ સહસ્રશઃ સન્તિ, શિવશક્તિનિવેદિતાઃ ।

અન્યથા તે ચ વિદ્વેયા, માયાવીજાગ્રતો યથા ॥ ૪ ॥

લક્ષસંખ્યે કૃતે જાપે, દશાંશેન તુ હોમયેત્ ।

પૃથ્વીપતિત્વં જાયેત, સત્યં સત્યં ચ નાન્યથા ॥ ૫ ॥

૫ રણે રાજકુલે વહ્નૌ, દુર્ગ-શસ્ત્રવિસદ્ગટે ।

શતમણેત્તરં જાપં, કળવીર-સગુન્ગુલમ્ ॥ ૬ ॥

૬ જયમાન્નોતિ શત્રુભ્યઃ, પૃથિવીપતિવલ્લભઃ ।

અપુત્રો લભતે પુત્રાન્, સૌભાગ્યં દુર્ભગો લભેત્ ॥ ૭ ॥

અઘ્રમ્યાં ચતુર્દશ્યાં વા, પર્વણિ ગ્રહણેષુ ચ ।

હયતે વાડનલે સમ્યગ્, નાત્ર કાર્યા વિચારણા ॥ ૮ ॥

અનુવાદ

પ્રારંભિક મંગલ—

જેની પાર્શ્વમાં ‘સ’ વર્ણ છે (એવો ‘હ’), જે ‘લ’ અને ‘વ’ના મધ્યમાં સિદ્ધ (નિષ્ઠિત) છે (એવો ‘ર’), અંતમાં ‘ફ’ સ્વરવાળા, દેવીપ્યમાન વર્ણની કાંતિવાળા, અર્ધચંદ્ર(કલા), નાદ અને સ્પષ્ટ એવા વિન્દુથી યુક્ત એવા હે શક્તિવીજ ! (‘હી’ કાર !) હું તને હૃદયસમેર (ભાવપૂર્વક) સ્તુતું છું ॥ ૧ ॥

વર્ણોમાં ધ્યાન અને તેનું ફલ—

શ્વેત, રક્ત, પીત અને નીલ એ ચાર પ્રકારનું ધ્યાન છે અને તે વિવિધપૂર્વક કરાય તો ફલ આપે છે, અન્યથા (વિધિ વિના) તે ફલ આપતું નથી ॥ ૨ ॥

શ્વેતધ્યાનથી મુક્તિ થાય છે, રક્તધ્યાનથી વશીકરણ થાય છે, પીતધ્યાનથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે અને નીલ ધ્યાનથી શત્રુનું મારણ થાય છે—એમ (મન્ત્રશાસ્ત્રમાં) કહ્યું છે ॥ ૩ ॥

માહાત્મ્ય—

શિવે પાર્શ્વેતીને કહેલા તો હજારો મંત્રો છે; પરંતુ માયાવીજની આગળ તે વધા કંઈ જ નથી, ૩૦ એમ જાણવું ॥ ૪ ॥

એક લાખ જાપ કર્યા પછી (લાખના) દશમા માને હોમ કરવો । એમ કરવાથી રાજવીપશું મળે છે, એ ખરેખર સત્ય છે, હોદ્દું નથી । યુદ્ધ, રાજકુલ અને અગ્નિ તેમજ દુર્ગ, શસ્ત્ર-વગેરેથી ઉત્પન્ન થતા સંકટમાં કળેરના ફૂલો અને ગુન્ગલ (ના ધૂપ) વડે વિવિધપૂર્વક એકસો ને આઠ વાર-જાપ કરવો । એના પ્રમાણથી સાધક શત્રુઓ ઉપર જય મેળવે છે, રાજાને પ્રિય વને છે, પુત્ર વિનાનો પુત્રોને મેળવે છે અને દુર્ભાગી ૩૫ સૌભાગ્યને પામે છે । (એ માટે) આઠમ, ચૌદશ, અન્ય પર્વદિવસોમાં અને ગ્રહણના દિવસોમાં વિવિધપૂર્વક અગ્નિમાં હોમ કરવો જોઈએ । એમાં વીજો વિચાર ન કરવો ॥ ૫-૮ ॥

નિર્મલ સલિલં સ્વચ્છં, ગાલિતં જન્તુવર્જિતમ્ ।

પૂર્વસ્થાં દિગ્વિમાને જુ, મન્ત્રયુક્ત રૂપનં સ્મૃતમ્ ॥ ૯ ॥

સ્નાનમન્ત્ર:—“હૈં પ્રોં પ્રીં પ્લૈં પ્રઃ અમ્લે વિમ્લે અગ્નિઃ શુચિર્મયામિ સ્વાહા ” ॥

પદ્યાદ્ ભૂમિં શુચિં કૃત્વા, પૃથ્વીવીજેન સર્વદા ।

હૈં ભૂરસિ ભૂતધાત્રીયં (ભૂતધાત્રિ), વિશ્વાધારે નમસ્તથા ॥ ૧૦ ॥

કૌસુમ્યં રક્તચક્ષું વા, પટ્ટકૂલં સહાશ્ચલમ્ ।

પરિધાય શ્વેતચક્ષું, તતઃ પૂજનમારમેન્ ॥ ૧૧ ॥

ચિશાલચતુરદ્રે ચ, પટ્ટે શીવનિ(લિ)કે શુચૌ ।

ઝર્ણામયે પવિત્રે વા, આસનં ક્રિયતે શુધેઃ ॥ ૧૨ ॥

કર્પૂરાગરુકસ્તૂરીચન્દ્રનૈર્યક્ષકર્દમૈઃ ।

કેસરીમિશ્રિતૈઃ સમ્યક્ લેપનં યુજ્યતેઽન્બહમ્ ॥ ૧૩ ॥

શતપદ્મશ્લેષકૈઃ પુષ્પૈર્જાતિપુષ્પૈઃ શ્રીલગ્નકૈઃ ।

અયોસ્તરશર્મ સંપ્ર્ય, પૂજનં તથ કારયેન્ ॥ ૧૪ ॥

દેવપૂજા પ્રકર્તવ્યા, ચૈકચિત્તેન સર્વદા ।

નૈથેયં ધૂપનં પૂગસુપગાણિ ચ હૌકયેન્ ॥ ૧૫ ॥

પથં કૃતવિધાનિ, પદ્યાદ્ હોમં ચ કારયેન્ ।

ગોમયેન શુષ્યં લિપ્યા, સ્થળિઢલં તથ કારયેન્ ॥ ૧૬ ॥

હયનવિધાન અને તેનું ફલ—

(સાધકે) ગાલેલા, જન્તુઓથી રહિત, નિર્મલ અને સ્વચ્છ એવા જલથી પૂર્વદિશામાં (મુઘ્ન કરીને)

20 મન્ત્રપૂર્વક સ્નાન કરતુ, એમ કહેલું છે ॥ ૯ ॥

સ્નાનમન્ત્ર:—“હૈં પ્રોં પ્રીં પ્લૈં પ્રઃ અમ્લે વિમ્લે અગ્નિઃ શુચિર્મયામિ સ્વાહા ” ॥

૯ પછી હમેશાં પૃથ્વીવીજથી ભૂમિને પવિત્ર બનાવવી ।

ભૂમિશુદ્ધિમન્ત્ર:—“હૈં ભૂરસિ ભૂતધાત્રીય (ધાત્રિ) વિશ્વાધારે નમઃ ॥” ॥ ૧૦ ॥

૯ પછી યજુર્વાણી શેલ કે લાલ વજ્ર, પટોલ કે રેશમી પીતાબરાદિ વજ્ર અથવા શ્વેત વજ્ર

25 પહેરીને પૂજનનો આરંભ કરવો ॥ ૧૧ ॥

ચિશાલ અને ચોરસ એવા શીવલ (પદ્મ) કાષ્ઠના બનાવેલા પવિત્ર પાટલા ઉપર અગર પવિત્ર

ઝનના આસન ઉપર બેસતુ ॥ ૧૨ ॥

કપૂર, અગર, કરુણી, ચંદન, યશ્તર્દમ (ગોરોચન) અને કેસરના મિશ્રણવડે પ્રતિદિન સાંચી રીતે

(પૂર્વોક્ત પટનુ !) ચિલેપન કરતુ ॥ ૧૩ ॥

30 શતપદ્મ-કમ્લે, ચપાના ફૂલો, બાર્ડનાં ફૂલો અથવા ચંદનના પુષ્પોથી સ્વા એવનો ને આટ વાર

પૂજા કરાવવી ॥ ૧૪ ॥

દેવની પૂજા હમેશાં ઇચ્છિતથી કરવી અને નૈવેદ્ય, ધૂપ, સોપાની, સુંદર પત્રો વગેરે સામે મૂકવા ॥ ૧૫ ॥

આ પ્રકારની વિધિ કરીને પછી હોમ કરવો । (તે માટે) ગોમય(હાળ)થી ભૂમિને લીંપીને ત્યાં સ્પર્શિલ (હોમ માટે માંડલું) બનાવતુ ॥ ૧૬ ॥

ચતુરશ્નં ત્રિકોણં વા, શાન્તિકર્મણિ યુજ્યતે ।
 અગ્રામ્યુજં વર્તુલં ચ, કામ્યકાર્યે પ્રશસ્યતે ॥ ૧૭ ॥
 અગ્નિ સંવેશ્ય તત્રાદૌ, વરદ નામ એવ ચ ।
 સમિધઃ શોધયિત્વા તુ, આહુયેદ્ મન્ત્રવિશ્રુતઃ ॥ ૧૮ ॥

અગ્નિસ્થાપનમંત્રઃ—“ૐ છાગસ્થ-તનુપાદ્ વરદ એહિ એહિ આગચ્છ આગચ્છ હૂં ફદ્ સ્વાહા” ॥ ૧૬

ક્ષીરાન્ન-નાલિકેરૈશ્ચ, દ્રાક્ષયાઽગરુચન્દનૈઃ ।
 શર્કરા ચોત્તતી ચૈવ, લવઙ્ગૈર્વૃત્તમિશ્રિતૈઃ ॥ ૧૯ ॥
 પ્રથમં ગુગ્ગુલૈઃ સાર્થૈ, કલિં કળવીરસ્ય ચ ।
 સમ્મીલ્ય ઘૃતયુક્તેન, હવનં તત્ર કારયેત્ ॥ ૨૦ ॥
 શાન્તિકં પૌષ્ટિકં ચૈવ, વશ્યમાકર્ષણં તથા ।
 ઉચ્ચાટનં ચ સ્તંભનં ચ, સર્વકર્માણિ સાધયેત્ ॥ ૨૧ ॥
 ચતુષ્પટ્ટિર્મહાદેવ્યો, વિચ્ચાતા ભૂતલે સદા ।
 તાઃ સર્વાઃ સંસ્થિતા નિત્યં, માયાવીજે ચરે પરે ॥ ૨૨ ॥
 એવં વિધાનમાત્રેણ, સર્વાસ્તુપ્યન્તિ દેવતાઃ ।
 સુદ્ધેયો યોગિનાં મુખ્યો, નૃપતુલ્યો નરો ભવેત્ ॥ ૨૩ ॥
 વિસર્જનં તુ કર્તવ્યં, માયાવીજેન સર્વદા ।
 હમિતિ હૌં ફદ્ સ્વસ્થાનં, ગમ્યતાં ચ સ્વકં તથા ॥ ૨૪ ॥

10

15

શાંતિકર્મ માટે ચોરસ અથવા ત્રિકોણ અને કામ્યકર્મ માટે આઠ કમલવાળો (અષ્ટદલકમલાકાર ?) અને વર્તુલાકાર સ્પંદિલ પ્રશસ્ત કહેલ છે ॥ ૧૭ ॥

માંત્રિકે સૌથી પ્રથમ તે માંડલામાં અગ્નિ પથરાવવો, એ પછી સમિધોનું શોધન કરીને ‘વરદ’ નામ 20 મંત્રથી (?) આહૂતિ આપવી ॥ ૧૮ ॥

અગ્નિસ્થાપનમંત્રઃ—“ૐ છાગસ્થ-તનુપાદ્ વરદ એહિ એહિ આગચ્છ આગચ્છ હૂં ફદ્ સ્વાહા ॥”

શીર, નાલિયેર, દ્રાક્ષ, અગરુ, ચંદન, સાકર, તજ અને ઘીથી મિશ્રિત એવા લવિંગ એ વધાને પ્રથમ ગૂગલ સાથે મેઝવડું, પછી તેમાં કળેરની કળીઓ મેઝવડી અને એ વધાનો ઘીસહિત હોમ કરાવવો ॥ ૧૯-૨૦ ॥

25

એ પછી માંત્રિકે શાંતિક, પૌષ્ટિક, વશ્ય, આકર્ષણ, ઉચ્ચાટન, સ્તંભન વગેરે સર્વ કાર્યો સાધવાં ॥ ૨૧ ॥

સમગ્ર વિશ્વમાં સદા પ્રસિદ્ધ એવી ચોસઠ યોગિની મહાદેવીઓ છે, તે સર્વે આ ઉત્કૃષ્ટ એવા માયાવીજ ‘હૌં’ કારમાં સદા વિરાજમાન છે ॥ ૨૨ ॥

આ પ્રકારના વિધાનમાત્રથી વધા દેવતા સંતુષ્ટ થાય છે । તેથી સાધક ક્યાંતિમાન થાય છે, 30 યોગીઓમાં પ્રધાન યોગી બને છે અને રાજા સમાન ऐश्वर્યવાળો થાય છે ॥ ૨૩ ॥

વિસર્જન પળ સર્વદા માયાવીજ ‘હૌં’ કારથી (વિસર્જનમુદ્રાધ્વૈક) કરવું ।

વિસર્જનમંત્રઃ—“ૐ હૌં ફદ્ સ્વસ્થાનં ગચ્છ ગચ્છ (સ્વાહા) ॥” ॥ ૨૪ ॥

આજ્ઞાહીનં ક્રિયાહીનં, મન્ત્રહીનં ચ યત્કૃતમ્ ।
તત્ સર્વં ક્ષમ્યતાં દેવિ ! પ્રસીદ્ પરમેશ્વરિ ॥ ૨૫ ॥
પતદ્ ગુહ્યં સમાપ્યાતે, માયાવીજસ્ય જીવનમ્ ।
ન દેયં યસ્ય કસ્યાપિ, મન્ત્રવિદ્ધિઃ કદાચન ॥ ૨૬ ॥

॥ इति मायावीजस्तुति-पूजासत्वनम् ॥

(ઉપસંહારમાં ક્ષમાપનાદિ માટે ‘આજ્ઞાહીનં....’ इत्यादि શ્લોક બોલવો ।)

મન્ત્રની આરાધના કરતાં કંઈ પણ આજ્ઞાવિરુદ્ધ થયું હોય, ક્રિયાહીન—ક્રિયામાં કંઈ પણ છામી આવી હોય, મન્ત્રહીન—મંત્ર બોલવામાં કંઈ પણ હીન અથવા વિપરીત બોલાયું હોય, અથવા એવી બીજી કોઈ પણ છામી આવી હોય તો હું દેવિ! તેની ક્ષમા કરો । હું પરમેશ્વરિ! મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ ॥ ૨૫ ॥

10 આગમોમાં આ વિધાનને માયાવીજનું રહસ્ય અથવા જીવન રહેવામાં આપ્યું છે । મંત્રવિદ્ પુરુષોએ જેને તેને (અયોગ્યને) તે યદી પણ ન આપ્યું ॥ ૨૬ ॥

परिचय

આ સ્તુતિની એક નવલ આ૦ શ્રીવિજયપ્રતાપસૂરિજી પાસેથી અમને પ્રાપ્ત થઈ હતી । તેને માપાની દૃષ્ટિએ છુદારી અનુવાદ સાથે પ્રગટ કરી છે ।

15 માયાવીજ એ હૌંકારનું જ બીજુ નામ છે એટલે આ સ્તુતિ ‘હૌંકારવિષ્ણુ’ ઉપર પ્રકાશ નાખે છે । એની બીજા પ્રકારની માધના—ખાસ કરીને હોમવિષયક સાધના અને મહત્તા બતાવનારી આ હૃતિ છે । તેથી એમ લાગે છે કે આ સ્તોત્ર કોઈ જૈનેત્તર સંપ્રદાયનું હશે । આના કર્તા વિશે કોઈ માહિતી મળી નથી ।

આ સ્તોત્રમાં પ્રથમ પંચ ઉપજાતિ હૃત્ત્વં અને પછીનાં ૨૫ પંચો અનુષ્ટુપ્ હૃત્ત્વમા છે । હૌંકારનું સ્વરૂપ, ધ્યાન, આરાધના અને વાચ્ય વિશે આ કૃતિમાં વર્ણન છે ।

શ્રીજયસિંહસૂરિવિરચિતઃ 'ધર્મોપદેશમાલા'ન્તર્ગતઃ

'અહ્' અક્ષરતત્ત્વસ્તવઃ

પ્રણમ્ય તત્ત્વક્તારિં મહાવીરં સનાતનમ્ ।

શ્રુતદેવીં ગુરું ચૈવ પરં તત્ત્વં વ્રવીમ્યહમ્ ॥ ૧ ॥

5

શાન્તાય ગુરુભક્તાય વિનીતાય મનસ્વિને ।

શ્રદ્ધાવતે પ્રદાતવ્યં જિનભક્તાય દિને દિને ॥ ૨ ॥

અકારાદિ-હકારાન્તા પ્રસિદ્ધા સિદ્ધમાતૃકા ।

યુગાદૌ યા સ્વયં પ્રોક્તા ઋપભેણ મહાત્મના ॥ ૩ ॥

૧કૈકમક્ષરં તસ્યાં તત્ત્વરૂપં સમાશ્રિતમ્ ।

10

તત્રાપિ ત્રીણિ તત્ત્વાનિ યેષુ તિષ્ઠતિ સર્વથિત્ ॥ ૪ ॥

'અ' તત્ત્વમ્—

અકારઃ પ્રથમં તત્ત્વં સર્વભૂતાભયપ્રદમ્ ।

કળ્પદેશં સમાશ્રિત્ય વર્તતે સર્વદેહિનામ્ ॥ ૫ ॥

અનુવાદ

15

તત્ત્વ (મોક્ષમાર્ગ) ના કર્તા (આય ઉપદેશક) અને સનાતન એવા શ્રી મહાવીર પ્રમુ, શ્રુતદેવી અને શ્રીં સદ્ગુરુને નમસ્કાર કરીને હું પરતત્ત્વ 'અહ્' કારને કહું છું ॥ ૧ ॥

આ તત્ત્વ—'અહ્'કાર શાન્ત, ગુરુભક્ત, વિનીત, સ્વાધીનચિત્તવાળા, શ્રદ્ધાવાન અને પ્રતિદિન જિનભક્તિમાં વધતા એવા યોગ્ય પુરુષને જ આપવું ॥ ૨ ॥

'અ'થી શરૂ થતી અને 'હ'માં અંત પામતી એવી (તે) સિદ્ધ-માતૃકા (અનાદિસિદ્ધ વારાક્ષરી-20 વારાખડી) પ્રસિદ્ધ છે કે જેને યુગના પ્રારંભમાં પરમાત્મા શ્રી ઋપભદ્રે ભગવંતે સ્વયં કહી હતી ॥ ૩ ॥

તે(સિદ્ધમાતૃકા)માંનો એક એક અક્ષર તત્ત્વરૂપને સમાશ્રિત (પ્રાપ્ત) છે (અર્થાત્ પ્રત્યેક અક્ષર તત્ત્વરૂપ છે) । તેમાં પળ 'અ', 'રૂ' અને 'હ' એ ત્રણ તત્ત્વો એવાં (વિશિષ્ટ) છે કે જેમાં સર્વજ્ઞ પરમાત્મા રહેલા છે ॥ ૪ ॥

'અ' તત્ત્વનું વર્ણન :—

25

તેમાં અકાર પ્રથમ તત્ત્વ છે, સર્વ પ્રાણીઓને અભય આપનારું છે અને સર્વ દેહધારીઓના કંઠસ્થાનને આશ્રીને રહેલું છે ॥ ૫ ॥

સર્વાત્માનં (સર્વાત્મકં) સર્વગતં સર્વવ્યાપિ સનાતનમ્ ।

સર્વસત્ત્વાશ્રિતં દિવ્યં ચિન્તિતં પાપનાશનમ્ ॥ ૬ ॥

સર્વેષામપિ વર્ણાનાં સ્ત્રાણાં ચ ધુરિ સ્થિતમ્ ।

વ્યજ્જનેષુ ચ સર્વેષુ કલ્પરાદિષુ સંસ્થિતમ્ ॥ ૭ ॥

પૃથિવ્યાદિષુ ભૂતેષુ દેવેષુ સમયેષુ ચ ।

લોકેષુ ચ (ચૈવ) સર્વેષુ સાગરેષુ સુ(સ્વ)રેષુ (સરિત્યુ) ચ ॥ ૮ ॥

મન્ત્ર-તન્ત્રાદિયોગેષુ સર્વવિદ્યાધરેષુ ચ ।

વિદ્યાસુ ચ (ચૈવ) સર્વાસુ પર્વતેષુ વનેષુ ચ ॥ ૯ ॥

શબ્દાદિસર્વશાસ્ત્રેષુ વ્યન્તરેષુ નરેષુ ચ ।

પક્ષગેષુ ચ સર્વેષુ દેવદેવેષુ નિત્યશઃ ॥ ૧૦ ॥

વ્યોમવદ્ વ્યાપિરૂપેણ સર્વેષ્વેતેષુ સંસ્થિતમ્ ।

નાતઃ પરતરં ગ્રહ વિદ્યતે ભુવિ કિન્ચન ॥ ૧૧ ॥

હૃદમાર્ગં ભવેદ્ યસ્ય કલાઙ્ગીતં કલાશ્રિતમ્ ।

નામ્ના પરમદેવસ્ય ધ્યેયોઽસૌ મોક્ષકાક્ષિભિઃ ॥ ૧૨ ॥

‘૬’ તત્ત્વમ્—

દીપ્તપાવકસદ્ગુણં સર્વેષાં શિરસિ સ્થિતમ્ ।

વિધિના મન્ત્રિણા ધ્યાતં ત્રિવર્ગફલદં સ્મૃતમ્ ॥ ૧૩ ॥

તે તત્ત્વ સર્વસ્વરૂપ, સર્વગત, સર્વવ્યાપી, સનાતન અને સર્વ પ્રાણીઓને આશ્રીને રહેલુ છે । તેનું ‘દિવ્ય ચિન્ન’ (સર્વ) પાપનો નાશ કરે છે ॥ ૬ ॥

તે તત્ત્વ (અક્ષર) વધાય વર્ણો અને સ્વરોમા અગ્રસ્થાને રહેલુ છે અને કલ્પરાદિ સર્વ વ્યજ્જનો(ના ઉચ્ચારણ) મા રહેલુ છે । તે તત્ત્વ પૃથિવી આદિ પાંચ મહાભૂતો (પૃથિવી, જલ, તેજમ્, વાયુ અને આકાશ), દેવો, સમયો, સર્વલોકો, સમુદ્રો, નદીઓ, મત્રો અને તન્ત્રાદિ યોગો, સર્વ વિદ્યાધરો, સર્વ વિદ્યાઓ, પર્વતો, વનો, વ્યાસરણ આદિ સર્વ શાસ્ત્રો, વ્યન્તરો, મનુષ્યો, સર્પો અને સર્વ દેવાધિદેવો—એ વધામા આત્માશની જેમ સર્વવ્યાપીરૂપે રહેલુ છે । વિદ્યમા એનાથી શ્રેષ્ઠ વીનુ કોઈ બ્રહ્મ વિદ્યમાન નથી ॥ ૭-૧૧ ॥

કલારહિત અથવા કલાસહિત એવું આ (પરમ) તત્ત્વ નામરૂઢે જે પરમદેવની આદિમા છે, તે- (પરમદેવ) નું મોક્ષની આકાંક્ષાવાળા પુરુષોએ ધ્યાન કરતું હોઈએ ॥ ૧૨ ॥

‘૬’ તત્ત્વનું વર્ણન—

સર્વ પ્રાણીઓના મસ્તકમા રહેલ પ્રદીપ્ત અગ્નિસમાન આ તત્ત્વનું મત્રધારકરૂઢે જો વિધિપૂર્વક ધ્યાન કરાય તો તે ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રિવર્ગની પ્રાપ્તિ રૂપ ફલને આપનારુ છે, એમ કમ્પુ છે ॥ ૧૩ ॥

યસ્ય દેવાભિધાનસ્ય મધ્યે હેતદ્ વ્યવસ્થિતમ્ ।

પુણ્યં પવિત્રં મ(મા)જ્ઞલ્યં પૂજ્યોઽસૌ તત્ત્વદર્શિભિઃ ॥ ૧૪ ॥

‘હ’ તત્ત્વમ્—

સર્વેષામપિ ભૂતાનાં નિત્યં યો હૃદિ સંસ્થિતઃ ।

પર્યન્તે સર્વવર્ણાનાં સકલો નિષ્કલસ્તથા ॥ ૧૫ ॥

5

હકારો હિ મહાપ્રાણઃ લોકશાસ્ત્રેષુ પૂજિતઃ ।

વિધિના મન્ત્રિણા ધ્યાતઃ સર્વકાર્યપ્રસાધકઃ ॥ ૧૬ ॥

યસ્ય દેવાભિધાનસ્ય પર્યન્ત એવ વર્તતે ।

મુમુક્ષુભિઃ સદા ધ્યેયઃ સ દેવો મુનિપુરુષૈઃ ॥ ૧૭ ॥

ચિન્દુઃ—

10

સર્વેષામપિ સત્ત્વાનાં નાસાગ્રે પરિસંસ્થિતમ્ ।

ચિન્દુકં સર્વવર્ણાનાં શિરસિ મુખ્યવસ્થિતમ્ ॥ ૧૮ ॥

હકારોપરિ યો ચિન્દુર્વર્તુલો જલચિન્દુવત્ ।

યોગિભિશ્ચિન્તિતસ્તસ્થૌ મોક્ષદઃ સર્વદેહિનામ્ ॥ ૧૯ ॥

ત્રીણ્યક્ષરાણિ ચિન્દુશ્ચ યસ્ય દેવસ્ય નામ વૈ ।

15

સ સર્વજ્ઞઃ સમાખ્યાતઃ ‘અહ્’ ત ઇ(દિ)તિ પણિડતૈઃ ॥ ૨૦ ॥

પુણ્ય, પવિત્ર અને મંગલ એવું આ તત્ત્વ જે પરમાત્મા (અહ્) ના નામની મધ્યમાં રહેલું છે, તે પરમાત્મા તત્ત્વદર્શિઓને પૂજ્ય છે ॥ ૧૪ ॥

‘હ’ તત્ત્વનું વર્ણન :—

સર્વ પ્રાણીઓના હૃદયમાં સદા રહેલ, સર્વ વર્ણોની અંતે રહેલ, કલાસહિત, કલારહિત અને 20 લૌકિક શાસ્ત્રોમાં ‘મહાપ્રાણ’ તરીકે પૂજિત (વહુમત) એવા ‘હ’કારનું મંત્રધારકવડે જો વિધિપૂર્વક ધ્યાન કરાય તો તે સર્વ કાર્યોનો સાધક છે ॥ ૧૫-૧૬ ॥

જે દેવના નામની અંતમાં આ (‘હ’કાર) રહે છે તે (અહ્) દેવનું મુમુક્ષુ મુનિવરોપ સદા ધ્યાન કરવું જોઈએ ॥ ૧૭ ॥

ચિન્દુનું વર્ણન :—

25

જે સર્વ પ્રાણીઓની નાસિકાના અગ્રભાગને વિષે રહેલ છે, જે સર્વ વર્ણોના મસ્તકે મુખ્યવસ્થિત છે, જે ‘હ’કાર ઉપર જલચિન્દુની જેમ વર્તુલાકારે રહેલ છે અને જે યોગીઓવડે સદા ચિન્તિત છે, તે ચિન્દુ સર્વ જીવોને મોક્ષ આપનાર છે ॥ ૧૮-૧૯ ॥

ત્રણ અક્ષરો અને ચિન્દુ મળીને જે દેવનું નામ થાય છે તે દેવ પણિડતો વડે સર્વજ્ઞ પરમાત્મા ‘અહ્’ (અરિહંત) કહેવાયા છે ॥ ૨૦ ॥

અપસંહાર:—

एतदेव समाधित्य कला हार्धचतुर्विधा ।
नाद-विन्दु-रुपाद्येति कीर्तिताः परवादिभिः ॥ २१ ॥
भूर्तो ह्येष अमूर्तश्च कलातीतः कलान्वितः ।
सूक्ष्मश्च वादरश्चेति व्यक्तोऽव्यक्तश्च पश्यते ॥ २२ ॥
निर्गुणः सगुणश्चैव सर्वगो देशसंस्थितः ।
अक्षयः क्षययुक्तश्च अनित्यः शाश्वतस्तथा ॥ २३ ॥
॥ इति 'अहं' अक्षरतत्त्वस्तवः ॥

અપસંહાર:—

10 આ 'અહં' નો આશ્રય લઈને પરવાદીઓએ સાદી ત્રણ માત્રાવાળી કલા (કુંડલિની !), નાદ, વિંદુ અને લય કહ્યા છે । (તત્ત્વપર્યં કે પરોક્ષ કુંડલિની યોગ, નાદાનુસંધાન યોગ, લયયોગ વગેરે 'અહં' ના ધ્યાનની પ્રતિમામાંથી નીકળ્યા છે) ॥ ૨૧ ॥

આ 'અહં' રૂપ સર્વત્ર પરમાત્મા (સ્વાદ્વાદ્વૈલીય) મૂર્ત-અમૂર્ત, કલારહિત-કલાસહિત, સૂક્ષ્મ-સ્પૃહ, વ્યક્ત-અવ્યક્ત, નિર્ગુણ-સગુણ, સર્વવ્યાપી-દેશવ્યાપી, અક્ષય-ક્ષયવાન્ અને અનિત્ય-નિત્ય 15 છે ॥ ૨૨-૨૩ ॥

પરિચય

શ્રીધર્મદાસ ગણિયે રચેલા 'ધર્મોપદેશમાલા' નામના ૫૪૧ પ્રાકૃતગાથાઓના પ્રાચીન પ્રકરણ-પ્રથમ ઉપર અનેક જૈનાચાર્યોએ વ્યાખ્યાઓ અને વિવરણો રચ્યાં છે, તે પૈકી શ્રી જયસિંહસૂરિનું 'ધર્મોપદેશ-માલા-વિવરણ' સિંધી જૈન પ્રથમાલા, મુંબઈથી વિ. સં. ૨૦૦૫ માં પ્રગટ થયેલ છે । આ પ્રંથના 20 પૃષ્ઠ ૧૭૮-૧૭૯ માંથી 'અહં અક્ષરતત્ત્વસ્તવ' ની મંજૂર માપાના ૨૩ અનુપુર પંચોવાળી રચના અનુવાદ સાથે અહીં પ્રગટ થતી છે ।

શ્રી જયસિંહસૂરિયે પોતાની કૃતિના અને ૩૧ પ્રાકૃત ગાથાઓમાં પ્રશસ્તિ આપેલી છે, તેમાં ૨૮-૨૯ માં ગાથામાં આ પ્રંથની રચના વિં ૨૦ ૧૧ માં થયાનું જણાવ્યું છે । એટલે આ સ્તવ પદ્ય ૧ સમયનું છે એ નિર્ણય છે ।

25 આ સ્તોત્રમાં 'અહં' નું સુંદર વર્ણન છે । એમાં અ, ર, હ અને વિંદુની વિશેષતાઓ સુંદર રીતે દર્શાવવામાં આવી છે અને એ અક્ષરોની વ્યાપકતાનું પણ સુંદર નિરૂપણ છે । હવે દર્શનમાં રહેલી નાદ વિંદુ, કલા, લય વગેરેની સાધના આ 'અહં' માંથી નીકળી છે, એ આ સ્તોત્ર કહે છે । અંતમાં 'અહં' ને મૂર્તીમૂર્તીદિ વિશેષણોથી વર્ણવવામાં આવેલ છે । સ્તોત્રની રચના કવ્યની દૃષ્ટિએ પણ મનોહર છે ।

अहं

‘अहं’ इत्येतदक्षरम्, परमेश्वरस्य
परमेष्ठिनो वाचकम्, सिद्धचक्रस्या-
दिबीजम्, सकलागमोपनिषद्गतम्,
अशेषविघ्नविघातनिघ्नम्, अखि-
लदृष्टादृष्टफलसंकल्पकल्पद्रुमो-
पमम्, आशास्त्राध्ययनाध्यापना-
वधिं प्रणिधेयम्। प्रणिधानं चाने-
नात्मनः सर्वतः संभेदस्तदभिधे-
येन चाभेदः। वयमपि चैतच्छा-
स्त्रारम्भे प्रणिदध्महे। अयमेव हि
तात्त्विको नमस्कार इति ॥१॥

[५०-५]

अहँ

श्रीहेमचन्द्रस्वरचितश्रीसिद्धहेमचन्द्रशब्दानुशासनस्य मङ्गलाचरणसूत्रम्
स्वोपज्ञ तत्त्वप्रकाशिकाटीका-शब्दमहार्णवव्याससंवलितम् ॥

अहँ । १ । १ । १ ॥

5

तत्त्वप्रकाशिका टीका—

- (स्वरूपम्) 'अहँ' इत्येतदक्षरम् ।
 (अभिधेयम्) परमेश्वरस्य परमेष्ठिनो वाचकम् ।
 (तात्पर्यम्) सिद्धचक्रस्यादिवीजम् ।
 सकलागमोपनिषद्भूतम् ।
 (क्षेमम्) अशेषविघ्नविघातनिघ्नम् ।
 (योगः) अखिलदृष्टाऽदृष्टफलसंकल्पकल्पद्रुमोपमम् ।
 (प्रणिधानम्) आशास्त्राध्ययनाऽध्यापनावधि प्रणिधेयम् ।
 (प्रणिधानस्य द्वैविध्यम्) प्रणिधानं चानेनात्मनः सर्वतः संभेदस्तदभिधेयेन चाभेदः ।
 (विशिष्टप्रणिधानम्) वयमपि चैतच्छास्त्रारम्भे प्रणिदध्महे ।
 (तत्त्वम्) अयमेव हि तात्त्विको नमस्कार इति ॥ १ ॥

10

15

अनुवाद

'अहँ' ए अक्षर, परमेश्वर परमेष्ठिनो वाचक, सिद्धचक्रं आदि वीज, सकल आगमोक्तं रहस्य, सर्व विघ्नोक्तं नाश करवामां समर्थ अने सकल दृष्ट के अदृष्ट फळोना संकल्पने पूर्वा माटे कल्प-वृक्षसमान छे । एतुं शास्त्रना अध्ययन अने अध्यापन वखते प्रणिधान करतुं जोईए । एनी साथे आत्मानो 20 सर्वतः संभेद अने एना अभिधेय (प्रथम परमेष्ठी) साथे आत्मानो अभेद, एम वे प्रकारतुं प्रणिधान छे । अने (शब्दानुशासनकार) पण एतुं शास्त्रना आरंभमां प्रणिधान करीए छीए । 'अहँ' ए ज तात्त्विक नमस्कार छे ॥ १ ॥

१. विशेषार्थ माटे बुझो 'शब्दमहार्णवव्यास' ।

શબ્દમહર્ણવન્યાસઃ—

‘અહ્’ इत्यादि-वाक्यैकदेशत्वात् साध्याहारत्वादध्यादियमाणप्रणिधानलक्षणवियाकर्म्मण उत्तत्वात्
“नाम प्रथमैक-दि-वही” [२-२-३१] इत्युत्पन्नाया प्रथमाया ‘अह्’ इयेतस्मात् सूत्रवाङ्मुक् ।

નત્થં વ્યાચ્છે—વ્યાહવા ચ સ્વરૂપા-અભિધેય-તાત્પર્યમેદાત્ત્રેષા । તા ચ ‘અહ્’ इत्यादिना दर्शयति

5 —तत्र ‘अक्षरम्’ इति स्वरूपम् । ‘परमेष्ठिनो वाचकम्’ इत्यभिधेयम् । ‘सिद्धचक्रस्य’ इत्यादिना तात्पर्यम् ।

(સ્વરૂપમ્-‘અહ્’ इत्येतदक्षरम्।)

અક્ષરમિતિ—અક્ષર વીજમ્ । તદેવાહ—આદિવીજમિતિ ।

કસ્ય તદાદિવીજમ્ ?

સિદ્ધચક્રરૂપસ્ય તત્ત્વસ્ય, સર્વીજ-નિર્વીજમેદેન તત્ત્વસ્ય દ્વિવિધ્યાત્ ।

10 અનુવાદ

‘અહ્’ एतत्—एकलु ज एमने एम होय तो तेनो कोई अर्थ संगत थनो नथी । ए एकलु पूर्ण
वाक्य बनतुं नथी, एतले कोई पण क्रियानो अध्याहार करवो आवश्यक छे, तेवी ‘अह्’ ए वाक्यनो एउ
भाग थयो । जे क्रियानो अध्याहार करवानो छे ते बीजो भाग थयो । अही प्रकृतमा प्रणिधानक्रियानो

15 अध्याहार करवानो छे, तेवी ‘अह्’ ए प्रणिधानक्रियातुं कर्म छे । क्रियापदनो प्रयोग कर्मणि-प्रत्यय
लावीने कर्षो छे, एतले कर्म उक्त थाय छे ने तेवी तेने “नामः प्रथमैक-दि-वही” [२-२-३१] ए सूत्रथी
प्रथमा विभक्ति प्रात थाय छे; ए प्रथमा विभक्तिनो अही सूत्रपणाने कारणे ‘लुक्’-लोप करवामा आव्यो छे ।

व्याख्याना प्रण प्रकृतो छे :—(१) स्वरूप (२) अभिधेय अने (३) तात्पर्य । तेमा ‘अक्षर’ यी
स्वरूप, ‘परमेष्ठिनो वाचक’ यी अभिधेय अने ‘सिद्धचक्रतु आदिवीज’ वगैरेयी. तात्पर्य कहे छे ।
(आ प्रकागे विस्तारपी समजावे छे ।)

11 (१. स्वरूप)

अक्षर एतले बीज । अक्षरनो अर्थ बीज थाय छे, ए ज वात ‘आदिवीजम्’ ए पदथी जणावी छे ।
प्रश्न—ए कोनु आदिवीज छे ?

उत्तर—सिद्धचक्ररूपी तत्तु ए आदिवीज छे; तत्तुना सર્वीज अने निर्वीज एवा बे प्रनातो
छे । (तेमा सिद्धचक्ररूपी जे सર્वीज तत्तु छे तेनुं आ आदिवीज छे ।)

25 1. ‘न्याससारसमुद्धारः’ इत्याश्वन्यासानुसारी लक्ष्यलक्ष्योपरि विस्तिष्ठोऽर्थनिर्देश स एषोद्वयते ।

अર્हि पूजाभित्ति—‘अः’ [उणा० २.] इयः । श्रुयोदरादित्वात् सानुनायिकत्वम् । ‘अहम्’ इति
मान्तोऽप्यसि निपातः । ननु ‘अहम्’ इत्येव स्वरादौ चादौ च न दृष्टम्, तत् कथमव्ययम् । सत्यम्—
‘इयन् इति संख्यान, निपातानां न विधेते ।

प्रयोगनवशादने, निपातवन्ते षदे षदे ॥’

30 અનુવાદ :—‘ન્યાસસારસમુદ્ધાર’મા ‘શબ્દમહર્ણવન્યાસ’ના તે તે શબ્દના વિશિષ્ટ અર્થનો નિર્દેશ છે
(આ અને પછીની ટિપ્પણીઓમા આપેલ સંસ્કૃતપાઠ ‘ન્યાસસારસમુદ્ધાર’જો છે) ।

પૂજને યોગ્ય તે ‘અર્હ’ કહેવાય । શ્રુયોદરાદિ સૂત્રથી ‘અર્હ’ શબ્દને અનુનાયિક સ્થાપતા ‘અર્હ’ ક્ષે છે ।
કહી ‘અર્હમ્’ એવો ‘મ’નારાગ નિપાત પળ છે । અર્હ એ પ્રથમ થાય છે કે, સ્વાદિગત્ય કે સ્વાદિગત્યો ‘અર્હમ્’
અવ્યય આવતુ નથી તો પછી તે કઈ રીતે અવ્યય છે । તેનો મુલ્યો એ છે કે—

35 “નિપાતો (અવ્યયો) આદરણ પ્ર છે એવી સંલ્પા નિયત નથી । પ્રયોગ પ્રાપ્ત થતાં સ્પષ્ટે સ્પષ્ટે નિરાપિત થાય છે ।”

यद् धर्मसारोत्तरम्—

“अक्षरमनक्षरं वै द्विविधं तत्त्वमिष्यते ।

अक्षरं बीजमित्याहुर्निर्वाजं चाप्यनक्षरम् ॥”

यद्वा न क्षरति—न चलति स्वस्मात् स्वरूपादक्षरं तत्त्वं ध्येयं ब्रह्मेति यावत्, वर्णं वा ।

द्विविधो हि मन्त्रः, कूटरूपोऽकूटरूपश्च । संयुक्तः कूट इति व्यवहियते, इतरोऽकूट इति ।

5

अत एव चास्माद् ‘वर्णाव्ययात् कारः’ [७-२-१५६] इति कारं कुर्वते वृद्धाः, ‘क्षकारः’ इति, ‘ऊँकारः’ इति, ‘ह्रस्व्यूँकारः’ इति, ‘अकारः’ इतिवत् । कूटेष्वेकस्यैवाक्षरस्य मन्त्रत्वात्, शेषस्य तु परिकरत्वात् ।

‘धर्मसारोत्तर’ मां कथं छे के—

“अक्षर अने अनक्षर एम वे प्रकारतुं तत्त्व छे, तेमां जे बीज छे ते अक्षरतत्त्व कहेवाय छे अने जे 10 बीजरहित छे ते अनक्षरतत्त्व कहेवाय छे ।” (आ अक्षरतत्त्वनो एक अर्थ थयो । हवे बीजो अर्थ—)

✓ पोताना स्वरूपथी जे चलित न थाय ते अक्षर । एटले अक्षर शब्दथी तत्त्वध्येय रूप ब्रह्म लेवुं, अथवा वर्णात्मक अक्षर लेवो ।

प्रश्न—(‘अ आ’ वगैरे जे एक ज वर्ण होय तेने तो वर्ण के अक्षर कही शकाय, पण अहीं तो ‘अहं’ मां घणा अक्षरो मेगा थयेला छे एटले एने वर्ण के अक्षर शी रीते कही शकाय ? ‘अक्षराणि’ 15 एम कहेवुं जोईए, पण अहीं तो ‘अक्षरं’ कहेछुं छे ।)

उत्तर—मंत्रो वे प्रकारना छे : (१) कूट अने (२) अकूट । संयुक्त होय तेने ‘कूट’ कहे छे अने संयुक्त न होय तेने ‘अकूट’ कहेवामां आवे छे । (कूट मंत्रमां अक्षरो जो के घणा होय छे तो पण तेमां मंत्र तो एक ज अक्षर होय छे, बाकीना अक्षरो ते मंत्रना परिकर—परिवाररूप होय छे ।)

कूट मंत्रमां घणा अक्षरो होवा छतां एक ज अक्षर मंत्रस्वरूप होवाथी ‘वर्णाव्ययात् कारः’ 20. [७-२-१५६] ए सूत्रथी क्षकार, ऊँकार, ह्रस्व्यूँकार वगैरे शब्दोने वृद्धो सिद्ध करे छे; कारण के आ सूत्रनो अर्थ एवो छे के जे एकेक वर्ण होय तेना पछी (तथा अव्यय पछी) ‘कार’ प्रत्यय लगाडवो; जेम के—अकार, इकार, उकार । परंतु अहीं तो कूट मंत्रमां घणा अक्षरो छे एटले शी रीते ‘कार’ प्रत्यय लगाडाय ? छतां वृद्ध पुरुषो क्षकार(क्षन्-प्र-अ), ह्रस्व्यूँकार वगैरे शब्दोमां ‘कार’ प्रत्यय लगाडे छे, तेनुं कारण ए छे के, आ कूट मंत्रोमां घणा अक्षरो देखाता होवा छतां पण वस्तुतः एमां एक ज अक्षर मंत्रस्वरूप 25 होय छे बाकीना अक्षरो तो तेना परिवारभूत छे, माटे आवा कूट मंत्रोने पण एकाक्षरी मंत्र ज मानिने वृद्ध पुरुषो ‘कार’ प्रत्यय लगाडे छे । ते ज न्याये अहीं ‘अहं’ शब्द अनेकाक्षरी देखातो होवा छतां एमां मंत्राक्षर तो एक ज (‘ह्र’) होवाने लीधे अमे ‘अक्षराणि’ एवो बहुवचननो प्रयोग न करतां ‘अक्षरं’ एवो एकवचननो प्रयोग कर्को छे ।

प्रश्न—(कूट मंत्रोमां अनेक अक्षरो होवा छतां मंत्र तो एक अक्षर जेटलो ज जो होय छे तो 30 बाकीना अक्षरोनी शी जरूर छे ?)

परमयोगद्विरूपं तद्वान् परमेश्वरः, यथा महाराज इति, अत्र हि महत्त्वं गुणं विशिषद् द्रव्यं विशिनष्टीति परमेष्ठिन इति। परमे पदे तिष्ठति यः सः परमेष्ठी, अनेन च सविशेषणेन सकलरागादिमलकलङ्कविकलो योग-क्षेमविधायी शस्त्राद्युपाधिविरहितत्वात् प्रसत्तिपात्रं ज्योति(ती)रूपं देवाधिदेवः सर्वज्ञः पुरुषविशेषः। यदाह—

“रागादिभिरनाक्रान्तो, योग-क्षेमविधायकः।

नित्यं प्रसत्तिपात्रं यस्तं देवं मुनयो विदुः॥”

मन्त्रकल्पे हि मन्त्रवर्णानां वाचकत्वेन कीर्तनाद् वाचकमित्युक्तम्। यथा ‘अ-सि-आ-उ-सा’ इति बीजपञ्चकं पञ्चानामर्हदादीनाम्, ‘ड-र-ल-क-श-ह-य’मिति आधारादिसप्तदेवीनाम् तथा अकारादिभिः षोडशस्वरैर्मण्डलेषु षोडश रोहिण्याया देवता अभिधीयन्ते, ततस्तासां प्रतीतिरिति।

(तात्पर्यम्—सिद्धचक्रस्यादिवीजम्।)

तात्पर्यस्य चामिधानपृष्ठभावितात् सिद्धचक्रस्यादिवीजमित्यादिना पश्चादुच्यते।

ऋद्विरूप छे ते ऐश्वर्यवाळा परमेश्वर समजवा; जेम के ‘महाराज’ शब्दमां महत्त्व राजाना (राजापणारूपी) गुणमां विशेषता दर्शावे छे, छतां वस्तुतः ए राजारूपी पुरुषनी विशेषता छे; ते प्रमाणे ‘परमेश्वर’ शब्द पण गुणनी (सामर्थ्यनी—ऐश्वर्यनी) विशेषता दर्शाववापूर्वक कोई द्रव्यनी ज (व्यक्तिनी ज) विशेषता दर्शावे छे। ए व्यक्ति कई ते स्पष्ट करवा माटे ‘परमेष्ठिनः’ पद छे। परमेश्वर एवा विशेषण सहित ‘परमेष्ठी’ शब्दथी देवाधिदेव अरिहंत परमात्मा लेवाना छे। परम पद पर स्थित होय ते ‘परमेष्ठी’¹⁵ कहेवाय। आ पद साथे ‘परमेश्वर’ विशेषण तरीके मूकीए तो ज सकल रागादि मलरूप-कलङ्कथी रहित, सर्व जीवोना योग अने क्षेमने वहन करनारा, शस्त्रादि उपाधिथी रहित होवाथी प्रसन्नताना पात्र, ज्योतिरूप, देवाधिदेव अने सर्वज्ञ एवा ते पुरुषविशेष (परमात्मा-अरिहंत) समजाय। कह्युं छे के—

“जेओ राग वगैरेथी आक्रान्त नथी, योग अने क्षेमना करनारा छे अने सदा प्रसन्नताना पात्र छे तेमने मुनिओ ‘देव’ कहे छे।”

‘मन्त्रकल्प’ मां मंत्रना वर्णों ‘वाचक’ तरीके ओलखाववामां आव्या छे (माटे ज ‘अहं’ ते परमेश्वर एवा परमेष्ठिनो वाचक छे अम कह्युं छे।) ते प्रमाणे ‘असिआउसा’ रूप बीजपञ्चक अर्हत् वगैरे पांच परमेष्ठिना वाचक छे। तथा ‘डरलकशहय’ ते देहगत मूलाधार वगैरे चक्रोनी देवीओनां नामना प्रथमाक्षरो अनुक्रमे ते देवीओना वाचक छे, तथा ‘अकार’ वगैरे सोळ स्वरो यंत्रोमां रोहिणी वगैरे सोळ विद्यादेवीओना वाचक छे, कारण के तेमनी तेथी (ते ते स्वरोथी) प्रतीति थाय छे।²⁵

(३. अ. तात्पर्य)

व्याख्यामां अभिधान पछी तात्पर्यने रज्ज करवानी पद्धति होवाथी ‘सिद्धचक्रना आदिवीज’ वगैरे तात्पर्यनो हवे पछी निर्देश करे छे।

१. आधारादिसप्तदेव्यो डाकिनी—राकिनी—लाकिनी—काकिनी—शाकिनी—हाकिनी—याकिनीरूपाः ॥

अनुवादः—आधार वगैरे चक्रोनी सात देवीओनां नाम आ प्रकारे छे—

(१) डाकिनी (२) राकिनी (३) लाकिनी (४) काकिनी (५) शाकिनी (६) हाकिनी अने (७) याकिनी।

२. सिद्धेति—सिद्धाः विद्यासिद्धादयस्तेषां चक्रमिव चक्रं, तस्य पञ्चबीजानि तेषु चेदमादिवीजम्।

अनुवादः—सिद्धो एटले विद्यासिद्धो तेमनो समूह जेमां होय ते। तेनां पांच बीजो छे। तेमां आ बीज प्रथम छे।

समयप्रसिद्धस्य चक्रविशेषस्य निरुद्धमभिधानम् ।

यदा मिद्वन्नि निद्रिणापी मवन्नि, लोख्यापिसमये (१) कलारहितमिदमेन तरं ध्यायन्तोऽ-
स्मादिनि “बहुलम्” [५-१-२] इति के, ततो विशेषगणनासे सिद्धचक्रम् ।

एतच्च नत्र तत्र व्यवस्थितपरमाक्षर ध्यानाद् योगर्हिप्राप्ता यस्मात् (योगर्हिप्राप्तायस्मात्) सिद्धि-
5 रित्युच्यते (१) इति मूलपाद सिद्धन्वय चक्रम्येति ।

तस्येदम्, अर्हकारं प्रथमं बीजम् । बीजसाधर्म्याद् बीजम् । यथाहि—बीजं प्रसव-प्ररोह-फलानि
प्रमृते, तथेदमपि पुण्यादिप्ररोह मुक्ति-मुक्तिफलजनकत्वाद् बीजमुच्यते ।

मन्नि पञ्चान्यन्यान्पि ह्योरादीनि बीजानि, तदपेक्षयाऽस्य प्रादम्यम्, प्रथमं साधूनामिति वत् ।
प्रथमप्रणीतं व्यापकस्तिर्धः । व्यापकत्वं चास्य सर्वबीजमयत्वात् ।

10 इदमेव हि बीजम्—‘अधोरेक-आ-ई-ऊ-औ-अ-अः’ एतेषुक्त बीजं भवतीति व्यापकत्वं अस्य ।

यदि वा, परसमयमिदानीं त्रैलोक्यविजया-घण्टागर्ल-स्वाधिष्ठान-प्रत्यङ्गिरादीनां चक्रागामि-
दमेव ह्यारलक्षण प्रधान बीजम् ।

अथवा, अरागादि-क्षकारान्तानां पञ्चाक्षतः सिद्धत्वेन प्रसिद्धानां दक्षकं समुदायस्तस्य प्रधान-
मिदमेव बीजम् ।

15 (१) मिद्वचक्रं ते सिद्धान्तमा प्रसिद्ध एवा चक्रविशेषतु कृत नाम छे ।

(२) अथवा तो ए ज तत्त्व (अर्ह) नुं लोख्यापिसमयम् (१) कलारहित ध्यान करनारा
महामात्रो एपी मिद्व पाय छे माटे ‘सिद्ध’ कय्, पछी विशेषण समासपी ‘सिद्धचक्र’ शब्द बन्यो छे ।

(३) अथवा ए चक्रमा रहैला परमाक्षराना ध्यानपी योगनी कदिओ प्राप्त यना ‘सिद्धि कर्ह’ एम
कहेवाय छे, तेपी ए चक्रतु सिद्धपणु न्यत्र ज छे ।

20 ते मिद्वचक्रतु आ अर्हकार प्रथम बीज छे । बीजनी साथे साधर्म्य होवापी ए बीज कहेवाय
छे । जेम बीजमार्पी कयगो, मनुगे अने कळ निपवे छे तेम आ ‘अर्ह’कार बीजमार्पी पण पुण्यानुवधि-
पुण्य, मुक्ति अने मुक्ति उत्पन्न पाय छे, तेपी ते पण ‘बीज’ कहेवाय छे ।

आदिबीज कहेवानु तापर्य ए छे के, हौं ह्रीं हूं ह्रीं ह्रः ए प्रमाणे बीजा पण पाच बीजो छे
तेनी अपेक्षाए हूं बीज प्रथम छे माटे तेने आदिबीज कय् छे । जेमके अमुक व्यक्ति साधुभोमा प्रथम छे,
25 ते रति आ ‘अर्ह’ पण वधां बीजोम प्रथम छे । अही प्रथम एटले अग्रणीमून (अग्रसर) अथवा व्यापक,
एम अर्थ कवो । ‘अर्ह’ ए बीजने व्यापक एटला माटे कहां छे के, ते सर्व बीजमय छे ।

तापर्य आ प्रमाणे छे—‘नौचे रेक तथा आ-ई-ऊ-औ-अ-अः’ यी युक्त (वर्ण) होय ते
बीज पाय छे; जेमके—ह+र+आ+म=हौं, ह+र+ई+म=ह्रीं, ह+र+ऊ+म=हूं, ह+र+
आ+म=हौं, ह+र+अ+म=हूं अने ह+र+अः=हः । ए रति आ बीज (हूं) व्यापक छे ।

30 अथवा तो जैनेर शायोमा प्रसिद्ध त्रैलोक्यविजया, घण्टागर्ल, स्वाधिष्ठान, प्रत्यङ्गिरा
कोरे चक्रोम पण आ ज ‘ह’कार (सपरिकर) मुख्य बीज होय छे ।

अथवा तो अग्रमार्पी क्षकार सुधीना पचास वर्णों सिद्धाक्षररूपे प्रसिद्ध छे (एटले के सिद्धमातृका
कहेवाय छे) तेओतु जे चक्र (समुदाय, वर्णमाला) ते सिद्धचक्र तेनुं आ ‘हकार’ ज मुख्य बीज छे ।

(તાત્પર્યમ્—સકલાગમોપનિષદ્ભૂતમ્ ।)

પુનર્વિશેષણદ્વારેણ તસ્યૈવ પ્રાધાન્યમાહ—સકલાગમોપનિષદ્ભૂતમ્—સકલસ્ય દ્વાદશાઙ્ગસ્ય ગણિપિટકરૂપસ્યૈહિકામુખિકાફલપ્રદસ્યાગમસ્યોપનિષદ્ભૂતં રહસ્યભૂતં, પશ્ચાન્નાં પરમેષ્ટિનાં યાનિ ‘અ-સિ-આ-ઉ-સા’ લક્ષણાનિ પશ્ચવ્રીજાનિ, યાનિ ચ અરિહંતાદિપોઢશાક્ષરાણિ તાન્યેવ દ્વાદશાઙ્ગસ્યોપનિષદિતિ ।
યદાહ પશ્ચપરમેષ્ટિસ્તુતૌ—

“સોલસપરમક્ષરવીયવિંદુગમ્બો જગુત્તમો જોઓ ।

સુઅવારસંગવાહિરમહત્થ-ડપુલ્લથ-પરમત્થો ॥”

યદિ વા, સકલા યે આગમાઃ પૂર્વ-પશ્ચિમામ્નાયરૂપાસ્તેષ્વપિ પરમેશ્વરપરમેષ્ટિવાચકં ‘અહ’ ઇતિ તત્ત્વં ઉપનિષદ્રૂપેણ પ્રણિધીયત ઇતિ, સકલાનાં સ્વસમય-પરસમયરૂપાણામાગમાનામુપનિષદ્ભૂતં ભવતીતિ ।

(૩. વ. તાત્પર્ય)

વહી વીજા વિશેષણદ્વારા તે વીજનું જ મુલ્યપણું વતાવે છે । આ ‘અહ’ સકલ આગમોના ઉપનિષદ્ભૂત છે—ઈટલે કે ઇહલૌકિક—પારલૌકિક સર્વ ફલો આપનાર ગણિપિટકરૂપ સમગ્ર દ્વાદશાંગ આગમનું આ ‘અહ’ રહસ્ય છે । પાંચ પરમેષ્ટિઓના ‘અ-સિ-આ-ઉ-સા’ રૂપ પાંચ વીજો અને જેમાં અરિહંત આદિ સોઠ અક્ષરો (‘અરિહંત-સિદ્ધ-આયરિય-ઉવજ્ઞાય-સાહુ’) પણ દ્વાદશાંગ-આગમનું રહસ્ય છે । ‘પરમેષ્ટિસ્તુતિ’ માં કહ્યું છે કે—

“સોલ પરમાક્ષરરૂપ વીજો અને વિંદુઓ જેના ગર્ભમાં છે તે (મંત્રાક્ષરોનો) યોગ જગતમાં ઉત્તમ છે અને દ્વાદશાંગરૂપ (અંગપ્રવિષ્ટ) શ્રુતનો તથા (ઉત્તરાધ્યયનાદિ) અંગવાદ્યશ્રુતનો મહાર્થ, અપૂર્વાર્થ અને પરમાર્થ છે ।”

અથવા પ્રાચીન આમ્નાય અને તે પછીના આમ્નાયરૂપ સર્વ આગમોમાં પણ પરમેશ્વરપરમેષ્ટિના વાચક ‘અહ’ તત્ત્વનું ઉપનિષદ્રૂપે પ્રણિધાન કરાય છે, તાત્પર્ય એ છે કે તે (અહ) સ્વપરસમયરૂપ સર્વ આગમોનું રહસ્ય છે ।

૧. સર્વપાર્પદવાચ્છન્દાનુશાસનસ્ય સમગ્રદર્શનાનુયાયી નમસ્કારો વાચ્યઃ । અયં ચાઽહં અપિ તથા । તથાહિ—

“અકારેણોચ્યતે વિષ્ણુ રેફે ઘણા વ્યવસ્થિતઃ ।

હકારેણ હરઃ પ્રોક્તસ્તદન્તે પરમં પદમ્ ॥”

ઈતિ શ્લોકેન ‘અહ’ શબ્દસ્ય વિષ્ણુપ્રભૃતિદેવતાત્રયાભિધાયિત્વેન લૌકિકાગમેષ્વપિ ‘અહ’ ઇતિ પદમુપનિષદ્-ભૂતમિત્યાવેદિતં ભવતિ । તદન્ત ઇતિ તુરિયપાદસ્યાયમર્થઃ—તસ્ય ‘અહ’ શબ્દસ્યાન્ત ઉપરિતને ભાગે પરમં પદં 25 સિદ્ધિશિલારૂપં તદાકારત્વાદનુનાસિકરૂપા કલ્યાપિ પરમં પદમિત્યુક્તમ્ ।

અનુવાદઃ—શબ્દાનુશાસન-વ્યાકરણ સર્વ સમાજનો માટે હોય છે, તેથી સર્વ દર્શનોને માન્ય એવો નમસ્કાર કહેવો જોઈએ । એવો પ્રશ્ન થાય તો તેનો જવાબ આપતાં કહે છે કે—આ ‘અહ’ શબ્દ પણ એ જ પ્રકારનો છે । અન્ય શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે કે—

“અકારથી વિષ્ણુ કહેવાય છે, રેફમાં ઘણા રહેલા છે, હકારથી શિવ જણાવ્યા છે અને પછી —અનુસ્વાર ૩૦ એ પરમ પદનો વાચક છે ।”

આ શ્લોકથી ‘અહ’ શબ્દ વિષ્ણુ વગેરે ત્રણ દેવતાઓનો વાચક હોવાથી લૌકિક આગમોમાં પણ આ ‘અહ’ પદ રહસ્યરૂપ છે, એમ જણાવ્યું છે । આ શ્લોકમાં ‘તદન્તે’ એવું જે ચોથું પાદ છે તેનો અર્થ એ છે કે—‘અહ’ શબ્દની અંતે ઉપરના શિરોભાગમાં સિદ્ધશિલારૂપ પરમપદ છે, અનુનાસિકરૂપ કલ્યા પણ સિદ્ધશિલાના આકારવાળી હોવાથી તે પરમપદ છે, એમ કહ્યું છે ।

5

10

15

20

35

ફલાર્થિનાં સેવાપ્રવૃત્ત્યન્નૂતાં યોગ-ક્ષેમશાલિતામત્સોપદર્શયન્ લબ્ધપરિપાલનમન્તરેણ, અલબ્ધ-
લાભસ્યાવિચ્છિન્નત્વાત્ ક્ષેમોપદર્શનપૂર્વકં યોગમુપદર્શયન્—

(ક્ષેમમ્—અશેપવિઘ્નવિધાતનિઘ્નમ્ ।)

[અશેપાઃ—] કૃત્સ્ના યે વિઘ્નાઃ સક્રિયાવ્યાધાનદેનવસ્તેષાં વિશેષેણ હનનં સમૂલઙ્ગયં વયમમ્ ।
■ તથાડસી વિઘ્નાન વિહન્તિ યથૈતે ન પુનઃ પ્રાદુ-યન્તિ; ‘વિ’શબ્દેન ઘાતવિશેષણાદાયમર્ધલાભ; ‘અશેપ’શબ્દેન
તદ્વિશેષણાદ્ વેત્તિ, તથા [નિઘ્નમ્—] પરવશમ્ ।

યથા મદ્ગજલધૌનગ્ણહસ્યન્તો મદપારવશ્યાદગ્નિનદરપરિભાગો ગજઃ સમૂલક્રાપ્તમૂલને
લમ્પટો ભવતિ, એવમયમપિ પરમાશ્વરમહામંત્રો ધ્યાનાવેશવિવશીકૃતો વિઘ્નોન્મૂલને પ્રમવિષ્ણુર્ભવતિ ।

(યોગઃ—અસ્તિત્વદૃષ્ટાડદૃષ્ટફલસંકલ્પકલ્પદુમોમપમ્ ।)

10 અંખિલાનિ સદ્ગુણાનિ યાનિ દૃષ્ટાનિ ચ ચક્રવર્તિત્વાદીનિ વાડદૃષ્ટાનિ દર્શાપવર્ગરૂપાણિ ફલાનિ,
સેવા મંત્રરૂપે—સંપાદને વસ્તુવૃક્ષેણોપમીયને યત્ તત્ તથા । વ્યવહારસંદૃષ્ટ્યાડયમુપમાનોપમેયમાવઃ લોકે
તસ્ય કલ્પિતફલદાતૃત્વેન પ્રસિદ્ધત્વાત્, અસ્ય તુ સંસ્થાપીતફલપ્રદાયિત્વાત્ ।

ફલના અર્થિઓની સેવા અને પ્રવૃત્તિમાં કારણભૂત એવી આ ‘અર્હ’ ની યોગક્ષેમશાલિતા
વતાવતાં, લબ્ધના પરિપાલનરૂપ ક્ષેમ ધિના અલબ્ધના લાભરૂપ યોગ નિર્વ્યક હોવાથી પ્રથમ ક્ષેત્રને વતાવીને
15 પછી યોગને વતાવે છે:—

(૪. ક્ષેમ)

શુભ ક્રિયામાં વ્યાધાન કરનારાં સર્વ વિઘ્નોનું સમૂલ ઉછેદન કરવાને માટે તે (અર્હ/બીજ) સમર્થ
છે । આ (અર્હ/બીજ) વિઘ્નોનો એવી રીતે નાશ કરે છે કે જેથી તે પુનઃ ઉત્પન્ન થઈ શકતાં નથી ।
આવા અર્થની પ્રાપ્તિ ‘ઘાત’ શબ્દની પૂર્વે ‘વિ’ ઉપસર્ગ જોડવાથી થાય છે, અપવા ‘અશેપ’ શબ્દ તે
20 (વિઘ્ન)નું વિશેષણ હોવાથી પણ એવો અર્થ કરી શકાય છે ।

જેમ જેનું મદના જલથી ગંડસ્થળ ધોવાઈ રહ્યું છે એવો મરોન્મત્ત હાથી મદના આવેશથી પરવશ
પતા સ્વ કે પરના વિભાગના ભેદને ગણકાર્યા વિના કૃશોને મૂલથી ઉતેડી નાલે ■ તેમ ધ્યાનના
પ્રમાત્રથી વિવશ કરાયેલ આ—પરમાશ્વર મહામત્ર વિઘ્નોનું સમૂલ ઉછેદન કરવામાં સમર્થ બને છે (પટલે તે
ક્ષેમંકર છે) ।

25

(૫. યોગ)

વહી, જે દૃષ્ટ ફલ્કે—ચક્રવર્તિપણુ કરો, અને અદૃષ્ટ ફલ્કે—સ્વર્ગ અને મોક્ષ, તે પ્રાપ્ત કરાવવામાં
આ(અર્હ) વસ્તુવૃક્ષ સમાન છે (પટલે તે યોગક છે) । વ્યવહારદૃષ્ટિ આ ઉપમાનઉપમેય માવ છે કારણ કે
જગતમાં વસ્તુવૃક્ષ ઇચ્છા (ઇચ્છા કરી હોય તેટલું જ) ફલ આપે છે એ વાત પ્રસિદ્ધ છે; જ્યારે આ
(અર્હ મહામંત્ર) તો સંકલ્પ કરતા પણ વધારે ફલ આપે છે ।

यद्वा, दृष्टात् क्रियाविशेषाद् यत् फलम्—“क्रियैव फलदा पुंसाम्।” इत्युक्ते (केः) तथैव दर्शनत्वे-
(नाच्च), न हि क्रियाविरहिता एवमेवोदासीनाः फलानि समश्नुवते; यच्चादृष्टात् पुण्यविशेषाद्, अखिलं फलं,
तस्य संकल्पः, शेषं पूर्ववत्।

त्रिविधं हि फलम्—किञ्चित् क्रियाजं मनुष्यादीनां व्यापारविशेषात् कृषि-पशुपाल्य-राज्यादि,
किञ्चिद्धि पुण्यादेव व्यापाराभावशालिनां कल्पातीतदेवानाम्, किञ्चिदुभयजं व्यन्तरादीनाम्। 5

यदि वा, दृष्टानां प्रत्यक्षेणोपलब्धानां मनुजादीनाम्, अदृष्टानां चानुमानगम्यानाम्, अखिला ये
फले संपूर्णाः कल्पा एकहेलयैव समुदिता ईषदूनास्ते[ते]षां कल्पो वा विधानं स एव प्रसरणशीलत्वेन
द्रुमः—पादपः स उप सामीप्येन मीयते परिच्छिद्यतेऽनेनेति। एवं हि तस्य परिच्छेदो भवति—यथेकहेलयैव
तत्संकल्पानां संपादनं भवति, तत् समर्थं चेदं बीजमिति, माहात्म्यविशेषश्चान्येभ्यो महामन्त्रेभ्योऽस्य
मन्त्रराजस्यानेन विशेषेण ख्याप्यते। 10

अथवा दृष्ट एतले क्रियाविशेष, तेथी उत्पन्न थतुं फळ। “पुरुषोने क्रिया ज फळदायक वने छे।”
—एवा वचनथी अने ते प्रमाणे अनुभव थतो होवाथी क्रियारहित एम ने एम (जेम थवानुं हशे तेम थशे
एम मानी निष्क्रिय पडी रहेनारा) उदासीन माणसो फळने सारी रीते मेळवी शक्ता नथी; अने अदृष्ट एटले
पुण्यविशेषथी (पुण्यानुबंधिपुण्यनी प्राप्ति कारावीने) ए सर्व फळोना संकल्पने पूरवामां कल्पवृक्ष समान छे।

फळ त्रण प्रकारमां छे—(१) केटलांक क्रियाथी उत्पन्न थतां, (२) केटलांक पुण्यथी ज उत्पन्न 15
थतां अने (३) केटलांक क्रिया अने पुण्यथी उत्पन्न थतां।

(१) क्रियाथी उत्पन्न थतां फळ ते मनुष्य वगैरेने होय छे। कृषि, पशुपालन अने राज्य वगैरे
व्यापारविशेषोथी ते फळो मळे छे। (२) पुण्यथी उत्पन्न थतां फळ ते (पूर्वोक्त) व्यापारविशेष विना मळे छे
अने ते कल्पातीत (नव प्रैवैयक, पांच अनुत्तर विमानना) देवोने होय छे। (३) क्रिया अने पुण्यथी उत्पन्न
थतां फळ ते व्यंतर वगैरे देवोने मळे छे। 20

अथवा मनुष्य वगैरेने जे प्रत्यक्ष जणाय ते ‘दृष्ट’ अने जे अनुमानथी जणाय ते ‘अदृष्ट’। एवा
दृष्ट अने अदृष्ट फळविषयक (अहं सिवायना अन्य) सर्व कल्पोने जो एकी साथे एकत्र समुदित
करवामां आवे तो पण तेओ जे कल्प (विधान)थी कंडक न्यून (फळ आपनारां) वने तेओ कल्प (विधान)
‘अहं’ नो छे। ते ‘कल्प’ प्रसरणशील (समुदित अन्य कल्पो करतां वधु विस्तृत फळ आपनार)
होवाथी अही ‘वृक्ष’ कहैवायो छे। तेथी अहं ने ‘कल्पवृक्ष’नी उपमा आपवामां आवे छे। ए रीते (उप- 25
माथी) तेनुं विशिष्ट ज्ञान थाय छे। तात्पर्य ए छे के जो इतर सर्व कल्पोना समुदित फळनुं एकी साथे
संपादन थतुं होय तो ते करवा माटे आ अहं बीज समर्थ छे। ए रीते “अखिल दृष्टा....” इत्यादि
विशेषण वडे अन्य महामन्त्रो करतां ‘अहं’नुं माहात्म्य विशेष छे ए वतावाय छे।

१. दृष्टं राज्यादि।

अनुवादः—दृष्ट फळ एटले राज्य वगैरे।

२. अदृष्टं स्वर्गादि

अनुवादः—अदृष्ट फळ एटले स्वर्ग वगैरे।

સ્વરૂપાડ્ય-તાપર્યઃ સ્વરૂપમુક્ત્વા પ્રકૃતે યોજયતિ—

(પ્રણિધાનમ્—આશાસ્ત્રાધ્યયનાડ્યાપનાવાધિ પ્રણિધેયમ્ ।)

‘આદ્ અભિવ્યાપ્તૌ; સ ચ શાલેખ સંવધ્યતે । અધ્યયનાડ્યાપનામ્યાં સંવદ્ધોઽવર્તિર્મર્પાદાર્યઃ ।
તેનાયમર્પઃ—શાસ્ત્રમભિવ્યાપ્ય યેઽધ્યયનાડ્યાપને તે મર્પાદીકૃત્ય પ્રણિધેયમિત્યર્થઃ ।

■ પ્રણિધાનં વ્યાખ્યે—

(પ્રણિધાનસ્ય દ્વૈવિધ્યમ્—પ્રણિધાનં ચાનેનાત્મનઃ સર્વતઃ સંમેદસ્તદ્ભિધેયેન ચામેદઃ ।)

પ્રણિધાનં ચેત્યાદિના—અનુવાદમન્તરેણ સ્વરૂપસ્ય વ્યાહ્યાનુમશક્ત્યન્નાદ્ પ્રણિધાનં ચેતિ સ્વરૂપમનુદિતમ્, ‘પુનરર્થઃ’ચ શબ્દનિર્દેશાત્ । અમેનેતિં ‘અહૈ’ ઇતિ ધીજેન । પ્રણિધાનસ્ય ચ સંમેદાડમેદરૂપેણ દ્વૈવિધ્યાત્ ।

10 સ્વરૂપ, અર્થ (અભિધેય) અને તાપર્ય (એમ ત્રણ પ્રકારો) વડે સ્વરૂપ જળાર્થીને ધાતુ વિપયનાં તેની યોજના કરે છે ।

(૧. પ્રણિધાન)

શાસ્ત્રનુ અધ્યયન કે અધ્યાપન શરુ થાય ત્યાંથી તે પૂર્ણ થાય ત્યાંથી (આ મન્ત્રરાજનું) પ્રણિધાન કરાવુ જોઈએ ।

■ હવે પ્રણિધાન વિશે જણાવે છે—

(પ્રણિધાનના બે પ્રકારો)

પ્રણિધાન બે પ્રકારે છે— ૧. આ મન્ત્રરાજ સાથે (પોતાના) આત્માનો ચારે તરફથી સમેદ અને ૨. તેના અભિધેય પ્રથમ પરમેષ્ઠિની સાથે અમેદ ।

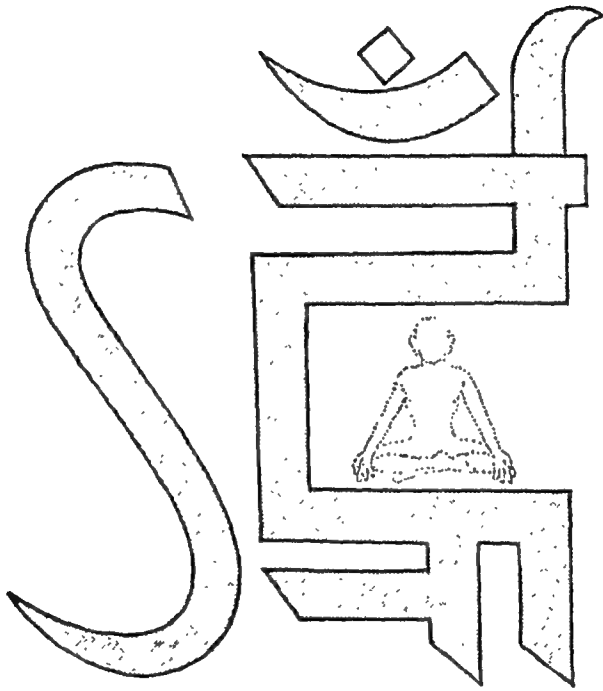
અનુવાદ વિના સ્વરૂપ કહી શકાતુ નથી—તેથી ‘પ્રણિધાનં ચ’ વડે પુનરર્થક ‘ચ’ શબ્દના 20 નિર્દેશથી સ્વરૂપનો અનુવાદ કર્યો છે । અનેન=આ ‘અહૈ’ ધીજવડે (પ્રણિધાન કરાવ છે) । તેના બે પ્રકારો છે (૧) સમેદ પ્રણિધાન અને (૨) અમેદ પ્રણિધાન ।

૧. પ્રણિ ધાન ચ ચતુર્ધા—પદસ્ય, પિંડસ્ય, રૂપસ્ય, રૂપાનીત ચેતિ । પદસ્ય ‘અહૈ’ શબ્દમ્ભસ્ય, પિંડસ્ય શરીરમ્ભસ્ય, રૂપસ્ય પ્રતિમામ્ભસ્ય, રૂપાનીત યોગિભ્યમર્હતો ધ્યાનમિતિ । એવાંયે દે શાસ્ત્રારમ્ભે સમરતઃ નોત્તરે દે ।

અનુવાદઃ—પ્રણિધાન ચાર પ્રકારનુ છે—(૧) પદસ્ય (૨) પિંડસ્ય (૩) રૂપસ્ય (૪) રૂપાનીત । ‘અહૈ’ 25 શબ્દમા રહેલા બી અર્પિત પરમાત્માનુ ધ્યાન તે ‘પદસ્ય ધ્યાન’ । શરીરસ્ય અર્પિતનુ ધ્યાન તે ‘પિંડસ્ય ધ્યાન’, પ્રતિમારૂપે રહેલ્ય અર્પિતનુ ધ્યાન તે ‘રૂપસ્ય ધ્યાન’ અને ‘રૂપાનીત ધ્યાન’ યોગિભ્ય છે । શાસ્ત્રના આગમમા (વાચનાદિ પ્રતિમા) આપાથી પ્રથમના બે ધ્યાન સમયે છે, પડીના બે ધ્યાન સમયનાં નથી ।

૨. અનેનાત્મનઃ સર્વતઃ સમેદ ઇત્યુક્તે પદસ્યમ્ ।

અનુવાદઃ—આ (અર્હવાર) ની સાથે આત્માનો ચારે વાતુણી સમેદ છે એમ જે કહેવામાં આવ્યુ છે, 30 તે ‘પદસ્ય ધ્યાન’ છે ।

संभेदप्रणिधानदर्शको अहंकारः

આદૌ સમ્મેદરૂપમાહ—સર્વતઃ સંમેદઃ—સંશ્લિષ્ટઃ સંવદ્ધો વાઽહૈંકારેણ સહ ધ્યાયકસ્ય મેદઃ સમ્મેદઃ । આત્માનં વીજમધ્યે ન્યસ્તં ચિન્તયેદ, એવં ચ ધ્યેય-ધ્યાયકયોઃ સંશ્લેષરૂપઃ સમ્બન્ધરૂપશ્ચ મેદો ભવતિ ।

ન ચ મહામન્ત્રસ્ય સકલાર્થક્રિયાકારિત્વેન મન્ત્રરાજત્વાન્મણ્ડલ-વર્ણાદિમેદેનાઽઽકર્ષણ-સ્તમ્ભ-મોહાયનેકાર્થજનકત્વાદ્ ગમનાઽઽગમનાદિરૂપત્વેન સંમેદાસંભવાદનૈકાન્તિકવાલ્લક્ષણાભાવો વાચ્યઃ, યતસ્તત્ર 5 સાધ્યસ્યાત્મનોઽન્યત્રાત્મીયાત્મન ઇતિ વિશેષણાદિતિ ।

પ્રથમ સંમેદ પ્રણિધાન જણાવે છે—‘અહૈંકાર’ની સાથે ધ્યાતાનો સંશ્લિષ્ટ અથવા સંવદ્ધ એવો મેદ તે ‘સંમેદ’ પ્રણિધાન છે । અહીં અહૈં વીજમાં સ્વાત્માના ન્યાસ વડે ચિંતન કરવાથી ધ્યેય અને ધ્યાતાનો સંશ્લેષરૂપ અને સમ્બન્ધરૂપ ‘મેદ’ થાય છે ।

મહામંત્ર (અહૈં) સકલાર્થક્રિયાકારિત્વના કારણે મન્ત્રરાજ હોવાથી મણ્ડલ, વર્ણ વગેરે પ્રકારો વડે 10 ઽકર્ષણ, સ્તમ્ભન, મોહન વગેરે અનેક પ્રકારના અર્થોનો જનક હોવાથી તે જે વખતે ગમન આગમન કરે છે તે વખતે સંમેદ સંભવતો નથી; દટલે સંમેદ પ્રણિધાનનું લક્ષણ અનેકાન્તિક (વ્યભિચારિ) થવાથી લક્ષણનો અભાવ છે એમ ન કહેવું । “કારણ કે સ્તમ્ભનાદિ કાર્યોમાં સાધ્યના આત્માની સાથે સંમેદ અને અન્યત્ર (તે કાર્યો ન હોય ત્યારે) પોતાના આત્માની સાથે સંમેદ હોય છે,” એવા અર્થમાં પૂર્વોક્ત લક્ષણમાં ‘આત્મનઃ’ પદની પૂર્વે ‘સાધ્યસ્ય’ અને ‘આત્મીય’ એ વિશેષણો લેવાનાં છે । 15

૧ સંમેદ દટલે ચારે વાજુ ‘અહૈં’ શબ્દથી આત્માને વીંટાયેલો જોવો; અર્થાત્ પોતાના આત્માનો ‘અહૈં’ની મધ્યમાં ન્યાસ કરવો । અમેદ દટલે પોતાના આત્માનું અરિહતરૂપે ધ્યાન કરવું ।

હવે પ્રશ્ન એ છે કે, કોઈના વશીકરણનો પ્રયોગ કરવો હોય તો ‘અહૈં’ અક્ષરથી પોતાના આત્માને નહીં પણ પાપકાના આત્માને વીંટાયેલો જોવાનો હોય છે, અથવા તો ‘અહૈં’ અક્ષરને વીજા માણસ તરફ મોકલવાનો હોય છે, દટલે તે વખતે અહૈં અક્ષર પોતાની પાસેથી છૂટો પડીને જ્યાં વીજો માણસ રહેતો હોય ત્યાં પહોંચે છે, તેને વીંટી 20 લે છે અને એ રીતે તેના ઉપર વશીકરણ-આકર્ષણ આદિનો પ્રયોગ કરાય છે । આવા પ્રસંગે ‘અહૈં’ નો પોતાના આત્મા સાથે સંમેદ દટલે સંશ્લેષ રહેતો નથી, કારણકે એ છૂટો પડીને જાય છે અને પાછો આવે છે । એ રીતે ‘અહૈં’ ગમનાગમનવાળો મંત્ર હોવાથી સંમેદ દટલે પોતાના આત્માને વીંટાઈને રહેવાપણાનો નિયમ રહેતો નથી ।

એ રીતે અનિયમ થવાથી ‘સંમેદ પ્રણિધાન’નું લક્ષણ વ્યભિચારિ બને છે, તેથી તે લક્ષણ અસંગત છે, એવો શંકાકારનો આશય છે । 25

આત્માનો ન્યાસ કેવી રીતે કરવો તેનો નિર્દેશ કરવું ચિત્ર સમમે આપેલ છે । તેમાં વચ્ચેના સ્થાને સ્વાત્માને સ્વદેહાકારે સ્થાપવો । શ્રી સિદ્ધચક્ર વગેરે યંત્રોમાં ‘ઽહૈં’ માં શ્રી જિનેંદ્ર પરમાત્માનો આવી જ રીતે ન્યાસ કરેલો જોવામાં આવે છે । એ સંમેદ પ્રણિધાન છે । યોગશાસ્ત્રના આઠમા પ્રકાશમાં ‘અહૈં’ ના પદસ્યાદિ ધ્યાનની પ્રક્રિયા વ્રતાવતાં ‘અહૈં’ માં આત્માનો સ્વદેહાકારે ન્યાસ સૂચિત કર્યો છે । એ પણ સંમેદ પ્રણિધાન છે ।

તથા [તદભિષેવેત્યાદિ—] તસ્ય ‘અર્હ’ इत्यक्षरस्य यदभिषेवं परमेशिलक्षणं तेनात्मनोऽभेदे एकीभावः । तथाहि—केवलज्ञानभास्वता प्रकाशितसकलपदार्थसारं, चतुर्दिशदतिशयैर्विश्रान्तमाहाम्य-विशेषम्, अष्टप्रतिहार्यैर्भिभूयितश्चल्य, ध्यानाग्निना निर्द्वन्द्ववर्ममलकलङ्घं, ज्योतीरूपं, सर्वोपनिषद्भूतं, प्रथमपरमेश्विनमर्तुभङ्गात्मकम्, आत्मना सहामेदीकृत ‘सयं देवो भूत्वा देवं ध्यायेत्’ इति यत् रश्मिं ध्यानं ॥ तद् ‘अमेदप्रणिधानम्’ इति ।

(વિશિષ્ટપ્રણિધાનમ્—વયમપિ ચૈતચ્છાસ્ત્રારમ્ભે પ્રણિદધ્મહે ।

તત્ત્વમ્—અયમેવ હિ તાત્ત્વિકો નમસ્કાર इति ॥ ૧ ॥)

અર્સીય પ્રિપ્રાપ્તોદે દૃષ્ટસામર્થ્યદમ્યસ્ય તથાવિધસામર્થ્યસ્યા(ર્થા)વિકલસ્યાસમ્ભવાન્ તારિત્ર-ત્વાદાત્મનોડ્યેતદેવ પ્રણિષેય વયમપીત્યાદિના દર્શયતિ—

- 10 વિશિષ્ટપ્રણિષેય-પ્રણિધાનાદિગુણપ્રસારદાત્મનુષ્ઠાનોધાનાદ્ ગુણવદ્ભવેનાત્મનોડિ તદભિજનયા બહુવાદ્ વયમિતિ બહુવચનેન નિર્દેશઃ ।

- ‘અર્હ’ અક્ષરના અભિષેય જે પ્રથમ પરમેશ્વી સૈમની સાથે પોતાના આત્માનો એકીભાવ તે અમેદ પ્રણિધાન છે । જેમકે કેવલજ્ઞાનરૂપ સૂર્યચંદ્ર સકલ પદાર્થોના સ્પર્શને પ્રકાશિત કરનારા, જેમનું વિશિષ્ટ માહાત્મ્ય ચોવીશ અનિશયો બંધે સારી રીતે જાણી શકાય છે એવા, આઠ મહાપ્રાતિહાર્યોથી દિશાઓના 15 મણ્ડલને વિભૂયિત કરતા, ધ્યાનરૂપ અગ્નિપ્રદે વર્ત્તમલરૂપ કલકલને મસ્તસાત્ કરનારા, જ્યોતિસ્વરૂપ અને સમપ્રયુક્તા રહસ્યભૂત એવા પ્રથમ પરમેશ્વી શ્રી અરિહંત મગવંતનો સ્વરૂપ આત્માની સાથે અમેદ કરીને— ‘પોતે દેવ બનીને દેવનુ ધ્યાન કરતું’ એ નિયમ મુજબ સર્વ રીતે ધ્યાન કરતું તે ‘અમેદપ્રણિધાન’ કહેવાય છે ।

(૭. તત્ત્વ)

- 20 પ્રથમકાર કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્ય મગવાન્ કહે છે કે અમે પણ પ્રસ્તુત શાસ્ત્રના પ્રારંભમાં ‘અર્હ’ નું પ્રણિધાન કરીએ છીએ, કારણ કે એ જ તાત્ત્વિક નમસ્કાર છે ।
ત્રિગોને દૂર કરવામાં આ ‘અર્હ’નું સામર્થ્ય સ્પષ્ટ રીતે દેખાતું હોવાથી અને યીજા મગ્રોમાં તેવા પ્રકારના સામર્થ્યના પૂર્ણતા અસંભવિત હોવાથી ‘અર્હ’ એ જ તાત્ત્વિક છે । તેથી અમારા માટે પણ એ જ પ્રણિષેય છે, એમ ‘વયમપિ...’બંધે દર્શાવે છે ।
- 25 વિશિષ્ટ પ્રણિષેય-પ્રણિધાનાદિમાં ગુણોનો પ્રસાર હોવાથી આત્માનાં (ગુણોના) ઉત્કર્ષનું આધાન થાય છે । તેથી આમાં બહુ ગુણવાળો બનવાથી અને આત્માને (બહુ) ગુણોની સાથે અમેદ હોવાથી પ્રસ્તુતમાં ‘વયં’ એમ બહુવચન થડે નિર્દેશ કર્યો છે ।

૧. તદભિષેવેત્યાદિના વિગ્રહશ્ચમ્ ।

અનુવાદ—તેના ‘અભિષેય કરે’ એ દ્વારા ‘વિગ્રહ ધ્યાન’ બતાવ્યું છે ।

- 30 ૨. હેમવચાચલ્યાકરણેન્મદપ્રણિધાનમ્—‘અર્હમિદં અર્હકારેણ કરંતો વેદિતમાત્માનં ધ્યાયેત્’ इति શાકાચો નિર્દેશઃ ।

અનુવાદ—હેમવચાચ ચલ્યાકરણમાં અમેદપ્રણિધાન વિશે—‘અરિહંતની અભિષ અને અર્હકારથી આત્માને સર્વત્ર વેદિત કરીને ધ્યાન કરવું’ એવો માર્ગ બતાવ્યો છે ।

અવયવવ્યાખ્યામાત્રમુક્તમ્, વિશેષવ્યાખ્યાનસ્વરૂપં સમયાદ્ ગુરુમુખાદ્ વા પુરુષવિશેષેણ જ્ઞેયમિતિ ॥ ૧. ૧. ૧. ॥

આ તો વ્યાખ્યાનો એક અંશમાત્ર કહ્યો છે । વ્યાખ્યાનું વિશેષ સ્વરૂપ આગમથી, ગુરુમુખથી અથવા તત્ત્વ પુરુષવિશેષથી (વિશેષાર્થિ) જાણી લેવું જોઈએ ॥ ૧. ૧. ૧. ॥

પરિચય

5

કલિકાલસર્વજ્ઞ ભગવાન શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યે રચેલા 'શ્રીસિદ્ધહેમચન્દ્રશન્દાનુશાસન' નામક વ્યાકરણ-પ્રથમાં મંગલાચરણરૂપે પ્રથમ 'અહૈ' એ સૂત્ર છે ને તેના ઉપર 'તત્ત્વપ્રકાશિકા' ટીકા અને તે ટીકા ઉપર 'શન્દમહાર્ણવ' નામે પોતે જ રચેલો ન્યાસ છે, તે અમે અહીં અનુવાદ-વિવેચન સાથે આપેલ છે । મૂળ વિવરણ ગદ્યમાં છે ।

આજે ઉપલબ્ધ સાહિત્યમાં 'અહૈ' તત્ત્વ કે વ્રીજાક્ષરનો વિશદ પ્રકાશ જો કોઈએ આપ્યો હોય તો 10 તે આ સૂત્ર અને તેની ટીકાઓ તેમજ 'યોગશાસ્ત્ર'ના આઠમા પ્રકાશ દ્વારા સૂરિચક્રચક્રવર્તિ શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યે ભગવંતે આપ્યો છે । એમણે અહીં 'અહૈ' નું સ્વરૂપ, અભિધેય, તાત્પર્ય, ફલ, પ્રણિધાનના સંમેદ અને અમેદરૂપ વે પ્રકારો વગેરે દ્વારો વડે સ્ફુટ વિવેચન કર્યું છે । જૈનેતરોની દૃષ્ટિએ મંત્રવિપ્રયક તુલનાત્મક હકીકતો પણ રજૂ કરી છે ।

'અહૈ', 'અહૈ' અને 'હૈ' તત્ત્વની ઉપાસના જે પોતે રચેલા 'યોગશાસ્ત્ર'ના આઠમા પ્રકાશમાં 15 આપેલી છે, તેનું પણ અહીં સૂચન કર્યું છે અને 'હ' વ્રીજની પ્રધાનતા દર્શાવી છે । સાચે જ, આ ટીકાઓ દ્વારા શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યે ધ્યાનની ઉત્કૃષ્ટ પ્રક્રિયાની સમજ આપી છે એમ કહી શકાય ।

શ્રીમદ્ હેમચન્દ્રાચાર્યવિરચિતમંસ્કૃતદ્વયાશ્રયમહાકાવ્યસ્ય પ્રથમશ્લોકઃ

શ્રીઅમયતિલકગણિરચિતવ્યાખ્યાસમેતઃ

5

અર્હમિત્યશ્વરં વ્રજ, વાચકં પરમેષ્ઠિનઃ ।

સિદ્ધચક્રસ્ય સદ્બીજં, સર્વતઃ પ્રણિદધ્મદે ॥

વ્યાખ્યા—અર્હમિતિ વર્ણસમુદાય, સર્વતઃ સર્વેશ્વર શ્લેષે વ્રજે ચ પ્રણિદધ્મદે । આત્માને
ધ્યાયકં ધીજનમપ્યે ન્યસ્તં સંશ્લેષેનાર્હકારૈષ્વર્યેઃ સર્વનો ચેષ્ટિનં ચિન્તયામઃ । યદ્વા અર્હતાદ્ધ્યાયસ્યેત
મગધતાઽર્હતા ધ્યેયેનાભિપ્રમાત્માને ધ્યાયકં ધ્યાયામ્ इत्यर्थः । કીદશમ્ ? નિર્મુક્તાત્મજન્યાન્ પરમે
10 પદે સિદ્ધિલક્ષણે તિષ્ઠતિ । “પરમાન્ કિન્” ક્ત્યૌનાદિકે કર્તૃણિ “મીરુષ્ઠાનાદપઃ” [૨.૩.૩૧.]
इति पश्ये गणपाठसामर्थ्यान् सप्तम्या अतुपि परमेशी, तस्य परमेश्ठिनो मगधतोऽर्हतो वाचकं
प्रतिपादयन् । अत एवाश्वरं व्रज, अभिधाना-ऽभिधेयपारमेश्वरीयचारादचलं ज्ञानं परमज्ञानस्वरूप-
परमेश्विवाचकमित्यर्थः ।

યદ્વા અમ્હરમિતિ મિથં વિદેતવ્યં વ્રજેતિ ચ । તતોઽશ્વરં જ્ઞાનશ્વતમેતદ્ભિધેયસ્ય મગધતઃ પરમ-
15 પદ્મપ્રાસત્યેનાયિનઃચરપાદ, વ્રજ ચ પરમજ્ઞાનસ્વરૂપમ્ ।

અનુવાદ

‘અર્હ’ એ અમ્હર (બીજ), જ્ઞાન, પરમેષ્ઠિનું વાચક અને ધીમિદ્ધચક્રનું શ્લેષ બીજ છે । તેનું અમે
માનવપ્રારે પ્રણિધાન કરીએ છીએ ।

વ્યાખ્યા—અર્હ એ વર્ણસમુદાય (અ+૧+હ+અ+ચ) નું અમે સારું પ્રારે વ્રજે કે મારું
20 ક્ષેપોર્મ અને સારું વ્રજ્ય પ્રણિધાન કરીએ છીએ । અમે ધ્યાનાત્મ્ય સ્વામાને અર્હ બીજમાં ન્યસ્ત (સ્થાપિત)
અને ‘અર્હ’ વચ્ચે ધ્યેયો વડે સંશ્લેષી સારું ચાતુર ચેષ્ટિન ચિન્તીએ છીએ । અપરા ‘અર્હ’ શબ્દથી વાચ્ય
અથા ધી અર્હિત મગધત્મ્ય ધ્યેયથી અભિન્ન અથા આત્મ્ય ધ્યાતાનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ । (અહીં આ મા
તે જ અર્હિત છે, અર્હિત તે જ આમા છે, જુનું અમેદ પ્રણિધાન હોય છે; તાપર્યે કે ‘ધ્યાતા-ધ્યેય ધ્યાન’ એ
વ્રજેની વ્રજતા અહીં મગધ છે ।) જે કર્તૃથી નિર્મુક્ત હોયથી મિદિત્મ્ય પરમપદે રહે છે તે પરમેષી છે । તે
25 પરમેષ્ઠિત્મ્ય ધી અર્હિત પરમમાનું અર્હ વાચક-પ્રણિધાન છે । અહીં જ તે (અર્હ) અમ્હર જ્ઞાન છે અર્થાત્
અભિધાન-અભિધેયના અમેદ ઉપચારથી જ્ઞાન પરમ જ્ઞાનસ્વરૂપ છે । તાપર્યે એ છે કે તે અર્હ પરમ
જ્ઞાનસ્વરૂપ અને જ્ઞાન અથા પરમેષ્ઠિનો વાચક હોયથી જોને જ અમેદોપચારથી જ્ઞાન (અમ્હર) જુનું
પરમ જ્ઞાન (જ્ઞાન) છે ।

અપરા અમ્હર એ જુનું મિતેન છે અને જ્ઞાન એ જુનું મિતેન છે । તેથી ‘અર્હ’ એ અમ્હર અમે
31 જ્ઞાન છે, જ્ઞાન કે (અર્હના) અભિધેય જે અર્હિત અમ્હરને તે વચ્ચેવડે વ્રજે વ્રજેના હોયથી અર્હિત
છે । જુની તે જ્ઞાન અમેદ પરમ જ્ઞાનસ્વરૂપ છે ।

યદ્વા, અક્ષરસ્ય મોક્ષસ્ય હેતુત્વાદક્ષરં બ્રહ્મણો જ્ઞાનસ્ય હેતુત્વાચ્ચ બ્રહ્મ। અતઃ એવં ચ સિદ્ધચક્રસ્ય સિદ્ધા વિદ્યાસિદ્ધાદયસ્તેષાં ચક્રમિવ ચક્રં યન્ત્રકવિશેષસ્તત્ર સદ્ આદ્યત્વેન પ્રધાનં વીજં તત્ત્વાક્ષરમ્। સ્વર્ણસિદ્ધ્યાદિમહાસિદ્ધિહેતોઃ સિદ્ધચક્રસ્ય પદ્મ વીજાનિ વર્તન્તે, તેષ્વિદમાધ્યમક્ષર-મિત્યર્થઃ। તેન સ્વર્ણસિદ્ધ્યાદિમહાસિદ્ધીનામિદં મૂલહેતુરિત્યુક્તમ્। અતઃ એવં ચેદં ધ્યાનાર્હમિત્યર્થઃ।

નન્વર્હમિત્યસ્ય યોઽભિધેયઃ સ એવં પ્રણિધેયત્વેન મુખ્યઃ। અર્હમિતિ શબ્દસ્ત્વર્હદ્વાચકત્વેન 5 પ્રણિધાનાર્હત્વાદ્ ગૌણઃ। ગૌણં ચ મુખ્યાનુયાયીતિ મુખ્યસ્યૈવ પ્રણિધાનં કર્તુમુચિતમ્। એવં ચ—

“અર્હમિત્યક્ષરં બ્રહ્મ, વાચ્યં શ્રીપરમેષ્ઠિનમ્।
સિદ્ધચક્રાદિવીજેન, સર્વતઃ પ્રણિદધ્મહે ॥”

इति कार्यं स्यात्।

અત્ર ચૈવમન્યયઃ, સિદ્ધચક્રાદિવીજેનાર્હમિત્યનેન વાચ્યં પરમેષ્ઠિનં પ્રણિદધ્મહે इति।

10

नैवम्, यथा कश्चित् स्वामिना प्रेषिते लिखिते समायान्ते स्वामिनीवान्तरङ्गं बहुमानं प्रकटयन् स्वामिनि सातिशयां प्रीतिं प्रकाशयति, एवं परमेष्ठिनो वाचकमर्हमिति प्रणिदधन् श्रीहेमचन्द्रसूरि-

अथवा अक्षर-अविनश्य एवा मोक्षना हेतुरूप होवाथी ‘अर्ह’ अक्षर कहेवाय छे, अने ब्रह्म-ज्ञानना हेतुरूप होवाथी ‘ब्रह्म’ कहेवाय छे। एथी ज विद्यासिद्धादिरूप सिद्धोનો समूह चक्ररूपे जेमां छे एवा श्री सिद्धचक्ररूप यन्त्रविशेषमां ते (प्रथम होवाथी) प्रधान बीज-तत्त्वाक्षर छे। स्वर्णसिद्धि वगैरे 15 महासिद्धिओना कारणभूत एवा सिद्धचक्रनां पांच बीजो छे, तेमां आ अर्ह आदि अक्षर छे। तेथी स्वर्ण-सिद्धि वगैरे महासिद्धिओनो आ (अर्ह) मूल हेतु छे, एथी ज आ (अर्ह) शब्द ध्यानने माटे योग्य छे।

प्रश्न—अर्ह ए शब्दनुं जे अभिधेय ते ज प्रणिधेय होवाथी मुख्य छे, ‘अर्ह’ शब्द तो अरिहंतनो वाचक होईने प्रणिधानने योग्य होवाथी गौण छे अने गौण तो मुख्यनुं अनुयायी होय छे। तेथी मुख्यनुं ज प्रणिधान करवुं उचित छे। तेथी अन्यय आ प्रमाणे करवो जोईए—

20

“सिद्धचक्रना आदिबीज ‘अर्ह’ एवा अक्षरथी वाच्य जे परमेष्ठी छे तेनुं अमे ध्यान करीए छीए*।”

उत्तर—एवो अन्यय करवो ठीक नथी। केमके, कोई मनुष्य पोताना स्वामीए लखीने मोकल्लेलो संदेशो (पत्र) आवतां स्वामीनी जेम ज तेना उपर अंतर्ग बहुमान प्रकट करीने स्वामी प्रत्ये साऽतिशय भक्ति बतावे छे ते ज प्रमाणे परमेष्ठीना वाचक ‘अर्ह’ अक्षरनुं प्रणिधान करता कलिकाल सर्वज्ञ भगवान् 25 हेमचन्द्रसूरिए पण मुख्य प्रणिधेय श्री अरिहंत भगवंतमां पोतानुं अतिशयवाळुं प्रणिधान जणावुं छे।

* अहीं शंका ए छे के, मुख्य प्रणिधान अरिहंतनुं करवानुं होय अने ‘अर्ह’ शब्द तो अरिहंतनो वाचक होवाथी गौण छे तेथी ग्रन्थना प्रारंभमां “अर्ह अक्षरनुं ध्यान करीए छीए” एवुं जे जणावुं छे ते उचित नथी। एना बदले “अर्ह शब्दथी वाच्य परमेष्ठी अरिहंतनुं अमे ध्यान करीए छीए” एवुं लखवानी जरूर हती अने तेवा अर्थनो श्लोक रचवानी जरूर हती।

મુંઝવે પ્રણિધેયેઽર્હતિ સાતિશર્યં પ્રણિધાનં ય્યાપિતવાન્ । યેન હિ યસ્ય નામાઽપિ ધ્યાતં તેન સ નિતરાં
ધ્યાત ઇતિ યથોક્તમેવ સાધુ ।

તથા સર્વપાર્યદ્વાદસ્ય કાવ્યસ્ય સર્વદર્શનાનુયાયી નમસ્કારો વાચ્ય इत्यર્હે શાધ્વેન
પરમેષ્ઠિશાધ્વેન ચ હરિ-હર-બ્રહ્માણોઽપિ વ્યાખ્યેયાઃ । યથા પરમેષ્ઠિનો હરેર્હેરસ્ય બ્રહ્મણઃ વાચકમર્હમિતિ
5 પ્રણિદધ્મહે । અર્હેશાધ્વસ્ય હોતે ત્રયોઽપિ વાચ્યાઃ; ચતુક્તમ્—

‘અકારેણોચ્યતે વિષ્ણુ રેફે બ્રહ્મા વ્યવસ્થિતઃ ।

હકારેણ હરઃ પ્રોક્તસ્તદન્તે પરમં પદમ્ ॥

શોરં પ્રાગ્વદ્ વ્યાખ્યેયમ્ ।

જેમા વહે જેના નામનું પણ ધ્યાન કરાય છે, તેના વહે તે (અભિધેય) ધ્યાત જ સમજવું । તેથી:ઉપર
10 જે જણાવ્યું છે તે જ યોગ્ય છે । (સુદી રીતે અન્વય કરીને જે શકા કરાઈ છે, તે ઠીક નથી ।) *

વળી, આ વાક્ય સર્વ સમાજનો માટે હોવાથી સઘળા દર્શનોને માન્ય નમસ્કાર અહીં કહેશે
જોઈએ એટલે ‘અર્હે’ શબ્દ અને ‘પરમેષ્ઠી’ શબ્દથી હરિ, હર અને બ્રહ્મા પણ વ્યાખ્યેય છે જેમકે પરમેષ્ઠી,
વિષ્ણુ, શિવ અને બ્રહ્માના વાચક, ‘અર્હે’ શબ્દનું અમે પ્રણિધાન કરીએ છીએ । ‘અર્હે’ શબ્દના હરિ, હા
અને બ્રહ્મા એ ત્રણ વાચ્ય છે; પરંતુ છે કે—

15 ‘અર્હે’ શબ્દમા રહેલા અકારવહે વિષ્ણુ કહેવાય છે, રેફમાં ત્રણ વ્યવસ્થિત છે અને હકારથી
શિવ કહેવાનાં આવ્યા છે, તે પછીનો ‘મ્’ પરમપદનો વાચક છે ।

શાક્તોનો અર્થ પૂર્વેની માફક સમજવો ।

પરિચય

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે જે ‘સિદ્ધહેમચંદ્રશબ્દાનુસાસન’ રચ્યું, તેના પ્રયોગોને સૂત્રક્રમે બતાવતાં અને
20 સાથોસાથ ગૂર્જરનૃપતિ સિદ્ધગંગ જયસિંહ તેમજ કુમારપાલ રાજાઓના ચરિતનું વર્ણન કરવા ‘દ્વાપ્રથમ’
નામેને સાર્યક કરતા ઠાક્ષણિક મહારાજ્યપ્રંશની રચના કરી છે, તેમાં વ્યાકરણપ્રથના મંગલાચરણના પ્રથમ
‘અર્હે’ સૂત્ર માટે ‘દ્વાપ્રથમમહારાજ્ય’નું પ્રથમ પદ અને તેના ઉપર સ. ૧૩૧૨ માં શ્રીઅભયનિલકાગિએ
રચેલી ટીકાનો સંદર્ભ અહીં અનુવાદ સાથે આપ્યો છે । મૂળ શ્લોક અનુસૂપ્ત અને ટીકા ગદ્યમાં છે ।

ટીકામાં ‘અર્હે’ તત્ત્વના મીળત્વ અને મુલ્યત્વ વિશે ખાસ ચર્ચા કરીને તેના રહસ્યનું ઉદ્ઘાટન
25 કરાવા આવ્યું છે । આ ટીકામાં કહેવામાં આવ્યું છે કે ‘અર્હે’ એ સુવર્ણસિદ્ધિઓનો મૂલ હેતુ ॥ ।
એવંદ્રે આ ટીકા ‘અર્હે’ ને જાણવા માટે ધર્મી ઉપયોગી છે ।

● અહીં આપેલ ઉક્તિઓ આશ્ચર્ય છે કે, પોતાના સ્વામીનો પણ આવે તો જેમ કોઈ માણસ એ ॥ ઉપર
સ્વ મત્તિ બતાવીને વસ્તુ: એ પણ છલનાર ઉપર બ પોતાની અનિશ્ચય મત્તિ પ્રગટ કરે છે તે પ્રત્યે ‘અર્હે’ અક્ષરનું
પ્રણિધાન કરતા વસ્તુ: અરિહતનું જ પ્રણિધાન થાય છે; જેમ કોઈ માણસ કોઈ વ્યક્તિના નામનું આશ્ચર્ય રચન
30 કરતો હોય ત્યારે દેલીલી રીતે મત્તે એ નામનું રચન કરતો હોય પણ વસ્તુ: ધર્મો એ વ્યક્તિનું જ રચન-ચિંતન-ચરણ
રહેલુ હોય છે તેમ અર્હેના પ્રણિધાનમાં વસ્તુ: અરિહતનું જ પ્રણિધાન રહેલું છે ।

श्रीसिंहतिलकसूरिरचितं ऋषिमण्डलस्तवयन्त्रालेखनम् ॥

श्रीवर्द्धमानमीशं ध्यात्वा श्रीविबुधचन्द्रसूरिनतम् ।

ऋषि म ण्ड ल स्तवोदिह यन्त्रस्यालेखनं वक्ष्ये ॥ १ ॥

5

अनुवादः—विद्वान् पुरुषोमां चंद्र समा गणधरोवडे (श्री विबुधचन्द्रसूरिजी) नमस्कार करायेला श्री वर्धमानस्वामीनुं ध्यान धरीने 'ऋषिमण्डलस्तव'ने अनुसरीने अहीं हुं यंत्रना आलेखन(विधि)ने कहीश ॥ १ ॥

१. श्रीविबुधचन्द्रसूरिनतम्—'श्री विबुधचन्द्रसूरिजी' ए ग्रन्थकारना गुरुनुं नाम छे । अहीं ते श्लेष करीने योज्युं छे ।

२. ऋषि—पश्यन्तीति ऋषयः । अतिशयज्ञानिनि साधौ । (अभिधानराजेन्द्र) ।

10

ऋषि—शास्त्रचक्षुधी जगतनुं अवलोकन करनार अथवा अतिशयज्ञानवाळा साधु भगवंत ।

३. मण्डल—वृत्तम् । समुदाये । (अभिधानराजेन्द्र) ।

ऋषिमण्डल एटले ऋषिओनो समुदाय । जिनावली तथा पंच परमेश्री ऋषिस्वरूप छे । 'हौं'कार पण जिनावलीमय तथा पंचपरमेश्रीमय छे* । वर्तमान चौबीशी ते अहीं जिनावली समजवी । जेओना त्रिवोनुं ते ते वर्णोयी (रंगयी) 'हौं'कारमां आलेखन थाय छे ।

15

४. ऋषिमण्डलस्तवात्—प्रस्तुत ग्रंथ 'ऋषिमण्डलस्तव'ने अनुसारे यन्त्रालेखन केम करवुं ते जणाववा माटे रचायो छे । माटे ज 'ऋषिमण्डलस्तवात्' एम पंचमी विभक्तिनो प्रयोग करवामां आव्यो छे ।

५. यन्त्र—शान्त्यावर्धकरलेखनप्रकारके ।

शान्ति, तुष्टि, पुष्टि आदि अर्थक्रियाकारि कर्म माटे आलेखननो प्रकार ते यन्त्र ।

देव्याः (देवस्य) गृहयन्त्रम् (भैरवपद्मावतीकल्प पृ. ११ श्लो. १३)

20

* मायावीजं लक्ष्यं परमेशि-जिनालि-रत्नरूपं यः ।

ध्यायत्यन्तर्वीरं हृदि स श्रीगौतमः सुधर्माऽथ ॥ ४४६ ॥

—श्रीसिंहतिलकसूरिरचितं 'मन्त्रराजरहस्यम्'

अनुवादः—जे पंचपरमेशि, जिनचतुर्विंशति अने रत्नत्रयरूप मायावीजने लक्ष्य (मुख्य व्येय) बनावीने तेनुं हृदयमां ध्यान करे छे, ते श्री वीर परमात्मानुं हृदयमां ध्यान करनार श्री गौतम के सुधर्मा गणधर सदृश 25 थाय छे (?) ।

સૌવર્ણ-રૂપ્ય-ચાંસ્યે પટાત્મદેહેર્જ્વનાકૃતે સ્થાપ્યમ્ ।
રક્ષાયં મૂર્જદલે કેર્પૂરાયૈઃ મુંવર્ણલેખિન્યા ॥ ૨ ॥ *

અનુવાદ:—સોનુ, રાપું અને વાસું—૧ વ્રણના પટરૂપ દેહમાં (પટમાં) પૂજન માટે (આ યન્ત્રનું) સ્થાપન કરણુ । રક્ષા માટે મોજપત્રમાં વક્ષર વગેરે (અટ્ટગંધ)થી સોનાની લેખણીથી લખીને
5 સ્થાપયુ ॥ ૨ ॥

દેવ અથવા દેવીના અધિષ્ઠાન માટે ગૃહરૂપ આલેખન તે યન્ત્ર । (યન્ત્ર દેવાધિષ્ઠાને ...નિયન્ત્રણે
—શ્રીમદ્ હેમચન્દ્રાચાર્યવિરચિત ‘અનેચર્ચમંગ્રહ’ પૃષ્ઠ ૪૬૦)

યન્ત્ર મન્ત્રનો આધાર છે માટે મન્ત્રમય છે અને દેવના મન્ત્રથી અભિન્ન હોવાથી મન્ત્રસ્વરૂપ છે ।
જે પ્રમાણે દેહ અને આત્મા વધે (મેદ અને અમેદ) છે તે પ્રમાણે યન્ત્ર અને દેવતા વધે પણ સમન્વયો । આ
10 પ્રકારે મન્ત્રરૂપી દેવનું અધિષ્ઠાન તે યન્ત્ર છે । *

૬. આલેખનમ્—યન્ત્રના સ્વરૂપ વિશે તથા પૂજન, દ્રવ્ય વગેરે વિષે જે આમ્નાય પ્રાપ્ત થાય તે
પૂર્વક યન્ત્રનું આલેખન કરવાનું હોય છે । યથાવિધિ આલેખન થયું હોય તો યન્ત્ર સફળ થાય છે । આ
કારણે શ્રી સિંહતિલચતુર્સૂરિ યન્ત્ર-રચનાનો વિધિ આ સ્તવમા દર્શાવે છે ।

૭. સૌવર્ણ-રૂપ્ય-કાંચે—મોના, રૂપા અને વાસા વડે નિર્મિત પટમાં આ યન્ત્રનું આલેખન
15 કરાવયુ । પછી તેની પૂજા કરવી ।

તામ્રપટ પર પણ આલેખન થયેલા યન્ત્રો જોવાય છે । મૂર્જપત્ર પ્રધાન છે । બાકી રેશમી વસ્ત્ર,
ઉત્તમ પ્રકારના વાગલ વગેરે પણ ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે । +

* શ્રીસિંહતિલચતુર્સૂરિ પ્રસુત પ્રથમી રચના ‘શ્રીશક્તિમહાસ્તોત્ર’ ના આધારે કરી છે । તેથી ‘શ્રીશક્તિ-
મહાસ્તોત્ર’ ના શ્લોકો ઇસ્લામગી માટે યોગ્ય સ્થાને નીચે ટિપ્પણીમાં રજૂ કરીએ છીએ । ઉપરના શ્લોકને ‘શ્રીશક્તિમહા-
20 સ્તોત્ર’ ના નીચેના શ્લોકો સાથે સરસાવી શકાય :

મુંવર્ણે તીચ્છે વટે કાંચે, લિલિચ્છા વસ્તુ પૂજયેત્ ।

તત્સૈવજાદમહામિદિર્ગહે વસતિ શાશ્વતી ॥ ૮૮ ॥

મૂર્જપત્રે લિલિચ્છેદં, મલકે મૂર્ધિ વા મુજે ।

ધારિતં સર્વદા દિવ્ય સર્વગીતિવિનાશકમ્ ॥ ૮૯ ॥

25 * યન્ત્ર મન્ત્રમયં શ્રોત્ર, મન્ત્રાત્મા દૈવતૈવ હિ ।

દેહાન્તનો યથા મેદો, યન્ત્રદેવતાયોસ્તથા ॥

—મુગાધિતમ્

અનુવાદ:—યન્ત્રને મંત્રમય કહ્યું છે । મન્ત્રનો આત્મા (અધિષ્ઠાતા) દેવતા જ છે । યન્ત્ર અને દેવતામાં દેહ
અને આત્મા જેવો મેદ અને અમેદ છે ।

30 + યન્ત્રનો પ્રસ્તાર જગ પ્રકારે થાય છે :—

(૧) મૌમ પ્રસ્તાર—(નિર્મિત પરિમાણના) ધાતુના પતરાની, પાદીના પતરાની કે ચંદન અથવા વાઙના
પત્રાની (પાટિયાની), મૂર્જપત્રની કે કાપડના પટની અથવા કાગળની પીટ ઉપર યન્ત્ર આલેખાય અથવા ચિતરાય તે
'મૌમ પ્રસ્તાર' છે ।

વૈહિઃ ક્ષારાધિવલયં, શ્યામલં લાગ્રતોઽક્ષરૈઃ ।

સંપદ્પચ્ચાશતા વ્યાપ્તમન્તરદ્વીપભૂમિભિઃ ॥ ૩ ॥

અનુવાદઃ—(યન્ત્રના) વહારના ભાગમાં શ્યામ વર્ણનું લવણ સમુદ્રનું વલય કરવું । તે છપ્પન (૫૬) અન્તરદ્વીપની ભૂમિઓના વાચક વ થી (લ ની આગળના વર્ણથી) વ્યાપ્ત છે । (વ્યાપ્ત કરવું) ॥ ૩ ॥

૮. અર્ચનાકૃતે—પૂજા માટે । પૂજા માટે નિર્દિષ્ટ ધાતુના પતરા ઉપર અથવા કપડાંના પટ⁵ ઉપર યન્ત્રાલેખન થાય અને રક્ષા માટે ભૂર્જદલ—ભોજપત્ર ઉપર યન્ત્રાલેખન થાય ।

૯. કર્પૂરાદ્યૈઃ—કપૂર વગેરે વડે—અષ્ટગંધવડે । બરાસ, કેસર, કસ્તૂરી, સુલહ, અગર, અંબર, મરચકંકોલ, કાચો હિંગલોક—અષ્ટગંધ કહેવાય છે ।

૧૦. સુવર્ણલેખિન્યા—દેવની પ્રીતિની નિષ્પત્તિ માટે સોનાની લેખિની વડે યન્ત્રનું આલેખન કરાય પળ તે ન હોય તો દાઢમની સલી, અધેઢાની સલી પળ કામમાં આવે । 10

૧૧. વહિઃ—યન્ત્રના પ્રસ્તારનું મધ્યસ્થાન ત્રિંદુ નિર્ણીત કરી પરિમાણની દૃષ્ટિ સીમા અથવા મર્યાદા પૂરી થાય ત્યાં વલય કરવામાં આવે તે વહિર્ભાગનું વલય કહેવાય ।

૧૨. ક્ષારાધિવલયમ્—વલય કે જ્યાં નિર્દેશ પ્રમાણે લવણસમુદ્ર આલેખવાનો છે ।

૧૩. લાગ્રતઃ—વારાહડીમાં ‘લ’ની પછીનો અક્ષર ‘વ’ છે । ‘વ’કાર *વરુણનું પ્રતીક છે ।

૧૪. અક્ષર—વર્ણ ।

15

૧૫. સપદ્પચ્ચાશતા—લવણસમુદ્રમાં ૫૬ આન્તર દ્વીપનું વિધાન આવે છે । તેથી દ્વીપના નિર્દેશ માટે ૫૬ ‘વ’કારનું અહીં વિધાન છે ।

(૨) મૈરવ પ્રસ્તાર—ધાતુના પતરાની અથવા ચંદનની કે કાષ્ઠના ફલ્કની (પાટિયાની) પીઠ ઉપર જે યન્ત્ર—સમગ્ર અથવા ઓછેવત્તે અંશે—ઉન્નત રાક્ષીને કોરાય તે મૈરવ પ્રસ્તાર છે । આલેખન કરવાનો વિભાગ ઉપસી આવે તેવી રીતે આજુબાજુનો ભાગ કોરાય છે ।

20

(૩) ઉત્તકીર્ણ પ્રસ્તાર—ધાતુના પતરાની કે ચંદનના અથવા કાષ્ઠના ફલ્કની પીઠ ઉપર જે યન્ત્રના આલેખનનો ભાગ કોતરાય તે ઉત્તકીર્ણ પ્રસ્તાર છે ।

યન્ત્રનો પ્રસ્તાર (૧) આલેખાય (ચિતરાય) (૨) કોરાય અથવા (૩) કોતરાય—તે સમગ્ર રચના નિર્દિષ્ટ ક્રમ પ્રમાણે અને યથાવિધિ કરવાની હોય છે ।

પ્રસ્તારનો દરેક પ્રકાર મંગલમય છે । તેમાં મુખ્યતા વિધિની (આમ્નાયની) છે ।

25

* વરુણ જલતત્ત્વનો દેવ છે । જુઓ—‘વારુણમણ્ડલમ્’ શ્લો. ૧૨.

મધ્યે જમ્બૂદીપસ્તદંટકાષ્ટાક્રમેણ 'સંસ્થાપ્યમ્ ।
અર્હત્-સિદ્ધાચભિષાપચ્ચક્રયુગ્મ જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રમ્ ॥ ૪ ॥*

અનુવાદ:—(યન્ત્રના) મધ્યભાગમાં જંબૂદીપ છે ને તેની આઠ દિશામાં ક્રમશઃ અર્હત, સિદ્ધ ઘોરે પાંચ નામો અને સાથે જ્ઞાન, દર્શન ને ચારિત્ર સ્થાપન કરવા ॥ ૪ ॥

૧૬. મધ્યે—મધ્યસ્થાનમાં, યન્ત્રની કર્ણિકામાં ।

૧૭. અષ્ટકાષ્ટા—(જંબૂદીપની) આઠ દિશા । દિશા દશ છે; પરંતુ સ્તવમાં આઠના અઠની મુલ્યના હોવાથી અહીં 'અષ્ટકાષ્ટા'નો નિર્દેશ છે । યન્ત્રની ઉપરની દિશામાં બ્રહ્મા તથા નીચેની દિશામાં નાગેન્દ્રનું આલેખન કરવામાં આવે છે તે પ્રણાલિકા પ્રમાણે ઘાય છે; પરંતુ અહીં સ્તવમાં તે વિશે નિર્દેશ નથી ।

આઠના અંકની મુહુર્યતા દર્શાવતી તાલિકા +

૧. દિશ્	૨. ધીત્ર	૩. વર	૪. પ્રદ	૫. કુદાશ્વર	૬. કમલદલ	૭. અધિદાન	૮. હઠી-કરણનો કાલ
અષ્ટકાષ્ટા શ્લોક નં ૪	વીજાદ્યક શ્લોક નં. ૬	પદાદ્યક શ્લોક નં. ૭ અષ્ટમન્ત્રપદ શ્લોક નં ૧૦	પ્રદાદ્યક શ્લોક નં. ૯	ચાર અદ્યક શ્લોક નં. ૧૧	સર્વદ્- પદ્યમ્ શ્લોક નં. ૧૪	દ્વપદ્મો ચતુર્થુગમ્ શ્લોક નં. ૧૮	અષ્ટમાસાન્ શ્લોક નં. ૨૧

૧૮ સંસ્થાપ્યમ્—સમ્યક્ રીતે (વિધિપૂર્વક) સ્થાપન કરવું—આલેખવું, કોરવું અથવા કોનવું ।

૧૯. અર્હત્ . . ચારિત્રમ્—અર્હત્, સિદ્ધ આદિ પાંચ નામો અને સાથે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર સ્થાપન કરવા । આ તો કેવલ નિર્દેશ છતાં દર્શાવણું છે, પરંતુ તેની આશ્નાય શ્લોક નં. ૩ માં આવશે ।

● સરલાઓ—

જમ્બૂદ્વિપઘોરો દ્વીપઃ ધારોદધિનમાવૃતઃ ।

અર્હત્પદ્મકૈરષ્ટકાષ્ટાધિઠેયલ્કૃતઃ ॥ ૧૧ ॥

+ સરલાઓ—

અષ્ટવર્ગો માતૃમ્, અષ્ટો લોકમાન્ય, અષ્ટો દિશઃ, અષ્ટો નામકુલાનિ, આગ્નિમાત્રકમ્, વિદ્યાદ્યકમ્, કામાદ્યકમ્, નિદ્રાદ્યકમ્, પીઠાદ્યકમ્, યોગિન્વિદ્યકમ્, મૈત્ર્યાદ્યકમ્, સેવ્યાલાદ્યકમ્, સમયાદ્યકમ્, ધર્માદ્યકમ્, યોગાદ્યકમ્, પૂજાદ્યકમ્, યત્કિંચિદ્ અથક તત્ત્વર્થે માતૃકાદ્યકર્મકમ્પલગ્નસંલીન જાવલ્યમ્ ।

—શ્રીવિપુલાચાર્ય-ચતુસ્તવસ્ય પદ્ધિસ્ત્રાવ્યમ્ વિદ્યુતિઃ પૃ. ૩૪. શ્રીયોગનિલકાશ્વરિકૃત.

आदावंशे फणी शम्भुवर्णश्चन्द्रकलाप्रयुक् ।

द्वि-चतुः-पञ्च-पद-सप्ताष्ट-दशार्कस्वरभृत् क्रमात् ॥ ५ ॥ *

अनुवादः—प्रथम अंश फणी (र) । पछी शंमु (ह) ह् वर्ण चन्द्रकला अने गगनसहित (५) (ह्रकार अने ते) अनुक्रमे वीजो (आ) चोथो (ई) पांचमो (उ) छट्टो (ऊ) सातमो (ए) आठमो (ऐ) दशमो (औ) वारमो (अः) स्वरयुक्त.....॥ ५ ॥

5

२०. आदावंशे—आदौ + अंशे । वीजाष्टकनो आदि अंश दर्शावायो एटले उत्तरांश अध्याहार रहे छे । आठे वीजोमां जे ध्रुव अंश छे ते आदि अंश तरीके दर्शावायो छे अने ते अंशने आठ स्वरथी अंजन करतां जे स्वर सहित वीजाक्षरो प्राप्त थाय ते उत्तरांश समजवा ।

२१. फणी शम्भुः—फणी—फणा एटले र । शम्भु—शंकर एटले ह् । र वाळो ह्=ह्+र जे वीजाष्टकमां ध्रुव अंशो छे ।

10

२२. चन्द्रकला—कला के जेनी संज्ञा ~ छे ।

२३. अभ्र—शून्य के जेनी संज्ञा ~ छे ।

२४. स्वरभृत्—दर्शाविला क्रम प्रमाणे स्वरनुं अंजन करतां आठ वीजो नीचे प्रमाणे मळे छे—
ह्रौं ह्रीं ह्रूं ह्रैं ह्रैं ह्रैं ह्रैं ह्रैं ह्रैः ।

* सरखावो :—

15

(१) पूर्वं प्रणवतः सान्तः, सरेफो द्वयविधपञ्चषान् ।

सप्ताष्ट-दश-सूर्याङ्गान्, श्रितो विन्दुस्वरान् पृथक् ॥ ९ ॥

—ऋषिमण्डलस्तोत्रम्

(२) कुण्डलिनी भुजगाकृति(ती) रेफाश्रित हः शिवः स तु प्राणः ।

तच्छक्तिर्दीर्घकला माया तद्वेष्टितं जगद्वन्द्यम् ॥ ४४० ॥

20

—श्रीसिंहतिलकसूरिरचितं 'मन्त्रराजरहस्यम्'

अनुवादः— रेफथी युक्त ह (ह्र) ते भुजग (सर्प) नी आकृतिवाळी कुण्डलिनी छे । केवल 'ह' ते शिव छे । ते प्राण छे । दीर्घकला (१) ते तेनी शक्ति माया छे । मायाथी वेष्टित (मोहित) जगत् छे । तात्पर्य के जगत् 'ह्रौं' कारना ध्यानथी वश थाय छे ।

ह्रौं ह्रीं ह्रूं ह्रैं ह्रैः —आ सषळा दीर्घ वीजाक्षरोने कोई पङ्जातिमायावीज कहे छे । अहीं वीजाष्टक जोईतुं 25 होवाथी प्रचलित वीजाक्षरोमां ह्रूं तथा ह्रैं जे बनेने मंत्रवादीओ ह्रस्व गणे छे ते उमेरवामां आव्या छे । दीर्घ वीजाक्षरो देवीना वाचक मनाय छे अने ह्रस्व वीजाक्षरो मैरवना वाचक मनाय छे । आ वीजाक्षरो पैकी चार वीजाक्षरार्भित वर्णनवाळा श्लोको नीचे प्रमाणे मळे छे :—

शून्यवह्न्यक्षरभवं प्रभवः सर्वसम्पदाम् ।

नादविन्दुकलोपेतः साकारः पञ्चवर्णकम् ॥ २५ ॥

वामातनूजवामांसंस्थितो रूपकीर्तिदः ।

धनपुण्यप्रयत्नानि जयज्ञाने ददात्यसौ ॥ २६ ॥

स एव स्वरसंयुक्तः स्थितो हस्ते जिनेशितुः ।

योगिमिथ्यायमानस्तु रक्ताभोऽतिशयप्रदः ॥ २७ ॥

ह्रौं
ह्रीं
ह्रूं
ह्रैं
ह्रैः

पञ्चस्वरयुतोऽरिष्टो धूम्रवर्णः स एव हि ।

पूज्यतां विजयं रक्षां दत्ते ध्यातोऽस्य कुक्षिगः ॥ २८ ॥

विसर्गद्वयसंयुक्तः स एव श्यामलश्रुतिः ।

जिनवामकटीस्थः प्रत्यूहव्यूहनाशनः ॥ २९ ॥

—श्रीसागरचन्द्रसूरिविरचितः 'श्रीमन्त्राधिराजकल्पः'

(श्री जैनस्तोत्रसन्दोह पृष्ठ २३६).

30

ઔંદાવૌં હ્રૌં પ્રમૃત્યેકં, વીજૈયુગં તતો નમઃ ।

મધ્યેઽર્હદ્મ્યઃ સિદ્ધેમ્યૈતિ દિક્ષુ પદાટકમ્ ॥ ૭ ॥

અનુવાદઃ—પ્રારંભમાં—ઔ અને હ્રૌં વગેરેમાંથી એક વીજ એમ બે વીજનો—તે પછી નમઃ—

વચમાં અર્હદ્મ્યઃ સિદ્ધેમ્યૈઃ એ પ્રમાણે દિશાઓમાં આઠ પદો (લઘવાં) ॥ ૭ ॥ *

૯૧માધઃ ક્રૈમાદિન્દ્રાગ્નિ-યમા નૈર્ઋતિસ્તથા ।

5

વરુણો વાયુ-કુવેરાવીશાનથ યૈથાક્રમમ્ ॥ ૮ ॥

અનુવાદઃ—તેઓની પછી ક્રમશઃ ઇન્દ્ર, અગ્નિ, યમ, નૈર્ઋતિ તથા વરુણ, વાયુ, કુવેર અને રૂશાન

અનુક્રમે (લઘવા—આલેખવા) ॥ ૮ ॥

૯પામધો રવિશ્વન્દ્ર-મઙ્ગલૌં બુધ-વાકપતી ।

માર્ગવઃ શનિ-રાહુ ચ, લિહેદ્ દિક્ષુ ગ્રંહાટકમ્ ॥ ૯ ॥

10

અનુવાદઃ—તેઓની પછી સૂર્ય, ચન્દ્ર, મંગલ, બુધ, વૃહસ્પતિ, શુક્ર, શનિ અને રાહુ એ પ્રમાણે

આઠ ગ્રહો (આઠ) દિશામાં લઘવા ॥ ૯ ॥

૨૯. આદાવૌં—આદૌ + ઔં (હ્રૌં)—આદૌ પછી ‘અંશે’ અધ્યાહાર છે । આઠ દિશા માટે પદાટકના પહેલા અંશમાં હ્રૌંકાર ।

૩૦. હ્રૌં પ્રમૃત્યેકં—હ્રૌં થી હ્રઃ સુચીના વીજાટકમાંથી એક ।

15

૩૧. વીજયુગમ્—બે વીજ । હ્રૌં હ્રૌં—હ્રૌં વગેરે બે વીજાક્ષરો ।

૩૨. ૯પામધઃ—તેઓની પછી । ઉપર જે વિધિક્રમ દર્શાવાયો ત્યારપછી ।

૩૩. ક્રમાન્—આલેખન માટે વિધિ અથવા આમ્નાયના ક્રમ પ્રમાણે—ક્ષારાધિવલય—જંતુદ્વીપ—અટકાણાવલય તેમાં વીજાક્ષર પદાક્ષર પછી લોકપાલો ।

૩૪. યયાક્રમમ્—લોકપાલોને દર્શાવેલા ક્રમ પ્રમાણે આલેખવા ।

20

૩૫. ગ્રહાટકમ્—ગ્રહ નવ છે; પરંતુ અહીં સ્તવમાં અટકની મુખ્યતા હોવાથી કેતુને ગૌણ કરી રાહુ સાથે આલેખાય છે ।

ઃ હ્રૌં	અર્હદ્મ્યો નમઃ	॥ ૧ ॥	પૂર્વ	સરવાલો—
હ્રૌં	સિદ્ધેમ્યો નમઃ	॥ ૨ ॥	અગ્નિ	‘હ્રૌં નમોઽર્હદ્મ્ય રૂશેમ્યઃ, હ્રૌં સિદ્ધેમ્યો નમો નમઃ ।
હ્રૌં	આચાર્યેમ્યો નમઃ	॥ ૩ ॥	દક્ષિણ	હ્રૌં નમઃ સર્વયુરિમ્યઃ, ઉપાધ્યાયેમ્યઃ હ્રૌં નમઃ ॥ ૪ ॥ 25
હ્રૌં	ઉપાધ્યાયેમ્યો નમઃ	॥ ૪ ॥	નૈર્ઋત	હ્રૌં નમઃ સર્વસાધુમ્યઃ, હ્રૌં શાનેમ્યો નમો નમઃ ।
હ્રૌં	સાધુમ્યો નમઃ	॥ ૫ ॥	પશ્ચિમ	હ્રૌં નમઃ તત્ત્વદષ્ટિમ્યઃ, ચારિત્રેમ્યસ્તુ હ્રૌં નમઃ ॥ ૫ ॥
હ્રૌં	જ્ઞાનાય નમઃ	॥ ૬ ॥	વાયવ્ય	
હ્રૌં	દર્શનાય નમઃ	॥ ૭ ॥	ઉત્તર	શ્રેયસેઽસ્તુ શ્રિયે ત્વેતત્, અર્હદાટકં શુભમ્ ।
હ્રૌં	ચારિત્રાય નમઃ	॥ ૮ ॥	રૂશાન	સ્થાનેષ્વણુ વિન્યસ્તં, પૃથગ્વીજસમન્વિતમ્ ॥ ૬ ॥

ઐષ્ટમન્વપદૈ રક્ષાં, સ્વશિશ્વા-મસ્તકાક્ષિણુ ।

નાસિકા-મુલ-ઘટ્ટીપુ, નાભિ-પાદાન્તપોઃ ક્રમાત્ ॥ ૧૦ ॥ *

અનુવાદ:—(પૂર્વે દર્શવેલા) આઠ મંત્રપદો વડે અનુક્રમે પોતાના શિશ્વા (ચોટલી), મસ્તક, આલ, નાસિકા, મુલ, ઘટ્ટિકા, નામ્યન્ત (ઘટ્ટિકાથી નાભિ સુધી) અને પાદાન્ત (નાભિની નીચે પગના અંત સુધી) ૫ રક્ષા (માટે ન્યાસની પ્રક્રિયા) કરવી ॥ ૧૦ ॥

તૈન્મધ્યે પીતવૈલયં, સુમેરુસ્તંનિરક્ષરમ્ ।

તૈન્દન્ત દ્વિ ત્રિંશઃ કૂંટેઃ, કાયેઃ ધ્યાન્તઃ સુધાંશુભમ્ ॥ ૧૧ ॥ +

અનુવાદ:—તેની વચ્ચે પીઢા વર્ણનુ ચલય કરતુ તે નિરક્ષર છે । સુમેરુસ્વરૂપ છે । તેને છેડે (અને) ત્રીશ કૂટો—કપી લઈને ક્ષ સુધીના કરાય તેવી ચંદ્ર અને તારાવર્ણુ આ ચલય છે ॥ ૧૧ ॥

10 ૩૬. અષ્ટમન્વપદૈઃ—દિશા માટે જે આઠ મંત્રપદો નિર્ણીત થયા તે વડે ।

૩૭. રક્ષા—દેહના આઠ આધારસ્થાનો માટે અહીં રક્ષાનો નિર્દેશ છે; પરંતુ નાભિ-પાદાન્તપોઃ વચ્ચે નામ્યન્ત અને પાદાન્ત—આ પ્રકારે ઘટ્ટિકાથી નાભિ સુધીના અને નાભિથી પાદ સુધીના સઘડ્યા આધારસ્થાનોની રક્ષાનો નિર્દેશ થાય છે ।

રક્ષા માટેના મંત્રપદોનુ સંયોજન નીચે પ્રમાણે .—

15 ૧. ઊં હ્રીં અર્હદ્મ્યો નમઃ શિલાયામ્ ।	૫. ઊં હ્રેં સાધુમ્યો નમઃ મુલે ।
૨. ઊં હ્રીં સિદ્ધેમ્યો નમઃ મસ્તકે ।	૬. ઊં હ્રેં જ્ઞાનેમ્યો નમઃ ઘટ્ટિકાયામ્ ।
૩. ઊં હ્રેં આચાર્યેમ્યો નમઃ અણો ।	૭. ઊં હ્રીં દર્શનેમ્યો નમઃ નામ્યન્તેષુ ।
૪. ઊં હ્રેં ઉપાધ્યાયેમ્યો નમઃ નાસિકાયામ્ ।	૮. ઊં હ્રેં ચારિત્રેમ્યો નમઃ પાદાન્તેષુ ।

૩૮. તન્મધ્યે—તેની મધ્યમાં । યવની આકૃતિનો પ્રકાર ધ્યેય નં. ૨ થી શ્લોક નં. ૧૦ સુધીનાં યપાભિધિ તથા યથાક્રમ નિર્ણીત થયો । તે પ્રકારના મધ્યભાગમાં—અંતર્ભાગમાં—જંબુદીપના ચલયમાં ।

૩૯. પીતવલયમ્—પીઢા રાગુ ચલય ।

૪૦. સુમેરુઃ—મેરુ પર્વત—સ્વર્ગોદિ ।

૪૧. તન્નિરક્ષરમ્—પીત ચલયમાં અધ્ધરની સ્થાપના કરવાની નથી ।

સંસ્કારો :—

25 * આગ પદ શિરસં રહેતુ, પર રહેતુ તુ મસ્તકમ્ ।

દ્વીતીય રહેતેત્રે દે, તુર્ય રહેત્ર નાસિકામ્ ॥ ૭ ॥

પચમ તુ મુલ રહેતુ પછ રહેત્ર ઘટ્ટિકામ્ ।

નામ્યન્ત ઇતમ રહેતુ, રહેતુ પાદાન્તમષ્ટકમ્ ॥ ૮ ॥

+ (૧) તન્મધ્યે સદ્ગતો મેરુઃ કૃત્યપરેભ્યઃ ।

30 ઉચેરચેન્નરક્ષારઃ, તારમશ્ચલમ્પિદત્ ॥ ૧૨ ॥

૪૨. તદન્ત—તેને છેડે ।

૪૩. કૂટઃ—કૂટાક્ષરો વડે । સંયુક્તાક્ષરો વડે । (સંયુક્તઃ કૂટ ઇતિ વ્યવહિયતે ।) કૂટાક્ષરની તાલિકા નીચે પ્રમાણે—

ક્લ્લ્યૂ	સ્લ્લ્યૂ	મ્લ્લ્યૂ	ઘ્લ્લ્યૂ	ઙ્લ્લ્યૂ	
ચ્લ્લ્યૂ	ઘ્લ્લ્યૂ	ઞ્લ્લ્યૂ	ઇ્લ્લ્યૂ	5
ટ્લ્લ્યૂ	ઢ્લ્લ્યૂ	ઙ્લ્લ્યૂ	ઢ્લ્લ્યૂ	ઞ્લ્લ્યૂ	
ત્લ્લ્યૂ	ધ્લ્લ્યૂ	દ્લ્લ્યૂ	ધ્લ્લ્યૂ	ન્લ્લ્યૂ	
પ્લ્લ્યૂ	ફ્લ્લ્યૂ	બ્લ્લ્યૂ	મ્લ્લ્યૂ	મ્લ્લ્યૂ	
ય્લ્લ્યૂ	ર્લ્લ્યૂ	વ્લ્લ્યૂ	
શ્લ્લ્યૂ	પ્લ્લ્યૂ	સ્લ્લ્યૂ	હ્લ્લ્યૂ	ક્ષ્લ્લ્યૂ	10

આ તાલિકામાં ઝકાર તથા લ્કારનો કૂટાક્ષર આપવામાં આવ્યો નથી । તેનું કારણ નીચેના શ્લોકથી સમજાશે:—

પ્રાગુક્તદ્વાત્રિશત્સ્તુતિપદપર્યન્તતઃ ક્રમાત્ કાઘાઃ ।

ક્ષાન્તા જ્ઞોત્યત્તવાઽમી કૂટાઃ કાર્યે મહતિ યોગ્યાઃ ॥ ૪૮૪ ॥

—શ્રી. સિંહતિલકસૂરિવિરચિતમ્ ‘મન્ત્રરાજરહસ્યમ્’ ।

15

+ સરલાઓ :—

(૨) દેહેઽસ્મિન્વર્તતે મેરુઃ સપ્તદ્વીપસમન્વિતઃ ।

સરિતઃ સાગરાઃ શૈલાઃ ક્ષેત્રાણિ ક્ષેત્રપાલકાઃ ॥

ઋપયો મુનયઃ સર્વે નક્ષત્રાણિ પ્રહાસ્તથા ।

પુણ્યતીર્થાણિ પીઠાણિ વર્તન્તે પીઠદેવતાઃ ॥

સૃષ્ટિસંહારકર્તારી ભ્રમન્તી શશિમાસ્કરૌ ।

નમો વાયુશ્ચ વહ્નિશ્ચ જલં પૃથ્વી તથૈવ ચ ॥

ત્રૈલોક્યે યાનિ ભૂતાણિ તાનિ સર્વાણિ દેહતઃ ।

મેરુઃ સંવેદ્ય સર્વત્ર વ્યવહારઃ પ્રવર્તતે ॥

જાનાતિ યઃ સર્વમિદં સ યોગી નાત્ર સંશયઃ ।

બ્રહ્માણ્ડસંશકે દેહે યથાદેશં વ્યવસ્થિતઃ ॥ 20

—શિવસંહિતા, પટલ-૨

અનુવાદ :—

આ દેહમાં સાત દ્વીપોથી યુક્ત એવો મેરુ, સર્વ નદીઓ, સાગરો, પર્વતો, ક્ષેત્રો, ક્ષેત્રપાલો, ઋષિઓ, મુનિઓ, નક્ષત્રો, ગ્રહો, પવિત્ર તીર્થો, દેવતા(મહાચૈતન્ય)થી અધિષ્ઠિત પીઠો, પીઠદેવતાઓ, સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ-સ્થિતિ-વિનાશ કરનારા બ્રહ્માદિ, પરિભ્રમણ કરનારા સૂર્યચંદ્ર, આકાશ, વાયુ, અગ્નિ, જલ અને પૃથ્વી વગેરે ત્રણે લોકની અંદર જેટલી પણ સદ્વસ્તુઓ છે, તે બધી આ દેહમાં છે । દેહની મધ્યમાં મેરુ અને તેને વીંટીને ઉપરની સર્વ વસ્તુઓ રહેલી હોવાથી આ દેહવડે સર્વત્ર વ્યવહાર પ્રવર્તે છે (?) । આ વધું જે જાણે છે, તે બ્રહ્માન્ડનામક દેહમાં યોગી છે, એમાં સંદેહ નથી ।

સારાંશ :—

મનુષ્ય શરીરરૂપી પિંડ વિશાળ બ્રહ્માન્ડની પ્રતિમૂર્તિ છે । જે શક્તિઓ આ વિશ્વને ચાલુ રાખે છે તે સઘળી આ નરદેહમાં વિદ્યમાન છે । આ કારણે સ્થાને સ્થાને મનુષ્યદેહનો મહિમા ગાવામાં આવે છે ।

જે પ્રકારે મૂર્મંડલનો આધાર મેરુપર્વત છે તે પ્રકારે મનુષ્યદેહનો આધાર મેરુદંડ અથવા કરોડરજ્જુ છે । કરોડરજ્જુ તેની અસ્થિલંબોના જોડાવાથી વન્યું છે । કરોડરજ્જુ અંદરથી પોછું છે અને નીચેનો ભાગ નાના નાના અસ્થિલંબોનો છે । ત્યાં કંદ છે અને તેની આસપાસ જગતના આધાર મહાશકિતરૂપ કુંડલિની અથવા પ્રાણશક્તિ રહે છે ।

30

35

તૈદ્ધ્યં હ્રીં સ્વિરાન્તંસ્થ-સાન્ત સિંહાસનો જિનઃ ।

હ્રીં ત્રિરેસવાઽઽજ્યેષ્ઠ્ય, વૈદિર્વારુણમણ્ડલમ્ ॥ ૧૨ ॥*

અનુવાદ:—હ, ર, ર્ (ઉપલક્ષણથી ~ ~ ~) એ છે સિંહાસન જેનું એવો હ્રીંકાર સ્વરૂપ જિન તેની ઉપરના ભાગે સ્થાપન કરતો । (અર્થાત્ અહીં જે હ્રીંકારનું આલેખન છે તે સિંહાસનરૂપ છે અને તેની ઉપર જે ૨૪ જિનવરોનું આલેખન છે તે હ્રીંકાર સ્વરૂપ જિનવરો છે) । (તથા) હ્રીંકારની વ્રણ રેખાથી વારુણમણ્ડલની વહારનો ભાગ આવેટન કરતો ॥ ૧૨ ॥

સર્વે કૂટાક્ષરોમાં પ્રથમ અક્ષરો અનુક્રમે ક્ થી ક્ષ સુધીના સ્વંજનો છે । તેમાંથી બે અક્ષર ઉપર દર્શાવ્યા પ્રમાણે યાદ કરવામાં આવ્યા છે । બીજો અક્ષર મંકાર છે । મંકારને આરાધનનો આત્મા માનવામાં આવે છે । તેને મૂલાધારચક્ર, સ્વાધિષ્ઠાનચક્ર, મણિપૂરચક્ર તથા અનાહતચક્ર સાથે જોડ્યા માટે તે તે ચક્રોના બીજાક્ષરો જે અનુક્રમે હૈં વૃં ર્ પાપ છે તે તેની સાથે સંયુક્ત કરવામાં આવે છે ।

ઉકારાનું દીર્ઘસ્વરૂપ દેવતાની પ્રસન્નતા માટે છે અને નાદાનુસંધાન માટે ફાલી તથા ચિદ્ છે । કૂટાક્ષરો દ્વારા પ્રાણ અને મંત્રાક્ષરોનું વિષુવ સાધવા માટે પ્રક્રિયા કરવી જોઈએ તે અહીં ગુરુગમથી મેલવથી જોઈએ । આને કોઈ પિન્ડાક્ષરો પણ કહે છે ।

૪૪. સુધાંશુભમ્—ચદ્ર અને તારાવાલું વલય ।

૪૫. તદૂર્ધ્વમ્—તેની ઉપર હ્રીંકાર વ્રણ સ્વરૂપે :—

૧. હ્રીં —ઐન સંજ્ઞાક્ષર—સિંહાસન રૂપે ।

૨. „ —ના વાચ્ય ૨૪ જિનવરોના સ્વરૂપે ।

૩. „ પ્રાણશક્તિ સ્વરૂપે । નરદેહમાં પ્રાણશક્તિ સાથે વ્રણ ઓઢા દઈને સુગ્રમ દશામાં પડી છે । તદનુસાર યંત્રદેહને આવેટન કરીને ક્ષોંસારથી અંકુશિન દર્શાવવામાં આવી છે ।

૪૬. સ્વર—ઈકાર ।

૪૭. અન્તર્ય—રસ ।

૪૮. સાન્ત—હસાર ।

૪૯. ત્રિરેસવા—વ્રણ રેખાથી । રેખાને માત્રા પણ કહે છે । (ત્રિર્ગાયા માત્રયાઽઽજ્યેષ્ઠ્ય 25 નિહન્વ્યાદકુશેન ટું)

૫૦. વૈદિર્વારુણમણ્ડલમ્—ક્ષાર સમુદ્રના મંડલની વહાર । (વારુણમણ્ડલસ્ય વહિઃ ।)

● સ્તુતિઓ :—

તત્તોગરિ સ્થાપાન્ત, વીરમણ્ડલ્ય સર્વમ્ ।

નમ્યામિ ચિન્મ્યાર્દન્ય, ભગવત્યં નિરજનમ્ ॥ ૧૧ ॥

પૌર્થિવીધારણાયુક્ત્યા, પિન્ડસ્થં મન્ત્રયુક્તિઃ ।

પદસ્થમર્હતો રૂપવદ્ યન્ત્રં રૂપયુક્ત્ ક્રમાત્ ॥ ૧૩ ॥

અનુવાદ:—આ યંત્ર અનુક્રમે પૌર્થિવી ધારણાયુક્ત હોવાથી પિન્ડસ્થ, મંત્રસહિત છે માટે પદસ્થ અને અરિહંતના રૂપવાલું છે માટે રૂપસ્થ છે ॥ ૧૩ ॥

તિર્યગ્લોકસમઃ ક્ષારામ્બુધિસ્તસ્યાન્તરમમ્બુજમ્ ।

5

જમ્બૂદ્વીપઃ સદિક્પત્રં, સ્વર્નાદ્રિસ્તત્ર કર્ણિકા ॥ ૧૪ ॥

સિંહાસનેઽચ ચન્દ્રાભે, આત્માઽઽનન્દં પરં શ્રિતઃ ।

અર્હન્મયો હૃદિ ધ્યેયઃ, પૌર્થિવીધારણેત્યસૌ ॥ ૧૫ ॥

અનુવાદ:—ક્ષારામ્બુધિ-લવણસમુદ્ર એ તિર્યગ્લોક સમાન છે ને તેમાં જંબૂદ્વીપ એ દિશાઓરૂપ પત્ર સહિત-કમલ છે ને તેમાં મેરુપર્વત એ કર્ણિકા-કળી છે । અહીં ચન્દ્રપ્રભા સમાન પ્રભાવાલું સિંહાસન 10 છે ને તેમાં પરમ આનંદને પ્રાપ્ત અને અરિહંતરૂપે નિજાત્માનું ધ્યાન હૃદયમાં કરવું । એ પ્રમાણે આ પૌર્થિવી ધારણા છે ॥ ૧૪-૧૫ ॥

૫૧. પૌર્થિવીધારણાયુક્ત્યા—યંત્રનું આયોજન પૌર્થિવી ધારણાને અનુરૂપ છે તેથી ।

૫૨. પિન્ડસ્થમ્—પિન્ડસ્થ ધ્યાનને અનુકૂલ છે । *

૫૩. મન્ત્રયુક્તિઃ—જાપ્યમન્ત્ર યુક્ત છે તેથી ।

15

૫૪. પદસ્થમ્—પદસ્થ ધ્યાનને અનુકૂલ છે ।

૫૫. અર્હતઃ રૂપવત્—૨૪ જિનવરોના (જિનાવલીના) રૂપનું (ચિમ્બનું) આલેખન હોવાથી ।

૫૬. રૂપયુક્ત્—રૂપસ્થ ધ્યાનને અનુકૂલ છે ।

૫૭. ક્રમાત્—ધ્યાનમાં પણ પહેલા પિન્ડસ્થ પછી પદસ્થ અને પછી રૂપસ્થ એ ક્રમે થવું જોઈએ ।

૫૮. તિર્યગ્લોકસમઃ—શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્યવિરચિત 'યોગશાસ્ત્ર'ના સત્તમ પ્રકાશમાં પૌર્થિવી 20 ધારણા ઓં શ્લોક નં. ૧૦, ૧૧ અને ૧૨ માં વર્ણન આવે છે । તે ત્રણ શ્લોકનો સાર અહીં શ્લોક નં. ૧૪-૧૫

* પિન્ડસ્થ વગેરે ધ્યાનને મળતી પ્રતિયાઓ હતરોમાં નીચે પ્રમાણે જોવામાં આવે છે:—

જૈન સંજ્ઞા	હતરોની સંજ્ઞા	તેની હતરોમાં દર્શાવેલ સમજૂતિ
પિન્ડસ્થ ધ્યાન	વ્યાપ્તિ	અહીં વસ્તુ તથા ઉપલબ્ધિ વચ્ચે હોય અને પ્રમેયની મુખ્યતા વર્તે છે ।
પદસ્થ ધ્યાન	મહાવ્યાપ્તિ	અહીં વસ્તુ વિચિત્ર ન હોય છતાં ઉપલબ્ધિ હોય અને પ્રમાણની મુખ્યતા વર્તે છે ।
રૂપસ્થ ધ્યાન	પ્રચય	અહીં અવસ્તુ અને અનુપલંભ છતાં વૈચ- ચ્છાયની વૃત્તિ વર્તે છે ।
રૂપાતીત ધ્યાન	મહાપ્રચય	

25

30

રેફઃ સાન્તઃ શિરશ્ચન્દ્રકલામ્રં નાદ ઈશ્વ(સ્વ)રઃ ।

સશિરોરેફ-હઃ પીતઃ, કલા રક્તાઽસિતં વિયત્ ॥ ૧૬ ॥

નાદઃ શ્વેતઃ સ્વરઃ તુર્યો, નીલો વર્ણાનુગા જિનાઃ ।

ચન્દ્રામસુવિધી નાદઃ, શૂન્યં શ્રીનેમિ-સુવર્તી ॥ ૧૭ ॥

- 5 કલા ષડ્વર્કસંખ્યૌ સ્પાત્ પાર્શ્વ-(થ)મહિરીશ્વ(સ્વ)રઃ ।
સશિરો-રેફ-હો દ્વયદ્વૈ (૧૬), જિના इति चतुर्थ्युगम् ॥ ૧૮ ॥ +

અનુવાદઃ—રેફ (૨) સાન્ત (હ) શિર (માથું) ચન્દ્રકલા (અર્ધ ચન્દ્રકલા) અર્ધ (ચિન્દુ)

નાદ () ઈશ્વર સ્વર—(આટલાં અગ્રો હ્રીકારનાં છે ।)

માથું (શિરોરેખા) અને રેફ સહિત હ કાર (હ) (૧-૨-૩) નો વર્ણ પીત છે । અર્ધ ચન્દ્રકલા

- 10 (૪) નો વર્ણ લાલ છે । ચિન્દુ (૫) નો વર્ણ શ્યામ છે । નાદ (૬) નો વર્ણ શ્વેત છે । ચોથા સ્વર (ઈ-૭) નો વર્ણ નીલ છે । વર્ણાનુમારે (૧૫ પ્રમાણે) જિનો (ત્રી સ્થાપના) છે । શ્રી ચન્દ્રપ્રભ અને શ્રી સુવિધિ નાય (તું સ્થાન) નાદ (૬) છે । શ્રી નેમિનાય અને શ્રી મુનિમુગ્ધસ્વામી (તું સ્થાન) શૂન્ય-ચિદુ (૫) છે । છઠ્ઠા ને ચારમા-શ્રી પદ્મપ્રભસ્વામી અને શ્રી વાસુદેવસ્વામી (તું સ્થાન) કલા (૪) છે । શ્રી પાર્શ્વનાય અને શ્રી મહિનાય (તું સ્થાન) ઈ સ્વર (૭) છે । માથું (શિરોરેખા) અને રેફ સહિત હ કાર (હ) (૧-૨-૩) 15 તે ૧૬—(ત્રે વાર આટ) જિનો (તું અધિષ્ઠાન) છે । (તે આ પ્રમાણે :—ઋષભ-અજિત-સંભવ-અમિનન્દન-હુમનિ-સુપાર્શ્વ-શીતલ-ત્રેયાંસ-વિમલ-અનંત-ધર્મ-શાન્તિ-કુન્દુ-અર-નમિ-વર્ધમાન) —આ પ્રમાણે ચાર યુગલ છે ॥ ૧૬-૧૭-૧૮ ॥ ‡

મં આવી જાય છે । પાર્થિવી ધારણાનું સુંદર ચિત્ર અહીં ઉપલબ્ધ થાય છે । અહીં હું અરિહંત સ્વરૂપ છું તેના ધ્યેયની (પ્રમેયની) મુખ્યતા થને છે । *

- 20 ‡ શ્લોક નં. ૧૬ થી ૨૦ દસ પાંચ શ્લોકોમાં પદસ્ય ધ્યાનનો નિર્દેશ છે । શ્લોક નં. ૧૧ ૧૭ ૧૮ માં હ્રીકારના સાત અક્ષરો માટે પાંચ વર્ણ (૧૫) નિર્ણય કરી તે પાંચ વર્ણાનુમારે જિનાઽસ્તિનિ નિવોચન કરવામાં આવ્યું છે । આપી હ્રીકાર ત્રિમય થાય છે ।

● સરગાગ્રે :—

નિર્દેન્ શ્લોકામ પ્યારેન્ શીર્ષાન્નિ તથ પાંચુર ।

- 25 સદુચરન્ સ્વર્ગામં ચતુર્ધીવર્તમં ચરેન્ ॥ ૨૦ ॥

સાચેતરપ્તોરેતઃ સુચરિત્રમગ્નિચિત્રમ્ ।

સ્વર્ગાંપત્રપ્રમાણં ચ વર્ષિકાં પરિચિત્રયેન્ ॥ ૨૧ ॥

શ્વેતમિશ્વરનાડકીર્તનં કર્મનિર્મુક્તોચનં ।

આમાર્ગં વિનિવેત્તથ ચર્ચિત્રીયારનેત્સ્યી ॥ ૨૨ ॥

યોગસાધ-સામય પ્રકાશઃ

નાદોઽર્હન્તઃ કલા સિદ્ધાઃ, સાન્તઃ દ્વરિઃ સ્વરોઽપરે ।

વિન્દુઃ સાધુરિતઃ પંચપરમેષ્ઠિમયસ્ત્વસૌ ॥ ૧૯ ॥*

અનુવાદઃ—નાદ (૬) એ અરિહંત છે, કલા (૪) એ સિદ્ધ છે, સાન્ત—હ (૧-૨-૩) એ

સૂરિ છે, સ્વર (૩-૭) એ (અપરે-) ઉપાધ્યાય છે, વિન્દુ (૫) એ સાધુ છે । એ પ્રમાણે આ દ્વી કાર પંચપરમેષ્ઠિમય છે ॥ ૧૯ ॥

5

૫૯. પંચપરમેષ્ઠિમય :—દ્વીકારના સાત અવયવને પાંચ પરમેષ્ઠિના વર્ણોમાં વિભાજન કરી તે

પંચપરમેષ્ઠિસ્વરૂપ જિનોનું તે તે અવયવમાં તે તે વર્ણ સ્વરૂપે નિયોજન કરવામાં આવ્યું છે । આથી દ્વીકાર પંચપરમેષ્ઠિમય થાય છે ।

+ સરલાઓ—

અસિમન્ વીજે સ્થિતાઃ સર્વે, ઋષભાદ્યા જિનોત્તમાઃ ।

વર્ણનિર્જૈર્નિર્જૈર્યુક્તાઃ, ધ્યાતવ્યાસ્ત્ર સજ્જતાઃ ॥ ૨૧ ॥

નાદશ્વન્દ્રસમાકારો, વિન્દુર્નીલસમપ્રમઃ ।

કલારુણસમા સાન્તઃ, સ્વર્ણાભઃ સર્વતોમુખઃ ॥ ૨૨ ॥

શિરઃ સંલીન દૈકારો, વિનીલો વર્ણતઃ સ્મૃતઃ ।

વર્ણાનુસારસંલીનં, તીર્થકુન્મળલં સ્તમઃ ॥ ૨૩ ॥

ચન્દ્રપ્રમ-પુષ્પદન્તી, 'નાદ'સ્થિતિસમાશ્રિતી ।

'વિન્દુ'મધ્યગતૌ નૈમિ-સુવ્રતૌ જિનસત્તમૌ ॥ ૨૪ ॥

પદ્મપ્રમ-વાસુપૂજ્યૌ, 'કલા'પદમધિષ્ઠિતૌ ।

'શિરઃ' 'દૈ'સ્થિતિસંલીનૌ, પાર્શ્વમહ્દી જિનોત્તમૌ ॥ ૨૫ ॥

શેષાસ્તીર્થકૃતઃ સર્વે 'દ-ર'સ્થાને નિયોજિતાઃ ।

માયાવીજાક્ષરં પ્રાપ્તાશ્વતુર્વિશતિરર્હતામ્ ॥ ૨૬ ॥

ઋષમં ચાજિતં વન્દે, સમ્ભવં શામિનન્દનમ્ ।

શ્રીસુમતિં સુપાર્શ્વે ચ, વન્દે શ્રીશીતલં જિનમ્ ॥ ૨૭ ॥

શ્રેયાંસં વિમલં વન્દેઽનન્તં શ્રીધર્મનાથકમ્ ।

શાન્તિં કુન્થુમરાર્હન્તં, નર્મિ વીરં નમામ્યહમ્ ॥ ૨૮ ॥

પોઢ્યૈવં જિનાનેતાન્, ગાઝેયયુતિસન્નિમાન્ ।

ત્રિકાલં નૌમિ સદ્મક્ત્યા, 'દ-રા'ક્ષરમધિષ્ઠિતાન્ ॥ ૨૯ ॥

—શ્રી ઋષિમણ્ડલસ્તોત્રમ્

નાભિપગ્નરિયતં ધ્યાયેત્ પદ્મવર્ણ જિનેશિતુઃ ।

તસ્થુર્હેરં પોઢ્યશ્મી સુવર્ણચુતયો જિનાઃ ॥ ૩૩ ॥

ઋષમોઽપ્યજિતસ્વામી સમ્ભવોઽપ્યમિનન્દનઃ ।

સુમતિઃ શ્રીસુપાર્શ્વઃ શ્રીશ્રેયાંસઃ શીતલોઽપિ ચ ॥ ૩૪ ॥

વિમલો હ્યનન્તજિનો ધર્મઃ શ્રીશાન્તિતીર્થકૃત્ ।

કુન્થુનાથો દ્વારજિનો નમિનાથો વીર હત્યપિ ॥ ૩૫ ॥

દૈકારે સંસ્થિતૌ પાર્શ્વમહ્દી નીલી જિનેશ્વરી ।

પદ્મપ્રમવાસુપૂજ્યાવરુણામૌ કલાસ્થિતૌ ॥ ૩૬ ॥

સુવ્રતો નૈમિનાથસ્તુ કૃણામૌ વિન્દુસંસ્થિતૌ ।

ચન્દ્રપ્રમપુષ્પદન્તૌ નાદસ્થૌ કુન્દસુન્દરી ॥ ૩૭ ॥

હિતં જયાવહં ભદ્રં કલ્યાણં મજ્જલં શિવમ્ ।

તુષ્ટિપુષ્ટિકરં સિદ્ધિપ્રદં નિર્વૃત્તિકારણમ્ ॥ ૩૮ ॥

નિર્વાણાભયદં સ્વસ્તિશુભધૃતિરતિપ્રદમ્ ।

મતિવુદ્ધિપ્રદં લક્ષ્મીવર્દનં સમ્પદાં પદમ્ ॥ ૩૯ ॥

ત્રૈલોક્યાક્ષરમેનં ચે સંસ્મરન્તીહ યોગિનઃ ।

નશ્યત્યવશ્યમેતેપામિદાસુત્રમ્ભવં ભયમ્ ॥ ૪૦ ॥

—શ્રી જૈનસ્તોત્રસન્દોહ, પૃષ્ઠ ૨૩૬-૨૩૭

(શ્રી મન્વાધિરાજકલ્પઃ)

* શ્લોક નં. ૧૬-૧૭-૧૮ માં તથા શ્લોક નં. ૧૯ માં અધિષ્ઠાનના આલેખનનો પ્રકાર તો એક જ છે, પરંતુ

અપેક્ષા મિત્ર છે ।

30

† અન્યત્ર વિશેષ:—

✓ અર્હન્તો વૃત્તકલા ત્રિકોણ-સિદ્ધસ્તુ શીર્ષકં સ્ત્રિ: ।

ચન્દ્રકલોપાધ્યાયો દીર્ઘકલા સાધુરિહ પચ્ચ ॥ ૨૦ ॥ 5

અનુવાદ:—અન્ય સ્થળે પ્રચારવિશેષ નીચે પ્રમાણે મળે છે:—

5 ગોળ કલા જે વિન્દુની છે ૦ (૫) —તે અરિહંત છે । ત્રિકોણ જે નાદ છે ૮ (૬) તે સિદ્ધ છે । શીર્ષ-
યુક્ત સર્વ — સાધુ હ ને ૨ — (૬-૧-૨-૩) ૯ સૂત્ર છે । ચન્દ્રકલા ~ (૪) ૯ ઉપાધ્યાય છે અને દીર્ઘ-
કલા જે રીક્તારની છે (૭) તે સાધુ છે । ૯મ અહીં ૯ટલે હ્રીંકારમાં પાંચ (પરમેષ્ઠી) છે ॥ ૨૦ ॥

વીજાક્ષર હ્રીંકારના અક્ષરો તથા ધર્મોના ધ્યાન માટે કોષ્ટક
[શ્લોક ૧૬-૧૭-૧૮-૧૯ મુજબ]

10	વીજાક્ષરના અક્ષર	અક્ષરોનું આલેખન	વર્ણ	ધ્યાતવ્ય પરમેષ્ઠિપચક	ધ્યાતવ્ય તીર્થકુળમંડલ
15	૧ રેફ ૨ હ (વાન્ત) ૩ ધિર ૪ ચન્દ્રકલા ૫ વિન્દુ(અખ) ૬ નાદ ૭ સ્વર	૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭	પીત } રક્ત } શ્યામ } શ્વેત } નીલ }	આચાર્ય (સ્ત્રિ) } સિદ્ધ } સાધુ } અરિહંત } ઉપાધ્યાય }	શાકીના ૧૬ તીર્થકરો } શ્રી વ્રહ્મપ્રમ, શ્રી વાસુપૂજ્ય } શ્રી નેમિનાથ, શ્રી મુનિમુક્ત } શ્રી ચન્દ્રપ્રમ, શ્રી સુવિધિનાથ } શ્રી પાર્શ્વનાથ, શ્રી મહિનાથ }

વીજાક્ષર હ્રીંકારના અક્ષરો તથા ધર્મોના ધ્યાન માટે કોષ્ટક
[શ્લોક ૨૦ મુજબ]

20	વીજાક્ષરના અક્ષર	અક્ષરોનું આલેખન	વર્ણ	ધ્યાતવ્ય પરમેષ્ઠિપચક	ધ્યાતવ્ય તીર્થકુળમંડલ
25	૧ શીર્ષક } ૨ ચન્દ્રકલા } ૩ વૃત્તકલા } ૪ ત્રિકોણ } ૫ દીર્ઘકલા }	૧ ૨ ૩ ૪ ૫	પીત } નીલ } શ્વેત } રક્ત } શ્યામ }	આચાર્ય (સ્ત્રિ) } ઉપાધ્યાય } અરિહંત } સિદ્ધ } સાધુ }	શાકીના ૧૬ તીર્થકરો } શ્રી મહિનાથ, શ્રી પાર્શ્વનાથ } શ્રી ચન્દ્રપ્રમ, શ્રી સુવિધિનાથ } શ્રી વ્રહ્મપ્રમ, શ્રી વાસુપૂજ્ય } શ્રી નેમિનાથ, શ્રી મુનિમુક્ત }

30 † શ્રી નમસ્કાર સંઘવી શ્રી માનગુરુસરિ 'નમસ્કારસ્થાવર્ય' નામનુ એક સ્તોત્ર 'નમસ્કાર સ્વાધ્યાય' ના પ્રાકૃત વિમાગમા આપેલ છે । તેમા જે પ્રકારવિશેષ ઉપલબ્ધ થાય છે તેનો અહીં નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે ।

§ સરલાનો:—વૃત્તકલા અરિહંત સિદ્ધા સિદ્ધા ચ લોકલ સ્ત્રી ।

ઉચ્ચાયા મુદ્રકલા દીર્ઘકલા સાધુનો મુદ્રા ॥ ૨૦ ॥

—નમસ્કારસ્થાવર્ય (ન. સ્વા. પ્રા. વિ. ૫ ૨૬૧)

અર્હન્તઃ શશિ-સુવિધી સિદ્ધાઃ પદ્માભ-વાસુપૂજ્યજિનો ।

ધર્માચાર્યાઃ પોઢશ મહિઃ પાર્શ્વોઽપ્યુપાધ્યાયઃ ॥ ૨૧ ॥

સુવ્રત-નેમી સાધુર્જિનરૂપઃ શક્તિ-શિવમયસ્ત્વેપઃ ।

ત્રિપુરુપમૂર્તિર્ધ્યેયોઽલક્ષ્યવપુઃ સર્વધર્મવીજમિદમ્ ॥ ૨૨ ॥

અનુવાદઃ—હ્રીંકારમાં ચન્દ્રપ્રભ અને સુવિધિ એ વે અરિહંતરૂપે, પદ્મપ્રભ અને વાસુપૂજ્ય એ વે 5 સિદ્ધ રૂપે, ૧-૨-૩-૪-૫-૭-૧૦-૧૧-૧૩-૧૪-૧૫-૧૬-૧૭-૧૮-૨૧ અને ૨૪ માં જિનેશ્વરો આચાર્યરૂપે, મહિ અને પાર્શ્વ એ વે ઉપાધ્યાયરૂપે અને મુનિસુવ્રત અને નેમિ એ વે સાધુરૂપે ધ્યેય છે । આ હ્રીંકાર જિનરૂપ છે, શક્તિ અને શિવમય છે, ત્રિપુરુપમૂર્તિ (બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશરૂપ ?) છે, અને અલક્ષ્ય શરીરવાળો છે । તે સર્વ ધર્મના વીજરૂપ છે । ॥ ૨૧-૨૨ ॥ +

૬૦. અલક્ષ્યવપુઃ—શબ્દબ્રહ્મની પરા અવસ્થા જે પ્રધાન અવસ્થા છે તે અલક્ષ્ય છે । તેને શાક્ત 10 લોકો ‘શક્તિ’ કહે છે, શિવમય ‘ચિત્તિ’ કહે છે, યોગીઓ ‘કુણ્ડલિની’ કહે છે, સાંખ્યો ‘પ્રકૃતિ’ કહે છે, વેદાંતીઓ ‘બ્રહ્મ’ કહે છે, બૌદ્ધો ‘બુદ્ધિ’ કહે છે અને જૈનો ‘કુણ્ડલિની’, ‘પ્રાણશક્તિ’, ‘કલા’ વગેરે કહે છે—તેનું મૂર્તસ્વરૂપ હ્રીં કાર છે । ‘અલક્ષ્યવપુઃ’ વડે રૂપાતીત ધ્યાન સૂચવાય છે ।

+ શ્લોક નં. ૨૧-૨૨ માં રૂપસ્થ ધ્યાનનો નિર્દેશ થાય છે । શ્લોક નં. ૨૧ માં તથા શ્લોક નં. ૨૨ ના પહેલા પાદમાં હ્રીંકાર તે પંચપરમેષ્ઠિમય છે તે સ્થાપિત કર્યું । આ પ્રકાર આગલ શ્લોક નં. ૧૭-૧૮ માં દર્શાવાયો છે; 15 પરંતુ ત્યાં હ્રીંકારની સંજ્ઞા અક્ષર તરીકે મુખ્યતા હતી એટલે ત્યાં પદસ્થ ધ્યાન હતું । અહીં શ્લોક નં. ૨૧ તથા નં. ૨૨ ના પહેલા પાદમાં અધિષ્ઠાન કરાયેલા રૂપની મુખ્યતા છે અને તેથી રૂપસ્થ ધ્યાન છે । અહીં શ્લોક નં. ૨૧-૨૨ માં જૈન તથા જૈનેતર પ્રણાલિકાઓનો નિર્દેશ થાય છે તે નીચે પ્રમાણે :—

૧. હ્રીં કાર જિનસ્વરૂપ છે ।

૨. ,, ,, પંચપરમેષ્ઠિ સ્વરૂપે જિનાવલિમય છે ।

૩. ,, ,, ‘શક્તિ’ અને ‘શિવ’મય છે ।

૪. ,, ,, ‘ત્રિપુરુપમૂર્તિ’ છે । આથી તે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશરૂપ છે ।

૫. ,, ,, ધ્યેય છે ।

૬. ,, ,, ‘અલક્ષ્યવપુઃ’ છે । વાણીની પરા અવસ્થા જે અલક્ષ્ય છે તેનું મૂર્તસ્વરૂપ હ્રીંકારમાં જ આપી શકાય ।

૭. ,, ,, સર્વ ધર્મના મંત્રવીજરૂપ અક્ષર છે । તાત્પર્ય કે સર્વ ધર્મો એ વીજાક્ષરને માને છે ।

20

25

જૈનમિદ્ધ ધર્મચક્રં, તેષ્ટાપાગર્ભમં નૈ પશ્યન્તિ ।

દે'ન-સ'ક-સ'(સ)-દ-વા'(યા)-ડ'હિ-ગજાઃ" "સોડમિ"-સિદ્ધ"۔

દુષ્ટ"નૃપાઃ" ॥ ૨૩ ॥

અનુવાદઃ—અહીં (ઋષિમંડલવંશમાં) થી મિનેશ્વર ભગવંત સંબંધી ધર્મચક્ર રહેલું છે । તેની છાપા-
5 નિશાન્ત પંજરમાં રહેનારને હાથિની, રાત્રિની, લાગિની, વાગિની, શકિની, શક્તિની, વાગિની, સર્પ, હાથી,
રાક્ષસ, અગ્નિ, મિદ્ધ, દુષ્ટ અને રાજા જોઈ શકતા નથી ॥ ૨૩ ॥ +

૬૧. ધર્મચક્ર—ત્રિગુણવતિ થી તીર્થંકર પરમામાનું ૯ મહાન ધર્મરાજ છે । તેથી અધિપ
પ્રભાસથી અનેક ઉપદ્રવો જાત પાડે છે । ચક્રવર્તિના ચક્રની જેમ તે પરમામાની આગળ ચલે છે । તે
પરમામાના ધર્મરાજવર્તનચક્રવર્તિયને મૂલ્યે છે । ઋષિમંડલવંશ પોતે જ ચક્રાકૃતિ હોવાથી ચક્ર છે । તે
10 ચક્રને જે મનરહે ધારણ કરે છે, તે સર્વે અપરાધિન બને છે ।

૬૨. તેષ્ટાપાગર્ભમં—જેમ ચક્રવર્તિના ચક્રરતના વારણે તેના નિશ્ચિનો સુરક્ષિત હોય છે,
તેમ ઋષિમંડલવંશ રહેલ ધર્મચક્રની રક્ષામાં જે માનસિક રીતે ઉપસ્થિત થયો છે, તેને કોઈ પણ ઉપદ્રવચક્ર
પણ દુષ્ટાદિ પીડા ન કરી શકે ।

૬૩. ન પશ્યન્તિ—તેને જોઈ શકતા નથી । તેને દરાથી શકતા નથી । જેના ઉપર ધર્મચક્રની
15 છાપા છે તેના ઉપર કીના કોરેની દુષ્ટ દટિ પડી શકતી નથી ।

૬૪. દ-ર... નૃપાઃ—હાથિની આદિ દેવીઓ, સર્પ, હાથી, રાક્ષસ, અગ્નિ, સિદ્ધ, દુષ્ટો અને
રાજાઓ તેને દરાથી શકતા નથી ।

● શરણાગતોઃ—

૨૦ સત્યમન્યમસત્યમસ્ય સર્વર્થિણઃપિયમિદઃ ।
દ-ર-ક-સ(સ) દ-વા(યા) ડિ સિપ્તવર્તિયન્ સંપરાદિન્ ॥ ૪૦૧ ॥

—શ્રીવિશ્વકર્માગર્ભિણિતે "મન્વતરારહસ્ય"

અર્થઃ—આ મંત્રના પ્રકારથી આગળ શ્રી શ્રીધ્મન્વાજાજી થકે અતિશય સમૃદ્ધ થઈને હાથિની આદિ
૨૫ વાગી સંપત્તિ રજા કરે છે ।

૨૫ હાથિની હાથિની વાગી વાગિની શકિની તથા ।
લાઈની નાથિની પ્રિદ્ધા શરણાગતિની મૃત્યા ॥ ૧૧ ॥

પરિણામનુસારે દોરણે ભરે થતી પૂજાઃ ।

વિશ્વમન્વિષ્ણુવ્રજાથ વાંધનાયકનાત ॥ ૧૨ ॥

ધર્મચક્ર—શ્રીવિશ્વકર્માગર્ભિણિતે

(વિશ્વકર્માગર્ભિણિતે ૧૧.)

૩૦ દેવદેવતા દયકં તત્ત્વ ચક્રમ્થ યા રિત્ત ।
તત્ત્વચક્રમ્થિતર્થકં યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

૩૫ દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

૩૬ દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

૩૭ દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

૩૮ દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

૩૯ દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

૪૦ દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

૪૧ દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

૪૨ દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

૪૩ દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

૪૪ દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

દેવદેવ યા માં રિત્તુ રિત્તિ ॥ ૧૧ ॥

—શ્રીવિશ્વકર્માગર્ભિણિતે

+ આ મંત્રની શ્રી શ્રીધ્મન્વાજાજી દ્વારા રચાયેલ છે ।

શ્રીગૌતમસ્ય મુદ્રાભિ લંઘિભિ(ર્મા)નિધીશ્વરમ્ ।

ત્રૈલોક્યવાસિનો દેવા દેવ્યો રક્ષન્તુ સર્વતઃ (મામિતઃ) ॥ ૨૪ ॥*

અનુવાદ:—શ્રી ગૌતમસ્વામી ગણધર ભગવંતની મુદ્રાઓ તથા લઘ્વિઓ વડે જ્યોતિર્મય અને નિધીશ્વર થયેલા (?) એવા મને ત્રણે લોકમાં વસતા દેવો અને દેવીઓ રક્ષો (મારી રક્ષા કરો) ॥ ૨૪ ॥

૬૫. મુદ્રાભિ:—મુદ્રાઓ વડે ।

શ્રી સૂરિમન્ત્રની નીચે પ્રમાણેની પાંચ મુદ્રાઓ અતિશય વિખ્યાત હોવાથી તેઓનો અહીં શ્રી ગૌતમસ્વામીની મુદ્રા તરીકે નિર્દેશ થયો જણાય છે :—

૧. સૌભાગ્ય મુદ્રા — વશ્ય તથા ક્ષોભ માટે ।

૨. સુરભિ મુદ્રા — શાંતિ માટે ।

૩. પ્રવચન મુદ્રા — જ્ઞાન માટે ।

૪. પરમેષ્ઠિ મુદ્રા — સર્વાર્થસિદ્ધિ માટે ।

૫. અંજલિ મુદ્રા — આત્મસેવાર્થે ।

૬૬. લઘ્વિભિ:—લઘ્વિઓ વડે । જિનલઘ્વિ, અવિજિનલઘ્વિ વગેરે અનેક પ્રકારની લઘ્વિઓ છે ।

લઘ્વિધારી મહાપુરુષોના સ્મરણાદિ માટે શાસ્ત્રોમાં ૐ હ્રીં અહ્ં ણમો જિણાણં, ૐ હ્રીં અહ્ં ણમો 15 ઓહિજિણાણં વગેરે અનેક લઘ્વિપદો સૂચવવામાં આવ્યા છે । એ લઘ્વિપદોના સ્મરણથી આત્માની જ્ઞાનાદિ અનેક શક્તિઓનો સમુચિત વિકાસ થાય છે । જુદાં જુદાં લઘ્વિપદોની શાસ્ત્રીય રીતે સંયોજના કરીને તેમનું સ્મરણ કરવાથી શાન્ત્યાદિ અનેક અર્થક્રિયાઓ થાય છે ।† (લઘ્વિઓની સંખ્યા તથા નામો માટે જુઓ પરિશિષ્ટ ૨)

૬૭. મા નિધીશ્વરમ્—(મુદ્રા તથા લઘ્વિ વડે કરાયેલ જાપના પ્રભાવથી) જ્યોતિર્મય અને 20 સર્વનિધીશ્વર બનેલા મારી દેવો તથા દેવીઓ રક્ષા કરો । (નિધિ તથા દેવીઓના નામ માટે જુઓ અનુક્રમે પરિશિષ્ટ ૧ અને પરિશિષ્ટ ૫)

૬૮. ત્રૈલોક્યવાસિનો દેવા દેવ્ય:—જુદી જુદી પ્રણાલિકા અનુસાર જે જે દેવો તથા દેવીઓનું રક્ષા માટે આમંત્રણ થાય છે તેઓનો અહીં નામનિર્દેશ કરવામાં આવે છે ।

૬૯. રક્ષન્તુ સર્વતઃ (મામિતઃ)—તેઓ મારી સર્વપ્રકારે રક્ષા કરો ।

* સરલાવો—

શ્રીગૌતમસ્ય યા મુદ્રા તસ્યા યા ધુવિ લઘ્વયઃ ।

તામિરમ્બધિકં જ્યોતિરહંન્ સર્વનિધીશ્વરઃ ॥ ૭૭ ॥

પાતાલવાસિનો દેવાઃ, દેવાઃ, ભૂપીઠવાસિનઃ ।

સ્વર્વાસિનોઽપિ યે દેવાઃ સર્વે રક્ષન્તુ મામિતઃ ॥ ૭૮ ॥

—શ્રીક્રપિમળલસ્તોત્રમ્

† એતજાપાત્ સુરિગૌતમલઘ્વિમામિરુત્તેજાઃ ।

દેવાસુર-દનુજેન્દ્રૈર્વન્યોઽથ ત્રિમવશિવગામી ॥ ૪૭૮ ॥

—શ્રીસિંહતિલકસુરિવિરચિતં ‘મન્ત્રારાજરહસ્યમ્’

ૐ હ્રીં શ્રીઃ (હ્રીઃ) ધૃતિલક્ષ્મીગૌરી ચણ્ડી સરસ્વતી ।
 જયાઽમ્બા વિજયેત્યાદ્યા વિદ્યાં યચ્છન્તુ મે ધૃતિમ્ ॥ ૨૫ ॥ *
 ઋષ્ટરાજ્યાદયો યં યમર્થમિચ્છન્તિ તં નરાઃ ।
 લમન્તેઽસ્ય સ્મૃતેર્યુદ્ધાધાપદશ્ચ તરન્ત્યમી ॥ ૨૬ ॥ §
 ભૂર્જપત્રાન્તરાલિચ્ચ, રૈંશ્વા કણ્ઠ-શિરઃ-કરે ।
 મુદ્રલ-ગ્રહ-ભૂતાર્તિહૃદ્ વશ્યાદિપ્રસાધની ॥ ૨૭ ॥ †

અનુવાદ:—ૐ હ્રીં પૂર્વક—શ્રી, હ્રી, ધૃતિ, લક્ષ્મી, ગૌરી, ચણ્ડી, સરસ્વતી, જયા, ઈંબા, વિજયા—ઘેરે વિદ્યાઓ (દેવીઓ) મને ધૈર્ય આપો ॥ ૨૫ ॥

અનુવાદ:—રાગ્યમી ઋષ્ટ થયેલા ઘેરે મનુષ્યો જે જે અર્થને ઇચ્છે છે તેને આના સ્મરણથી પ્રાપ્ત કરે છે અને તેઓ યુદ્ધ ઘેરે આપદાઓને તરી જાય છે ॥ ૨૬ ॥ +

અનુવાદ:—ભોજપત્રમાં (આતું) આલેખન કરીને કંટે, મસૂકે અથવા હાથમાં (બાંધવાથી) રક્ષા પાવ છે । મોગલા, ગ્રહ તથા ભૂતપીડા દૂર થાય છે અને વશીકરણ ઘેરેને સિદ્ધ કરે છે ॥ ૨૭ ॥

૭૦. વિદ્યા—અહીં જેઓનો નામનિર્દેશ થયો છે તે દેવીઓ ઘેરે । (વિદ્યાદેવીઓ માટે જુઓ પરિશિષ્ટ ૮) .

૭૧. યચ્છન્તુ મે ધૃતિમ્—આરાધનામા મને સ્વૈર્ય તથા ધૈર્ય અર્પે ।

૭૨. ઋષ્ટરાજ્યાદયો—અહીં આદિ પદ્યી પદ્યઋષ્ટ અને લક્ષ્મીઋષ્ટ તથા માર્વાર્ધી, મુતાર્ધી અને વિત્તાર્ધી પણ સમજવા જોઈએ ।

૭૩. રક્ષા—રક્ષા નિર્માણના પ્રકારો :—

૧. આલેખન—ભૂર્જપત્ર પર ।

૨. સ્થાન—કઠમા (માદલિયામ) અથવા શિર પર (પાથડીમાં, હઢીમાં) અથવા હાથે (માદલિયામ) ।

૩. પીઠાની શાંતિ માટે—ગ્રહરચના રિષ્ટ યોગની શાંતિ માટે તથા ભૂત-વ્યનર ઘેરેની વાધાથી મુક્ત થવા માટે અને વશ્યાદિ કર્મના પ્રસાધન માટે ।

૭૪. મુદ્રલ—વ્યંતરવિશેષ—જેઓ મુદ્રલ સાથે પરિભ્રમણ કરે છે । મુદ્રલને મનરીને પ્રહારાર્થે કોઈ કંકે, તો તેના નિવારણ માટે ।

સરલાઓ :—ૐ હ્રીં શ્રીઃ હ્રીઃ ધૃતિલક્ષ્મીઃ ગૌરી ચણ્ડી સરસ્વતી ।

જયાઽમ્બા વિજયા નિત્યા ક્ષિપ્રાઽનિતા મદદત્વા ॥ ૮૦ ॥

§ રાગ્યઋષ્ટા નિત્ર રાગ્યં પદ્યઋષ્ટાઃ નિત્રં પદ્યમ્ ।

લક્ષ્મીઋષ્ટા નિત્રા લક્ષ્મીં પ્રાપ્નુવન્તિ ન સંશયઃ ॥ ૮૧ ॥

માર્વાર્ધીં લમન્તે માર્વાર્ધી, મુતાર્ધીં લમન્તે મુતમ્ ।

વિત્તાર્ધીં લમન્તે વિત્તં, નરઃ સ્મરણમાત્રનઃ ॥ ૮૨ ॥

† ભૂર્જપત્રે લિખિત્વેદં, ગલકે મુદ્ધિં વા મુને ।

પારિત સર્વથા દિવ્ય, સર્વમીતિવિનાશકમ્ ॥ ૮૩ ॥

ભૂતૈઃ પ્રેતૈર્દેવૈર્ધૈઃ, વિદ્યાચૈર્મુદ્રલૈર્મનૈઃ ।

નાત પિત્ત-કષ્ટૈર્દેવૈર્મુચ્યન્તે નાત્ર સંશયઃ ॥ ૮૪ ॥

+ આ શ્લોકમાં વ્યંજનનો નિર્દેશ છે ।

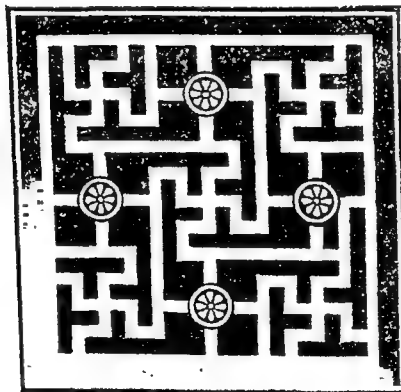
ત્રૈલોક્યવર્તિજૈનાનાં, વિમ્વૈદ્યૈઃ સ્તુતૈર્નૈઃ ।

યત્ ફલં તત્ ફલં ^{૧૧} વીજસ્મૃતાવેતન્મહદ્ રહઃ ॥ ૨૮ ॥ ❀

અનુવાદ :—ત્રણે લોકમાં રહેલા અરિહંત પરમાત્માના વિમ્વોનાં દર્શન કરવાથી, તેમની સ્તુતિ કરવાથી અને તેમને નમસ્કાર કરવાથી જે ફલ પ્રાપ્ત થાય તે ફલ આ (હ્રીંકાર) વીજના સ્મરણથી પ્રાપ્ત થાય છે । આ મોટું રહસ્ય છે ॥ ૨૮ ॥

5

૭૫. વીજસ્મૃતાવેતન્મહદ્ રહઃ—વીજસ્મૃતિનું રહસ્ય । વીજના (હ્રીંકારના) સ્મરણમાત્રથી ત્રિભુવનવર્તી સર્વ જિન વિમ્વોનાં દર્શન, સ્તવન અને વંદન જેટલો લાભ થાય છે । અહીં સ્મરણનો અત્યંત પ્રભાવ દર્શાવવામાં આવ્યો છે । ચક્ષુર્દ્રિય વડે દર્શન, વાણી વડે સ્તવન અને કાયા વડે નમસ્કાર એ ત્રણે કરતાં પણ વીજના ભાવપૂર્વક સ્મરણનું ફલ અધિક છે । આ નિરૂપણ પણ આંશિક છે; માનસિક સ્મરણનું સર્વોત્કૃષ્ટ ફલ તો એના કરતાં અનેકગણું અધિક છે । સ્મૃતિના આ મહાન ફલને જાણવું અને અનુભવવું, 10 એ એક આધ્યાત્મિક માર્ગનું મહાન રહસ્ય છે ।

❀ મૂર્ધ્નિવઃ સ્વલ્પીપીઠવર્તિનઃ શાશ્વતાઃ જિનાઃ ।

તૈઃ સ્તુતૈર્વન્દિતૈર્દૈર્ધૈર્ત્ ફલં તત્ ફલં સ્મૃતૌ ॥ ૧૦ ॥

ઐષ્ટાચામ્લતપઃપૂર્વ, જિનાનમ્પર્ય સિદ્ધયે ।

અટજાતીસદ્સેસ્તુ, જાપો હોમો દશાંશતઃ ॥ ૨૯ ॥*

અનુવાદ :—[આની (હીંકારની)] સિદ્ધિને માટે આઠ આર્યવિલિનું તપ કરવાપૂર્વક આઠ હજાર જાર્જના પુષ્પો વહે જિનેશ્વરની પ્રજા કરવી ને આઠ હજારનો જાપ કરવો । દશાંશ હોમ કરવો ।
5 અર્થાત્ આઠસો વચ્ચત હોમ કરવો ॥ ૨૯ ॥

૭૬. અષ્ટાચામ્લ...દશાંશતઃ—જાપ, તપ, અર્ચા, કરણ અને અંતર્યાગ સાધનાના ક્રમની તાલિકા નીચે પ્રમાણે થઈ શકે :—

૧. નમ્ર	૨. ન્યાસ	૩. ધ્યાન	૪. સાધન	૫. જાપ	૬. તપ	૭. અર્ચા	૮. અંતર્યાગ
10 મૂલમંત્ર શ્લોક નં. ૬ (આસન- પૂર્વક)	ન્યાસ શ્લોક નં. ૧૦	વિષ્ણુચર્ય, પદસ્ય અને રૂપસ્ય શ્લોક નં. ૧૩-૧૮	મુદ્રાઓ શ્લોક નં. ૨૪ જાર્જના પુષ્પો નં. ૮૦૦૦ શ્લોક નં. ૨૯	સંખ્યા ૮૦૦૦ શ્લોક નં. ૨૯	આઠ આચામ્લ (આર્યવિલિ) શ્લોક નં. ૨૯	જિનપૂજા (સ્નાનપૂજા કરીને) શ્લોક નં. ૨૯	કપાય- વનુદયનો હોમ

(આસન અહીં અધ્યાહાર છે) । આમ્ સકલીકરણનો સમાવેશ થાય છે ।

- 15 ૧. નમ્ર—આસનપૂર્વક મૂલમંત્રની શ્લોક નં. ૬ માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે સાધના કરવાની છે ।
૨. ન્યાસ—સ્નાન માટે સકલીકરણ શ્લોક નં. ૧૦ માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે કરવાનાં છે ।
૩. ધ્યાન—શ્લોક નં. ૧૩ થી ૧૮ માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે એક પછી એક ધ્યાન કરવાનું છે ।
આ વિશે આમ્નામ્ ગુરુ પાસેથી જાણી લેવો અને ધ્યાન યંત્રમાં અલેખન કર્યા પ્રમાણે કરવાનાં છે ।
૪. સાધન—મુદ્રાઓ શ્લોક નં. ૨૪ ના વિવેચનમાં આપ્યા પ્રમાણે અને પુષ્પો શ્લોક નં. ૨૯ માં
20 જણાવ્યા પ્રમાણે ।
૫. જાપ—એક એક જાર્જના પુષ્પના પૂજન વહે જાપ કરવાનો છે । જાપની વ્યાપ્તિ નીચે
પ્રમાણે ઉપલબ્ધ થાય છે .—

મૂયો મૂયઃ પરે ભાવે ભાવના ભાવ્યતે હિ વા ।

જપઃ સોઽત્ર સ્વયં નાદો મન્ત્રાત્મા જપ્ય ઈદશઃ ॥

25 પુરુશ્ચરણની સંખ્યા ૮૦૦૦ ।

૬. તપ—આઠ આર્યવિલિના તપપૂર્વક આઠ દિવસની પ્રક્રિયા સાધવી ।

૭. અર્ચા—જિનપૂજા (સ્નાન સહિત) । જાર્જના ફૂલ નં. ૮૦૦૦ ।

૮. અંતર્યાગ—હોમ—નાભિમુઢલની અગ્નિમાં ચાર કપાયોનો ૮૦૦ વચ્ચત હોમ કરવો તે
અંતર્યાગ છે । +

30 * સરસ્વાતોઃ—આચામ્લાદિ તપઃ કૃત્વા, પૂર્વકિન્ના ત્રિનાવલીમ્ ।

અટજાદસિત્તો જાપઃ, કાર્યસ્તત્ સિદ્ધિદેવતે ॥ ૧૩ ॥

+ શ્રી શાગરચન્દ્ર તેમના ‘મન્ત્રાધિપત્યકલ્પ’માં પૂજા માટે ૧૪ કર્મ આ પ્રમાણે આપે છે :—

૧. આસન, ૨. સકલીકરણ, ૩. મુદ્રા, ૪. પૂજા, ૫. જાપ, ૬. હોમવિધિ ।

આદી જિનેન્દ્રવપુરુષતત્ત્વમન્ત્રકથ્થા જ્ઞાનાધનામિ સકલીકરણં ત્ર મુદ્રામ્ ।

પૂર્વાં જપં તદ્વત્ હોમવિધિં વદેવ કર્માણિ સંતુષ્ટિમદ્ સકલ મળામિ ॥ ૨ ॥

35 —શ્રી ટ્રિશ્તોત્રચન્દોદ ટિપ્પ, ૨૧૨ ।

अष्टमासान् स्मरेत् प्रातर्बीजमेतच्छताधिकम् (१०८) ।

स पश्येदार्हतं विम्बं, सप्तान्तर्भवसिद्धये ॥ ३० ॥

सम्यग्दृष्टे विनीताय, ब्रह्मव्रतभृते इदम् ।

देयं मिथ्यादृष्टे नैव जै(जि)नाज्ञाभङ्गदूषणः(णम्) ॥ ३१ ॥*

परमेष्ठिपदानां तु, विशेषः पूर्वयन्त्रतः ।

5

ज्ञेयो रत्नत्रयस्याथ, विशेषः कश्चिदुच्यते ॥ ३२ ॥

अनुवादः—जे आठ मास सुधी सवारमां १०८ वार आ बीजनं स्मरणं करे छे तेने अर्हत् विम्बनां दर्शन थाय छे अने ते तेनी सात भवनी अंदर सिद्धिने माटे थाय छे ॥ ३० ॥

अनुवादः—आ सम्यग्दृष्टि, विनीत अने ब्रह्मचर्यव्रतने धारण करनारने आपवुं । मिथ्यादृष्टिने न ज आपवुं । तेने आपवाथी श्री जिनेश्वरभगवंतनी आज्ञाना भंगरूप दूषण लागे छे ॥ ३१ ॥ 10

अनुवादः—पंचपरमेष्ठिपदोनी जे विशेषता छे ते पूर्वयन्त्राथी (परमेष्ठियंत्राथी के जे पूर्वे ग्रन्थकारे रचेल छे तेथी) जाणवी । रत्नत्रयनी जे विशेषता छे ते हवे काईक कहेवाय छे ॥ ३२ ॥

७७. अष्टमासान्—दृढीकरण माटे समयनो उल्लेख वाकी रह्यो हतो तेनो निर्देश अहीं थाय छे ।

समय—आठ मास । जे क्रिया करी छे तेना दृढीकरण माटे अहीं समयनो निर्णय कह्यो छे ।

आठ मास सुधी हमेश सवारे १०८ वार ह्रीकार बीजनं भावपूर्वक स्मरण करे तो अर्हद् विम्बनुं दर्शन थाय 15 छे अने सात भवमां सिद्धि प्राप्त थाय छे ।

७८. जै(जि)नाज्ञाभङ्गदूषणः(णम्)—आज्ञानो निर्देश छे अने आ आज्ञानुं उल्लंघन करे तेने जिनाज्ञा-उल्लंघननो दोष लागे छे ।

७९. परमेष्ठिपदानां....कश्चिदुच्यते—जाप्य मूलमन्त्रना त्रण खंड थई शके अने ते नीचे प्रमाणे :—

20

१. प्रथम खंड—अष्ट बीजाक्षरो—ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रौं ह्रौं ह्रः ।

२. द्वितीय खंड—परमेष्ठिपदो अथवा ते पदोना आद्याक्षरो—अ सि आ उ सा ।

३. तृतीय खंड—ज्ञानदर्शनचारित्रेभ्यो नमः ।

प्रथम खंडना जाप, समय तथा फल विशेष श्लोक नं. ३० मां निर्देश थयो । हवे श्लोक नं. ३२ मां पहिला वे पादमां परमेष्ठिपदो विशेष ग्रन्थकारे जे रहस्यनो पूर्वे निर्देश कर्यो छे ते अवलोकत्राने 25 सूचन कर्तुं अने श्रीजा तथा चौथा पादमां तृतीयखंडमां जे रत्नत्रय छे ते विशेष रहस्य दर्शाववानो निर्देश कर्यो छे । आ रहस्यने श्लोक नं. ३३-३४-३५ मां जणाववामां आभ्युं छे ।

* सरखावोः—शतमद्योत्तरं प्रातः ये स्मरन्ति दिने दिने ।

तेषां न व्याधयो देहे, प्रभवन्ति न चापदः ॥ १४ ॥

अष्टमासावधि यावत्, प्रातः प्रातस्तु यः पठेत् ।

स्तोत्रमेतन्महातेजो, जिनविम्बं स पश्यति ॥ १५ ॥

30

दृष्टे सत्यर्हतो विम्बे, भवे सप्तमके ध्रुवम् ।

पदमाप्नोति शुद्धात्मा, परमानन्दसंपदाम् ॥ १६ ॥

* सरखावोः—एतद् गोप्यं महास्तोत्रं, न देयं यस्य कस्यचित् ।

मिथ्यात्ववासिने दत्ते, बालहत्या पदे पदे ॥ १२ ॥

35

જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-તપાંસીતિ સ્મરન્ મુનિઃ ।

શતમદોત્તરં લઙ્ઘ્યા(દ્વા), ચતુર્થતપસઃ ફલમ્ ॥ ૩૩ ॥

કૃત્વા પાપસહસ્રાણિ, હત્વા જન્તુશતાનિ ચ ।

અમું મન્ત્રં સમારાધ્ય, તિર્યચ્ચોઽપિ દિવં ગતાઃ ॥ ૩૪ ॥

પતદ્ વ્યસનપાતાલે, અમત્ સંસારસાગરે ।

ઝેનેનૈવ જગત્ સર્વમુદ્ઘૃત્ય વિષ્ટતં શિવે ॥ ૩૫ ॥

મૂર્ધ્નિ રત્નત્રયં વિભ્રજ્જિનવીજં નમોઽક્ષરમ્ ।

इति रत्नत्रयं ध्येयं, जिनबीजस्य बीजकम् ॥ ३६ ॥

અનુવાદ:—જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપી તપને ૧૦૮ વાર સ્મરણ કરતો મુનિ ઉપવાસના ફળને 10 પ્રાપ્ત કરનારો થાય છે ॥ ૩૩ ॥

અનુવાદ:—શૂરે હજારો પાપો કર્યા છતાં અને સેંકડો જીવોની હિંસા કર્યા છતાં પણ (પછીના જીવનમાં) આ મત્રનું આરાધન કરવાથી પશુઓ પણ સ્વર્ગગામી થઈ જાય છે ॥ ૩૪ ॥ +

અનુવાદ:—વ્યસનરૂપ પાતાલમાં પડતું અને સંસારસાગરમાં મમતુ પડું જગત આ મંત્ર વડે જ ઉદ્ધરીને શિવમાં ધારણ કરાયું છે ॥ ૩૫ ॥

15 અનુવાદ:—મસ્તક પર રત્નત્રયસ્વરૂપ રેફને ધારણ કરતું અને નમો અક્ષરવાલું જિનબીજ (અર્થે) (અર્પાત્ 'હૈં હ્રૌં અર્હે નમઃ') રત્નત્રય તરીકે ધ્યેય છે । તે (રત્નત્રય) જિનબીજનું પણ બીજ છે ॥ ૩૬ ॥

૮૦. જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર તપાંસિ—

(હૈં) જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રેભ્યો (નમઃ)—આ પ્રમાણે જાણ્ય મૂલમન્ત્રના ત્રીજા લંડનું જે મુનિ ૧૦૮ વાર સ્મરણ કરે છે તે ઉપવાસના ફળને પ્રાપ્ત કરે છે । અહીં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર ત્રિરત્નરૂપી 20 તપ છે ।

૮૧. મુનિઃ—મુનિ એટલે જગતના તત્ત્વોનું મનન કરનાર ।* અથવા મુનિ એટલે મૌન(સંપન્ન)ને ધારણ કરનાર ।

૮૨. તિર્યચ્ચઃ—જો તિર્યંચો પણ આ મંત્રની આરાધનાથી સ્વર્ગને પામ્યા, તો શુદ્ધિમાન મનુષ્ય એનાથી શું ન પામી શકે ?

25 ૮૩. અનેનૈવ....શિવે—આ મંત્રની સાધના એ મહાન ધર્મ છે । ધર્મનું લક્ષણ કરતાં પણ શાસ્ત્રકારોએ કહ્યું છે કે 'જે દુર્ગતિમાંથી જીવની રક્ષા કરે અને તેને મોક્ષમાં ધારણ કરે, તે ધર્મ કહેવાય' । †

૮૪. રત્નત્રયં .. બીજકમ્—અહીં હૈં હ્રૌં અર્હે નમઃ નો ધ્યેય તરીકે નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે; કારણ કે, રત્નત્રય એ જિનબીજનું પણ બીજક છે । આત્મા જિન (પરમાત્મા) બનાવનાર રત્નત્રય હોવાથી, તેને જિનબીજનું પણ બીજ કહેવામાં આવે છે । રત્નત્રયની મુલ્યતા આ પ્રમાણે નાના મંત્રપદમાં દર્શાવીને 30 સમગ્ર યંત્રસ્તવના સાર તરીકે તેને કહેવામાં આવ્યું છે ।

+ આ શ્લોક 'યોગશાસ્ત્ર'ના અષ્ટમ પ્રકાશમાં શ્લોક નં. ૩૭ તરીકે મળે છે । મૂલમન્ત્રના ત્રીજા લંડની ફલશ્રુતિ આ શ્લોકમાં તથા આ પછીના શ્લોકમાં આપવામાં આવી છે ।

● મન્યતે યો જ્ઞાતૃત્વં ચ મુનિઃ પરિકીર્તિતઃ ।

—શ્રી જ્ઞાનધાર અષ્ટક, મૌનાષ્ટક.

35 † જુઓ, ઉપા. શ્રી યશોવિજયગી કૃત 'ધર્મપરીક્ષા' ।

नोंधः—

श्री सिंहतिलकसूरिए रज्जु करेल आम्नायने मुख्यत्वे लक्ष्यमां राखी संस्था तरफथी ऋषिमण्डलयन्त्र चार रंगमां अलग मुद्रित करवामां आन्युं छे अने तेनी एक एक नकल आ ग्रंथनी साथे आपवामां आवी छे । ते यन्त्रमां नीचे प्रणालिका अनुसार गणधरो, लब्धिओ, देवीओ, यक्षो, यक्षिणीओ आदिनां नाम लखेल छे ते अहीं परिशिष्ट रूपे छाप्यां छे । आमांथी जेनो जेनो प्रस्तुत कृतिमां उल्लेख आवे छे तेनो त्यां 5 त्यां निर्देश कर्यो छे ।

परिशिष्ट १

अगियार गणधरो

१. इन्द्रभूति	५. सुधर्मा	९. अचलभ्राता	
२. अग्निभूति	६. मण्डितपुत्र	१०. मेतार्य	10
३. वायुभूति	७. मौर्यपुत्र	११. प्रभास	
४. व्यक्त	८. अकम्पित		

परिशिष्ट २

अडतालीस लब्धिओ

१. जिन	१७. दशपूर्वि	३३. वर्धमान	15
२. अवधिजिन	१८. चतुर्दशपूर्वि	३४. दीप्ततपः	
३. परमावधिजिन	१९. अष्टाङ्गनिमित्तकुशल	३५. तप्ततपः	
४. सर्वावधिजिन	२०. विकुर्वणर्द्धिप्राप्त	३६. महातपः	
५. अनन्तावधिजिन	२१. विद्याधर	३७. घोरतपः	
६. कुष्ठबुद्धि	२२. चारणलब्धि	३८. घोरगुण	20
७. बीजबुद्धि	२३. प्रश्न(प्रज्ञ)श्रमण	३९. घोरपराक्रम	
८. पदानुसारि	२४. आकाशगामि	४०. घोरगुणब्रह्मचारि	
९. आशीविष	२५. क्षीराश्रवि	४१. आमशीपधिप्राप्त	
१०. दृष्टिविष	२६. सर्पिराश्रवि	४२. खेलौपधिप्राप्त	
११. संभिन्नश्रोतः	२७. मध्वाश्रवि	४३. जलौपधिप्राप्त	25
१२. स्वयंसंबुद्ध	२८. अमृताश्रवि	४४. विप्रुडौपधिप्राप्त	
१३. प्रत्येकबुद्ध	२९. सिद्धायतन	४५. सर्वौपधिप्राप्त	
१४. बोधिवुद्ध	३०. भगवन्महामहावीर- वर्धमानबुद्धर्षि	४६. मनोवलि	
१५. ऋजुमति	३१. उग्रतपः	४७. वचनवलि	
१६. विपुलमति	३२. अक्षीणमहानसि	४८. कायवलि	30

परिशिष्ट ३
चोवीश तीर्थङ्करोना पिताभो

	१. नाभि	९. सुग्रीव	१७. सूर
	२. जितशत्रु	१०. ददरय	१८. सुदर्शन
५	३. जितारि	११. विष्णु	१९. कुम्भ
	४. सत्वर	१२. वसुपूज्य	२०. सुमित्र
	५. मेघरथ	१३. कृत्वर्म	२१. विजय
	६. श्रीधर	१४. सिंहसेन	२२. समुद्रविजय
	७. सुप्रतिष्ठ	१५. भानु	२३. अशसेन
१०	८. महासेन	१६. विश्वसेन	२४. सिद्धार्थ

परिशिष्ट ४
चोवीश तीर्थङ्करोनी माताभो

	१. मरुदेवा	९. रामा	१७. श्री
	२. विजया	१०. नन्दा	१८. देवी
१५	३. सेना	११. विष्णु	१९. प्रभावती
	४. सिद्धार्थ	१२. जया	२०. पद्मा
	५. सुमङ्गला	१३. श्यामा	२१. धन्वा
	६. सुसीमा	१४. सुयशा	२२. शिवा
	७. पृथ्वी	१५. सुव्रता	२३. वामा
२०	८. लक्ष्मणा	१६. अचिरा	२४. त्रिशला

परिशिष्ट ५
चोवीश देवीभो

	१. ह्री	९. अम्बा	१७. सानन्दा
	२. श्री	१०. विजया	१८. नन्दमालिनी
२५	३. धृति	११. निम्बा	१९. माया
	४. लक्ष्मी	१२. किलना	२०. मायाविनी
	५. गौरी	१३. अजिता	२१. रौद्री
	६. चण्डी	१४. मददवा	२२. कला
	७. सरस्वती	१५. कामाङ्गा	२३. काली
३०	८. जया	१६. कामवाणा	२४. कलिप्रिया

परिशिष्ट ६
चोवीश यक्षो

१. गोमुख	९. अजित	१७. गन्धर्व	
२. महायक्ष	१०. ब्रह्म	१८. यक्षराज	
३. त्रिमुख	११. यक्षराज	१९. कुवेर	5
४. यक्षनायक	१२. कुमार	२०. वरुण	
५. तुम्बरु	१३. पम्पुख	२१. भृकुटि	
६. कुसुम	१४. पाताल	२२. गोमेध	
७. मातङ्ग	१५. किलर	२३. पार्श्व	
८. विजय	१६. गरुड	२४. ब्रह्मशान्ति	10

परिशिष्ट ७
चोवीश यक्षिणीओ

१. चक्रेधरी	९. सुतारिका	१७. बला	
२. अजितबला	१०. अशोका	१८. धारिणी	
३. दुरितारी	११. मानवी	१९. धरणाप्रिया	15
४. काली	१२. चण्डा	२०. नरदत्ता	
५. महाकाली	१३. विदिता	२१. गान्धारी	
६. श्यामा	१४. अङ्कुरा	२२. अम्बिका	
७. शान्ता	१५. कन्दर्पा	२३. पद्मावती	
८. भृकुटी	१६. निर्वाणी	२४. सिद्धायिका	20

परिशिष्ट ८
सोळ विद्यादेवीओ

१. रोहिणी	७. काली	१३. धैरोट्या	
२. प्रज्ञप्ति	८. महाकाली	१४. अच्युप्ता	
३. वज्रशङ्खला	९. गौरी	१५. मानसी	25
४. वज्राङ्कुरी	१०. गान्धारी	१६. महामानसी	
५. चक्रेधरी	११. सर्वालमहाञ्जाला		
६. पुरुषदत्ता	१२. मानवी		

परिशिष्ट ९
नव निधि

१. नैसर्गिक	४. सर्वरत्न	७. महाकाल	30
२. पाण्डुक	५. महापद्म	८. माणवक	
३. पिङ्गल	६. काल	९. शङ्ख	

परिशिष्ट १०

चोसट सुरेन्द्रो

१. सौधर्म	२३. घोष	४५. काल
२. ईशान	२४. महाबोध	४६. महाकाल
३. सनत्कुमार	२५. जलकान्त	४७. सन्निहित
४. महेन्द्र	२६. जलप्रभ	४८. सामान
५. ब्रह्म	२७. पूर्ण	४९. धानु
६. छान्तक	२८. अवशिष्ट	५०. विधानु
७. महाशुक्र	२९. अमिनगति	५१. ऋषि
८. सहस्रार	३०. अमितबाहन	५२. ऋषिपाल
९. प्राणत	३१. विन्मर	५३. ईश्वर
१०. अच्युत	३२. विम्पुरुष	५४. महेश्वर
११. चमर	३३. स्रपुरुष	५५. सुवल
१२. बलि	३४. महापुरुष	५६. विशाल
१३. धरण	३५. अतिवज्र	५७. हास्य
१४. भूतानन्द	३६. महावज्र	५८. हास्यपति
१५. हरिकान्त	३७. गीतरति	५९. श्वेत
१६. हरिपह	३८. गीतपश	६०. महाश्वेत
१७. वेणुदेव	३९. पूर्णभद्र	६१. पतङ्ग
१८. वेणुदारि	४०. माणिभद्र	६२. पतङ्गपति
१९. अग्निशिख	४१. भीम	६३. चन्द्र
२०. अग्निमाणव	४२. महामीम	६४. सूर्य
२१. वैलम्ब	४३. गुरुप	
२२. प्रभञ्जन	४४. प्रतिरूप	

25

परिशिष्ट ११

आठ सिद्धिभो

१. लविमा	४. प्राक्काम्य	७. यत्रकामावसायित्व
२. वशिना	५. महिमा	८. प्राप्ति
३. ईशिता	६. अणिमा	

પરિચય

શ્રીસિંહતિલકસૂરિં રચેલા આ સ્તોત્રની એક નકલ સ્વ. શ્રી મોહનલાલ ભગવાનદાસના સંગ્રહમાંથી મળી હતી, વીજી પ્રતિ પૂના, માંડારકર રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યૂટના સંગ્રહ નં. ૩૨૩, A ૧૮૮૨-૮૩, ત્રીજી નકલ બુહારી, શેઠ શંભેરચંદ પન્નાજીના સંગ્રહની હતી અને ચોથી નકલ મુનિરાજ શ્રી યશોવિજયજી મહારાજશ્રી પાસેથી મળી હતી ।

5

આ ચારમાંથી ત્રણ પ્રતિઓની હાથનકલ હતી જ્યારે એક પૂના, માં. રિ. ડ. નાં મૂલ હાથપોથી હતી, એટલે પાઠ લેવાનું કામ મુશ્કેલ હતું । ચારે પ્રતિઓના કેટલાક અશુદ્ધ શ્લોકોને ભાપાની દૃષ્ટિે સુધારી અનુવાદ, વિવરણ અને તુલના-શ્લોકો સાથે અહીં પ્રગટ કરેલ છે ।

શ્રીસિંહતિલકસૂરિં આ સ્તોત્રમાં યાસ કરીને યંત્રની રચના ઉપર પ્રકાશ પાડ્યો છે । યંત્રનો મૂલમંત્ર, આરાધના અને ફલાદેશ પળ જણાવ્યાં છે ।

10

આ સ્તવન પ્રસિદ્ધ ‘ઋષિમંડલસ્તોત્ર’ ના આધારે રચાયેલું છે । ‘ઋષિમંડલસ્તોત્ર’ માં યંત્ર-રચના વિશે જે અત્યંત નિર્દેશ છે તેની શ્રી સિંહતિલકસૂરિની આ રચનાથી સ્પષ્ટતા થાય છે । એ દૃષ્ટિે આ સ્તોત્ર અત્યંત ઉપયોગી જણાય છે । વળી ઋષિમંડલસ્તોત્રકારે તીર્થંકરોની પ્રમાણ મહિમા માટે ૩૧ થી ૭૬ શ્લોકોનો વિસ્તાર આપ્યો છે તેને શ્રી સિંહતિલકસૂરિં એક જ શ્લોકમાં સંગ્રહી લીધો છે । એવો સંગ્રહ કેટલેય સ્વલ્પે જોવાય છે, તે તેની તુલના કરતાં જળાઈ આવે છે । એ રીતે ઋષિમંડલસ્તોત્રના ૯૮ શ્લોકોને 15 શ્રીસિંહતિલકસૂરિં ૩૬ શ્લોકોમાં સમાવી લીધા છે । વળી હ્રીંકારમાં ચોવીશ તીર્થંકરોની સ્થાપના ઉપરાંત શ્રીસિંહતિલકસૂરિં પંચપરમેશ્વરીની સ્થાપનાનો વિશેષતા તેમના ‘પરમેશ્વિદ્યાસ્તવચત્ર’ અને ‘મન્ત્રરાજ-રહસ્ય’ અનુસાર આમાં સમાવી દે છે । સંક્ષેપમાં નાદ, વિંદુ, કલા, શીર્ષક અને દીર્ઘકલારૂપ હ્રીંકારના અંશો ઉપર શ્રીસિંહતિલકસૂરિં સારી સ્પષ્ટતા કરી છે અને વિવિધ આમ્નાયોનો નિર્દેશ પોતાની કૃતિઓમાં કર્યો છે । એ કૃતિઓ પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં અન્યત્ર અમે પ્રગટ કરી છે ।

20

ઋષિમંડલસ્તોત્ર અનુસાર રચાયેલાં અનેકવિધ ઋષિમંડલયંત્રો અને હ્રીંકારયંત્રોમાં એકસરખો મેળ દેખાતો નથી, તે માટે આ સ્તોત્ર સ્પષ્ટ ખુલાસો આપે છે એ જ આ સ્તોત્રની વિશેષતા છે ।

શ્રીસિંહતિલકસૂરિની રચનાથી એટલું સ્પષ્ટ થાય છે કે, તેમની સામે રહેલું ઋષિમંડલસ્તોત્ર તેમની વિદ્યમાનતા વિ. સં. ૧૩૩૨ પહેલાંનું તો છે જ । એ જ સ્તોત્રના આધારે દિગંબર જૈનાચાર્ય શ્રીવિદ્યાભૂષણ-સૂરિં ઋષિમંડલસ્તોત્રની ૮૫ ઉપજાતિવૃત્તમાં કરેલી રચના પણ પ્રસિદ્ધ થયેલી છે ।

25

આ સ્તોત્રની તુલના માટે ટિપ્પણીમાં અમે ‘ઋષિમંડલસ્તોત્ર’ના સરખા ભાવવાળા શ્લોકો નોંધ્યા છે તે વાચકોને ઉપયોગી થઈ પડશે ।

[૫૩-૮]

કલિકાલસર્વજ્ઞ-શ્રીમદ્-હેમચન્દ્રાચાર્યરચિત-
'ત્રિપટિશલાકાપુરુષચરિત' ગતસંદર્ભઃ

[પદ્ય-નમસ્કાર-સ્તોત્રમ્]

(અનુષ્ટુપ-વૃત્તમ્)

ઋષભાર્દાસ્તીર્થવ્રતાન્, નમસ્યામ્પશ્ચિલાનપિ ।
મરતરાવત-પિદેહાર્દૃતોઽપિ નમામ્યહમ્ ॥ ૧ ॥
તીર્થકૃદ્ભ્યો નમસ્કારો, દેહમાર્ગાં મયચ્છિદે ।
મયતિ ક્રિયમાણઃ સ યોધિલામાય ચાંચર્યઃ ॥ ૨ ॥
સિદ્ધેભ્યઃ નમસ્કારં, મયલ્લભ્યઃ કરોમ્યહમ્ ।
કર્માધોઽદાહિ યર્ધ્યાનાઝયિના મય-સહસ્રજઃ ॥ ૩ ॥
આચાર્યેભ્યઃ પદ્મવિધાઽઽચારેભ્યઃ નમો નમઃ ।
યર્ધાર્યિતે પ્રવચનં, મયચ્છંદે સદોઘર્તઃ ॥ ૪ ॥
શ્રુતં વિભ્રતિ યે સર્વં, શિષ્યેભ્યો વ્યાહરન્તિ ચ ।
નમસ્તેભ્યો મહાત્મભ્ય, —ઉપાધ્યાયેભ્ય ઉચ્ચર્યઃ ॥ ૫ ॥

અનુવાદ

ઋષભદેવ યગેરે સર્વ તીર્થકરોને હું નમન કરુ છું । મરત, દેરાવત અને મહાવિદેહ ક્ષેત્રનાં રહેલા
'અર્દૃતો' (તીર્થકરો) ને પણ હું નમુ છું ॥ ૧ ॥

૨૦ 'તીર્થકરો'ને કરાતો નમસ્કાર પ્રાણીઓના સંસાર (રૂપી બંધન) ને વાપનારો થાય છે અને
સમ્યક્ચત્રી પ્રાપ્તિ કરાવનારો થાય છે ॥ ૨ ॥

જેઓ ધ્યાન-અશિવદે હજારો મયમાં ઉત્પન્ન થયેલ કર્મસમૂહને વાળી નાલ્યો છે, તે 'સિદ્ધ
મયંતો'ને હું નમસ્કાર કરુ છું ॥ ૩ ॥

મય (રૂપી બંધન) ને છેદવામાં સદા ઉત્તમશીલ એવા જેઓ પ્રવચનને ધારણ કરે છે, તે પાંચ
પ્રકારના આચારવાળા 'આચાર્યો' ને વારંવાર નમસ્કાર હો ॥ ૪ ॥

૨૫ જેઓ સમસ્ત શ્રુતિને ધારણ કરે છે અને શિષ્યોને (તેનો) ઉપદેશ આપે છે, એવા તે 'ઉપાધ્યાય
મયંતો'ને વારંવાર નમસ્કાર હો ॥ ૫ ॥

શીલવ્રત-સનાથેભ્યઃ, સાધુભ્યશ્ચ નમો નમઃ ।

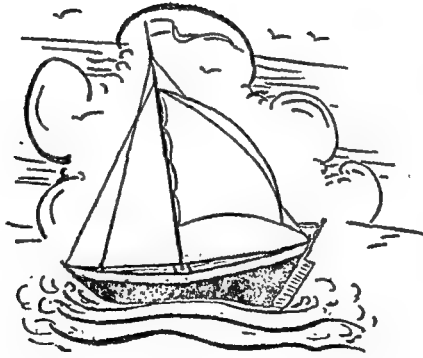
ભવ-લક્ષ-સન્નિવદ્ધં, પાપં નિર્ણશયન્તિ યે ॥ ૬ ॥

જેઓ લાલો ભવોની અંદર વાંધેલા પાપનો સમૂલ નાશ કરનારા છે અને શીલ તથા વ્રતથી યુક્ત છે, એવા 'સાધુઓ'ને વારંવાર નમસ્કાર હો ॥ ૬ ॥

પરિચય

5

શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યે મહારાજા કુમારપાલની વિનિતિથી 'ત્રિપટિશલાકાપુરુષચરિત' નામનો વૃહત્કાય ગ્રંથ સંસ્કૃત ભાષામાં પદ્યમાં રચ્યો છે । તેમાં પંચપરમેષ્ઠી વિશે છ શ્લોકો સ્તોત્રરૂપે આપેલા છે તેને અહીં અનુવાદ સાથે પ્રકટ કર્યો છે ।

કલિકાલસર્વજ્ઞ-શ્રીમદ્-હેમચન્દ્રાચાર્યરવિત- શ્રીવીતરાગસ્તોત્રમઙ્ગલાચરણમ્

યઃ પરાત્મા પરંજ્યોતિઃ, પરમઃ પરમેષ્ઠિનામ્ ।

આદિત્યવર્ણં તમસઃ પરસ્તાદામનન્તિ યમ્ ॥ ૧ ॥

સર્વે યેનોદમૂલ્યન્ત, સમૂલાઃ ક્લેષપાદપાઃ ।

મૂર્ધ્ના યસ્મૈ નમસ્યન્તિ, સુરાસુરનેશ્વરાઃ ॥ ૨ ॥

પ્રાવર્તન્ત યતો વિદ્યાઃ, પુરુષાર્થપ્રસાધિકાઃ ।

યસ્ય જ્ઞાનં ભવદ્-ભાવિ-ભૂતમાવાવભાસકૃત્ ॥ ૩ ॥

યસ્મિન્ વિજ્ઞાનમાનન્દં, બ્રહ્મ ચૈક્રત્મવાં ગતમ્ ।

સઃ બ્રહ્મેયઃ સ ચ ધ્યેયઃ, પ્રપદ્યે શરણં ચ તમ્ ॥ ૪ ॥

તેન સ્યાં નાયર્વાંસ્તસ્મૈ, સૃષ્ટિપેયં સમાહૃતઃ ।

તતઃ કૃતાયોં ભૂયાત્, મયેયં તસ્ય કિઙ્કરઃ ॥ ૫ ॥

તત્ર સ્તાંત્રેણ કુર્યાં ચ, પવિત્રાં સ્યાં સરસ્વતીમ્ ।

ઈદં હિ ભવકાન્તારે, જન્મિનાં જન્મનઃ ફલમ્ ॥ ૬ ॥

અનુવાદ

જેમનો આમા સર્વ સસારી જીવોથી શેષ છે, જેઓ કેવલજ્ઞાનમય છે, જેઓ પાંચ પરમેષ્ઠિઓમાં પ્રધાન છે, અને જેમને પડિતજનો અજ્ઞાનરૂપ અંધકારથી પર તથા સૂર્ય સમાન પ્રકાશમાન (અપવા અજ્ઞાનાન્ધકારને દૂર કરવા માટે સૂર્ય સમાન પ્રકાશમાન) માને છે ॥ ૧ ॥

તથા, જેઓ (રાગદ્વેષ આદિ) દ્વેષરૂપ સર્વ કૃષ્ણોને (મહામોહરૂપ) મૂલથી ઉત્તેજી નાખ્યા છે અને જેમને સુરેન્દ્રો, અસુરેન્દ્રો, તથા નરેન્દ્રો (ચક્રાર્તિઓ) પણ મસ્તક નમાવીને નમસ્કાર કરે છે ॥ ૨ ॥

તથા જેમનાથી ધર્માદિ પુરુષાર્થોને પ્રાપ્ત કરાવનારી ચૌદ વિદ્યાઓ આ વિશ્વમાં પ્રવર્તી અને જેમનું જ્ઞાન મૂલ, મધિવ્ય અને વર્તમાનકાલના સર્વ પદાર્થોનું પ્રકાશક છે ॥ ૩ ॥

તથા, જેમના આત્મામાં વિજ્ઞાન (કેવલજ્ઞાન), આનન્દ (અધ્યાવાધ સુખ) અને બ્રહ્મ (પરમપદ) ત્રણે એકરૂપતાને પામ્યા છે તે શ્રી અરિહત પરમાત્મા (જ) થકા કરવા યોગ્ય છે, ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે અને તે પરમાત્માના (જ) શરણને હુ સ્વીકારું છું ॥ ૪ ॥

તે પરમાત્માથી (જ) હું સનાધ છું, તે પરમાત્માને જ હું અનન્યહૃદયથી ધાઉં છું, તેમનાથી જ હુ કૃતકૃત્ય છું અને તેમનો જ હુ સેવક છું ॥ ૫ ॥

તે પરમાત્માના યુગાનુવાદથી હુ મારી વાણીને પવિત્ર કરું; કારણ કે આ સંસારરૂપ અટવીમાં ૩૦ પ્રાણીઓના જન્મનું ૯ (મગવસ્તવન) જ ફળ છે. ॥ ૬ ॥

श्रीसोमोदयगणिकृतावचूर्णिः

यः परात्मेति० परश्चासावात्मा च परात्मा सर्वसंसारिजीवेभ्यः प्रकृष्टस्वरूपः, पुनः किं विशिष्टः ? परं ज्योतिः। परं सकलवर्ममलकादुष्यरहितत्वेन केवलं ज्योतिर्ज्ञानमयं यस्य स तथा, परमिति केवलार्थेऽव्ययम्। परमे चिदानन्दरूपे पदे तिष्ठन्तीति परमेष्ठिनोऽर्हदादयः पक्षः, तेषां परमः प्रधानभूतः (सिद्धः)। परमत्वं चास्य (सिद्धस्य) मुक्तावस्थामधिकृत्य परमेष्ठिनामिति पृष्टी “सप्तमी चाविभागे निर्धारणे” (२-२-१०९) 5 इति सूत्रेण। तथा यं वीतरागं तमसः परस्तादात्मनन्ति ध्यायन्ति तत्स्वरूपोपलब्धये मनीषिणः। कः ? परस्तात् परस्मिन् पारे, कस्य ? तमसोऽज्ञानरूपस्य, किम्भूतं यम् ? आदित्यवर्णमादित्यस्येव वर्णं उच्यते। यस्य तं तथा, भानोरुपमानमन्यस्य तथाविधस्य वस्तुनोऽत्राभावात्, परस्तादिति पठिततमसोऽज्ञानरूपान्धकार-स्याग्रे आदित्यवर्णं सूर्याभं तद्विनाशकमित्यर्थः ॥ १ ॥

सर्वे० येन सर्वे समस्ताः क्लेशा रागद्वेषादयस्त एव पादपा वृक्षा नरकादिकटुफलदायित्वेन 10 समूला मिथ्यात्वमूलसहिता उदमूल्यन्त उन्मूलिताः, यस्मै मूर्ध्ना सुरासुरनरेश्वरा नमस्यन्ति-नमस्तुर्वन्ति ॥ २ ॥

प्राव० यतो यत्सकाशाद् विद्याः शब्दविद्यादिकाश्चतुर्दश, धर्मार्थकामादिपुरुषार्थानां च प्रसाधिका विधायिकाः प्रावर्तन्त अभूवन्, यद्वा द्वादशाङ्गीगता विद्याः सुवर्णसिद्ध्यादिप्ररूपिकाः। यस्य ज्ञानं भवद्वाविभूतभावावभासकृद्—अतीतानागतवर्तमानवस्तुप्रकाशकमस्तीति गम्यम् ॥ ३ ॥

यस्मिन्० यस्मिन् विशिष्टं ज्ञानं विज्ञानं केवलज्ञानमानन्दमकृत्रिमसुखं ब्रह्म च परमपदं 15 त्रीण्यप्येकात्मतामैक्यं गतानि स एव वीतरागजीवः स एव ज्ञानं ज्ञानैकरूपत्वात् तस्य, स एव च सुखं दर्शन-स्पर्शनादिबाह्यस्य कस्यापि तत्राभावात्, स एव परमपदं अमुक्तिरूपस्याभावात्। अथ तच्छब्दं दर्शयन्त आहुः, सः श्रद्धेयः स पूर्वोक्तपरात्मादिविशेषणविशिष्टः श्रद्धेयः, स्वहृदयरुचिविषयः कार्यः, च-पुनः स ध्येयो रूपातीततया ध्यातव्यस्तं तमसः परस्तादात्मनातं शरणं प्रपद्ये स्वीकरोमि ॥ ४ ॥

तेन० तेनोन्मूलितक्लेशपादपेन नाथवान् सनाथोऽहं स्यां भवामि, तस्मै सुरासुरनमस्कृतायाऽहं 20 समाहितस्तदेकतानमनाः सृष्ट्येयं वाञ्छामि, ततः प्रकटितपुरुषार्थसाधकविद्यासमुदायादहं कृतार्थः कृतकृत्यः प्राप्ताभीष्टकार्यो वा भूयासं भवामि भविष्यामि इत्यर्थः। तस्य त्रिकालज्ञानवतः किङ्करो भवेयमस्मि ॥ ५ ॥

तत्र० तत्र विज्ञानानन्दब्रह्मरूपे स्यां सरस्वतीं वाणीं, स्तोत्रेण कृत्वा पवित्रां कुर्यां—करोमि। को हेतुः ? हि-यस्मात् कारणाद् भवकान्तारे संसारारण्ये जन्मिनां जीवानां, जन्मनः पादपरूपस्य इदमेव वीतरागस्तवनं फलम्, नान्यत् ॥ ६ ॥

श्रीप्रभानन्दसुरिकृतविवरणम्

- अत्राप्यसादृशोक्तत्रयस्य पदानां प्रथमादिसप्तम्यन्तविभक्तिप्रथमवचनान्तानामुत्तरश्लोक-
 द्वयस्य तदन्तरेव पदयन्थाक्रमं कर्तृकर्मविवक्षया योजनं कार्यम् । तथाहि—परमात्मेति विशेष्यं पदम्,
 अतो यः किल परात्मा परंज्योतिः स भ्रजेयः । यश्च परमेष्ठिनां परमः स ध्येयः, यं चादित्यवर्णं तमसः
 5 परस्तादामनन्ति ते शरणं प्रपद्ये । येन च समूहाः सकलक्षेत्रपादपाः समुद्रमूल्यन्त तेन नायवान्
 स्याम् । यस्मै च सुरासुरनरेश्वराः सरभसं नमस्यन्ति तस्मै समाहितः स्पृहयेयम् । यतश्च पुरुषार्थ-
 प्रसाधिका विद्याः प्रावर्चन्त ततः कृतार्थो भूयासाम् । यस्य च भवद्भाविभूतभावभावभासट् शानं तस्य
 किङ्करो भवेयम् । यस्मिंश्च विज्ञानमानन्दं ब्रह्म चैकारमतामुपगतं तस्मिन् स्तोत्रेण ह्यां सरस्वतीं
 पवित्रां कुर्यामिति पदानां परस्परसम्बन्धः ।
- 10 साम्प्रतमेतदेव प्रतिपदं व्याख्यायते । तत्र परब्रह्मासावात्मा च परात्मा परत्वं चास्य देहान्मान्त-
 रात्मापेक्षम्, यतः कैश्चिदुपयोगलक्षणमनादिनिघ्नं अपौद्गलिकत्वेन रूपातीतं तथाविधसामग्रीसाकल्यात्
 शुभाशुभरूपस्य कर्मणः कर्तारमुद्यमस्तस्य तस्यैव च भोकारमत एवेतल्लक्षणविलक्षणहेहाद्यर्थान्तर-
 भूतमयिसंवादिप्रमाणप्रतिष्ठितमत्यामतत्वं महामोहोपहतमतिवैनामन्यमानैः पिष्टादिद्रव्ययोगान्म-
 दशक्तिमिवाधेतनमहद्भूतसम्पर्काधेतनत्वमुद्राव्य देहस्यैवात्मत्वमुपकर्ष्यतेऽतः स देहात्मा । यथा
 15 देहातिरिक्तस्यात्मनः सत्त्वमाणप्रतिष्ठितत्वं तथा पुरस्तादप्यमरकाशे प्रकाशयिष्यते ।
- अन्तरात्मा च ज्ञानावरणादिकर्मनिर्मथितमाहात्म्यः शरीरी संसाररिजीवः । एतयोश्च वक्ष्यमाण-
 विशेषणगणासहचरेन प्रकृतानुपयोगित्वमतः परंशब्दोपादानम् । परात्मा च विगलितसकलकर्ममल-
 पटलः सम्यक्सिद्धज्ञानदर्शनाऽऽनन्दपीर्यलक्षणानन्तचतुष्टयः शिवमचलमपुनर्भवं परमपदमध्यासीनो
 ज्ञानदर्शनोपयुक्तः कैयलातमैव साम्प्रतं स एव विशिष्यते । किं विशिष्टः परमात्मेत्याह परंज्योतिः,
 20 अप्रतिपातित्वेन लोकालोकप्रकाशकत्वेन च परं सर्वात्कृष्टं चित्स्वरूपं ज्योतिर्यस्येति ज्योतिर्ज्योति-
 प्तोत्तरेमेदात् स एव परं ज्योतिः । परत्वं चास्य मतिभूतावधिमनःपर्यायलक्षणचिद्वंशचतुष्टयापेक्षं
 प्रतिपातित्वेनाल्पविषयत्वेन च मत्यादीनामनीदृशत्वात् । यदि या रवीन्दुविपुष्पणिप्रमुदे निखिलेऽपि
 ज्योतिर्बर्गं यः परमुत्कृष्टं ज्योतिरिति स परंज्योतिः । यद्वैवेविधः परात्मा स भ्रजेयः भ्रजाविययमप-
 तारणीय इत्युत्तरपदेन योगः । किमुक्तं भवति ? किल यद्यप्यघातिकर्मणामहंदादीनामध्यक्षे तस्मि-
 25 स्तत् प्रत्ययेनैव भ्रजा विधेयैव । न चानुपष्टपरानुग्रहहृतां शीघरगद्वेपमोहानामहंदादीनां वितथ-
 वादित्वमतः किमभ्रजेयं परमात्मनः ? पुनः परमरहस्यभूतं परमात्मानमेव विशिनष्टि । परमः
 परमेष्ठिनाम् । परमे चिदानन्दरूपे ब्रह्मणि तिष्ठन्तीति परमेष्ठिनस्ते चार्हदाचार्योपाध्यायसाधय एव,
 तेषां मध्ये परमः प्रकृतः सिद्धरूपो यः परमेष्टी, अहंदादिपरमेष्ठिचतुष्टयस्य चानुक्ततावस्थामधिष्ठत्य
 सिद्धस्य पञ्चपरमेष्ठिनः परमत्वम् । मुक्तास्तु सर्वेऽप्येकरूपा एव । स चैवंविधः परमात्मा भगवां-
 30 स्तदेकतानमनोभिर्न्यैयस्तत्स्वरूपप्राप्तये सततमनुस्मरणीय इति उत्तरपदेन सम्बन्धः ।
- प्रथमान्तं पदमभिधाय द्वितीयान्तमाह । यं च परमात्मानमणिप्राचष्टमहासिद्धिप्रसिद्धिमहसो
 मुनयोऽप्यामनन्ति — तत्स्वरूपोपलब्धये संततमभ्यस्यन्ति । किम्भूतम् ? तमसः परस्ताद् वर्तमानम्,
 तमांसि निकाचितानि कर्माणि विमलकेवलाऽऽलोकेन च तेषां पारे प्रतिष्ठितं सत्त्व-रजस्तमोगुण-
 त्रयातीतमित्यर्थः । तमहमेवेकरूपं परमात्मानं दुर्वारान्तरापरित्याजितात्मशक्तिः शरणं प्रपद्ये इत्युत्तरेण
 35 योगः । पुनः किं विशिष्टम् ? आदित्यवर्णं, आदित्यस्य प्रभापतेरिव वर्णः शोभा यस्य स तथा
 तम् । अत्राह परः—‘मनु परिमितक्षेत्रमात्रप्रकाशनमहसा मिहिरेण लोकालोकप्रकाशनप्रवरपरम-
 ज्योतिरूपस्य परमात्मनः साम्यमनुपपन्नम् । तथा चागमः—

“चंदाश्चगहाणं, पहा पयासेइ परिमियं खेतं ।

केवलियनाणलम्भो, लोयालोयं पयासेइ” ॥ १ ॥

इति' । आचार्यः—साधु, भोः सहृदय ? हृदयङ्गममभिदधासि, केवलं सकलेऽपि कलावत्प्रमुखे तेजस्विवर्गे विगणयद्भिरस्माभिर्मानोरेव किमपि तदुपमानलवलाभसम्भावनास्यादत्त्वमुपलब्धमित्यादित्यवर्णमित्यभिहितं, तत्त्वतस्तु सुमेरुरपमाणोरिव महदन्तरं परमात्मद्वादशात्ममहसोरिति । 5 आदित्योऽपि निरस्ततमस्त्वेन तमसः परस्ताद् भवति ।

तृतीयान्तं पदमाह । येन च भगवता परमात्मना क्लेशपादपाः सर्वेऽप्युदमूल्यन्त । “अविद्या- 5 स्मितारागद्वेषाभिनिवेशाः क्लेशाः ।” तत्र “अनित्याशुचिदुःखानात्मसु मिथ्याज्ञानमविद्या, दुर्धरा- हंकारश्चशात् सर्वत्राऽस्मीति भावोऽस्मिता, मनोक्षेपु शब्दादिष्यात्मनो गाढाभिष्वङ्गो रागः, तेज्वेवामनोक्षेपु भृशमप्रीतिविशेषो द्वेषः, अतत्त्वेऽपीदमित्यमेवेत्येकान्ताग्रहग्रहिलताऽभिनिवेशः” । 10 उपलक्षणं चैतदन्यासामपि घातिकर्मोत्तरप्रकृतीनाम् । पते च संसृत्यामात्मनोऽनादिसम्बन्धवशाद् बद्धमूलाः, प्रदर्शिततत्तद्विकारप्ररोहसंहृतयः, स्फुरदाध्यात्मिकाधिभौतिकाधिदैविकवेदनोदयप्रसून- संततयः, प्रकाशितामुष्मिकदुर्गदुर्गतिदुःखफलपटलाः पादपा इव पादपाः । ते च सङ्गत्यागादा- केवलोत्पत्तिं त्रिजगदप्रतिमलहस्तिमहेन येन भगवता दुस्तपतपोऽन्दोलनेन (?) चलाचलतामापाद्य 15 शुक्लध्यानसमुद्गण्डशुण्डात्रेडनेन समूलाः सहेलमुन्मूलितास्तेन त्रिजगद्वशायेनाहमपि नाथवान् स्यां भवेयमित्युत्तरेण योगः । येनासौ मामलब्धानां शानादिगुणानां लम्भनेन तेषामेव च लब्धानां परिपालनात्ताननुगृहाति ।

चतुर्थ्यन्तं पदमाह—मूर्ध्ना यस्मै नमस्यन्ति सुरासुरनरेश्वराः । यस्मै समूलोन्मूलितक्लेश- पादपाय भगवते सुरासुरनरेश्वराः । देवदानवमानवपतयः सकलक्लेशजालोच्छित्तिनिमित्तं मूर्ध्ना 20 उत्तमाङ्गेन सरभसं नमस्यन्ति । तस्मै त्रिभुवनसनातनगुरवे समाहितस्तदेकतानमानसोऽहमपि स्पृहयेयं, प्रणामादिनिमित्तं स्पृहामावहामीत्युत्तरेण सम्बन्धः । इदमुक्तं भवति । किल यद्यपि सुरासुरेश्वरादिवत् प्रत्यक्षाहत्प्रमाणादिसामग्री दुःखमा-समयसमुद्भूतस्य ममासंभविनी तथापि “मनोरथानामगतिर्न विद्यते” इति न्यायात् स्पृहामात्रमपि तावद् धारयामि येन सदभ्यस्ततया 25 भवान्तरेऽपि संस्कारोऽयमनुवर्तत इति ।

पञ्चम्यन्तं पदमाह—प्रावर्त्तन्त यतो विद्याः पुरुषार्थप्रसाधिकाः । यतो यस्मात् सर्वविदः 25 परमपुरुषात् पुरुषार्थानां धर्मार्थकाम-मोक्षलक्षणानां प्रसाधिकास्तदुपायोपदर्शिन्यो विद्याः शब्दविद्यादिकाः प्रावर्त्तन्त प्रादुरासन् । यतो द्वादशाङ्गीमूलनीवीमुत्पादादित्रिपदीं तदुचितेषु भगवान् स्वयमुदीरयति । न च द्वादशाङ्गीव्यतिरिक्तमन्यदपि विद्याङ्गमस्तीत्यतः समस्तविद्यानां भगवानेव प्रभवः । अतएव ततस्तस्मात् परमपुरुषानुध्यानादहमपि पुमयोंपलब्ध्या कृतार्थः कृतकृत्यो 30 भूयासमित्युत्तरेण योगः । पुरुषार्थोपायोपलब्ध्या च कृतकृत्यता समीचीनैवेति ।

षष्ठ्यन्तं पदमाह—यस्य ज्ञानं भवद्भाविभूतभावावभासरूत् । यस्य भगवतः परमात्मनो 30 घातिकर्मणामात्यन्तिकक्षयादुत्पन्नं ज्ञानं देशकालस्वभावविप्रकर्षैरनन्तरितमत एव भवद्भाविभूतभावा- वभासरूद् वर्त्तमानानागतातीतपदार्थसार्थप्रकटनपटिष्ठम् । तस्यैवम्भूतस्याहं किङ्करो भवेयमित्युत्तरेण योगः । अत्रायमाशयः—किलास्मिन् जगति यस्य विस्वादिद्वेन नानैकान्तिकोऽष्टाङ्गनिमित्तमात्राव- भासनपरो ज्ञानांशः स्यात् सोऽपि तदर्थिभिः प्रेयैरिव प्रतिक्षणमुपास्यते । यस्य च भगवतः 35 प्रागुपवर्णितस्वरूपं ज्ञानं तस्य किङ्करत्वमनुत्तरसुरा अपि कुर्युः । किमङ्ग ! मादशोऽङ्गभागिति ।

सप्तम्यन्तं पदमाह—यस्मिन् विज्ञानमानन्दं ब्रह्म चैकाङ्ग[त्वं]तां गतम् । यस्मिंश्च भगवति परमपरमेष्ठिनि विज्ञानमानन्दं ब्रह्म चैकात्मतां गतम् । तत्र मत्यादिज्ञानेभ्यः क्षायिकत्वेनाप्रतिपातिव्येना- १०

- નન્તદ્રવ્યપર્યાયગોચરત્વેન ચ વિશિષ્ટં કેવલલોકલક્ષણં જ્ઞાનં વિજ્ઞાનમ્ । આતન્દ્રં ચાત્મનઃ કદાપ્ય-
 લભ્યપૂર્વસ્વરૂપલાભસમુદ્ભવમિતરકારણકલ્યાપનિરપેક્ષમનુપાધિ મધુરમધ્યમાત્મનિકં સુખમેવ । બ્રહ્મ
 ચ પરમં પદમ્ । યદા ચ મનોપ્રમાદિકર્મપારવશ્યાવ્યાપિ મવસ્થઃ કેવલી ભવતિ તદાસ્મિન્ ભગવતિ
 કેવલિનિ વિજ્ઞાનમાનન્દં ચ વર્તંતે । અયં ચ પરમં પદં ગમિષ્યતીત્યાત્મવિજ્ઞાનાનન્દબ્રહ્મણાં મિયઃ
 5 પૃથગ્માયઃ સ્યાદેવ । શૈલેદ્યનન્તરં ચ સકલકર્મોદ્ગ્રાસપ્રશ્નયાદક્ષયં પદમુપેયુષ્યસ્મિન્ વિજ્ઞાનમાનન્દં બ્રહ્મ
 ચૈકાત્મતાં યાતિ સ ઇવ પરમાત્મા, સ ઇવ વિમાનં, સ ઇવાનન્દઃ, સ ઇવ પરમં બ્રહ્મેત્યભિન્નભાવતાં
 ભજતે । અતસ્તત્ર તસ્મિન્ પૂર્વોપવર્ણિતસ્વરૂપે પરમાત્મનિ સ્તોત્રેણ યથાર્થવાદેનાઈ સ્વામાત્મીયાં
 સરસ્વતી યાળીં પવિત્રાં પાવર્તીં કુર્યાં—વિદ્યામિત્યુત્તરેણ સમ્યગ્ચઃ । નનુ કિમસ્યાઃ પ્રથમં કિમપ્ય-
 પૂતત્યમસ્તીત્યુચ્યતે । સ્વકર્મપરિણામેનામ્યાતુસ્યા મયે ધંધમ્યમાણાનાં પ્રચલહાનાચરણોદયાદ્ વિશિષ્ટ-
 10 ચિત્તચેતન્યશૂન્યાનામતુમતામસુલભેય કવિત્વવસ્તુત્યસરસા સરસ્વતી, યદા ચ તથામન્યત્વેચિત્ત્યાન્
 સંઘટિતાપિ મયાભિનન્દિનાં સુરજરાદીનામસદ્ગુણોદ્ભાવનેનાત્માનં મલિનયતિ, તદા પરમાત્મપ્રશુતિ-
 સ્તુત્યચરોત્તુતિપ્રયોગમન્તરેણ કિમન્યદ્યમર્પણમસ્યાસ્તતઃ તત્ર સ્તોત્રેણેત્યુક્તમ્ । કિંચ અસ્મિન્
 મયકાન્તારે સંસારારણ્યે જન્મિનાં સત્કેશ્વરોદ્ગ્રાસપ્રશ્નસહસ્રજાતસ્ય જન્મનોડયતારસ્યાપીદં સદ્ગુણં
 વસ્તુતત્ત્વોદ્ભાવનમેવ ફલમ્ ।

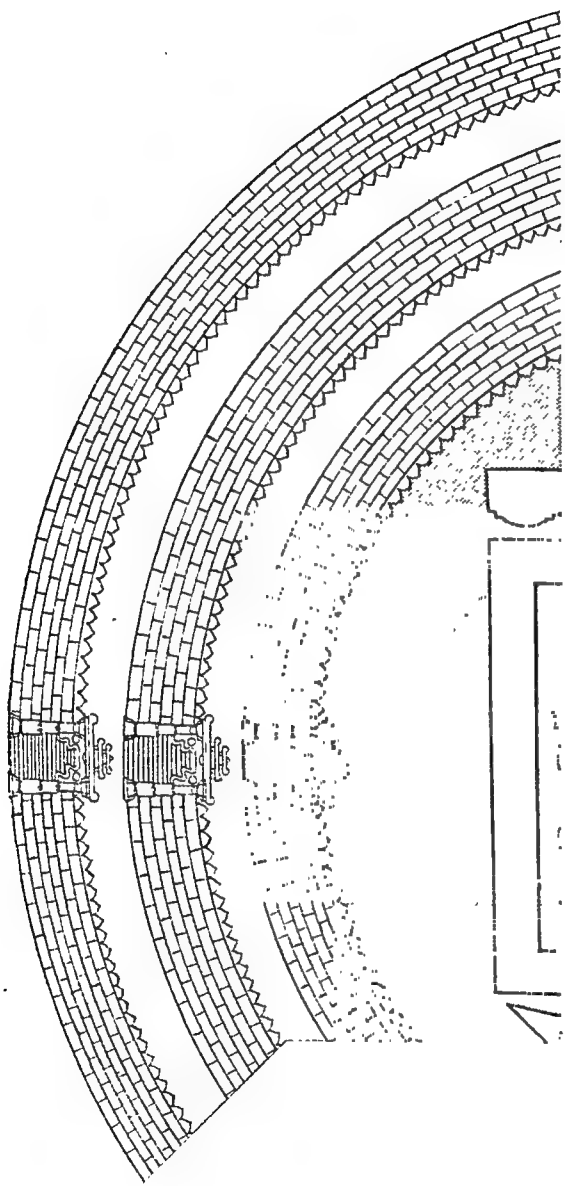
15

પરિચય

- કલિકાલસર્વજ્ઞ ભગવન્ શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યના શ્રી 'ધીનરાગસ્તોત્ર' યી યોગ વિદ્વાન્ અપરિચિત
 હશે ' મહારાજા કુમારપાલની દૈનિક પ્રાર્થના માટે રચામાં આવેલ ૯ ગ્રંથસ્તુતું આજે પણ અનેક મહાત્માઓ
 માથપૂર્વક પ્રતિદિન પારાયણ કરે છે । રોજ સવારમાં આ ગ્રંથનું સર્વપ્રકાર પારાયણ ન થાય ત્યાહુચી મોઝામાં વાંદ
 પણ ન નાહવાનો શ્રીકુમારપાલ મહારાજાનો દૃઢ અભિપ્રદ હતો । આ ગ્રંથ સાહિત્ય, ભક્તિ ચરે સર્વ દષ્ટિ
 20 પરિપૂર્ણ છે ।

શ્રી ધીનરાગસ્તોત્રની ૬૬ પ્રન શ્રીસોમોદયગણિકન અવચૂર્ણિ અને શ્રીપ્રમાનન્દસૂરિકન વિવરણ
 સાથે શ્રી કેસરબાઈ જ્ઞાનમંદિર, પાટણ, તરફથી વિ. સં. ૧૯૯૮ મા પ્રકાશિત થઈ છે । તેમાંથી પ્રસ્તુત
 સંસ્કૃત તારવીને અહીં રજૂ કર્યો છે ।

નન્તદ્રવ્યપર્યાયગોચરત્વેન ચ વિશિષ્ટં કેવલલોકલક્ષણં જ્ઞાનં વિજ્ઞાનમ્ । જ્ઞાતન્દં ધ્યાતમનઃ કદાપ્ય-
 લબ્ધપૂર્વસ્વરૂપલાભસમુદ્ભવમિતરકારણકથાપનિરપેક્ષમનુષાધિ મધુરમશ્વમાત્મ્યન્ટિકં સુખમેવ । પ્રહ્લ
 ચ પરમં પદમ્ । યદા ચ ભવોપમાદિકર્મપારવશ્યાદ્વાપિ ભવસ્થઃ કેવલી ભવતિ તદારિમન્ ભગવતિ
 કેવલિનિ વિજ્ઞાનમાનન્દં ચ ષત્તંતે । અર્થં ચ પરમં પદં ગમિષ્યતીત્યાત્મવિજ્ઞાનાનન્દપ્રદક્ષણાં મિથઃ
 ૫ પ્રવચ્ચમાવઃ સ્વાદેવ । શ્રીલેદયનન્તરં ચ સકલકર્મોદાપ્રસયાદક્ષર્યં પદમુપેયુષ્યસિમન્ વિજ્ઞાનમાનન્દં પ્રહ્લ
 ચૈકાત્મતાં યાતિ સ एव પરમાત્મા, स एव विज्ञानं, स एवानन्दः, ॥ एव परमं प्रदेत्यभिन्नभावतां
 મજતે । અતસ્તથ તસ્મિન્ પૂર્વોપવર્ણિતસ્વરૂપે પરમાત્મનિ સ્તોત્રેણ વચાર્થવાદેનાદં સ્વામાત્મીયાં
 સરસ્વતીં ઘાળીં પવિત્રાં પાવનીં કુર્યો—વિદ્યધ્યામિન્યુત્તરેણ સમ્યગ્ધઃ । નનુ કિમસ્યાઃ પ્રથમં કિમષ્ય-
 પૂતત્યમસ્તીત્યુચ્યતે । સ્વકર્મપરિણમેનાભ્યાધૃત્યા ભવે ધંધ્રમ્પમાણનાં પ્રવલજ્ઞાનાવરણોદયાદ્ વિશિષ્ટ-
 10 ચિત્તચૈતન્યશૂન્યાનામશુભતામસુલભ્યૈવ કવિત્વયક્તૃત્વસરસા સરસ્વતી, યદા ચ તથાભ્યત્યયેચિત્ત્યાત્મ
 લંઘટિતાપિ મધામિનન્દિનાં સુરનરાદીનામસદ્ગુણોદ્ભાવનેનાત્માનં મલિનયતિ, તદા પરમાત્મપ્રકૃતિ-
 સ્તુત્યર્ચનાસ્તુતિપ્રયોગમન્તરેણ કિમન્યદધમર્ચનમસ્યાસ્તતઃ તત્ર સ્તોત્રેણેત્યુક્તમ્ । કિન્ન મસ્મિન્
 મયજ્ઞાન્તારે સંસારારણ્યે જમ્મિનાં સાર્થોદ્યાપેકાદશાઙ્ગીસદ્ગતસ્ય અમ્મનોડપતારસ્યાપીદં સદ્ગુતં
 યસ્તુતરયોદ્ભાવનમેય વલ્લમ્ ।

15

પરિચય

કલિકાલસરંઘ ભગવાન્ શ્રીદેમચન્દ્રાચાર્યના થી 'વીતરાગસ્તોત્ર' થી કોળ વિદ્વાન્ અપરિચિત
 હશે ! મહારાજા કુમારપાલની દૈનિક પ્રાર્થના માટે રચાયેલ એ પ્રંથાનું આજે પણ અનેક મહાત્માઓ
 ભાવપૂર્વક પ્રતિદિન પારાયણ કરે છે । રોજ સવારમાં આ પ્રથનું સંપૂર્ણ પારાયણ ન થાય ત્યાંહુથી મોઢામાં કંઈ
 પણ ન નાલવાનો થીકુમારપાલ મહારાજાનો હદ અમિપ્રહ હતો । આ ગ્રંથ સાહિત્ય, ભક્તિ યોગે સર્વે દષ્ટિએ

20 પરિપૂર્ણ છે ।

શ્રી વીતરાગસ્તોત્રની એક પ્રત થીસોમોદયગણિત અવચૂર્ણિ અને શ્રીપ્રમાનન્દસુરિજીત વિવાળ
 સાથે શ્રી કેનરબાઈ જ્ઞાનમંદિર, પાટળ, તરફથી વિ. સં. ૧૯૯૮ મા પ્રકાશિત થઈ છે । તેમાંથી પ્રસ્તુત
 સંદર્ભ તારવીને અહીં રજૂ કર્યો છે ।

भट्टारक-श्रीमकलकीर्तिरचित-तत्त्वार्थसारदीपक-महाग्रन्थस्य संदर्भः

[पदस्य—भावना प्रकरणम्]

अथ पिण्डस्य ध्यानं प्राप्य, वक्ष्ये पदाक्षरोद्भवम् ।

ध्यानं पदस्य मध्यन्तस्थाधीनं मुक्तये सदा ॥ ३३ ॥

5

पदान्वादाय सागणि, योगिभिर्दे विधीयते ।

सिद्धान्तधीजभूतानि, ध्यानं पदस्यमेव तम् ॥ ३४ ॥

ध्यायेदनादिमिद्वान्तविन्यानां वर्णमातृकाम् ।

आदिनाथमुखोपत्रां, विद्यागमविभाषिणीम् ॥ ३५ ॥

पत्रपाटशरंगुत्तं, कमले नामिमण्डले ।

10

प्रतिपत्रं भ्रमन्तीं स, स्मरेद् द्रष्टव्यम् (स्त्र) पावलीम् ॥ ३६ ॥

‘अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ऋ, ॠ, ए, ऐ, ओ, औ, अं, अः ॥’

अनुवाद ०

पिण्डस्य ध्यानं विशेषे जणाध्यायी पदो—एते तु पदं ध्याने अक्षरोधी (अथवा पदना अक्षरोधी) रूपेण पदा एता ‘पदस्य ध्यानं’ विशेषे कथीयः । ए (पदस्य ध्यानं) अत्यंत स्वाधीनं छे तेयी ते 15 अनुष्ठाने मुक्ति माटे (सुसाध्य) प्राप्य छे ॥ ३३ ॥

सिद्धान्तना धीजभूतं सार पदोने अक्षरमधीने योगीओ जे ध्यान करे छे, ते ज ‘पदस्य ध्यान’ प्रवेष्टार्य छे ॥ ३४ ॥

वर्णमातृकानुं ध्यानं

श्री आदिनाथ भगवंतना मुखधी निकलेली, सुघटा आगमोनी रचना करनारी अने अनादि- 20 सिद्धान्तनां विन्यास पदवी वर्णमातृका (सिद्धमातृका)नुं ध्यान करहुं जोईएँ ॥ ३५ ॥

नामिमण्डलनां सोळ पत्रवाळा कमलना प्रत्येक पत्र उपर अनुक्रमे फरती सोळ स्वरोनी श्रेणिनुं स्मरण करहुं ॥ ३६ ॥

ते सोळ स्वरो आ प्रकारे छे—‘अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ए ऐ ओ औ अं अः ।’

० अन्यकारे पदस्य-ध्यानं विषे ‘ज्ञानार्थ’ना आधार लीखो होय एम लागे छे, कारण के केवल्ये श्लोकानुं 25 पौरो फेरकर सार आमां निरूपण छे । तेनी ग्रन्थामणी माटे ‘ज्ञानार्थ’ना प्रकरण ३८ पृ. ३८७ थी श्लोकानो अंक वर्गी नीवीएँ छैए ।

१. आ, श्लो. १. २. ओ, २। ३. आ, श्लो. ३।

चतुर्विंशतिपत्रादये, कञ्जे सत्कर्णिके हृदि ।

पञ्चविंशान् ककारादि-मान्तान् ध्यायेत् स व्यञ्जनान् ॥ ३७ ॥

ततो वदनराजीवे, ह्रैमे पत्राष्टभूषिते ।

चिन्तयेच्छेषवर्णाष्टौ, यकारादीन् प्रदक्षिणम् ॥ ३८ ॥

इमां प्रसिद्धसिद्धान्तप्रसिद्धां वर्णमातृकाम् ।

ध्यायेद् यः स श्रुताम्भोधेः, पारं गच्छेच्च तत्फलात् ॥ ३९ ॥

अथ मन्त्रं गणाधीशं, विद्यतत्त्वैकनायकम् ।

आदिमध्यान्तसङ्गदैः, स्वरव्यञ्जनसंभवम् ॥ ४० ॥

ऊर्ध्वाधोरेफसंयुक्तं, सकलं बिन्दुभूषितम् ।

एकाग्रमनसा ज्ञानिन् ! मन्त्रराजमिमं स्मर ॥ ४१ ॥

हृदयमा सुदर कर्णिका सहित चोवीश पत्रवाळा कम्बुमा 'क' थी 'म' सुधीना पचीश व्यञ्जनोर्तु तेगे (योगीए) ध्यान करवुं ॥ ३७ ॥

ए पछी मुखमां सुवर्णमल्लना आठ पत्रोमा प्रदक्षिणारूपे (कमशः करतर) बाकी रहेला 'म' आदि (य र ल व श ष स ङ) आठ वर्णोनु चिन्तन करवुं ॥ ३८ ॥

15

फलधृति

आ प्रकारनी (उपर जणावेली) प्रसिद्ध सिद्धांतोमा विरपात एवी वर्णमातृकानु जे पुरुष ध्यान करे ते तेना फलस्वरूपे क्षुत्सागरना पारने पामे ॥ ३९ ॥

मन्त्राधिराज ह्रै

हवे गणाधीश मन्त्र (ह्रै विशेषे जणावे छे के—) जे सर्व तत्त्वोना मुख्य नायक छे, जे आदि 20 (अ), मध्य (र) अने अंत (ह्रै)—ए रीते यना मेदो बडे स्वर अने व्यञ्जनशी उत्पन्न पाय छे, जे उपर अने नीचे रेफथी युक्त छे, जे कलाधी सहित छे अने जे बिन्दुधी शोभे छे; ते आ मन्त्रराज (ह्रै) तुं हे हानी। तुं एकाग्र मनधी स्मरण करै ॥ ४०-४१ ॥

१. शा. श्लो. ४। २. शा. श्लो. ५। ३. श. श्लो. ६। ४. शा. श्लो. ७।

५. 'ब्रह्मविद्याविधि' नामक अग्रकट जैन ग्रन्थमा व्या 'ह्रै'ने मन्त्रराज तरीके ओळखावता जणान्तुं छे के—
ऊर्ध्वाधोरेफमात्रान्तं, सकलं बिन्दुलान्ध्रमा ।

अनादितुल्यं तत्त्वं मन्त्रराजं प्रचक्षते ॥ ह्रै ॥

—द. लि. पत्र ९

६. श. श्लो. ८।

25

દેવામ(યુ)રનતં મિથ્યાદુર્બોધધ્વાન્તભાસ્કરમ્ ।

શુદ્ધં મૂર્દસ્થચન્દ્રાંશુકલાપન્યાસદિદ્મુચ્ચમ્ ॥ ૪૨ ॥

હેમાન્જકર્ણિકાસીનં નિર્મલં દિદ્મુ સાક્ષણે ।

સંચરન્તં ચ ચન્દ્રામં, જિનેન્દ્રતુલ્યમૂર્જિતમ્ ॥ ૪૩ ॥

ત્રાપ્તા કૈશિદ્ધરિઃ કૈશિદ્, બુદ્ધઃ કૈશિન્મહેશ્વરઃ ।

5

શિવઃ સર્વેસ્તથેશાનો; વર્ણોડયં કીર્તિતો મહાન્ ॥ ૪૪ ॥

મન્યમૂર્તિં કિલાદાય, દેવદેવો જિનઃ સ્વયમ્ ।

સર્વજ્ઞઃ સર્વગઃ શાન્તઃ, સાક્ષાદેપ વ્યવસ્થિતઃ ॥ ૪૫ ॥ ‘૬૬’ ॥

જ્ઞાનવીજં જગદ્વન્ધ્યં, જન્મ-મૃત્યુ-જરાપહમ્ ।

અકારાદિ-દ્વકારાન્તં, રેફવિન્દુકલાક્ષિતમ્ ॥ ૪૬ ॥

10

શુક્તિ-મૃત્તયાદિદાતારં, સ્વવન્તમમૃતામ્બુભિઃ ।

મન્ત્રરાજમિમં ધ્યાયેદ્, ધીમાન્ વિશ્વમુશાવહમ્ ॥ ૪૭ ॥

(તે મંત્ર) દેવો અને અસુગે વડે નમસ્કાર કરાયેલ, મિથ્યાજ્ઞાનરૂપ અન્યકાર (ને દૂર કરવા) માટે મૂર્ધ સમાન, પોતાના ઉપર રહેલા ચન્દ્ર(કલા)માંથી નીકળતા કિરણોના સમૂહ વડે દિગંતોને વ્યાપ્ત કરતો, સુવર્ણકમલનાં કર્ણિકામાં વિરાજમાન, નિર્મલ, દિશાઓમાં અને આકાશરૂપી આંગણમાં સંચરતા ચન્દ્ર સમાન, 15 પરમ સામર્થ્યશાળી અને શ્રીજિનેન્દ્રતુલ્ય છે’ ॥ ૪૨-૪૩ ॥

આ મહાન્ વર્ણ (૬૬) ને જ કેટલાક ત્રાપ્તા, કેટલાક હરિ, કેટલાક બુદ્ધ, કેટલાક મહેશ્વર, કેટલાક શિવ તથા કેટલાક ईશાન કહે છે’ ॥ ૪૪ ॥

તથેશ્વર ! આ મંત્રના રૂપ(આકૃતિ)ને ધારણ કરીને સ્વયં દેવાધિદેવ, સર્વજ્ઞ, સર્વવ્યાપી અને શાન્ત ણ્યા શ્રી જિનેશ્વર ભગવાન્ સાક્ષાત્ રહેલા છે’ ॥ ૪૫ ॥ તે મન્ત્ર આ છે—‘૬૬’ ।

20

મન્ત્રાધિરાજ અર્થ

(અથવા) બુદ્ધિમાન પુરુષે જેની આદિમાં ‘અ’ છે; અંતમાં ‘હ’ છે અને જે રેફ, કલા અને વિન્દુથી સહિત છે; જે જ્ઞાનવીજ છે; જગદ્વંધ છે; જન્મ, મૃત્યુ અને જરાને દૂર કરનાર છે; શુક્તિ (સાંસારિક સુખો) તેમજ શુક્તિને આપનાર છે; જેમાંથી અમૃતજલ ફરી રહ્યું છે અને જે સર્વ સુખોને લાવનાર છે, તે આ મન્ત્રરાજ ‘અર્હે’ નું ધ્યાન કરવું જોઈએ’ ॥ ૪૬-૪૭ ॥

25

નાસાગ્રે નિશ્ચલં વા ધ્રુવાન્તરે મહોઞ્વલમ્ ।
 તાલુરન્ધ્રેણ વાઽઽધ્યાન્તં, વિશન્તં વા મુલામ્બુવે ॥ ૪૮ ॥
 સકુદુચારિતો યેન, મન્ત્રોઽયં વા સ્થિરીકૃતઃ ।
 હૃદિ તેનાપવર્ગીય, પાથેયં સ્વીકૃતં પામ્ ॥ ૪૯ ॥
 ૬ યદૈવેષ મહામન્ત્રાથિતે ઘત્તે સ્થિર્તિ મુનેઃ ।
 તદૈવ કર્મસન્તાનપ્રારોહઃ પ્રવિશીર્યતે ॥ ૫૦ ॥
 મત્યેતીદં મહત્તત્ત્વમર્હનામોઞ્ઞવં બુધાઃ ।
 વિશ્વકલ્યાણતીર્થેષ્ઠં, શ્રીદં ધ્યાયન્તુ મુક્તયે ॥ ૫૧ ॥
 સર્વાવિસ્થાસુ સર્વત્ર, જપન્તુ વા નિરન્તરમ્ ।
 ૧૦ વિશુદ્ધે માનસે મન્ત્રં, નિશ્ચલં સ્થાપયન્તુ વા ॥ ૫૨ ॥ ‘અર્હે’ ॥
 તતો હકારમાર્ગં ચ, રેફ-વિન્દુ-કલોઞ્જિતમ્ ।
 સૂક્ષ્મં પ્રમાણં ચન્દ્રોચ્ચામં શાન્તિકારણમ્ ॥ ૫૩ ॥
 અણિમાદિમહર્દિનાં, જનકં ચિન્તયેન્ સુધીઃ ।
 અનુચાર્યં હૃદા નિર્યં, મવપ્રમણહાનયે ॥ ૫૪ ॥ ‘હ’ ॥

- ૧૫ તે મન્ત્રરાજ નાસિકાના અપ્રમાગ પર સ્થિર છે, અથવા ધ્રુમધ્યમા અત્યન્ત પ્રકાશમાન છે, અથવા તાલુરન્ધ્રથી આવે છે અને મુલકામલમાં પ્રવેશ કરે છે, એવું ધ્યાન કરેલું ॥ ૪૮ ॥
 જેને એક જ વાર આ મન્ત્રનો ઉચ્ચાર કર્યો છે અથવા હૃદયમાં સ્થિર કર્યો છે તે પુરુષે મોક્ષ માટે ઉત્તમ માર્ગ પ્રાપ્ત કર્યો છે ॥ ૪૯ ॥
 મુનિના ચિત્તમા આ મહામન્ત્ર સ્થિરતા કરે ત્યારથી જ (અર્થાત્ મુનિના ચિત્તમાં આ મહામન્ત્રની ૨૦ સ્થિરતા પતાની સાથે જ) કર્મોની પરપરાનો અંકુરો ધ્રુવમાં માટે છે ॥ ૫૦ ॥
 એ રીતે અર્હે નામમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા આ મહાતત્ત્વને જાણીને વિશ્વનું કલ્યાણ કરવામાં શ્રી તીર્થંકર સ્વરૂપ અને મોક્ષ (અને મુક્તિ) ને આપનાર એવા તે તત્ત્વ(અર્હે)નું વિદ્વાનોદ મુક્તિ માટે ધ્યાન કરેલું જોઈએ ॥ ૫૧ ॥
 અથવા સર્વ અવસ્થાઓમાં સર્વત્ર નિરન્તર તે મન્ત્રાધિરાજનો જાપ કરવો જોઈએ । અથવા વિશુદ્ધ ૨૫ મનમાં તે મન્ત્રને નિશ્ચલ રીતે સ્થાપવો જોઈએ ॥ ૫૨ ॥ તે મન્ત્ર આ છે—‘અર્હે’

‘હ’ કાર

તે પછી બુદ્ધિમાન પુરુષ સંસારભ્રમણની હાનિ માટે ઉચ્ચાર કર્યો વિના મન વધે કેતલ હકારને રેફ, કલા અને વિન્દુથી રહિત, સૂક્ષ્મ, પ્રકાશમાન અને ચન્દ્રોચ્ચામ જેવો ચિન્તવે । આથી ‘હ’કાર શાન્તિ અને અણિમાદિ મહર્દિઓનું કારણ છે ॥ ૫૩-૫૪ ॥ તે મન્ત્ર આ છે—‘હ’ ।

૧ શ. સ્તો. ૧૬ । ૨ શ. સ્તો. ૧૪ । ૩ શ. સ્તો. ૧૬ । ૪. શ. સ્તો. ૨૧ ।

૫. શ. સ્તો. ૨-૩, ટ. ૨૯૨ ।

ઐકારં વિસ્ફુરચન્દ્રકલાવિન્દુમહોજ્જ્વલમ્ ।
 નામાગ્રાહરનિષ્પન્નં, પચ્ચાનાં પરમેષ્ઠિનામ્ ॥ ૫૫ ॥
 ધર્માર્થકામમોક્ષાણાં, દાતારં વિશ્વપૂજિતમ્ ।
 હૃત્કજ્જકર્ણિકાસીનં, ધ્યાયેદ્ ધ્યાની શિવામૃતયે ॥ ૫૬ ॥
 અર્હન્તો અશરીરાશ્ચાર્યા વિશ્વનતક્રમાઃ ।
 ઉપાધ્યાયાઃ ગતાઃ પારં, શ્રુતાવ્ધેર્મુનયઃ પરં ॥ ૫૭ ॥
 ણ્યાં પંચનમસ્કારપદાનાં પ્રથમાર્શરં ।
 નિષ્પાદિતોડ્યમોક્ષારો, વુદ્ધેઃ સર્વાર્થસિદ્ધિદઃ ॥ ૫૮ ॥
 એપ મન્ત્રો જગત્પ્રયાતઃ, કામદઃ કામધેનુવત્ ।
 ધ્યાનીનાં કલ્પશાલીવ, સમીહિતફલપ્રદઃ ॥ ૫૯ ॥
 ચિન્તામણિરિવામીષસિદ્ધિકૃન્મૂલમન્ત્રજઃ ।
 ધ્યાતવ્યોડનિશ્ચમત્પર્યં, સર્વકાર્યાર્થસિદ્ધયે ॥ ૬૦ ॥
 સ્તમ્ભનેડ્યં સુવર્ણામ્બો, વિદ્રેપે કજ્જલપ્રમઃ ।
 વચ્ચાદિકરણે રક્તો, ધ્યેયઃ શુભ્રોડ્ય હ્રાનયે ॥ ૬૧ ॥

5

10

'ૐ'કાર

15

અથવા ધ્યાની પુરુષ વિસ્ફુરણમાણ ચન્દ્રકલા અને વિન્દુ વડે મહોજ્જ્વલ અને હૃદયકમલની
 કર્ણિકામાં વિરાજમાન એવા ઐકારનું મોક્ષ માટે ધ્યાન કરે । તે ઐકાર પાંચ પરમેષ્ઠિઓના નામના પ્રથમા-
 ક્ષરો (અ+અ+આ+ઉ+ન+) થી નિષ્પન્ન, વિશ્વ વડે પૂજિત અને ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષને આપનાર
 છે' ॥ ૫૫-૫૬ ॥

વિશ્વ જેમના ચરણોમાં નમ્યું છે એવા અર્હન્તો, અશરીરી—સિદ્ધો તથા આચાર્યો, શ્રુતસિંધુના 20
 પારને પામેલા ઉપાધ્યાયો અને શ્રેષ્ઠ મુનિઓ—૯ પંચનમસ્કાર (નમસ્કાર મહામંત્ર)ના પદોના પ્રથમ
 અક્ષરો વડે (ગણધરાદિ) વુદ્ધિમાન પુરુષો૯ સર્થ પ્રયોજનોની સિદ્ધિને આપનાર આ ઐકારને નિષ્પાદિત કાર્યો
 છે ॥ ૫૭-૫૮ ॥

આ મંત્ર જગતમાં વિખ્યાત, કામધેનુની જેમ હૃદિષ્ટ વસ્તુઓને આપનાર અને ધ્યાની પુરુષોને
 કલ્પવૃક્ષની જેમ સમીહિત—ચાંછિત ફલને આપનાર છે ॥ ૫૯ ॥

25

મૂલમંત્રમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ આ ઐકાર ચિન્તામણિની જેમ ચાંછિતોની સિદ્ધિને કરનાર છે । તેથી
 સર્વ કાર્યો અને અર્થોની સિદ્ધિ માટે પ્રતિદિન એનું ઘણું ધ્યાન કરવું જોઈએ ॥ ૬૦ ॥

સ્તમ્ભનમાં સુવર્ણસદૃશ કાંતિવાળો, વિદ્રેપમાં કાજલ સમાન પ્રભાવાળો, વશીકરણાદિમાં રક્ત અને
 પાપનાશ માટે શુભ્ર ઐકાર ધ્યેય છે' ॥ ૬૧ ॥

અથૈવોડનિશં ધ્યેયઃ, સર્વત્રૈવ શશિપ્રભઃ ।

કર્માસિદ્ધાન્તયે કૃત્યે, કિન્નસત્કલ્પનૈઃ સતામ્ ॥ ૬૨ ॥ ૐ ॥

મહાપદ્મગુરોર્નામ, નમસ્કારમુસંભવમ્ । (૧)

મહામન્ત્રં જગજ્જ્યેષ્ઠમનાદિસિદ્ધમાદિમમ્ ॥ ૬૩ ॥

ધ્યાયન્તુ વા જપન્તુઽર્ચદેશ્વાઃ સર્વાર્થસાધકમ્ ।

યુક્ત્યા કમલજાપ્યેન, વશીકૃત્ય ચલં મનઃ ॥ ૬૪ ॥

મસ્તકસ્થે સ્ફુરચન્દ્રામેઽજ્જે પત્રાષ્ટભૂષિતે ।

સ્થાપયેત્ કર્ણિકામધ્યેઽર્દ્ધન્ટં પૂર્વાદિદિશુ ચ ॥ ૬૫ ॥

ચતુર્ણાં પદ્મપત્રેષુ, સિદ્ધં છરિમનુક્રમાત્ ।

ઉપાધ્યાયં પરં સાધું, વિદિકપત્રેષુ દર્શનમ્ ॥ ૬૬ ॥

જ્ઞાનં વૃત્તં તપો ધ્યાની, સ્થાપયેત્ ધ્યાનસિદ્ધયે ।

કર્ણિકાયાં લપેઢ્ ધ્યાયેત્, વાઙ્મયૌ મન્ત્રં ચ્યુતોપમમ્ ॥ ૬૭ ॥

મહાપદ્મગુરુણાં પદ્મત્રિશદશ્વરપ્રમમ્ ।

ઉચ્છ્વાસૈભિરેકાગ્રચેતસા ભવહાનયે ॥ ૬૮ ॥

સતથતુર્દિશાપત્રેષુ મન્ત્રાંશ્વતુરઃ સ્મરેત્ ।

ક્રમાત્ વિદિશુ પત્રેષુ, નમસ્કારાંશ્વતુરપ્રમાન્ ॥ ૬૯ ॥

અથવા રોજ સર્વત્ર ચદ્ર સમાન પ્રભાવાળા ૐકારનું જ કર્મશત્રુના નાશ માટેના કૃત્યમાં ધ્યાન કરતું જોઈએ । સત્પુરુષોને વીજી અસત્ કલ્પનાઓનું શું પ્રયોજન ? ॥ ૬૨ ॥ ૐ ॥

નમસ્કાર મહામત્રમા રહેલા (અરિહત-સિદ્ધ-આપરિય-ઉવચ્ચાય-સાદુ રૂપ) પાંચ મહાગુરુઓના નામથી નિષ્પન્ન થયેલ મહામત્ર કે જે જગતમાં શ્રેષ્ઠ છે, અનાદિ-સિદ્ધ છે, આદિમ છે અને સર્વ અર્થોનો સાધક છે, તેનું દક્ષ પુરુષોએ કમલજાપ વડે યુક્તિર્ધ્વક ચંચલ મનને વશ કરીને જાપ અથવા ધ્યાન કરતું જોઈએ ॥ ૬૩-૬૪ ॥

મસ્તકમા રહેલા (બ્રહ્મરન્ધ્રચક્રમા), સ્ફુરત્યમાન ચન્દ્ર જેવા, આઠ પત્રોથી શોભતા કમલની કર્ણિકામાં વધે અર્દ્ધન ભગવતને સ્થાપન કરવા અને પૂર્વ આદિ દિશાઓમાંના ચાર પત્રોમાં અનુક્રમે સિદ્ધ મગતંત, સુરિ મગતંત, ઉપાધ્યાય ભગવત અને સાધુ ભગવતને સ્થાપન કરવા; તેમજ વિદિશાઓની પાંચડી-ઓમાં અનુક્રમે દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપને ધ્યાની પુરુષે ધ્યાનની સિદ્ધિ માટે સ્થાપન કરવા । તે પૂર્વે પ્રથમત કર્ણિકામાં નિરુપમ એવા પાંચ મહાગુરુઓના પાત્રીશ અક્ષર પ્રપાળ (મંત્ર)નો ત્રણ શ્વાસોચ્છ્વાસમાં એકાગ્રચિત્તથી મઘની હાનિ માટે જાપ કરવો અથવા ધ્યાન કરવું ॥ ૬૫-૬૮ ॥

૯ પછી ચાર દિશાના પત્રોમાંના ચાર મંત્રોનું સ્મરણ કરવું અને તે પછી ક્રમશઃ વિદિશાઓના ૩૦ પત્રોમાં ચાર પ્રકારના નમસ્કારનું ચિતન કરવું (૧) ॥ ૬૯ ॥

અનેન વિધિના ભાલે, મુલે કષ્ઠે હૃદિ સ્ફુટમ્ ।
 નાભૌ પદ્મે ચ સંસ્થાપ્યં, મન્ત્રં નવનવોત્તમમ્ ॥ ૭૦ ॥
 નમસ્કારાઞ્જપેદ્ દક્ષોઽવરોહાઽઽરોહણેન ચ ।
 દ્વિ-પદ્મપદ્મે સર્વેઽમી, નમસ્કારાથ્થ પિણ્ડિતાઃ ॥ ૭૧ ॥
 વિશ્વકલ્યાણદાઃ સન્તિ, લ્પટોત્તરશતપ્રમાઃ ।
 કૃત્સ્તનકર્મારિસંતાનં, ધન્તો વિશ્વશુભાવહાઃ ॥ ૭૨ ॥
 જાપ્યેન કમલાચ્ચેનાનેન યોગી લમેત મોઃ ।
 મુઞ્જાનોઽપ્યુપવાસસ્ય, કર્મણાં નિર્જરાં પરામ્ ॥ ૭૩ ॥
 અપરાજિતમન્ત્રોઽયં, વિશ્વમન્ત્રાગ્રિમો મહાન્ ।
 નિરોપમ્યો જગત્ક્યાતો, જગદ્વન્ધો જગદ્વિતઃ ॥ ૭૪ ॥
 અનેન મન્ત્રવજ્રેણ, હતા દુઃકર્મપર્વતાઃ ।
 શતલ્પ્ઠં ક્રમાદ્ યાન્તિ, યોગિનાં મુક્તિરોધકાઃ ॥ ૭૫ ॥
 મહામન્ત્રપ્રભાવેન, વિમ્બજાલાન્યનન્તશઃ ।
 દુષ્ટારિ-નૃપ-ચૌરાદિજાનિ નશ્યન્તિ તત્ક્ષણમ્ ॥ ૭૬ ॥

5

10

આ વિધિ ખાલપદ્માં, મુલપદ્માં, કંઠપદ્માં, હૃદયકમલમાં અને નાભિકમલમાં નવનવી રીતે 15 ઉત્તમ (?) એવા મંત્રને સ્પષ્ટ સ્થાપન કરવા (?) ॥ ૭૦ ॥

કુશલ મનુષ્યે અવરોહ અને આરોહપૂર્વક નમસ્કારનો જાપ કરવો । ચાર પદ્મોમાં આ વધા નમસ્કારોનો સમાવેશ થયેલો છે ॥ ૭૧ ॥

એક સો ને આઠ સંખ્યા પ્રમાણ નમસ્કારો (નો જાપ) જગતનું કલ્યાણ કરનાર, સમસ્ત કર્મરૂપ શત્રુઓની પરંપરાનો નાશ કરનાર અને સર્વ શુભને લાવનાર થાય છે ॥ ૭૨ ॥

20

આવી રીતે ‘કમલ’ જાપથી આ મંત્રનો જાપ કરતો યોગી પુરુષ ઉપવાસી ન હોવા છતાં ઉપવાસનું ફળ મેળવે છે; અને કર્મની ઉત્તમ નિર્જરા કરે છે ॥ ૭૩ ॥

આ ‘અપરાજિત’ મંત્ર સઘળા મંત્રોમાં પ્રથમ છે, મહાન્ છે, અનુપમ છે, જગતમાં પ્રસિદ્ધ છે, જગત (ના પુરુષો) ને વંદનીય છે અને જગતનું હિત સાધનારો છે ॥ ૭૪ ॥

આ મંત્રરૂપ વજ્ર વડે, યોગીઓને મુક્તિમાર્ગમાં રોધ કરનાર દુષ્કર્મરૂપ પર્વતો મેદાઈ જતાં ક્રમશઃ 25 સંકટો ટુકડાને પામે છે (અર્થાત્ કર્મોના ચૂરેચૂરા થઈ જાય છે) ॥ ૭૫ ॥

આ મહામંત્રના પ્રભાવથી દુષ્ટ, શત્રુ, રાજા અને ચોરથી ઉત્પન્ન થયેલ અનન્ત પ્રકારનાં વિશ્વોની જાળો તત્ક્ષણ નાશ પામી જાય છે ॥ ૭૬ ॥

ગ્રહ-વ્યન્તર-શાકિન્યાદયો દુષ્ટાન્ન નિર્જરાઃ ।

સન્મન્ત્રજપનેનાહો, કર્તુ નોપદ્રવં ક્ષમાઃ ॥ ૭૭ ॥

સતાં મન્ત્રમહાશક્ત્યા, નામા વ્યાઘ્રા ગજાદયઃ ।

કીર્તિતા ઇવ જાયન્તે, ચોપસર્ગા અનેકઢાઃ ॥ ૭૮ ॥

દુઃસાધ્યાઃ સક્લા રોગાઃ, કુષ્ઠ-શૂલાદયોઽશુભાઃ ।

ક્ષણાદ્ યાન્તિ ક્ષયં પુંસાં, મન્ત્રધ્યાનમહૌષધાત્ ॥ ૭૯ ॥

મન્ત્રજાપ્યામ્બુભિઃ સિક્તાઃ, શામ્યન્તિ બહ્વયોઽસ્થિલાઃ ।

જલ-સ્થલભયાઃ સર્વે, વિલીયન્તેઽસ્ય શક્તિઃ ॥ ૮૦ ॥

અનેન મન્ત્રયોગેન, મહાપાપકલક્રિતાઃ ।

શુદ્ધયન્તિ જન્તવઃ, કૂરાસ્ત્યજન્તિ કૂરતાં પરે ॥ ૮૧ ॥

સત્ત્વવ્યસનસંસક્તા, અજ્ઞનાઘાત્ર તસ્કરાઃ ।

પ્રાપ્ય મિત્રમિમં મૃત્યૌ, તત્પુણ્યેન દિવં ગતાઃ ॥ ૮૨ ॥

જિનશાસનમધ્યેડયં, સારો મન્ત્રાધિપો મહાન્ ।

ઉદ્ધારઃ સર્વપૂર્વાણાં, તત્ત્વાનાં તત્ત્વમુત્તમમ્ ॥ ૮૩ ॥

કિમત્ર બહુભિઃ પ્રોક્તૈર્મન્ત્રરાજપ્રસાદતઃ ।

ધ્યાનિનાં જાયતે મુક્તિઃ, ક્ષા વાર્તા પરવસ્તુપુ ॥ ૮૪ ॥

આ સન્મન્ત્રનો જાપ કરવાથી, લેખેલ ગ્રહો, વ્યંતરો, શાકિનીઓ વગેરે અને દુષ્ટ દેવતાઓ ઉપદ્રવ કરવાને શક્તિમાન થતા નથી ॥ ૭૭ ॥

આ મંત્રનાં મહાશક્તિયી સન પુરુષોને સર્વો, વાથો અને હાથીઓ વગેરે; તેમજ અનેક પ્રકારના 20 ઉપસર્ગો જાણે કીર્તિત કર્યા હોય એવા બની જાય છે ॥ ૭૮ ॥

મનુષ્યોના દુઃસાધ્ય એવા કોરો, શૂલ વગેરે સર્વ અશુભ રોગો આ મંત્રના ધ્યાનરૂપ ઔષધથી તરતમા ક્ષય પામી જાય છે ॥ ૭૯ ॥

સમગ્ર પ્રકારના અગ્નિઓ આ મંત્રના જાપરૂપ પાણીથી સિંચાતાં શમી જાય છે અને જલ તેમ જ ૨૫ સ્થલના સપ્તઢા મયો આ મન્ત્રની શક્તિથી નાશ પામે છે ॥ ૮૦ ॥

મહાપાપથી બલ્લકિન થયેલાં પ્રાણીઓ આ મન્ત્રનો યોગ થવાથી શુદ્ધ પૃથ્લે પવિત્ર બની જાય છે 25 અને કૂર પ્રાણીઓ પણ તેમનું ઘાતકીયણ હોડી દે છે ॥ ૮૧ ॥

સાતે વ્યસનમા દુઃખેલા એવા અજન વગેરે ચોરો પણ મૃત્યુકાલે આ મંત્રરૂપ મિત્રને પામીને તેના પુણ્યથી જ રરર્ગને પ્રાપ્ત કરું ॥ ૮૨ ॥

જિનશામનનાં આ (મન્ત્ર) સારભૂત મહાન્ મન્ત્રરાજ છે, સમસ્ત પૂર્વોના ઉદ્ધાર સ્વરૂપ છે અને ૩૦ તત્ત્વોનાં ઉત્તમ તત્ત્વ છે ॥ ૮૩ ॥

અહીં વડુ કહેવાથી શુ (વસ્તુનઃ) આ મંત્રરાજની કૃપાથી ધ્યાની પુરુષોને મુક્તિ આવી મળે ૩5 ત્યારે બીજી વસ્તુઓ મળે એમ આશ્ચર્ય જ શુ છે ! ॥ ૮૪ ॥

વિજ્ઞાપેતિ સુખે દુઃખે, પથિ દુર્ગે રમે સ્થિતૌ ।
 આસને શયને સ્થાને, રોગક્લેશાદિકે સતિ ॥ ૮૫ ॥
 સર્વાવસ્થાસુ સર્વત્ર, મહામન્ત્રઃ શિવાર્થિભિઃ ।
 જપનીયોઽથવા ધ્યેયો, ન મોક્તવ્યો ક્વચિદ્વદઃ ॥ ૮૬ ॥
 વાચો વા વિશ્વકાર્યાણાં, સિદ્ધયેઽત્ર પરત્ર ચ ।
 તથાસંખ્યા વિધેયાસ્ય, સહસ્ર-લક્ષ-ક્રોટિભિઃ ॥ ૮૭ ॥
 “ળમો અરહંતાળં, ળમો સિદ્ધાળં, ળમો આદિ(ય)રિયાળં,
 ળમો ઉવજ્ઞાયાળં, ળમો લોઁ સત્ત્વસાહૂળં ॥”
 પઞ્ચસદ્ગુરુનામોત્થાં પોઢશાક્ષરભૂપિતામ્ ।
 મહાવિદ્યાં જગદ્વિદ્યાં, સ્મર સર્વાર્થસિદ્ધિદામ્ ॥ ૮૮ ॥
 અસ્યાઃ શતદ્વયં ધ્યાની, જપેત્ તહ્લીનમાનસઃ ।
 અનિચ્છન્નપ્યવામોત્પુપવાસપરં ફલમ્ ॥ ૮૯ ॥
 “અર્હત્-સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાયસર્વસાધુભ્યો નમઃ ॥”

5

10

એ પ્રમાણે જાણીને સુખમાં, દુઃખમાં, માર્ગમાં, પર્વતમાં, યુદ્ધસ્થાનમાં, વૈસવામાં, શયનસ્થાનમાં અને રોગ તેમજ કલહ આવી પડે ત્યારે—સઘલી અવસ્થામાં અને સઘલે સ્થલે મોક્ષના અર્થીઓએ આ મહામંત્રનો 15 જાપ કરવો; અથવા આ (મંત્ર)નું ધ્યાન કરવું પણ કદાપિ હૃદયમાંથી તેને દૂર ન કરવો ॥ ૮૫-૮૬ ॥

આ લોક અને પરલોકમાં સમસ્ત કાર્યો અને વાણીની સિદ્ધિ માટે આ મંત્રનો હજાર, લાખ અને કરોડ સંખ્યા પ્રમાણનો જાપ કરવો ॥ ૮૭ ॥

તે મંત્ર આ પ્રકારે છે:—

“ળમો અરહંતાળં, ળમો સિદ્ધાળં, ળમો આદિ(ય)રિયાળં, ળમો ઉવજ્ઞાયાળં, ળમો 20 લોઁ સત્ત્વસાહૂળં ॥”

પાંચ સદ્ગુરુઓના નામથી નિષ્પન્ન થયેલ જે સોલ અક્ષરોથી શોભતી ‘મહાવિદ્યા’ છે, તે સઘલ્લા અર્થની સિદ્ધિ આપનારી જગત્-વિદ્યા છે, તેનું તું સ્મરણ કર ॥ ૮૮ ॥

આ (વિદ્યા)માં એકાગ્ર મનવાલો ધ્યાની પુરુષ વસો વાર આ વિદ્યાનો જાપ કરે તો ન ઇચ્છવા છતાંયે ઉપવાસનું સુંદર ફલ મેલશે છે ॥ ૮૯ ॥

25

તે વિદ્યા આ પ્રકારે છે:—

“અર્હત્-સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાયસર્વસાધુભ્યો નમઃ ॥”

વિદ્યાં ચતુર્વર્ણસંયુક્તામર્હત-સિદ્ધસુનામજામ્ ।

તત્ત્વભૂતાં જગત્સારાં, જપન્તુ ધ્યાનિનોડનિયમ્ ॥ ૧૦ ॥

યે જપન્તિ ત્રિશુદ્ધયેમાં, વિદ્યાં ત્રિશતસમ્મિતામ્ ।

સંવરેણ સમં તેષાં, ચતુર્થતપસઃ ફલમ્ ॥ ૧૧ ॥

5

“અરહંત-સિદ્ધ ॥”

ચતુર્વર્ણમયં મન્ત્રં, ચતુર્વર્ગેકસાધનમ્ ।

અર્હન્નામભયં વિશ્વજ્યેષ્ઠં જપન્તુ ધીધનાઃ ॥ ૧૨ ॥ (અરિહંત)

આદિમં ચાર્હતો નામ્નોઽકારં પશ્ચશ્વતપ્રમમ્ ।

વરં જપેત્ ત્રિશુદ્ધયા યઃ, સ ચતુર્થફલં ત્રયેત્ ॥ ૧૩ ॥

10

एतत् स्वरूपं फलं प्रोक्तं, शाल्वे रुच्यास्तपे सताम् ।

किन्त्वमीषां फलं सम्पक्, संवरो निर्जरा शिवम् ॥ ૧૪ ॥

પશ્ચસદ્ગુરુનામાગ્રશરોઽમૃતાં જગન્મતામ્ ।

પશ્ચવર્ણમયીં સારાં, મહાવિદ્યાં સમુદૃતામ્ ॥ ૧૫ ॥

વીજબુદ્ધયા શ્રુતસ્કન્ધામ્બુધેર્ધ્યાયન્તુ સદુષાઃ ।

15

होकारादिमहापञ्चतत्त्वोक्कारोपलक्षिताम् ॥ ૧૬ ॥

અરિહંત અને સિદ્ધના સુદર નામોમયી ઉત્પન્ન થયેલી છ વર્ણોવાળી વિદ્યા તત્ત્વભૂત છે અને જગતમાં સારભૂત છે—તેનો ધ્યાની પુરુષો સદા જાપ કરો ॥ ૧૦ ॥

જે પુરુષો મન, વચન અને કાપાની શુદ્ધિથી આ વિદ્યાનો ત્રણસો વાર જાપ કરે છે, તેમને સંવર થાય છે. પટલે આવનાં કર્મોં રોકાય છે અને સાથે સાથે ઉપવાસતપનું ફલ મળે છે ॥ ૧૧ ॥

20

તે વિદ્યા આ પ્રકારે છે—“અરહંત-સિદ્ધ ॥”

વિશ્વમાં મહાન્ એવો અર્હન્ નામમયી ઉત્પન્ન થયેલો ચાર વર્ણમય (અરિહંત) મંત્ર ચાર વર્ગ (ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ) ને સાધનાગે છે, તેનો બુદ્ધિશાઠી પુરુષો જાપ કરે ॥ ૧૨ ॥

અર્હંત નામના આદિ અકારનો (અરિહંત) મન, વચન અને કાપાની શુદ્ધિ થકે જે સાધક પાંચસો વાર જાપ કરે છે તે એક ઉપવાસનું ફલ મેળવે છે ॥ ૧૩ ॥

25

સમ્મન પુરુષોને રુચિ ઉત્પન્ન કરવા માટે શાશ્વત દર્શાવેલું આ સ્વરૂપ ફલ છે, પરન્તુ આ મંત્રોનું વાસ્તવિક ફલ તો મંવર, નિર્જરા અને મોક્ષ છે ॥ ૧૪ ॥

જગતે જેને નમસ્કાર કર્યો છે એવી, પાંચ સદ્ગુરુઓના નામના પ્રથમ અક્ષરોમયી નિષ્પન્ન થયેલી અને સારભૂત એવી (અસિ આ ડ સા) પાંચ વર્ણમયી મહાવિદ્યા, જેનો શ્રુતસ્કન્ધરૂપ સમુદ્રમાપી વીજ-બુદ્ધિ લબ્ધિથી ઉદ્ધાર કરાયેલો છે, તેનો વિદ્યાન્ પુરુષો જાપ કરો । તે વિદ્યા હોંકાર વગેરે (હોં હ્રીં હ્રૂં હ્રોં હ્.) પાંચ મહાતત્ત્વો 30 અને ઝંકારથી ઉપલક્ષિત છે ॥ ૧૫-૧૬ ॥

અનન્યશરણીભૂય જપેદ્ યસ્ત્રિજગદુરુમ્ ।

इमां चतुःशतान्तं स, चतुर्थस्य फलं भजेत् ॥ ९७ ॥

અનયા વિઘયા પુંસાં, જન્મ-મૃત્યુ-જ[રા] દ્રુતમ્ ।

हीयन्ते कर्मभिः सार्धं, दौक्ते शिवसम्पदः ॥ ९८ ॥

“ॐ ह्रीं ह्रीं हूं ह्रीं ह्रः अ सि आ उ सा नमः ॥”

5

अर्हत्-सिद्ध-त्रिधासाधुधर्मान् केवलिभाषितान् ।

विश्वमाङ्गल्यकर्तृन्, विश्वलोकोत्तमान् परान् ॥ ९९ ॥

વિશ્વશરણ્યભૂતાંશ્ચ, ધ્યાયન્તુ તત્પદાર્થિનઃ ।

चतुरोऽत्र चतुर्भङ्गलाद्यैः पदैः परैः सदा ॥ १०० ॥

લોકોત્તમપદાઃ પૂજ્યાઃ, શરણ્યાશ્વાર્હદાદિકાઃ ।

10

एतद्व्यानवतां ध्यानान्मङ्गलानि पदे पदे ॥ १०१ ॥

સંપદ્યન્તેઽત્ર વાડમુત્ર, સમ્પદસ્ત્રિજગઃક્રવાઃ ।

धर्मार्थकाम-मोक्षार्थाः, ग्रन्थ्यन्त्यापदोऽखिलाः ॥ १०२ ॥

“चत्वारि मंगलं । अरिहंता मंगलं । सिद्धा मंगलं ।

साहू मंगलं । केवलिपण्णत्तो धम्मो मंगलं ।

15

જે મનુષ્ય ત્રણ જગતના ગુરુ શ્રીઅર્હંતના અનન્ય શરણે જઈ એ વિદ્યાનો ચાર સો વાર જાપ કરે છે તે ઉપવાસનું ફલ મેળવે છે ॥ ૯૭ ॥

આ વિદ્યાથી મનુષ્યનાં કર્મોની સાથે જ જન્મ, મૃત્યુ અને જરા (ઘટ્ટાવસ્થા) જલદીથી ઘટે છે અને તે શિવસંપત્તિને પ્રાપ્ત કરે છે ॥ ૯૮ ॥

તે વિદ્યા આ પ્રકારે છે:—

20

“ॐ ह्रीं ह्रीं हूं ह्रीं ह्रः अ सि आ उ सा नमः ॥”

વિશ્વનું મંગલ કરનાર, જગતના લોકોમાં સર્વોત્તમ અને જગતને શરણ્યભૂત એવા અરિહંત, સિદ્ધ ત્રણ પ્રકારે (?) સાધુ અને કેવલી મગવંતોએ ઉપદેશેલ ધર્મ—એ ચારેનું ‘ચત્તારિ મંગલ’ આદિ ઉત્તમ પદોથી તે પદવીના અર્થો મનુષ્યો હંમેશાં ધ્યાન કરો ॥ ૯૯-૧૦૦ ॥

“તે (ઉપર્યુક્ત) અરિહંત વગેરે લોકોમાં ઉત્તમ પદવાળા છે, પૂજ્ય છે અને શરણ્યભૂત છે,” આ પ્રકારે ધ્યાન કરનારાઓને તેમના ધ્યાનના પ્રમાણથી પગલે પગલે મંગલ પ્રગટે છે । ત્રણ જગતમાં રહેલી સંપત્તિઓ અને ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષરૂપ પુરુષાર્થો આલોક અને પરલોકમાં પ્રાપ્ત થાય છે; તથા સર્વ આપત્તિઓ નાશ પામે છે ॥ ૧૦૧-૧૦૨ ॥

તે મંત્ર આ પ્રકારે છે:—

“चत्वारि मंगलं । अरिहंता मंगलं । सिद्धा मंगलं । साहू मंगलं । केवलिपण्णत्तो धम्मो मंगलं ।”

30

“ચત્તારિ લોગુત્તમા । અરિહંતા લોગુત્તમા । સિદ્ધા લોગુત્તમા ।

સાહુ લોગુત્તમા । કેવલિપ્પણત્તો ધમ્મો લોગુત્તમો ।

“ચત્તારિ સરણં પવજ્જામિ । અરિહંતે સરણં પવજ્જામિ । સિદ્ધે સરણં પવજ્જામિ ।

સાહુ સરણં પવજ્જામિ । કેવલિપ્પણત્તં ધમ્મં સરણં પવજ્જામિ ॥”

મુક્તેઃ સૌધં દ્રુતારોદુભિમાં સોપાનમાલિકામ્ ।

અર્હત્-સિદ્ધ-સયોગિશ્રીકેત્રત્યક્ષરસંભવામ્ ॥ ૧૦૩ ॥

આઘૌંકારમયીં સારાં, વિદ્યાં ધ્યાયન્તુ યોગિનઃ ।

શ્રયોદય (પંચદશ) સુવર્ણોદ્યાં, ગુણસ્થાનગુણાક્ષયે ॥ ૧૦૪ ॥

“ૐ અરિહંત સિદ્ધ સયોગિકેવલી સ્વાહા ॥”

ૐકારભૂષિતં મન્ત્રં હ્રીંકારાદ્વિતમુત્તમમ્ ।

અર્હન્નામોમંવં દશાશિન્તયન્તુ શિવાક્ષયે ॥ ૧૦૫ ॥

સકલજ્ઞાનસામ્રાજ્યદાનદક્ષં ધ્યુતોપમમ્ ।

સમસ્તમન્ત્રરત્નાનાં, ચૂડારત્નં સુસાવહમ્ ॥ ૧૦૬ ॥

“ૐ હ્રીં અર્હં નમઃ ॥”

15 ચત્તારિ લોગુત્તમા । અરિહંતા લોગુત્તમા । સિદ્ધા લોગુત્તમા । સાહુ લોગુત્તમા । કેવલિ-
પ્પણત્તો ધમ્મો લોગુત્તમો ।

ચત્તારિ સરણં પવજ્જામિ । અરિહંતે સરણં પવજ્જામિ । સિદ્ધે સરણં પવજ્જામિ । સાહુ
સરણં પવજ્જામિ । કેવલિપ્પણત્તં ધમ્મં સરણં પવજ્જામિ ॥”

20 અરિહંત, સિદ્ધ અને સયોગી કેવલીના અક્ષરોથી ઉત્પન્ન થયેલી, મુલિરૂપી મહેલનું જલદીપી
અરોહણ કરવા માટે પગથિયાની શ્રેણિ સમાન, પંદર સુદર વર્ણોથી શોભતી અને જેની આદિમા ૐકાર છે
તેથી સારભૂત વિદ્યાનુ યોગિજો ગુણસ્થાનવર્તી પ્રાપ્તિ માટે ધ્યાન કરો ॥ ૧૦૩-૧૦૪ ॥

તે વિદ્યા આ પ્રકારે છે :—“ૐ અરિહંત સિદ્ધ સયોગિકેવલી સ્વાહા ॥”

ૐકારથી ભૂષિત અને હ્રીંકારથી અંકિત તેમજ ‘અર્હન્’ નામમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા ઉત્તમ દશ
મંત્રને ચતુર પુરુષો મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે ધ્યાન કરો ॥ ૧૦૫ ॥

25 ૯ મંત્ર સપ્તઽ જ્ઞાનનું સામ્રાજ્ય આપવામાં કુશલ, નિરૂપમ, સુલ્લભ અને સમસ્ત મંત્રરત્નોમાં
ચૂડામણિ (શ્રેષ્ઠ) છે ॥ ૧૦૬ ॥

તે મંત્ર આ પ્રકારે છે :—“ૐ હ્રીં અર્હં નમઃ ॥”

કૃત્સ્નકર્મકલઢ્કૃષતમોવિધ્વંસમાસ્કરમ્ ।

પરં સિદ્ધનમસ્કારજાતં સાક્ષાચ્છિવપ્રદમ્ ॥ ૧૦૭ ॥

પશ્ચવર્ણમયં મન્ત્રં વિશ્વવિઘ્નૌધનાશનમ્ ।

દક્ષાઃ સ્મરન્તુ મોક્ષાય, જપન્તુ વા નિરન્તરમ્ ॥ ૧૦૮ ॥

“ળમો સિદ્ધાણં ॥”

5

નિર્દોષસ્યાર્હતો ઘાતિઘાતિનઃ પરમેષ્ઠિનઃ ।

પ્રાપ્તાનન્તગુણસ્ય શ્રીમતઃ પરમયોગિનઃ ॥ ૧૦૯ ॥

વિદો જપન્તુ મન્ત્રેશં, વિશ્વકેશાગ્નિવાર્ધુચમ્ ।

શુક્તિ-શુક્તિસુદાતારં, ત્રાતારં ભવ્યદેહિનામ્ ॥ ૧૧૦ ॥

અનેન મન્ત્રપુણ્યેન, ત્રિજગન્નાથસંપદઃ ।

10

વિશ્વશર્માણિ લમ્પન્તે, ક્રમાચ્છ્રીજિનમૃતયઃ ॥ ૧૧૧ ॥

“ૐ નમોઽર્હતે કેવાલિને પરમયોગિને અનન્તવિશુદ્ધપરિણામવિસ્ફુરચ્છુક્લધ્યાનાગ્નિ-
નિર્દગ્ધકર્મવીજાય પ્રાપ્તાનન્તચતુષ્ટયાય સૌમ્યાય શાન્તાય મઙ્ગલવરદાય
અષ્ટાદશદોપરહિતાય સ્વાહા ॥”

સર્વ કર્મ-કલંકના સમૂહરૂપ અંધકારનો નાશ કરવામાં સૂર્ય સમાન, શ્રેષ્ઠ, સિદ્ધ-નમસ્કારથી 15
ઉત્પન્ન થયેલ, સાક્ષાત્ શિવને આપનાર અને સર્વ વિઘ્નસમૂહના નાશક એવા પાંચ વર્ણવાળા મંત્રનું ચતુર
પુરુષો મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે સદા સ્મરણ કરો અથવા તેનો જાપ કરો ॥ ૧૦૭-૧૦૮ ॥

તે મંત્ર આ પ્રકારે છે:—“ળમો સિદ્ધાણં ॥”

ઘાતી (ચાર કર્મો)નો નાશ કરનારા, નિર્દોષ, અનંત ગુણ(ચતુષ્ટય)ને પ્રાપ્ત, (કેવલજ્ઞાનરૂપ)
લક્ષ્મીથી શોભતા અને પરમયોગી એવા શ્રી અરિહંત પરમેષ્ઠિના મંત્રરાજને સુઙ્ગ પુરુષો જપે । ૫ મંત્રરાજ 20
સમગ્રકલેશરૂપ અગ્નિને (શાંત કરવા) માટે મેઘ સમાન, શુક્તિ તેમજ શુક્તિને આપનાર અને ભવ્ય જીવોનું
રક્ષણ કરનાર છે ॥ ૧૦૯-૧૧૦ ॥

આ પવિત્ર મંત્ર વહે ત્રણ જગતના નાથ શ્રી તીર્થંકર પરમાત્માની સંપત્તિઓ અને સર્વ સુખો
ક્રમશઃ પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૧૧૧ ॥

તે મંત્ર આ પ્રકારે છે:—“ૐ નમોઽર્હતે કેવાલિને પરમયોગિને અનન્તવિશુદ્ધપરિણામ- 25
વિસ્ફુરચ્છુક્લધ્યાનાગ્નિનિર્દગ્ધકર્મવીજાય પ્રાપ્તાનન્તચતુષ્ટયાય સૌમ્યાય શાન્તાય મઙ્ગલવરદાય
અષ્ટાદશદોપરહિતાય સ્વાહા ॥”

પૂર્ણેન્દુમણ્ડલાકારં, પુણ્ડરીકં મુલે સ્મરન્ ।
 ક્રમાત્ તદદષ્ટપત્રેષુ, વર્ણાંશ્વાદૈ પૃથક્ પૃથક્ ॥ ૧૧૨ ॥
 ઔંકારાદિચમસ્કારજાતાંસ્તત્કર્ણિકોપરિ ।
 જ્યોતિર્મયમિવાત્યન્તદીપ્રં દ્વીકારમૂર્જિતમ્ ॥ ૧૧૩ ॥
 વ્રજન્તં તાલુરન્ત્રેણ, તિષ્ઠન્તં શ્રૂલતાન્તરે ।
 સ્ફુરન્તં ચિન્તયાઙ્ત્યર્થં, સવન્તમમૃતામ્બુમિઃ ॥ ૧૧૪ ॥
 અનેન મન્ત્રપોતેન, સર્વવિદ્યાગમામ્બુધેઃ ।
 મવચ્ચસનપાપાબ્ધેઃ પ્રાપ્યતે પારમુત્તમૈઃ ॥ ૧૧૫ ॥
 “ૐ નમો અરહંતાણં ॥” ઇમેઽદૈ વર્ણાઃ । “હ્રીં ॥”
 ૧૦ ઇમાં વિદ્યાં મહાદેવીં, લલાટે સંસ્થિતાં સ્મૃતામ્ ।
 ફલ્ગ્યાણકારિણીં પૂતાં, દ્વીકારજાં શિવપ્રદામ્ ॥ ૧૧૬ ॥ “દ્વીં ॥”
 યદિ સાક્ષાત્ ત્વમુદ્દિષ્ઠો, મવદુઃસ્વાગ્રિતાપતઃ ।
 તદા સત્તાશ્વરં મન્ત્રં, અર્દ્ધામોદ્ભવં સ્મર ॥ ૧૧૭ ॥
 અનેનાનાદિમન્ત્રેણ, લમન્તે દર્શવિભૂષિતાઃ ।
 ૧૫ સર્વજ્ઞૈર્વૈભવં વિશ્વ-વિજયં તદ્દુગાન્ શિવમ્ ॥ ૧૧૮ ॥
 “નમો અરહંતાણં ॥”

પૂર્ણચંદ્રમંડલાકાર અષ્ટદલ કમલનું મુલમાં સ્મરણ કરવું । તેના આઠ પત્રો પર ક્રમશઃ ‘ૐ નમો
 અરહંતાણં’ એ આઠ વર્ણો પૃથક્ પૃથક્ ચિતવવા । તેની કર્ણિકામાં જ્યોતિર્મય, અત્યંત દેદીપ્યમાન અને પ્રભાવશાળી
 દ્વીકારને ચિતવવો । પછી તે દ્વીકાર મુલકમલમાધી તાલુરખંડમાં જાય છે, ત્યાંથી પસાર પડેને ભૂમધ્યમાં
 ૨૦ તિથર પડેને પ્રકાશો છે અને અમૃતજલને સ્ત્રવે છે, એમ ચિતવવું ॥ ૧૧૨-૧૧૪ ॥
 ઊત્તમ પુરુષો આ મંત્રરૂપ નૌકા વડે સર્વ વિદ્યાઓ અને આગમો રૂપ સમુદ્રના તથા સંસારના
 સંસ્તો અને પાપોરૂપ સમુદ્રના પારને પામે છે ॥ ૧૧૫ ॥
 તે મંત્ર આ પ્રકારે છે :—“ૐ નમો અરહંતાણં ॥” ॥ હ્રીં ॥
 આ દ્વીકારવિધારૂપ મહાદેવીનું લલાટમાં સ્મરણ કરવું । તે દ્વીકારમાંથી નિષ્પન્ન, ફલ્ગ્યાણ-
 ૨૫ કારિણી, પવિત્ર અને શિવપ્રદ હોય ॥ ૧૧૬ ॥
 તે વિદ્યા આ પ્રકારે છે—“દ્વીં ॥”
 જો તું હરેહર સંસારમાં દુઃખરૂપી અગ્નિના તાપથી તદિત્ત થયો હોય તો અર્દ્ધ નામમાંથી ઉત્પન્ન
 થયેલ સત્તાશ્વર મંત્રનું સ્મરણ કર ॥ ૧૧૭ ॥
 આ અનાદિમંત્ર વડે સમ્યક્દષ્ટિ મહાપ્રમાણો સર્વ પર વિજય, સર્વજ્ઞનો વૈભવ, તે(સર્વજ્ઞ)ના ગુણો
 ૩૦ અને શિવને પ્રાપ્ત કરે છે ॥ ૧૧૮ ॥
 તે મંત્ર આ પ્રકારે છે :—“નમો અરહંતાણં ॥”

प्रणवानाहतोद्भूतं, वर्णत्रयमयं परम् ।

नासाग्रे ध्यानिनो मन्त्रं, ध्यायन्तु शिवशर्मणे ॥ ११९ ॥

एतेनाऽद्भुतमन्त्रेण, ध्यानशुद्धिः परा भवेत् ।

आत्यन्तिकसुखं स्वात्मजं च सिद्धगुणाष्टकम् ॥ १२० ॥

“ॐ अर्ह ॥”

5

ततो ध्यायेन्महाबीजं स्त्री (स्त्रीं श्रीं) कारं स्वमुखोदरे ।

विस्फुरन्तं जिनेन्द्रोक्तं, परं मन्त्रमयं शुभम् ॥ १२१ ॥ “स्त्रीं” ॥ (श्रीं) ॥

विद्यां स्वैष्टार्थसंदानकरां कल्पलतोपमाम् ।

श्रीवीरवदनोद्भूतां, ध्यायन्त्वचिन्त्यविक्रमाम् ॥ १२२ ॥

10

इमां विद्यां जपेद् योज्ज्वलं, ध्यानलीनो निरन्तरम् ।

अणिमादिगुणान् लब्ध्वा, तरेच्छास्त्रार्णवं च सः ॥ १२३ ॥

अस्या निरन्तराभ्यासाद्, ध्यानी लभेत निश्चितम् ।

त्रिकालविषयं ज्ञानं, विश्वतत्त्वप्रदीपकम् ॥ १२४ ॥

प्रणव अने अनाहतयी उत्पन्न थयेल त्रण वर्णवाळा श्रेष्ठ मंत्रने मोक्षसुख माटे ध्यानी पुरुषो नासिकाना अग्रभाग पर दृष्टि X राखीने ध्यान करो ॥ ११९ ॥

15

आ अद्भुत मंत्र वडे ध्याननी परम शुद्धि, स्वात्मांमां आत्यंतिक सुख अने सिद्धना आठ गुणो प्राप्त थाय छे ॥ १२० ॥

ते मंत्र आ प्रकारे छे:—“ॐ अर्ह ॥”

ते पछी पोताना मुखनी अंदर, जिनेश्वर भगवंते उपदेशेल, विशेष प्रकारे स्फुरायमान, श्रेष्ठ मंत्रमय अने शुभ एवा महाबीज स्त्री (श्रीं)कारुं ध्यान करुं जोईए ॥ १२१ ॥

20

पोताना इच्छित अर्थनुं दान करवामां कल्पलता समान, श्री वीर भगवंतना मुखमांथी निकळेळी अने अचिन्त्य सामर्थ्यवाळी आ विद्यानुं तमे ध्यान करो ॥ जे मनुष्य आ विद्यानो अर्ही सदा ध्यानमग्न बनीने जाप करे छे, ते अणिमा वगैरे गुणो प्राप्त करे अने शास्त्ररूप समुद्रनो पार पासे ॥ आ विद्याना निरंतर अभ्यासयी ध्यानी पुरुष निश्चययी सघळां तत्त्वोने प्रकाशित करवा माटे दीपक समान एवुं त्रणे काळना विषयनुं ज्ञान प्राप्त करे छे ॥ १२२-१२४ ॥

25

X सरखावो : “द्वादशाङ्गुलपर्यन्ते नासाग्रे विमलेऽध्वरे ।

संविद्दृशोः प्रशाम्यन्त्योः प्राणस्पन्दो निरुच्यते ॥”

—दृढयोगप्रदीपिका पृ. १९० ॥

नासाया नासिकाया अग्रेऽग्रे मागे नासिकायां द्वादशाङ्गुलपर्यन्ते वा दत्ते प्रहिते ईक्षणे येन सः नासाग्रदत्तेक्षणः ॥

१. ज्ञा. श्लो. ८७। २. ज्ञा. श्लो. ९०। ३. ज्ञा. श्लो. ९१। ४. ज्ञा. श्लो. ९२। ५. ज्ञा. श्लो. ९३। 30

“ૐ જોમે મગ્ને તત્ત્વે ભૂયે ભવે ભવિસ્સે અક્ષે જિનપાર્થે સ્વાહા ॥

ૐ હ્રીં અર્હે નમો અરિહંતાણં હ્રીં નમઃ ॥”

દિક્ષપત્રાટકસંપૂર્ણે, કમલે મધ્યસંસ્થિતમ્ ।

ધ્યાયેદાત્માનમત્યન્તં, સ્ફુરદ્ગ્રીષ્માર્કમાસ્કરમ્ ॥ ૧૨૫ ॥

ૐકારાર્દ્રમસ્કારાંધ્રાટી વર્ણાન્ વિચિન્તયેત્ ।

ક્રમાત્ પૂર્વાદિપત્રેષુ, વર્ણકેકં પ્રદક્ષિણમ્ ॥ ૧૨૬ ॥

સ્વીકૃત્ય પૂર્વદિક્ષપત્રં, પૂર્વદિક્ષમ્મુલ્લસ્થિતઃ ।

જપેદદ્વિપત્રં મન્ત્રં, એકાદશશતપ્રમમ્ ॥ ૧૨૭ ॥

પ્રત્યહં પ્રતિપત્રેષુ, પૂર્વાદિદિક્ષચતુક્રમાત્ ।

અદ્યાર્થં સ્મરેદ્ ધ્યાની, તં મન્ત્રં નિર્મલાશયમ્ ॥ ૧૨૮ ॥

અસ્પાચિન્ત્યપ્રભાવેન, શામ્યન્તિ કૂરજન્તવઃ ।

સિંહસર્પાદયઃ સર્વે, હરિચિન્તા ગજા ઇવ ॥ ૧૨૯ ॥

“ૐ નમો અરિહંતાણં ॥”

તે વિધા આ પ્રકારે છે—“ૐ જોમે મગ્ને તત્ત્વે ભૂયે ભવે ભવિસ્સે અક્ષે જિનપાર્થે સ્વાહા ॥

15 ૐ હ્રીં અર્હે નમો અરિહંતાણં હ્રીં નમઃ ॥”

(આઠ) દિશાઓના આઠ પત્રોથી પરિપૂર્ણ એવા કમલના મધ્યમાલમાં ગ્રીષ્મ ઋતુના અર્ધન સ્ફુરાયમાન સૂર્ય જેવા આત્માનુ ધ્યાન કરવું । તે (પત્ર) ના પૂર્વ આદિ દિશાનાં પત્રોમાં, ૐકારપૂર્વક અર્હન નમસ્કાર (ૐ નમો અરિહંતાણં)ના આઠ વર્ણોમાંના પ્રત્યેક વર્ણનું ક્રમશઃ પ્રદક્ષિણામાં ચિત્તન કરવું । પૂર્વ દિશામાં મુલ્લ કરીને બેસવું । પૂર્વ દિશાના પત્રમાં આઠ અક્ષરના મંત્રનો અગિયારસો સંલ્પા પ્રમાણ 20 જાપ કરવો । ધ્યાની પુરુષે પૂર્વ આદિ દિશાના પ્રત્યેક પત્રમાં અનુક્રમે એક એક દિવસ એમ આઠ રાત્રિ છુટી તે નિર્મલ આશય(અર્થ)વાળા મંત્રનુ ધ્યાન કરવું જોઈએ । આ (મંત્ર)ના અચિન્ત્ય પ્રભાવથી, જેમ સિંહથી હાથીઓ મયમીત બને છે તેમ સિંહ, સર્પ વગેરે સર્વજન કૂર પ્રાણીઓ શાન્ત બને છે । ॥ ૧૨૫-૧૨૯ ॥

તે મંત્ર આ પ્રકારે છે—“ૐ નમો અરિહંતાણં ॥”

इत्येतद् ध्यानमाधाय, पूर्वं विघ्नौघशान्तये ।

पश्चात् सप्ताक्षरं मन्त्रं, जपेदोकारवर्जितम् ॥ १३० ॥

मन्त्र ॐकारपूर्वोऽयं, विश्वाभीष्टार्थसिद्धिदः ।

एकोह्यनेककार્યार्थ, मुक्त्यर्थं प्रणवोज्જિતम् ॥ १૩૧ ॥

“णमो अरिहंताणं ॥”

5

चतुर्विंशतितीर्थेशनमस्कारોद्ભવં પરમ્ ।

स्मर मन्त्रं जिनेन्द्रादिपददं जन्मघातकम् ॥ १૩૨ ॥

“શ્રીમદ્વૃપભાદિ-વર્ધમાનાન્તેભ્યો નમઃ ॥”

मुनिष्कम्प मनः कृत्वा, पापारातिनिकन्दिनीम् ।

जिनेन्द्रमुखजां विद्यां, महतीं पापभक्षिणीम् ॥ ૧૩૩ ॥

10

विश्वविद्यासु (?) सिद्धान्तदानदक्षां जगन्नुताम् ।

ध्यायन्तु प्रत्यहं धીरा, अर्हन्मुखाब्जवासिनीम् ॥ ૧૩૪ ॥

मुनेरस्याः प्रभावेन, पापपङ्कः प्रलीयते ।

चेतः प्रशान्तिमायाति, विज्ञानं जायते પરમ્ ॥ ૧૩૫ ॥

વિઘ્નોના સમૂહની શાન્તિ માટે પહેલાં આ રીતનું (ઉપર્યુક્ત મંત્રનું) ધ્યાન કરીને, તે પછી ૐકારથી 15 રહિત એવા સાત અક્ષરના મંત્રનો જાપ કરવો ॥ ૧૩૦ ॥

સઘડી ઇચ્છિત વસ્તુઓની સિદ્ધિને આપનારો ૐકારપૂર્વકનો આ એક જ મંત્ર અનેક કાર્યો માટે થાય છે । મુક્તિને માટે ૐકારથી રહિત (એવા આ જ મંત્ર) નું ધ્યાન કરવું ॥ ૧૩૧ ॥

તે મંત્ર આ રીતે છે^૧ — “णमो अरिहंताणं ॥”

ચોવીશ તીર્થકરોના નમસ્કારથી ઉત્પન્ન થયેલ શ્રેષ્ઠ મંત્ર, જે તીર્થંકર આદિ પદવીને આપનારો છે 20 અને જન્મનો નાશ કરનારો છે, તેનું તું સ્મરણ કર^૨ ॥ ૧૩૨ ॥

તે મંત્ર આ પ્રકારે છે—“શ્રીમદ્વૃપભાદિ-વર્ધમાનાન્તેભ્યો નમઃ ॥”

મનને સારી રીતે નિશ્ચલ બનાવીને પાપરૂપી શત્રુનાં મૂલને ક્ષેડી નાખનારી અને શ્રીજિનેન્દ્રના મુખથી નીકળેલી આ મહાન પાપભક્ષિણી મહાવિદ્યા છે^૩ । તે સિદ્ધાન્તનું દાન કરવામાં પ્રવીણ, જગતના મનુષ્યો વડે નમસ્કૃત અને અરિહંત ભગવંતના મુખરૂપી કમલમાં રહેનારી છે । તેનું, હે ધીર મનુષ્યો ! તમે 25 સદા ધ્યાન કરો ॥ ૧૩૩-૧૩૪ ॥

આ(વિદ્યા)ના પ્રભાવથી મુનિનો પાપરૂપ મલ નાશ પામે છે; તેનું ચિત્ત શાંત બને છે અને તેને શ્રેષ્ઠ એવું વિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૧૩૫ ॥

“ૐ અર્હનમુલ્કમલવાસિનિ ! પાપાત્મક્ષયઙ્કરિ ! શ્રુતજ્વાલાસહસ્રપ્રજ્વલિતે ! સરસ્વતિ !
મત્પાપં હન હન દહ દહ શૌં શૌં ધૌં ધૌં ષઃ ક્ષીરવરધવલે ! અમૃતસંભવે ! પાપમક્ષિણિ ! વૈં વૈં
હૈં હૈં સ્વાહા ॥”

સંજયન્તાદિયોગીન્દ્રૈઃ સિદ્ધચક્રમનેકથા ।

5 મુક્તિ-મુક્તેર્નિધાનં યદ્, વિધાવાદાત્ સમુદ્ઘૃતમ્ ॥ ૧૩૬ ॥

તદ્ધયાન્તુ યુધા મુક્ત્યૈ, સર્વવિગ્નાદિનાશનમ્ ।

તસ્ય પ્રયોજકં શાસ્ત્રં, જ્ઞાત્વા ગુરુપદેશતઃ ॥ ૧૩૭ ॥ “સિદ્ધચક્રમ્” ॥

સ્મર મન્ત્રપદાધીશમર્હન્નામાસ્રરાભિષમ્ ।

‘અ’વર્ણં નાભિપદે ત્વં, મોક્ષમાર્ગપ્રદીપકમ્ ॥ ૧૩૮ ॥

10 ‘સિ’વર્ણં મસ્તકામ્બોજે, ‘સા’કારં ચ મુખામ્બુજે ।

‘આ’કારં કઠકજ્જે દિ, ‘ચો’કારં હસ્તરોહ્દે ॥ ૧૩૯ ॥

ઘપ મન્ત્રમહારાજોર્હદાયકરોઙ્ગવઃ ।

પંચવર્ણમયોઽનેકામીષ્ટદોઽનિષ્ટશાન્તિકૃત્ ॥ ૧૪૦ ॥

“અ સિ આ ડ સા ॥”

15 તે વિધા આ પ્રકારે છે:—“ૐ અર્હનમુલ્કમલવાસિનિ ! પાપાત્મક્ષયઙ્કરિ ! શ્રુતજ્વાલા-
સહસ્રપ્રજ્વલિતે ! સરસ્વતિ ! મત્પાપં હન હન દહ દહ શૌં શૌં ધૌં ધૌં ષઃ ક્ષીરવરધવલે !
અમૃતસંભવે ! પાપમક્ષિણિ ! વૈં વૈં હૈં હૈં સ્વાહા ॥”

સંજયન્ત આદિ યોગીન્દ્રોઽ વિધાપ્રવાદ (પૂર્વ) માધી મુક્તિ અને મુક્તિના નિધાનરૂપ શ્રી સિદ્ધચક્રનો
અનેક પ્રકારે ઉદ્ધાર કર્યો છે, તે સર્વ વિગ્નોનો નાશ કરનાર છે તેથી તેના પ્રયોજક શાસ્ત્રનું જ્ઞાન ગુરુ
20 ઉપદેશથી જાણીને હે મુદ્ધિમાન પુરુષો ! તમે મુક્તિને માટે તેનું ધ્યાન કરો ॥ ૧૩૬-૧૩૭ ॥

મન્ત્રપદોના અધીશ યીમદ્ અર્હન્ના નામના અક્ષરોનો પાઘક ‘અ’ વર્ણ છે । તે મોક્ષમાર્ગના
દીપક સમાન છે । તેનું તું નાભિપદમાં સ્પર્શ કર ॥ ૧૩૮ ॥

ए ज रीते मस्तक(महारन्ध्रना)कमलमा ‘सि’ वर्णनं, मुखकमलमा ‘सा’ वर्णनं, कंठपद्ममा
‘आ’ वर्णनं અને હૃદયકમલમાં ‘ડ’ વર્ણનું તું ધ્યાન કર ॥ ૧૩૯ ॥

25 અરિદંત કોરે નામના આદિ અક્ષરોથી ડાપશ થયેલ આ (મંત્ર) મન્ત્રોમાં શ્રેષ્ઠ છે । તે પંચવર્ણમય
છે । તે અનેક પ્રગટનાં હૃદ્ધિને આપનાર અને અનિષ્ટ વસ્તુઓને શાન્ત કરનાર છે ॥ ૧૪૦ ॥

તે મંત્ર આ પ્રકારે છે—“અ સિ આ ડ સા ॥”

+ ધો = ધ + ‘ડ’ ।

૧. ઙા. શ્લો. ૧૦૬-૧૦૭ । ૨. જા. શ્લો. ૧૦૮ ।

સાક્ષાત્ સિદ્ધિપદં દાતું, ક્ષમં મન્ત્રં સ્મરાન્વહમ્ ।

વિશ્વવિઘ્નહરં જ્યેષ્ઠં, સર્વસિદ્ધનમઃ પ્રજમ્ ॥ ૧૪૧ ॥

“નમઃ સર્વસિદ્ધેભ્યઃ ॥”

ઇત્યાદીન્યપરાણ્યત્ર, સારમન્ત્રપદાનિ ચ ।

ઉદ્ઘૃતાનિ શ્રુતસ્કન્ધાજ્ઞગદ્વિતાય યોગિભિઃ ॥ ૧૪૨ ॥

5

યાનિ નિર્વેદવીજાનિ, મનઃશાન્તિકરાણિ ચ ।

ધ્યેયાનિ તાનિ સર્વાણિ, બુધૈઃ પદસ્થસિદ્ધયે ॥ ૧૪૩ ॥

રાગ-દ્વેપાક્ષમોહાઘરયો યાન્તિ ક્ષયં સતામ્ ।

સામ્યં સંવેગશોધાદિગુણાઃ પ્રાદુર્ભવન્તિ ચ ॥ ૧૪૪ ॥

સંવરો નિર્જરા મોક્ષો, મનોજયશ્ચ જાપયતે ।

10

યૈર્મન્ત્રૌઘૈઃ પદૈઃ વર્ણૈઃ સારૈર્દોષાપહૈઃ પરૈઃ ॥ ૧૪૫ ॥

તે સર્વે મુનિભિર્ધ્યેયાશ્ચિન્તનીયા મુહુર્મુહુઃ ।

કથનીયાઃ પરેષાં ચ, ભાવનીયા નિરન્તરમ્ ॥ ૧૪૬ ॥

જપનીયાશ્ચ સર્વત્ર, નિશ્ચેતવ્યા સ્વમાનસે ।

શ્રદ્ધેયાઃ સ્વાત્મસિદ્ધયર્થ, કિં વૃથા વ્રહ્મજલ્પનૈઃ ॥ ૧૪૭ ॥

15

સાક્ષાત્ સિદ્ધિપદ દેવાને સમર્થ એવા મંત્રનું હંમેશાં તું સ્મરણ કર; તે સર્વ વિઘ્નોને હરનારો છે, જ્યેષ્ઠ છે, અને ‘સર્વસિદ્ધ-નમઃ’ શબ્દોથી નિષ્પન્ન થયેલો છે ॥ ૧૪૧ ॥

તે મંત્ર આ પ્રકારે છે—“નમઃ સર્વસિદ્ધેભ્યઃ ॥”

આ પ્રકારે અહીં આ અને વીજાં પણ જે સારરૂપ મંત્રપદો છે તેનો, યોગીઓં જગતના હિતને માટે શ્રુતસ્કન્ધમાંથી ઉદ્ધાર કર્યો છે? ॥ ૧૪૨ ॥

20

જે નિર્વેદનાં જનક અને મનની શાંતિ કરનારાં વીજો છે તે વધાં વીજોનું બુદ્ધિશાળી પુરુષોં પદસ્થ ધ્યાનની સિદ્ધિને માટે ધ્યાન કરવું ॥ ૧૪૩ ॥

(તે મંત્રવીજોના ધ્યાનથી) સત્પુરુષોના રાગ, દ્વેષ, ઈંદ્રિયો અને મોહરૂપ શત્રુઓ ક્ષય પામે છે અને સમભાવ, સંવેગ, વોધ આદિ ગુણો પ્રગટ થાય છે ॥ ૧૪૪ ॥

વળી જે દોષહર અને સારમૂત પદો, વર્ણો, કે મંત્રસમૂહ વડે સંવર, નિર્જરા, મોક્ષ અને મનનો જય 25 થાય તે વધાનું મુનિઓં વારંવાર ધ્યાન અને ચિંતન કરવું જોઈએ । તે વીજાને કહેવા (આપવા) જોઈએ અને તેની નિરંતર ભાવના કરવી જોઈએ ॥ ૧૪૫-૧૪૬ ॥

તે (મંત્રો)નો આત્માની મુક્તિ માટે સર્વત્ર જાપ કરતાં રહેવું જોઈએ; પોતાના મનમાં તેનો નિશ્ચય કરવો જોઈએ; અને તેનાં ઉપર શ્રદ્ધા રાખવી જોઈએ । નિરર્થક, વ્રહ્મ કહેવાથી શું? ॥ ૧૪૭ ॥

एतद् पदस्थसद्धानं, स्वार्थीनं जपनादिभिः ।

सर्वत्र सुख-दुःखादिजातारस्यासु कोटिषु ॥ १४८ ॥

कुर्वन्तु ध्यानिनो धीरा, स्वप्नेषु मा त्यजन्तु મોઃ ।

शयनासनसङ्घातार्थजनादी शिवास्तये ॥ १४९ ॥

सन्मन्त्रजपनेनाहો, पापारिः क्षीयतेतराम् ।

मोहाक्षस्मरचौराद्यैः, कपार्यः सह दुर्धरैः ॥ १૫૦ ॥

मनः परीपहादीनां, जयः कर्मनिरोधनम् ।

निर्जरा कर्मणां मोक्षः, स्यात्सुखं स्यात्સ્વર્ગં સત્તામ્ ॥ ૧૫૧ ॥

धीतरागमुनीन्द्राणां, ध्यानસિદ્ધિश्च કેવલમ્ ।

ત્યક્તરાગાદિદોષાણાં, જિનૈઃ પ્રોક્તા ન સંશયઃ ॥ ૧૫૨ ॥

મત્વેતિ રાગદુર્વેપાધરીન્ હત્વા જિતાશ્વયાઃ ।

કપાયાક્ષમટૈઃ સાર્થે, ક્ષમા-સોપાદિકાયુધાઃ ॥ ૧૫૩ ॥

નાનામેદં પ્રકુર્વન્તુ, પદસ્થધ્યાનમૂર્જિતમ્ ।

સર્વપત્નેન સિદ્ધયર્થે, સર્વગ્રાલમ્બ્ય સામ્યતામ્ ॥ ૧૫૪ ॥

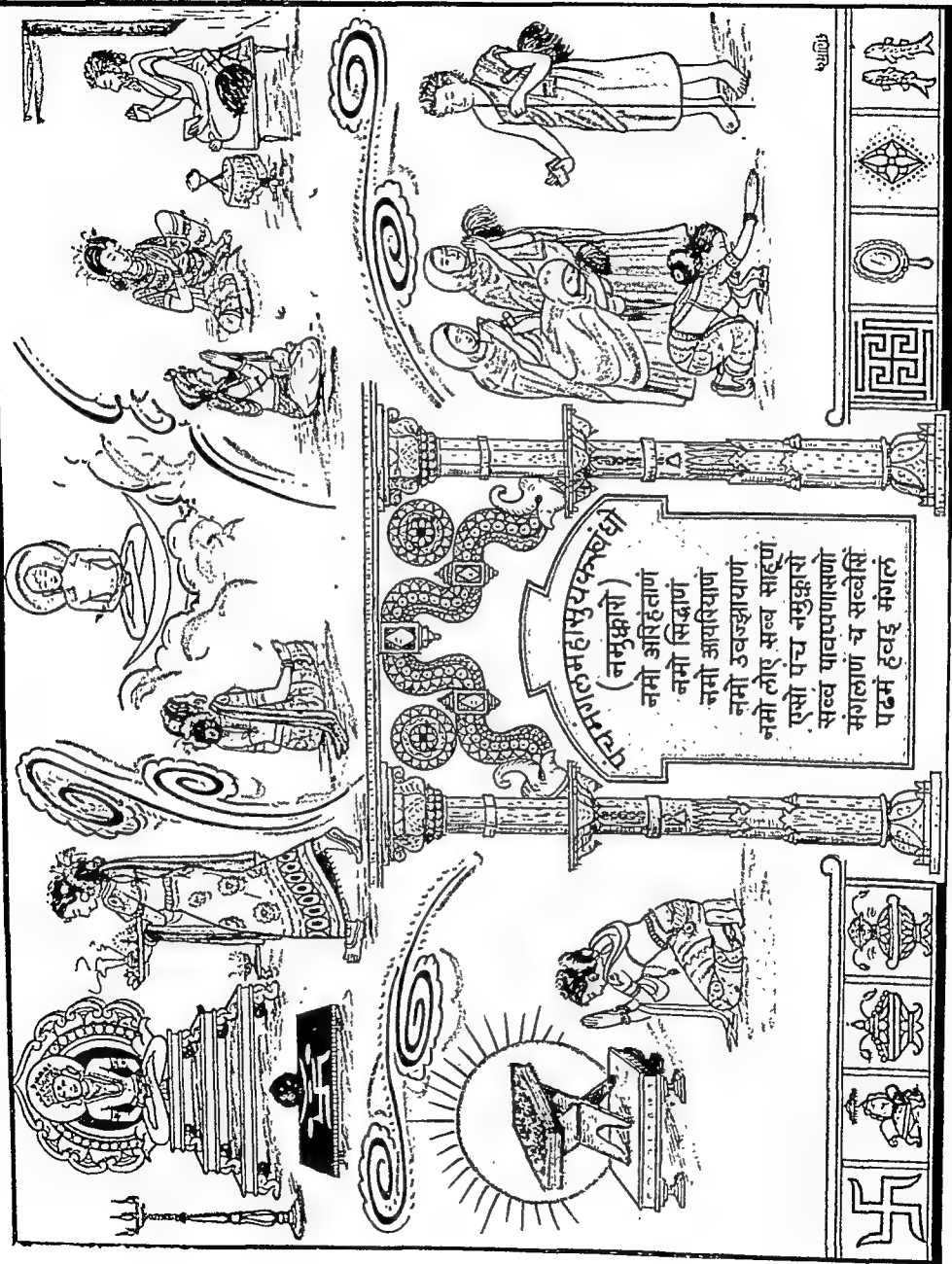
- 15 ધ્યાની એવા ધીરપુરુષોએ આ સુંદર પદસ્ય ધ્યાનને સર્વત્ર સુખ-દુઃખ-જન્મ-જરાદિ અનેક અવસ્થાઓમાં જપાદિ વડે સ્વાધીન (સુસાધ્ય) કરતું જોઈએ । તેનો સ્વપ્નમાં પણ ત્યાગ ન કરવો । શયન-આસન-ચાર્ણાલપ-ગમન વગેરેનાં પણ મોક્ષપ્રાપ્તિનું ધ્યેય સામે રાખીને તે (ધ્યાન) કરતું જોઈએ । સુંદર મગ્નના જાપયી મોહ, શ્મિદ્રવ્યો, કામરૂપ ચોર વગેરે દુર્ધર કપાયો સહિત પાપશત્રુ અત્યંત ક્ષીણ થાય છે । તેથી સત્પુરુષોને મનોજય, પરીપહ-જય, કર્મનિરોધ, વર્મનિર્જરા, મોક્ષ અને સ્વામાર્મથી ઉત્પન્ન થતું શાશ્વત સુખ પ્રાપ્ત પાવ છે ॥ ૧૪૮-૧૫૧ ॥

- 1 શ્રી જિનેશ્વરોએ કહ્યું છે કે “રાગ, દ્વેષ આદિ દોષોથી રહિત એવા વીનરાગ મુનિઓને જ કેવલ ધ્યાનસિદ્ધિ પાવ છે, એમ સશય નથી ।” એમ માનીને મનને જીતનારા સાધકોએ ક્ષમા, સંતોષ વગેરે શબ્દો વડે કપાયો અને શ્મિદ્રવ્યોરૂપ સુમટોને જીતીને, રાગ અને દ્વેષરૂપ શત્રુઓને હળીને અને સર્વત્ર સામ્યને ધારણ કરીને સિદ્ધિને માટે સખલા પ્રયત્નોથી સમર્થ એવું વિવિધ પ્રકારનું પદસ્ય ધ્યાન કરતું જોઈએ ॥ ૧૫૨-૧૫૪ ॥

25 પરિચય

- સોલાપુરના શ્રી જીવરાજ જૈન ગ્રંથાલયમાથી ‘તત્ત્વાર્થસારદીપક’ નામની એક હસ્તલિખિત ગ્રંથ મળી હતી । ગ્રંથ ઘણી ઉપયોગી હોઈ તેની ફોટોસ્ટેટિક નકલ વઢાવીને શ્રી જૈન સાહિત્ય વિકાસ મંડળના પુસ્તકાલયમાં રાખવામાં આવી છે । તેના પત્ર ૫૫ થી ૬૫ એમ અગિયાર પત્ર પરથી નમસ્કાર-વિષયક મંદર્મ તારવોને અહીં અનુવાદ સહિત સંપાદિત કરેલ છે । પ્રતમા જણાવ્યું છે તેમ તેના કર્તા 30 મહારક શ્રીસકલકીર્તિ છે । તેઓ મહારક શ્રીપદ્મનન્દિની શિષ્યશાસ્ત્રાચાર્યના એક હતા ।

પ્રસ્તુત સંદર્ભમાં ‘પદસ્ય ધ્યાન’ વિશે ઘણી ઉપયોગી સમજ પ્રાપ્ત થાય છે, જો કે તેના પર શ્રી શુભચન્દ્રાચાર્યકૃત ‘જ્ઞાનાર્થેવ’ ની ઘણી મોટી અસર છે અને તે વેબેના ઓકો સરસ્વાતી તુરત સમજાય છે ।

[५६-११]

श्रीसिंहतिलकसूरिविरचित- श्रीमन्त्रराजरहस्यान्तर्गताहंदादि- पञ्चपरमेष्ठिस्वरूपसंदर्भः ॥

अहंदादेहाचार्योपाध्याय-मुनीन्द्रपूर्ववर्णोत्थः ।

5

प्रणवः सर्वत्रादौ, ज्ञेयः परमेष्ठिसंस्पृत्यै ॥ ३१४ ॥ १ ॥

अहंत्-सिद्धाचार्योपाध्याय-मुनिस्वरूपमहन्तः ।

पूज्योपचार-देशक-पाठक-निर्विषयचित्तत्वात् ॥ ३१५ ॥ २ ॥

×

×

×

प्रणवः प्रागुक्तार्थो, मायावर्णोऽहंदादिपञ्चकताम् ।

अन्तश्चतुरधिविंशतिजिनस्वरूपमथो वक्ष्ये ॥ ३४२ ॥ ३ ॥

10

अनुवाद

(ॐकार—)

अरिहंत, अदेह (अशरीरी-सिद्ध), आचार्य, उपाध्याय अने मुनिना प्रथम वर्णोमांथी (अ + अ + आ + उ + म् = ॐ) निष्पन्न थयेलो प्रणव पञ्चपरमेष्ठीना स्मरण अर्थे (मंगल रूपे) सर्वत्र प्रारंभमां आवे छे ॥ ३१४ ॥ १ ॥

15

अरिहंतो अरिहंत-सिद्ध-आचार्य-उपाध्याय-साधु स्वरूप छे, कारण के तेमनामां पूज्यता होवाथी तेओ अरिहंत छे; उपचार्यी (द्रव्यसिद्धत्व होवाथी) तेओ सिद्ध छे; उपदेशकता होवाथी तेओ आचार्य छे; पाठकता होवाथी तेओ उपाध्याय छे अने निर्विषय चित्त होवाथी तेओ साधुरूप छे ॥ ३१५ ॥ २ ॥

×

×

×

(ह्रींकार—)

ऊपर प्रणवनो अर्थ कहेवामां आग्यो छे (एटले के ॐकार ते पंचपरमेष्ठीना प्रथम अक्षरो वडे 20 केवी रीते निष्पन्न थयो छे ए कहेवामां आग्युं छे) । हवे मायावर्ण-ह्रींकारना देहमां पंचपरमेष्ठी अने चोवीश तीर्थकरो केवी रीते छे ते समजावीश ॥ ३४२ ॥ ३ ॥

१. सरखावो—“अरिहंता असरीरा आयरिय उवज्जाय तदा मुणिणो ।
पंचस्वरनिष्पन्नो ॐकारो पंचपरमेष्ठी ॥ ९ ॥”

અર્હન્તો વર્ણાન્તઃ રેફઃ સિદ્ધાઃ શિરથ ધરિરિદ્ધ ।

શુદ્ધફલોપાધ્યાયો દીર્ઘકલ્પ સાધુરિતિ પચ્ચ ॥ ૩૪૩ ॥ ૪ ॥

અર્હન્તો ધસિ-સુવિધિજિનો સિદ્ધાઃ(દ્વૌ) પન્નામ-વાસુપ્ત્યજિનો ।

ધર્માચાર્યાઃ પોહ્ય મહિઃ પાર્થોઽપ્યુપાધ્યાયઃ ॥ ૩૪૪ ॥ ૫ ॥

મુવત-નેમી સાધુસ્ત(ધૂ ત)વાર્હન્ ચન્દ્રપ્રમઃ રુઙ્ગાં શાન્ત્યૈ ।

સિદ્ધાઃ સિન્દૂરાભાસૈલોક્ત્યવગ્રીકૃતિ કુર્યુઃ ॥ ૩૪૫ ॥ ૬ ॥

સિદ્ધાધરેફાકૃતિર્વાગ્મીજં વશ્યમૂર્ધ્નિ વદને વા ।

આજ્ઞાચક્રે વાઙ્મરોચિ વશ્યં તનોત્યયયા ॥ ૩૪૬ ॥ ૭ ॥

(પચ્ચપરમેટ્ટીના ધ્યાન માટે હ્રીંકારના અશોનું આલમ્બન કરતાં—) વર્ણની અંતે રહેલો ‘હ’ તે

- 10 અરિહત, રેફ અથવા ‘૧’ તે સિદ્ધ, (દેવનાગરી લિપિનો) સીધી સીટી—મસ્તકની સીટી ‘—’—તે સૂરિ, શુદ્ધકલ્પા ‘~’ તે ઉપાધ્યાય અને દીર્ઘકલ્પા ‘૧’ તે સાધુ—એમ (હ્રીંકારની આકૃતિના અવયવો—અશો દ્વારા) પાંચે (પરમેટ્ટીઓનો હ્રીંકારમાં સમાવેશ કર્યો) છે ॥ ૩૪૩ ॥ ૪ ॥

અરિહત	સિદ્ધ	આચાર્ય	ઉપાધ્યાય	સાધુ
હ	૧	—	~	૧

- 15 ✓ ધ્રીચંદ્રપ્રમ અને ધ્રીસુવિધિનાથ તે અરિહત; ધ્રીપદ્મપ્રમ અને ધ્રીવાસુપ્ત્ય તે સિદ્ધ; (ધ્રીપદ્મપ્રમદેવ, ધ્રીઅજિતનાથ, ધ્રીસંભવનાથ, ધ્રીઅમિનદન, ધ્રીસુમતિનાથ, ધ્રીસુપાર્શ્વનાથ, ધ્રીશીતલનાથ, ધ્રીશ્રેષ્ઠાંસનાથ, ધ્રીવિમલનાથ, ધ્રીઅનન્તનાથ, ધ્રીધર્મનાથ, ધ્રીશાંતિનાથ, ધ્રીકુંડુનાથ ધ્રીઅરનાથ, ધ્રીનમિનાથ, ધ્રીવર્ધમાનસ્વામી —તે)સોલ્લ ધર્માચાર્ય દરેકે સૂરિ, ધ્રીમહિનાથ અને ધ્રીપાર્શ્વનાથ તે ઉપાધ્યાય છે । ધ્રીસુનિમુવતસ્વામી અને ધ્રીનેમનાથ તે સાધુ તરીકે ગણાય છે’ । તેમાં ચન્દ્ર જેવી ઉગ્ગલ પ્રમાણમાં [ધ્રીચંદ્રપ્રમ (અને ધ્રીસુવિધિ-
20 નાથ,) જેઓ શ્વેત વર્ણના છે તે] અરિહતો રોગની શાંતિ (શાંતિકૃત્ય) માટે છે । સિદ્ધો જે સિન્દૂર (લાલ) વર્ણના (ધ્રીપદ્મપ્રમ અને ધ્રીવાસુપ્ત્ય) છે તે ગ્રણ લોકનું વશીકરણ (વશીકરણકૃત્ય) કરે છે ॥ ૩૪૪-૩૪૫ ॥ ૫-૬ ॥

- સિદ્ધનો અક્ષર જે રેફ આકૃતિ તે ‘૧’ એ વાગ્મીય છે । જેનું વશીકરણ કરાવું હોય તેના મસ્તકમાં, મુઠ્ઠામાં અથવા આજ્ઞાચક્ર (જે અમરોની વચ્ચેના સ્થાન)માં (રેફારને ચિત્રવતો) અગર તો રેફારને અઢળારોચિલાલ
25 કિરણમય ધ્યાન ધરતાં ને વશીકરણકૃત્ય કરે છે ॥ ૩૪૬ ॥ ૭ ॥

૧. સરલાનો—“સસિ-સુવિદ્યો અરિહતા સિદ્ધા પન્નામ-વાસુપ્ત્યજિના । ધમ્માપરિયા સોલ્લ પાસો મહી ઉવશ્ચયા ॥ ૨ ॥ સુત્ય-નેમી સાહુ ॥”

—ન. સ્વા. (પા. વિ.) પૃ. ૨૬૧.

૨. ધ્રીમાનનુગદ્ધરિષ્ ‘નવકારસ્થાયવગ’ (ગાથા ૩, પૃ. ૨૬૧) મા અરિહતનું ધ્યાન કરનારાઓને માટે

- 30 અરિહતો મોક્ષ અને સેચરત્વરૂપ પૌષ્ટિક કૃત્ય કરે છે, જ્યારે અહીં રોગની શાંતિ દ્વારા શાંતિકૃત્યરૂપ ફલ મતાવું છે ।

૩. સરલાનો—“તેષુક્લવસીયગ્મ મોહ સિદ્ધા કુચંડુ મુવગસ ॥”

—ન. સ્વા. (પા. વિ.) પૃ. ૨૬૨.

આચાર્યાઃ સ્વર્ણનિભાઃ કુર્યુર્જલવહિરિપુમુખસ્તમ્ભમ્ ।
 સૂર્યક્ષરશીર્ષાકૃતિદણ્ડહતા ન સ્યુરુપસર્ગાઃ ॥ ૩૪૭ ॥ ૮ ॥
 નીલામ્બોધ્યાયો લાભાર્થે શુક્લનીલકૃદ્ યદિ વા ।
 અધ્યાપકાર્દ્ધચાન્દ્રી કલાઽઽત્મલાભાય પરગલકે ॥ ૩૪૮ ॥ ૯ ॥
 કૃષ્ણરુચઃ સાધુજનાઃ ક્રૂરદશોચ્ચાટ-મૃત્યુદાઃ શત્રોઃ ।
 સાધ્વક્ષરદીર્ઘકલાકૃત્યકુશમુદ્રયા હતા રિપવઃ ॥ ૩૪૯ ॥ ૧૦ ॥
 અર્હન્નમ્ભઃ સિદ્ધસ્તેજઃ સૂરિઃ ક્ષિતિઃ પરે વાયુઃ ।
 સાધુવ્યોમેત્યન્તર્મણ્ડલતત્ત્વાનુગં સદગ્ધ્યાનમ્ ॥ ૩૫૦ ॥ ૧૧ ॥
 'નાદો'ઽર્હન્ 'વ્યોમ'મુનિઃ 'કલા'ઽથ સિદ્ધઃ 'શિરો-હ-રઃ' સૂરિઃ ।
 'ઈ'કાર ઉપાધ્યાયો માયાયાં પ્રાગ્વદુત શેષમ્ ॥ ૩૫૧ ॥ ૧૨ ॥

5

10

આચાર્યોનો વર્ણ સુવર્ણ સરખો છે । તેઓ જલ (પાણીનું પૂર, અતિવૃષ્ટિ વગેરે), અગ્નિ (આગ) અને શત્રુના મુખનું સ્તંભન (સ્તંભનકૃત્ય) કરે છે' । સૂરિ (આચાર્ય)નો અક્ષર જે શીર્ષની આકૃતિ '—' (દેવનાગરી લિપિની સીધી લીટીરૂપ સંજ્ઞા) રૂપ દંડથી હળાળા ઉપસર્ગો નાશ પામે છે ॥ ૩૪૭ ॥ ૮ ॥

ઉપાધ્યાયનો વર્ણ નીલ છે તે ऐहिक લાભાર્થે છે' અને તે શુક્લ—નીલકૃત્ય (તુષ્ટિ-પુષ્ટિકૃત્ય) માટે છે, તેમજ અધ્યાપકની (હ્રીંકાર આકૃતિમાં રહેલી) અર્ધચન્દ્રકલા (∪) નું વીજાના ગલ્લામાં (?) 15 ધ્યાન કરતાં પોતા લાભ થાય છે ॥ ૩૪૮ ॥ ૯ ॥

સાધુઓનો વર્ણ શ્યામ છે તેથી તે (પાપીઓના મારણ અને ઉચ્ચાટનકૃત્ય કરવા માટે) શત્રુઓને ક્રૂરદૃષ્ટિથી ઉચ્ચાટન અને મૃત્યુ આપનાર બને છે' । (આકૃતિરૂપે) દીર્ઘકલા (દીર્ઘ ઈંકારરૂપ) '૧' છે તે સાધુનો અક્ષર છે । તે (ઈંકાર—૧) ચંકુશમુદ્રાસ્વરૂપ છે અને તેનાથી શત્રુઓ હળાય છે ॥ ૩૪૯ ॥ ૧૦ ॥

અરિહંતનું (જલતત્ત્વ) વરુણમંડલ રૂપે, સિદ્ધનું અગ્નિમંડલ રૂપે, આચાર્યનું પૃથ્વીમંડલ રૂપે, 20 ઉપાધ્યાયનું વાયુમંડલ રૂપે અને સાધુનું વ્યોમમંડલ રૂપે ધ્યાન તે દેહમાં રહેલા જલતત્ત્વાદિના મણ્ડલોને અનુસરતું ધ્યાન છે ॥ ૩૫૦ ॥ ૧૧ ॥

અરિહંત તે નાદ, મુનિ તે વ્યોમ (વિંદુ), સિદ્ધ તે કલા, આચાર્ય તે શિર (દેવનાગરી લિપિની)—મસ્તકની લીટી સાથે હકાર અને રકાર, તેમજ ઉપાધ્યાય તે 'ઈ'કાર છે—એ માયા-હ્રીંકારમાં પૂર્વે જેમ (કલા, આકૃતિ, તત્ત્વ વગેરે રૂપે વિચાર કર્યો છે તેમ અહીં મંત્રની દૃષ્ટિ નાદ, કલા, વિંદુરૂપે) વિચાર 25 કર્યો છે ॥ ૩૫૧ ॥ ૧૨ ॥

△ (નાદ)	∪ (કલા)	ह (સશિર હર)	१ (ઈંકાર)	· (વિંદુ)
અરિહંત	સિદ્ધ	આચાર્ય	ઉપાધ્યાય	સાધુ

૧. સરલાવો—“જલ-જલગાઈ ચોલસ પયત્થ થંમંતુ આયરિયા ।”

૨. સરલાવો—“इहलोदय लाभकरा उवज्झाया हुंतु भयसरणा ॥” गा. ५ ।

૩. “पावुचाडण-ताडणनिउणा साहू सया सरह ॥” गा. ५ ।

—ન. સ્વા. (પ્રા. વિ.) ધૃ. ૨૬૨.

—ન. સ્વા. (પ્રા. વિ.) ધૃ. ૨૬૨.

30

શશિ-મુનિધિજિનાં નાદો વિન્દુર્ધુનિમુગ્ધતો વ્રતી નેમી ।

ઉપચન્દ્રકલાન્તઃ સિદ્ધાં પન્નામ-વાસુપૂજ્યજિની ॥ ૩૫૨ ॥ ૧૩ ॥

વર્ણાન્તઃ સશિરો રઃ પોઢ્ય શ્રીશ્વરાસ્ત્રયેકારઃ ।

પાઘ્યો મહિર્વાચક હ્રદમપિ ન વિરોધિ પૂર્વવદ્ગણિતમ્ ॥ ૩૫૩ ॥ ૧૪ ॥

5

एकैकोऽर्हत्प्रमृतिः श्रुतादिवर्णानुगोऽनिशं ध्यातः ।

શાન્ત્યાદિ કર્મપેદ્યું તનોતિ કિન્ત્વત્ર દિશ્ચાત્રમ્ ॥ ૩૫૪ ॥ ૧૫ ॥

परमेष्ठिपञ्चनिर्मितजिनमयमाचार्यमेहमर्हन्तम् ।

ત્રિલોક્ય-શ્રીવીજં સર્વં ધ્યાયતિ સ સર્વશઃ ॥ ૩૫૫ ॥ ૧૬ ॥

શ્રીચદ્રપ્રમ અને શ્રીમુનિધિનાય સે અરિહનસ્થાને હોવાથી હ્રીંકારનો 'નાદ' અંશ છે; શ્રીમુનિ-

- 10 સુવ્રતસ્વામી અને શ્રીનેમિનાય એ સાધુસ્થાને હોવાથી હ્રીંકારનો 'વિન્દુ' અંશ છે; શ્રીપન્નામ અને શ્રીવાસુ-
પૂજ્યસ્વામી એ સિદ્ધસ્થાને હોવાથી ઝગતા ચદ્રની 'કલા' રુપે છે; સોલ જિનેશ્વરે (શ્રીઋષભદેવ, શ્રીઅમિત-
નાય, શ્રીસંભવનાય, શ્રીઅમિનન્દન, શ્રીસુમતિનાય, શ્રીસુપાર્શ્વનાય, શ્રીશીતલનાય, શ્રીશ્રેયાસનાય, શ્રીવિમલનાય,
શ્રીઅનતનાય, શ્રીધર્મનાય, શ્રીશાંતિનાય, શ્રીતુલ્યનાય, શ્રીઅરનાય, શ્રીનમિનાય અને શ્રીવર્ધમાનસ્વામી)
આચાર્ય સ્થાને હોવાથી શિર સહિત વર્ણોની અંતે રહેલો હ, જે '૨' સાથેની આકૃતિ (હ)—હ્રીંકારની
15 અટકલારૂપ અંશવાળો છે, શ્રીપાર્શ્વનાય અને શ્રીમહિનાય એ ઉપાધ્યાય સ્થાને હોવાથી હ્રીંકારનો 'હ્રીં'કાર
અંશ છે—૨ રિતે (હ્રીંકાર)ના ચિન્નનમા પૂર્વની જેમ વિરોધ નથી ॥ ૩૫૨-૩૫૩ ॥ ૧૩-૧૪ ॥

અરિહંત વગેરે એકેરત્ર વર્ણાક્ષરોના સેકડો (અનેક પ્રકારના) આયોજનોની સાથે રોજ (૧) ધ્યાન
ધરાય છે તેથી તેઓ શાંતિ આદિ ઇચ્છે કર્મના કૃત્પ્રકારી થાય છે પરંતુ અહીં તો તેનુ દિશામૂલન માત્ર
કર્તુ છે ॥ ૩૫૪ ॥ ૧૫ ॥

- 20 ('શ્રુતાદિવર્ણાનુગઃ' નો 'સેકડો સ્તુતિઓપૂર્વક' અથવા 'સો, હજાર વગેરે સંહ્યામા' એવો પળ
અર્પ થઈ શકે ।)

પરમેષ્ઠિપંચકાળી નિર્માણ થયેલો 'ૐ' તે જિનસ્વરૂપ છે, તેમજ આચાર્યમેહ (આચરિયમેહ) શ્રી
અરિહંત-અર્હ સ્વરૂપ છે, 'હ્રીં' વગર તે ત્રિલોક્યવીજ અને 'શ્રી' (જ્ઞાનલક્ષ્મી) વીજાક્ષર છે, તે—'ૐ શ્રી
'હ્રીં અર્હ નમઃ' (અથવા 'ૐ હ્રીં શ્રી અર્હ નમઃ') એ સઘલ્લનુ ધ્યાન ધરનાર સર્વજ્ઞ બને ॥ ૩૫૫ ॥ ૧૬ ॥

પદ્મકોણાકૃતિદેહે મધ્યે નરમેરુસૂર્યવિમ્બસ્થમ્ ।

યઃ સૂરિમેરુમન્તઃ સ્વં પश्यति सोऽपि सर्वज्ञः ॥ ૩૫૬ ॥ ૧૭ ॥

શહ્ણિન્યન્તઃ શુપિરિતવંશાગ્રવિલાસિમૌલિમેરુમયે ।

આચાર્યમેરુરાત્માર્હન્દુવિમ્બસ્થઃ ॥ ૩૫૭ ॥ ૧૮ ॥

ચન્દ્રાર્કશકસદ્ગમસમરસસિત્તં સ્વમૌલિમેરુસ્થમ્ ।

યઃ સૂરિમેરુર્હં સ્વં પश्यति सोऽत्र योगीन्द्रः ॥ ૩૫૮ ॥ ૧૯ ॥

5

પદ્મકોણાકૃતિ મનુષ્યદેહના મધ્યમાં નાભિકમલ છે, તેમાં સૂર્યનું સ્થાન છે, તે સૂર્યના વિંબમાં રહેલા અરિહંત છે, તેની અંદર પોતે છે, એમ જે વિચિંતન કરે છે તે સર્વજ્ઞ થાય છે ॥ ૩૫૬ ॥ ૧૭ ॥

[અથવા (હ્રીંકાર જેનો) દેહ પદ્મકોણાકૃતિનો છે, તેના મધ્યમાં પંચપરમેષ્ઠિરૂપ ય્વોત જે ડાહ્યકાર છે તેના મધ્યમાં ‘અહં’નો ન્યાસ કરીને તેના ગર્ભમાં પોતાનો આત્મા છે, એમ જે વિચિંતન કરે છે તે સર્વજ્ઞ 10 થાય છે. ॥ ૩૫૬ ॥ ૧૭ ॥]

છિદ્રવાળા વાંસના અગ્રભાગ ઊપર રહેલ હોય એમ મસ્તકની મેરુમય શંખિની નાડીમાં ચંદ્રવિંબ છે, તેમાં અરિહંત વિરાજે છે અને (ધ્યાન કરનારનો) આત્મા તે આચાર્યમેરુ (પરમાત્મા અરિહંત)સ્વરૂપ છે એમ ચિંતવે (અથવા તો) પોતાના મસ્તકમાં રહેલ મેરુમાં ચંદ્રનાડી, સૂર્યનાડી અને સુષુમ્ણાનાડીના સંગમથી ઉત્પન્ન થયેલ જે સમરસ, તેનાથી સિંચાયેલા સૂરિમેરુ સ્વરૂપ ‘અહં’ અરિહંત તે સ્વયં છે—એમ જે ચિંતવે 15 છે, તે અહીં યોગીન્દ્ર છે (?) ॥ ૩૫૭-૩૫૮ ॥ ૧૮-૧૯ ॥

૧. ‘સૂરિમન્ત્રકલ્પસંદોહ’ પૃષ્ઠ ૪૫ માં ‘મેરુ’ શબ્દનો અર્થ અને ભાવાર્થ આ પ્રકારે જણાવ્યો છે—

“મેરુસદ્દેશ અરિહંતત્ત્વં બુદ્ધિઃ । અરિહંતત્ત્વેણ અરિહંતા, જહા ચક્રકેણ ચક્રી, રજ્જેણ રાયા ।

અરિહંતત્ત્વં મુક્તવત્સ્વીયમૂયં અરિહંતા અંકુરા । સેસા સાહપસાહત્વા જેયા । અતઃ કારણાત્ મેરુરૂપે (આર્હંત્યરૂપે) મન્ત્રરાજે સ્મર્યમાણે જિનપ્રભા ભવતિ ।

20

અર્હન્ સ્તુત્યગુણસંપૂર્ણો ભગવાન્, તેન સ્તુતિપદાનિ ભગવતામૃદિસ્થાનીયાન્યુક્તિનિ ॥”

(અર્થ—) “જેમ ચક્રથી ચક્રી અને રાજ્યથી રાજા કહેવાય છે તેમ ‘મેરુ’ શબ્દથી અરિહંતપણું કહેવાય છે અને અરિહંતપણાથી અરિહંત ઓઢવાય છે ।.....

અરિહંતપણું એ મોક્ષરૂપી વૃક્ષના વીજસ્વરૂપ છે અને અરિહંતો અંકુરરૂપે છે, વાકીના વીજા શાખા અને પ્રશાલાઓ કહેવાય છે । એ કારણથી અરિહંતપણારૂપ મંત્રરાજનું સ્મરણ કરતાં ભગવાનનું તેજ પ્રાપ્ત થાય છે ।

25

સ્તુતિ કરવા યોગ્ય ગુણોથી પરિપૂર્ણ ભગવાનનાં સ્તુતિપદો પણ શ્રદ્ધિનાં સ્થાન છે, એમ કહેવાયું છે ।”

આ અર્થને લક્ષમાં લેતાં અહીં જે ‘નરમેરુ’ શબ્દ જણાવ્યો છે તે માનવ દેહના આત્માનો વાચક છે અને ‘સૂરિમેરુ’ તે અરિહંતપણાનો વાચક છે । અર્થાત્ મંત્રનું અનુદાનપૂર્વક ધ્યાન કરનારનો આત્મા જ્યારે ‘પોતે અરિહંત-સ્વરૂપ છે’ એમ સંવેદન કરે ત્યારે તે સર્વજ્ઞ બને છે ।

અઃ પૃથિવી પીતૃલ્લિચિઃ ઉચ્ચૌંમ તડિત્રમામિરાક્રાન્તમ્ ।

મઃ સ્વર્ગઃ કલા ચન્દ્રપ્રમમિન્દુનમસ્તત્પરં વ્રજ ॥ ૪૧૬ ॥ ૨૦ ॥

અ-ઉ-મો વિષ્ણુ-ત્રિધીશાસ્ત્રિગુણાઃ સકલાસ્તુ કૃષ્ણ-પીત-સિતાઃ ।

સંસ્કૃતિરતાથ નિષ્કલમગ્રં નાદો જિનઃ સિદ્ધઃ ॥ ૪૧૭ ॥ ૨૧ ॥

આલોકિનોપલમ્બેન મુનિત્વેન ચ સાધિતઃ ।

રત્નત્રયમયો ધ્યેયઃ પ્રણવઃ સર્વસિદ્ધયે ॥ ૪૧૮ ॥ ૨૨ ॥

વા ‘ૐ’ હત્યન્તરાપ્રાણશબ્દો યઃ સ્યાત્ સદુદ્ભવમ્ ।

શબ્દગ્રહેત્યસૌ યુક્ત (ઉક્તઃ) વાચકઃ પરમેષ્ઠિનામ્ ॥ ૪૧૯ ॥ ૨૩ ॥

(ૐ-કાર—)

10

‘ૐ’ ના સ્થૂલ વર્ણો ‘અ, ઉ, મ્’ આ પ્રમાણે ચિત્રવત્— ‘અ’ એ પૃથ્વીરૂપ (મૃઃ) છે અને તેની કાંતિ પીઢી છે, ‘ઉ’ એ આકાશ રૂપ (મુઃ) છે અને તે વીજળીની પ્રમાણી ભરૂર છે, ‘મ્’ એ સ્વર્ગરૂપ (સ્વઃ) છે અને કલા ચંદ્રની કાંતિ જેવી છે । નભ (વિંદુ) તે રૂંદુ છે, તેથી પર (નાદ) તે શબ્દગ્રહ છે ॥ ૪૧૬ ॥ ૨૦ ॥

અ	ઉ	મ્	કલા	વિંદુ	નાદ
મૃઃ	મુઃ	સ્વઃ	ચંદ્રકાંતિ	રૂંદુ	શબ્દગ્રહ

11

‘અ, ઉ, મ્’ થી ૐ સ્થૂલ ચિત્રવત્ તો તે ત્રિગુણાત્મક છે અને તેના અંશો (અનુક્રમે) પ્રજ્ઞા, વિષ્ણુ અને શિવ છે—તેનું ધ્યાન ધરાવ છે; એ ત્રણે અનુક્રમે સત્ત્વ, રજસ્ અને તમસ્ ગુણવાળા છે, સ્વલ (દેહધારી), શ્વેન, પીઢા તેમ જ શ્યામવર્ણવાળા અને સંસારમાં રત છે । કલારહિત આકાશ (શૂન્ય-વિન્દુ) તે નાદ છે અને તે જ જિન અથવા સિદ્ધ છે ॥ ૪૧૭ ॥ ૨૧ ॥

20

સકલ			નિષ્કલ	
અ	ઉ	મ્	વિંદુ	નાદ
પ્રજ્ઞા	વિષ્ણુ	મહેશ	અરિહત	સિદ્ધ

‘આલોક’—પ્રકાશ અર્થાત્ જ્ઞાન; ‘ઉપલમ્બ’—પ્રાપ્તિ અર્થાત્ દર્શન અને ‘મુનિત્વ’ અર્થાત્

‘ચારિત્ર’—એ વધે સાધિત (આ + ઉ + મ્ = ૐ) ત્રણ રત્ન (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર) સ્વરૂપ પ્રણવ 25 (ૐ-કાર) નુ સર્વ સિદ્ધિ માટે ધ્યાન કરવું જોઈએ ॥ ૪૧૮ ॥ ૨૨ ॥

આ	ઉ	મ્
આલોક	ઉપલમ્બ	મુનિત્વ
જ્ઞાન	દર્શન	ચારિત્ર

અથવા દેહમાં ‘ૐ’ એવો જે પ્રાણાત્મક (પ્રાણસંચારાત્મક) ધ્વનિ થાય છે તેમાંથી શબ્દગ્રહ

111 (માતૃકા) ઉદ્ભવે છે, માટે (શબ્દગ્રહ-માતૃકાવાચક હોવાથી અને પરમેષ્ઠિઓ વાચ્ય હોવાથી) તે ૐ-કાર ‘પરમેષ્ઠિઓને વાચક’ કહેવાયો છે (૧) ॥ ૪૧૯ ॥ ૨૩ ॥

૧. સરસ્વતો—‘ધ્યાનવિન્દુપ્રણવ’—“અકાર પીતૃવર્ણઃ સ્યાત્ રજોગુણ ઉદૈરિતઃ ॥ ૧૧ ॥ ઉકારઃ સાત્ત્વિકો દુરો મકારઃ કૃષ્ણ તામસઃ ।... ॥ ૧૨ ॥”

इत्युक्त्वा हृत्कमले प्रणवं मध्यस्थस्त्रिमेरुजिनम् ।
 स्वर-कादिवर्णयुक्तं यो ध्यायति कुम्भकेन शशिवर्णम् ॥ ४२० ॥ २४ ॥
 सिन्दूर-सुवर्णाभं श्यामारुणवर्ण(र्णा)भं क्रमादेव ।
 शान्तिः क्षेमं स्તંભं द्वेपं वश्यं तनोति जन्तूनाम् ॥ ४२१ ॥ २૫ ॥
 यस्तु द्वादશસહસ્રં સામાન્યાત્પ્રણવે જપમ્ ।
 કુર્યાત્ તસ્ય પરં વ્રહ્મ સ્ફુટં દ્વાદશમાસતઃ ॥ ૪૨૨ ॥ ૨૬ ॥
 અર્હદ્વિમ્બં દ્વયે સાયં પ્રાણાયામત્રયં મુનિઃ ।
 પદત્રિંશત્પ્રણવાભ્યાસાત્કુર્યાદ્ દ્વાદશકત્રયાત્ ॥ ૪૨૩ ॥ ૨૭ ॥
 હૃદયાં પૂરણં સૂર્યે રેચનં કુમ્ભકેઽન્તરા ।
 હૃદિ દ્વિપદ્પદામ્ભોજે સન્ધ્યાવિધિરયં સ્મૃતઃ ॥ ૪૨૪ ॥ ૨૮ ॥
 સૂર્યોપસ્થાનમેતત્તુ તદેતદધર્મર્પણમ્ ।
 एतदेव महासन्ध्या नैवान्यत्किञ्चिदस्त्यतः ॥ ४२५ ॥ २९ ॥
 પથ્યા ગુર્વક્ષરૈર્વારૈઃ પલં પથ્યા પલૈર્ઘટી ।
 પથ્યાં ગુર્વક્ષરાક્ષોઽયં ત્રિસહસ્રી પદ્મશતી ॥ ૪૨૬ ॥ ૩૦ ॥
 અહોરાત્રઘટીપટ્ટિગુણા લક્ષયુગં તથા ।
 सहस्रा षोडशेत्यन्तः प्रणवादजपा मुनेः ॥ ४२७ ॥ ३१ ॥

5

10

15

આ પ્રમાણે વિવેચન કર્યા પછી (પ્રાતે કહેવાનું કે—) હૃદયકમલમાં સ્વર અને વ્યંજનોથી યુક્ત
 અને જેના મધ્યમાં સૂરિમેહ-ડહ્ રૂપ જિન છે એવા પ્રણવનું કુંભક ઘડે શ્વેતવર્ણનું ધ્યાન કરવાથી પ્રાણીઓને
 શાંતિ, સિંદૂર (કુંકુમ ?) વર્ણનું ધ્યાન કરવાથી ક્ષેમ, પીતલવર્ણનું ધ્યાન કરવાથી સ્તંભન, શ્યામવર્ણનું ધ્યાન
 કરવાથી દ્વેષ અને અરુણવર્ણનું ધ્યાન કરવાથી વશ કરવાનાં કૃત્યો થાય છે ॥ ૪૨૦-૪૨૧ ॥ ૨૪-૨૫ ॥ 20
 જે સાધારણ રીતે (દરરોજ) ૧૨૦૦૦ પ્રમાણ પ્રણવ-ઐશ્વર્યનો જાપ કરે છે તેને વાર
 મહિનામાં પરબ્રહ્મ (સૂક્ષ્મ પરાવાક અથવા આત્મસ્વરૂપ) સ્પષ્ટ થાય છે ॥ ૪૨૨ ॥ ૨૬ ॥
 મુનિએ વંને સંધ્યાકાળે વાર વાર સંસ્થાથી ત્રણ વાર—એમ છત્રીશ પ્રણવના અભ્યાસથી (પૂરક,
 કુંભક, રેચક સ્વરૂપ) પ્રાણાયામ કરવાપૂર્વક અર્હદ્ બિંબનું હૃદયમાં (અનાહતચક્રના) વાર દલના
 કમલમાં ધ્યાન કરવું । તે વખતે હૃદા નાડીથી પૂરક, સુષુમ્નાથી કુંભક અને સૂર્યા (પિંગલા) નાડીથી 25
 રેચક કરવા । આ વિધિને ‘સન્ધ્યાવિધિ’ કહેવામાં આવે છે ॥ ૪૨૩-૪૨૪ ॥ ૨૭-૨૮ ॥
 આ (વિધિ) જ (અમારું) ‘સૂર્યોપસ્થાન’ છે, આ જ (અમારું) ‘અષ્ટમર્પણ’ છે અને આ જ
 (અમારી) ‘મહાસન્ધ્યા’ છે । આનાથી મિત્ર વીજું કોઈ સૂર્યોપસ્થાન વગેરે તાત્ત્વિક નથી ॥ ૪૨૫ ॥ ૨૯ ॥
 (પંચપરમેષ્ઠી સ્વરૂપ) ગુરુ અક્ષરો ૬૦ વાર ગણાય તો એક ‘પલ’ થાય અને ૬૦ પલોની એક
 ‘ઘડી’ થાય । આ રીતે ગુરુ અક્ષર ૬૦ વાર ગણીએ તો ૩૬૦૦ સંસ્થા પ્રમાણ થાય । દિવસ અને રાતની 30
 ઘડીઓથી ગુણીએ (૩૬૦૦ × ૬૦) તો ૨૧૬૦૦૦ (બે લાખ સોલ હજાર) થાય । આ સંસ્થાથી પ્રણવનો
 અજપા (નિરંતર) જાપ કરવો જોઈએ ॥ ૪૨૬-૪૨૭ ॥ ૩૦-૩૧ ॥

અર્હન્ ભૂમિર્નભઃ સિદ્ધાસ્તેજઃ સૂરિઃ પરે પયઃ ।

વાયુઃ સાધુરતો માયાવીજાન્તસ્તત્ત્વપંચકમ્ ॥ ૪૩૩ ॥ ૩૭ ॥

પૃથ્વી ધર્મસ્ય પદં વારિ નભશ્ચાપિ શુક્લવીજમિહ ।

તૈજસમાર્ત્તધ્યાનં મરુત્ તથા રૌદ્રવીજં સ્યાત્ ॥ ૪૩૪ ॥ ૩૮ ॥

ચન્દ્ર-કુજાવર્હન્તઃ સિદ્ધાશ્ચ બુધો વૃહસ્પતિઃ સૂરિઃ ।

5

શુક્રો વાચક એવં મુનિર્ર્ક-શનીગ્રહાસ્ત્ર ॥ ૪૩૫ ॥ ૩૯ ॥

નાદોઽર્હન્નેતદધઃ શૂન્યં વ્યોમથિતા ગ્રહાઃ સપ્ત ।

ઇતિ નાદાર્હદ્ધ્યાનાત્ સર્વગ્રહભૂતશાન્તિરિહ ॥ ૪૩૬ ॥ ૪૦ ॥

અર્હત્-સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાય-મુનીન્દ્રસંસ્થિતાસ્થિતયઃ ।

નન્દાદ્યાઃ પંચામૃઃ ક્રમશઃ શાન્તિકં પ્રાગ્વત્ ॥ ૪૩૭ ॥ ૪૧ ॥

10

માયાવીજ-હ્રીંકારમાં તત્ત્વપંચક તથા પરમેષ્ટિપંચકનો મેઠ આ પ્રમાણે છે—અર્હન્ ભૂમિરૂપે, સિદ્ધ આકાશરૂપે, આચાર્ય અગ્નિરૂપે, ઉપાધ્યાય જલરૂપે અને સાધુ વાયુરૂપે છે' ॥ ૪૩૩ ॥ ૩૭ ॥

અહીં (ધ્યાનની દૃષ્ટિ) ધર્મધ્યાનનું પદ પૃથ્વી છે, શુદ્ધધ્યાનનું વીજ જલ તથા આકાશ છે, આર્ત્તધ્યાનનું પદ અગ્નિ છે અને રૌદ્રધ્યાનનું વીજ મરુત્ (પવન) છે ॥ ૪૩૪ ॥ ૩૮ ॥

ચંદ્ર અને મંગલ (ના ગ્રહચાર)ની શાંતિ માટે અરિહંતના, બુધ માટે સિદ્ધના, ગુરુ માટે 15 આચાર્યના, શુક્ર માટે ઉપાધ્યાયના અને રવિ તેમજ શનિ માટે મુનિનાં પદોની ઉપાસના છે' ॥ ૪૩૫ ॥ ૩૯ ॥

નાદ 'Δ' એ અરિહંત છે, નાદની નીચે શૂન્ય 'Δ' તે આકાશ છે, અને આકાશને આશ્રયને સાત ગ્રહો રહેલા છે । એ રીતે નાદરૂપ અરિહંતના ધ્યાનથી સકલ ગ્રહો તથા ભૂતો અંગેની શાંતિ થાય છે ॥ ૪૩૬ ॥ ૪૦ ॥

તિથિઓના પાંચ વિભાગો છે :—નંદા (૧, ૬, ૧૧), મદ્રા (૨, ૭, ૧૨), જયા (૩, ૮, 20 1૩), રિક્તા (૪, ૯, ૧૪) અને પૂર્ણા (૫, ૧૦, ૧૫) । શાંતિકર્મ માટે અર્હત્, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને મુનિપદોમાં તે તે તિથિઓનું અનુક્રમે ધ્યાન કરવું. 3 ॥ ૪૩૭ ॥ ૪૧ ॥

૧. સરસ્વાતોઃ—મહિમંડલમરહંતા ગયણં સિદ્ધા ય સૂરિણો જલગો ।

વરસં વરમુવજ્ઞાયા પવણો મુણિણો હરંતુ દુઃહં ॥ ૬ ॥

—ન. સ્વા. (પ્રા. વિ.) પૃ. ૨૬૨

25

૨. સરસ્વાતોઃ—

સસિમંગલ અરિહંતા ગુહો ય સિદ્ધા ય સુર્યુલ સૂરી ।

શુક્રો ડવજ્ઞાયા પુણો સાહુ મંદો મુહં માણુ ॥ ૧૮ ॥

—ન. સ્વા. (પ્રા. વિ.) પૃ. ૨૬૫

૩. સરસ્વાતોઃ—

નંદા તિહિ અરિહંતા મદ્રા સિદ્ધા ય સૂરિણો ય જયા ।

તિહિ રિક્તા ડવજ્ઞાયા પુણ્ણા સાહુ મુહં દિંતુ ॥ ૧૭ ॥

—ન. સ્વા. (પ્રા. વિ.) પૃ. ૨૬૫

30

ચન્દ્રામઃ શશિચાન્તયૈ કુજસ્ય પન્નપ્રમો ગુરોઃ શાન્તિઃ ।

સૂર્યસ્ય નામિભૂરથ વીરો રાહોશ્ચ શાન્તિકૃતે ॥ ૪૨૮ ॥ ૪૨ ॥

મન્દસ્ય શ્રીપાર્શ્વો બુધસ્ય નમિથ શાન્તયે તદિદ્ ।

માયાવીજે તત્તત્સ્થાને દેવં ગ્રહં ચ તં ધ્યાયેત્ ॥ ૪૨૯ ॥ ૪૩ ॥

इति शान्तिकम् ॥

કુન્ડલિની શુજગાકૃતિ (તી) રેફાશ્ચિત્ 'હઃ' શિવઃ ॥ તુ પ્રાણઃ ।

તચ્છક્તિર્દીર્ઘકલા માયા તદ્રેષિતં જગદ્વચ્ચ ॥ ૪૪૦ ॥ ૪૪ ॥

નાભી હૃદયે કળ્થે આજ્ઞાચક્રેડય યોનિમધ્યે વા ।

સિન્દૂરાસ્ત્રમાયાવીજધ્યાનાત્ જગદ્વચ્ચ ॥ ૪૪૧ ॥ ૪૫ ॥

પ્રાગ્બદ્ વર્ણાનુગતં માયાવીજં વિશિષ્ટકાર્યકર્મ ।

પ્રાયઃ ક્ષિરસિ ત્રિકોણે વચ્ચકરં કામવીજવત્ ॥ ૪૪૨ ॥ ૪૬ ॥

10

15 કરતુ ॥ ૪૨૮-૪૨૯ ॥ ૪૨-૪૩ ॥

રેફથી શુક્લ હ (હ) તે શુજગ(સર્પ)ની આકૃતિવાળી કુંડલિની છે । કેવલ 'હ' તે શિવ છે, તે જ પ્રાણ છે, દીર્ઘકલા (૧ દીર્ઘ ર્ફકાર) ૯ તેની શક્તિ-માયા છે, માયાથી વેદિત (મોહિત) જગત છે, જગત 'હૌ' ના ધ્યાનથી વશ થાય છે (૧) ॥ ૪૪૦ ॥ ૪૪ ॥

નાભિ(નળિપુરચક્ર)માં, હૃદય(અનાહતચક્ર)માં, કળ્થ(વિશુદ્ધચક્ર)માં, આજ્ઞાચક્ર(ભૂમધ્યમાગ)માં
20 અથવા યોનિમધ્ય(સ્વાધિષ્ઠાનચક્ર)માં સિન્દૂર સમાન અરુણવર્ણવાળા માયાવીજ(હૌકાર)નું ધ્યાન કરવાથી
જગત વશ થાય છે ॥ ૪૪૧ ॥ ૪૫ ॥

માયાવીજ-હૌકારનું તે તે વર્ણને અનુસાર ધ્યાન કરાવ્ય તો તે વિશિષ્ટ કૃત્યકારી થાય છે । પ્રાયઃ
મસ્તકમાં-ત્રિકોણમાં તેનું ધ્યાન કરવાથી તે કામવીજ (ક્ષૌ)ની માફક વશીકરણ માટે થાય છે ॥ ૪૪૨ ॥ ૪૬ ॥

૧. સરસ્વાતી :-

"અવારો શુભગાહ્ય કુન્ડલી વિશ્વજનમ્ ।

વત્સરો હઃ શિવઃ સ્વાત્મા રાત્રતોઽર્હ્વે હૃત્કલઃ ॥

25

હ: શમ્ભુ: સેન્દુકલો વ્રહ્મા રસ્તુર્યક: સ્વરો વિષ્ણુ: ।
 સંસૃતિરસ્યા વિન્દું દત્ત્વા નાદો વિભાત્યર્હન્ ॥ ૪૪૩ ॥ ૪૭ ॥
 વર્ણાન્ત: પાર્શ્વજિન: કલા ફળા વિન્દુરત્ર-નાદ(મ)મહ: ।
 નાગો ર ઈ તુ પદ્મા તત્રાર્હન્ સુરિમેરુમય: ॥ ૪૪૪ ॥ ૪૮ ॥
 વૌરિ-ઘૈટ-પૈત્ર-યન્ત્રે મૂર્ધનિ ભાલે સુપુષ્પ-નૈવૈઘૈ: ।
 સંપૂજ્યામું જાપ: કૃત્પર્વભિરવ્જગીજાઘૈ: ॥ ૪૪૫ ॥ ૪૯ ॥
 માયાગ્રીજં લક્ષ્યં(ક્ષં) પરમેષ્ઠિ-જિર્નૌલિ-રત્નરૂપં ય: ।
 ધ્યાયત્યન્તર્વૌરં હૃદિ સ શ્રીગૌતમ: સુધર્મા ચ ॥ ૪૪૬ ॥ ૫૦ ॥
 ઇતિ માયાગ્રીજમ્ ॥

5

ઈન્દુકલાયુક્ત હ અર્થાત્ ‘હ’ એ શંકુનો વાચક છે, ‘ર’ એ વ્રહ્માનો વાચક છે અને ચોથો 10 સ્વર ‘ઈ’ એ વિષ્ણુનો વાચક છે। એનાથી (?) સંસારની પ્રવૃત્તિ થાય છે, તેના ऊપર વિન્દુ—શૂન્ય દર્શન, અર્થાત્ મીઠું મૂકીએ તો તે ‘નાદ’ છે અને તે સ્વયં ‘અર્હન્’ રૂપે શોભે છે ॥ ૪૪૩ ॥ ૪૭ ॥

હ	ર	ઈ	△
હર	વ્રહ્મા	વિષ્ણુ	અરિહંત

વર્ણની અંતે રહેલ ‘હ’ એ પાર્શ્વજિન છે, કલા એ ફળા છે, વિન્દુ એ નાગના મસ્તકે રહેલ 15 મણિ છે, ‘ર’ એ નાગ-ધરણેન્દ્ર છે અને ‘ઈ’ એ પદ્માવતી દેવી છે, તેમાં અરિહંતની આકૃતિ તે સૂરિમેરુ છે ॥ ૪૪૪ ॥ ૪૮ ॥

હ	~	.	ર	ઈ
પાર્શ્વજિન	ફળા	નાગમણિ	ધરણેન્દ્ર	પદ્માવતી

(જાણે) જલથી પૂર્ણ કલશ હોય અને તેના પર પવિત્ર પાંદડાં મૂકેલાં હોય એવા આકારવાળા 20 (સિદ્ધચક્ર સમાન) યંત્રના ઉપરના ભાગમાં ‘હ્રી’ કારને સ્થાપન કરી તેની પૂજા કરવી, પછી આંગળીના વેદા વઢે, કમલાકાર વઢે અથવા રુદ્રાક્ષાદિ માલા વઢે તેનો જાપ કરવો (?) ॥ ૪૪૫ ॥ ૪૯ ॥

માયાગ્રીજ—હ્રીંકાર પરમેષ્ઠિમય છે, જિનાવલીમય (ચોવીશ તીર્થંકરમય) છે અથવા તો ત્રણ રત્ન (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર)મય છે, એ પ્રકારે માયાગ્રીજ—હ્રીંકારને લક્ષ્યમાં રાખીને હૃદયમાં જે શ્રીવીર મગવંતનું ધ્યાન કરે છે તે શ્રીગૌતમ ગણધર અથવા શ્રીસુધર્મા ગણધર સદશ થાય છે ॥ ૪૪૬ ॥ ૫૦ ॥ 25

૧. સંસારને વિન્દુ (શૂન્ય—મીઠું) દર્શાવે અર્થાત્ સાંચારિક પ્રવૃત્તિ બંધ કરીએ તો આત્મા અર્હન્ થાય છે, એવો પળ અર્થ લઈ શકાય ।

આયં હાન્તં ચન્દ્રઋષોર્ધ્વાધો 'ર'ત્તિરત્નપુત્રમ્ ।

ચન્દ્રકલા સિદ્ધિપદં વિન્દુનિમોઝનાહતઃ સોર્ઘ્ન ॥ ૪૪૭ ॥ ૫૧ ॥

પોર્ઘ્ય ચતુરધિવિંશતિરેદાં નૌમૌ દલાનિ હૃદિ મૂર્ધ્નિ ।

આયં હાન્તં વર્ણાઃ શરદિન્દુકલા-નમઃપ્રમવાઃ ॥ ૪૪૮ ॥ ૫૨ ॥

5 નાદસ્ત્વાત્મોર્ધ્વાધો રેખાઞિનરત્નપુત્રકાંત્યર્હમ્ ।

દશ્યોઽન્તર્ગ્રલાઙ્ગં નામ્પન્તઃ શક્તિકુષ્ઠલિની ॥ ૪૪૯ ॥ ૫૩ ॥

इति सर्ववर्णमूर्तिं अर्हन्तं सर्वमेकगतमन्तः ।

ध्यायन् सूरिः सकलागमार्थवक्ता गतप्रान्तिः ॥ ૪૫૦ ॥ ૫૪ ॥

(અર્હ-)

10 અર્હ મા અ અને હ (અપી માડીને હ સુધીનાં માતૃકારૂપ) શબ્દજ્ઞાના સૂચક છે, રૈક્તત્ત્વિતયને બતાવે છે, ચન્દ્રકલા (-) તે સિદ્ધિપદ છે અને વિન્દુસદૃશ જે અનાહત (નાદ) છે તે અરિહંત છે ॥૪૪૭॥૫૧॥

'અ' પી 'હ' સુધીના (૪૯) વર્ણો છે. તેમાંથી 'અ' પી 'અઃ' સુધીના સોઠ સ્વરો નામિકમલ (મણિપૂરચક્ર)ના સોઠ દલોમાં, 'કુ' પી 'મ્' સુધીના ચોવીસ વ્યંજનો હૃદયકમલ- (અનાહતચક્ર)નાં ચોવીસ દલોમાં અને 'ય' પી 'હ' સુધીના આઠ વ્યંજનો લલાટકમલ (આજ્ઞાચક્ર)

15 ના આઠ દલોમાં—૧ પ્રકારે ૪૮ વર્ણો, શરદ ચતુના ચન્દ્રસદૃશ કલા (~) અને વિન્દુપી પુત્ર ચિત્રવર્ણાઃ કલા ~ (વક્રરેખા) વિન્દુ અને નાદ (સરલ રેખા)ની સંયોજનાપી માતૃકાના વર્ણો ઉત્પન્ન પાપ છે. (તે 'મ્' સિવાયના 'અ' પી 'હ' સુધીના ૪૮ વર્ણો પાપ; તેમના ઉપર જે કલા અને વિન્દુરૂપે નાદ છે તે 'મ્' છે. 'મ્' ને હૃદયકમલની વધે ચિત્રવર્ણો. આ પ્રમાણે નામિકમલનો પહેલો વર્ણ 'અ,' લલાટકમલનો છેલ્લો વર્ણ 'હ' અને હૃદયકમલનો વચ્ચેલો વર્ણ 'મ્' મળીને 'અર્હ' પાપ.) અર્હ તે

20 સ્વાત્મા છે. ઉપરનો અને નીચેનો 'ર'કાર થીઞિનેશ્વર ભગવંતના રત્નત્રયનો સૂચક છે. તેનાપી સહિત યતાં સ્વાત્મા-અર્હ-પરમાત્મા બને છે. 'અર્હ' ને જ્ઞાન્ન (જ્ઞાનં)માં ચિત્રવર્ણો અને નામિકમલની મધ્યમા કુદલિની શક્તિ ચિત્રવર્ણી ॥ ૪૪૮-૪૪૯ ॥ ૫૨-૫૩ ॥

૧ રીતે 'અર્હ' ૧ અરિહંતની સાક્ષાત્ સર્વવર્ણમય મૂર્તિ છે. ૧ અર્હનું સર્જન મેહદંડમ્ (મેહદંડગત-સુપુષ્પા નાડીમાં) ધ્યાન કરનાર સૂરિ આનિરદિત થઈને સર્વ આગમોના અર્થના પ્રવક્તા બને છે ॥૪૫૦॥૫૪॥

25 ૧. સરસ્વાતોઃ—

આદ્યન્તાશ્વરસંલક્ષ્યમશ્વર વ્યાપ્ય ચ્ ચિત્રમ્ ।

અમિત્વાલક્ષ્ય નાદ-વિન્દુ-રેખાલક્ષ્યમ્ ॥ ૧ ॥

અમિત્વાલક્ષ્યમાપ્નન્ત મનોમલવિશોકમ્ ।

દેહીયમાન હૃદયે તત્પદં નૌધિ નિર્મલમ્ ॥ ૨ ॥

30

૨. સરસ્વાતો—યોગશાસ્ત્ર, પ્રકાશ ૮, શ્લો. નં. ૧૮-૨૨ ની વ્યાખ્યા ।

૩. સરસ્વાતો— " " " શ્લો. ૨-૪ ।

૪. " " " " શ્લો. ૮ ।

—'કશિપુરસૂત્ર'—

ઉક્તં ચ—

કમલદલોદરમધ્યે ધ્યાયન્ વર્ણાનનાદિસંસિદ્ધાન્ ।

નટાદિવિપયવોધો ધ્યાતુઃ સંપદ્યતે કાલાત્ ॥ ૪૫૧ ॥ ૫૫ ॥

અર્હેજપાત્ ક્ષયમરોચકમગ્નિમાન્યં

કુષ્ઠોદરામકસન-શ્વસનાનિ હન્તિ ।

પ્રાપ્નોતિ ચાપ્રતિમવાક્ મહતીં મહદ્મયઃ

પૂજાં પરત્ર ચ ગતિં પુરુષોત્તમાપ્તામ્ ॥ ૪૫૨ ॥ ૫૬ ॥

અપિ ચ—

કનકકમલગર્ભે કર્ણિકાયાં નિપણં

વિગતતમસમર્હં સાન્દ્રચન્દ્રાંશુર્ગૌરમ્ ।

ગગનમનુસરન્તં સશ્વરન્તં હરિતુ

સ્મર જિનપતિકલ્પં મન્ત્રરાજં યતિન્દ્ર ! ॥ ૪૫૩ ॥ ૫૭ ॥

इति सर्वत्रगं ध्यायन्नर्हमित्येकमानसः ।

स्वप्नेऽपि तन्मयो योगी किञ्चिदन्यन्न पश्यति ॥ ૪૫૪ ॥ ૫૮ ॥

કાલું છે કે—

અનાદિસંસિદ્ધવર્ણાનું કમલપત્રની અંદર જે ધ્યાન કરે છે તેને નટ (ચોરાયેલી) વસ્તુ વગેરે વિપયનું જ્ઞાન સમય જતાં થાય છે' ॥ ૪૫૧ ॥ ૫૫ ॥

‘અર્હે’ મન્ત્રરાજ જાપ દ્વારા ક્ષય, અરુચિ, અપચો, કોદ, આમરોગ, ઝાંસી, શ્વાસ વગેરે (રોગોનો) નાશ કરે છે; જાપ કરનાર અપ્રતિમ વાણીવાળો બને છે, મહાપુરુષોની પળ પૂજાને પ્રાપ્ત કરે છે અને પરલોકમાં ઉત્તમ પુરુષો પ્રાપ્ત કરેલી ગતિને મેળવે છે' ॥ ૪૫૨ ॥ ૫૬ ॥

हे मुनिवर ! तું अज्ञानरूप अंधकारस्थी रहित, घन एवं चन्द्रकिरणोना जेवी गौर कांतिवाळां અને સાક્ષાત્ જિનપતિ સમાન એવા મંત્રરાજ અર્હે (નાભિગત) સુવર્ણકમલની મધ્યમાં વિરાજમાન છે, એમ પ્રથમ ચિત્રવ । તે પછી તે આકાશમાં જાય છે અને સર્વદિશાઓમાં સંચરે છે, એમ ચિત્રવ ॥ ૪૫૩ ॥ ૫૭ ॥

આ પ્રકારે સર્વત્ર જતા એવા ‘અર્હે’ તું એક ચિત્તથી ધ્યાન કરતો અને તેમાં લીન થતો યોગી સ્વપ્નમાં પણ એ (અર્હે) સિવાય કીજું જોતો નથી' ॥ ૪૫૪ ॥ ૫૮ ॥

૧. જુઓ જ્ઞાનાર્ણવ, પૃ. ૩૮૭, શ્લો. ૧.

૨. જુઓ ‘જ્ઞાનાર્ણવ’ પૃ. ૩૮૭, શ્લો. ૨, તથા યોગશાસ્ત્ર; અષ્ટમ પ્રકાશ, શ્લો. ૫ અને વ્યાખ્યા ।

૩. સરસ્વાતો—યોગશાસ્ત્ર; અષ્ટમ પ્રકાશ, શ્લો. ૧૪-૧૫

અહ્ લક્ષ્યકૃત્ય ધ્યાયન્ નાદાદિવિચ્યુર્તા શશિનમ્ ।
 યદ્વર્ણમાત્રમક્ષરમાવોઞ્જિતમીરિતું શક્યમ્ ॥ ૪૫૫ ॥ ૫૯ ॥
 પશ્યત્પનાહતામિધેદવમસી સૂક્ષ્મલક્ષ્યગતઃ ।
 તસ્માચ મલિતલક્ષ્યો જ્યોતિર્મયમીયતે વિષમ્ ॥ ૪૫૬ ॥ ૬૦ ॥
 5 મન્ત્રરાત્રસમુદ્ભૂતાનાહતસ્થિતચેતસઃ ।
 સિધ્ધ્યન્તિ સિદ્ધયઃ સર્વા અગ્નિમાઘાઃ સ્વયં યતેઃ ॥ ૪૫૭ ॥ ૬૧ ॥
 ઇતિ વિષંડસ્થિતિ-પેદગત-રૂપાશ્રિત-રૂપવર્જિતામ્યાસાન્ ।
 અહ્ મેરુષ્યાતુસ્તત્તદ્મવસિદ્ધિસામ્રાજ્યમ્ ॥ ૪૫૮ ॥ ૬૨ ॥
 અકારઃ શ્રીપતિઃ સાન્તઃ સેન્દુઃ શમ્ભુર્વિધિય રઃ ।
 10 ઊર્ધ્વમેતન્નમોલોકસ્તદન્તેઽનાહતો જિનઃ ॥ ૪૫૯ ॥ ૬૩ ॥
 અહ્ પ્રલોક્યપૂજ્યત્વાન્ (૧) અનન્તકરુણા જિનાઃ ।
 સદ્રત્નત્રયમાજસ્તદહ્ સર્વવીજકમ્ ॥ ૪૬૦ ॥ ૬૪ ॥

આ રીતે અહ્ના પદસ્ય ધ્યાન પછી નાદ કગોરેથી રહિત (અ, રેફ, ચિન્દુ અને કલાપી રહિત) સગ્ગલ 'હ' વર્ણનુ ધ્યાન કરવું । આ 'હ' અક્ષરભાવને પ્રાપ્ત કહેવાય । તે 'હ' હવે વર્ણમાત્ર (વાચાપી 15 અનુચાર્ય) રહે અને અનક્ષરતાને પામે, તે માટે તેને ચન્દ્રકલાકારે ચિત્તવચો । આ રીતે સૂક્ષ્મ લક્ષ્ય (ચન્દ્રકલા)મા સ્થિર થયેલાને ચન્દ્રકલાના આકારવાળા થી અનાહતદેવનાં દર્શન થાય છે । પછી તે અનાહત—ચન્દ્રકલાને સૂક્ષ્માતિમૂર્તમ—ચાલામસદશ—વિદુરૂપ ચિત્તવચી, પછી તે લક્ષ્યથી પળ મનને લાગેડી લેવું । તે પછી યોગી વિષ્ણને જ્યોતિર્મય જુએ છે ॥ ૪૫૫—૪૫૬ ॥ ૫૯—૬૦ ॥

મન્ત્રરાજ(અહ્)થી ડાપન—ઉપરિષ્ઠ થયેલા અનાહત દેવમા જેને મનને સ્થિર થવું છે તે યતિને 20 અગ્નિમા કગોરે થથી સિદ્ધિઓ સ્વયં સિદ્ધ થાય છે ॥ ૪૫૭ ॥ ૬૧ ॥

આ પ્રકારે પિંડસ્થ, પદસ્ય, રૂપાશ્રિત અને રૂપાતીતના અમ્યાસથી 'અહ્'—મેરુનું પૂર્વોક્ત રીતે ધ્યાન કરનારને તે તે મયોમાં અનેક સિદ્ધિઓ રૂપ સામ્રાજ્ય પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૪૫૮ ॥ ૬૨ ॥

(‘અહ્’માં રહેલ) ‘અ’ તે વિશ્ણુસ્વરૂપ છે, ‘સ’ની અંતે રહેલ અને હન્દુવલા ‘ન્’ સહિત 25 એવો ‘હ્’ અર્થાત્ ‘હ્’ તે શમુસ્વરૂપ છે અને ‘ર’ ક્ષાસ્વરૂપ છે, એનાથી ઉપર વિદુ તે લોકાકાશ છે અને ચિન્દુ પછી જે અનાહત પ્રગટે છે, તે લોકાકાશના અને (સિદ્ધિશાલાના ઉપર) રહેલ ‘જિન’ છે ॥ ૪૫૯ ॥ ૬૩ ॥

‘અહ્’ પટલે પ્રણે લોકને પૂજ્ય, અનન્તકરુણાવાળા અને રત્નત્રયને ધારણ કરનારા શ્રી જિનેશ્વર મહાવંતે છે, તેથી અહ્ સર્વ સદ્વસ્તુઓની પ્રાપ્તિનુ વીજ છે ॥ ૪૬૦ ॥ ૬૪ ॥

વર્ણાન્તઃ શ્રીવીરો રેફઃ મિહાસનં તુ ચન્દ્રકલા ।
 રુચિદળ્લઙ્ગત્રયં મન્વકલયોઽસ્ય નાદશિખા ॥ ૪૬૧ ॥ ૬૫ ॥
 વર્ણાન્તસ્તીર્યકરત્રિકોણકોટીરમથ સિતાંશુકલા ।
 સર્વત્ર શીતલેષ્યા શૂન્યં શુદ્ધં તતઃ પરં સિદ્ધિઃ ॥ ૪૬૨ ॥ ૬૬ ॥
 રેફદયાઘમયુતં તથોધ્વરેફમધઃસ્વરંક વા ।
 અત્યક્તસાન્તવીજં મન્વતનુજિનપતિઃ સાક્ષાત્ ॥ ૪૬૩ ॥ ૬૭ ॥
 વ્રેલોક્ત્યવર્તિશાશ્વતજિનદર્શન-પૂજન-સ્તુતિમયેન ।
 જિનપતિર્વાજોર્દેશતં સ્મરન્ ફલેન સ્વયં ત્રિયતે ॥ ૪૬૪ ॥ ૬૮ ॥

અથવા, વર્ણાન્ત-‘હ’ એ વીર ભગવંતનો વાચક છે, (નાંચેનો) રેફ-‘ર’ તે સિતાસન છે અને ચન્દ્રકલા ‘-’ (ઊપરના) રૂ રૂપી (ત્રણ) દંડ ઉપર રહેલ ત્રણ છત્ર સ્વરૂપ છે અને તેની નાદશિખા 10 (ચિન્દુ) અહીં મન્વકલશ સ્વરૂપ છે ॥ ૪૬૧ ॥ ૬૫ ॥

અથવા—વર્ણનાં અંતે રહેલો ‘હ’ તીર્યકર સ્વરૂપ છે, ‘ર’ ત્રિકોણકોટિ (!) છે, અર્ધચન્દ્રકલા તે સર્વત્ર શુદ્ધલેષ્યાની મૂલક છે, શૂન્ય તે શુદ્ધ્યાનનું પ્રતીક છે, અને તે પટ્ટી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૪૬૨ ॥ ૬૬ ॥

વે રેફ, આય-અ અને મ- “ થી યુક્ત અને હ વીજ સહિત દ્વો અર્હ એ શ્રીજિનપતિનો સાક્ષાત્ 15 મંત્ર છે। અથવા કુર્ચ રેફ સહિત હ (ર્હ) અથવા અથો રેફ સહિત હ (હ) અથવા વને રેફ સહિત (ર્હ):— એ ત્રણે પળ મંત્રદેહધારી સાક્ષાત્ જિનપતિ છે ॥ ૪૬૩ ॥ ૬૭ ॥

જિનપતિવીજ ‘અર્હ’નું ૧૦૮ વાર સ્મરણ કરનાર ત્રણે લોકમાં રહેલી શાશ્વત જિનપ્રતિમાઓનાં દર્શન, પૂજન અને સ્તુતિથી થનારાં ફળો વડે સ્વયં વરાય છે (એ ફળો તેને સ્વયં વરે છે) ॥ ૪૬૪ ॥ ૬૮ ॥

પરિચય

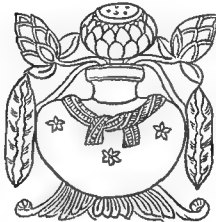
20

મંત્ર, ગણિત, યોતિષ વગેરે વિષયોના પારંગામી આચાર્ય શ્રીસિંહલિલકાર્ણિય સૂરિમંત્ર વિશે ‘મંત્રરાજ-રાહસ્ય’ નામનો આર્યા, અનુષ્ટુપ-છંદમાં ૬૩૨ ગાથાઓ (પ્રથાપ્ર ૮૦૦)નો સૂરિમંત્ર વિષયનો માહિતીપૂર્ણ એક વિશિષ્ટ ગ્રંથ વિ. સં. ૧૩૨૭માં રચ્યો છે, જે અઘાવધિ અપ્રસિદ્ધ છે। તેનો એક હ. લિ. પ્રતિ વડોદરા, શ્રીમુક્તિકમલજ્ઞાનમંદિરના સંપ્રદર્શકો મળી હતી। વીજી પ્રતિ પાટણ, પં. અમૃતલાલ મોહનલાલ મોજકના સંપ્રદર્શકો પ્રાપ્ત થઈ હતી। અને વીજી પ્રતિ ડભોઈ, શ્રી અમરવિજયજી જ્ઞાનમંદારમાંથી 25 મળેલી; પરંતુ ત્રણે પ્રતિઓ અશુદ્ધ હતી। છેવટે ચોથી પ્રતિ જયપુર, તપગચ્છ જૈનમંદારની મળી, તેના ઉપરથી મૂળ ગ્રંથનું સંશોધન થઈ શક્યું છે।

આ 'મંત્રરાજરહસ્ય' ગ્રંથમાં અહૈં, હૌં, ડૌં વગેરે મંત્રવીજો ઉપર વ્યાપકદષ્ટિ વિવેચન કરેલું છે અને તેનું રહસ્ય તેમજ ઉપાસના સંબંધી હકીકતો દર્શાવી છે। આ વિષય નમસ્કાર વિષયને લગતો હોવાથી તેટલો સંદર્ભ તારવી ચારે પ્રતિઓથી શુદ્ધ કરી અનુવાદ સાથે અહીં આપીએ છીએ।

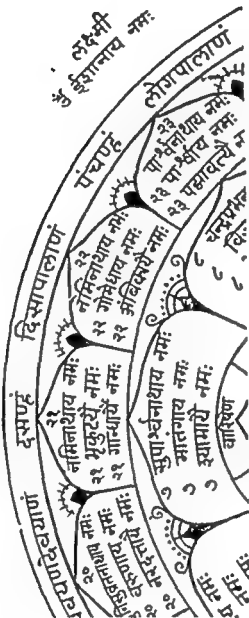
શ્રીસિંહનિલકમ્બરિષ્ટ અનેક ગ્રંથોની રચના કરેલી છે। પ્રત્યેક ગ્રંથમાં તેમણે પોતાના ગુરુ 5 શ્રીવિશ્વચંદ્રસૂરિનો માનમયો ઉલ્લેખ કર્યો છે, કેટલેક સ્થળે તો પોતાના પ્રગુરુ શ્રીયશોદેવસૂરિનું પણ સ્મરણ કર્યું છે। તેમણે પોતાની ઘણીસરી કૃતિઓને અને સાહ્યાદેવતાની કૃપાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે।

अट्टमहारिद्वीओ
हिरि-सिरि-लच्छि-बुद्धी-कंतीओ ।
विजया जया जयंती
वियरइ अपराजिया वि तहि ॥

वि

ॐ बुद्धि नमः
अपराजिताय नमः

[૫૭ - ૧૨]

શ્રીસિંહતિલકસૂરિસંદ્ભવઃ પરમેષ્ઠિવિદ્યાયન્ત્રકલ્પઃ

શ્રીવીરજિનં નત્વા વક્ષ્યે શ્રીવિબુધચન્દ્રપૂજ્યપદમ્ ।

ગણિવિદ્યાયુગપદતો યન્ત્રં પરમેષ્ઠિવિદ્યાયાઃ ॥ ૧ ॥

5

ત્રિપ્રાંકારં ક્રમશઃ૧૨૩૪૫૬૭૮૯૧૦૧૧૧૨૧૩૧૪૧૫૧૬૧૭૧૮૧૯૨૦૨૧૨૨૨૩૨૪૨૫૨૬૨૭૨૮૨૯૩૦૩૧૩૨૩૩૩૪૩૫૩૬૩૭૩૮૩૯૪૦૪૧૪૨૪૩૪૪૪૫૪૬૪૭૪૮૪૯૫૦૫૧૫૨૫૩૫૪૫૫૫૬૫૭૫૮૫૯૬૦૬૧૬૨૬૩૬૪૬૫૬૬૬૬૭૬૮૬૯૭૦૭૧૭૨૭૩૭૪૭૫૭૬૭૭૭૮૭૯૮૦૮૧૮૨૮૩૮૪૮૫૮૬૮૭૮૮૮૯૯૦૯૧૯૨૯૩૯૪૯૫૯૬૯૭૯૮૯૯૧૦૦૧૦૧૦૨૧૦૩૧૦૪૧૦૫૧૦૬૧૦૭૧૦૮૧૦૯૧૧૦૧૧૧૧૨૧૧૩૧૧૪૧૧૫૧૧૬૧૧૭૧૧૮૧૧૯૧૨૦૧૨૧૨૨૧૨૩૧૨૪૧૨૫૧૨૬૧૨૭૧૨૮૧૨૯૧૩૦૧૩૧૩૨૧૩૩૧૩૪૧૩૫૧૩૬૧૩૭૧૩૮૧૩૯૧૪૦૧૪૧૪૨૧૪૩૧૪૪૧૪૫૧૪૬૧૪૭૧૪૮૧૪૯૧૫૦૧૫૧૫૨૧૫૩૧૫૪૧૫૫૧૫૬૧૫૭૧૫૮૧૫૯૧૬૦૧૬૧૬૨૧૬૩૧૬૪૧૬૫૧૬૬૧૬૭૧૬૮૧૬૯૧૭૦૧૭૧૭૨૧૭૩૧૭૪૧૭૫૧૭૬૧૭૭૧૭૮૧૭૯૧૮૦૧૮૧૮૨૧૮૩૧૮૪૧૮૫૧૮૬૧૮૭૧૮૮૧૮૯૧૯૦૧૯૧૯૨૧૯૩૧૯૪૧૯૫૧૯૬૧૯૭૧૯૮૧૯૯૨૦૦

કિઞ્ચલ્કપૂજ્યવીજં યન્ત્રં લેખ્યં સુરભિદલૈઃ ॥ ૨ ॥

મધ્યેઽહ્નૌ ઊર્ધ્વાદિપુ સિ' આં ઉં સાં રેલિકા દલચતુષ્કે ।

ઋપમોઽથ વર્દમાનચન્દ્રાનનો વારિપેળકો દિક્ષુ ॥ ૩ ॥

અષ્ટદલેપુ ક્રમશઃ યુગાદિનાથાય તન્નમોઽજૈવ ।

10

ગોમુલ-ચક્રેશ્વર્યૌ શસ્યં કાન્તં જિનઃ સુરશ્ચ સુરી ॥ ૪ ॥

દ્વયષ્ટદલેપુ ક્રમશઃ સુવિધિજિનાય નમ હત્યથ ।

ત્રિદશદેવં શ્રીવીરાન્તમેવં તદ્ વન્મિ નામાનિ ॥ ૫ ॥

અનુવાદ

ગણધરો અને દેવેન્દ્રોને પળ પૂજ્ય છે ચરણ જેમના એવા શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતને નમસ્કાર કરીને 15
ગણિવિદ્યાની સાયોસાય અહીંથી જેનાં પદો ગુરુદેવ શ્રી વિબુધચન્દ્રસૂરિને અત્યન્ત પૂજ્ય હતા એવા 'પરમેષ્ઠિ-
વિદ્યા'ના યંત્ર વિશે વર્ણન કરીશ ॥ ૧ ॥

(યન્ત્ર રચના-)

ત્રણ ગઢ(ના આકાર)માં ક્રમશઃ ચાર, આઠ અને સોઠ પત્રોવાળા કમઝની અંદર યંત્રના કમઝની
કર્ણિકામાં પૂજ્યવીજ (અહ્નૌ) મૂકીને યંત્રને સુવાસિત દ્રવ્યોથી આલેખવું ॥ ૨ ॥

20

મધ્યમાં 'ઽહ્નૌ' અને ઊર્ધ્વાદિ ચાર દલોમાં ' સિ, આ, ઉ, સા 'નાં રેલાચિત્રો (આલેખવાં) અને
ચાર દિશાઓમાં ક્રમશઃ ' ઋપમ, વર્દમાન, ચન્દ્રાનન, વારિપેળ ' એવાં નામ લખવાં ॥ ૩ ॥

(કમઝનાં) આઠ પત્રોમાં ક્રમશઃ :— 'યુગાદિનાથાય નમઃ', 'ગોમુલાય નમઃ', 'ચક્રેશ્વર્યં
નમઃ' એ પ્રકારે જિનેશ્વર, (શાસન) દેવ અને (શાસન) દેવીનાં નામો શ્રીચન્દ્રપ્રભ જિનેશ્વર સુધી
લખવાં, (કમઝનાં) સોઠ પત્રોમાં 'સુવિધિજિનાય (નાથાય) નમઃ' થી લઈને દેવાધિદેવ એવા શ્રીવીર 25
ભગવાન સુધીનાં નામો દેવ અને દેવી સાથેનાં આલેખવાં । તે નામો આ પ્રકારે જણાવું છું ॥ ૪-૫ ॥

युगादीशोऽजितस्वामी संभवोऽप्यभिनन्दनः ।
 सुमतिः पद्मलम्बा श्रीसुपार्श्वचन्द्रलान्छनः ॥ ६ ॥
 सुमिथिः शीतलः श्रेयान् वासुपूज्यप्रभुस्तनः ।
 विमलानन्त-धर्म-श्रीशान्ति-कुन्धुरो जिनः ॥ ७ ॥
 मंछी श्रीसुव्रत-नमी नेमिः श्रीपार्श्वतीर्थकृत् ।
 वीरश्च जिननामान्ते नाथाय नम इत्यदः ॥ ८ ॥
 श्रीगोमुखो महापद्मस्त्रिमुखो यक्षनायकः ।
 तुम्बरुः सुमुखस्तस्माद् मातङ्गो विजयोऽजितः ॥ ९ ॥
 ब्रह्मा यक्षेद् कुमारः षण्मुख-पाताल-किन्नराः ।
 गरुडो गान्धर्वो यक्षेन्द्रः (६) कुबेरो वरुणस्तथा ॥ १० ॥
 भृकुटिगोमेधः पार्श्वो मातङ्गोऽमी जिनाश्रिताः ।
 चक्रेश्वर्यजितबला दुरितारिश्च कालिका ॥ ११ ॥
 महाकाल्यच्युता श्यामा भृकुटी च सुतारि(र)का ।
 अशोका मानवी चण्डा विदिताऽथ प्रियाङ्कुशा ॥ १२ ॥
 फन्दर्पा निर्वाणी बला धारिणी धरणप्रिया ।
 नरदत्ताऽथ गान्धार्यम्बिका पद्मावती तथा ॥ १३ ॥
 सिद्धायिका इमा जैन्यः क्रमाच्छासनदेवता ।
 जिन-देवै-सुरी (१) नामत्रयं प्रति दलं दलम् ॥ १४ ॥

१. युगादीश, २. अजितस्वामी, ३. संभव, ४. अभिनन्दन, ५. सुमति, ६. पद्मप्रभ,
 ७. सुपार्श्व, ८. चन्द्रप्रभ, ९. सुमिथि, १०. शीतल, ११. श्रेयांस, १२. वासुपूज्य, १३. विमल,
 १४. अनन्त, १५. धर्म, १६. शान्ति, १७. कुन्धु, १८. अर, १९. मंछी, २०. सुव्रत, २१. नमि, २२. नेमि,
 २३. पार्श्व अने २४. वीर—आ जिनेश्वरोना नामोनी अते 'नाथाय नमः' ए पद जोडीने लखवु ॥ ६-८ ॥
 (ते प्रत्येक जिनेश्वरनी नीचे क्रमशः—) १. गोमुख, २. महापद्म, ३. त्रिमुख, ४. यक्षनायक,
 ५. तुम्बरु, ६. सुमुख (कुसुम), ७. मातंग, ८. विजय, ९. अजित, १०. ब्रह्मा, ११. यक्षेद् (मनुज),
 १२. कुमार, १३. षण्मुख, १४. पाताल, १५. किन्नर, १६. गरुड, १७. गान्धर्व, १८. यक्षेन्द्र (यक्षेद्),
 १९. कुबेर, २०. वरुण, २१. भृकुटि, २२. गोमेध, २३. पार्श्व अने २४. मातंग—आ (वधा)
 जिनेश्वरदेवोने आश्रित (शासनदेवो) छे ॥ ९-११ ॥

(ते प्रत्येक जिनेश्वर अने देवनी नीचे क्रमशः—) १. चक्रेश्वरी, २. अजितबला, ३. दुरितारि,
 ४. कालिका, ५. महाकाली, ६. अच्युता, ७. श्यामा, ८. भृकुटी, ९. सुतारिका, १०. अशोक,

- ३० ५ धर्मा श्री० इ। ६ मल्लिः श्री० इ। ७ नेमि श्री० इ। ८ कुमु० इति नाम
 अभिधानचिन्तामणौ । ९ मनुज इति नाम अभिधानचिन्तामणौ । १० चण्डी अ। ११ अवश्रिता० अ।

एकोऽर्हन् सिद्धाद्याः पद् तीर्थेश्वराः क्रमादथवा ।

चन्द्राभ-सुविध्याद्या अर्हन्-सिद्धादयः प्राग्वत् ॥ १५ ॥

૧૧. માનવી, ૧૨. ચળડી, ૧૩. વિદિતા, ૧૪. પ્રિયાંકુશા, ૧૫. કંદર્પા, ૧૬. નિર્વાળી, ૧૭. વલા, ૧૮. ધારિણી, ૧૯. ધરણપ્રિયા, ૨૦. નરદત્તા, ૨૧. ગાંધારી, ૨૨. અંબિકા, ૨૩. પદ્માવતી અને ૨૪. સિદ્ધાધિકા—આ જૈન શાસનદેવીઓ છે તેને ક્રમશઃ આલેખવી. આ પ્રકારે પ્રત્યેક પત્રમાં જિનેશ્વર, ૫ (શાસન) દેવ અને (શાસન) દેવી—૯મ ત્રણ નામો લખવાં ॥ ૧૧-૧૪ ॥

(કમલનાં આઠ પત્ર પૈકી—

પહેલા પત્રમાં—યુગાદિનાથાય નમઃ । ગોમુખાય નમઃ । ચક્રેશ્વર્ય નમઃ ।

વીજા પત્રમાં—અજિતનાથાય નમઃ । મહાયક્ષાય નમઃ । અજિતવ્રતાયૈ નમઃ ।

ત્રીજા પત્રમાં—સંભવનાથાય નમઃ । ત્રિમુખાય નમઃ । દુરિતાર્થૈ નમઃ ।

10

ચોથા પત્રમાં—અમિતનન્દનાથાય નમઃ । યક્ષાય નમઃ । કાલિકાથૈ નમઃ ।

પાંચમા પત્રમાં—સુમતિનાથાય નમઃ । તુન્વરવૈ નમઃ । મહાકાલૈ નમઃ ।

છટ્ટા પત્રમાં—પદ્મપ્રભનાથાય નમઃ । સુમુખાય (કુસુમાય નમઃ) । અચ્યુતાથૈ નમઃ ।

સાતમા પત્રમાં—સુપાર્શ્વનાથાય નમઃ । માતઙ્ગાય નમઃ । શ્યામાથૈ નમઃ ।

આઠમા પત્રમાં—ચન્દ્રપ્રભનાથાય નમઃ । વિજયાય નમઃ । મૃકુટૈ નમઃ ।

15

૯ પછી સોલ પત્રવાળા કમલમાં—

પહેલા પત્રમાં—સુવિધિનાથાય નમઃ । અજિતાય નમઃ । સુતારકાથૈ નમઃ ।

વીજા પત્રમાં—શીતલનાથાય નમઃ । વ્રહ્મણે નમઃ । અશોકાથૈ નમઃ ।

ત્રીજા પત્રમાં—શ્રેયાંસનાથાય નમઃ । યક્ષેશે (મનુજાય) નમઃ । માનવ્યૈ નમઃ ।

ચોથા પત્રમાં—વાસુપૂજ્યનાથાય નમઃ । કુમારાય નમઃ । ચળડૈ નમઃ ।

20

પાંચમા પત્રમાં—ત્રિમલનાથાય નમઃ । પન્નમુખાય નમઃ । વિદિતાથૈ નમઃ ।

છટ્ટા પત્રમાં—અનન્તનાથાય નમઃ । પાતાલાય નમઃ । પ્રિયાંકુશાથૈ નમઃ ।

સાતમા પત્રમાં—ધર્મનાથાય નમઃ । ચિત્તરાય નમઃ । કન્દર્પાથૈ નમઃ ।

આઠમા પત્રમાં—શાન્તિનાથાય નમઃ । ગરુડાય નમઃ । નિર્વાળૈ નમઃ ।

નવમા પત્રમાં—કુન્દુનાથાય નમઃ । ગાન્ધર્વાય નમઃ । વલાથૈ નમઃ ।

25

દશમા પત્રમાં—અરનાથાય નમઃ । યક્ષેન્દ્રાય (યક્ષેસે) નમઃ । ધારિણૈ નમઃ ।

અગિયારમા પત્રમાં—મહિનાથાય નમઃ । કુવેરાય નમઃ । ધરણપ્રિયાથૈ નમઃ ।

બારમા પત્રમાં—સુવ્રતનાથાય નમઃ । વરુણાય નમઃ । નરદત્તાથૈ નમઃ ।

તેરમા પત્રમાં—નમિનાથાય નમઃ । મૃકુટૈ નમઃ । ગાન્ધાર્યૈ નમઃ ।

ચૌદમા પત્રમાં—નેમિનાથાય નમઃ । ગોમેધાય નમઃ । અમ્બિકાથૈ નમઃ ।

30

પંદરમા પત્રમાં—પાર્શ્વનાથાય નમઃ । પાર્શ્વાય નમઃ । પદ્માવતૈ નમઃ ।

સોલ્લમા પત્રમાં—વીરનાથાય નમઃ । માતઙ્ગાય નમઃ । સિદ્ધાધિકાથૈ નમઃ ।

—આ પ્રકારે અષ્ટદલકમલમાં અને પોઢશદલકમલમાં ક્રમશઃ નામ લખવાં ।)

“ૐ નમોઽરિહો ભગવઓ અરિહંત-સિદ્ધ-આચરિય- ।

ઊવગ્જ્ઞાપ-સન્નસંઘ-ધમ્મતિયપવવણસ્સ ॥ ૧૬ ॥

ૐ નમો ભગવર્ણે સુવદેવયાપ સંતિદેવયાપ ।

સન્નદેવ-પવવણદેવવાણં દસન્હં દિસાપાલાણં ।

પંચન્હં લોગપાલાણં ઠઃ ઠઃ સ્વાહા ॥”

વિધેયં વલયાકૃત્યા, લેખ્યા નવગર્જપ્રમા ॥ ૧૭-૧૮ ॥

અસ્થા વર્ણોઃ શ્લોક્યુર્મ્મે (મેને) પચ્ચવિંશતિરક્કરા (પદાનિ) ॥

(અહીં બીજા યત્રનો અગર એ યંત્રનો બીજો પ્રકાર બતાવે છે—)

અપવા વધે એક ‘અર્હન્’ને રાષ્ટ્રીને (કમલનાં ચાર પત્રોમાં) સિદ્ધ વગેરે આગલ છે ॥

10 સીર્વકરો (સિદ્ધ જિનેશ્વરોના સમવિભાગે) સ્થાપવા—

(સિદ્ધ—ઋપમ, અજિત, સંભવ, અમિનંદન, સુમતિ, પદ્યપ્રમ । આચાર્ય—સુપાર્શ્વ, ચંદ્રપ્રમ, સુવિધિ, શીતલ, શ્રેયાંસ, વાસુપુત્ર્ય । ઉપાધ્યાય—વિમલ, અનન્ત, ધર્મ, શાન્તિ, કુન્દ્ય, અર, નમિ, ધીર । સાધુ—મહિ, (મુનિ)સુવ્રત, નમિ, નેમિ, પાર્શ્વ, ધીર । —આ પ્રકારે સ્થાપના કરાવી ।)

અપવા વર્ણ અનુસાર આ કમવી સ્થાપવા—

15 (અર્હન્—ચન્દ્રપ્રમ, સુવિધિ । સિદ્ધ—પદ્યપ્રમ, વાસુપુત્ર્ય । આચાર્ય—ઋપમ, અજિત, સંભવ, અમિનંદન, સુમતિ, સુપાર્શ્વ, શીતલ, શ્રેયાંસ, વિમલ, અનન્ત, ધર્મ, શાન્તિ, કુન્દ્ય, અર, નમિ, ધીર । ઉપાધ્યાય—મહિ, પાર્શ્વ । સાધુ—સુવ્રત, નેમિ ।) —આ પ્રકારે અગાઉ (પૂર્વિમંત્ર અને વર્ધમાનવિદ્યા)માં જણાવ્યા મુજબ સ્થાપના કરાવી ॥ ૧૫ ॥

† (પરમેષ્ઠિવિદ્યા—પદ અને વર્ણસંખ્યાસહિત—)

20	● ૧-૧ ૐ	૨-૨ નમો	૩-૩ અરિહો	૪-૪ ભગવઓ	૫-૫ અરિહંત
	૬-૬ સિદ્ધ	૭-૭ આચરિય	૮-૮ ઊવગ્જ્ઞાપ	૯-૯ સન્નસંઘ	૧૦-૧૦ ધમ્મતિય
25	૧૧-૧૧ પવવણસ્સ	૧૨-૧૨ ૐ	૧૩-૧૩ નમો	૧૪-૧૪ ભગવર્ણે	૧૫-૧૫ સુવદેવયાપ
	૧૬-૧૬ સંતિદેવયાપ	૧૭-૧૭ સન્નદેવ	૧૮-૧૮ પવવણદેવવાણાં	૧૯-૧૯ દસન્હં	૨૦-૨૦ દિસાપાલાણં
	૨૧-૨૧ પંચન્હં	૨૨-૨૨ લોગપાલાણં	૨૩-૨૩ ઠઃ	૨૪-૨૪ ઠઃ	૨૫-૨૫ સ્વાહા

30 —આ વિદ્યા(પરમેષ્ઠિવિદ્યા)ને વલયાકૃતિએ લખવી અને તેનું પ્રમાણ નેવ્યાશી વર્ણોનું (૮૯) પાપ છે ॥ ૧૬-૧૮ ॥

આ વિદ્યાના વર્ણો વે શ્લોકમાં (ઉપર ગણાવ્યા મુજબ) પચીસ (૨૫) અક્ષરો અગર પદો છે ।

13 ‘નદેવાણ અ ।

† પરમેષ્ઠિવિદ્યા (ગણિવિદ્યા) માટે જુઓ ‘નમસ્કાર સ્વાધ્યાય’ (પ્રા. મિ.) પૃ. ૪૨૭ ।

35

● પ્રથમ અંક પચ્ચત્તર અને દ્વિતીય અંક વર્ણચત્તર છે ।

મધવાઽર્ગિર્નૈર્મો રક્ષો વરુણો વાયુદિકૃપતિઃ ।
 પૂર્વાદૌ ધનદેશાનૌ નામોઽધો વિધિરુધ્ધગઃ ॥ ૧૯ ॥
 “અદ્દમહારિદ્ધીઓ હિરિ-સિરિ-લચ્છિ-બુદ્ધિ-કંતીઓ ।
 વિજયા જયા જયંતી વિયરઙ્ અપરાજિયા વિ તર્હિ” ॥ ૨૦ ॥
 પૂર્વાદિક્રમતો દિક્ષું એતદ્ગાથાંહિરેકતઃ ।
 એકતઃ શ્રુતદેવી તુ પુસ્તકામ્ભોજશાલિની ॥ ૨૧ ॥
 એકતઃ શાન્તિદેવી ચ કરે સ્વર્ણકમળડલુમ્ ।
 સુધારસમૃતં પદ્માક્ષસ્રજાથપિ વિભ્રતી ॥ ૨૨ ॥
 રાજત-સ્વર્ણ-રત્નપ્રાકારવિતયં દિશેત્ ।
 ચતુર્દારં સ્ફુરદ્રત્નધ્વજ-તોરણરાજિતમ્ ॥ ૨૩ ॥
 ભૂમળડલં તતો દિક્ષુ વિદિક્ષું [ચ] લકારવાન્ ।
 યદ્ વ્યાપ્યં(પ્ય) [મળ્]ડલં સાર્દ્ધં વકારૈઃ કલશાદ્ધિતમ્ ॥ ૨૪ ॥

[ઇતિ યન્ત્રલેખનમ્ ।]

પૂર્વ આદિ આઠ દિશાઓમાં (ક્રમશઃ) દિશાઓના અધિપતિઓ—૧. મધવા (ઇન્દ્ર), ૨. અગ્નિ, ૩. યમ, ૪. રક્ષઃ (નૈર્ઋત), ૫. વરુણ, ૬. વાયુ, ૭. ધનદ (કુવેર), ૮. ઈશાન—(આ આઠ દિશાઓમાં 15 અને) નીચેના ભાગમાં નામ તેમજ ઉપરના ભાગમાં વિધિ (બ્રહ્મા)—એ પ્રકારે નામો લખવાં ॥ ૧૯ ॥

પૂર્વ આદિ દિશાઓમાં ક્રમશઃ આઠ મહાઋદ્ધિઓ લખવી—૧. હ્રીં, ૨. શ્રી, ૩. ધૃતિ, ૪. મતિ, ૫. કીર્તિ, ૬. કાંતિ, ૭. બુદ્ધિ અને ૮. લક્ષ્મી; તેમ જ ત્યાં (પૂર્વ આદિ દિશાઓમાં) ૧. જયા (પૂર્વ), ૨. વિજયા (ઉત્તર), ૩. જયન્તી (અજિતા-પશ્ચિમ) ૪. અપરાજિતા (દક્ષિણ) લખવી ॥ ૨૦ ॥

પૂર્વ આદિ દિશાઓના ક્રમે ઉપરની ગાથાઓનાં ચરણો ક્રમશઃ મૂકવાં, એક તરફ પુસ્તક તેમ જ 20 કમળથી શોભતી શ્રુતદેવીની આલેખના કરવી અને વીજી તરફ જેના એક હાથમાં અમૃતરસથી ભરેલું સુવર્ણનું કમળડલ છે અને વીજા હાથમાં પદ્મના પારાની માલા છે એવી શાંતિદેવીને આલેખવી ॥ ૨૧-૨૨ ॥

(વલયાકૃતિની બહારનું ભૂમળડલ) રજતમય, સુવર્ણમય, અને રત્નમય ત્રણ ગઢવાલું રચવું અને તેમાં જાજ્વલ્યમાન રત્નવાળા ધ્વજો અને તોરણોથી શોભતાં એવાં (પ્રત્યેક ગઢનાં) ચાર દ્વાર વનાવવાં ॥ ૨૩ ॥

એ પછી ભૂમંડલની ચારે દિશાઓ અને વિદિશાઓમાં ‘લ’ની આકૃતિ દોરવી । કલશથી અલંકૃત 25 એવા મંડલને ‘વ’કારો સાથે આલેખવું (?) ॥ ૨૪ ॥

[આ પ્રકારે યંત્રનું આલેખન કરવું ।]

इति यन्त्रलेखनं प्रागस्याद्यतस्रोऽस्ति निरसनं चैकम् ।
 आदायन्ते मध्ये एकादश जलयुता(ताः) भाति(न्ति) ॥ २५ ॥
 दुःशील-निहव-गुरुदोहक-विष्वस्तचैत्य-य(प्र)त्यनीकान् ।
 पातकपञ्चककृतमपि यो दूरात् त्यजति योग्य इह ॥ २६ ॥
 जिनभक्तिर्गुरुसेवी अन्यसन-विवाद-राज-मक्तकयः ।
 प्रियवाग् जितेन्द्रियमना योग्यः परमेष्ठिविद्यायाः ॥ २७ ॥
 पूर्वोत्तरे दिग्बन्धः पद्मासन-सुखासनः ।
 सौभाग्य-योगमुद्राभूत् कृताऽऽह्वानादिकक्रिया(यः) ॥ २८ ॥
 “ॐ भूरसि भूतधात्री(त्रि) भूमिशुद्धिं कुरु कुरु स्वाहा ।”
 इति कौकुमाम्भोभिधित्यं सद्भूमिसेचनम् ॥ २९ ॥
 “ॐ ह्रीं विमले तीर्थजले आन्तरशुचिः शुचिः ।
 भवामि स्वाहा” इति शान्तिदेवी मधुरितेक्षणा ॥ ३० ॥
 कमण्डलुमुधाम्भोभिर्मां संस्नापयतेऽर्थया ।
 पोटशविद्यादेव्यस्तीर्थाम्भोभिर्विचिन्त्यताम् ॥ ३१ ॥

- 15 [॥ २५ ॥ भी गायानो अर्थ स्पष्ट वर्ग शक्यो नयी ।]
 दुःशील, निहव, गुरुदोह, चैत्यनाशक अने शासनना प्रत्यनीकोने अपवा ए पांच प्रकारना
 पातक करनारने पण जे दूरी तजे छे, ते आ विद्या माटे योग्य समजवो ॥ २६ ॥
 जिनेश्वरना भक्तिवालो, गुरुनी सेवा-शुद्ध्या करनारो, व्यसन विनानो, विवाद नहीं करनारो,
 राजकथा सेमज भक्तकथा बगरनो, प्रिय वाणी बोलनार, इन्द्रियो सेमज मनने जीतनार पुरुष ज परमेष्ठि-
 20 विद्याने योग्य छे ॥ २७ ॥
 पूर्व के उत्तर दिशामं मुख राखीने, पद्मासने अपवा सुखासने बैसीने, सौभाग्यमुद्रा अगर
 योगमुद्राने धारण करी आवाहन आदि किया करी ॥ २८ ॥
 पछी भूमिशुद्धि माटे आ मंत्र बोलवो—
 “ ॐ भूरसि भूतधात्रि ! भूमिशुद्धिं कुरु कुरु स्वाहा ॥ ”
 25 —आ प्रकारे कुंकुम-केसरवाळा पाणीयी भूमिने सिंचन करे छे एम चितवतुं ॥ २९ ॥
 (मंत्र-स्नान—)
 “ ॐ ह्रीं विमले तीर्थजले आन्तरशुचिः शुचिर्भवामि स्वाहा ॥ ”
 —एम बोलतुं अने मधुरित आखोवाळी शान्तिदेवी कमण्डलुमं भरला अपृत-पाणी बडे मने
 नवरात्रे छे—अपवा सोळ विद्यादेवीओ तीर्थोना पाणीयी मने नवरात्रे एम चितवतुं ॥ ३०-३१ ॥
 30 15 “दावेते अ प्रती प्रष्टपाठः । 16 “जिगुह अ । 17 “चरेयदि” अ प्रतावसम्पद् पाठः ।
 18 “तेऽय” इत्यतः पुष्टरी” यावत् पतितोऽय पाठः अ प्रती ।

યદ્વા ચન્દ્રસુધાસ્નાતઃ ક્ષીરાર્ધા યોજનપ્રમ(મ)મ્ ।
પુણ્ડરીકં સમારુઢો દ્રઘં તાનર્હદાદિમા(કા)ન્ ॥ ૩૨ ॥

પાર્ણ્વિ રક્ષવાલો કળયમયંકો હુયાસણો જાણું ।
ઝર-નાહિ-હિયપપદી દો હત્યા પાસ-મુહ-સીસં ॥ ૩૩ ॥

ધળવાલો જયપાલો અચ્છુતા ભયવર્દ ય વડરુટ્ટા ।
દેવો હરિણગમેસી વજ્રધરો રક્ષણ સર્વં ॥ ૩૪ ॥

“ૐ શ્રીં દ્રાં ણાં ઑં હ્રાં તું અ સિ આ ડ સા ક્ષિપ ૐ સ્વાહા ॥”

વિહિતાઘાઙ્ગદિગૂરુધન્દ્રાદિવર્ણમાનિમાન્ ।

વિદ્યાધરાન્ સ્મરન્ શાન્તિપ્રમુખં તનુતેઽચિરાત્ ॥ ૩૫ ॥

સમ્યગ્દૃશા મહાવ્રજાચારિણા ગુરુવક્ત્રતઃ ।

ગૃહીતા પઠિતા વિદ્યા સર્વકર્મકરી મતા ॥ ૩૬ ॥

વ્યાખ્યાનાદૌ વિવાદૌ વા વિહારે જનરંજને ।

સત્કૃત્યઃ સ્મૃતા વિદ્યા તત્તત્કાર્યપ્રસાધિકા ॥ ૩૭ ॥

અથવા તે અરિહંત વગેરેને જોવા માટે (!) ચન્દ્ર-સુધાથી ત્નાન કરેલો હું ક્ષીરસમુદ્રમાં યોજન પ્રમાણવાઝા કમઝ ડપર આગ્રહ થયો હું, એમ ચિંતવું ॥ ૩૨ ॥

(દિગ્દશા—)

પગથી લઈને જાતુ સુધીની રક્ષા કરનાર વનકસ્ટગાઢ હુતાશન છે (!) તેમ છાતીનો ધનપાલ, નાભિનો જયપાલ, હૃદયપટની રક્ષાપાલિકા અચ્છુતાદેવી, વે હાયની ભગવતી, વે પડલાંની કૈટભ્યા દેવી, મુખનો હરિણગમેરી દેવ અને મસ્તકનો રક્ષપાલ ઇન્દ્ર છે (!)—એ રીતે સાધક સર્વ અંગોની રક્ષા કરે ॥ ૩૩-૩૪ ॥

“ૐ શ્રીં દ્રાં ણાં ઑં હ્રાં તું અ સિ આ ડ સા ક્ષિપ ૐ સ્વાહા ॥”—આ પ્રકારે મંત્રોચાર કરવો ॥

આ રીતે આઠે અંગોની જેળે દિગ્દશા કરી છે એવો અને ચન્દ્ર વગેરે જેવા ડગ્ગવઝ વર્ણોવાઝા આ વિદ્યાશ્વરોનું સ્મરણ કરતો એવો સાધક જલદીથી શાન્તિકૃત્યો કરે છે ॥ ૩૫ ॥

સમ્યગ્દૃષ્ટિ અને મહાવ્રજાચારી પુરુષ વડે ગુરુમુખથી પ્રહણ કરાયેલી [આ] વિદ્યાનો પાઠ ‘સર્વકર્મ-કર’—વર્ષાં કાર્યને કરનારો (વશીકરણ આદિ પટ્કર્મો અગર સઘઝાં કૃત્યો કરનારો) છે, એમ 25 કહેવાય છે ॥ ૩૬ ॥

વ્યાખ્યાન વગેરેમાં, વિવાદમાં, વિહારમાં, જનતાને રંજન કરવામાં આ વિદ્યાનું સાત વખત સ્મરણ કરવામાં આવે તો એ તે તે કાર્યને સફળ કરે છે ॥ ૩૭ ॥

જાતિપુષ્પાયુતૈઃ શાલિતન્દુલૈઃ સત્ફલૈરપિ ।

અસા દશાંશહોમેન પ્રીણિતા કુલ્તે ન કિમ્ ? ॥ ૩૮ ॥

एतद्विद्यान्तरोद्भूतखण्डविद्याफलान्यथ ।

वक्ष्यामि जैनसिद्धान्तरहांसि स्मरणाकृते ॥ ૩૯ ॥

सत्त्वशब्दं विना विद्या गुरुपञ्चकनामभूः ।

+ इत्यष्टाक्षरात्महृत्पञ्चगર્भे देवो निरञ्जनः ॥ ૪૦ ॥

[યદા—“અર્હત્-સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાય-સર્વસાધુમ્યો નમઃ ।”] +

हृदम्बुजे ह्मां विद्यां संस्कृते षोडशाक्षरैः ।

लभते त्रिंशतीं ध्यायन् चतुर्थतपसः फलम् ॥ ૪૧ ॥

“अरिहंत-सिद्ध”शब्दाजपन् विद्यां षडक्षरीम् ।

शतत्रयेण लभते चतुर्थतपसः फलम् ॥ ૪૨ ॥

‘अरिहंत’चतुर्वर्णं जपन् ध्यानी चतुःशतीम् ।

लभते दृष्टजैनात्मा चतुर्थतपसः फलम् ॥ ૪૩ ॥

‘अ’वर्णं च सहस्रार्धं नाभ्यञ्जे कुण्डलीतनुम् ।

ध्यायन्नात्मनोऽप्यप्नोति चतुर्थतपसः फलम् ॥ ૪૪ ॥

જૂઠ્ઠાનાં દશ હજાર પુખ્તો વડે, શાલિ જાતના ઉત્તમ અશ્વતો વડે, સુંદર ફળો વડે જાપ કરાયેલી અને એક હજાર હોમ કરવા વડે પ્રસન્ન થયેલી આ વિદ્યા શુ શું ન સાચી આપે ! ॥ ૩૮ ॥

આ વિદ્યામાયી ઉત્પન્ન થયેલી ચંદ્ર-અંશગત વિદ્યાઓનું ફળ અને જૈન સિદ્ધાંતના રહસ્યો હવે હું સ્મરણ કરવા માટે કહું છું ॥ ૩૯ ॥

20 પંચ ગુરુ (અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ)ના નામમાયી ઉત્પન્ન થયેલી, સત્ત્વ-‘ૐ’ શબ્દ વિનાની, સંસ્કૃત માધ્યાના સોઠ અક્ષરોવાળી ‘અર્હત્-સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાય-સર્વસાધુમ્યો નમઃ ।’—આ વિદ્યા છે । તેને હૃદયકમલની સોઠ પાંચડીઓમાં સ્થાપીને વચ્ચે કર્ણિકામાં નિરંજન (સિદ્ધ) દેવ સ્થાપવા, એવી રીતે આ વિદ્યાનું ચસો વાર ધ્યાન કરનાર એક ઉપવાસનું ફળ મેળવે છે ॥ ૪૦-૪૧ ॥

25 ‘અરિહંત-સિદ્ધ’—એ છ અક્ષરની વિદ્યાનો ત્રણસો વાર જાપ કરનાર એક ઉપવાસનું ફળ મેળવે છે ॥ ૪૨ ॥

‘અરિહંત’—એ ચાર વર્ણોનો ચારસો વાર જાપ કરનાર ધ્યાની સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા એક ઉપવાસનું ફળ મેળવે છે ॥ ૪૩ ॥

કુંડલિની સ્વરૂપ [‘અર્હ’ (‘S’)ના અવગ્રહ ‘S’ રૂપ] ‘અ’ વર્ણનું નાભિકમલમાં પાંચમો વાર ધ્યાન કરનાર એક ઉપવાસનું ફળ મેળવે છે ॥ ૪૪ ॥

30 + + एतच्चिद्धान्तगतैः पाठः अ प्रनौ निर्मलितः ।

21 •स्कृतैः षो० झ । 22°त्मानं प्राप्नोति झ ।

ગુરુપશ્ચકનામાદ્યમેકૈકમક્ષરં તથા ।

નામૌ મૂર્ધ્નિ મુખે કંઠે હૃદિ સ્મર ક્રમાન્મુને ॥ ૪૫ ॥

‘અ’વર્ણ નાભિપદ્માન્તઃ ‘સિ’વર્ણ તુ શિરોઽમ્બુજે ।

‘આ’ મુખાબ્જે ‘ઉ’ કંઠે ‘સા’ કારં હૃદયે સ્મર ॥ ૪૬ ॥

મન્ત્રાધીશઃ પૂજ્યૈરુક્તોઽસૌ કિન્તુ દેહરક્ષાયૈ ।

5

શીર્ષ-મુખ-કંઠ-હૃત્-પૈદ્ક્રમેણ ‘અ સિ આ ઉ સાઃ’ સ્થાપ્યાઃ ॥ ૪૭ ॥

પ્રણવઃ પશ્ચશૂન્યાગ્રે ‘અ સિ આ ઉ સા નમઃ’ ।

અસ્યામ્યાસાદસૌ સિદ્ધિં પ્રયાતિ ગતવન્ધનઃ ॥ ૪૮ ॥

શામ્યન્તિ જન્તવઃ ક્ષુદ્રા વ્યન્તરા ધ્યાનવાતિનઃ ।

તદ્ વક્ષ્યેઽષ્ટદિક્પત્રે ગર્ભે સૂર્યમહઃ સ્વકમ્ ॥ ૪૯ ॥

10

‘ૐ નમો અરિહંતાણં’ ક્રમાત્ પૂર્વાદિપત્રગમ્ ।

પ્રત્યાશમેકમેકાહઃ એકાદશશર્તીં જપેત્ ॥ ૫૦ ॥

ધ્યાનાન્તરાયાઃ શામ્યન્તિ મન્ત્રસ્યાસ્ય પ્રભાવતઃ ।

કાર્યે સપ્રણવો ધ્યેયઃ સિદ્ધયે પ્રણવં વિના ॥ ૫૧ ॥

હે મુનિ ! પાંચે ગુરુઓના નામના પ્રથમ એકેક વર્ણ નાભિ, મસ્તક, મુખ, કંઠ અને હૃદયમાં 15 ક્રમશઃ સ્મરણ કર ॥ ૪૫ ॥

(૬૮લે) નાભિકમલમાં ‘અ’ વર્ણ, મસ્તકમાં ‘સિ’ વર્ણ, મુખકમલમાં ‘આ’ વર્ણ, કંઠમાં ‘ઉ’ વર્ણ અને હૃદયમાં ‘સા’ વર્ણનું સ્મરણ કર ॥ ૪૬ ॥

પૂજ્યો એ આ (અ સિ આ ઉ સા)ને મંત્રાધીશ કહ્યો છે । શરીરનું રક્ષણ કરવા માટે મસ્તકમાં ‘અ’, મુખમાં ‘સિ’, કંઠમાં ‘આ’, હૃદયમાં ‘ઉ’ અને ચરણમાં ‘સા’—એ ક્રમે વર્ણોને સ્થાપન કરવા ॥ ૪૭ ॥ 20

પ્રણવ—‘ૐ’, પાંચ શૂન્ય—‘હ્રૌં હ્રૌં હ્રૌં હ્રૌં હ્રૌં’ ની આગળ ‘અ સિ આ ઉ સા નમઃ’—આ પ્રકારના (મંત્રના) વારંવાર જાપથી સાધક વંધનોમાંથી છૂટીને મોક્ષમાં જાય છે । (મંત્રોદ્ધાર—) “ૐ હ્રૌં હ્રૌં હ્રૌં હ્રૌં હ્રૌં : અ સિ આ ઉ સા નમઃ ॥ ” ॥ ૪૮ ॥

ધ્યાનને વિઘ્ન કરનારા ક્ષુદ્ર જંતુઓ અને વ્યંતરો જેથી શાંત થાય તે વિધિને હું કહું છું—

આઠ દિશારૂપ પત્રની મધ્ય (કર્ણિકા)માં સૂર્યના તેજ સ્વરૂપ પોતાને સ્થાપન કરવો અને 25 ‘ૐ નમો અરિહંતાણં’ (એ મંત્ર)ને ક્રમશઃ પૂર્વ આદિ પ્રત્યેક દિશામાં તેમ જ વિદિશામાં સ્થાપન કરવો અને તેનો પ્રત્યેક દિશામાં એકેક દિવસે અગિયારસો વાર જાપ કરવો જોઈએ । આ મંત્રના પ્રભાવથી ધ્યાન કરતી વેળા આવતા અંતરાયો શમી જાય છે । (ઇહલૌકિક) કાર્ય માટે (સકામ ધ્યાન કરવું હોય તો) પ્રણવ—‘ૐ’ પૂર્વેક ધ્યાન કરવું અને સિદ્ધિને માટે (નિષ્કામ ધ્યાન માટે) પ્રણવ—‘ૐ’ વિના તેનું ધ્યાન કરવું ॥ ૪૯-૫૧ ॥

23 ‘તથા’ એટલે પાઠો નાસ્તિ અ પ્રતૌ । 24 કળે હૃં અ પ્રતૌ ન સમ્યગ્ભાષિત । 25 ‘સા’ મુખામ્બુજે 30 ‘આ’ કંઠે ‘ઉ’ કારં હૃદયે સ્મર ભાં ।

યદિવાઽદલે પત્રે ગર્ભે સ્પાત્ પ્રથમં પદં દિશું ।

સિદ્ધાદિચતુષ્કં [ચ] વિદિસ્ત્વન્યથ ચતુષ્કમ્ ॥ ૫૨ ॥

एतां नवपदीं विद्यां प्रणयार्दि विना स्मरेत् ।

‘નમો અરિહંતાણં’ [ચ] યદિવાન્તથતુર્દલીમ્ ॥ ૫૩ ॥

सिद्धादिकचतुष्कं च दिग्दलेषु मुनीन्दुभिः ।

અપરાજિતમન્ત્રોઽપ્યમુક્તઃ પાપશ્ચપદ્ધરઃ ॥ ૫૪ ॥

हृदि वा ‘नमो सिद्धाणं’ अन्तर्दलचतुःक्रमात् ।

પચ્ચર્ણમયો મન્ત્રો ધ્યાતઃ કર્મશ્ચપદ્ધરઃ ॥ ૫૫ ॥

‘श्रीमदपमादि-वर्धमानान्तेभ्यो नमो’ मयः ।

મન્ત્રઃ સ્મૃતઃ સર્વસિદ્ધિકરોઽપ્ત ટીર્થશ્ચન્દતઃ ॥ ૫૬ ॥

10

અપવા, આઠ પત્રવાળા કમલગર્ભમાં (કર્ણિકામાં) પ્રથમ પદ (નમો અરિહંતાણં) છે અને ચાર દિશાઓમાં સિદ્ધ આદિ ચતુષ્ક (નમો મિદ્ધાણં, નમો આપરિયાણં, નમો ઉવગ્ધાયાણં, નમો લોદ સમ્ભસાદૂર્ગં) છે અને ચાર વિદિશાઓમાં વીજું ચતુષ્ક (એસો પચનમુશ્કારો, સન્ધપાવળ્પણાસગો મંગલાણં ચ સર્વેસિ, પદ્મં હૃદ મંગલ અથવા ‘ળમો દસગસ્ત’ આદિ ૪ પદ) છે—આ પ્રકારે પ્રણવ વગેરે વિનાની આ નવપદીનુ સ્મરણ કરવું । અથવા તો, ચાર દલવાળા કમલમાં વચ્ચે—કર્ણિકામાં ‘નમો અરિહંતાણં’ અને ચાર દિશાઓના પત્રોમાં સિદ્ધ આદિ ચતુષ્કનું સ્મરણ કરવું જોઈએ । ૧ રીતે મહામુનિઓએ આને ‘પાપશ્ચયંકર’—પાપનો ક્ષય કરનાર ‘અપરાજિતમન્ત્ર’ કહ્યો છે ॥ ૫૨-૫૪ ॥

અથવા, હૃદયમાં ચાર દલવાળા કમલને કહ્વીને કમરાઃ ‘નમો સિદ્ધાણં’ એવા પાંચ વર્ણવાળા મંત્રનું ધ્યાન કરના કર્મનો ક્ષય થાય છે—‘કર્મશ્ચયંકર’ મત્ર થને છે ॥ ૫૫ ॥

ટીર્થકરોના શ્ચ્દથી બનેલા મંત્રને ‘સર્વસિદ્ધિકર’—સમ્પ્ર સિદ્ધિઓને આપનારા મત્રો કહ્યા છે, તે આ પ્રકારે—

૧. “શ્રીઋષભટીર્થકુરાય નમઃ ।”

૨. “શ્રીઋષભનાથાય નમઃ । શ્રીઅજિતનાથાય નમઃ । શ્રીસંભવનાથાય નમઃ । શ્રીઅભિમન્દનનાથાય નમઃ । શ્રીમુવિનાથાય નમઃ । શ્રીપદ્મપ્રભનાથાય નમઃ । શ્રીસુપાર્થનાથાય નમઃ । શ્રીચન્દ્રપ્રભનાથાય નમઃ ।

૨૫ શ્રીભુવિધિનાથાય નમઃ । શ્રીશીવલનાથાય નમઃ । શ્રી શ્રેયાસનાથાય નમઃ । શ્રીવામુગ્ધનાથાય નમઃ । શ્રીવિમલનાથાય નમઃ । શ્રીઅનન્તનાથાય નમઃ । શ્રીધર્મનાથાય નમઃ । શ્રીશાન્તિનાથાય નમઃ । શ્રીકુન્થુનાથાય નમઃ । શ્રીઅરનાથાય નમઃ । શ્રીમહિનાથાય નમઃ । શ્રીમુનિસુવ્રતનાથાય નમઃ । શ્રીનમિનાથાય નમઃ । શ્રીનેમિનાથાય નમઃ । શ્રીપાર્શ્વનાથાય નમઃ । શ્રીવીરનાથાય નમઃ ॥ ”

૩. “ૐ હ્રીં શ્રીં ઋષભ-અજિત-સંભવામિન્દન-મુમતિ-પદ્મપ્રભ-સુપાર્થ-ચન્દ્રપ્રભ-ભુવિધિ-શીતલ-

૩૦ શ્રેયાસ-વાસુપ્રભ-વિમલાનન્ત-ધર્મ-શાન્તિ-કુન્થરમહિ-મુનિસુવ્રત-નમિ-નેમિ-પાર્શ્વ-વર્દ્ધમાનેભ્યો નમઃ ॥ ” ૫૬ ॥

‘श्रुतदेवता’ शब्देन सरस्ती वाच्या—

“ॐ अर्हन्मुखकमलवासिनि ! पापात्मक्षयङ्करि ! श्रुतज्ञानज्वालासहस्रज्वलिते !

मत्पापं हन हन दह दह क्षौ क्षौ क्षौ क्षौ क्षः क्षीरधवले अमृतसंभवे !

वँ वँ हूँ हूँ स्वाहा ॥”

गणभृद्भिर्जिनैरुक्तां तां विद्यां पापभक्षिणीम् ।

स्मरन्प्रशतं नित्यं सर्वशास्त्राब्धिपारगः ॥ ५७ ॥

वाग्-माया-कमलावीजं इवाँ श्रीं ततः स्फुर स्फुर ।

ॐ ह्रीं ह्रीं ऐं वागीश्वरीं भगवतीमस्तु नमः ॥ ५८ ॥

एनं सारस्वतं मन्त्रं विबुधश्चन्द्रपूजितम् ।

स्मरेत् सरस्वती देवी साक्षाद् ध्यातुर्वरप्रदा ॥ ५९ ॥

अत्र विशेषः (कुण्डलिनीवर्णनविशेषः)—

गुदमध्य-लिङ्गमूले नाभौ हृदि कण्ठ-घण्टिका-भाले ।

मूर्धन्यूर्ध्वं नवपट्कं (चक्रं ?) ठान्ताः पञ्च भाले(ल ?) युताः ॥ ६० ॥

श्रुतदेवीयी अहीं सरस्वतीदेवी समजवी—(तेनो मंत्र आ प्रकारे छे)—

“ॐ अर्हन्मुखकमलवासिनि ! पापात्मक्षयङ्करि ! श्रुतज्ञानज्वालासहस्रज्वलिते ! मत्पापं हन हन 15 दह दह क्षौ क्षौ क्षौ क्षौ क्षः क्षीरधवले ! अमृतसंभवे ! वँ वँ हूँ हूँ स्वाहा ॥”

जिनेश्वरो अने गणधरो ए (उपर्युक्त) विद्याने ‘पापभक्षिणी—’ पापने खानारी कही छे । एतुं हमेशां एक सो ने आठ वार स्मरण करनार सकल शास्त्रनो पारगामी बने छे ॥ ५७ ॥

वाग्-‘ऐं’ माया-‘ह्रीं’, कमलावीजं-‘श्रीं’ ‘इवाँ श्रीं’ ते पछी ‘स्फुर स्फुर ॐ ह्रीं ह्रीं ऐं वागीश्वरीं भगवतीमस्तु नमः ॥

(मंत्रोद्धार-) “ऐं ह्रीं श्रीं इवाँ श्रीं स्फुर स्फुर ॐ ह्रीं ह्रीं ऐं वागीश्वरीं भगवतीमस्तु नमः ॥” ५८ ॥

आ प्रकारे विद्वानो अगर पोताना गुरु विबुधचंद्र आचार्य पूजेला आ ‘सारस्वत’ मंत्रनुं स्मरण करवुं जोईए । एतुं ध्यान करनाने सरस्वती देवी प्रत्यक्षपणे वरदान आपे छे ॥ ५९ ॥

(अहींयी विशेषविधि-कुण्डलिनीनो आम्नाय जणावे छे—)

१. गुदाना मध्यभाग पासे आधारचक्र, २. लिङ्गमूल पासे स्वाधिष्ठानचक्र, ३. नाभि पासे 25 मणिपूरचक्र, ४. हृदय पासे अनाहतचक्र, ५. कंठ पासे विशुद्धचक्र, ६. पद्मजीभ (घण्टिका) पासे ललनाचक्र, ७. भाल पासे (वे भ्रमर बच्चे) आज्ञाचक्र, ८. मूर्धा पासे ब्रह्मरन्ध्रचक्र, जेने सोमचक्र पण

આધારાલ્યં સ્વાધિષ્ઠાનં મૈળિપૂર્ણમૈનાહતમ્ ।

વિશુદ્ધિ-લલના-સજ્જા-ત્રણ-સુપુમ્નાલ્યયા નવ ॥ ૬૧ ॥

અમ્બુધિ-રસ-દશે-ધૈર્યાઃ પોડશ-વિદ્યેતિ-ગુણાસ્તુ-પોડેશકમ્ ।

દેશેશતદલમથ વાન્ત્યં (વાચ્યં ?) પટ્કોણં મનસાક્ષપદમ્ ॥ ૬૨ ॥

દલસંખ્યા ૬૬ સાધા હ-શ્ચાન્તા માતૃકાક્ષરોઃ પદમ્ ।

ચક્રેષુ વ્યસ્તમિતા દેહમિદં ભારતીયન્ત્રમ્ ॥ ૬૩ ॥

આધારાધા વિશુદ્ધયન્તાઃ પચ્ચાજ્ઞાસ્તાલુપકિમૃત(તઃ ?) ।

આજ્ઞા ધૂમધ્યતો ભાલે મૈનો વ્રહ્મણિ ચન્દ્રમાઃ ॥ ૬૪ ॥

રક્તારુણં સિતં પીતં સિતં રક્તત્રયં સિતમ્ ।

ચક્રં વર્ણાં રૂપાઃ પ્રાગ્વદાદૌ પત્રાણિ પચ્ચસુ ॥ ૬૫ ॥

કહે છે, ૯ ઊર્ધ્વ માગમા (વ્રજવિન્દુચક્ર) સુપુમ્નાચક્ર—૯મ નવ ચક્રો છે । મૂળાધારથી ઊર્ધ્વ ગણના કરીએ તો નવ ચક્રો પાયા, તેમાં કંઠ (વિશુદ્ધચક્ર) સુધી પાંચ ચક્રો અને આજ્ઞાચક્ર નામે છઠું ચક્ર ગણાય ॥ ૬૦-૬૧ ॥

(૯ પ્રત્યેક ચક્ર-કમલનાં દલ ક્રમશઃ—) ચાર (મૂળાધારનાં), છ (સ્વાધિષ્ઠાનનાં), દશ (મણિપૂરનાં), ૧૧ ચાર (અનાહતનાં), સોઠ (વિશુદ્ધનાં), પીશ (લલનાનાં), ત્રણ (આજ્ઞાનાં), સોઠ (વ્રહ્મરંધ્રનાં) અને છેલ્લાં હજાર પત્રો (વ્રજવિન્દુચક્રનાં) હોય છે । * અથવા આ સદૃશ્વર તેમન અને ઇન્દ્રિય પદવાલું પટ્કોણ છે (?) ॥ ૬૨ ॥

અહીં દલસંખ્યામાં ‘અ’ થી લઈને ‘હ’ અને ‘ક્ષ’ સુધીના માતૃકાક્ષરો છે એ ચક્રોમાં વિમાનિત છે; તેથી આ શરીર ભારતી—સરસ્વતીના યંત્રરૂપ બની જાય છે ॥ ૬૩ ॥

આધારચક્રથી માંડીને વિશુદ્ધચક્ર સુધીનાં (આધાર—સ્વાધિષ્ઠાન—મણિપૂર—અનાહત—વિશુદ્ધ) ચક્રો ૨૦ શરીરના પાંચ અંગો (અવયવો—ગુદા-મધ્ય, લિંગમૂલ, નાભિ, હૃદય અને કંઠ સ્થાને રહેલા) છે । તાલુ-સ્થાનીય (ઘંટિકાસ્થાનીય) લલનાચક્ર સરસ્વતીની વાક્કૃત્તિને* ધારણ કરે છે । આજ્ઞાચક્ર ભાલપ્રદેશમાં ધૂમધ્યસ્થાને છે । ૯ સ્થાનમાં મન રહેલું છે । વ્રજચક્રમાં ચન્દ્રમા—પરમાત્મશક્તિ પ્રતીક છે (?) ॥ ૬૪ ॥

૧ આધારચક્રનો રંગ રક્ત, ૨ સ્વાધિષ્ઠાનચક્રનો રંગ અરુણ, ૩ મણિપૂરચક્રનો રંગ શ્વેત, ૪ અનાહતચક્રનો રંગ પીટ્થે, ૫ વિશુદ્ધચક્રનો રંગ શ્વેત, ૬-૭-૮ લલનાચક્ર, આજ્ઞાચક્ર અને વ્રજચક્રનો

* ‘પટ્તચક્રનિરૂપણ’ વગેરે ગ્રંથોમાં આધારચક્ર ચાર દલનું, સ્વાધિષ્ઠાનચક્ર પદ્મદલનું, મણિપૂરચક્ર દશ દલનું, અનાહતચક્ર ચાર દલનું, વિશુદ્ધચક્ર સોઠ દલનું, આજ્ઞાચક્ર બે દલનું અને સદૃશ્વરચક્ર હજાર દલનું પદ્મ હોય છે, એમ જણાવેલું છે । તેમાં છ ચક્રો ઉપરાંત બીજા ચક્રને વિશે જણાવ્યું નથી ।

૧ શક્તિ શબ્દના અનેક અર્થો છે, તેમાંથી નીચેના અર્થો અહીં હવે શક્ય તેમ છે :—

શક્તિ-દેવી-ગૌરી, શબ્દમા રહેલ અર્થશેષકારૂપ શક્તિ, તથા પ્રસિદ્ધ પૌઠાધિષ્ઠી દેવતા, મન્ત્રોપદેશરૂપ શક્તિ, કનિલ શક્તિ વગેરે ।

૩૧ ‘ગુદાનાં પચ્ચાન્તા’ જા । ૩૩ મનો ન્ જા ।

ચતુષ્ટયે ક્રમાત્ સૂર્યાઃ ત્રિ-પદ-દ્વચષ્ટદલાવલી ।
 તદન્તર્નવવીજાનિ ત્રિષ્વીદૌ ત્રિપુરાડયવા ॥ ૬૬ ॥
 નવચક્રાન્તઃ ક્રમશો વાગ્ભવમુખ્યાનિ મન્ત્રવીજાનિ ।
 તત્રાયે રચિરોચિપિ ત્રિકોણમર્કેન્દુનાંડીમ્યામ્ ॥ ૬૭ ॥
 મગવીજમેતદૂર્ધ્વ કુણ્ડલિનીતન્તુમાત્રમગ્રકલમ્ ।
 વાગ્ભવવીજં શ્વેતં ધ્યાતં સરસ્વતીસિદ્ધિઃ ॥ ૬૮ ॥
 અરુણમિદં વહ્નિપુરં ધ્યાતં માત્રાં વિનાડપિ વચ્ચક્રતે ।
 કિન્તુ સમાત્રં યદ્વા માયાન્તઃ કામવીજમધ્યે વા ॥ ૬૯ ॥
 ધ્યાતં સા(સ્વા)ધિષ્ઠાને પટ્કોણે હ્રીં સ્મૃતવીજભૂ(યુ)ત[મ્] ।
 ઈકારાઙ્ગશતાણિતશિરોડમ્બરસ્ત્રીક(સ્ત્રિકલ?)મિહ વચ્ચમ્ ॥ ૭૦ ॥

10

રંગ રાતો તેમ જ ૯ સહસ્રાર (બ્રહ્મવિંદુ) ચક્રનો રંગ શ્વેત છે । આદિનાં પાંચ ચક્રોમાં અગાડુ જણાવ્યા મુજબ પત્રો હોય છે (૬૮લે આધાર ૪, સ્વાધિષ્ઠાન ૬, મણિપૂર ૧૦, અનાહત ૧૨, વિશુદ્ધ ૧૬) જ્યારે વાકીનાં ચક્રોમાં ક્રમશઃ ૧૨, ૩, ૬ અને ૧૬ (૬૮લે લલના ૧૨, આજ્ઞા ૩, બ્રહ્મ ૬ અને સહસ્રારમાં ૧૬ *) હોય છે । તેના અંતર્ભાગ (કર્ણિકા) માં તે દરેકમાં એકેક એમ નવ વીજો હોય છે અથવા આદિનાં ત્રણ ચક્રોમાં ‘ત્રિપુરા’ (દેવતાવિશેષ ?) છે ॥ ૬૫-૬૬ ॥

15

નવચક્રોમાં ક્રમશઃ વાગ્ભવ—‘૬’ વગેરે મંત્રવીજો રહેલાં છે, તેમાં સૂર્યકિરણ જેવા મૂળાધારચક્રમાં સૂર્ય (પિંગલા) અને ચંદ્ર (ઈન્દ્રા) નાડીદ્વારા ત્રિકોણ થાય છે, તે મગવીજ—‘૬’ સ્વરૂપ છે અને તેની ડપર કુંડલિનીના તંતુ જેવી અને તેજે અશ્વકલા—આકાશ (મેઘ) જેવી શાંતી કલા—માત્રારૂપ થઈને ‘૬’ બનાવે છે । તે વાગ્ભવવીજ—‘૬’ તું શ્વેતવર્ણી ધ્યાન કરતાં સરસ્વતી દેવી સિદ્ધ થાય છે ॥ ૬૭-૬૮ ॥

20

આ વહ્નિપુર—અરુણ વર્ણ છે, તેનું માત્રા વિના પળ ધ્યાન કરવામાં આવે તો તે વશીકરણ માટે થાય છે, પળ જ્યારે માત્રા સહિત અથવા માયાવીજ હ્રીં કારમાં અથવા કામવીજ હ્રીં કારમાં એનું (૬૯કારનું) ધ્યાન કરવામાં આવે તો વિશેષ વશીકરણ માટે થાય છે ॥ ૬૯ ॥

(વીજી રીતે—ગાથા ૬૯ ના અંતિમ અર્ધભાગનો જ્યારે ગાથા ૭૦ સાથે અન્વય કરીએ તો આ રીતે અર્થ શકે છે :—)

25

પુળ જ્યારે સ્વાધિષ્ઠાન ચક્રમાં આ ૬નું માત્રા સહિત અથવા હ્રીંકારમાં અથવા હ્રીંકારમાં અથવા પટ્કોણમાં હ્રીં અને હ્રીંની અંદર ધ્યાન કરવામાં આવે તો તે વિશેષ વશીકરણ માટે થાય છે । ‘૬’ કાર (૧) ને અંકુરારૂપે ચિત્તવતો । ‘૬’ કારરૂપ અંકુશથી ઘેંચાયું છે મસ્તકનું વચ્ચ જેનું ૬નું વચ્ચ (સ્ત્રી અથવા પુરુષ) વશીભૂત થાય છે ॥ ૭૦ ॥

* હ્રિતરમતે હવાર દલ હોય છે ।

33 વદનાન્ત° જા । 34 ત્રિષ્વીદૌ° જા । 35 નાડિમ્યામ્ જા । 36 સ્વ(સ્મ)રસ્ય વીજસુતઃ જા ।

30

મણિપૂર્ણે ત્રીવીજં જપારૂઢં વર્ણ(ર્ણ?) દશકદિગ્મ્યઃ ।
 દેશ્વરતાણિતવસ્તુચ્છયમિહ વશ્યં ચ લામકરમ્ ॥ ૭૧ ॥
 માલનન્તર્મધ્યે ત્રિકોણકોદણ્ડલેચરીત્યાલ્પમ્ ।
 અસ્પોઘ્યં મધ્યે વૌ માયા-સ્મરવીજયોરેકમ્ ॥ ૭૨ ॥
 આધારાન્તરવાર્મ્ભેનું કુંડલિનીતન્તુવદ્વચ્ચશિરઃ ।
 કૃત્વાઽપઃસ્થિતમરૂપં ધ્યાતં વીજાન્તરુત્ વશ્યમ્ ॥ ૭૩ ॥
 યદિ વા ઝ્રૂમધ્યાન્તઃ શ્વીં બીજનિર્યદમૃતર્વર્ષમરમ્ ।
 ધ્યાતં વિપરોગહરં ત્રિકોણકે મૂર્ધ્નિ પૂર્વવત્ સ્વરમ્ ॥ ૭૪ ॥
 યદિ વા—

કુંડલિનીતન્તુયુતિસંભૃતમૂર્તિનિ સર્વવીજાનિ ।
 શાન્તપાદિ-સંપદે સ્થુરિત્યેષો ગુરુક્રમોઽસ્માકમ્ ॥ ૭૫ ॥

મણિપૂરચક્રમાં 'શ્રી' વીજનુ જપા કુતુમ્બી મારુત્ત અરુણવર્ણનુ ધ્યાન દશે દિશાઓમાંથી 'દે' સ્વર (અકુશ)થી લેવાયો છે વસ્તુસમૂહ જેનો એવા વશ્ય (શ્રી કે પુરુષ) ને વશ કરે છે અને લામ માટે પાય છે (?) ॥ ૭૧ ॥

માલની વચ્ચે ઝ્રૂમધ્યમા રહેલ આજ્ઞાચક્રનાં ત્રિકોણ, કોદણ્ડ, અપવા લેચરી એવાં નામો છે તેના ઉર્ધ્વભાગમાં અપવા મધ્યભાગમાં માયાવીજ—'હી' અને સ્મરવીજ—'શ્રી'—એ બેમાંથી એકનું ધ્યાન કરાય છે ॥ ૭૨ ॥

આધારચક્રમાં અરુણવર્ણ 'દે' માં કુંડલિની રૂપ તંતુ વડે વશ્યનું શિર બંધાયેલ છે, એમ ચિત્તવતુ અપવા વશ્યને વીજ નીચે અવવા વીજની વચ્ચે ચિત્તવતો; એથી વશીકરણ પાય છે (?) ॥ ૭૩ ॥

અથવા તો ઝ્રૂમધ્યમા 'શ્વી' વીજમાંથી શરતા અમૃતના ઘરસાદથી મરુત્ત એવા એ વીજનું ધ્યાન વિષ અને રોગને હરાફું પાય છે । અવવા આજ્ઞાચક્રના ઉપરના ચક્રોનાં પૂર્વવત્ સ્વરોનું ધ્યાન કરવું ॥ ૭૪ ॥

અથવા (ઝ્યોતિર્મયી) કુંડલિની તતુની જ્યોતથી પ્રકાશિત વર્ણ—દેહવાળાં અથવા કુંડલિની તતુની કાંતિમાંથી પ્રાપ્ત થયો છે આકાર જેમને એવાં સઘળાં વીજાશ્વરો શાન્તિ આદિ (તુષ્ટિ-પુષ્ટિ)ની ૨૫ સંપત્તિ માટે પાય છે—એવો અમારો ગુરુક્રમ—આમ્નાય છે ॥ ૭૫ ॥

કિં વીજૈરિહ શક્તિઃ કુણ્ડલિની સર્વદેવવર્ણજનુઃ ।
 રવિ-ચન્દ્રાન્તર્ધ્યાતા મુક્તયૈ મુક્તયૈ ચ ગુરુસારમ્ ॥ ૭૬ ॥
 ભ્રૂમધ્ય-કઠ-હૃદયે નાભૌ કોળે ત્રયાન્તરા ધ્યાતમ્ ।
 પરમેષ્ટિપશ્ચક્રમયં માયાવીજં મહાસિદ્ધયૈ ॥ ૭૭ ॥
 શ્રીવિબુધચન્દ્રગણમૃચ્છિપ્યઃ શ્રીસિંહતિલકસૂરિરિમ્ ।
 પરમેષ્ટિયન્ત્રકલ્પં લિલેલ સાહાદેવતામત્તયા ॥ ૭૮ ॥

इति परमेष्ठिविधायन्त्रकल्पः ॥

અથવા વીજોથી શું ? અહીં તો એક કુંડલિની શક્તિ જ સર્વદેવસ્વરૂપ વર્ણોને ઉત્પન્ન કરનારી છે । સૂર્ય અને ચન્દ્ર નાડીમાં (સુપુમ્ણામાં) તેનું ધ્યાન કરવાથી તે મુક્તિ-ભોગ અને મુક્તિ-મોક્ષ માટે વને છે—એવું ગુરુપ આપેલું રહસ્ય છે ॥ ૭૬ ॥

ભ્રૂમધ્ય (આજ્ઞાચક્ર)માં, કંઠ (વિશુદ્ધચક્ર)માં, હૃદય (અનાહતચક્ર)માં, નાભિ (મણિપૂરચક્ર)માં કોળદ્વય (સ્વાધિષ્ઠાન અને મૂલાધારચક્ર)માં પંચપરમેષ્ટિમય માયાવીજ—‘હ્રી’ નું ધ્યાન મહાસિદ્ધિ માટે થાય છે ॥ ૭૭ ॥

શ્રીવિબુધચંદ્ર આચાર્યના શિષ્ય શ્રીસિંહતિલકસૂરિએ આ ‘પરમેષ્ટિયન્ત્રકલ્પ’ પ્રસન્ન થયેલા દેવતાની મક્તિથી લલ્યો છે ॥ ૭૮ ॥

ચક્રનું નામ	ચક્રનું સ્થાન	ચક્રનાં દલ	ચક્રનો રંગ	* ચક્રદલના વર્ણો	* ચક્રનાં તત્ત્વ	* ચક્રનાં તત્ત્વ-વીજ	* ચક્રની દેવી	* ચક્ર-યંત્રનો આકાર	ચક્રનાં મંત્રવીજ
૧ મૂલાધાર	ગુદામધ્ય	૪	રક્ત	વશપસ	પૃથ્વી	લૈ	ડાકિની	ચતુષ્કોણ	૬૦
૨ સ્વાધિષ્ઠાન	લિંગામૂલ	૬	અરુણ	વશમયરલ	જલ	વૃ	રાકિની	ચન્દ્રાકાર	૬૦
૩ મણિપૂર	નાભિ	૧૦	શ્વેત	હટણતથદધનપપ	અગ્નિ	રૃ	લાકિની	ત્રિકોણ	શ્રી
૪ અનાહત	હૃદય	૧૨	પીત	કલગધહચ્છજજજ	વાયુ	યૃ	કાકિની	પદ્મકોણ	
૫ વિશુદ્ધ	કંઠ	૧૬	શ્વેત	અઆઈઈઉઝઋઋ	આકાશ	હૃ	શાકિની	શૂન્યચક્ર (ગોળાકાર)	
૬ લલ્લા	ઘંટિકા	૨૦	રક્ત	લૃલૃળૃળૃઞૃઞૃઞૃઞૃ			હાકિની		હ્રી
૭ આજ્ઞા, ત્રિકોણ, કોદંડ, સ્થેચરી	ભ્રૂમધ્ય	૩	રક્ત	હક્ષ (?ઝ)	મહાતત્ત્વ	ઉં	યાકિની	લિંગાકાર	હ્રી હ્રી
૮ બ્રહ્માન્ત્ર, સોમકલા, હંસનાદ	શીર્ષ	૧૬	રક્ત						
૯ બ્રહ્મચિન્દુ, સુપુમ્ણા, સહસ્તાર		૧૦૦૦	શ્વેત						

પરિચય

‘મન્ત્રરાજરહસ્ય’ જે હજી સુધી પ્રગટ થયેલ નથી તેના કર્તા શ્રીસિંહતિલકમૂર્તિ આ ‘પરમેષ્ટિવિદ્યાયન્ત્રકલ્પ’ ની રચના કરેલી છે. ૭૮ ગાથાઓના વલ્પમાં યોગીશ્વર પદો અનુશુર હંદમાં છે, જ્યારે મોટા ભાગનાં પદો આર્યાવૃત્તમાં છે.

5 આ વલ્પનો અમને ત્રણ પ્રતિઓ મળી હતી, તેમાંની એક સ્વ. શ્રીમોહનલાલ ભગવાનદાસ દ્વિચેરીના સંપ્રદાઈ હતી, બીજી બુદ્ધારી, શેઠ દ્વિચેરચંદ પન્નાજીએ કરાવેલી નકલરૂપે હતી, અને ત્રીજી પ્રતિ પૂના, ખાડારકર રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યુટની મળી હતી. આ ત્રણે પ્રતિઓ અશુદ્ધ હતી છતાં એક-બીજી પ્રતિઓના પાઠો જોઈ-સુધારીને પાઠભેદ આપવાપૂર્વક મૂલપાઠ સંપાદિત કર્યો છે અને તે અનુવાદ સાથે અને અહીં પ્રગટ કર્યો છે.

10 શ્રીસિંહતિલકમૂર્તિ આ કૃતિદ્વારા પરમેષ્ટિવિદ્યાના એક મૌલિક ચંત્રનું વિવરણ કર્યું છે. ધ્યાન માટે કુદરિત્તી વિશે સરસ માહિતી આપી છે. જૈનાચાર્યોમાં કુંડલિનીના વિષયમાં આટલું સુટ વિવેચન કોઈએ કર્યું હોય એવું જોવામાં આવ્યું નથી, એ દૃષ્ટિએ આ રચનાનું મહત્ત્વ સવિશેષ છે.

ચંત્રની ઉપાસના અને પલ્લવદેશ વિષયક સારી માહિતી આ વલ્પમાં આપેલી છે.

पंचमहाभूतसमस्तभूत

सर्वो ध्यातव्यः

सर्वो ध्यातव्यः

सर्वो ध्यातव्यः

सर्वो ध्यातव्यः

सर्वो ध्यातव्यः

एवम् एव च भगवन् । सर्वपापप्रणाशकः

सर्वपापप्रणाशकः सर्वपापप्रणाशकः

प. ग. आ. श्रीविजयप्रसादभारती
म. हस्तलिखित पाठ.

[૫૮-૧૩]

શ્રીસિંહતિલકસૂરિવિરચિતં લઘુનમસ્કારચક્રસ્તોત્રમ્ ॥

નત્વા વિવુધચન્દ્રાર્ચ્યં યશોદેવં મુનિં ગુરુમ્ ।

વક્ષ્યે લઘુનમસ્કારચક્રં સાહ્યાદદેવતા ॥ ૧ ॥

દ્વચષ્ટરેખાભિરપારં સપ્તભિર્દશભિઃ પરમ્ ।

રેખાભિરષ્ટવલયં ચક્રં તુમ્હે જિનાક્ષરઃ (સ્મ ૧) ॥ ૨ ॥

‘ૐ નમો અરિહંતાણં’ આદ્યં પદચતુષ્ટયમ્ ।

અરમધ્યે દ્વિરાવર્ત્ય લેખ્યં પ્રણવપૂર્વકમ્ ॥ ૩ ॥

પાશાઙ્કુશાભયૈઃ સાર્દ્ધં વરદોડરાન્તરે ક્રમાત્ ।

લિખ્યતેડમુખ્યોપાન્તેડથ ‘ૐ ક્રૌ હ્રૌ શ્રૌ’ ચતુષ્ટયમ્ ॥ ૪ ॥

પ્રાક્ પ્રણવો ‘નમો લોષ સન્વસાહૂણં’ ઇત્યપિ ।

પ્રથમે વલયે લેખ્યં પ્રાગ્વત્ પન્ચપદીફલમ્ ॥ ૫ ॥

અનુવાદ

ગણધરો અને દેવેન્દ્રોને પળ પૂજ્ય એવા શ્રી તીર્થંકર પરમાત્માને, શ્રી વિવુધચન્દ્ર (આચાર્ય) ને તથા 15 પૂજ્ય એવા ગુરુ શ્રીયશોદેવ મુનિને નમસ્કાર કરીને પ્રસન્ન છે દેવતા જેના પર એવો હું (દેવતાની પ્રસન્નતાથી) ‘લઘુનમસ્કારચક્ર’ કહું છું ॥ ૧ ॥

સોઠ રેખાઓ વડે આઠ આરા આલેખવા, એ પછી સાત અને દશ રેખાઓથી આઠ વલયનું ચક્ર કરવું અને વચ્ચે તુંવમાં જિનાક્ષર (ડહૌ) લખવો ॥ ૨ ॥

‘ૐ નમો અરિહંતાણં’ આદિ પ્રથમનાં ચાર પદો આરાની મધ્યે વે વચ્ચે આવર્ત કરીને પ્રણવ- 20 ૐકારપૂર્વક લખવાં ॥ ૩ ॥

વીજા (ખાલી રહેલા આંતરામાં) આરાઓની વચ્ચે ‘પાશ, ઝંકુશ, અભય અને સાયોસાય વરદ’ એ પદો લખવાં, તેમજ આરાઓની સમીપે ‘ૐ ક્રૌ હ્રૌ શ્રૌ’ એમ ચારેયને લખવાં ॥ ૪ ॥

પ્રથમ વલયમાં પહેલાં (ૐપૂર્વક) ‘ૐ નમો લોષ સન્વસાહૂણં’ એ પદ પણ લખવું । આ પાંચ પદોનું ફલ અગાઝ મુજબ જાણવું ॥ ૫ ॥

‘ૐ નમો ચત્તારિ મંગલં અરિહંતા મંગલં સિદ્ધા’ ।
વાવ ‘ધમ્મં સરણં પવજામિ’ एवं द्वादशपदी ॥ ६ ॥

અર્હત-સિદ્ધાઃ સાધુર્ધર્મો મજ્જલચતુષ્ટયં તદ્વત્ ।
લોકોત્તરશરણમપિ લેખ્યં વલયે દ્વિતીયે તુ ॥ ૭ ॥

દ્વાદશાન્તર્મનાઃ સાધુઃ પચ્ચદશપદીમિમામ્ ।
વિધાં સપ્રણવાં ધ્યાપન્ શિવં યાત્યપકલ્મષઃ ॥ ૮ ॥

ઉક્તં ચ,
મજ્જલ-લોકોત્તમ-શરણ્યપદસમૂહં મુસંયમી સ્મરતિ ।
અવિકલમેકાગ્રતયા લમતે સ સ્વર્ગમપવર્ગમ્ ॥ ૯ ॥

તૃતીયે વલયે ૐ-માયાયુતા વર્ણસપ્તતિઃ ।
વીજાશ્ચરચતુષ્કં ચ જિનવીજપદાંશ્રયમ્ ॥ ૧૦ ॥

“ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં”

10

વઢી ‘ૐ નમો ચત્તારિ મંગલં—અરિહંતા મંગલ, સિદ્ધા મંગલ’ યી લઈને ‘ધમ્મં સરણં પવજામિ ।’ મુઘીનાં બાર પદો વઢે અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને ધર્મ—૧ ચાર લોકોત્તમ, મંગલ અને 15 શરણ સૂચવાય છે । તે પદો વીજા વલયમાં લખવાં (બાર પદી લખવી ।) ॥ ૬-૭ ॥

ચાર મંગલ, ચાર લોકોત્તમ અને ચાર શરણ્ય ૧ ચારને મનમાં ધારણ કરીને પ્રણવથી સહિત ૧થી આ પચ્ચદશપદી (પંદર પદવાઢી) વિધાનુ ધ્યાન કરતો સાધુ સર્વ પાપોથી રહિત થઈને મોક્ષમાં જાય છે ।
પંચદશપદી વિધા આ રીતે છે :—

ૐ નમો ચત્તારિ મંગલં—અરિહંતા મંગલ, સિદ્ધા મંગલ, સાહુ મંગલ, કેવલિપન્નણો 20 ધમ્મો મંગલં ।

ૐ નમો ચત્તારિ લોગુત્તમા—અરિહંતા લોગુત્તમા, સિદ્ધા લોગુત્તમા, સાહુ લોગુત્તમા, કેવલિપન્નણો ધમ્મો લોગુત્તમો ।

ૐ નમો ચત્તારિ સરણં પવજામિ—અરિહંતે સરણ પવજામિ, સિદ્ધે સરણ પવજામિ, સાહુ સરણ પવજામિ, કેવલિપન્નણં ધમ્મ સરણં પવજામિ ॥ ૮ ॥

25 વચ્ચું છે કે—

“ચાર મંગલો, ચાર લોકોત્તમ અને ચાર શરણ્યના પરિપૂર્ણ પદસમૂહને જે મુસંયમી ૧ત્રામ્નાયી સ્મરણ કરે છે તે સ્વર્ગ અથવા મોક્ષ પામે છે ॥ ૯ ॥

વીજા વલયમા ૐ અને માયા—હ્રીં પૂર્વેક સિત્તેર વર્ણો અને જિનવીજ ‘અર્હં’ પદના આશ્રયમૂત ચાર વીજાશ્ચરો ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં લખવા ॥ ૧૦ ॥

“ॐ ह्रीं नमो भगवओ तिहुयणपुञ्जस्त वद्धमाणस्त ।

जस्सेयं खलु चक्रं जलंतमागच्छए पयडं ॥ ११ ॥

आयासं पायालं लोयाणं तह य चेव भूयाणं ।

जूए वावि रणे वा विचं रायंगणे वावि ॥ १२ ॥

एवं च—‘बंधणे मोहणे तह य सन्वजीवसत्ताणं’ ।

5

अपराजिओ भवामि स्वाहा” इय मंतविन्नासो ॥ १३ ॥

चैत्रेऽष्टादिकायां तु त्रयोदश्यां विशेषतः ।

सहस्रैः जातिकुसुमैः सप्तभिर्वारमर्चयेत् ॥ १४ ॥

जापैः सहस्रैरतैः स्यादखण्डैः शालितैश्चलैः ।

दृढब्रह्मव्रतस्यैवं सिद्धाऽसौ पठि (पाठ)तोऽथवा ॥ १५ ॥

10

सन्ध्याद्वये स्मरन्नेवं व्यसनग्रह-मुद्गलैः ।

द्विपदैः श्वापदैर्दुष्टैर्न पराजीयते क्वचित् ॥ १६ ॥

×

×

×

अत्र कृटाक्षराः सर्वे सस्वरा अष्टवर्गतः ।

ते स्युर्बृद्धनमस्कारचक्रे अष्टारकक्रमात् ॥ ३४ ॥

(सित्तेर वर्णानो मंत्र आ प्रकारे छे—)

15

“ॐ ह्रीं नमो भगवओ वद्धमाणसामिस्स जस्स चक्रं जलंतं गच्छइ आयासं पायालं लोयाणं भूयाणं जूए वा रणे वा रायंगणे वा बंधणे मोहणे थंभणे सन्वसत्ताणं अपराजिओ भवामि स्वाहा ॥”

आ प्रकारे विन्यास-मंत्रना उद्धार पूर्वक स्थापना करवी ॥ ११-१३ ॥

चैत्र महिनानी अष्टादिका (सातमयी पुनम) मां अने खास करीने त्रयोदशी (श्रीमहावीर प्रभुना 20 जन्मकल्याणक) ना दिवसे सात हजार जाईनां पुण्योथी वीर भगवाननी पूजा करवापूर्वक सात हजारनी जाप करवाथी अथवा सात हजार अखंड शाली अक्षतथी जाप करतां दृढ ब्रह्मचारीने आ विद्या पाठसिद्ध थाय छे ॥ १४-१५ ॥

वने संव्याए आतुं ध्यान करतां आपत्तिओ, ग्रहो, मुद्गलादिना प्रयोगो, अथवा दृष्ट हिंस्र पशुओथी कथाय पण पराभव थतो नथी ॥ १६ ॥

25

×

×

×

अहीं वधा कृटाक्षरो ते स्वर सहित आठ वर्ग समजवा । ते वधा ‘बृद्धनमस्कारचक्र’ मां आठ आराओना क्रमयी जाणवा ॥ ३४ ॥

१. वा रणे अ । २. वा निचं अ । ३. तन्दुलैः अ ।

† इतः १६ गाथातः ३३ गाथा पर्यन्तो बन्ध्यादिस्त्रीणां प्रयोगो दोषतः ॥

“ૐ નમઃ પૂર્વ ધંમે” ઇતિ ગાથા ચતુર્થકે ।

વલયે યોજનશતં યાવત્ સ્તમ્ભક્રિયા ભવેત્ ॥ ૩૫ ॥

“ૐ નમો ધંમે” જલં જલણં ચિતિયમિત્તો વિ પંચનવકારો

અરિ-મારિ-ચોર-રાડલ ધોરુવસમ્ગં પળાસેદ્ ॥ ૩૬ ॥

5

અત્ર વિધિ :—

શિલાપટ્ટેષ્ઠ ભૂજેં વા ફલકે ધીરવૃક્ષજે ।

કું-ગો-ગોમય-ગોધીરૈર્જાત્યાદિલેખનીક્રિયઃ ॥ ૩૭ ॥ †

× × × ×

[શાન્તિપાઠ:—]

“મુક્ત્યા સ્ત્રી-ગર્જન-ચક્રમહતીં રાજ્યશ્રિયં શ્રેયસે

પ્રવ્રજ્યા દુરિતાશ્રયપ્રમયની યેન પ્રિતાઽભૂત પુરા ।

મૃત્યુ-મ્યાધિ-જારિયોગમમમત્ સ્થાનં ચ યોસ્યદ્રુતં

તં વન્દે મુનિમપ્રમેયમૃપભં સેન્દ્રામરામ્પચિતમ્ ॥ ૫૮ ॥”

10

“ૐ નમો ધંમે” જલં જલણં ચિતિયમિત્તો વિ પંચનવકારો ।

અરિ-મારિ-ચોર-રાડલ ધોરુવસમ્ગં પળાસેદ્ ॥”

15

(પંચ નમસ્કાર ચિત્રનામત્રયી પાળી અને અક્ષિને ધંખાવે છે તેમજ શત્રુ, મહામારી, ચોર અને રાજપુલ્લોધી વગેરે ઉપદ્રવોનો નાશ કરે છે ॥)

આ ગાથા ચોષા વલયમાં લેખવી । ૧૫ સો યોજન સુધી સ્તમ્ભનક્રિયા થઈ શકે છે ॥ ૩૫-૩૬ ॥ અહીંથી વિધિ દર્શાવે છે—

જઈ પગેરેની ઢાઢીથી બનાવેલી લેખની દાખમાં લઈને કુંકુમ, ગોરોચના, ગાયત્રી છાણ અને ગાયના દૂધ વડે પશ્ચરની શિલા ઉપર, ભૂજપત્ર ઉપર અથવા ધીરવૃક્ષના પાટિયા ઉપર (આ પ્રગરે) લેખવું (?) ॥ ૩૭ ॥

■ × ×
 (‘મુક્ત્યા’ શ્લોક શાન્તિપાઠ છે, તે બોલ્યો, તે શ્લોકનો અર્થ—)

જેમણે સ્ત્રીઓ, દાસીઓ, રાજાના સમૂહથી શુક એવી મહાન રાજસુત્રીનો ત્યાગ કરીને વૈશ્યાણના અર્થે પાપના આશ્રયમૂત મોહનીય કર્મનો નાશ કરનારી સીમાને પૂર્વે અંગીકાર કરી હતી અને મૃત્યુ, મ્યાધિ અને વૃદ્ધાવસ્થા વ્યાપી નથી એવા અવ્યંત અદ્રુત સ્થાનને (મોક્ષને) પ્રાપ્ત કર્યું હતું તે અપ્રમેય (જેમના સંપૂર્ણ સ્વરૂપને દ્રષ્ટવ્ય ન જાણી શકે એવા) અને જેમની રૂઠો સહિત દેવતાઓ પૂજા કરી છે એવા મુનિપતિ શ્રી ઋષભદેવસ્વામીને દ્વિ વંદન કરું છું ॥ ૫૮ ॥

✓

25

एवं 'बृहन्नमस्कार' प्रोक्तं श्रीशान्तिमन्त्रकं यद्वा ।
 'यंमेइ जलं' इत्यादिगाथां जपन् शतार्धिकम् ॥ ५९ ॥
 शुक्लवस्त्रेण सञ्छाद्यं त्रिसन्ध्यमष्टपूजया ।
 त्रिदिनं त्रिदिनस्वान्ते महापूजापुरस्सरम् ॥ ६० ॥
 अभिषेकजलं तत्तु क्षेप्यं श्रीकलशान्तरे ।
 श्रीशान्तिप्रतिमां हस्ति-शिविका-रथमूर्धनि ॥ ६१ ॥
 शुक्लवस्त्रवृताङ्गस्य नरस्य ब्रह्मचारिणः ।
 कुलशुद्धस्य मान्यस्य मूर्ध्नि कृत्वा संचामराम् ॥ ६२ ॥
 छत्रेण सहितां चन्द्रोदये ध्वजसजाश्रिताम् ।
 तूर्यत्रिकोल्लसद्वातां प्रदीपद्युतिभासुराम् ॥ ६३ ॥
 चतुर्विधेन संघेन संयुतः सुरिरुद्यमी ।
 मारि-ग्रहीतग्रामाद्यष्टदिक्षु प्रददेद् वलिम् ॥ ६४ ॥
 दिने तस्मिन्नमारिः स्यात् पटहोद्घोषपूर्वकम् ।
 चतुर्विधाय संघाय भक्त्या दानं दिशेन्मुनिः ॥ ६५ ॥

5

10

आ प्रकारे 'बृहन्नमस्कारचक्र' मां कहेला शांतिमन्त्रनो अथवा 'यंमेइ जलं' गाथानो सोथी 15 वधुवार (१०८) जाप करवो ॥ ५९ ॥

श्वेत वस्त्रो धारण करीने (?) रोज त्रणे संध्याए अष्टप्रकारी पूजा त्रण दिवस सुधी करवी । त्रण दिवस पछी 'महापूजा' भणाववी ॥ ६० ॥

ते अभिषेकजलं पाणी कलशमां नाखवुं । पछी जेणे श्वेत वस्त्र धारण कर्यां होय अने जे ब्रह्मचारी, कुलीन अने मान्य होय एवा मनुष्यने हाथीपर, पालखीमां के रथमां वेसाडवो । तेना मस्तके श्री शांतिनाथ 20 प्रभुनी प्रतिमा मूकवी । त्यां चामर छत्र, चंदरवो, धजा, माला, प्रदीप वगैरे पण होवा जोईए । वातावरण वाजित्रीना नादथी उल्लसित थयेलुं होवुं जोईए ।

आ वधो महोत्सव संयममां उद्यमशील एवा सुरि भगवान् चतुर्विध संघनी साथे करे । पछी ते सुरि मरकीथी पीडातां गाम वगैरेमां आठे दिशाए वलि प्रक्षेप करे । ते दिवसे पडहनी उद्घोषणापूर्वक गाममां अमारि प्रवर्ताववी ।

25

ते पछी ते सुरि चतुर्विध संघने भक्तिदाननो उपदेश करे ।

ते दिवसे दीन वगैरेने घणुं दान आपवुं । पछी कलशना जलनुं सिंचन करवुं । ए रीते मरकीनो उपद्रव शांत थाय छे । गाथोमां मरकी फेलायेली होय तो गाथोना वाडाओना प्रवेशमार्गमां अने

દાનં દીનાદિષુ પ્રાજ્યં દેયમેવંકૃતે સતી(તિ) ।

મારિનિવર્તતે કિન્તુ તત્કુમ્ભજલસેચનાત્ ॥ ૬૬ ॥

ગોમાર્યાદિષુ ગોવાટપ્રવેશે શ્રાવકૈઃ શુભઃ ।

તત્કુમ્ભજલસિક્ષા ગૌર્મૂર્ધ્નિ ગોમારિવારણમ્ ॥ ૬૭ ॥

૫ પશ્ચમે વલયે લેખ્યા ‘ૐ નમઃ’ પૂર્વમેષ્વિ(પિ)કા ।

સ્વાહાન્તા ગાયિકા ક્ષેત્ર-સ્વસૈન્યત્રાણકારિણી ॥ ૬૮ ॥

“અદ્વૈત ય અદ્વૈતયં અદ્વૈતહસ્તા ય અદ્વૈતકોઢીઓ ।

રક્ષંતુ મે સરીરં દેવાતુરપણમિયા સિદ્ધા” ॥ ૬૯ ॥

૧૦ મૂર્ખાદાવેષિકા ગાયા લિખિતા ચન્દનાદિમિઃ ।

૧૦ રક્ષ્યા જિનાન્તિકે પૂજ્યા વદ્ધા દોપજ્વરાપહા ॥ ૭૦ ॥

‘ૐ નમો અરિહંતાણં’ પૂર્વં ‘અદ્વૈતહા’ દિક્ષમ્ ।

ગાયાં વલયે યોગે સ્વાહાન્તાં ધિલિલેખ્યમુનિઃ ॥ ૭૧ ॥

‘અદ્વૈતહાકુમ્ભમુકો તિલોયપુજો ય સંયુજો ભગવં ।

અમર-નર-રાયમહિઓ અણાહનિહ્નો સિવં દિસત’ ॥ ૭૨ ॥

૧૫ ગાયોના મસ્તકે શ્રાવકોષે તે કુંભનું જલ ઘટવું । ૧૫૧ ગાયોમાં વેલાપેલી મરકીનું નિવારણ યાવ
છે ॥ ૬૧-૬૭ ॥

પાંચમા વલયમાં પહેલાં ‘ૐ નમઃ’ લખવું, તે પછી નીચેની ગાથા લખવી—

“અદ્વૈત ય અદ્વૈતયં અદ્વૈતહસ્તા ય અદ્વૈતકોઢીઓ

રક્ષંતુ મે સરીરં દેવાતુરપણમિયા સિદ્ધા ॥”

૨૦ પછી કતે ‘સ્વાહા’ લખવું । ૨૦૧ ક્ષેત્ર અને પોતાના સૈન્યનું રક્ષણ યાવ છે ॥ ૬૮-૬૯ ॥

મોજપત્રમાં આ ગાથાને ચંદન કયોરેથી લખવી । તે પછી શ્રીજિનેશ્વર દેવને સામે રાહીને ગાથાં

પૂજન કરવું । આ ગાથાને (હાથે) બાંધવામાં આવે તો કોઈ દોષ નહીં થાય અને તાજ દૂર યાવ છે ॥ ૭૦ ॥

મુનિ (મંત્રાચાર્ય) ઘટ્ટા વલયમાં ‘ૐ નમો અરિહંતાણં’ લખીને આ ગાથા લખવી—

“અદ્વૈતહાકુમ્ભમુકો તિલોયપુજો ય સંયુજો ભગવં ।

૨૫ અમર-નર-રાયમહિઓ અણાહનિહ્નો સિવં દિસત ॥”

—ઝાઠ પ્રકારના કર્મોથી રહિત, ત્રણે લોકથી પૂજાપેલા અને સ્તવાપેલા દેવેશ અને
ચક્રવર્તિઓથી પણ પ્રજિત અને જેમને આદિ અને અંત નથી એવા હે ભગવન્ ! અમને મોક્ષ આપો ।

આ ગાથા લખીને કતે ‘સ્વાહા’ લખવું ॥ ૭૧-૭૨ ॥

સપ્તમે વલયે ઐ પ્રાક્ 'નમો સિદ્ધાણં' હત્યતઃ ।
 'તવ' ઇત્યાદ્યાં લિખેદ્ ગાયાં 'સ્વાહા'ન્તાં શિવગામિનીમ્ ॥ ૭૩ ॥
 'તવનિયમસંયમરહો પંચનમોક્કારસારહિનિઉત્તો ।
 નાણતુરંગમજુત્તો નેદ્ પુરં પરમનિવ્વાણં' ॥ ૭૪ ॥
 'ૐ પ્રાગ્ ધણુદ્વયં તસ્માન્મહાધણુ-મહાધણુ ।
 સ્વાહા' ઇતીમાં ધનુર્વિદ્યામથમે વલયે લિખેત્ ॥ ૭૫ ॥
 કાયોત્સર્ગે ઉપોષ્યૈનાં શ્રીવીરપ્રતિમાગ્રતઃ ।
 અટોત્તરં સહસ્રં પ્રાગ્ જપેત્ સિદ્ધા મુનેરસૌ ॥ ૭૬ ॥
 સ્મૃત્વૈતાં [ચ] પથિ ધૂલ્યન્તરાઽઽલિખ્ય સશરં ધનુઃ ।
 આક્રમ્ય વામપાદેન મૌની ગચ્છેન્ન દસ્યવઃ ॥ ૭૭ ॥
 યુદ્ધકાલે જિનં વીરં સંપૂજ્યાદશતસ્મૃતેઃ ।
 પ્રાગ્વદ્ ધનુઃક્રિયાં કૃત્વા યુદ્ધે ગચ્છેન્ન શસ્ત્રભીઃ ॥ ૭૮ ॥
 પરેપાં સમ્પ્રુલીભૂતાં ધનુર્વિદ્યાં મહોમયીમ્ ।
 ઇન્દ્રાપસદ્દક્કાન્તિ ધ્યાયેન્મન્રં પઠેદ્મુમ્ ॥ ૭૯ ॥

5

10

સાતમા વલયમાં પહેલાં 'ૐ નમો સિદ્ધાણં' લખીને નીચેની 'શિવગામિની' ગાથા લખવી— 15
 "તવ-નિયમ-સંયમરહો પંચનમોક્કારસારહિનિઉત્તો ।
 નાણતુરંગમજુત્તો નેદ્ પુરં પરમનિવ્વાણં ॥"

—પંચ નમસ્કારરૂપી સારથિથી નિયુક્ત અને જ્ઞાનરૂપી અશ્વોથી સહિત એવો તપ, નિયમ અને સંયમરૂપી રથ પરમનિર્વાણ—મોક્ષપુરમાં ભઈ જાય છે ॥

આ ગાથા લખીને અંતે 'સ્વાહા' લખવું ॥ ૭૩-૭૪ ॥

આઠમા વલયમાં—'ૐ ધણુ ધણુ મહાધણુ મહાધણુ સ્વાહા ।'—આ પ્રકારે 'ધનુર્વિદ્યા' લખવી ॥ ૭૫ ॥

20

ઉપવાસ કરીને શ્રીવીર ભગવાનની પ્રતિમા આગલ કાયોત્સર્ગમાં રહેલા મુનિ-મંત્રાચાર્ય એનો એક હજાર ને આઠ વાર જાપ કરે તો આ વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે ॥ ૭૬ ॥

આ વિદ્યાનું સ્મરણ કરીને માર્ગમાં ધૂલની અંદર બાળ સાથે ધનુષ્યનું (ચિત્ર) આલેખન કરવું । ૨ 25
 (ચિત્રલેખન) ને મૌનપૂર્વક ઢાવા પગથી ઓઢંગવું । એથી શત્રુઓ (સામે) આવતા નથી ॥ ૭૭ ॥

યુદ્ધ સમયે શ્રીવીરજિનેશ્વરને પૂજીને આ મંત્રનું એકસો ને આઠ વાર સ્મરણ કરવાથી અને પહેલાંની માફક જ ધનુષ્યની ક્રિયા (આલેખન વગેરે) કરીને યુદ્ધમાં જતાં શત્રુનો ભય રહેતો નથી ॥ ૭૮ ॥

વીજાઓની સામે થતી આ તેજસ્વી 'ધનુર્વિદ્યા' છે, તેની કાંતિ ઇન્દ્રધનુષ્ય જેવી છે, એ પ્રકારે ધ્યાન કરતાં આ (ધનુર્વિદ્યા)નો પાઠ કરવો જોઈએ ॥ ૭૯ ॥

30

તદ્ધ્યાનાવેશતો વૈરિસેના પરાઙ્મુહી તથા ।

સૈન્યદ્વયં પ્રતીપં ચેદ્ ધ્યાયતે સૈન્યસન્ધિદા ॥ ૮૦ ॥

વલયાષ્ટવહિર્દિશ્ચ પદ્મં પોઢશ્વપત્રકમ્ ।

પ્રતિપત્રં વિલિખ્યન્તે અં(અં)આથા પોઢશ્વસ્ત્રાઃ ॥ ૮૧ ॥

આદિદ્વચષ્ટસ્ત્રાગ્રે તત્ પ્રત્યેકં 'હ્રૃં' હ્રાશ્ચરમ્ ।

પોઢશ્વસ્ત્રસંપદં 'હ્રૃં' હ્રાં હ્રિં હ્રીં' મુલં સ્થિરેત્ ॥ ૮૨ ॥

પતદ્ધ્વં દ્યષ્ટદલં પદ્મં તુ પ્રતિપત્રકમ્ ।

પોઢશ્વવિદ્યા લેખ્યા(૧) લનીયા) મન્ત્રવીજયુતાસ્તથા ॥ ૮૩ ॥

૧. ઐ યોં રોહિણ્યં ઐ નમઃ । ૨. ઐ રાં પ્રજ્ઞપ્ત્યં ઐ નમઃ ।

૩. ઐ લાં વજ્રમૃદ્ધલાયં હ્રૃં નમઃ । ૪. ઐ વાં વક્ત્રીશ્ચુર્યં હ્રૃં નમઃ ।

૫. ઐ શાં અપ્રતિચક્રાયં ઐ નમઃ । ૬. ઐ પાં પુરુષદત્તાયં ઐ નમઃ ।

૭. ઐ સાં કાલ્યે શ્રં નમઃ । ૮. ઐ હ્રાં મહાકાલ્યે શ્રં નમઃ ।

૧૩૪ એવા પ્રકારના તેના ધ્યાનના પ્રભાવથી શત્રુનું સૈન્ય પાશું ખાય છે । ચિરદ્ધ એવાં બે સૈન્યોને
ઉરેશીને સંધિની દષ્ટિ કરાતું આ વિષાણુ ધ્યાન તે વેમાં સંધિ કરાવનારું બને છે ॥ ૮૦ ॥

૧૩૫ આઠે વલયોની બહાર આઠે દિશાઓના સોઠ પત્રવાળા પદ્મના પ્રત્યેક પાદડામાં 'ઐ ઐ' બગે
સોઠ સ્વરો લખવા ॥ ૮૧ ॥

૧ સોઠે સ્વરની આગળ પહેલાં તે પ્રત્યેકને 'હ્રૃં' ૧ પ્રકારે સોઠ સ્વરોથી જોડાયેલા, જેવા કે—
'હ્રૃં હ્રાં હ્રિં હ્રીં' બગેરે લખવા ॥ ૮૨ ॥

૧૩૬ ૧ની કપર સોઠ પત્રવાળા કમળના પ્રત્યેક પાદડામાં સોઠ વિષાણુ મન્ત્રવીજ સહિત (મૂલમાં
આપી છે તે મુજબ) લખવી ॥ ૮૩ ॥

૧. (૧) અ પ્રતી—ઐ નમો રોહિણીં હ્રૃં ફડ્ સ્વાહા । (૨) અ પ્રતી—ઐ નમો રોહિણીં હ્રૃં પુર સ્વાહા ।

(૨) અ પ્રતી—ઐ નમો પદ્મિ હ્રીં ફડ્ સ્વાહા । (૨) અ પ્રતી—ઐ નમો પદ્મિ હ્રીં પુર સ્વાહા ।

(૩) અ પ્રતી—ઐ નમો વજ્રમૃદ્ધલાયં હ્રૃં ફડ્ સ્વાહા । (૩) અ પ્રતી—ઐ નમો વજ્રમૃદ્ધલાયં હ્રૃં પુર સ્વાહા ।

(૪) અ પ્રતી—ઐ નમો વક્ત્રીશ્ચુર્યં હ્રૃં ફડ્ સ્વાહા । (૪) અ પ્રતી—ઐ નમો વક્ત્રીશ્ચુર્યં હ્રૃં પુર સ્વાહા ।

(૫) અ પ્રતી—ઐ નમો અપ્રતિચક્રે હ્રૃં ફડ્ સ્વાહા । (૫) અ પ્રતી—ઐ નમો અપ્રતિચક્રે હ્રૃં પુર સ્વાહા ।

(૬) અ પ્રતી—ઐ નમો પુરુષદત્તે હ્રૃં ફડ્ સ્વાહા । (૬) અ પ્રતી—ઐ નમો પુરુષદત્તે હ્રૃં પુર સ્વાહા ।

(૭) અ પ્રતી—ઐ નમો કાલ્યે અમ્મ હ્રૃં ફડ્ સ્વાહા । (૭) અ પ્રતી—ઐ નમો કાલ્યે અમ્મ હ્રૃં પુર સ્વાહા ।

(૮) અ પ્રતી—ઐ નમો મહાકાલ્યે શ્રં ફડ્ સ્વાહા । (૮) અ પ્રતી—ઐ નમો મહાકાલ્યે શ્રં પુર સ્વાહા ।

९. ॐ यूँ गौर्यै लँ नमः । १०. ॐ रूँ गान्धार्यै लँ नमः ।
 ११. ॐ लँ सर्वास्त्रमहाज्वालायै एँ नमः । १२. ॐ वूँ मानव्यै ऐँ नमः ।
 १३. ॐ शूँ वैरोध्यायै औँ नमः । १४. ॐ पूँ अच्युप्तायै औँ नमः ।
 १५. ॐ खूँ मानस्यै अँ नमः । १६. ॐ हूँ महामानस्यै अः नमः ॥

इति मन्त्रवीजपूर्वा विद्यादेव्यो दलेषु स्युः ॥

5

देवीषोडशपत्राग्रे परमेष्ठिपदाक्षराः ।

षोडशोर्च्यं स्फुरच्चद्रविन्दवो ज्योतिरञ्जिता [ः] ॥ ८४ ॥

“अरिहंत-सिद्ध-आयरिय-उवज्झाय-साहुवन्नियं विंदुं ।

जोयणसयप्पमाणं जालासयसहस्सदिप्पंतं ॥ ८५ ॥

सोलससुयअक्खरोहिं इक्किं अक्खरं जगुज्जोयं ।

भवसयसहस्समहणो जम्मि ठिओ पंचनवकारो ॥ ८६ ॥

10

ए प्रकारे मंत्रवीज साथे विद्यादेवीओ दलोमां होत्री जोईए ॥

सोळ देवीओना पत्रोनी आगळ (ऊपर) ज्योतिर्मय, स्फुरायमान कला अने विंदुओवाळा परमेष्ठिपदना अक्षरो लखवा ॥ ८४ ॥ ते आ प्रकारे—

“अरिहंत-सिद्ध-आयरिय-उवज्झाय-साहुवन्नियं विंदुं ।

जोयणसयप्पमाणं जालासयसहस्सदिप्पंतं ॥

सोलससुयअक्खरोहिं इक्किं अक्खरं जगुज्जोयं ।

भवसयसहस्समहणो जम्मि ठिओ पंचनवकारो ॥”

15

‘अरिहंतसिद्धआयरियउवज्झायासाहु’ ए सोळ अक्षरोमांना प्रत्येक पर संकडो योजन प्रमाण अने लाखो ज्वालाओथी प्रदीप्त एवो विंदु छे, एम चित्तवतुं । आ सोळ श्रुताक्षरोमांनो प्रत्येक अक्षर 20 जगतमां उचोत करनारो छे । कारण के एमां लाखो भवोनों नाशक पंचनमस्कार रहेलो छे ।

(अँ रँ हँ तँ सिँ दँ आँ यँ रिँ यँ उँ वँ ज्ञाँ यँ साँ हूँ) ॥ ८५-८६ ॥

१. (९) अ झ प्रत्योः ॐ नमो गौरी क्षो वँ फट् स्वाहा । (१०) अ झ प्रत्योः ॐ नमो गान्धारी क्षाँ फट् स्वाहा ।

(११) अ झ प्रत्योः ॐ नमो सर्वास्त्रमहाज्वाले हूँ फट् स्वाहा । (१२) अ झ प्रत्योः ॐ नमो मानवी स्युँ फट् स्वाहा ।

(१३) अ प्रती ॐ नमो वैरोध्या वाँ फट् स्वाहा । (१३) अ प्रती ॐ नमो वैरोध्या वाँ फट् स्वाहा ।

(१४) अ झ प्रत्योः ॐ नमो अच्युप्ते हूँ क्षूँ फट् स्वाहा । (१५) अ प्रती ॐ नमो मानसी क्षूँ ही फट् स्वाहा ।

(१५) अ प्रती ॐ नमो मानसी क्षु हूँ फट् स्वाहा । (१६) अ झ प्रत्योः ॐ नमो महामानवी हुड हूँ फट् स्वाहा ।

२. ° रेसु इ° झ ।

25

उक्तं च—‘विन्दुं विनाऽपी’त्यादिचतुःश्लोकी ।

चतुर्थे पटकोणेषु चतुर्दशैर्दशैर्दशैर्दशैः ।

अष्टापदजिना शेषाः ‘चत्वारि’ इत्यादिगायया ॥ ८७ ॥

यदिवाऽष्टचत्वारिंशत्सहस्रा द्वयधिकं शतम् ।

नांतीसुमनसां आपो होमो दशान्श्रमामय(तः) ॥ ८८ ॥

‘श्रीइन्द्रभूतये स्वाहा’ ‘ॐ प्रभामाय’ पूर्ववत् ।

पटस्यैशानकोणे द्वे(द्वौ) गार्ग्यका पूर्वदिगगता ॥ ८९ ॥

‘सोमे य वग्गु-वग्गु(गु) सुमणे सोमणसे तह य मह्महुरे ।

किलिकिलि अप्पडिचक्का हिलिहिलि देवीओ सच्चाओ’ ॥ ९० ॥

10

‘ॐ अग्निभूतये स्वाहा’ स्वाहान्ते वायुभूतये ।

पटस्याग्रेयकोणे द्वौ मन्त्रावेकस्तपोरघः ॥ ९१ ॥

‘ॐ अ सि आ उ सा हुलु [हुलु] चुलुद्वयं ततः ।

इच्छियं मे कुरुद्वन्द्वं स्वाहा’ सर्वार्थसिद्धिदा ॥ ९२ ॥

‘विन्दुं विनाऽपी’ इत्यादि चार श्लोकोमां पण ए ज कहैवामां आव्युं छे ।

15 पटना चार खणामा ‘चत्वारि अष्ट-दश-दोष’ ए गाथा सुजव, अष्टापदपर जे प्रकारे चार, आठ, दश अने बे जिनेस्रो छे तेम अहाँ पण समजवा ॥ ८७ ॥

अथवा अडतालीस हजार ने वस्रो (४८२००) प्रमाण गर्जना पुण्योपी जाय करी अने तेना दशमा भागे (एटले ४८२० बार) होम करी ॥ ८८ ॥

पटना ईशानवृणामा—(१) ॐ इन्द्रभूतये स्वाहा । (२) ॐ प्रभासाय स्वाहा—आ बे म्रो अने पूर्वदिशामा नीचेनी एक गाथा लखी—

“सोमे य वग्गु वग्गु सुमणे सोमणसे तह य मह्महुरे ।

किलिकिलि अप्पडिचक्का हिलिहिलि देवीओ सच्चाओ ॥ ” ॥ ८९-९० ॥

पटना अग्निवृणामा—(१) ॐ अग्निभूतये स्वाहा । (२) ॐ वायुभूतये स्वाहा—आ बे म्रो अने (नीचेनी) एक मत्र तेनी नीचे (आ प्रकारे) लखी—

25 “ॐ अ सि आ उ सा हुलु हुलु चुलु चुलु इच्छियं मे कुरु कुरु स्वाहा ।”—आ विना सर्वसिद्धिने आपनारी छे ॥ ९१-९२ ॥

१ नातिनु० थ । २ •इन्तवा० अ ।

● पट-वक्ता चारो नृपमा ‘चत्वारि’ गाथा भूतवी अने ते प्रमाणे भगवन्तनां नामो के आइतिओ (१) आलेखी ।

दक्षिणस्यां[दिशि] 'ॐ प्राग् व्यक्तायाथ मरुन्नभः ।'

'ॐ प्राक् सुधर्मस्वामिने स्वाहा' इति [च] पदद्वयम् ॥ ९३ ॥

नैऋते 'प्रणवः पूर्वं मण्डिताय मरुन्नभः ।'

'प्रणवो मौर्यपुत्राय स्वाहा' इति गणभृद्द्वयम् ॥ ९४ ॥

पश्चिमायां 'वाय्वग्निभ्यां स्वाहा'न्ते' प्रणवः पुरः ।

5

अकम्पिताऽचलभ्राता मेतार्य इति मध्यतः ॥ ९५ ॥

प्राच्यां गाथेश[ः?] काष्ठादौ चतुर्विदिक् त्रिदिक् क्रमात् ।

द्वौ द्वावेकैकः(कथ) सूरिराजान इति मे मतिः ॥ ९६ ॥

यद्वा,

प्राच्यां गुरुरतः प्राग्वद् गौतमासनमम्बुजम् ।

10

गाथावीजयुतं ध्यानं वाच्यं प्राक्सूरियन्त्रतः ॥ ९७ ॥

बहिश्चतुर्दलं पद्मं चतुर्विधं लिखेदिदम् ।

'ॐ नमो सच्चसिद्धाणं' पदं सर्वार्थसाधकम् ॥ ९८ ॥

दक्षिणदिशामां—(१) ॐ व्यक्ताय स्वाहा । (२) ॐ सुधर्मस्वामिने स्वाहा—एम लखवुं ॥ ९३ ॥

नैऋत्यदिशामां—(१) ॐ मण्डिताय स्वाहा । (२) ॐ मौर्यपुत्राय स्वाहा—एम वे गणधरोनां 15 नाम लखवां ॥ ९४ ॥

पश्चिमदिशामां—ॐ अकम्पिताय स्वाहा । वायव्यदिशामां—ॐ अचलभ्रात्रे स्वाहा । अग्निदिशामां—ॐ मेतार्याय स्वाहा ॥ ९५ ॥

पूर्वदिशामां एक गायाने दिशाओ पैकी चारे विदिशाओमां वे वे (मळीने आठ) अने वाक्कीनी त्रण दिशाओमां एकेक ए प्रमाणे सूरिराजाओ—गणधरोने स्थापवा एम हुं मानुं छुं (?) ॥ ९६ ॥ 20

अथवा—

पूर्वदिशामां गुरु छे तेथी, पहेलांनी माफक गौतमस्वामीनुं आसन कमळ छे एटले कमळनी वच्चे गौतमस्वामीनुं गाथावीज साथेनुं ध्यान पहेलां जणावेला 'सूरियंत्र' मुजव समजवुं ॥ ९७ ॥

बहारना चार पत्रवाळा कमळमां चारे दिशामां 'ॐ नमो सच्चसिद्धाणं' लखवुं । ए पद सर्व अर्थनुं साधक छे ॥ ९८ ॥

25

अष्टारमौलिकुम्भेषु 'जम्भे मोहे' चतुष्टयम् ।
 इरावत्य क्रमाद्वैख्यमयं मन्त्रश्च पश्चिमे ॥ ९९ ॥
 'ॐ नमो अरिहंताणं एहि एहि नन्दे महानन्दे पन्थे बन्धे दुष्पथं ।
 धे चउप्पयं बंधे धोरं आसिविसं बन्धे जाव गण्ठि न मुञ्चामि ॥"
 मामष्टशतं स्मृत्वा कृत्वा श्रान्तिं स्ववाससि ।
 पथि गम्यं न चौराद्युपद्रवः छेद्यते स्थितौ ॥ १०० ॥
 मायावीजं त्रिरेखाभिरुपयन्निष्टयमन्ततः ।
 क्रौं भूमण्डलं यद्वा (?) वारुणं स्वस्ववर्णकम् ॥ १०१ ॥
 मध्ये 'इह' बीजमन्निष्टयं केचिद् रत्नत्रयाक्षरैः ।
 केचित् (ब) बीजचक्रेण गुरुरेव प्रमा मतिः(तः) ॥ १०२ ॥

ध्यानम्—

अथ ध्यानविधिं वक्ष्ये जितेन्द्रियदृढव्रतः ।
 सम्यग्दृग् गुरुभक्तश्च सत्यवाग् मन्त्रसाधकः ॥ १०३ ॥
 एकान्ते शुचिभूमौ सः पूर्वोत्तराक्ष(शा)दिङ्मुखः ।
 तीर्थाम्भो-गोमय-रसैः सिक्तां भूमिं विचिन्तयेत् ॥ १०४ ॥

आठ आरामा शिखर ऊपर रहेला कुम्भोमां 'जम्भे मोहे' इत्यादि चतुष्टय बे वार चारे दिशाम
 क्रमशः लखतुं अने आ मत्र पश्चिम दिशाम लखवो—

"ॐ नमो अरिहंताणं एहि एहि नंदे महानंदे पंथे बंधे दुष्पथं बंधे चउप्पयं बंधे धोरं
 आसीविसं बंधे जाव गण्ठि न मुञ्चामि ।"

आ विद्यानु एक सो ने आठ वार स्मरण करीने पोताना वखमां गाठ बाळवी; आपी मागे जना
 चोर बगेरेनो उपद्रव नडतो नथी । स्थाने पहोंच्या पछी गाठ छोटवी ॥ ९९-१०० ॥

पछी पंथने मायाबीज—'ह्रींकारपी नीकळती प्रण रेखाओपी बींटीने अने 'क्रौं' लखतुं । पछी
 पोतपोताना वर्णतुं भूमण्डल अथवा वारुण मण्डल करतुं (?) ॥ १०१ ॥

मध्यमा 'अह्' (इह) बीजनु आवेष्टन करतुं । केटलाक प्रण रत्नना अक्षरोतुं(पी) अने
 25 केटलाक बीजाक्षराना चक्रतुं(पी) आवेष्टन करवानु जणाने छे; (एमां तो) गुरु ए ज प्रमाण छे (?) ॥ १०२ ॥
 हवे ध्यानविधि वहे छे—

हवे इं ध्यानविधि जणानीश—जितेन्द्रिय, दृढव्रती, सम्यग्दृष्टि, गुरुभक्त, सत्यवादी एरा
 मंत्रसाधके एकांतरपानमां पश्चि भूमि पर पूर्व, उत्तर के ईशान (?) दिशा तरफ में राखीने ध्यानभूमि
 गोमयपी लीपेली तथा तीर्थजलोपी सिंचावेली छे एम चित्ततुं ॥ १०३-१०४ ॥

સહસ્રદલપદ્માન્તઃપર્યક્કાસનસંશ્રિતમ્ ।

પ્રસન્નાભિર્જયાદ(ઘ)ટસુરીમિસ્તીર્થવારિભિઃ ॥ ૧૦૫ ॥

મૃતૈઃ સુવર્ણમૃદ્ધારૈર્વક્ત્રદત્તામ્બુજૈઃ સ્વક્રમ્ ।

સ્તપ્યમાનં વિચિન્ત્યામું મન્ત્રં હૃદિ વિચિન્તયેત્ ॥ ૧૦૬ ॥

‘ૐ નમો અરિહંતાણં અશુચિઃ શુચિરિત્યતઃ ।

5

ભવામિ સ્વાહા’ ઇતિ સ્નાતઃ કુર્યાદ્ દેહસ્ય રક્ષણમ્ ॥ ૧૦૭ ॥

“ૐ નમો અરિહંતાણં હ્રીં હૃદયં રક્ષ રક્ષ હું ફદ્ સ્વાહા ।

ૐ નમો સિદ્ધાણં હર હર શિરો રક્ષ રક્ષ હું ફદ્ સ્વાહા ।

ૐ નમો આયરિયાણં હ્રીં શિખાં રક્ષ રક્ષ હું ફદ્ સ્વાહા ।

ૐ નમો ઉવજ્ઞાયાણં એહિ ભગવતિ ચક્રે કવચવઞ્નિણિ હું ફદ્ સ્વાહા ।

10

ૐ નમો લોએ સન્વસાહૂણં ક્ષિપ્રં સાધય સાધય દુષ્ટં વજ્રહસ્તે ।

શૂલિનિ રક્ષ રક્ષ ‘આત્મરક્ષા’ સર્વરક્ષા હું ફદ્ સ્વાહા ॥”

કૃત્વાઽમીભિઃ ‘સ્વાઙ્ગરક્ષાં’ ‘દિગ્બન્ધં’ ‘ચેન્દ્રભૂતયે ।

સ્વાહા’ધૈઃ સર્વગણમૃદાહ્વાનં ક્રિયતે તતઃ ॥ ૧૦૮ ॥

સહસ્રદલ પદ્મામાં વચ્ચે પોતે પર્યકાસને વેઠેલ છે અને જેમના મુખ પર કમઝો મૂકેલાં છે એવા 15 સુવર્ણ કલશો વડે જયાદિ આઠ દેવીઓ તીર્થજલોથી પોતાનો (ધ્યાતાનો) અભિષેક કરે છે, એમ ચિંતવે । તે વખતે નિમ્નોક્ત મંત્ર હૃદયયાં ચિંતવવો ॥ ૧૦૫-૧૦૬ ॥

“ૐ નમો અરિહંતાણં અશુચિઃ શુચિઃ ભવામિ સ્વાહા ।”

એમ મંત્ર વડે સ્નાન કરીને શરીરના રક્ષણ માટે (નીચેના મંત્રો) બોલવા—

“ૐ નમો અરિહંતાણં હ્રીં હૃદયં રક્ષ રક્ષ હું ફદ્ સ્વાહા ।

20

ૐ નમો સિદ્ધાણં હર હર શિરો રક્ષ રક્ષ હું ફદ્ સ્વાહા ।

ૐ નમો આયરિયાણં હ્રીં શિખાં રક્ષ રક્ષ હું ફદ્ સ્વાહા ।

ૐ નમો ઉવજ્ઞાયાણં એહિ ભગવતિ ચક્રે કવચવઞ્નિણિ ! હું ફદ્ સ્વાહા ।

ૐ નમો લોએ સન્વસાહૂણં ક્ષિપ્રં સાધય સાધય દુષ્ટં વજ્રહસ્તે શૂલિનિ ! રક્ષ રક્ષ આત્મરક્ષા સર્વરક્ષા હું ફદ્ સ્વાહા ॥”

25

આ (વધા) મંત્રોથી પોતાના અંગની રક્ષા કરવી । પછી દિગ્બંધન કરીને “ૐ ઇન્દ્રભૂતયે સ્વાહા ।” ઇત્યાદિ મંત્રો વડે સર્વ ગણધરોનું આહ્વાન કરવું ॥ ૧૦૭-૧૦૮ ॥

ત્રિપ્રાકાર-સ્ફુરજ્જ્યોતિઃ-સમવસૃતિમધ્યગમ્ ।

ચતુઃપાદિમુરાધીશૈઃ પૂજ્યમાનક્રમામ્બુજમ્ ॥ ૧૦૯ ॥

છપ્રત્રયં પુષ્પવૃષ્ટિ-મૃગેન્દ્રામન-ચામરં (રાઃ ?) ।

અશોક-દુન્દુભિ-દિવ્યધ્વનિર્મામ્બડલાન્યપિ ॥ ૧૧૦ ॥

5 ક્ષત્યષ્ટભિઃ પ્રાતિહાર્યર્થેષુપિતં સિંહલાન્ઠનમ્ ।

સંસદન્તઃસુવર્ણાભં વર્ધમાનં જિનં હૃદિ ॥ ૧૧૧ ॥

સાક્ષાત્ વિલોક્યન્ ધ્યાતા સ્હૃણીનાસ્થિમના અપુમ્ ।

અદ્યોત્તરં ઘટં મન્ત્રં સ્થરિમન્ત્રસમં જપેત્ ॥ ૧૧૨ ॥

૧૦ એતદ્ યન્ત્રં જૈનધર્મચક્રમદારમાસુરમ્ ।

અદ્યદિશ્ચ સ્ફુરત્પ્રમાભિઃ ક્ષતયોજનદીપકમ્ ॥ ૧૧૩ ॥

તચ્છાપાક્રાન્તિવિવ્રસ્તદુરિતં સર્વપૂજિતમ્ ।

અત્માનં ચ સ્મરેન્નિત્યં તસ્ય સ્યુરઘસિદ્ધયઃ ॥ ૧૧૪ ॥

મૌક્ષાભિચાર-મારેષુ શાન્ત્યાકૃષ્ટયાદિષુ ક્રમાત્ ।

અક્ષુષ્ઠાદિ-કનિષ્ઠાન્તમક્ષમ્યત્રં કરે ઘરેત્ ॥ ૧૧૫ ॥

15 ક્ષતિ શ્રીલઘુનમસ્કારચક્રમ્ ॥

ધ્યાતાએ ત્રણ ગદયી સુરાસ્યમાન-અકાશવાહ્યા, સમવસરણની મધ્યમાં રહેલા, ચોસઠ હિન્દોષી જેમનાં ચરણકમલ પૂજાય છે એવા અને ત્રણ છત્રો, પુષ્પવૃષ્ટિ, સિંહાસન, ચામર, અશોકવૃક્ષ, દુંદુભિ, દિવ્ય ધ્વનિ અને મામ્બડલ—એ આઠ પ્રાતિહાર્યર્થો અલંકૃત, સિંહના સ્થાંભનવાહ્યા, સુવર્ણ જેવી વાતિવાહ્યા, પર્ણદામા વિરાજમાન શ્રીવર્ધમાન જિનેશ્વરને હૃદયમાં સાક્ષાત્ જોવા । ધ્યાન કરનારે ઇમની અંદર નેત્ર અને 20 મનને લીન કરીને ‘સૂરિમય’ સમાન આ મંત્રનો એકમો આઠ વાર જાપ કરવો ॥ ૧૦૯-૧૧૧ ॥

આ યંત્ર આઠ આરાઓથી દેદીપ્યમાન એવું ‘જૈન ધર્મચક્ર’ છે । આઠે દિશાઓમાં સુરાસ્યમાન પ્રમા વડે સેકંદો યોજન સુધી આ ચક્ર પ્રકાશને પાપરી રહ્યું છે । તેની છાપાના આક્રમણ વડે જેના સર્વ પાપ નાશ પામ્યા છે અને તેથી જે સર્વ વડે પૂજાઈ રહ્યો છે એવા સ્વાત્માનું જે સદા ધ્યાન કરે છે, તેને આટે સિદ્ધિઓ વરે છે ॥ ૧૧૨-૧૧૪ ॥

25 મોક્ષ માટે અંગૂઠા દ્વારા, અભિચાર માટે તર્જની દ્વારા, મારણ માટે મધ્યમા દ્વારા, શાંતિ માટે અનામિકા દ્વારા અને આકર્ષણ માટે વનિષ્ઠા દ્વારા અશ્વસૂત્ર-માહ્યા વડે જાપ કરવા ॥ ૧૧૫ ॥

પરિચય

શ્રીસિંહતિલકસૂરિએ ‘લઘુનમસ્કારચક્રસ્તોત્ર’ની રચના કરેલી છે, તેની એક પ્રતિ સ્વ. શ્રીમોહનલાલ ભગવાનદાસના સંપ્રદમાંથી મળી હતી । વીજી બુહારી, શેઠ જ્ઞવેરચંદ પન્નાજીએ કરાવેલી નકલ પાઠમેદો માટે ઉપયોગી નીવડી હતી । ત્રીજી પ્રતિ પૂના માંડારકર રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યૂટની મળી હતી—આ ત્રણે પ્રતિઓને ભાષાની દૃષ્ટિએ સુધારી, તેના અનુવાદ સાથે મૂલ પાઠ આપ્યો છે ।

લઘુનમસ્કારચક્ર એ વૃહન્નમસ્કારચક્રનો હ્યાલ આપે છે પણ હજી સુધી એવી કોઈ કૃતિ ઉપલબ્ધ 5 થઈ નથી । આમાં (લઘુ-)નમસ્કારચક્રની જે રચનાનું વર્ણન કરેલું છે તે લગભગ પંચનમસ્કારચક્ર જેવું જ છે, પાછલના વલયોમાં કેંઈક તફાવત પડે છે । એલે ‘નમસ્કાર સ્વાધ્યાય’ના પ્રાકૃત વિભાગમાં જે પંચનમસ્કારચક્ર [ચિત્ર નં. ૧ પૃષ્ઠ : ૨૧૨ ની સામે] આપેલું છે, તેની સાથે આ સ્તોત્રના યંત્રવર્ણનની સરસામણી કરી શકાય ।

આ સ્તોત્રમાં કેટલાક આમ્નાયો આપેલા છે, તે પૈકી ગર્ભાધાન અને વશીકરણના આમ્નાયોનો 10 ભાગ મૂલમાં લીધો નથી । આ કૃતિમાં ધ્યાનવિધિ વગેરે ઉપયોગી હકીકતો આપેલી છે ।

[૫૯-૧૪]

શ્રીસિદ્ધસેનશ્રિપ્રણીત
શ્રીનમસ્કારમાહાત્મ્યમ્ ॥

[પ્રથમઃ પ્રકાશઃ]

(અનુષ્ટુપ-ચૃત્તમ)

૬

નમોઽસ્તુ ગુરવે કલ્પ-તરવે જગતામપિ ।
ષ્ટપદસ્વામિને મુક્તિ-મૃગનેર્થકામિને ॥ ૧ ॥
તપોજ્ઞાન-ધનેશાય, મહેન્દ્રપ્રણતાંહયે ।
સિદ્ધસેનાધિનાયાય, શ્રીશાન્તિસ્વામિને નમઃ ॥ ૨ ॥

10

નમોઽસ્તુ શ્રીસુવ્રતાયા-ઽનન્તાયાઽરિષ્ટનેમિને' ।
શ્રીમત્પાર્થાય વીરાય, સર્વાર્હદ્ભ્યો નમો નમઃ ॥ ૩ ॥
દેવ્યોઽચ્છુસાઽમ્બિકા-બ્રાહ્મી-પદ્માવત્યગ્નિરાદયઃ ।
માતરો મે પ્રયચ્છન્તુ, પુરુષાર્થપરમ્પરામ્ ॥ ૪ ॥
જીયાત્ પુષ્પાન્નજનની, પાલની શોધની ચ મે ।
હંસ-વિશ્રામ-કમલ-શ્રીઃ સદેષ્ટ-નમસ્કૃતિઃ ॥ ૫ ॥

15

ત્રણ જગતના ગુરુ, જગતના કામિત પૂરણ માટે વરુપવૃક્ષ સમાન અને મુક્તિરૂપી છીના જ શામી
૧૫ શ્રીપદપદ્મદેવસ્વામીને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧ ॥

તપ અને જ્ઞાનરૂપી ભાવધનના સ્વામી દેવેન્દ્રો વડે પણ નમસ્કૃત ચરણવાળા અને યોગસિદ્ધાદિ
મહાપુરુષોના કૃદના પરમ નાથ [શ્રી સિદ્ધસેન (મન્યજતી)ના પરમ નાથ], ૧૫ શ્રી શાન્તિનાથસ્વામીને
20 નમસ્કાર થાઓ ॥ ૨ ॥

શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીને, શ્રી અનન્તનાથસ્વામીને, શ્રી અરિષ્ટનેમિપ્રથુને, શ્રી પાર્શ્વનાથ-
સ્વામીને, શ્રી મહાવીરસ્વામીને અને ત્રણે કાલના સર્વ અરિહંત ભગવતોને વારંવાર નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩ ॥

ધર્મેણિષ્ઠ આત્માઓને માતાની જેમ સહાય કરનારી અચ્છુસા, અમ્બિકા, બ્રાહ્મી (સરસ્વતી), પદ્માવતી
અને અગિરા વગેરે દેવીઓ મને પુરુષાર્થની પત્થરા આપો ॥ ૪ ॥

25

૬૫ પંચનમસ્કૃતિ મારા પુણ્યરૂપ દેહનું જનન, પાલન અને શોધન કરનારી માતા છે । મારા
આત્મહસના વિશ્રામ માટે તે કમલિની છે । તે સદા જય પામે ॥ ૫ ॥

कटुकोऽप्येव संसारो, जन्म-संस्थिति-दानतः ।
 मान्यो मे यन्मया लेभे, जिनाज्ञाऽस्यैव संश्रयात् ॥ ६ ॥
 भवतु नमोऽर्हत्-सिद्धाचार्योपाध्याय-सर्वसाधुभ्यः ।
 श्रीजिनशासन-मनुज-क्षेत्रान्तःपञ्चमेरुभ्यः ॥ ७ ॥
 ये “नमो अरिहंताणं, नमो सिद्धाणमित्यथ ।
 नमो आयरियाणं, चो-वज्झायाणं नमोऽग्रगम् ॥ ८ ॥
 नमो लोए सव्व-साहूणं” मेवं पद-पञ्चकम् ।
 स्मरन्ति भावतो भव्याः, कुतस्तेषां भवभ्रमः १ ॥ ९ ॥
 वर्णाः सन्तु श्रिये पञ्च-परमेष्ठि-नमस्कृतेः ।
 पञ्चत्रिंशजिनवचोऽतिशया इव रूपिणः ॥ १० ॥
 तेषामनाद्यनन्तानां, श्लोकैस्त्रैलोक्य-पावनैः ।
 वितनोत्यात्मनः शुद्धिं, सिद्धसेन-सरस्वती ॥ ११ ॥
 नरनाथा वशे तेषां, नतास्तेभ्यः सुरेश्वराः ।
 न ते विभ्यति नागोभ्यो, येऽर्हन्तं शरणं श्रिताः ॥ १२ ॥

5

10

जन्म अने मरण आपवावाळो होवाथी कडवो एवो पण आ संसार मारे मन कडवो नथी पण 15
 माननीय छे, कारण के ए संसारना आश्रयथी ज मने जैन-शासननी प्राप्ति थई छे, अर्थात् जे संसारमां
 जैनशासननी प्राप्ति न थई होय ते ज कडवो छे पण वीजो नहि ॥ ६ ॥

श्री जैन-शासनरूपी मनुष्यक्षेत्रने विषे पांच मेरु पर्वत समान एवा अरिहंत, सिद्ध, आचार्य,
 उपाध्याय अने सर्व साधु भगवंतोने नमस्कार थाओ ॥ ७ ॥

जे भव्य जीवो भावपूर्वक “नमो अरिहंताणं, नमो सिद्धाणं, नमो आयरियाणं, नमो उवज्झायाणं, नमो 20
 लोए सव्वसाहूणं” ए पांच पदनुं स्मरण करे छे तेमने भवभ्रमण क्यांथी होय? अर्थात् न ज होय ॥ ८-९ ॥

श्री तीर्थंकर भगवंतनी वाणीना पांत्रीश मूर्तिमान अतिशयो ज जाणे न होय, एवा आ पंचपरमेष्ठि
 नमस्कारना पांत्रीश अक्षरो तमारा कल्याण माटे थाओ ॥ १० ॥

अनादि-अनंत एवा ते वर्णो त्रणे लोकने पवित्र करनारा श्लोको द्वारा (स्तुति करवा वडे) श्री
 सिद्धसेननी (कर्तानी) वाणी पोताना आत्माना शुद्धि करे छे ॥ ११ ॥

25

नरनाथो*—राजाओ पण तेओने वश थाय छे, देवेन्द्रो पण तेओने प्रणाम करे छे अने सपों
 (नागकुमारो)थी पण तेओ भय पामता नथी के जेओ श्री अरिहंत परमात्मानुं शरण भावपूर्वक स्वीकारे
 छे ॥ १२ ॥

१. हूणमित्येवं क० ।

* अर्हाथी शरु यता फकराओनी शरुआतमां अनुक्रमे ‘नमो अरिहंताणं’ ए अक्षरो आवे, ए दृष्टिए 30
 विशिष्ट प्रकारे अनुवाद करेल छे ।

મોહસ્તં પ્રતિ ન દ્રોહી, મોદતે ॥ નિરન્તરમ્ ।

મોહક્ષમી સોઽચિરેણ, મધ્યો યોઽર્હન્તમર્હતિ ॥ ૧૩ ॥

અર્હન્તિ યં કેરલિનઃ, પ્રાદક્ષિણ્યેન કર્મણા ।

અનન્ત-ગુણ-રૂપસ્ય, માહાત્મ્યં તસ્ય વેદ કઃ ? ॥ ૧૪ ॥

રિપવો રાગ-રોપાઘાઃ, જિનેર્નૈકેન તે હતાઃ ।

લોકેશ્વ-કેશવેશ્વાઘાઃ, નિરિઙં ધર્વિઙ્ગમ્બિતાઃ ॥ ૧૫ ॥

હંસવન્ શિષ્ટયોઃ ધીર-નીરયોર્ઙ્ગિવ-કર્મણોઃ ।

વિવેચનં યઃ કુલ્લતે, સ એકો મગવાન્ જિનઃ ॥ ૧૬ ॥

‘સ્મૃ’-‘ધ્વૈ’ પ્રમૃતિ-પુગ્ધાતુ-વર્ણવત્ સહજસ્થિતિઃ ।

કર્માત્મ-શ્લેષો હાન્યેષાં, દુર્લભ્યો મહતામપિ ॥ ૧૭ ॥

હન્તાત્મ-કર્મણોર્ઙ્ગિજાઙ્ગુરવત્ કુર્કુટાઙ્ગડવત્ ।

મિથઃ સંહતયોઃ પૂર્વા-પર્યં નાસ્ત્યેષ સર્વયૌ ॥ ૧૮ ॥

10

મોહ તેના ઉપર રોપાયમાન પતો નથી, તે હંમેશાં આનંદમાં રહે છે અને તે અત્યંતકાલમાં જ મોક્ષ પામે છે, કે જે મધ્ય પુરુષ શ્રી અરિહત પરમાત્માને માર્ગપૂર્વક જૂને છે ॥ ૧૩ ॥

15 અનન્ત ગુણસ્વરૂપ જે અરિહત પરમાત્માને કેવલ હાનીઓ પણ પ્રદક્ષિણા કરવાપૂર્વક જૂને છે, તેમના પ્રભાવને કેવલી વિના કોણ જાણી શકે ? ॥ ૧૪ ॥

રિપુ (શત્રુ) ભૂત એવા જે રાગદેવાદિ ઘડે શ્લેષ, વિષ્ણુ, મહેશ વગેરે પણ અત્યંત વિશ્વન્વિત કરાયા, તે રાગાદિને ફક્લા (અન્યની સહાય ન લેનારા) એવા શ્રી જિનેશ્વરે હણી નાખ્યા ॥ ૧૫ ॥

જ હંસ એકમેક ધરે ગયેલ દૂધ અને પાણીને જેમ અલગ કરે છે, તેમ એકમેક ધરે ગયેલ જીવ અને 20 કર્મને પૃથક્ કરનાર એક જ જિનેશ્વર ભગવત છે (શીજા કોઈ નથી, અહીં જિનનો અર્થ શીતરાગ કરવો) ॥ ૧૬ ॥

‘સ્મૃ’ (સ્મરણ કરવું), ‘ધ્વૈ’ (ચિંતન કરવું) વગેરે જોડાશ્વરવાળા ધાતુઓના ઘર્ણોની જેમ જીવ અને કર્મનો સમ્બન્ધ સહજ ॥ તે સમ્બન્ધ એક જિન વિના અન્ય મહામાઓને (પણ) -દુર્લભ્ય- દુર્લભ છે ॥ ૧૭ ॥

શીજ અને અંકુરાની જેમ તથા કુકડી અને ઇંટાની જેમ આત્મા અને કર્મનો પરસ્પર સંબન્ધ 25 અનાદિકાલનો છે, તેમાં અમુક પહેલા હતો અને અમુક પછી હતો એવો પૂર્વાપર સમ્બન્ધ કોઈ પણ પ્રકારે છે જ નહિ ॥ ૧૮ ॥

૧. રાગ-રોપાઘા. હિ૦ । ૨. એવ ક૦ । ૩. કુર્કુટા૦ શ૦, કુર્કુટા૦ હિ૦ । ૪. નાન્યયા, ક૦ શ૦ ગ૦ હિ૦ ।

તાયિનઃ કર્મપાશેભ્યસ્તારકા મજ્જતાં ભવે ।

તાત્ત્વિકાનામધીશા યે, તાન્ જિનાન્ પ્રણિદધ્મહે ॥ ૧૯ ॥

‘ળ’ કારોડ્યં દિશત્યેવં, ત્રિરેલ્લઃ શૂન્યચૂલિકઃ ।

તત્ત્વત્રયપવિત્રાત્મા, લભતે પદમવ્યયમ્ ॥ ૨૦ ॥

સશિરસ્ત્રિસરલ્લેખં, સચૂલમિત્યક્ષરં સદા વ્રૂતે ।

5

ભવતિ ત્રિશુદ્ધિસરલસ્ત્રિભુવનમુકુટસ્ત્રિકાલેડપિ ॥ ૨૧ ॥

સપ્તક્ષેત્રીવ સફલા, સપ્તક્ષેત્રીવ શાશ્વતી ।

સપ્તાક્ષરીયં પ્રથમા, સપ્ત હન્તુ ભયાનિ મે ॥ ૨૨ ॥

દત્તિ શ્રીસિદ્ધસેનાચાર્યવિરચિતે શ્રીનમસ્કારમાહાત્મ્યે પ્રથમઃ પ્રકાશઃ સમાપ્તઃ ॥

“તાયિનઃ”—જીવોને કર્મના પાશમાંથી છોડાવનારા, સંસારસમુદ્રમાં દૂવતા પ્રાણીઓને તારનારા 10
અને તત્ત્વજ્ઞાનીઓના પળ સ્વામી એવા શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતોનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ ॥ ૧૯ ॥

ળં એ અક્ષર ત્રણ ઊમી લીટીઓવાળો અને માથે ત્રિંદુવાળો છે, એ એમ સૂચવે છે કે—દેવ, ગુરુ
અને ધર્મરૂપ ત્રણ તત્ત્વની આરાધના વડે પોતાના આત્માને પવિત્ર કરનાર ભગ્ય જીવ શાશ્વત સ્થાન—મોક્ષને
પામે છે (‘ળ’ માં ત્રણ રેખાઓ તે તત્ત્વત્રય અને ત્રિંદુ તે સિદ્ધિપદ જાણવું) ॥ ૨૦ ॥

ઊપરની તિર્યગ્ રેખારૂપ મસ્તકસહિત, ત્રણ સરલ રેખાસહિત અને ત્રિંદુરૂપ ચૂલાસહિત ‘ળ’ 15
અક્ષર સદા કહે છે કે ત્રિકરણ (મન, વચન અને કાયા) શુદ્ધિ વડે સરલ બનેલ મહાત્મા ત્રણે કાલમાં પળ
ત્રિભુવનશિરોમણિ બને છે ॥ ૨૧ ॥

સૌંત ક્ષેત્રની જેમ સફળ તથા સૌંત ક્ષેત્રની જેમ શાશ્વત એવા નમસ્કાર મહામંત્રના પ્રથમ ‘નમો
અરિહંતાળ’ પદના સાત અક્ષરો મારા સૌંત પ્રકારના મયોનો નાશ કરો ॥ ૨૨ ॥

૧. (૧) જિનમૂર્તિ, (૨) જિનમન્દિર, (૩) જિનાગમ, (૪) સાધુ, (૫) સાધ્વી, (૬) શ્રાવક અને (૭) 20
શ્રાવિકા—એ ધનવ્યય માટેનાં અવંચ્યફલ્લવાળાં ઉત્તમ ક્ષેત્રો ગણાય છે ।

૨. (૧) ભરત, (૨) હેમવત, (૩) હરિવર્ષ, (૪) મહાવિદેહ, (૫) રમ્યક, (૬) હૈરણ્યવત અને
(૭) દેવાવત ક્ષેત્રો શાશ્વત છે ।

૩. (૧) હૃદલોક, (૨) પરલોક, (૩) અકસ્માત્, (૪) આજીવિકા, (૫) આદાન, (૬) મરણ અને
(૭) અપયશ સંઘેવી મયો ।

[દ્વિતીયઃ પ્રકાશઃ]

ન જાતિર્ન મૃતિસ્ત્ર, ન મયં ન પરામવઃ ।

ન જાતુ ક્ષેત્રલેશોઽપિ, યત્ર સિદ્ધાઃ પ્રતિષ્ઠિતાઃ ॥ ૧ ॥

મોચા-સ્તમ્ભ હવાસારઃ, સંસારઃ ક્વૈષ સર્વથા ?

ક ચ લોકાગ્રગં લોકે-સારત્વા(વ)ત્સિદ્ધવૈમવમ્ ॥ ૨ ॥

સિતધર્માઃ સિતલેશ્યાઃ, સિતધ્યાનાઃ સિતાશ્રયાઃ ।

સિતશ્લોકાશ્ચ યે લોકે, સિદ્ધાસ્તે સન્તુ સિદ્ધયે ॥ ૩ ॥

સતાં સ્વમોક્ષયોર્દાનિ, ધાને દુર્ગતિપાતતઃ ।

મન્યેઽહં યુગપચ્છત્તિ, સિદ્ધાનાં દેવિધર્ણતઃ ॥ ૪ ॥

યદિ વા—

‘દ્વા’ વર્ણે સિદ્ધશબ્દેઽત્ર, સંયોગો વર્ણયોર્દયોઃ ।

સકર્ણોઽયં સકર્ણાના, ફલં વક્તૃર્થ યોગજમ્ ॥ ૫ ॥

બીજો પ્રકાશ

*નયી ત્યાં જન્મ, નયી મરણ, નયી મય, નયી પરામવ અને નયી કદાપિ દેશનો લેશ,—જ્યાં

15 સિદ્ધના જીવો રહેલા છે ॥ ૧ ॥

મોચાસ્તંભ (કેલ્લા પટ)ની જેમ લોકમાં સર્વ પ્રકારે અસાર एवો સંસાર ક્યાં ? અને લોચના અપ્રમાણ ઉપર રહેલ અને લોકમાં સારભૂત एवો સિદ્ધોનો વૈભવ ક્યાં ? ॥ ૨ ॥

સિત (ઉગ્ગલ) ધર્મવાળા, શુક્લલેદયાવાળા, શુક્લધ્યાનવાળા, સ્પષ્ટિક રત્ન કરતાં પણ અત્યંત ઉગ્ગલ સિદ્ધશિલારૂપ આશ્રપવાળા અને ઉગ્ગલ જ્ઞાનવાળા સિદ્ધ ભગવંતો ભગ્યોની સિદ્ધિને માટે યાત્રી ॥ ૩ ॥

20 સજ્જનોને સ્વર્ગ અને મોક્ષ દેવાવાળો હોવાથી(દા)અને દુર્ગતિમા પડતાને ધારણ કરનારો હોવાથી(ધા)—ए પ્રમાણે સિદ્ધોના ‘દ્વા’ વર્ણમાં ઉપરની વચ્ચે શક્તિ રહેલી છે એમ હું માનું છું ॥ ૪ ॥

‘દ્વા’ વર્ણ જે સિદ્ધાણં પદમા છે, તેમાં ‘દ’ અને ‘ધ’ ए વે વર્ણનો સંયોગ છે, ए સંયોગ વાનની આકૃતિ જેવો હોવાથી ‘સકર્ણ’ છે, તે સકર્ણને (નિપુણ જનોને) યોગથી (જીવાના અને પરમાત્માના એક્યરૂપ યોગથી) ઉત્પન્ન થતા મોક્ષના ફલને જાણે કહેવો ન હોય । ॥ ૫ ॥

25 ૧. લોકે સાં કા. ૨. વક્તૃત્તિ. કા. સ્વ. મ. દિ. ।

* ‘નમો વિદ્યાય’ ના ‘ન’ આદિ અક્ષરો પછારાની શરૂઆતમા આવે ए દષ્ટિએ વિશિષ્ટ પ્રકારે અનુવાદ કરેલ છે ।

પરસ્પરં કોઽપિ યોગઃ, ક્રિયા-જ્ઞાન-વિશેષયોઃ ।
 સ્ત્રી-પુંસયોરિવાનન્દં, પ્રસૂતે પરમાત્મજમ્ ॥ ૬ ॥
 ભાગ્યં પદ્મપમં પુંસાં, વ્યવસાયોઽન્ધ-સન્નિભઃ ।
 યથા સિદ્ધિસ્તયોર્યોગે, તથા જ્ઞાન-ચરિત્રયોઃ ॥ ૭ ॥
 સ્વદ્ગ-સ્વેદકવજ્ઞાન-ચારિત્ર-દ્વિતયં વહન્ ।
 વીરો દર્શન-સન્નાહઃ, કલેઃ પારં પ્રયાતિ વૈ ॥ ૮ ॥
 નયતોઽભીપ્સિતં સ્થાનં, પ્રાણિનં સત્તપઃશમૌ ।
 સમં નિશ્ચલ-વિસ્તારૌ, પક્ષાવિવ વિહંગ્મમ્ ॥ ૯ ॥
 યુક્તૌ ધુર્યાવિયોત્સર્ગપવાદૌ ઘૃપભાગુભૌ ।
 શીલાદ્ગરથમારુઢં, ક્ષણાત્ પ્રાપયતઃ શિવમ્ ॥ ૧૦ ॥
 નિશ્ચય-વ્યવહારૌ દ્વૌ, સૂર્યાચન્દ્રમસાવિવ ।
 દ્વિહામુત્ર દિવારાત્રૌ, સદોદ્ધોતાય જાગ્રતઃ ॥ ૧૧ ॥
 અન્તસ્તત્ત્વં મનઃશુદ્ધિર્વિહિસ્તત્ત્વં ચ સંયમઃ ।
 કેવલ્યં દ્વયસંયોગે, તસ્માદ્ દ્વિતયભાગ્ ભવ ॥ ૧૨ ॥

5

10

વિશિષ્ટ ક્રિયા અને વિશિષ્ટ જ્ઞાનનો પરસ્પર યોગ કોઈ જુદી જ જાતનો હોય છે । તે સ્ત્રીપુરુષના 15 સંયોગની જેમ પરમાત્મજન્ય આનંદને ઉત્પન્ન કરે છે ॥ ૬ ॥

પુરુષોત્તમ ભાગ્ય એ પંડુ (પાંગલ) જેવું છે અને ઉચ્ચ એ આંધળા જેવો છે । આમ દ્વિતાંય એ વજ્રનો સંયોગ થાય તો કાર્યસિદ્ધિ થાય છે । એ જ રીતિએ એકલું જ્ઞાન પાંગલ જેવું છે અને એકલી ક્રિયા અંધ જેવી છે; પરન્તુ જ્ઞાન અને ક્રિયા વજ્રનો સંયોગ મળે તો મોક્ષપ્રાપ્તિરૂપ કાર્યસિદ્ધિ અવશ્ય થાય છે ॥ ૭ ॥

વીર લડવૈયો તરવાર અને ઢાલને હાથમાં રાખીને અને વસ્ત્રારથી સજ્જ થઈને જેમ યુદ્ધના પારને 20 પામે છે તેમ જ્ઞાનરૂપી સ્વદ્ગ, ચારિત્રરૂપી ઢાલ અને સમ્યગ્દર્શનરૂપી વસ્ત્રાર ધારણ કરીને કર્મશત્રુ સાથે સંપ્રાપ્ત સ્વેલનાર પરાક્રમી આત્મા સંસારના પારને પામે છે ॥ ૮ ॥

જેમ પક્ષીને યુગપત્ સંકોચ અથવા વિસ્તારને પામતી વે પાંખો ઇષ્ટ સ્થાને પહોંચાડે છે, તેમ શ્રેષ્ઠ તપ અને શમ જીવને મોક્ષરૂપ ઇષ્ટ સ્થાને પહોંચાડે છે ॥ ૯ ॥

જોડેલા શ્રેષ્ઠ વે વઘડ જ જાણે ન હોય તેવા ઉત્સર્ગ અને અપવાદ, શીલાંગરથ ઉપર આરુઢ 25 થયેલાને ક્ષણવારમાં મોક્ષને પ્રાપ્ત કરાવે છે ॥ ૧૦ ॥

જાગ્રત પુરુષને સૂર્ય દિવસે અને ચન્દ્ર રાત્રિએ હંમેશાં પ્રકાશ માટે યાય છે તેમ નિશ્ચય અને વ્યવહાર એ વે જાગ્રત-વિવેકી પુરુષના સદા ઉદ્ધોત-કેવલજ્ઞાનરૂપ પ્રકાશ માટે યાય છે ॥ ૧૧ ॥

મનઃશુદ્ધિ એ આત્મંતર તત્ત્વ છે અને સંયમ એ વાહ્ય તત્ત્વ છે, એ ઉભયનો સંયોગ યંવાથી મોક્ષ મળે છે, માટે હે ચેતન ! તું વજ્રોત્તમ ધારણ કરનારો થા ॥ ૧૨ ॥

નૈકત્વક્રો રથો યાતિ, નૈકપથો વિહક્તમઃ ।

નૈવમેકાન્તમાર્ગસો, નરો નિર્વાણમૃચ્છતિ ॥ ૧૩ ॥

દશકાન્તર્નવાસ્તિત્વ-ન્યાયાદેકાન્તમપ્યહો ।

અનેકાન્તસમુદ્રેઽમિત્વં, પ્રલીનં સિન્ધુપૂર્ણવત્ ॥ ૧૪ ॥

૫ એકાન્તે તુ ન લીયન્તે, તુચ્છેઽનેકાન્તસમ્પદઃ ।

ન દરિદ્રગૃહે માન્તિ, સાર્વભૌમ-સમુદ્રયઃ ॥ ૧૫ ॥

૬ એકાન્તામાસો યઃ ક્વાપિ, સોઽનેકાન્તપ્રસત્તિજઃ ।

વર્તિ-તૈલાદિ-સામગ્રી-જન્માનં પશ્ય દીપકમ્ ॥ ૧૬ ॥

૭ સત્ચાસત્ત્વ-નિત્યાનિત્ય-ધર્માધર્માદયો ગુણાઃ ।

૧૦ એવં દ્વયે દ્વયે શિષ્ટાઃ, સતાં સિદ્ધિપ્રદર્શિનઃ ॥ ૧૭ ॥

તદેકાન્ત-ગ્રહાવેશમશ્વી-ગુણમન્ત્રતઃ ।

મુસ્ત્વા યતષ્ઠં તત્ત્વાપ, સિદ્ધયે^૧ યદિ કામના ॥ ૧૮ ॥

‘ળ’-કારોઽય દિશત્યેવં, ત્રિરેશઃ શૂન્યમાલિતઃ ।

૧૧ રત્નત્રયમયો દ્યાત્મા, યાતિ શૂન્ય-સ્વમાવવાત્મ્ ॥ ૧૯ ॥

- ૧૫ જેમ એક પૈડાવાળો રથ ચાલી શક્તો નથી અને એક પાંચવાળું પક્ષી ઝડી શકતું નથી, તેમ
એકાન્ત માર્ગમાં રહેલો માણસ મોક્ષને પામી શકતો નથી ॥ ૧૩ ॥

દશની અંદર જેમ એકથી નવ સુધીની સંખ્યાનો સમાવેશ થઈ જાય છે, તેમ અનેકાન્તવાદ રૂપ
સમુદ્રમાં એકાન્તવાદ પણ નદીના પૂરની જેમ સમાઈ જાય છે । પરંતુ નિઃસાર એવા એકાન્તવાદમાં અનેકાન્ત-
વાદની સંપદાઓ સમાતી નથી, કારણ કે દરિદ્રીના ઘરમાં ચક્રવર્તીની સંપદાઓ સમાતી નથી ॥ ૧૪-૧૫ ॥

- ૨૦ જેમ ટીવેટ, તેલ, કોહિયુ વગેરે અનેક વસ્તુના સમુદાયથી ઉત્પન્ન થયેલો દીપક શોમા પામે છે,
તેમ અનેકાન્તપક્ષના સંસર્ગથી કોઈ કોઈ સ્થલે એકાન્તપક્ષમાં પણ શોભા દેખાય છે, તે અનેકાન્તપક્ષને જ
આમરી છે, એમ સમજવું ॥ ૧૬ ॥

૧૭ એ રીતે (ઉપર મુજબ) સંપુરણને સિદ્ધિ વતાવનારા સત્ત્વાસત્ત્વ, નિત્યાનિત્ય, ધર્માધર્મ વગેરે ગુણો
તે તે જોડકાંઓને વિષે પરસ્પર સંબંધવાળા છે ॥ ૧૭ ॥

- ૨૫ તેથી જો સિદ્ધિ માટે કામના હોય તો એકાન્તરૂપ પ્રહ (શનિ આદિ પ્રહ, આ પ્રહ)ના આવેશને
સુદ્ધિના આઠ ગુણો રૂપ મંત્રથી દૂર કરીને તત્ત્વ માટે પ્રયત્ન કરો ॥ ૧૮ ॥

૧૯ ણં એ અક્ષર ત્રણ રેखाવાળો છે અને માથે શૂન્ય (અનુસ્વાર) વડે શોમે છે, એ એમ દેખાડે
છે કે—જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયસ્વરૂપ બનેલો આત્મા શૂન્યસ્વભાવપણાને (મોક્ષને) પામે છે ।
(આ સ્થલે શૂન્યનો અર્થ મોક્ષ સમજવાનો છે, કારણ કે ત્યાં સર્વ વિમાનવદશાની શૂન્યતા છે ।) ॥ ૧૯ ॥

શુભાશુભૈઃ પરિક્ષીણૈઃ, કર્મભિઃ કેવલસ્ય યા ।
 ચિદ્રૂપતાત્મનઃ સિદ્ધૌ, સા હિ શૂન્યસ્વભાવતા ॥ ૨૦ ॥
 પશ્ચ-ત્રિગ્રહ-સંહન્ત્રી, પશ્ચમીગતિ-દર્શિની ।
 રક્ષ્યાત્ પશ્ચાક્ષરીયં વઃ, પશ્ચત્વાદિ-પ્રપશ્ચતઃ ॥ ૨૧ ॥
 ઇતિ દ્વિતીયઃ પ્રકાશઃ સમાપ્તઃ ॥

5

[તૃતીયઃ પ્રકાશઃ]

ન તમો ન રજસ્તેષુ, ન ચ સત્ત્વં વહિર્મુલ્લમ્ ।
 ન મનો-વાગ્વપુઃ-કર્ષ્ટં, યૈરાચાર્યાહ્યઃ શ્રિતાઃ ॥ ૧ ॥
 મોહપાશૈર્મહચિત્રં, મોહિતાનપિ જન્મિનઃ ।
 મોચયત્યેવ ભગવાનાચાર્યઃ કેશિદેવવત્ ॥ ૨ ॥
 આચારા યત્ર રુચિરાઃ, આગમાઃ શિવસજ્જમાઃ ।
 આયોપાયા ગતાપાયાઃ, આચાર્યં તં વિદુર્બુધાઃ ॥ ૩ ॥

10

શુભાશુભ સર્વ કર્મનો ક્ષય થવા વડે કેવલ આત્માની જે ચિદ્રૂપતા-ચૈતન્યસ્વભાવતા મોક્ષમાં છે તે જ શૂન્યસ્વભાવપણું છે ॥ ૨૦ ॥

પાંચ (ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, તેજસ અને કાર્મણ) શરીરનો નાશ કરનારા અને મોક્ષરૂપી 15 પાંચમી ગતિને આપનારા આ 'નમો સિદ્ધાણં' પદના પાંચ અક્ષરો મરણ વગેરેના પ્રપંચથી તમારું રક્ષણ કરો ॥ ૨૧ ॥

×

×

×

ત્રીજો પ્રકાશ

નથી તેઓમાં તમો-ગુણ, નથી રજો-ગુણ, નથી વાહ્ય મુલવાલો. સત્ત્વ-ગુણ અને નથી માનસિક, વાચિક કે કાયિક કષ્ટ તેઓને, કે જેઓ આચાર્યના ચરણો સેવ્યા છે ॥ ૧ ॥

20

મોહના પાશો વડે વંધાયેલા પ્રાણીઓને પણ આચાર્ય ભગવાન કેશિગણધરની જેમ મોહથી છોડાવે છે એ મોહું આશ્ચર્ય છે ॥ ૨ ॥

આચારો જેમનામાં સુંદર છે, જેમના આગમો (શાસ્ત્રો) મોક્ષ મેળવી આપનારા છે અને જેમના લાભના ઉપાયો નુકસાન વિનાના છે તેમને હાથ માળસો આચાર્ય કહે છે ॥ ૩ ॥

યથાસ્થિતાર્થ-પ્રથકો, યતમાનો યમાદિષુ ।

પજમાનઃ સ્વાત્મયજ્ઞં, યતીન્દ્રો મે સદા ગતિઃ ॥ ૪ ॥

રિપૌ મિત્રે મુખે દુઃસ્ત્રે, રિષ્ટે શિષ્ટે શિવે ભવે ।

રેકથે^૧ નૈઃસ્વ્યે સમઃ સમ્યક્, સ્વામી સંયમિનાં મતઃ ॥ ૫ ॥

યા કાચિદનયા સિદ્ધિર્યા કાચિદ્ધિવિરુજ્જ્વલા ।

વૃણુતે સા સ્વયં ચરિં, ભ્રમરીવ સરોરુહમ્ ॥ ૬ ॥

‘જાં’ કારોઽન્ન દિશ્સત્પેવં, ત્રિરેલો વ્યોમ-વૃલિકઃ ।

ત્રિવર્ગ-સમતા-યુક્તાઃ, સ્યુઃ શિરોમણયઃ સતામ્ ॥ ૭ ॥

ધર્માર્થ-કામા યદિ યા, મિત્રોદાસીન-શગ્રવઃ ।

યદ્વા રાગ-દ્વેષ-મોહાસ્ત્રિવર્ગઃ સમુદાહૃતઃ ॥ ૮ ॥

સત્ત-તત્ત્વામ્બુજ-વની^૨-સત્તપત્તિ-વિભા-નિભા ।

સત્તાશ્વરી તૃતીયેયં, સત્તાવનિ-તમો હિયાત્ ॥ ૯ ॥

इति तृतीयः प्रकाशः समाप्तः ॥

યથાસ્થિત અર્થની પ્રરૂપણા કરનારા, યમ-નિયમાદિના પાલનમા યત્ન કરનારા અને આત્મરૂપ યજ્ઞનું યજનરૂઝન કરનારા પણ આચાર્ય ભગવાન્ મને સદા શરણરૂપ હો ॥ ૪ ॥

રિપુ-શત્રુ કે મિત્ર, મુખ કે દુઃખ, દુર્જન કે સમ્મન, મોક્ષ કે સંસાર તથા ધનાશ્વ કે દારિદ્રીને વિષે સંયમીઓના સ્વામી આચાર્ય અત્યંત સમદષ્ટિવાળા હોય છે ॥ ૫ ॥

યા—જે કોઈ પવિત્ર સિદ્ધિ છે અને જે કોઈ ઉગ્જ્વલ લલિત છે તે સર્થ, જેમ ભ્રમરી વમલ્લને વરે તેમ, આચાર્યને સ્વયં વરે છે ॥ ૬ ॥

‘જાં’ અક્ષર ત્રણ રેલાવાળો અને માથે અનુમ્બારવાળો છે, એ એમ બનાવે છે કે ત્રિવર્ગમ્^૩ સમતાવાળા પુરુષો જ સજ્જનોમાં શિરોમણિ બને છે ॥ ૭ ॥

ધર્મ, અર્થ અને કામ અથવા મિત્ર, શત્રુ અને ઉદાસીન અથવા રાગ, દ્વેષ અને મોહને ત્રિવર્ગ કહેવાય છે ॥ ૮ ॥

જીવાદિ સાત તત્ત્વરૂપ વમલ્લના વનને લિપ્તમિત કરવામાં સૂર્યના કિરણ જેમ આ ‘નમો અપરિપાળ’^૪ ત્રીજા પદના સાત અક્ષરો સાત પૃથ્વીના (માત નરકના) દુઃખનો નાશ કરે ॥ ૯ ॥

૧. રેકથે દિ. । ૨. —વનની-ક. ર. ઘ. ।

૩. ત્રિવર્ગનો અર્થ પંડીના શ્લોકમાં દર્શાવેલ છે ।

[ચતુર્થઃ પ્રકાશઃ]

ન લખ્યતે કુપાલખ્ડૈર્ન ત્રિદણ્ડ્યા વિલમ્બ્યતે ।
 ન દણ્ડ્યતે ચણ્ડિમાઘૈ-રુપાધ્યાયં શ્રયન્ સુધીઃ ॥ ૧ ॥
 મોમા-શ્રી-હી-ધૃતિ-ગ્રાહ્યો, મોચ્ચલન્તુ તદગ્ગતઃ ।
 ઉપાસ્તે ય ઉપાધ્યાયં, સિદ્ધાદેશો મહાનિતિ ॥ ૨ ॥
 ઉદયો મૂર્તિમાન્ સમ્યગ્-દૃષ્ટીનામુત્સવો ધિયામ્ ।
 ઉત્તમાનાં ય ઉત્સાહઃ, ઉપાધ્યાયઃ સ ંચ્યતે ॥ ૩ ॥
 વચો વપુર્વયો વક્ષો, વર્જિતં વધવાર્તયા ।
 વશગં વેદવિદ્યાનાં, ઉપાધ્યાયમહેશિતુઃ ॥ ૪ ॥
 જ્ઞાકારો વાચક-શ્લોક-મમ્ભાયા વ્યાનશે દિશઃ ।
 અનિત્યૈકાન્તદગ્નિત્યૈકાન્તદગ્નજયજન્મનઃ ॥ ૫ ॥
 યા સત્તનય-વૈદગ્ધી, યા પરાગમ-ચાતુરી ।
 યા દ્વાદશાઙ્ગી-સૂત્રાપ્તિઃ, સોપાધ્યાયાદત્તે કુતઃ ? ॥ ૬ ॥

5

10

ચોથો પ્રકાશ

નથી લંડન કરાતો તે સુજ્ઞપુરુષ કુપાલંડીઓ વહે, નથી વિલંબના પમાડાતો મન, વચન અને 15
 કાયાના દંડ વહે, તથા નથી દંડાતો ક્રોધાદિ કપાયો વહે, જે ઉપાધ્યાયનો આશ્રય કરે છે ॥ ૧ ॥

મોમા ('મા' ઇલે લક્ષ્મી અને 'ઉમા' ઇલે શાંતિ, કાંતિ, કીર્તિ), શ્રી, હી, ધૃતિ અને ગ્રાહી
 એ દેવીઓ, જેઓ ઉપાધ્યાયની ઉપાસના કરે છે, તેઓના શરીરમાંથી દૂર ન જાઓ, એ પ્રમાણે યોગસિદ્ધ
 મહર્ષિઓનો આદેશ છે ॥ ૨ ॥

ઉપાધ્યાય તે કહેવાય છે કે જે સમ્યગ્દૃષ્ટિ આત્માઓ માટે મૂર્તિમાન ઉદયરૂપ છે, બુદ્ધિમાન 20
 પુરુષોને માટે સાક્ષાત્ ઉત્સવ છે અને ઉત્તમ જનોને માટે પ્રત્યક્ષ ઉત્સાહ છે ॥ ૩ ॥

વચન, વપુ-શરીર, વય અને વક્ષ-હૃદય—ઉપાધ્યાયની એ ચાર વસ્તુઓ વધની વાર્તાથી રહિત
 તથા આગમવિદ્યાને વશ છે । (આગમોક્ત યોગસાધનાથી ઉપાધ્યાયની એ ચાર વસ્તુઓનો પ્રભાવ સર્વ પર
 પડે છે, જે પ્રભાવને કોઈ પણ લંઘિત કરી શકે તેમ નથી ।) ॥ ૪ ॥

'જ્ઞા' સૂચવે છે કે એકાન્ત-નિત્ય-દર્શનો અને એકાન્ત-અનિત્ય-દર્શનોને જીતી લેવાથી ઉત્પન્ન 25
 થયેલ ઉપાધ્યાયના યશસ્વી મંભા (મેરી) નો જ્ઞાકાર (ગુંજારવ) દિશાઓને વ્યાપ્ત કરી રહ્યો છે ॥ ૫ ॥

યા—જે(વીજાઓને) સાત નયમાં નિપુણતા પ્રાપ્ત થાય છે, પરશાસ્ત્રોમાં જે નિપુણતા પ્રાપ્ત થાય છે
 અને દ્વાદશાંગીના સૂત્રોની જે પ્રાપ્તિ થાય છે તે ઉપાધ્યાય સિવાય ક્યાંથી હોય ? અર્થાત્ ન જ હોય ॥ ૬ ॥

૧. ંધ્યાયમ્ ક. । ૨. સોમા૦ ગ. હિ., મા+ઉમા=મોમા । ૩. ઉપાધ્યાસ્ત ઉપા. ક. । ૪. વક્ષો૦
 ઘ. વૃદ્ધ હિ. । ૫. ંધ્યં મહત્ત્વ તમ્ હિ. ।

‘ગં’-કારોઽત્ર દિશત્યેવં, ત્રિરેશોઽમ્બરશેશ્વરઃ ।
 વિનય-શ્રુત-શીલાદ્યા, મહાનન્દાય જાગ્રતિ ॥ ૭ ॥
 સપ્તરજ્જૂર્ધ્વલોકાધ્યો-દ્યોત-દીપ-મહોજ્જ્વલા ।
 સપ્તાક્ષરી ચતુર્થી મે, હિયાદ્ વ્યસન-સપ્તકમ્ ॥ ૮ ॥

इति चतुर्थः प्रकाशः समाप्तः ॥

[પચ્ચમઃ પ્રકાશઃ]

ન વ્યાધિર્ન ચ દૌર્બિધ્યં, ન વિયોગઃ પ્રિયૈઃ સમમ્ ।
 ન દુર્ભગત્વં નોદ્દેગઃ, સાધૂપાસ્તિકૃતાં તૃણામ્ ॥ ૧ ॥
 ન ચતુર્દા દુઃખતમો, નરાણામાન્ધ્ય-હેતવે ।
 સાધુધ્યાનાઽમૃતરસાઞ્જનલિપ્તમનોદશામ્ ॥ ૨ ॥
 મોક્ષારઃ સર્વસજ્જાનાં, મોપ્યા નાન્તર-ચૈરિણામ્ ।
 મોદન્તે મૃનયઃ કામં, મોક્ષ-લક્ષ્મી-કટાક્ષિતાઃ ॥ ૩ ॥
 લોભ-દ્રુમ-નદીવેગાઃ, લોકોત્તર-ચરિત્રિણઃ ।
 લોકોત્તમાસ્તૃતીયાસ્તે, લોપં તન્વન્તુ પાપ્મનામ્ ॥ ૪ ॥

જં—અક્ષર ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વારવાળો છે, એ એમ જણાવે છે કે વિનય, શ્રુત અને શીલાદિ ગુણો મહાનન્દ-મોક્ષ પ્રાપ્તિ માટે જાગ્રત છે ॥ ૭ ॥

સાત રજ્જુ પ્રમાણ ઊર્ધ્વલોકના માર્ગને પ્રકાશ કરવામાં દીપકની જેમ અત્યંત ઉજ્જ્વલ આ ચોથા ‘નમો ઉચ્ચાયાણ’ પદના સાત અક્ષરો મારા સાત વ્યસનોનો નાશ કરો ॥ ૮ ॥

પાંચમો પ્રકાશ

- 20 નથી તે મનુષ્યોને વ્યાધિ, નથી દરિદ્રતા, નથી ઇષ્ટ વસ્તુઓનો વિયોગ, નથી દીર્ઘાંય અને નથી ભય કે ત્રાસ, કે જેઓ સાધુઓની ઉપાસના-સેવા કરનારા હોય છે ॥ ૧ ॥
 સાધુપદના ધ્યાનરૂપી અમૃતરસના અંજન વડે જેઓનાં મનરૂપી નેત્રો અંજાયા છે, તે મનુષ્યોને (ચાર ગતિમાં ઉપન થતા ૧) ચાર પ્રકારના દુઃખરૂપી એષકાર એષપણાનું કારણ થતો નથી ॥ ૨ ॥
 મોક્ષારઃ—સર્વસંજ્ઞાનો ત્યાગ કરનારા, રાગ-દ્વેષાદિ આન્તર શત્રુઓથી નહિ છુટાનારા અને મોક્ષ-
 25 લક્ષ્મી વડે વટાશૂર્વક જોવાયેલા મુનિઓ અત્યંત આનંદ પામે છે ॥ ૩ ॥
 લોભરૂપી કૃશ્ને ડોહડી નાલવા માટે નદીના વેગ જેવા, લોકોત્તર ચરિત્રવાળા અને લોકોત્તમ (અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને ધર્મ) વસ્તુઓનાં તૃતીય એવા મુનિ ભગવંતો અમારા પાપોનો નાશ કરો ॥ ૪ ॥

एकान्ते रमते स्वैरं, मृगेण मनसा समम् ।
 मूलोत्तरगुण-ग्रामाऽऽरामेषु भगवान् मुनिः ॥ ५ ॥
 एकत्वं यदिदं साधौ, संविग्रे श्रुतपारगे ।
 तत्साक्षाद् दक्षिणावर्त्ते, शङ्खे सिद्ध-सरिज्जलम् ॥ ६ ॥
 एको न क्रोध-विधुरो, नैको मानं तनोति वा ।
 एको न दम्भ-संरम्भी, तृष्णा गुष्णाति नैककम् ॥ ७ ॥
 एकत्व-तत्त्व-निर्व्यूढ-सत्त्वां राजर्षि-कुञ्जराः ।
 ययुः प्रत्येकबुद्धाः श्रीनमि-प्रभृतयः शिवम् ॥ ८ ॥
 सर्वथा ज्ञात-तत्त्वानां, संदा संविग्न-चेतसाम् ।
 सतामेकाकिता सम्यक्, समतामृत-सारणिः ॥ ९ ॥
 ष्ववैदैदयुगीनौ तु, द्वौ द्वौ सद्वाटक-स्थितौ ।
 स्वार्थ-संसाधकौ स्यातां, व्रतिनौ वशिनौ यदि ॥ १० ॥
 च-संज्ञयेत्यवतर्क्यमैतिह्यं यद् द्वयोर्द्वयोः ।
 वचोवक्षोवपुर्वृत्त्या, वशिनोर्व्रतिनोः शिवम् ॥ ११ ॥

5

10

एकान्तमां मुनि भगवान् मूलोत्तर गुणना समूह रूप बगीचामां मनरूपी मृगनी साथे स्वेच्छापूर्वक 15
 श्रीडा करे छे ॥ ५ ॥

संविग्न अने श्रुतना पारगामी गीतार्थ साधुने विपे जे एकाकीपणं छे, ते साक्षात् दक्षिणावर्त्त
 शंखमां गंगा नदीना पाणी जेवुं छे । संविग्न अने गीतार्थ एवो एकाकी साधु क्रोध वडे विह्वल यतो नयी,
 मान करतो नयी, माया-कपट करतो नयी अने तृष्णा एने छंटती नयी ॥ ६-७ ॥

राजर्षिओमां श्रेष्ठ नमिराजर्षि वगैरे प्रत्येकबुद्धो एकत्व भावना वडे पोताना पराक्रमने खीलवीने 20
 मोक्षने पाय्या ॥ ८ ॥

सर्व प्रकारे जीवादि तत्त्वोने जाणनारा अने सदा वैराग्यवासित चित्तवाळा गीतार्थ साधुओतुं
 एकाकीपणं श्रेष्ठ समतारूपी अमृतनी नीक जेवुं छे ॥ ९ ॥

व्व अक्षरनी जेम संघाटक—वे वे साथे विचरनारा आ युगना साधुओ जो तेओ इन्द्रियो अने
 मनने वश करनारा होय तो ज स्वार्थने (स्वप्रयोजन मोक्षने) साधनारा थाय छे ॥ १० ॥

25

‘व्व’ संज्ञावडे ए गुरुपरंपरागत रहस्य अनुमित थाय छे के जितेंद्रिय एवा वे वे साधुओतुं
 परस्परना मन, वचन अने कायाना शुभ योगो वडे कल्याण थाय छे, परस्परना शुभयोगो परस्परने
 सहायक बने छे ॥ ११ ॥

નિઃશંક્યમ્વં અનયોર્વશિત્વાદુમયોરપિ ।

एकस्यापि सहस्रत्वं, दुरन्तमवशात्मनः ॥ १२ ॥

નેવવત્સમસંક્રોચ-વિસ્તાર-સ્વપ્ન-જાગ૨ો ।

द्वौ दर्शनाय कल्पेते, नैकः सम्पूर्णकृत्यकृत् ॥ १३ ॥

5

एको विडम्बनापात्रं, एकः स्वार्थाय न क्षमः ।

एकस्य नहि विधासो, लોકे लोकोत्तरेऽपि वा ॥ १४ ॥

ભાવના-ધ્યાન-નિર્ણીત-તત્ત્વ-સીનાન્તરાત્મનઃ ।

ऐक्यं न लक्ष-मघ्येऽपि, निर्ममस्य विनश्यति ॥ १५ ॥

સામ્યામૃતોર્મિ-નૃપ્તાનાં, સારાસાર-વિવેચિનામ્ ।

10

साधूनां भावशुद्धानां, स्वार्थेऽपि क्वाऽप्यवा शक्तिः ॥ १६ ॥

મનઃસ્વૈર્પ્યાન્નિશ્ચલ્લાનાં, વૃદ્ધાદિવદકર્મણામ્ ।

धृन्दृष्टीणामेकत्र, भावना-युक्ति-मण्डपः ॥ १७ ॥

इन्द्रियो अने मनने वश राखनारा होय ते बे साधुओमां पण एकत्व निःशंकपणे घटी शके छे, कारण के—यन्ने जितेभिद्वय होवायी एक ज विचारना होय छे, परन्तु इन्द्रियो अने मनने परवश बनेलो 15 एकपण होय तो पण ते दुःखदायक हजार जेओ छे ॥ १२ ॥

નેત્રની જેમ સંક્રોચ અને વિસ્તારમાં તથા ત્રિદ્રા અને જાગ૨િમાં સરલે સારહી સ્થિતિવાળાં બે સાધુઓ સમ્પૂર્ણ દર્શનને માટે સમર્થ બને છે, પરંતુ એકલો સાધુ સંપૂર્ણપણે કાર્ય કરી જરૂનો નથી । કારણ કે—એકલો માણસ વિડમ્બનાનું સ્થાન બને છે, એકલો માણસ સ્વાર્થસિદ્ધિ માટે પણ અસમર્થ બને છે, અને એકલા માણસનો લોકમાં તથા લોકોત્તર જૈન શાસનમાં પણ કોઈ વિશ્વાસ કરાતું નથી ॥ ૧૩-૧૪ ॥

J 20

ભાવના તથા ધ્યાન દ્વારા નિર્ણીત કરેલા તત્ત્વમાં લીન છે અન્તરાત્મા જેનો એવા અને મમતા વિનાના સાધુનું એવાકીપણું લાલ્ચ માણસોની અંદર રહેવા છતાં પણ નાશ પામતું નથી ॥ ૧૫ ॥

સામ્ય (સમતા) રૂપ અમૃતની ઊર્મિઓથી તૃપ્ત, સાર અને અસારનો વિવેક કરનારા અને નિર્મલ આશયવાળા સાધુઓ ધના હોય તો પણ તેમને પોતપોતાના કર્મમાં કોઈ પણ જાતનો હરકત આવતી નથી ॥ ૧૬ ॥

25

મનની સ્થિરતાવડે નિશ્ચલ અને વૃદ્ધ આદિની જેમ અકર્મ (અક્રિય, અનાયત્ર) એવા સાધુઓના સમૂહનો એકત્રવાસ એ માનનારૂપી લતાનો મંડપ છે ॥ ૧૭ ॥

૧. વિવેચિનામ્ હિ. ૨. સિદ્ધાના સ્વ. મ. ઘ. હિ. ૩. શિતિઃ ક. ।

• જ્યારે મન અચ્છાત્મવડે આત્મરમણતામાં સંવિશેષ પુષ્ટ થાય છે ત્યારે તે ભાવના નામનો યોગ કહેવાય છે ।

+ જ્યારે ચિત્ત શુદ્ધ વિષયને જ અવલંબીને સ્થિર રીપકની જેમ પ્રવ્રજમાન થઈ મુગ્ધ બોધવાળું બને છે ત્યારે

30 તે ધ્યાન નામનો યોગ કહેવાય છે ।

મનસા કર્મણા વાચા, ચિત્રાલિખિત-સૈન્યવત્ ।
 મુનીનાં નિર્વિકારાણાં, વહુત્વેઽપ્યરતિઃ કુતઃ ? ॥ ૧૮ ॥
 નિર્જીવેષ્વિવ ચૈતન્યં, સાહસં કાતરેષ્વિવ ।
 વહુષ્વપિ મુનીન્દ્રેષુ, કલહો ન મનાગપિ ॥ ૧૯ ॥
 પશ્વપૈરપિ યો ગ્લાનિં, મુગ્ધધીર્ગણયિષ્યતિ ।
 એકત્રાઽનન્તસિદ્ધેભ્યઃ, સ કથં સ્પૃહયિષ્યતિ ? ॥ ૨૦ ॥
 રાગાદ્યપાય-વિપમે, સન્માર્ગે ચરતાં સતામ્ ।
 રત્નત્રયજુષામૈક્યં, કુશલાય ન જાયતે ॥ ૨૧ ॥
 નૈકસ્ય સુકૃતોલ્લાસો, નૈકસ્યાર્થોઽપિ તાદૃશઃ ।
 નૈકસ્ય કામસમ્પ્રાપ્તિર્નૈકો મોક્ષાય કલ્પતે ॥ ૨૨ ॥
 શ્લેષ્મણે શર્કરાદાનં, સજ્જરે સ્નિગ્ધ-ભોજનમ્ ।
 એકાકિત્વમગીતાર્થે, યતાવશ્ચતિ નૌચિતીમ્ ॥ ૨૩ ॥
 એકશ્ચૌરાયતે પ્રાયઃ, શઙ્ક્યતે ધૂર્તવદ્ દ્વયમ્ ।
 ત્રયો રક્ષન્તિ વિશ્વાસં, વૃન્દં નરવરાયતે ॥ ૨૪ ॥

5

10

ચિત્રમાં ચિત્રેલા સૈન્યની જેમ મન, વચન અને કાયા વડે વિકાર બિનાના મુનિઓ ઘણા હોય તો 15 પળ તેમને અરતિ ક્યાંથી હોય ? ॥ ૧૮ ॥

નિર્જીવ પદાર્થોમાં જેમ ચૈતન્ય ન હોય, કાચરોમાં જેમ સાહસ ન હોય, તેમ મુનિવરો ઘણા હોય તો પળ તેઓમાં અલ્પ પળ કલહ હોતો નથી ॥ ૧૯ ॥

જે મૂઢબુદ્ધિ પાંચ છ સાધુઓની સાથે રહેવામાં પળ ગ્લાનિ (ખેદ) પામે છે, તે એક જ સ્થાનમાં રહેલા અનંત સિદ્ધોની સાથે રહેવાની સ્પૃહા શી રીતે કરી શકે ? ॥ ૨૦ ॥

20

રત્નત્રય ધારણ કરનાર મુનિઓને રાગાદિ શત્રુઓના અપાયોથી વિપમ એવા સન્માર્ગમાં એકલા ચાલવું એ કલ્યાણને માટે થતું નથી (વિપમ માર્ગમાં એકાકી જતાં રત્નો છંટાઈ જવાનો સંભવ છે) ॥ ૨૧ ॥

એકલાને ધર્મમાં ઉલ્લાસ થતો નથી, એકલાને અર્થ પળ તેવો પ્રાપ્ત થતો નથી, એકલાને કામની સંપ્રાપ્તિ થતી નથી અને એકલો મોક્ષ-માર્ગની આરાધના માટે સમર્થ બનતો નથી (એકલાથી ચાર પ્રકારના પુરુષાર્થોની સાધના દુઃશક્ય છે) ॥ ૨૨ ॥

25

જેમ કફના રોગમાં સાકર આપવી અને તાવમાં સ્નિગ્ધ ભોજન આપવું યોગ્ય નથી, તેમ અગીતાર્થ સાધુમાં એકાકિતા ઔચિત્યને પામતી નથી ॥ ૨૩ ॥

એકલાને વિષે પ્રાયઃ ચોરની કલ્પના થાય છે, વે માણસ સાથે હોય તો તેમનાં ઉપર 'ઠગ'ની શંકા કરાય છે, ત્રણ માણસ સાથે હોય તો તે વિશ્વાસનું પાત્ર બને છે અને ઘણાનો સમુદાય હોય તો તે રાજાની જેમ શોમે છે ॥ ૨૪ ॥

30

જિન-પ્રત્યેકવુદ્ધાદિ-દષ્ટાન્તાનૈકતાં શ્રયેત્ ।

ન ચર્મ-ચક્ષુષાં યુક્તં, સ્પર્દિતું જ્ઞાનદષ્ટિભિઃ ॥ ૨૫ ॥

ચાતુર્ગતિક-સંસારે, આમ્યતાં સર્વજન્મિનામ્ ।

પુણ્ય-પાપ-સહાયત્વાનૈકત્વં ઘટતેઽથવા ॥ ૨૬ ॥

5 સંજ્ઞા-કુલેષ્યા-વિકથાથર્ચિકા ઇવ ચાપલમ્ ।

યસ્યાઽન્તર્ધામ કુર્વન્તિ, સ એકાકી કથં ભવેત્ ? ॥ ૨૭ ॥

શાકિનીવદચિરતિ-સંજ્ઞાં નાટ્યપ્રિયા સદા ।

ગ્રાસાય યતતે યસ્ય, સ એકાકી કથં ભવેત્ ? ॥ ૨૮ ॥

પદ્માગ્રિવદસન્તુષ્ટં, યસ્યેન્દ્રિયકુટુમ્બકમ્ ।

10 દેહં દહત્યસન્દેહં, સ એકાકી કથં ભવેત્ ? ॥ ૨૯ ॥

દાયાદા ઇવ દુર્દાન્તાઃ, કષાયાઃ ક્ષણમપ્યહો ।

યદ્વિગ્રહં ન મુઞ્ચન્તિ, કથં તસ્યૈકતાસુખમ્ ? ॥ ૩૦ ॥

સ્વમનોવાક્તન્મુદ્યાનાઃ, કુપ્યાપારાઃ કુપુરવત્ ।

બ્રંશાય યસ્ય યસ્યન્તિ, કથં તસ્યૈકતાસુખમ્ ? ॥ ૩૧ ॥

15 'જિન, પ્રત્યેકવુદ્ધ વગેરે એકલા વિચરે છે,' એવા દર્શતયી बीजा મુનિઓ એકાકીપણાને આશ્રય

✓ ન કરવો જોઈએ; કારણ કે જ્ઞાનચક્ષુવાળાઓની સાથે ચર્મચક્ષુવાળાઓ સ્પર્ધા કરવી એ યોગ્ય નથી ॥ ૨૫ ॥

અથવા તો ચાર ગતિરૂપ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરનારા સર્વ પ્રાણીઓને પુણ્ય અને પાપ સાથે હોવાથી તેઓમાં એકલાપણું ઘટતું નથી ॥ ૨૬ ॥

ચોનટ કરનારી છીઓની જેમ આહારાદિ સંજ્ઞાઓ, કૃષ્ણલેપ્યા વગેરે દુષ્ટ લેપ્યાઓ અને જીનના

20 વગેરે નિરુપાઓ જેમના અનંત-કારણરૂપ ગૃહમાં ચપલતાને ઉત્પન્ન કરે છે તે એકાકી પદ્મ રીતિએ પદ્મ શકે ! ॥ ૨૭ ॥

ડાકળની જેમ અચિરતિ નામની નટડી જેને કોઠિઓ કરી જવા સદા મચલી હોય, તે એકાકી કેમ પદ્મ શકે ! ॥ ૨૮ ॥

✓ પંચાક્ષિની જેમ અસંતુષ્ટ એવું પાંચ હિન્દિયોરૂપી કુટુમ્બ જેના શરીરને બાક્યા કરે છે, તે એકાકી

25 સંદેહરહિતપણે કેમ રહી શકે ! ॥ ૨૯ ॥

સંતરિમાં મગ મગનારાં સર્ગાંવહલ્યાંઓ દુર્દાન્ત (દુઃખે કરીને દબાવી રાજાય તેવા) કરાવો ક્ષણ વાર પગ જેના શરીરને છોડતા નથી, તેને એકાકીરૂપાને મગ મગનારાં સર્ગાંવહલ્યાંઓ ॥ ૩૦ ॥

પદ્માચારી પુત્રની જેમ ॥

यस्य प्रमाद-मिथ्यात्व-रागाद्याश्छलवीक्षिणः ।
 कुप्रातिवेशिमकायन्ते, कथं तस्यैकतासुखम् ? ॥ ३२ ॥
 य एभिरुज्झितः सम्यक्, सजनेऽपि स एककः ।
 जनाऽऽपूर्णोऽपि नगरे, यथा वैदेशिकः पुमान् ॥ ३३ ॥
 एभिस्तु सहितो योगी, मुधैकाकित्वमश्रुते ।
 वण्ठः शठश्चरश्चौरः, किमु भ्राम्यति नैककः ? ॥ ३४ ॥
 क्षीरं क्षीरं नीरं नीरं, दीपो दीपं सुधा सुधाम् ।
 यथा सङ्गत्य लभते, तथैकत्वं मुनिर्मुनिम् ॥ ३५ ॥
 पुण्य-पाप-क्षयान्मुक्ते, केवले परमात्मनि ।
 अनाहारतया नित्यं, सत्यमैक्यं प्रतिष्ठितम् ॥ ३६ ॥
 यद्वा श्रुतेऽत्र नाऽनुज्ञा, निषेधो वाऽस्ति सर्वथा ।
 सम्यगाय-व्ययौ ज्ञात्वा, यतन्ते यति-सत्तमाः ॥ ३७ ॥
 हूयते न दीयते न, न तप्यते न जप्यते ।
 निष्क्रियैः साधुभिरहो साध्यते परमं पदम् ॥ ३८ ॥

5

10

छलने ज जोनारा प्रमाद, मिथ्यात्व अने रागादिक आन्तर शत्रुओ जेने दुष्ट पाडोशी जेवा 15
 थाय छे, तेने एकाकीपणानुं सुख शी रीते होय ? ॥ ३२ ॥

जेम मनुष्यथी भरपूर एवा नगरमां पण परदेशी माणस (कोईनी साथे संबंधवाळो नहीं होवाथी)
 एकलो ज कहेवाय छे, तेम जे पुरुष उपर कहेला दोषोथी रहित होय तो, ते जनसमूहमां रह्यो होय
 तो पण एकाकी ज छे । परंतु आ सर्व-संज्ञा, दुष्ट लेख्या, विकथा, इन्द्रिय, कपाय, दुष्टयोग, मिथ्यात्व अने
 रागादिथी सहित एवा योगीनुं एकाकीपणुं फोगट छे । वंठ, धूर्त, गुप्तचर के चोर ए शुं एकलो नथी 20
 भमतो ? ॥ ३३-३४ ॥

दूध-दूध, पाणी-पाणी, दीप-दीप अने अमृत-अमृतनी जेम मुनि-मुनि पण साथे मळीने एकताने
 पामे छे ॥ ३५ ॥

पुण्य पापनो क्षय थवाथी मुक्त अने केवल एवा परमात्माने विषे अनाहारपणा वडे सदा साचुं
 एकाकीपणुं प्रतिष्ठित छे ॥ ३६ ॥

अथवा तो अहीं श्री जिनवचनने विषे एकांते विधि के निषेध नथी, तेथी श्रेष्ठ मुनिओ सारी रीते 25
 लाभालाभने जाणीने प्रवर्ते छे ॥ ३७ ॥

शैलीशीगत निष्क्रिय साधुओ वडे होम करातो नथी, दान देवातुं नथी, तप तपातो नथी अने
 जप जपातो नथी, छातां पण परमपद सहाय छे ते आश्चर्य्य छे ॥ ३८ ॥

હ્રૂ-ગીતૈરપિ સુધા-રસમન્દાર-સૌરભેઃ ।

દિવ્યતત્ત્વ-મુલ્કસ્પર્શઃ, સુરીરૂપેર્ન યે હતાઃ ॥ ૩૯ ॥

તત્ કિં તે તરવો યદ્વા, શિશ્વો યદિ વા મૃગાઃ ?

ન તે ન તે ન તે કિન્તુ, મુનયસ્તે નિરજ્ઞનાઃ ॥ ૪૦ ॥

‘ળં’-કારોઽયં મળત્યેવં, ત્રિરેલો તિન્દુ-શેલરઃ ।

ગુપ્તિત્રયે લઘ્વરેલાઃ સદ્વૃત્તાઃ સ્પુર્મહર્ષયઃ ॥ ૪૧ ॥

નવમેદ-જીવરક્ષા-સુધાકુણ્ડ-સમાકૃતિઃ ।

દત્તાં નવાક્ષરીયં મે, ધર્મે ભાવં નવં નવમ્ ॥ ૪૨ ॥

इति पञ्चमः प्रकाशः समाप्तः ।

10

[પઠઃ પ્રકાશઃ]

एष पञ्च-नमस्कारः, सर्व-पाप-प्रणाशनः ।

मङ्गलानां च सर्वेषां, मुख्यं भवति मङ्गलम् ॥ १ ॥

समिति-प्रपतः सम्पत्, गुपति-त्रय-पवित्रितः ।

अमुं पञ्च-नमस्कारं, यः स्मरत्युपवैणवम् ॥ २ ॥

15

હ્રૂ નામના ગન્ધર્વોના મનોહર ગાયનો, અમૃતરસ, વલ્લ્પવૃક્ષના પુષ્પોની સુગંધ, દિવ્યશાખાનો સુલકારક સ્પર્શ અને દેવાંગનાઓના રૂપો વડે પણ જેઓ આકર્ષાતા નથી, તેઓ શુ વૃક્ષો છે ! વાલ્કનો છે ? કે શુ હરણીયા છે ? ના ! ના ! ના ! તેઓ વૃક્ષ, વાલ્ક કે શુગલાં નથી; પરંતુ તેઓ તો નિરંજન મુનિઓ છે ॥ ૩૯-૪૦ ॥

20

પાંચાર વ્રણ રેલાવાલ્લો અને માથે અનુસ્વારવાલ્લો છે, તે અહીં એમ જણાવે છે કે ત્રણ ગુપ્તિના પાલનના રેલાને (પરાકાષ્ટાને) પામેલા મહામુનિઓ સૌર્ણ સદાચારી હોય છે ॥ ૪૧ ॥

નવ પ્રકારની જીવરક્ષારૂપ સુધાકુંડ સમાન આહુતિવાલી ‘નવો લોખં સખ્યસાદ્ગુણં ।’ એ નવાક્ષરી મને ધર્મને લિપે નવો માત્ર આપો ॥ ૪૨ ॥

छट्टो प्रकाश

આ પંચપરમેષ્ઠી નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરનાર છે અને સર્વ મંગલોળા છેટ મંગલ છે ॥ ૧ ॥

25

સમ્પત્ પ્રકારે પાંચ સમિતિને લિપે પ્રચનવાલ્લો અને ત્રણ ગુપ્તિથી પવિત્ર થયેલો જે આત્મા આ પંચ-પરમેષ્ઠિ-નમસ્કારાતું ત્રિવાલ ધ્યાન કરે છે, તેને શત્રુ મિત્રરૂપ થાય છે, વિષ પણ અમૃતરૂપ બને છે,

● उपवैणव—त्रिवन्धमित्यर्थः ।

શત્રુમિત્રાયતે ચિત્રં, વિપમપ્યમૃતાયતે ।
 અશરણ્યાઽપ્યરણ્યાની, તસ્ય વાસગૃહાયતે ॥ ૩ ॥
 ગ્રહાઃ સાનુગ્રહાસ્તસ્ય, તસ્કરાથ્ય યશસ્કરાઃ ।
 સમસ્તં દુર્નિમિત્તાદ્યમપિ સ્વસ્તિ ફલેગ્રહિઃ ॥ ૪ ॥
 ન મન્ત્ર-તન્ત્ર-યન્ત્રાદ્યાસ્તં પ્રતિ પ્રભવિષ્ણવઃ ।
 સર્વાપિ શાકિની દ્રોહ-જનની જનની ઇવ ॥ ૫ ॥
 વ્યાલાસ્તસ્ય મૃણાલન્તિ, ગુહ્યાપુહ્નન્તિ વહ્નયઃ ।
 મૃગેન્દ્રા મૃગધૃત્તન્તિ, મૃગન્તિ ચ મતઙ્ગજાઃ ॥ ૬ ॥
 તસ્ય રક્ષોઽપિ રક્ષાયૈ, ભૂતવર્ગોઽપિ ભૂતયે ।
 પ્રેતોઽપિ પ્રીતયે પ્રાયશ્ચેટત્વાયૈવ ચેટકઃ ॥ ૭ ॥
 ધનાય તસ્ય પ્રધનં, રોગો ભોગાય જાયતે ।
 વિપત્તિરપિ સમ્પત્યૈ, સર્વં દુઃખં સુખાયતે ॥ ૮ ॥
 વન્ધનૈર્મુચ્યતે સર્વેઃ સર્પેશ્વન્દનવજ્રનઃ ।
 શ્રુત્વા ધીરં ધ્વનિં પશ્ચ-નમસ્કાર-ગરુત્મતઃ ॥ ૯ ॥
 જલ-સ્થલ-શ્મશાનાદિ-દુર્ગેશ્વન્યેષ્વપિ ધ્રુવમ્ ।
 નમસ્કારૈકચિત્તાનામપાયાઃ પ્રોત્સવા ઇવ ॥ ૧૦ ॥

5

10

15

શરણરહિત મોટું જંગલ પળ રહેવા લાયક ઘર જેવું બની જાય છે, સર્વે પ્રહો તેને અનુકૂળ થઈ જાય છે, ચોરો યશ આપનારા થાય છે, અનિષ્ટસૂચક સર્વ અપશકુનાદિ પળ શુભ ફળને આપનારા થાય છે, વીજાણ પ્રયોગ કરેલા મંત્ર, તંત્ર અને યંત્રાદિક તેનો પરાભવ કરી શકતા નથી, સર્વ પ્રકારની શાકિનીઓ પળ માતાની જેમ રક્ષણ કરનારી થાય છે, સર્પો તેની પાસે કમલના નાલ જેવા થઈ જાય છે, અગ્નિ ચળોટીના ઢગલારૂપ થાય છે, સિંહો શિયાલ જેવા થાય છે, હાથીઓ હરણ જેવા થાય છે, રાક્ષસ પળ તેનું રક્ષણ કરે છે, ભૂતોનો સમૂહ પળ તેની ભૂતિ (આવાહી) ને માટે થાય છે, પ્રેત પળ પ્રાયઃ કરીને તેને પ્રીતિ કરનારો થાય છે, ચેટક (વ્યંતર) પળ તેનો ચેટ (દાસ) બની જાય છે, યુદ્ધ તેને લાભ આપનારું થાય છે, રોગો તેને ભોગ અપનારા થાય છે, વિપત્તિ પળ તેને સંપત્તિને માટે થાય છે અને સર્વ પ્રકારનું દુઃખ તેને સુખ આપનારું થાય છે ॥ ૨ થી ૮ ॥

25

પંચનમસ્કારરૂપ ગરુડનો ગંભીર ધ્વનિ સાંભળતાં જ સર્પોથી ચન્દનવૃક્ષની જેમ પુરુષ સર્વ વન્ધનોથી મુક્ત થાય છે ॥ ૯ ॥

જેઓનું ચિત્ત નમસ્કારમાં એકાગ્ર છે, તેઓને જલ, સ્થલ, શ્મશાન, પર્વત, દુર્ગ અને તેવા વીજા પળ સ્થાનોમાં પ્રાપ્ત થતાં કયો અવધ્યમેવ મહોત્સવરૂપ બની જાય છે ॥ ૧૦ ॥

હૃદ-ગતૈરપિ સુધા-રસમન્દાર-સૌરભેઃ ।
 દિવ્યતલ્પ-સુલ્પસ્પર્શઃ, સુરીરૂપેર્ન યે હતાઃ ॥ ૩૯ ॥
 તત્ કિં તે તરવો યદ્વા, શિશ્વો યદિ ધા મૃગાઃ ?
 ન તે ન તે ન તે કિન્તુ, મુનયસ્તે નિરઙ્ગનાઃ ॥ ૪૦ ॥
 ‘ળ’-કારોઽયં મળત્યેવં, ત્રિરેસો વિન્દુ-શેષરઃ ।
 ગુપ્તિત્રયે લબ્ધરેલાઃ સદ્વૃત્તાઃ સ્યુર્મહર્ષયઃ ॥ ૪૧ ॥
 નવભેદ-જીવરક્ષા-સુધાકુણ્ડ-સમાકૃતિઃ ।
 દત્તાં નવાક્ષરીયં મે, ધર્મે ભાવં નવં નવમ્ ॥ ૪૨ ॥
 इति पञ्चमः प्रकाशः समाप्तः ।

10

[પઠઃ પ્રકાશઃ]

एष पञ्च-नमस्कारः, सर्व-पाप-प्रणाशनः ।
 मङ्गलानां च सर्वेषां, मुख्यं भवति मङ्गलम् ॥ १ ॥
 समिति-प्रयत्तः सम्पद्, गुप्तित्रय-पवित्रितः ।
 अमुं पञ्च-नमस्कारं, यः स्मरत्युपवर्षणवम् ॥ २ ॥

15 હૃદ નામના ગન્ધર્વોના મનોહર ગાયનો, અમૃતરસ, કલ્પવૃક્ષના પુષ્પોની સુગંધ, દિવ્યશ્યામો
 સુલ્પકારક સ્પર્શ અને દેવાંગનાઓના રૂપો વડે પણ જેઓ આકર્ષાતા નથી, તેઓ શું વૃક્ષો છે ! બાલ્યો
 છે ? કે શુ હરણીયાં છે ? ના ! ના ! ના ! તેઓ વૃક્ષ, બાલક કે મૃગલાં નથી; પરન્તુ તેઓ તો નિર્જન
 મુનિઓ છે ॥ ૩૯-૪૦ ॥

20 ઈકાર ત્રણ રેલાવાલો અને માથે અનુસ્વારવાલો છે, તે અહીં એમ જણાવે છે કે ત્રણ ગુપ્તિના
 પાલનમાં રેલાને (પરાક્રાંતાને) પામેલા મહામુનિઓ સર્વ સદાચારી હોય છે ॥ ૪૧ ॥

નવ પ્રકારની જીવરક્ષારૂપ સુધાકુણ્ડ સમાન આહુતિવાલી ‘નમો લોપ સત્યસાદૃશ’ । ‘નવાક્ષરી
 મને ધર્મને વિષે નવો ભાવ આપો ॥ ૪૨ ॥

છઠ્ઠો પ્રકાશ

આ પચ્ચરમેષી નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરનાર છે અને સર્વ મંગલોમાં શ્રેષ્ઠ મંગલ છે ॥ ૧ ॥

૨૨ સમ્પદ પ્રકારે પાંચ સમિતિને વિષે પ્રયત્નવાલો અને ત્રણ ગુપ્તિથી પવિત્ર થયેલો જે આત્મા આ
 પંચ-પરમેષ્ઠિ-નમસ્કારાતું ત્રિજાલ ધ્યાન કરે છે, તેને શત્રુ મિત્રરૂપ થાય છે, વિષ પણ અપૂતરૂપ બને છે,

શત્રુર્મિત્રાયતે ચિત્રં, વિપમપ્યમૃતાયતે ।
 અશરણ્યાઽપ્યરણ્યાની, તસ્ય વાસગૃહાયતે ॥ ૩ ॥
 ગ્રહાઃ સાનુગ્રહાસ્તસ્ય, તસ્કરાથ્ય યશસ્કરાઃ ।
 સમસ્તં દુર્નિમિત્તાદ્યમપિ સ્વસ્તિ ફલેગ્રહિઃ ॥ ૪ ॥
 ન મન્ત્ર-તન્ત્ર-યન્ત્રાદ્યાસ્તં પ્રતિ પ્રભવિષ્ણવઃ ।
 સર્વાપિ શાકિની દ્રોહ-જનની જનની ઇવ ॥ ૫ ॥
 વ્યાલાસ્તસ્ય મૃણાલન્તિ, ગુહ્યાપુહ્નન્તિ વહ્નયઃ ।
 મૃગેન્દ્રા મૃગધૃત્તન્તિ, મૃગન્તિ ચ મતઙ્ગજાઃ ॥ ૬ ॥
 તસ્ય રક્ષોઽપિ રક્ષાયૈ, ભૂતવર્ગોઽપિ ભૂતયે ।
 પ્રેતોઽપિ પ્રીતયે પ્રાયશ્ચેદત્વાયૈવ ચેટકઃ ॥ ૭ ॥
 ધનાય તસ્ય પ્રથનં, રોગો મોગાય જાયતે ।
 વિપત્તિરપિ સમ્પત્ત્યૈ, સર્વં દુઃખં સુખાયતે ॥ ૮ ॥
 વન્ધનૈર્મુચ્યતે સર્વૈઃ સર્પૈશ્ચન્દનવજ્રનઃ ।
 શ્રુત્વા ધીરં ધ્વનિં પશ્ચ-નમસ્કાર-ગરુત્મતઃ ॥ ૯ ॥
 જલ-સ્થલ-શ્મશાનાદ્રિ-દુર્ગેષ્વન્યેષ્વપિ ધ્રુવમ્ ।
 નમસ્કારૈકચિત્તાનામપાયાઃ પ્રોત્સવા ઇવ ॥ ૧૦ ॥

5

10

15

શરણરહિત મોટું જંગલ પળ રહેવા લાયક ઘર જેવું બની જાય છે, સર્વે પ્રહો તેને અનુકૂળ થઈ જાય છે, ચોરો યશ આપનારા થાય છે, અનિષ્ટસૂચક સર્વ અપશકુનાદિ પળ શુભ ફળને આપનારા થાય છે, વીજા પ્રયોગ કરેલા મંત્ર, તંત્ર અને યંત્રાદિક તેનો પરામભવ કરી શકતા નથી, સર્વ પ્રકારની શાકિનીઓ પળ માતાની જેમ રક્ષણ કરનારી થાય છે, સર્પો તેની પાસે કમલના નાલ જેવા થઈ જાય છે, અગ્નિ ચળોઠીના ઢગલારૂપ થાય છે, સિંહો શિયાલ જેવા થાય છે, હાથીઓ હરણ જેવા થાય છે, રાક્ષસ પળ તેનું રક્ષણ કરે છે, ભૂતોનો સમૂહ પળ તેની ભૂતિ (આવાદી) ને માટે થાય છે, પ્રેત પળ પ્રાયઃ કરીને તેને પ્રીતિ કરનારો થાય છે, ચેટક (વ્યંતર) પળ તેનો ચેટ (દાસ) બની જાય છે, યુદ્ધ તેને લાભ આપનારું થાય છે, રોગો તેને મોગ અપનારા થાય છે, વિપત્તિ પળ તેને સંપત્તિને માટે થાય છે અને સર્વ પ્રકારનું દુઃખ તેને સુખ આપનારું થાય છે ॥ ૨ થી ૮ ॥

25

પંચનમસ્કારરૂપ ગરુડનો ગંભીર ધ્વનિ સાંભળતાં જ સર્પોથી ચન્દનવૃક્ષની જેમ પુરુષ સર્વ વન્ધનોથી મુક્ત થાય છે ॥ ૯ ॥

જેઓનું ચિત્ત નમસ્કારમાં એકાગ્ર છે, તેઓને જલ, સ્થલ, શ્મશાન, પર્વત, દુર્ગ અને તેવા વીજા પળ સ્થાનોમાં પ્રાપ્ત થતાં કાષ્ટો અવશ્યમેવ મહોત્સવરૂપ બની જાય છે ॥ ૧૦ ॥

પુણ્યાનુવંધિપુણ્યો યઃ, પરમેષ્ઠિ-નમસ્કૃતિય્ ।

યથાવિધિ ધ્યાયતિ સઃ, સ્યાન્ન તિર્યક્ ન નારકઃ ॥ ૧૧ ॥

ચક્રિ-વિષ્ણુ-પ્રતિવિષ્ણુ-ત્રલાઈર્ધર્થ-સમ્પદઃ ।

નમસ્કાર-પ્રમાવાન્ધેસ્તટ-મુક્તાદિ-સન્નિમાઃ ॥ ૧૨ ॥

વચ્ચ-વિદેષણ-ક્ષોભ-સ્તમ્ભ-મોહાદિ-કર્મસુ ।

યથાવિધિ પ્રયુક્તોઽયં, મન્ત્રઃ સિદ્ધિં પ્રયચ્છતિ ॥ ૧૩ ॥

ઉચ્છેદં પરિધાનાં, નિમેષાદ્ધાત્ કરોત્પસી ।

હુદ્રાત્મનાં પરાશ્રુતિ-વેધં ચ વિધિના સ્મૃતઃ ॥ ૧૪ ॥

ભૂર્ધ્રુવઃસ્વત્ત્રયીરક્તે, યઃ કોપ્યતિશયઃ કિલ ।

દ્રુષ્ય-ક્ષેત્ર-કાલ-ભાવાઽપેક્ષયા ચિત્રકારકઃ ॥ ૧૫ ॥

કચિત્ કથ્યન્નિત્ કસ્યાપિ, શ્રૂયતે દૃશ્યતેઽન્નિનઃ ।

સ સર્વોઽપિ નમસ્કારાઽઽરાધ-માહાત્મ્યસમ્ભવઃ ॥ ૧૬ ॥

તિર્યગ્લોકે ચન્દ્રમુખ્યાઃ, પાતાલે ચમરાદયઃ ।

સૌધર્માદિપુ શ્વક્રાઘાસ્તદગ્રેઽપિ ચ યે મુરાઃ ॥ ૧૭ ॥

તેષાં સર્વાઃ શ્રિયઃ પશ્ચ-પરમેષ્ઠિ-મરુત્તરોઃ ।

અંકુરા વા પહ્લવા વા, કલિકા વા સુમાનિ વા ॥ ૧૮ ॥

પુણ્યાનુવંધિ પુણ્યવાલો જે પુરુષ વિશિષ્ટૃર્વંક પંચપરમેષ્ઠી-નમસ્કારનું ધ્યાન કરે છે, તે તિર્યક્ કે નારકા ધનો નથી ॥ ૧૧ ॥

ચરતર્તી, વાસુદેવ, પ્રતિવાસુદેવ અને વલ્લભેવ વગેરેના દેશ્વર્થની સંપદાઓ નમસ્કારના પ્રભાવરૂપી 20 સમુદ્રના કિનારે રહેલા મુક્તાકલ (મોતી) વગેરે સમાન છે ॥ ૧૨ ॥

વિશિષ્ટૃર્વંક પ્રયોગ કરાયેલ આ મંત્ર વશીકરણ, વિદેષણ, ક્ષોભ, સ્તંભન અને મોહન વગેરે વાપર્યા સિદ્ધિને આપનારો પાથ છે ॥ ૧૩ ॥

વિશિષ્ટૃર્વંક સ્મરણ કરેલો આ મંત્ર અર્ધનિમેષમાત્રમા જ પરપ્રયુક્ત મલિન વિદ્યાઓનું ઉચ્છેદન કરે છે અને હુદ્ર જીવોએ કરેલ રૂપાદિકના પરાવર્તનને (?) વિંધી-વિલેસી નાંખે છે ॥ ૧૪ ॥

૫૫ સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલ એ ત્રણ મુલનરૂપી યામળટપને વિષે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને માત્રને આશ્રયીને જે કોઈ પણ આશ્વર્થકારક અતિશય કોઈ પણ સ્થળે, કોઈ પણ પ્રકારે, કોઈ પણ પ્રાણીને થયેલો જોવામાં કે સાંભળવામાં આવે છે, તે સર્વ નમસ્કારમંત્રની આરાધનાના પ્રમાણથી જ उत्पन्न થયો છે, એમ જાણવું ॥ ૧૫-૧૬ ॥

૩૦ નિર્યગ્લોરમાં જે ચન્દ્રપ્રમુખ ય્યોતિષ દેવતાઓ છે, પાતાલ લોરમાં ચમર વગેરે ઇન્દ્રો છે, કુર્ધ્વલોરમાં સૌધર્માદિદેવલોકને વિષે જે શક્ત વગેરે ઇન્દ્રો છે અને તેની ઉપર પણ જે અદ્વિત વગેરે દેવતાઓ છે, તેઓની સર્વસમૃદ્ધિઓ પંચપરમેષ્ઠિરૂપ વાસુદેવના અંકુરા, પહ્લવો, વલ્લીઓ કે પુષ્પ સમાન છે ॥ ૧૭-૧૮ ॥

તે ગતાસ્તે ગમિષ્યન્તિ, તે ગચ્છન્તિ પરમ્પદમ્ ।
 આરુઢા નિરપાયં યે, નમસ્કાર-મહારથમ્ ॥ ૧૯ ॥
 યદિ તાવદસૌ મન્ત્રઃ, શિવં દત્તે સુદુર્લભમ્ ।
 તતસ્તદનુપદ્ધોત્યે, ગણના કા ફલાન્તરે ॥ ૨૦ ॥
 જપન્તિ યે નમસ્કાર-લક્ષં પૂર્ણં ત્રિશુદ્ધિતઃ ।
 જિનસંઘ-પૂંજિભિસ્તૈસ્તીર્થકૃત્કર્મ વધ્યતે ॥ ૨૧ ॥
 કિં તપઃ-શ્રુત-ચારિત્રૈઃ, ચિરમાચરિતૈરપિ ।
 સઘે ! યદિ નમસ્કારે, મનો લેલીયતે ન તે ? ॥ ૨૨ ॥
 યોઽસંઘ્ય-દુઃસ્વપ્ન-કારણ-સ્મૃતિઃ
 યં ઐહિકામુષ્મિક-સૌઘ્ય-કામધુક્ ।
 યો દુષ્પમાયામપિ કલ્પપાદપો,
 મન્ત્રાધિરાજઃ સ કથં ન જપ્યતે ? ॥ ૨૩ ॥
 ન યદીપેન દૂર્યેણ, ચન્દ્રેણાપ્યપરેણ વા ।
 તમસ્તદપિ નિર્નામ, સ્યાન્નમસ્કાર-તેજસા ॥ ૨૪ ॥

5

10

✓ જેઓ અપાયરહિત એવા નમસ્કારરૂપ મહારથમાં આરુઢ થયા, તેઓ પરમપદને પામ્યા છે, પામે 15 છે અને પામશે ॥ ૧૯ ॥

✓ જો આ મંત્ર અત્યન્ત દુર્લભ એવા પરમપદને પણ આપે છે, તો તેની પૂર્વમાં પ્રાપ્ત થતાં આનુષંગિક એવાં વીજાં ફલોની ગણતરી શી ? ॥ ૨૦ ॥

શ્રી જિનેશ્વર દેવ અને શ્રી સંઘને પૂજનારા જે ભવ્યાત્માઓ ત્રિકરણ શુદ્ધિ વડે એક લાખ નવકારનો જાપ કરે છે તેઓ તીર્થંકરનામકર્મ ઉપાર્જન કરે છે ॥ ૨૧ ॥

20

✓ હે મિત્ર ! જો તારું મન નમસ્કારનું ધ્યાન કરવામાં લયલીન નથી થતું, તો ચિરકાલ સુધી આચરણ કરેલા તપ, શ્રુત અને ચારિત્રની ક્રિયાઓનું શું ફલ ? ॥ ૨૨ ॥

✓ જેની સ્મૃતિ અસંઘ્ય દુઃખોના ક્ષયનું કારણ ગણાય છે, જે આ લોક અને પરલોકનાં સુખ આપવામાં કામધેનુ સમાન છે અને જે દુઃખ કાલમાં પણ કલ્પવૃક્ષ સમાન છે તે મન્ત્રાધિરાજ કેમ ન જપાય ? ॥ ૨૩ ॥

25

✓ જે અંધકાર દીવાથી, સૂર્યથી, ચન્દ્રથી કે વીજા કોઈ પણ તેજથી નાશ નથી પામતો, તે (મોહરૂપ) અંધકાર પણ નમસ્કારના તેજ વડે નામશેષ થઈ જાય છે ॥ ૨૪ ॥

કૃષ્ણ-શામ્વાદિવદ્ ભાવ-નમસ્કાર-પરો મવ ।

મા વીર-પાલક-ન્યાયાત્, મુઘાઽઽત્માનં વિદમ્ભવ્ય ॥ ૨૫ ॥

યથા નક્ષત્રમાલાયાં, સ્વામી પીયૂષદીધિતિઃ ।

તથા ભાવ-નમસ્કારઃ, સર્વેભ્યાં પુણ્યસંહતી ॥ ૨૬ ॥

જીવેનાકૃતકૃત્યાનિ, વિના ભાવનમસ્કૃતિષ્ ।

શૃદ્ધીતાનિ વિમુક્તાનિ, દ્રવ્યલિદ્ધાન્યનન્તશઃ ॥ ૨૭ ॥

અટાવટૌ ઇત્યાન્યદસહસ્રાણ્યટકોટયઃ ।

વિધિષ્યાતા નમસ્કારાઃ, સિદ્ધયેઽન્તર્ભવત્રયમ્ ॥ ૨૮ ॥

ધર્મશાન્ધવ ! નિશ્ચય પુનરુત્તમ ત્વમર્ચસે ।

સંસારાર્ણવ-મોહિત્યે માઽઽ મન્ત્રે સ્થયો મવ ॥ ૨૯ ॥

અવશ્યં યદસૌ ભાવ-નમસ્કારઃ પરં મહઃ ।

સ્વર્ગાપવર્ગ-સન્માર્ગો, દુર્ગતિ-પ્રલયાનિલઃ ॥ ૩૦ ॥

શિવતાતિઃ સદા સમ્યક્, પઠિતો ગુણિતઃ શ્રુતઃ ।

સમનુપ્રેક્ષિતો ભવ્યૈર્વિદિષ્યાઽઽપ્રાધના-ક્ષણે ॥ ૩૧ ॥

- 15 હે આત્મનૃ ! તું કૃષ્ણ અને શામ્બ વગેરેની જેમ ભાવનમસ્કાર કરવામાં તત્પર થા, પણ કૃષ્ણના સેવક ધીરા સાહ્યવી અને કૃષ્ણના અભ્ય પુત્ર પાલક વગેરેની જેમ દ્રવ્યનમસ્કાર કરી પોગટ આત્માને વિઠંબના ન પમાડ ॥ ૨૫ ॥

✓ જેમ નક્ષત્રોના સમુદાયનો સ્વામી ચન્દ્ર છે, તેમ સર્વ પુણ્યસમૂહનો સ્વામી ભાવનમસ્કાર છે ॥ ૨૬ ॥

આ જીવે અનન્તીવાર દ્રવ્યલિંગો (સાધુલેખ) પ્રદાન કર્યા છે અને છોટ્યા છે પણ ભાવનમસ્કારની

- 16 પ્રાપ્તિ વિના તે સર્વ મોક્ષરૂપી કાર્ય સાધવામાં નિષ્ફલ નિવડ્યા છે ॥ ૨૭ ॥

શાસ્ત્રોત વિધિપૂર્વક નમસ્કારમન્ત્રનો આઠ કરોડ, આઠ હજાર, આઠ સો અને આઠ વાર જાપ કર્યો હોય તો તે માત્ર ત્રણ જ ભવની અદર મોક્ષ આપે છે ॥ ૨૮ ॥

હે ધર્મવન્ધુ ! સરલ ભાવે ફરીથી તને પ્રાર્થના કરું છું કે સંસાર-સમુદ્રમાં જહાજ સમાન આ નમસ્કાર મંત્ર ગણરામ તું પ્રમાદી ન થા ॥ ૨૯ ॥

- 25 નક્કી આ ભાવનમસ્કાર ઉત્કૃષ્ટ-સર્વોત્તમ તેજ છે, સ્વર્ગ અને મોક્ષનો સાચો માર્ગ છે, તથા દુર્ગતિનો નાશ કરવામાં પ્રલયકાળના પવન સમ્મન છે ॥ ૩૦ ॥

મોક્ષની સોપાનપંક્તિ સમાન આ ભાવનમસ્કાર મળ્યો વડે સદા પઠન કરાવો છે, ગણાવો છે, સંમંજાવો અને વિચિત્રિત કરાવો છે; તેમાં પણ અતિમ મરણકાલીન આરાધનાની ક્ષણે તે વિશેષે કરીને પઠન, ગુણન, શ્રવણ અને ચિંતન કરાવો છે ॥ ૩૧ ॥

પ્રદીપ્તે ભવને યદ્વચ્છેપં મુક્ત્વા ગૃહી સુધીઃ ।
 ગૃહ્ણાત્યેકં મહારત્નમાપન્નિસ્તારણ-ક્ષમમ્ ॥ ૩૨ ॥
 આકાલિક-રણોત્પાતે, યથા કોડપિ મહામટઃ ।
 અમોઘમસ્ત્રમાદત્તે, સારં દમ્ભોલિ-દણ્ડવત્ ॥ ૩૩ ॥
 ૫
 એવં નાશક્ષણે સર્વ-શ્રુતસ્કન્ધસ્ય ચિન્તને ।
 પ્રાયેણ ન ક્ષમો જીવસ્તસ્માત્તદ્રત-માનસઃ ॥ ૩૪ ॥
 દ્વાદશાઙ્ગોપનિપદં, પરમેષ્ઠિ-નમસ્કૃતિમ્ ।
 ધીરધીઃ સહસ્રલેશ્યઃ, કોડપિ સ્મરતિ સાત્ત્વિકઃ ॥ ૩૫ ॥
 સમુદ્રાદિવ પીયૂષં, ચન્દનં મલયાદિવ ।
 નવનીતં યથા દમ્ભો, વજ્રં વા રોહણાદિવ ॥ ૩૬ ॥
 ૧૦
 આગમાદુદ્ઘૃતં સર્વ-સારં કલ્યાણસેવધિમ્ ।
 પરમેષ્ઠિ-નમસ્કારં, ધન્યાઃ કેચિદુપાસતે ॥ ૩૭ ॥
 સંવિગ્ર-માનસાઃ સ્પષ્ટ-ગમ્भीર-મધુર-સ્વરાઃ ।
 યોગમુદ્રાધર-કરાઃ, શુચયઃ કમલાસનાઃ ॥ ૩૮ ॥
 ઉચ્ચરેયુઃ સ્વયં સમ્યક્, પૂર્ણાં પશ્ચ-નમસ્કૃતિમ્ ।
 ૧૫
 ઉત્સર્ગતો વિધિરયં, ગ્લાન્યાંઽઞ્જૈતે ન ચેત્ક્ષમાઃ ॥ ૩૯ ॥

જેમ ઘરમાં આગ લાગે ત્યારે બુદ્ધિશાળી ઘરનો માલિક વીજી વધી વસ્તુ મૂકી દેને આપત્તિ-
 સમયે રક્ષણ કરવામાં સમર્થ એવા એક સારભૂત મહાકિંમતી રત્નને જ ગ્રહણ કરે છે, અથવા કોઈ મોટો
 સુખટ અકાલે પ્રાપ્ત થયેલા રણસંપ્રામમાં વજ્રદંડ સમાન સારભૂત અમોઘ શસ્ત્રને જ ધારણ કરે છે, એ જ પ્રમાણે
 મરણસમયે કે જ્યારે પ્રાયઃ સર્વ શ્રુતસ્કંધતું (સર્વ શાસ્ત્રોતું) ચિંતવન કરી શકાતું નથી, ત્યારે ધીર બુદ્ધિવાળો 20
 અને વિશુદ્ધિમાન શુભ લેશ્યાવાળો કોઈક સાત્ત્વિક જીવ દ્વાદશાંગીના સારભૂત આ પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કારતું
 જ એકાગ્રચિત્તે સ્મરણ કરે છે ॥ ૩૨-૩૩-૩૪-૩૫ ॥

સમુદ્રમાંથી અમૃતની જેમ, મલયાચલ પર્વતમાંથી ચંદનની જેમ, દહીંમાંથી માલખણની જેમ અને
 રોહણાચલ પર્વતમાંથી વજ્રરત્નની જેમ, આગમમાંથી ઉદ્ધરેલા સર્વશ્રુતના સારભૂત અને કલ્યાણના જ્ઞાના
 સમાન આ પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કારનું કોઈક ધન્ય પુરુષો જ મનન-ચિંતવન કરે છે ॥ ૩૬-૩૭ ॥ 25

શરીરથી પવિત્ર વર્તીને, પદ્માસને વેસીને, હાથ વડે યોગમુદ્રા ધારણ કરીને અને સંવેગ (મોક્ષની
 અમિલાપા) યુક્ત મનવાળા ભવ્ય પ્રાણીએ સ્પષ્ટ, ગંભીર અને મધુર સ્વરે સંપૂર્ણ પંચનમસ્કારનો ઉચ્ચાર
 કરવો । આ વિધિ ઉત્સર્ગથી જાણવો ॥ ૩૮-૩૯ ॥

‘અસિઆડસે’તિ મન્ત્રં, તન્નામાર્યશ્વરાહ્નિત્વમ્ ।
 સ્મરન્તો જન્તવોજન્તૌઃ, મુચ્યન્તેજન્તક્ર-વન્ધનાન્ ॥ ૪૦ ॥
 અર્હદરૂપાચાર્યોપાધ્યાય-મુન્યાદિમાશ્વરૈઃ ।
 સન્ધિ-પ્રયોગ-સંશ્લિષ્ટૈરોદ્ધારં વા નિદુર્જિનાઃ ॥ ૪૧ ॥
 ૬ વ્યક્તા મુક્તાત્મનાં મુક્તિર્મોહ-સ્તવ્યેરમાદુશઃ ।
 પ્રણીતઃ પ્રણવઃ પ્રાક્ષૈર્મવાર્તિ-ચ્છેદ-કર્ત્વરી ॥ ૪૨ ॥
 ઓમિતિ ધ્યાયતાં તત્ત્વં, સ્વર્ગાર્ગલક-કુશ્વિકામ્ ।
 જીવિતે મરણે વાપિ, શુક્તિર્મુક્તિર્મહાત્મનામ્ ॥ ૪૩ ॥
 સર્વથાડપ્યક્ષમો દૈવાદ્, યદાજન્તે ધર્મ-વાન્ધવાન્ ।
 ૧૦ મૃષ્યન્ મન્યમમું ચિત્તે, ધર્માત્મા માત્રવેદિતિ ॥ ૪૪ ॥
 અમૃતઃ કિમહં સિત્તઃ, સર્વાશ્નં યદિ વા કૃતઃ ।
 સર્વાનન્દમયોડકાષ્ઠે, કેનાડપ્યનય-વન્ધુના ॥ ૪૫ ॥
 પરં પુણ્યં પરં શ્રેયઃ, પરં મહ્નલકારણમ્ ।
 યદિદાર્નાં શ્રાવિતોડહં, પચ્ચનાય-નમસ્કૃતિમ્ ॥ ૪૬ ॥

- II (હવે અપવાદ-વિધિ કહે છે. —) જો શારીરિક માંદગીના કારણે પોતે સમ્પૂર્ણ નમસ્કારનો ઉચ્ચાર કરવા સમર્થ ન હોય તો એ જ પંચ પરમેષ્ટીના પહેલા પહેલા અક્ષરથી ઉત્પન્ન થયેલા ‘અસિઆડસા’ એ મંત્રનું સ્મરણ કરે, કારણ કે આ પાંચ અક્ષરના સ્મરણથી પણ જીવો અનંત એવા મરણના વધનથી મુક્ત થયા છે ॥૪૦॥
- જેમને કોઈ પ્રાણાન્ત માદગીમાં ઉપર વહેલા પાંચ અક્ષરરૂપ મંત્રનું સ્મરણ પણ શક્ય ન હોય તેમના માટે શ્રી જિનેશ્વરોએ અર્હત્ (અરેહંત), અરૂપી (સિદ્ધ), આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને મુનિ એ પાંચ પરમેષ્ટીનાં
- 20 પ્રથમ અક્ષરોને વ્યાકરણના સંધિ-નિયમો લગાડીને સિદ્ધ થયેલ (અ+અ=આ, આ+આ=આ, આ+ઉ=ઓ, ઓ+મ્=) ‘ૐ’કાર કહેલ છે, તેનું સ્મરણ કરવું । કારણ કે તેમાં પણ પાંચ પરમેષ્ટીઓ આવી જાય છે ॥૪૧॥
- પ્રાથ પુરુષોએ વક્ષ્ય છે કે આ ‘ૐ’કાર મુક્તાત્માઓની સાક્ષાત્ મુક્તિ, મોહરૂપી હાથીને વશ કરનાર અનુદા અને સંસારની પીઠાને છેદનારી કામર છે ॥ ૪૨ ॥
- સ્વર્ગના દરવાજા ઉઘાડવા માટે કુંચી સમાન આ ‘ૐ’કારરૂપી તત્ત્વનું ધ્યાન કરનાર મહાત્માઓને
- 25 જીવે ત્યાગુધી ભોગો મળે છે અને મર્યા પડી મુક્તિ મળે છે ॥ ૪૩ ॥
- અથવા તો માથવશાત્ મૃત્યુ સમયે સર્વ પ્રકારે આ ૐકારનું સ્મરણ કરવામાં પણ પોતે અશક્ત હોય તો તે સાધર્મિક વંધુ પાસેથી આ મંત્રનું શ્રવણ કરે અને તે વચ્ચે ચિત્તમાં આ પ્રમાણે માવના માટે ॥૪૪॥
- શું કોઈક પુણ્યચાન્દી વધુએ અક્ષરે માત્ર સમગ્ર શરીરે અમૃત છટકુ ? અથવા તો શું હું તેના વડે સમ્પૂર્ણ આનન્દ-સ્વરૂપ વટાયો ? કારણ કે હમણાં મને તેણે શ્રેષ્ઠ પુણ્યરૂપ, શ્રેષ્ઠ કલ્યાણરૂપ અને મહાત્મા
- 30 શ્રેષ્ઠ કારણરૂપ પંચપરમેષ્ટિ-નમસ્કાર મંત્ર સંમલ્યાવ્યો ॥ ૪૫-૪૬ ॥

अहो! दुर्लभ लाभो मे, ममाऽहो! प्रियसङ्गमः ।

अहो! तत्त्व-प्रकाशो मे, सारमुष्टिरहो! मम ॥ ४७ ॥

अद्य कष्टानि नष्टानि, दुरितं दूरतो ययौ ।

प्राप्तं पारं भवाम्भोद्येः, श्रुत्वा पञ्च-नमस्कृतिम् ॥ ४८ ॥

प्रशमो देव-गुर्वाज्ञा-पालनं नियमस्तपः ।

5

अद्य मे सफलं जज्ञे^१, श्रुत-पञ्च-नमस्कृतेः ॥ ४९ ॥

स्वर्णस्येवाग्नि-सम्पातो, दिष्ट्या मे विपदप्यभूत् ।

यल्लेभेऽद्य मया^२ऽनर्थं परमेष्ठिमयं महः ॥ ५० ॥

एवं शम-रसोच्छास-पूर्वं श्रुत्वा नमस्कृतिम् ।

निहत्य क्लिष्टकर्माणि, सुधीः श्रयति सद्गतिम् ॥ ५१ ॥

10

उत्पद्योत्तमदेवेषु, विपुलेषु कुलेष्वपि ।

अन्तर्भवाष्टकं सिद्धः, स्यान्नमस्कार-भक्तिभाक् ॥ ५२ ॥

इति पष्ठः प्रकाशः समाप्तः ॥

अहो! आ पंचपरमेष्ठि-नमस्कारं श्रवण करवाथी मने दुर्लभ वस्तुनो लाभ थयो! अहो! मने प्रिय वस्तुनो समागम थयो! अहो! मने तत्त्वनो प्रकाश थयो अने अहो! मने सारभूत उत्तम वस्तुनं 15 सम्पूर्ण रहस्य प्राप्त थयुं छे ॥ ४७ ॥

आ पंचपरमेष्ठि-नमस्कारना श्रवणथी आजे मारां कष्टो नाश पाम्यां, मारुं पाप दूरथी चाल्युं गयुं अने आजे हुं संसारसागरना पारने पाम्यो ॥ ४८ ॥

पंचपरमेष्ठि-नमस्कार मंत्रं श्रवण करवाथी आजे मारो प्रशम, देव तथा गुरुनी आज्ञानुं पालन, नियम अने तप ए सधळुं य सफल थयुं ॥ ४९ ॥

20

अग्निनो संयोग जेम सुवर्णने निर्मळ करे छे, ते ज रीतिए आ मांदगीनी विपत्ति पण मारे कल्याणने माटे थई, कारण के आजे परमेष्ठि-स्वरूप अमूल्य तेज में प्राप्त कर्युं ॥ ५० ॥

आ प्रमाणे प्रशम-रसना उच्छासपूर्वक पंचपरमेष्ठि-नमस्कारं श्रवण करी अने क्लिष्ट कर्मने नाश करी बुद्धिमान पुरुष सद्गतिने पामे छे ॥ ५१ ॥

नमस्कार मंत्रनी भावपूर्वक भक्ति करनार ते प्राणी त्यां (सद्गतिमां) उत्तम देवलोकोमां उत्पन्न 25 थई त्यांथी च्यवी, श्रेष्ठ मनुष्यकुलोमां जन्म पामीने, आठ भवनी अंदर सिद्ध थाय छे ॥ ५२ ॥

[સત્તમઃ પ્રકાશઃ]

સદા નામાકૃતિદ્રવ્ય-ભાવૈત્ત્વલોભ્ય-પાવનાઃ ।

ક્ષેત્રે કાલે ચ સર્વત્ર, ધારણ મે જિનેશ્વરાઃ ॥ ૧ ॥

તેષ્ટીતાઃ કેવલજ્ઞાનિ-પ્રમુક્ષા ઋપમાદયઃ ।

વર્તમાના ભવિષ્યન્તઃ, પદ્મનામાદયો જિનાઃ ॥ ૨ ॥

સીમાન્ધરાધા અર્હન્તો, વિહરન્તોઽય ઘાષતાઃ ।

ચન્દ્રાનન-વારિપેળ-વર્દ્ધમાનર્પમાથ તે ॥ ૩ ॥

સંલ્યાતાસ્તે વર્ષમાનાઃ, અનન્તાતીતમાશ્વિનઃ ।

સર્વેષ્વપિ વિદેહેષુ, ભરતૈરાવતેષુ ચ ॥ ૪ ॥

તે કેવલજ્ઞાન-વિશ્વદ-મામુરાઃ, નિરાકૃતાષ્ટાદશ-દોષ-વિષ્ટવાઃ ।

અસંલ્ય-વાસ્તોપ્પતિ-ચન્દિતાંહુયઃ, સત્યાવિદ્યાર્પાતિશ્યૈઃ સમાધિતાઃ ॥ ૫ ॥

જગન્ત્રયી-મોહિદ-પદ્મ-સંયુત-ત્રિશદુષાલજ્ઞ-વ-દેશના-ગિરઃ ।

અનુત્તર-સ્વર્ગિગૈઃ સદા સ્મૃતાઃ, અનન્યર્દયાશ્વર-મામંદાશ્વિનઃ ॥ ૬ ॥

સત્તમો પ્રકાશ

15 સર્વ કાલ અને સર્વ ક્ષેત્રમાં નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય અને ભાવ વડે ત્રણ લોકને સદા પવિત્ર કરનારા શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતો મને શરણ હો ॥ ૧ ॥

તે જિનેશ્વરો અતીતકાલે શ્રી કેવલજ્ઞાની સ્વામી વગેરે ધયા હતા, વર્તમાનકાલે શ્રી ઋપમદેવસ્વામી વગેરે ધયા છે અને આગામિકાલે શ્રી પદ્મનામ સ્વામી વગેરે ધયાના છે ॥ ૨ ॥

20 શ્રી સીમંધરસ્વામી વગેરે ચીસ વિહરમાન તીર્થંકરો છે । શ્રી ચન્દ્રાનન, શ્રી વારિપેળ, શ્રી વર્ષમાન અને શ્રી ઋપમ ૫ નામના ચાર શાશ્વત તીર્થંકરો છે ॥ ૩ ॥

સર્વ વિદેહ, સર્વ ભરત અને સર્વ પેરાતતને વિષે વર્તમાનકાલે સંલ્યાના જિનેશ્વરો હોય છે, અને અતીત તથા અનાગત કાલને આશ્રયીને અનન્તા જિનેશ્વરો હોય છે ॥ ૪ ॥

22 તે સર્વ તીર્થંકર મગવંતો કેવલજ્ઞાનના પ્રકાશથી દેદીપ્યમાન, અઢાર દોષોના ઉપશ્ચોષી રહિત, અસંલ્ય ઇન્દ્રોષી વરિત ચરણકમલવાહ્ય, ઉત્તમ પ્રવક્ત્રના આઠ પ્રાણિહાર્ય અને ચોત્રીશ અતિશયો વડે શોભના, ત્રણ જગતના પ્રાણીઓને સમક્ષિત આપનાર, પાંચીશ ગુણોથી શોભતા દેશનાના વચનવાહ્ય, અનુસરવિમાનમાં રહેલા દેવો વડે સદા સ્મરણ કરાયેલા અને બીજાઓ ન આપી શકે તેવા મોક્ષમાર્ગને આપનારા હોય છે ॥ ૫-૬ ॥

દુરિતં દૂરતો યાતિ, સાધિર્વ્યાધિઃ પ્રણયતિ ।
 દારિદ્ર્યમુદ્રા વિદ્રાતિ, સમ્યગ્દષ્ટે જિનેશ્વરે ॥ ૭ ॥
 નિન્દ્યેન માંસલુન્ડેન, કિં તયા જિહ્વા નૃણામ્ ।
 માહાત્મ્યં યા જિનેન્દ્રાણાં, ન સ્તવીતિ ક્ષણે ક્ષણે ॥ ૮ ॥
 અર્હેચરિત્ર-માધુર્ય-સુધાસ્વાદાનભિજ્ઞયોઃ ।
 કર્ણયોઃશ્ચિદ્રયોર્વાંઽપિ, સ્વલ્પમપ્યસ્તિ નાન્તરમ્ ॥ ૯ ॥
 સર્વાતિશય-સમ્પન્નાં, યે જિનાર્ચાં ન પश्यतઃ ।
 ન તે વિલોચને કિન્તુ, વદનાલય-જાલકે ॥ ૧૦ ॥
 અનાયેંઽપિ વસન્ દેશે, શ્રીમાનાર્દ્રકુમારકઃ ।
 અર્હતઃ પ્રતિમાં દૃષ્ટ્વા, જજ્ઞે સંસાર-પારગઃ ॥ ૧૧ ॥
 જિન-વિમ્બેક્ષણાજ્ઞાત-તત્ત્વઃ શય્યમ્ભવ-દ્વિજઃ ।
 નિપેવ્ય સુગુરોઃ પાદાનુત્તમાર્થમસાધયત્ ॥ ૧૨ ॥
 અહો ! સાત્ત્વિક-મૂર્ધ્ન્યો, વજ્રકર્ણો મહીપતિઃ ।
 સર્વનાશેઽપિ યોઽન્યસ્મૈ, ન નનામ જિનં વિના ॥ ૧૩ ॥

5

10

શ્રી જિનેશ્વરનું સમ્યક્ પ્રકારે દર્શન થતાં જ પ્રાણીઓના પાપો અત્યન્ત દૂર ચાલ્યા જાય છે, 15
 આધિ (મનની પીડા) અને વ્યાધિ (શરીરની પીડા) નાશ પામે છે; તથા દરિદ્રતાની મુદ્રા જતી રહે
 છે ॥ ૭ ॥

જે જીભ શ્રી જિનેશ્વરના માહાત્મ્યની ક્ષણે ક્ષણે સ્તુતિ ન કરે, તે નિંદવા લાયક માંસના ટુકડા
 જેવી જિહ્વા શા કામની ? ॥ ૮ ॥

જે કાન શ્રી અરિહંતના ચરિત્રની મધુરતા રૂપ અમૃતના આસ્વાદથી અજાણ હોય, તે કાન 20
 અથવા છિદ્રમાં કંઈ પણ તફાવત નથી ॥ ૯ ॥

સર્વ અતિશયોથી સંપન્ન એવી શ્રી જિનપ્રતિમાને જે નેત્રો જોતા નથી તે નેત્ર નથી, પરંતુ મુખરૂપી
 ઘરનાં જાલીયાં છે ॥ ૧૦ ॥

અનાય દેશમાં વસતા એવા પણ શ્રીમાન્ આર્દ્રકુમાર શ્રીઅરિહંત ભગવંતની પ્રતિમાને નિહાળીને
 સંસાર-સાગરના પારગામી થયા હતા ॥ ૧૧ ॥

25

શ્રી જિનપ્રતિમાના દર્શનથી શ્રીશય્યમ્ભવ નામના બ્રાહ્મણે તત્ત્વને જાણ્યું અને તે પછી શ્રી સુગુરના
 ચરણ-ક્રમલ્લીને સેવા કરીને તેઓ ઉત્તમાર્થ-મેક્ષણે પામ્યા ॥ ૧૨ ॥

અહો ! સાત્ત્વિક-શિરોમણિ શ્રીવજ્રકર્ણ નામના રાજાએ રાજ્ય વગેરે સર્વ વસ્તુનો નાશ ઉપસ્થિત
 થયા છતાં પણ એક જિનેશ્વર દેવ વિના વીજાને નમસ્કાર ન કર્યો તે ન જ કર્યો ॥ ૧૩ ॥

દેવતત્ત્વે ગુસ્તત્ત્વે, ધર્મતત્ત્વે સ્થિરાત્મનઃ ।

વાલિનો વાનરેન્દ્રસ્ય, મહનીયમહો ! મહઃ ॥ ૧૪ ॥

મુલસાયા મહાસન્યા ધૂયાસમવતારણમ્ ।

મમ્ભાવયતિ કલ્યાણ-વાર્તાયાં ત્રિજગદ્ગુરુઃ ॥ ૧૫ ॥

શ્રીચીરં વન્દિતું માધાવલિપ્તૌ દર્દુરાવસિ ।

મૃત્વા સૌધર્મકલ્પાન્તર્જાતૌ શકસમૌ મુરૌ ॥ ૧૬ ॥

હાસા-પ્રહાસા-વતિરામિયોગ્ય-દુષ્કર્મ-નિર્વિણ્ણમનાઃ મુરોડપિ ।

દેવાધિદેવ-પ્રતિમાં હમાપાં, પ્રાકાશપત્ન સ્વાત્મધિમોષનાય ॥ ૧૭ ॥

જિનાંહિસેવાહન-પાપતાપઃ, ત્રેલોક્ય-કુશિન્મરિ-સન્નપતાપઃ ।

10 શ્રીચેટકો નામ મહાશ્વમાપઃ, મુરેન્દ્ર-ચિત્તેષ્વરિ વાસમાપ ॥ ૧૮ ॥

અણાહિક્ષ-પર્શ્વ સુપર્વનાથાઃ, કુર્યન્તિ સર્વે જિનમન્દિરેષુ ।

નિષ્પેષુ નન્દીશ્વર-શુભ્યતીર્થા-લક્ષ્મરભૂતેષુ મવામિભૂત્યૈ ॥ ૧૯ ॥

દેવ તથા, ગુરુ તથા અને ધર્મ તત્ત્વમાં સ્થિર આશયવાળા વાનર દ્વીપના સ્વામી વાલી રાજા તેજ-પરાક્ત હરેશ્વર વૃજયા શાયક હવું ॥ ૧૪ ॥

15 પ્રણ જગતિના ગુરુ શ્રી મહાવીર પરમાત્મા પણ મુલ-શાનાના સમાચાર કહેવરાવવાનાં જેગીને પાદ કરી હતી, તે મહાસતી શ્રી સુષ્ણ્ણા કું ઓવાણાં છું ॥ ૧૫ ॥

શ્રી ધીરપ્રભુને માયવી વંદન કરવા આપના વે દેહ્યાંઓ પણ રસ્તામાં જ મરીને સીધર્મદેવગ્યોર્મમાં ફરસમાન દેવતાઓ પયા [સેટુક નામના પ્રાણગતો જીવ અને નેદમણિયારનો જીવ દેહવાના મર્મમાં શ્રી મહાવીર પરમાત્માને માયવી વંદન કરવા જતાં માર્ગમાં જ (શ્રેણિક રાજાના ઘોડાના પગ તલે દબાઈને)

20 મરણ પામી પ્રભુ વંદનનુ ધ્યાન હોવાથી સીધર્મદેવલોકમાં શરેન્દ્રનો સામાનિક દેવ પયો] ॥ ૧૬ ॥

કુમારનદી સોનાનો જીવ મરીને દેવલોકમાં હાસા અને પ્રહાસા નામની દેવીઓનો પતિ બના છતાં પણ આમિયોગિક દેવને યોગ્ય હલસાં કાર્યો કરવાથી મનમાં અચન્ત રોદ પામ્યો હતો, તેથી તેને પોતાના આત્માને તે દુષ્કર્મથી મુક્ત કરવા માટે દેવાધિદેવની પ્રતિમા પૃથ્વી ઉપર પ્રગટ કરી હતી ॥ ૧૭ ॥

શ્રી ચેટક (ચેદા) નામના મહારાજા પૃથ્વીનેચરના ચરણકમ્પની સેવા વડે પોતાના સર્વ 25 પાપના તાપનો નાશ કર્યો હતો, તેથી તેઓ સુંદર પ્રતાપ ગ્રણે મુશનમાં પ્રસરી ગયો હતો અને તેઓ શન્દ્રોના દરવોમાં પણ સ્થાન પામ્યા હતા ॥ ૧૮ ॥

સર્વ દેવેન્દ્રો સંસારનો દાસ કરવા માટે નંદીશ્વરદિક સીર્ષોના અલક્ષ્યગત શાશ્વતા જિનમંદિરોમાં અદ્વાઈ-મહોત્સવ કરે છે ॥ ૧૯ ॥

શ્રૂયતે ચરમામ્બોધૌ, જિન-વિમ્બાકૃતેસ્તિમેઃ ।
 નમસ્કૃતિ-પરો મીનો, જાતસ્મૃતિર્દિવં યયૌ ॥ ૨૦ ॥
 નૃ-સુરાસુર-સામ્રાજ્યં, શ્રુજ્યતે યદશક્લિતમ્ ।
 જિન-પાદ-પ્રસાદાનાં લીલાયિત-લ્લ્લો હિ સઃ ॥ ૨૧ ॥
 નૃલોકે ચક્રવર્ત્યાઘાઃ, શક્રાઘાઃ સુરસન્નિ ।
 પાતાલે ધરણેન્દ્રાઘા જયન્તિ જિન-ભક્તિતઃ ॥ ૨૨ ॥
 મુકુટીકૃત-જૈનાજ્ઞા, રુદ્રા એકાદશાઽપ્યહો ! ।
 કેચિત્તીર્ણાસ્તરિષ્યન્તિ, પરે' સંસાર-સાગરમ્ ॥ ૨૩ ॥
 વહ્નિ-જ્વાલા ઇવ જલે, વિપોર્મય ઇવાઽમૃતે ।
 જિનસામ્યે વિલીયન્તે, હરાદીનાં કથા-પ્રથાઃ ॥ ૨૪ ॥
 તાનિ જૈનેન્દ્ર-વૃત્તાનિ, સમ્યગ્ વિમૃશતાં સતામ્ ।
 અત્રાપ્યાનન્દમગ્નાનાં, યુક્તં મોક્ષેઽપિ ન સ્પૃહા ॥ ૨૫ ॥
 યથા તોયેન શામ્યન્તિ, તૃપોઽન્નેન ક્ષુધો યથા ।
 જિન-દર્શનમાત્રેણ, તથૈકેન ભવાર્તયઃ ॥ ૨૬ ॥

5

10

વઠી શાલોમાં સંભળાય છે કે સ્વયમ્ભૂરમણ નામના છેલ્લા સમુદ્રમાં જિનવિંવના આકારવાળાં 15 મત્સ્યને જોઈ વીજા મત્સ્યને જાતિ-સ્મરણ જ્ઞાન થયું અને નમસ્કાર મંત્રનું ધ્યાન કરી ત્યાંથી મરીને દેવલોકમાં ગયો ॥ ૨૦ ॥

મનુષ્ય, દેવ અને અસુરોનું સ્વામીપણું જે નિઃશંકપણે ભોગવાય છે તે શ્રી જિનેશ્વરભગવંતના ચરણોની કૃપાની લીલાનો એક લેશ માત્ર છે ॥ ૨૧ ॥

મનુષ્યલોકમાં ચક્રવર્તી વગેરે રાજાઓ, સ્વર્ગલોકમાં ઇન્દ્રાદિદેવો અને પાતાલ લોકમાં ધરણેન્દ્ર 20 વગેરે ભુવનપતિના ઇન્દ્રો જિનેશ્વરની ભક્તિથી જ જયવંતા વર્તે છે ॥ ૨૨ ॥

શ્રી જિનેશ્વરની આજ્ઞાને મુકુટની જેમ મસ્તકે ધારણ કરીને અહો ! અગિયારે રુદ્રોમાંથી કેટલાક એ જ ભવમાં મોક્ષે ગયા છે અને વાકીના આગામી ભવોમાં મોક્ષે જવાના છે ॥ ૨૩ ॥

જેમ પાણીમાં અગ્નિની જ્વાલા નાશ પામી જાય છે અને જેમ અમૃતને વિષે વિષનો પ્રભાવ નષ્ટ થઈ જાય છે, તેમ શ્રી જિનેશ્વરભગવંતની સમતા-ચરિત્રની વર્ણનામાં શંકર વગેરે દેવોની કથાઓનો 25 વિસ્તાર વિલય પામે છે ॥ ૨૪ ॥

શ્રી જિનેશ્વરોના તે ચરિત્રોનું સમ્યક્ પ્રકારે ચિંતન કરનારા સત્પુરુષો આ સંસારમાં પણ આનંદમગ્ન રહે છે અને તેથી યથેચ્છ ! તેઓને મોક્ષમાં પણ સ્પૃહા રહેતી નથી ॥ ૨૫ ॥

જેમ જલ વડે તૃષ્ણા શાન્ત થાય છે, તથા અન્ન વડે ક્ષુધા શાન્ત થાય છે, તેમ શ્રી જિનેશ્વરના એક દર્શનમાત્રથી જ સંસારની સર્વ પીડાઓ શાન્ત થઈ જાય છે—નાશ પામે છે ॥ ૨૬ ॥

30

અતિકોટિઃ સમાઃ સમ્યક્, સમાધીન્ સમુપાસતામ્ ।
નાર્હદાજ્ઞાં વિના યાન્તિ, તથાપિ શમિનઃ શિવમ્ ॥ ૨૭ ॥

ન દાનેનાઽનિદાનેન, ન શીલૈઃ પરિશીલિતૈઃ ।
ન શસ્ત્રાભિસ્તપસ્ત્રાભિરજૈનાનાં પરં પદમ્ ॥ ૨૮ ॥

માસ્યતા વાસર ઇવ, પૂર્ણમેવાઽમૃતાશુના ।
સુમિશ્રમિવ મેધેન, જિનેનૈવાભ્યપયં મહઃ ॥ ૨૯ ॥

અધ્યાપતં યયા ઘૃતં, મેધાધીના યથા કૃષિઃ ।
તથા શિવપુરે વાસો, જિન-ધ્યાન-ચક્રંવદઃ ॥ ૩૦ ॥

સુલભાસ્ત્રિજગદ્દમ્યઃ, સુલભાઃ સિદ્ધપોષ્ટ તાઃ ।
જિનાંહિ-નીરજ-રજઃકણિકાસ્ત્વતિદુર્લભાઃ ॥ ૩૧ ॥

અહો ! કષ્ટમહો ! કષ્ટં, જિનં પ્રાપ્યાપિ યજ્ઞનાઃ ।
કેચિન્મિધ્યાદશો શાદં, દિનેયમિવ કૌશિકઃ ॥ ૩૨ ॥

જિન એવ મહાદેવઃ, સ્વયમ્મૂઃ પુરુષોત્તમઃ ।
પરાત્મા સુગતોઽલક્ષ્યો, ભૂર્ભુવઃસ્વસ્વયે(ષી)શ્વરઃ ॥ ૩૩ ॥

- 15 જિતેન્દ્રિય એવા અમ્યદર્શનીઓ ભલે કરોડો ધર્મોપી પણ અધિક કાલ સુધી સમાધિઓની
ઉપાસના કરે, પરંતુ શ્રી જિનાજ્ઞા વિના તેઓ કદાપિ મોક્ષે જતા નથી ॥ ૨૭ ॥
રાગાદિ શત્રુઓના જેવા શ્રી જિનેશ્વર પરમાત્મા જેઓના દેવ નથી, તેઓ ભલે નિયાનારાદિ
દાન કરે, નિર્મલ શીલ પાલે, તથા પ્રશંસા કરવા યોગ્ય તપ કરે, તો પણ તેમને પરમરત્નની પ્રાપ્તિ
નથી ॥ ૨૮ ॥

- 20 જેમ સૂર્ય વડે દિવસ થાય છે, ચન્દ્ર વડે પૂર્ણિમા થાય છે અને શુદ્ધિ વડે સુમિશ્ર (સુગાલ) થાય છે,
તેમ શ્રી જિનેશ્વર વડે જ અવિનાશી તેજની-એવલગ્નાની પ્રાપ્તિ થાય છે ॥ ૨૯ ॥

જેમ જુગાર પાસાને આવીન છે અને સેતી શુદ્ધિને આવીન છે, તેમ શિવપુરમાં વસતું તે શ્રી
જિનેશ્વરના ધ્યાનને જ આવીન છે ॥ ૩૦ ॥

- 25 ત્રણ જગતની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થવી સુલભ છે, તથા અગ્નિગાદિક આઠ સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ થવી સુલભ
છે, પરંતુ જિનેશ્વરના ચરણમુલ્લના રત્નકળી પ્રાપ્ત થવા અત્યન્ત દુર્લભ છે ॥ ૩૧ ॥

અહો ! સેદની વાત છે કે જિનેશ્વરને પામીને પણ કેટલાક જીવો સૂર્યના પ્રકાશમાં ધૂંધળી
જેમ ગાઢ મિપ્પાદટ્ટિ રહે છે ॥ ૩૨ ॥

જિનેશ્વર જ મહાદેવ છે, વ્રહ્મા છે, વિષ્ણુ છે, પરમાત્મા છે, સુગત (મુદ્) છે, અલક્ષ્ય છે તથા
સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલને વિષે શ્રેષ્ઠ છે ॥ ૩૩ ॥

ત્રૈગુણ્ય-ગોચરા સંજ્ઞા, બુદ્ધેશાનાદિપુ સ્થિતા ।
 યા લોકોત્તર-સત્ત્વોત્થા, સા સર્વાંઽપિ પરં જિને ॥ ૩૪ ॥
 રોહણાદ્રેરિવાઽઽદાય, જિનેન્દ્રાત્પરમાત્મનઃ ।
 નાનાભિધાન-રત્નાનિ, વિદગ્ધૈર્વ્યવહારિભિઃ ॥ ૩૫ ॥
 સુવર્ણભૂષણાન્યાશુ, કૃત્ત્વા સ્વ-સ્વ-મતેષ્વથ ।
 તત્તદેવેષ્વાહિતાનિ, કાલાત્ તન્નામતામણુઃ ॥ ૩૬ ॥ યુગ્મમ્ ॥

યદ્વા—

અમૃતાનિ યથાઽઽદસ્ય, તડાગાદિપુ પાત્તતઃ ।
 તત્તન્માનિ જનાઃ પ્રાહુર્નામાન્યેવં તથાઽર્હતઃ ॥ ૩૭ ॥
 લોકાગ્રમધિરૂઢસ્ય, નિલીનાનિ હરાદિપુ ।
 તેપાં સત્કાનિ ગીયન્તે, લોકૈઃ પ્રાયો ગદિર્મુલૈઃ ॥ ૩૮ ॥ યુગ્મમ્ ॥
 કિંચ તાન્યેવ નામાનિ, વિદ્ધિ યોગીન્દ્ર-વલ્લભમ્ ।
 યાનિ લોકોત્તરં સત્ત્વં, રૂપાપયન્તિં પ્રમાણતઃ ॥ ૩૯ ॥
 સંજ્ઞા રજસ્તમઃસત્ત્વાભાસોત્થા અતિકોટયઃ ।
 અનન્તે ભવવાસેઽસ્મિન્, માદૃશામપિ જઙ્ગિરે ॥ ૪૦ ॥

બુદ્ધ અને મહાદેવ વગેરે લૌકિક દેવોને સત્ત્વ, રજસ્ અને તમસ્ એ ત્રણ ગુણના વિષયવાળું જ જ્ઞાન છે પરન્તુ લોકોત્તર સત્ત્વથી ઉત્પન્ન થવાવાળું સર્વજ્ઞાન તો માત્ર જિનેશ્વરોને વિષે જ રહેલું છે ॥ ૩૪ ॥

રોહણાચલ પર્વતના જેવા જિનેશ્વર પરમાત્મા પાસેથી વિવિધ નામરૂપી રત્નો લઈને પંડિતોરૂપી વેપારીઓ શીઘ્ર સારા વર્ણવાળા નામરૂપી આભૂષણો બનાવી પોતપોતાના માનેલા હરિહરાદિક દેવોને 20 વિષે સ્થાપન કર્યા તેથી તે સારા વર્ણવાળા નામો કાલાન્તરે તે તે દેવોના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા છે ॥ ૩૫-૩૬ ॥

જેમ વરસાદનું જલ જ તલાવ વગેરેમાં પડ્યું હોય છે, તો પણ લોકો કહે છે કે ‘આ પાણી તલાવમાં ઉત્પન્ન થયું છે’ તે જ પ્રમાણે લોકાગ્ર ઉપર આરૂઢ થયેલા અરિહંતના જ પર્યાયવાચી નામો હરિહરાદિકને વિષે છે, છતાં તે નામો હરિહરાદિકનાં છે એમ અજ્ઞાની લોકો બોલે છે ॥ ૩૭-૩૮ ॥ 25

વળી, જે નામો પ્રમાણથી લોકોત્તર સત્ત્વને કહેનારાં છે, તે જ નામો યોગીન્દ્રોને પ્રિય એવા અરિહંતને જણાવે છે, એમ તું જાણ ॥ ૩૯ ॥

સત્ત્વ, રજસ્ અને તમોગુણના આભાસથી ઉત્પન્ન થયેલાં કરોડોથી પણ વધારે નામો તો મારા જેવાને પણ આ અનંત સંસારમાં પ્રાપ્ત થયાં છે ॥ ૪૦ ॥

અપિ નામ સહસ્રેણ, મૃદો હૃદયઃ સ્વદંવતે ।
 વદરેણાપિ હિ ભવેત્, શૃંગાલસ્ય મહો મહાન્ ॥ ૪૧ ॥
 સિદ્ધાન્ત-ગુણત્વેનાન્તનામ્નો જિનેશ્વિતુઃ ।
 નિર્ગુણત્વાદનામ્નો વા, નામ-સંહ્યાં કરોતુ કઃ ? ॥ ૪૨ ॥
 રજસ્તમોવદિઃમચ્ચાતીતસ્ય પરમેષ્ઠિનઃ ।
 પ્રભાવેણ તમઃપદ્મે, વિશ્વમેતન્ન મઙ્ગતિ ॥ ૪૩ ॥
 મન્યેઽય લોમ્નાથેન, લોકાગ્રં મચ્છતાર્જ્જ્વતા ।
 મુક્તં પાપાઙ્ગમત્યાતું, પુણ્ય(ર્થ)વલ્લભમપ્યહો ! ॥ ૪૪ ॥
 પાપં નટં મવારણ્યે, સમિતિ-પ્રયતાત્ પ્રમોઃ ।
 તદ્ધર્ષસાય તતઃ પુણ્યં, સર્વં સૈન્યમિવાન્વગાત્ ॥ ૪૫ ॥
 પુણ્ય-પાપવિનિર્મુક્તસ્તેનાસૌ મગવાન્ જિનઃ ।
 લોકાગ્રં સૌષમારુદો, રમતે મુક્તિ-કાન્તયા ॥ ૪૬ ॥
 જિનો દાતા જિનો મોક્તા, જિનઃ સર્વમિદં જગત્ ।
 જિનો જયતિ સર્વથા, યો જિનઃ સોઽશ્વમેવ ચ ॥ ૪૭ ॥
 ઇતિ ધ્યાન-રસાવેશાત્, તન્મયીભાવમીયુષઃ ।
 પરગ્રેહ ચ નિર્વિમ્મં, શૃણુતે સફલાઃ શ્રિયઃ ॥ ૪૮ ॥
 इति सप्तमः प्रश्नश्च समाप्तः ॥

પોતાના દેવનાં હજાર નામ સાંમઢીને મૃદ માણસ હર્ષિત થાય છે, કેમકે શિયાળને તો બોર
 મઢવાપી પળ મોટો ડરસવ થાય છે ॥ ૪૧ ॥

20 શ્રી જિનેશ્વરનાં અનંત ગુણો સિદ્ધ હોવાપી તેમનાં અનંત નામો છે, અથવા તો નિર્ગુણ (સત્ત્વાદિ
 ગુણ રહિત) હોવાપી તેમને નામ જ નથી, તો નામની સંહ્યા કોણ કરે ? ॥ ૪૨ ॥

રજોગુણ, તમોગુણ અને બાહ્ય-સત્ત્વગુણથી રહિત એવા પરમેશ્વરીના પ્રભાવથી જ આ જગત્
 અજ્ઞાનરૂપી કાદવમા ઢૂબી જતું નથી ॥ ૪૩ ॥

25 મને એમ લાગે છે કે લોમ્ના અપ્રમામે જતા ત્રણ લોકના નાથ શ્રી અરિહત્ત પરમાત્મા જગત્તના
 જીવોને પાપથી વચાવવા માટે વલ્લભ એવા પુણ્યને પળ ગઢી જ મૂકી ગયા ॥ ૪૪ ॥

સમિતિનાં પ્રયત્ન એવા પ્રયુ પાસેથી પાપ મવરૂપી અરણ્યમા નાસી ગયું ! તેથી તેનો નાશ
 કરવા માટે સમગ્ર પુણ્ય પળ સૈન્યની જેમ તેની પાછલ પડયું । એ રીતે પુણ્ય-પાપ વંનેથી વિનિર્મુક્ત જિનેશ્વર
 દેવ લોમ્નાપ્રરૂપી મહેલમાં આરુઢ થઈ મુક્તિ રૂપી કાન્તા સાથે ક્રીડા કરે છે ॥ ૪૫-૪૬ ॥

જિન દાતા છે, જિન મોક્તા છે, આ સર્વ જગત્ જિન છે, જિન સર્વથા જય પામે ॥ અને જે
 ૩૩ જિન છે, તે જ હુ હુ । એ પ્રમાણે ધ્યાનરસના આવેશથી પચપરમેશ્ઠિમાં તન્મયપણને પામેલા મલ્લ પ્રાણીઓ
 આ લોક અને પરલોકમાં નિર્વિઘ્નપણે સમલ લક્ષ્મીને પામે છે ॥ ૪૭-૪૮ ॥

[અષ્ટમઃ પ્રકાશઃ]

અર્હતામપિ માન્યાનાં, પરિક્ષીણાષ્ટ-કર્મણામ્ ।
 સન્તઃ પશ્વદશભિદાં, સિદ્ધાનાં ન સ્મરન્તિ કે ? ॥ ૧ ॥
 નિરજ્જનાશ્ચિદાનન્દરૂપા રૂપાદિ-વર્જિતાઃ ।
 સ્વભાવ-પ્રાપ્ત-લોકાગ્રાઃ, સિદ્ધાન્ત-ચતુષ્ટયાઃ ॥ ૨ ॥
 સાધ્યનન્ત-સ્થિતિજુષો, ગુણૈકત્રિંશતાઽન્વિતાઃ ।
 પરમેશઃ પરાત્માનઃ, સિદ્ધા મે શરણં સદા ॥ ૩ ॥
 શરણં મે ગણધરાઃ, પટ્ત્રિંશદ્રુણ-ભૂષિતાઃ ।
 સર્વ-સૂત્રોપદેષારો, વાચકાઃ શરણં મમ ॥ ૪ ॥
 લીના દશવિધે ધર્મે, સદા સામાયિકે સ્થિરાઃ ।
 રત્નત્રય-ધરા ધીરાઃ, શરણં મે' સુસાધવઃ ॥ ૫ ॥
 ભવ-સ્થિતિ-ધ્વંસકૃતાં, શમ્ભૂનામિવ નાન્તરમ્ ।
 દ્વારિ-વાચક-સાધૂનાં, તત્ત્વતો દૃષ્ટમાગમે ॥ ૬ ॥
 ધર્મો મે કેવલજ્ઞાનિ-પ્રણીતઃ શરણં પરમ્ ।
 ચરાચરસ્ય જગતો, ય આધારઃ પ્રકીર્તિતઃ ॥ ૭ ॥

5

10

15

આઠમો પ્રકાશ

અરિહંતોને પણ માનનીય તથા જેમના આઠે કર્મો ક્ષીણ થઈ ગયાં છે, એવા પંદર પ્રકારના સિદ્ધોતું કયા સત્પુરુષો સ્મરણ નથી કરતા ? ॥ ૧ ॥

કર્મના લેપ વિનાના, ચિદાનંદ સ્વરૂપ, રૂપાદિથી રહિત, સ્વભાવથી જ લોકના અગ્રભાગને પામેલા, સિદ્ધ થયેલ છે અનન્ત ચતુષ્ટય જેમને એવા, સાદિ-અનન્ત સ્થિતિવાળા, એકત્રીશ ગુણોવાળા, 20 પરમેશ્વરરૂપ અને પરમાત્મસ્વરૂપ શ્રી સિદ્ધ ભગવંતોનું નિરંતર મને શરણ હો ॥ ૨-૩ ॥

હત્રીશ ગુણો વડે શોભતા શ્રી ગણધર(આચાર્ય)ભગવંતોનું મને શરણ હો । સર્વ સૂત્રોના ઉપદેશક શ્રી ઉપાધ્યાય ભગવંતોનું મને શરણ હો ॥ ૪ ॥

ક્ષમાદિ દશ પ્રકારના ધર્મમાં લીન થયેલા, સામાયિકમાં સદા સ્થિર, જ્ઞાનાદિક ત્રણ રત્નને ધારણ કરનારા તથા ધીર એવા શ્રી સાધુ ભગવંતોનું મને શરણ હો ॥ ૫ ॥

25

આગમોમાં જેમ ભવસ્થિતિનો ધ્વંસ કરનારા શ્રી સિદ્ધ-ભગવંતોમાં પરસ્પર મેદ જોવાયો નથી, તેમ ભવસ્થિતિના ધ્વંસમાં ઉદયમશીલ એવા આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ વચ્ચે પણ પરમાર્થથી મેદ નથી ॥ ૬ ॥

જે ચરાચર જગતનો આધારભૂત કહેલો છે એવો કેવલિ-ભાષિત ધર્મ મને પરમ શરણ હો ॥ ૭ ॥

જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-ત્રયી-ત્રિપથગોમિમિઃ ।

સુવન-ત્રય-પાત્રિત્ય-કસો ઘર્મો હિમાલયઃ ॥ ૮ ॥

નાનાદશાન્ત-હેતુક્તિ-વિચાર-મર-ચન્ધુરે ।

સ્પાદાદ-તત્ત્વે લીનોઽર્હં, મર્મકાન્તમત-સ્થિતૌ ॥ ૯ ॥

નવતત્ત્વ-મુધા-કુણ્ડગર્ભો ગામ્ભીર્ય-મન્દિરમ્ ।

અયં સર્વજ્ઞ-સિદ્ધાન્તઃ, પાતાલં પ્રતિમાતિ મે ॥ ૧૦ ॥

સર્વ-જ્યોતિષ્મતાં માન્યો, મધ્યસ્ય-પદમાધિતઃ ।

સ્નાકરાવૃતોઽન્તાલોકઃ શ્રીમાન્ જિનાગમઃ ॥ ૧૧ ॥

સ્થાનં સુમનસામેકં સ્થાસ્તુલોચદયોરેષિ ।

નિન્દિત-શાશ્વત-જ્યોતિર્માતિ ગૌઃ પરમેષ્ઠિનઃ ॥ ૧૨ ॥

શ્રીધર્મભૂમીચર-રાજધાની, દુષ્કર્મ-પાપોઞ્જ-ચની-હિમાની ।

સન્દેહ-સન્દોહ-સ્ના-કુપાળી, ઐયાંસિ પુષ્પાતુ જિનેન્દ્ર-વાળી ॥ ૧૩ ॥

અયં નમસ્કૃતિ-ધ્યાન-સિન્ધુ-મગ્રાન્તરાત્મનઃ ।

આમમૃત્કુમ્ભવત્સર્વ-કર્મપ્રતિર્વિલીપતે ॥ ૧૪ ॥

15

ધર્મરૂપી હિમાલય પર્વત જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ તનત્રયીરૂપ ગંગા નદીના તળે પ્રગ મુવનને પમિત કરનારો છે ॥ ૮ ॥

વિવિધ પ્રગરના દટાન્નો, હેતુઓ, સુવચનો અને સુંદર વિચારણાઓના સમૂહથી મને અને મદ્ર કરાર છે એવાન્ત મનોની સ્થિતિ જેના થડે એવા સ્પાદાદ તત્ત્વમાં ઢું લીન થવો હું ॥ ૯ ॥

નવતત્ત્વરૂપી અમૃતનો કુંડ જેના ગર્ભમાં છે એવો અને ગામ્ભીર્યના મન્દિર સમાન આ

20

સિદ્ધાન્ત મને પાતાલ જેવો ઝડો પ્રતિમાતે છે ॥ ૧૦ ॥

મધ્યસ્ય (રાગદ્રેષરદિવ) માધને આશ્રિત હોવાથી, સુવચનરૂપ રાનોની રાજાથી મ્યાત હોય અને અનંત પ્રગરસાથો હોવાથી શ્રી જિનાગમ સર્વ બુદ્ધિમાન પુરુષોને માન્ય છે ॥ ૧૧ ॥

પમિત મનરાવ્યા પુરુષોનો એવમેઝ આધાર, ચને લોકમાં સ્થાવી અને ત્રિસત્ત્વ શાશ્વત થયોતિ શ્રી જિનવાળી નોમે છે ॥ ૧૨ ॥

25

શ્રી ધર્મરૂપી રાજાની રાજધાનીરૂપ, દુષ્કર્મોરૂપી કમ્પલ્લા થનને ચાલી નાતવામાં હિમ સનુત્તરૂપ અને મંદેહના સનુત્તરૂપ લગાને છેદવામાં થુદાડી સમાન જિનેષ્ઠાની વાળી અમરા થનવા પોરન થવો ॥ ૧૩ ॥

આ પ્રગમે નમસ્કારના ધ્યાનરૂપ સમુદ્રમાં જેનો અંતરામાં મ્મ થયેલો છે, તેની થવી કર્મમાં માટે પાયા માટીના ઘડાની જેમ મિલપ પામે છે ॥ ૧૪ ॥

શ્રી-હી-ધૃતિ-કીર્તિ-બુદ્ધિ-લક્ષ્મી-લીલા-પ્રકાશકઃ ।

જીયાત્ પञ्च-નમસ્કારઃ, સ્વઃસામ્રાજ્ય-શિવપ્રદઃ ॥ ૧૫ ॥

‘સિદ્ધસેન’-સરસ્વત્યા, સરસ્વત્યાપગાતદે ।

‘શ્રીસિદ્ધચક્ર(નમસ્કાર) માહાત્મ્યં,’ ગીતં શ્રીસિદ્ધપત્તને ॥ ૧૬ ॥

इति श्रीसिद्धसेनाचार्यविरचिते श्रीनमस्कारमाहात्म्ये अष्टमः प्रकाशः समाप्तः ॥

5

શ્રી, હી, ધૃતિ, કીર્તિ, બુદ્ધિ અને લક્ષ્મીની લીલાને પ્રકાશ કરનાર (આપનાર) તથા સ્વર્ગનું સામ્રાજ્ય અને મોક્ષને આપનાર પંચ-નમસ્કાર મંત્ર નિરંતર જયવંત રહો ॥ ૧૫ ॥

શ્રી સરસ્વતી નદીને કાંઠે આવેલ શ્રી સિદ્ધપુર નગરમાં શ્રી સિદ્ધસેનસૂરિની વાળીએ આ શ્રી સિદ્ધચક્રનું (નમસ્કારનું) માહાત્મ્ય ગાયું છે ॥ ૧૬ ॥

પરિચય

10

શ્રી ‘નમસ્કાર માહાત્મ્ય’ની એક પુસ્તિકા શ્રી કેસરવાઈ જ્ઞાનમંદિર, પાટણ, તરફથી પ્રકાશિત થયેલી છે । તેમાં મૂલ અને ભાવાર્થ બંને છે । તેનું સંપાદન પ. ધૂ. પં. શ્રી કાન્તિવિજયજી ગણિવરે કરેલ છે । એ પુસ્તિકાને સામે રાખીને પ્રસ્તુત સંદર્ભ તૈયાર કરેલ છે ।

આ કૃતિના રચયિતા શ્રી સિદ્ધસેનસૂરિ છે । તેઓ અંતિમ શ્લોકમાં કહે છે કે “સરસ્વતી નદીના તીરે સિદ્ધપત્તન (સિદ્ધપૂર-પાટણ) નગરમાં આ ‘નમસ્કાર માહાત્મ્ય’ શ્રી સિદ્ધસેનસૂરિની વાળીએ ગાયું હતું ।” 15

આ ગ્રંથની રચના સ્વયં કહી આપે છે કે તેના નિર્માતા કોઈ મહાન જ્યોતિર્ધર મહાપુરુષ હોવા જોઈએ; તે વિના આવી શ્રદ્ધારસની મહાનદી સમી આ કૃતિનો પ્રભવ અશક્ય છે । સાહિત્ય, અધ્યાત્મ, યોગ વગેરેની દૃષ્ટિએ આ રચના સ્વયં પરિપૂર્ણ માસે છે ।

આ ગ્રંથના કર્તા વિશે અધિક જાણવામાં આવ્યું નથી । સંભવ છે કે આ સિદ્ધસેનસૂરિ તે સિદ્ધસેન દિવાકર અથવા શ્રી તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્રની ‘સિદ્ધસેની’ ટીકાના કર્તા શ્રી સિદ્ધસેનાચાર્ય હોવા જોઈએ । 20

જાણે અટકર્મને છેદવા માટે જ ન વનાવ્યા હોય એવા આઠ પ્રકાશોમાં આ કૃતિ રચાયેલી છે । પ્રથમ પ્રકાશમાં ગ્રંથનું મંગલ અને નવકારનું પ્રથમ પદ, દ્વિતીય પ્રકાશમાં દ્વિતીયપદ, તૃતીયમાં તૃતીય, ચતુર્થમાં ચતુર્થ અને પંચમમાં પંચમપદ ગવાયું છે । અંતિમ ચાર પ્રકાશોમાં નવકારને લગતા અન્ય સર્વ વિષયોને સંક્ષેપવામાં આવ્યા છે ।

આ કૃતિની અનેક વિશેષતાઓ છે । તેમાંની એક વિશેષતા એ છે કે નવકારના પ્રથમ ૩૫ 25 અક્ષરોમાંના પ્રત્યેક અક્ષર પર એ કૃતિમાં સ્વતંત્ર ચિંતન છે ।

નમસ્કાર-મંત્રને સંક્ષેપમાં જાણવા ઇચ્છનારાઓ માટે આ કૃતિ અત્યંત ઉપયોગી છે ।

[૬૦-૧૫]

શ્રીગિનપ્રમથરિચિતા

પંચનમસ્કૃતિસ્તુતિઃ

[અનુષ્ટુપ્ છન્દઃ]

- 5 પ્રતિષ્ઠિતં તમઃપારે, પારેવાન્ધર્તિર્વિમવમ્ ।
 પ્રપન્નં વેધસઃ 'પંચ-નમસ્કાર'મમિદ્રુમઃ ॥ ૧ ॥
 અહો ! પંચનમસ્કારઃ, કોડ્યુદારો જગત્સુ યઃ ।
 સમ્પદોડ્ટો હ્યયં ઘષ્ટે, દષ્ટેન્નન્તાઃ સ્તુતઃ સતામ્ ॥ ૨ ॥
 દત્તેડ્નુકૂલ ઇવાન્યો, મુક્તિમાત્રમપિ પ્રથુઃ ।
 10 એપ પંચનમસ્કારઃ, પ્રતિલોમ્પેડપિ મુક્તિર્દઃ ॥ ૩ ॥
 નમસ્કારનરેન્દ્રસ્ય, કિમપિ પ્રાર્મવં સ્તુમઃ ।
 યદીયફૂલ્કટેનાડપિ, ચિદ્રવન્તિ દ્રિપઃ ક્ષણાત્ ॥ ૪ ॥
 સિદ્ધયોડપ્યણિમાઘાસ્ટા, નમસ્કારમધિષ્ટિતાઃ ।
 સૈષ્ણપટ્યક્ષરાત્માડપિ, યદસૌ પ્રણવેડવિશત્ ॥ ૫ ॥

15 અનુવાદ

- અંધકારની પેઠે પાર રહેલા (પ્રકાશરૂપ), ધાળીમાં રહેલી શક્તિથી પર (ઈડલે—જેનું વર્ણન કરવામાં
 વાળી અસમર્થ છે) અને પ્રજ્ઞ(જ્ઞાન)ના વિસ્તારરૂપ (૧) પંચ-નમસ્કારની અમે સ્તુતિ કરીઈ છીઈ ॥ ૧ ॥
 અહો ! (આ) પંચનમસ્કાર પ્રણ જગતમાં કોઈ અદિતીય ઉદાર છે, જે દ્વય આઠ સપ્તાઓ (વિશ્રામ-
 સ્થાનો) ને ધારણ કરે છે, (પણ) સ્તુતિ કરાયેલો તે (પંચ-નમસ્કાર) સજ્જનોને અનન્ત સંપદાઓ આપે છે ॥ ૨ ॥
 20 શીજો સ્વામી અનુકૂલ (પ્રસન્ન) થાય તો જ કેવલ મુક્તિ-ભોગ મારને આપે છે । (જ્યારે) આ પંચ-
 નમસ્કાર પ્રતિલોમે (શ્યુલ્કમયી—પથાનુપૂર્વીયી ગણવા છતાં) પણ મુક્તિને આપનાર છે ॥ ૩ ॥
 નમસ્કારરૂપી મહારાજાના મહિમાનું અમે કેટલું વર્ણન કરીઈ કે (નમસ્કાર નરેન્દ્રના તે અનિર્વચનીય
 મહિમાને અમે સ્તવીઈ છીઈ કે) જેના કૃત્કારમાવથી શત્રુઓ એક ક્ષણમાં નાશ પામે છે ॥ ૪ ॥
 તે (અત્યન્ત વિદ્યાત) અણિમાદિ (આઠ) સિદ્ધિઓ પણ નમસ્કાર(મત્ર)માં અધિષ્ટિત છે । તેથી
 25 સડ(અડ)સઠ અશ્વત્થાઘે હોવા છતાં પણ આ મત્ર પ્રણવ-ઔકારમાં સમાઈ ગયો છે ॥ ૫ ॥

૧. 'ન્તાસુ તપઃ સતામ્' । ૨. 'એમ્પેડપિ' । ૩. ચદ્રમોક્ષમિત્યાદ્યાયઃ । ૪. માહાત્મ્યમ્ ।

૫. અટ્ટપટ્ટર્થ' ।

शिरस्त्रादिधिया धीरैः, स्वाङ्गदेशनिवेशिता ।
 नमस्कृतेर्नवपदी, कटरे(?) वज्रपञ्जरः ॥ ६ ॥
 वर्ण्यतां श्रीनमस्कारात्, कर्मणं किमतोऽधिकम् ? ।
 यत्सम्प्रयोगतः पांशुरपि संवनयेज्जगत् ॥ ७ ॥
 नमस्कारं स्तुर्मः सिद्धं, यत्पदस्पर्शपूतया ।
 प्रत्याच्छादितसर्वाङ्गः, शान्तिमासादयेज्ज्वरी ॥ ८ ॥
 नववर्णीं नमस्कृत्य, कृन्ती प्रतिपदं जपेत् ।
 विधत्ते विविधाऽनिघ्नविघ्नाऽविग्रहनिग्रहम् ॥ ९ ॥
 कर्णिकाष्टदलाढ्यं हृत्पुण्डरीके निवेश्य यः ।
 ध्यायेत् पञ्चनमस्कारं, संसारं संन्तरेत्तराम् ॥ १० ॥

5

10

धीर-पुरुषोऽयं नमस्कारनां नव पदो (वज्रपञ्जर-स्तोत्रमां वताव्या मुजव) शिरस्त्राण वगेरेनी बुद्धिधी पोताना शरीरना जुदा जुदा भागोमां स्थापेलां छे । आनी आगळ वज्रतुं पांजरं पण शुं (शा कामतुं) ?

(आ रीते पण न्यास करी शकायः—प्रथम पद ‘नमो अरिहंताणं’ बोलतां मस्तक परनी चोटलीना भाग उपर हाथ फेरववो, ए ज प्रमाणे—त्रीजुं पद बोलतां कपाळ उपर, त्रीजुं पद बोलतां जमणा काने, चोथुं पद बोलतां खाडो-आंख उपर, पांचमुं पद बोलतां जमणा कानने, छट्ठुं पद बोलतां जमणा 15 शंखे—ललाटना जमणा खुणांमां अने बाकीना पदो वखते शेष विदिशाओमां हाथ फेरववो) ॥ ६ ॥

कहो, श्रीनमस्कार (मंत्र) थी वधीने वीजुं कयुं मोटुं कामण छे ? जेना विधिपूर्वक संयोगथी धूळ पण जगतने वश करी शके छे (अर्थात् नमस्कार-मंत्रना संयोगथी सिद्ध करेली धूळमां पण विश्वने वशी-करण करवातुं सामर्थ्य छे) ॥ ७ ॥

ते सिद्धनमस्कारनी अमे स्तुति करीए छीए (मंत्रोद्धार—“नमः सिद्धम् ।”) के जे मंत्रना पद- 20 स्पर्शथी पवित्र थयेली कामळवडे (पोतानां) सर्व-शरीरने ढांकी देनार ताववाळो (माणस) शान्तिने पामे छे । (अर्थात् सिद्ध नमस्कार गणीने ओढेला वखथी गमे तेवो ताव शान्त थाय छे) ॥ ८ ॥

नववर्णी—‘नमो लोए सब्ब साहूणं’ पदने नमस्कार करीने ए पदरूप मंत्रने पगले पगले (प्रतिक्षण) जपतो एवो धर्मी (पुण्यवान) पुरुष आवनारां विघ्नोने विग्रह (लडाई) विना सहेलाईथी रोकी शके छे (?) ॥ ९ ॥

25

कर्णिका सहित आठ पत्रवाळा हृदय-कमलमां पंचनमस्कार (ना नवपद) ने स्थापन करीने जे ध्यान करे ते संसारने शीघ्रतः तरी जाय छे ॥ १० ॥

६. प्रथमं पदं शिखायाम्, द्वितीयं भाले, तृतीयं दक्षिणकर्णोपरि, चतुर्थमवधौ, पञ्चमं सव्यश्रवणे पष्ठं दक्षिणशङ्खे—इत्यादिदिक्षु ।

७. संयोगतः बालकाऽपि वशीकुरुते । ८. नमः J । ९. सुधीः J । १०. स तरेत्तराम् ।

30

સત્સંપ્તિ-પેદૈર્વશ્યે, વર્ણમાલિસ્યતે ચ યત્ ।

ક્રમાદાવર્ચયન્ સમ્યગેતિ શાન્તે(શાન્તે)ર્નિશાન્તતામ્ ॥ ૧૧ ॥

આચાર્યારાખ્યપીઠાર્થસિદ્ધયૈ સ્યુઃ પરમેષ્ઠિનામ્ ।

વિન્દુરપ્યમૃત(તં) કિં ન, નાદ્યપેદ્ વિપતિક્રિયામ્ ॥ ૧૨ ॥

કરાદ્ગુલીષુ વિન્યસ્યૈર્હિદાદીન્ ધ્યાનમાનયન્ ।

પ્રેન્દુહપન્નગવ્યૂહવ્યપોદે ગહ્લ્ઠોયતે ॥ ૧૩ ॥

ગુરુન્ પન્ચ ક્રમાદ્ ધ્યાયન્, મુદ્રયા પરમેષ્ઠિનામ્ ।

ગૃહ્યસ્થમચિરાન્ કર્મપ્રત્યિ વિમોચયેત્ ॥ ૧૪ ॥

પોડમાશ્વરમાર્તે(?) શ્રદ્ધાપરમઃ પરમેષ્ઠિનામ્ ।

પ્રાણી પ્રાણિદ્યાનોઽપ્યુપર્વૈસફલમેષ્વતે ॥ ૧૫ ॥

નમસ્કાર મહામન્ત્ર—સટ(અટ)સઠ અશ્વતો અથવા પદો વશ્યાદિને ઉરેરીને જે (રક્ષાદિ) વર્ગમા અલ્પેશ્વર્યાનાં આવે તે વર્ગ મુજબ વશ્યાદિ કૃત્ય થાય છે । વશીકરણ દ્વારા વશ બનીને તે પગ વગેરેને પૂજનો આવે છે (આર્ચીને પગે પડે છે) અને શાન્તિનું ધ્યાન બની જાય છે—શાન્ત બની જાય છે ॥ ૧૧ ॥

પરમેષ્ઠિઓના પ્રાર્થના અશ્વતો (પટલે અરિહંતાનો અ, સિદ્ધનો સિ, આચાર્યનો આ, ડપાધ્યાયનો ડ) અને સાયુનો સા—અસિઆડસા) પણ ઇચ્છિત વસ્તુની પ્રાપ્તિ માટે થાય છે । શું વિન્દુ (જેટલું) પણ અમૃત શેરીની વિક્રિયાનો નાશ નથી કરતું ? અર્થાત્ કરે જ છે ॥ ૧૨ ॥

પાંચ પદો બોલતાં ક્રમશઃ સ્થળે અંગૂઠા વગેરેના સંયોગથી અરિહંતાદિનું કારાગુલીઓમાં ન્યાસ કરીને અરિહંતાદિનું ધ્યાન કરતો પુષ્પાગ્રા વિષ્ણુરૂપ સર્વસમૂહને વિષે ગહ્લરૂપ થાય છે ॥ ૧૩ ॥

પરમેષ્ઠિમુદ્રાવલે અનુક્રમે પાંચ (અરિહંતાદિ) ગુરુઓનું ધ્યાન કરતો (આમા) ગૃહ અને વધેલી (દ્વ) કર્મપ્રત્યિને શીઘ્ર છોટી નાલે છે । (મંત્રશાસ્ત્રની દૃષ્ટિ ૧૦૮ જાપથી થીજાપ કરેલ કામળરૂપ યાને છોટી નાલે છે) ॥ ૧૪ ॥

અત્યંત શ્રદ્ધાવાળો આમા પરમેષ્ઠિઓના સોઠ અશ્વરવાળા (અ-રિ-હં-ત-સિ-દ્ધ-આ-ય-રિ-જ્ઞા-ય-સા-હ) મંત્રનું ધ્યાન કરવાથી એક ડપવાસના ફળને પામે છે* ॥ ૧૫ ॥

૧૧. ‘પદૌ પદૌ’ જ । ૧૨. ચોક્કેષુ ।

૧૩. પન્ચચરિ વસ્તુ ક્રમેનાનુક્રમપ્રત્યયોગ । ૧૪. વિપ્ર° । ૧૫. ‘ત્રૈવ લીર્ષતે’ । ૧૬. ૧૦૮ જાપેન ‘પ્રાર્થનપ્રત્યિમેદ્’ । ૧૭. ‘અરિહંત-મિદ્-આચરિય-ટવજ્ઞાય-સાહુ’ કૃત્યક્ષત્રાણવદ્વલકમલે સર્વર્થકે નવપદી ‘જેટલમમુલે । શગાનિ શ્રીણિ વદ્વર્ણ (અરિહંત મિદ્) આચરિ ચતુશ્ચર (અરિહંત)પન્ચ(આડ)વર્ણ જપ્ત યોગી ચતુર્વલ્લમમુલે । ૧૮. ‘નોઽપ્યોત્પલ્લક્ષ્ય’ જ ।

* અર્થાત્ સહો વાર ૯ શેઠ અશ્વતોને કર્મિશ્વરહિત પણ કમલ્યામ અરિહંતાદિ નવપદોને સ્વાધીને અથવા જગતો વાર ૮ વર્ગવાળો ‘અરિહંત સિદ્ધ’ પદો મંત્ર, અથવા વારણો વાર વાર વર્ણવાળો ‘અરિહંત’ પદો મંત્ર, અથવા પાંચશો વાર ‘અ(ડ)’ વર્ણને વ્યતો સોગી એક ડપવાસનું ફલ મેળવે છે । આ તો સ્થૂલ જલ છે, સારી રીતે હો તે સ્વાર્ગ કે અપવર્ગને થય પામે છે ।

વિદ્યુંજલાગ્નિભૂપાલ-વ્યાલ-ચૌરારિ-મારિજમ્ ।
 મયં વશ્ચયતે પંચનમસ્કારં ચ સંસ્મરન્ ॥ ૧૬ ॥
 આરાધ્ય વિધિવત્ પંચનમસ્કારમુદારધીઃ ।
 લક્ષજાપેન પાપેન, મુક્તે આર્હન્ટ્યમશ્રુતે ॥ ૧૭ ॥
 ऐहिकं फलमीप्सुनामएककर्मप्रसौधिनी ।
 मुक्त्यर्थिनां च स्यादेवैवाएककर्मनिपेधिनी ॥ ૧૮ ॥

5

પંચ-નમસ્કારને સારી રીતે સ્મરણ કરનારો વીજલી, પાળી, અગ્નિ, રાજા, હિંસક પશુ, ચોર, શત્રુ અને મરકીયી ઉત્પન્ન થતા મયને દૂર કરે છે (અર્થાત્—

‘યંમેઙ્ જલં જલણં ચિંતિય મિત્તો વિ પંચનવકારો ।

અરિ-મારિ-ચોર-રાડલ-ધોરુવસગં [અમુગસ્સ મમ વા] પળાસેઙ્ ॥ સ્વાહા ॥’

10

— આ મંત્રને ચંદનકર્પૂરવડે લીંપેલી ભૂમિ પર મૂકેલી (?) એક વહી ઉપર લખવો । તેની નીચે અરિહંત વગેરે પાંચ ટિક્કિકા-ચિહ્નો કરીને પછી પ્રથમ નવકારાતું સ્મરણ કરવું અને તે પછી ‘યંમેઙ્’ ગાયાનો પ્રતિદિન ૧૦૮ વારનો અક્ષતવડે જાપ ૨૧ દિવસ કરતાં એ પ્રકારના મયો નહતા નથી ।) ॥ ૧૬

ઉદાર બુદ્ધિવાળો પુરુષ વિધિપૂર્વક એક લાખ જાપથી પંચ-નમસ્કારની આરાધના કરે તો પાપથી મુક્ત બની તીર્થંકરપણાને પામે છે ॥ ૧૭ ॥

15

આ (પંચ નમસ્કૃતિ) સાંસારિક ફળોને ચાહનારાઓના આઠ *કર્મોને સિદ્ધ કરનારી અને મોક્ષાભિ-લાષીઓના (જ્ઞાનાવરણાદિ) આઠ કર્મોને નાશ કરનારી છે જ ॥ ૧૮ ॥

सरखावो :— गुरुपंचकनामोल्या विद्या स्यात् षोडशाक्षरी ।

जपन् शतद्वयं तस्याश्चतुर्थस्यामुयात्फलम् ॥ ३९ ॥

शतानि त्रीणि पदवर्णं चत्वारि चतुरक्षरं ।

पंचवर्णं जपन् योगी चतुर्थफलमनुते ॥ ४० ॥

प्रवृत्तिहेतुरेवैतदमीषां कथितं फलम् ।

फलं स्वर्गोपवर्गौ तु वदन्ति परमार्थतः ॥ ४१ ॥

20

—શ્રીમદ્ હૈમચન્દ્રાચાર્યવિરચિત યોગશાસ્ત્રે અષ્ટમઃ પ્રકાશઃ ।

૧૯. ॐ યંમેઙ્ ય (જલં) જલણં ચિંતિયમિત્તોવિ પંચનવકારો । અરિ-મારિ-ચોર-રાડલ-ધોરુવસગં [અમુગસ્સ મમ વા] પળાસેઙ્ । સ્વાહા ॥” પુતલકર્પૂરચન્દ્રનેનૈકત્યાં મૌલ્યાં વહિકાપટ્ટે લિખિત્વા અષ્ટટિક્કિકાપદ્મ-કર્મહંદાદીનાં શૃલ્વાડડૈ નમસ્કારં સ્મૃત્વા, તતઃ “ ॐ યંમેઙ્ ” ઇત્યાદિ ૧૦૮ તન્દુલૈર્જપઃ કર્તવ્યઃ દિનાનિ ૨૧ યાવત્ ।

૨૦. ૧સ્કારસ્ય સં J ।

૨૧. મુક્તમાર્હ J । ૨૨. ૧પ્રસાધની H । ૨૩. શાન્તિક-પૌષ્ટિક-વિદ્વેષણ-મોહનોચ્ચાટન-મારણ-વદ્ય-સ્તમ્ભનાલ્યાનિ ।

४

સ્તમ્ભં વિદ્વેષમાક્રુદિં, પુષ્ટિં શાન્તિપ્રચાલનમ્ ।

વદ્યં વધં ચ તં કુર્યાત્, પૂર્વાધામિમુલઃ ક્રમાત્ ॥ ૨ ॥

30

—વિદ્યાનુશાસન (હસ્તલિખિત) પૃષ્ઠ ૨૦.

૧ સ્તમ્ભન, ૨ વિદ્વેષણ, ૩ આકર્ષણ, ૪ પુષ્ટિ, ૫ શાન્તિ, ૬ ઉચ્ચાટન, ૭ વદ્ય અને ૮ મારણ આ આઠ કર્મ છે ।

निषदामभिचारस्योपादानस्याखिलथियाम् ।
 स्मर्ता नमस्कृतेः स्वर्गिवर्गेण वरिवस्यते ॥ १९ ॥
 चतुर्दशानां पूर्वाणामर्षोऽस्त्युपनिषत् परा ।
 आद्या सकलविधानां, बीजानां प्रकृतिः परा ॥ २० ॥
 ईदं पथ्येदनं पथ्यं, परलोकाध्वपायिनाम् ।
 परमाङ्गं नृणां मोहराजमुद्धाय सज्जताम् ॥ २१ ॥
 प्राणी प्राणप्रयाणस्य, क्षणे ध्यायन् नमस्त्रियाम् ।
 लभते सुगतिर्निर्वाणः, पाप्मा न स्तुतपूर्वपि ॥ २२ ॥
 नमस्कृतिं कृपार्चिर्नः, श्रोत्रयोः प्राभृतीकृताः ।
 स्वीकृत्य पुण्येसन्ध्यां च, तिर्यञ्चोऽपि ययुर्दिवम् ॥ २३ ॥
 त्रिदण्डिनं निगृह्याऽसिपटिना 'श्रेष्ठिनन्दनः' ।
 नमस्कारस्य महतींऽस्तावयत् स्वर्गपुरुषम् ॥ २४ ॥

विपत्तिओने दूर करवा माटे अभिचारमन्त्रप्रयोगरूप अने समग्र संपत्तिओना उपादान-मूळकारणरूप
 नमस्कारतु स्मरण करतार देव-समूहवडे पूजाय छे ॥ १९ ॥

आ (नमस्कार) चौद पूर्वोना परम साररूप छे, समस्त विद्याओनुं आदि कारण छे अने
 बीज-मंत्रोनी परा-उत्कृष्ट प्रहृति (जन्मभूमि) छे ॥ २० ॥

परलोकना मार्गे प्रयाण करताराओने आ नमस्कार मार्गमां हितकारी एतु उत्तम भातुं छे अने
 मोहराज साथे युद्ध करवाने सज्ज यत्ता मनुष्योनुं अमोघ अस्त्र छे ॥ २१ ॥

✓ पहिला जेणे स्मरण नथी कर्तुं एवो पापी प्राणी पण मरण समये नमस्कार-मंत्रनुं ध्यान करतो
 ॥ अनेक प्रकारानी सुगतिओने प्राप्त करे छे* ॥ २२ ॥

कृपालु चित्तवाळा (सज्जनो) वडे कानमां नमस्कारानी भेट करायेला एवा तिर्येचो पण पवित्र
 सन्ध्या (ध्यान) जेनी एवी नमस्कृतिने स्वीकारिने स्वर्गे गया ॥ २३ ॥

(शिवनामे) श्रेष्ठि-पुत्रे तलवारवडे त्रिदंडीनो निग्रह करिने नमस्कारना प्रभावयी सुवर्गपुरुषने सिद्ध
 कर्तो ॥ २४ ॥

२४. 'मेघैकोर' J । २५. हवं H । २६. पथ्योदन H ।

२७. सुगतिं नैकान् पाप्मनः कृतपूर्वपि J । २८. कृपाविधिः J । २९. पुण्यसन्ध्यां च H । ३०. 'सा सावदर
 स्वर्गपौरुषम् J ।

* (पाठांतर मुक्क-पूर्वे जेणे अनेक पापो कर्षी होय एवो प्राणी पण मरणसमये नमस्कारतुं ध्यान करे तो
 सुगतिने पावे छे ।)

સ્મૃત્વા પચ્ચનમસ્કારં, પ્રવિષ્ટાયાસ્તમોગૃહમ્ ।
 ઘટન્યસ્તો 'મહાસત્યા:', પન્નગ: પુષ્પમાલવત્ ॥ ૨૫ ॥
 નમસ્કારેણ સમ્બોધ્ય, માતુલિજ્જવનાન્તરમ્ ।
 પ્રાણત્રાણં સ્વપરયોર્વ્યધત્ત 'શ્રાદ્ધપુજ્જવ:' ॥ ૨૬ ॥
 યક્ષતાં 'હુણ્ડિક:' પ્રાપ્ત, સુકુલં 'ચણ્ડપિજ્જલ:' ।
 5
 इतस्तादृग्गुणस्फाति, 'सुदर्शन:' सुदर्शने ॥ २७ ॥
 एष माता पिता स्वामी, गुरुनेत्रं भिषक् सखा ।
 प्राणस्त्राणं मतिर्दीप:, शान्ति: पुष्टिर्महन्मह: ॥ २८ ॥
 निधय: सन्निधौ कामधेनुरप्यनुगौमिका ।
 भूभृतो भृतकास्तस्य, यस्य नैष हृदा हिरूक् ॥ २९ ॥
 नास्थेयत्ता प्रभावाणां, क्रमवर्तितया गिरा ।
 मितायुष्वाच्च सर्वोऽपि, न्यक्षेण भणितुं क्षम: ॥ ३० ॥
 सर्वाऽवस्थोचितं सर्वश्रुतसारं सनातनम् ।
 परमेष्ठिमहामन्त्रं, भक्तितन्त्रमुपास्महे ॥ ३१ ॥

5

10

પંચ-નમસ્કારમંત્રનું સ્મરણ કરીને અંધારા ઘરમાં ગયેલી (શ્રીમતી નામની) મહાસતીને ઘડામાં 15
 રહેલો સર્પ ફૂલની માઝા વની ગયો ॥ ૨૫ ॥

(જિનદાસ નામના) ઉત્તમ શ્રાવકે વ્રીજોરાના વનમાં વ્યન્તરદેવને નમસ્કારમંત્રવડે પ્રતિવોધ કરીને
 પોતાના અને પરના પ્રાણોની રક્ષા કરી ॥ ૨૬ ॥

નમસ્કાર-મંત્રના પ્રભાવથી હુંડિક નામનો ચોર મહર્થિક યક્ષપણને પામ્યો, ચણ્ડપિંગલ નામનો
 ચોર ઉત્તમકુલને પામ્યો અને સુદર્શન નામના શેઠ જિનમતને વિષે ઉત્તમ ગુણોની વૃદ્ધિને પામ્યા ॥ ૨૭ ॥ 20

આ નમસ્કાર-મંત્ર માતા, પિતા, સ્વામી, ગુરુ, નેત્ર, વૈદ્ય, મિત્ર, પ્રાણ, રક્ષણ, વુદ્ધિ, દીપક, શાન્તિ,
 પુષ્ટિ અને મહાવ્યોતિ છે ॥ ૨૮ ॥

✓જેના હૃદયથી આ (નમસ્કાર-મંત્ર) દૂર નથી, તેની પાસે (નવ) નિધિઓ રહે છે, કામધેનુ પણ
 તેની અનુગામિની વને છે અને રાજાઓ તેના નોકર થઈને રહે છે ॥ ૨૯ ॥

આ નમસ્કારના પ્રભાવો આટલા જ છે એવું નથી । વાળી તો ક્રમવર્તી છે અને આયુષ્ય પણ 25
 પરિમિત છે, તેથી આનો પ્રભાવ વિસ્તારથી કહેવા માટે કોઈ પણ સમર્થ નથી ॥ ૩૦ ॥

વધી અવસ્થાને યોગ્ય, વધા શાસ્ત્રોનાં સારભૂત, સનાતન-શાશ્વત અને ભક્તિનાં તંત્રરૂપ પરમેષ્ટિ
 મહામંત્રની અમે ઉપાસના કરીએ છીએ ॥ ૩૧ ॥

(શાર્દૂલક્રિત્તીકિત-ચૂલપ)

ઉચ્ચૌર્જનલક્ષ્મણાવિદિતો વિમત્ત સુવર્ણાત્મતાં,
મધ્યાનન્દનમદ્રશૌભાદિમા, રોચિષ્ણુચૂલક્રિતઃ ।

અસ્તુ શ્રીજિનંગેહમાસ્વરુચિસ્થાનં લસભિર્જરઃ,
સોડ્યં વઃ પરમેષ્ઠિપચ્ચકનમસ્કારઃ સુમેરુઃ થિયે ॥ ૩૨ ॥

સામ્નાપાત્રપત્રાં જિનપ્રમણુર્યાં શ્વતપામાસિવાન્,
દિષ્યાં 'પચ્ચ-નમસ્કૃતિ-સ્તુતિમિમામાનન્દનન્દન્મનાઃ ।

યસ્યૈવાશ્રિતિ કાષ્ઠસીમાનિ સદા મુક્તાલતાવિર્મમં,
તં મુશ્વન્તપચિરેણ વિમનિચયાઃ સિસ્યન્તિ ચ શ્રીમરાઃ ॥ ૩૩ ॥

- 10 જે લાલો માણસોમાં અન્યન્ત પ્રસિદ્ધ છે, સુંદર વર્ણ(અક્ષર)મયતાને ધારણ કરનારો છે, મધ્ય પુરુષોને-મોક્ષામિલાવીએને આનન્દ આપનારો તથા મદ્યપુરુષોના શાલ્યગૃહ સમાન છે, દેહીય્મમાન ચૂલિકાથી સુશોભિત છે, જે શ્રીજિનેશ્વર ભગવાનને વિષે મનવાલા પુરુષોની અતિશયવાહી રુચિનું સ્થાન છે અને જેમ દેવતાઓ અધિષ્ઠાન છે તે આ પચ્ચ-પરમેષ્ઠિ-નમસ્કારરૂપી સુમેરુ તમારા કલ્યાણને માટે યાઓ ।

(આ શ્લોકમાં મેરુ પર્વતના નમસ્કારપદને વર્ણવ્યો છે) ॥ ૩૨ ॥

- 15 આનન્દથી ઉલ્લસિત મનવાલા 'શ્રીજિનપ્રમણુરિય' આમ્નાપના અંશોવાહી દિવ્ય આ 'પચ્ચ-નમસ્કૃતિ' નામની સ્તુતિની રચના કરી છે; મોતીના હારની સમાન શોભાવાહી આ પંચનમસ્કૃતિ જેના કઠ-પ્રદેશમાં સદા શોભે છે તેને વિજ્ઞોની પરંપરા શીખ્ર હોરી દે છે અને લક્ષ્મીના સમગ્રો મેટે છે ॥ ૩૩ ॥

પરિચય

- આ સ્તુતિની ત્રણ પ્રતિઓ મળી હતી; જેમાંની એક પ્રતિ વડોદરા, શ્રીહસવિજયજી શાસ્ત્રસંગ્રહ-
20 જૈનહાનમદિરની પ્રતિ નં. ૧૬૧૩ હતી; બીજી મુબરૈ, રાયલ ઇશિયટિક સોસાયટી પ્રતિ નં. ૨૩૩ હતી; ત્રીજી પ્રતિ 'નમસ્કારવ્યાખ્યાનટીકા' ના પૂર્વભાગમાં સંપદ્ધરૂપે આપેલી હતી, જેની ફોટોસ્ટેટિક કોપી અમારા સંગ્રહમાં છે । ૧ ત્રણે પ્રતિઓ ડાહ્યી પાઠ સુધારીને અહીં આપેલ છે, છેવટે મુનિ શ્રીજિનવિજયજીએ છપાવેલાં ફોર્મ્સ ડાહ્યી પાઠમેદો લઈ, તેમાં છપાવેલી શબ્દસ્થલટિપ્પણીનો પણ અહીં સમાવેશ કર્યો છે । આ રીતે મૂળ, શબ્દ-ટિપ્પણી, પાઠાંતરો અને અનુવાદ સાથે આ સ્તોત્રને અહીં પ્રગટ કર્યું ॥ ।

- 25 આ સ્તોત્રના કર્તા ચરતરગચ્છીય શ્રીજિનપ્રમણુરિ, ચૌદમી સદીમાં એક પ્રતિમાશાહી વિદ્વાન તરીકે જૈન સાહિત્યમાં પ્રસિદ્ધિ પામેલા છે । તેમણે સ્તોત્રસાહિત્યમાં અનેક કૃતિઓ રચી છે, તેમની માત્રિક તરીકેનાં સ્થાપિત પણ તેમના ચરિતવર્ણનો અને કૃતિઓ નોંધે છે । શ્રીજિનપ્રમણુરિ નમસ્કાર વિશે આ કૃતિમાં વિશિષ્ટ માહિતી આપી છે અને તેના આમ્નાયનું સૂચન પણ કર્યું છે । ત્રીજા અનુપૂર્ણ હંદમાં આ કૃતિ છે ।

૩૬. મદ્રાણં શાલાગૃહં મદ્રસાલં । ૩૭. જિનગા જિનવિચયા હંદા ચેવો તે, માસ્ત્રાપિતાયિની

- 30 સ્પિર્દરસા તસ્વા. સ્થાનં વિવયઃ ।

• મેરુના પદમાં અર્થ :-

જે ઉચ્ચાઈમાં એક લાલ ચોક્કસ પ્રમાણ પ્રસિદ્ધ છે, સુવર્ણમય હારીને ધારણ કરનાર, ઉત્તમ પુરુષોને આનન્દપત્રો તથા મદ્યગૃહ વનથી યુક્ત છે, મુષોમિત શિખરવાહી છે, દેહીય્મમાન કાશ્તિકાવાહી શ્રીજિનાલયોના મુદ્ર સ્થાનમ્પ છે, જેમાં દેવતાઓ ત્રીકા કરે છે, યજ્ઞો તે સુમેરુ પર્વત તમારા કલ્યાણને માટે યાઓ ॥ ૩૨ ॥

- 35 ૩૮. 'વિષ્ણુ H ।

पंचमंगलमहासुयकवंधसुचं

नमो अरिहताणं
नमो सिद्धाणं
नमो आयरियाणं
नमो बुवञ्जायाणं
नमो लोए सबसाद्धूणं ।

एसो पंचनमुक्कारो, सच्चपावप्पणमणो ।
मंगलाणं च सब्बेसिं पढमं हवुइ मंगलं ॥

प. सुमित्री पुण्यविजयीमहाराज
हस्तालिखित पाठ.

[૬૧-૧૬]

શ્રીજિનપ્રભસૂરિરચિતઃ

પચ્ચપરમેષ્ઠિનમસ્કારસ્તવઃ ॥

(અનુષ્ટુપ-વૃત્તમ્)

સ્વઃશ્રિયં શ્રીમદર્હન્તઃ, સિદ્ધાઃ સિદ્ધપુરીપદમ્ ।

5

આચાર્યાઃ પચ્ચધાચારં, વાચકા વાચનાં વરામ્ ॥ ૧ ॥

સાધવઃ સિદ્ધિ-સાહાય્યં, વિતન્વન્તુ વિવેકિનામ્ ।

મજ્જલાનાં ચ સર્વેષાં, પ્રથમં ભવતિ મજ્જલમ્ ॥ ૨ ॥

અર્હમિત્યક્ષરં માયા-વીજં ચ પ્રણવાક્ષરમ્ ।

एवं ज्ञानस्वरूपेण, ध्येयं ध्यायन्ति योगिनः ॥ ૩ ॥

10

हृत्पत्रं षोडशदलं, स्थापितं षोडशाक्षरम् ।

પરમેષ્ઠિસ્થિતં વીજં, ધ્યાયેદક્ષરદં મુદા ॥ ૪ ॥

मन्त्राणामादिमं मन्त्रं, तन्त्रं विमौघनिग्रहम् ।

યે સ્મરન્તિ સદૈવૈનં, તે ભવન્તિ 'જિનપ્રભાઃ' ॥ ૫ ॥

અનુવાદ

15

વિવેકી પુરુષોને શ્રી અરિહંતો ત્વર્ગની લક્ષ્મી, સિદ્ધો સિદ્ધપદ, આચાર્યો પાંચ પ્રકારનો આચાર ઉપાધ્યાયો શ્રેષ્ઠ શાસ્ત્રજ્ઞાન અને સાધુઓ સિદ્ધિમાં (મોક્ષમાર્ગમાં) મદદ આપો । એ પાંચ પરમેષ્ઠિઓને કારાયેલ નમસ્કાર સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ મંગલ છે ॥ ૧-૨ ॥

‘ૐ હ્રીં અર્હં’ રૂપ ધ્યેયનું યોગીઓ જ્ઞાનરૂપે (!) ધ્યાન કરે છે ॥ ૩ ॥

ષોડશદલ હૃદયકમળની સોઠ પાંચડીઓમાં સોઠ સ્વરો અથવા ‘અ-રિ-હં-ત-સિ-દ્ધ-આ-ય-રિ-ય-હ-વ-જ્ઞા-ય-સા-હ-ૐ’ એ ષોડશાક્ષર અનુક્રમે સ્થાપવા । તેની મધ્યમાં મોક્ષદાયક શ્રી પરમેષ્ઠિવીજ (ૐ અથવા ૐ) નું પ્રસન્નતાપૂર્વક ધ્યાન કરવું । એ વીજ સર્વ મંત્રોમાં પ્રથમ મંત્ર છે અને વિઘ્નસમૂહનો નાશ કરનાર મહાન તંત્ર પણ એ જ છે । જેઓ એનું સદૈવ ધ્યાન કરે છે તેઓ શ્રી જિનેશ્વરની કાન્તિ સમાન કાન્તિવાળા થાય છે (અહીં ‘જિનપ્રભાઃ’ પદ વડે કર્તાએ પોતાનું નામ પણ શ્લેષિત કર્યું છે) ॥ ૪-૫ ॥

પરિચય

25

આ સ્તોત્રમાં ચરતરગચ્છીય આચાર્ય શ્રીજિનપ્રભસૂરિએ પાંચ અનુષ્ટુપ શ્લોકોમાં પાંચ પરમેષ્ઠી ભગ-વંતોની સ્તુતિ કરી છે । એ સ્તોત્ર પૂના, માંડારકર રિસર્ચે ઇન્સ્ટિટ્યૂટની આદિનાથ મહાપ્રભાવક સ્તોત્ર નામની હસ્તલિખિત પ્રતિ નં. ૧૨૩૫૦ માંથી પ્રાપ્ત થયું છે । એ સ્તોત્રને અહીં અનુવાદ સાથે પ્રકાશિત કર્યું છે ॥

[૬૨-૧૭]

શ્રીકમલપ્રભસૂરિવિરચિતં જિનપંચરસ્તોત્રમ્

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હે અર્હવ્મ્યો નમો નમઃ ।

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હે સિદ્ધેમ્યો નમો નમઃ ।

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હે આચાર્યેમ્યો નમો નમઃ ।

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હે ઉપાધ્યાયેમ્યો નમો નમઃ ।

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હે ગૌતમ-પ્રમુલ-મર્વસાધુમ્યો નમો નમઃ ॥ ૧ ॥

અપઃ પંચ-નમસ્કારઃ, સર્વ-પાપ-શ્ચયક્રૂરઃ ।

મગ્ગલાનાં ચ સર્વેષાં, પ્રથમં ભવતિ મગ્ગલમ્ ॥ ૨ ॥

ૐ હ્રીં શ્રીં જયે વિજયે, અર્હે પરમાત્મને નમઃ ।

કમલપ્રભસૂરીન્દ્રો, માપતે જિનપંચરમ્ ॥ ૩ ॥

અકમલપદ્મપાસેન, ત્રિકાલં યઃ પઠેદિદમ્ ।

મનોઽભિલષિતં સર્વં, ફલં સ લભતે ધ્રુવમ્ ॥ ૪ ॥

ભૂશય્યા-ગ્રન્થચર્યેણ, ક્રોધ-લોભવિવર્જિતઃ ।

દેવતાગ્રે પવિત્રાત્મા, પન્માસૈર્લમતે ફલમ્ ॥ ૫ ॥

અનુવાદ

આ પંચ-નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરનાર છે અને સર્વ મગલોમાં પ્રથમ-અત્યુચ્ચ મગલ છે ॥ ૨ ॥

“ૐ હ્રીં શ્રીં જયે! વિજયે! અર્હે પરમાત્મને નમઃ” એ મંત્ર વડે પરમાત્મને નમસ્કાર કરીને

શ્રીકમલપ્રભસૂરિ શ્રીજિનપંચર નામના સ્તોત્રને વહે છે ॥ ૩ ॥

જે (મનુષ્ય) એકામણુ વ્યવસાય કરીને ત્રિકાલ આ (સ્તોત્ર) ને મળે છે, તે બિશ્વવત્સર્વક સર્વ મનોવાંછિત ફલને પ્રાપ્ત કરે છે ॥ ૪ ॥

ક્રોધ અને લોભથી રહિત એવો જે પવિત્ર પુરુષ ભૂશય્યા અને ગ્રન્થચર્ય વડે આ સ્તોત્રની રોજ નિયમિત સાધના કરે છે તે છ મહિનામાં ફળને પામે છે ॥ ૫ ॥

અરેન્તં સ્થાપયેન્મૂર્ધિ, સિદ્ધં ચક્ષુર્લલાટકે ।
આચાર્ય શ્રોત્રયોર્મધ્યે, ઉપાધ્યાયં તુ નાસિકે ॥ ૬ ॥

સાધુવૃન્દં મુલેસ્થાગ્રે, મનઃશુદ્ધિં વિધાય ચ ।
સૂર્ય-ચન્દ્રનિરોધેનં, સુધીઃ સર્વાર્થસિદ્ધયે ॥ ૭ ॥

દક્ષિણે મદનદ્રેષી, વામપાર્શ્વે સ્થિતો જિનઃ ।
અક્લસન્ધિપુ સર્વજ્ઞઃ પરમેષ્ઠી શિવક્લરઃ ॥ ૮ ॥

પૂર્વાશાં ચ જિનો રક્ષેદાગ્રેયીં વિજિતેન્દ્રિયઃ ।
દક્ષિણાશાં પરં વ્રત્ત, નૈર્ઋતીં ચ ત્રિકાલવિત્ ॥ ૯ ॥

પશ્ચિમાશાં જગન્નાયો, વાયવ્યાં પરમેશ્વરઃ ।
ઉત્તરાં તીર્થકૃત્સર્વામી(ત્સાર્વેઈ)શાનેઽપિ નિરક્લનઃ ॥ ૧૦ ॥

પાતાલં ભગવાનર્હન્નાકાશં પુરુષોત્તમઃ ।
રોહિણીપ્રમુલા દેવ્યો, રક્ષન્તુ સકલં કુલમ્ ॥ ૧૧ ॥

બુદ્ધિમાનુ પુરુષ, સર્વાર્થની સિદ્ધિ માટે સૂર્યનાડી અને ચન્દ્રનાડીને રોક્ષીને અને મનની પવિત્રતા કરીને અરિહંતને મસ્તકમાં, સિદ્ધને લલાટ પર ભ્રૂમધ્યમાં, આચાર્યને વચ્ચે કાનોની મધ્યમાં, ઉપાધ્યાયને નાસિકા ઉપર અને સાધુસમુદાયને મુખના અગ્ર ભાગ ઉપર સ્થાપિત કરે ॥ ૬-૭ ॥

15

શ્રી અરિહંત પરમાત્મા કામનાશકરૂપે દક્ષિણ પાર્શ્વે, જિનરૂપે વામપાર્શ્વે અને સર્વજ્ઞ, પરમેષ્ઠી અને શિવંકર રૂપે અંગોના સન્ધિ સ્થાનોનું રક્ષણ કરો ॥ ૮ ॥

શ્રી અરિહંત પરમાત્મા જિનેશ્વરરૂપે પૂર્વ દિશાનાં રક્ષા કરો, વિજિતેન્દ્રિય (ઇન્દ્રિયોને જીતનાર) રૂપે આગ્રેયી વિદિશાનાં રક્ષા કરો, પશ્ચિમરૂપે દક્ષિણ-દિશાની રક્ષા કરો અને વ્રણે કાળને જાણનાર રૂપે નૈર્ઋતી વિદિશાની રક્ષા કરો । જગન્નાયકરૂપે પશ્ચિમ દિશાની રક્ષા કરો, પરમેશ્વરરૂપે વાયવ્ય વિદિશાની 20 રક્ષા કરો, તીર્થંકર અને સાર્વરૂપે ઉત્તરદિશાની રક્ષા કરો અને નિર્ગજનરૂપે ઈશાન વિદિશાની રક્ષા કરો, ભગવાન અરિહંતરૂપે પાતાલની રક્ષા કરો અને પુરુષોત્તમરૂપે આકાશની રક્ષા કરો । રોહિણી વગેરે દેવીઓ સમગ્ર કુલનું રક્ષણ કરો ॥ ૯-૧૦-૧૧ ॥

ક્ષયમો મસ્તકં રણેદજિતોઽપિ વિલોચને ।
 સમ્ભવઃ કર્ણયુગલેઽમિનન્દનસ્તુ નાસિકે ॥ ૧૨ ॥
 ઔઘ્રી શ્રીમુમતી રણેદ્, દન્તાન્ પન્નપ્રમો વિદ્યુઃ ।
 જિહ્વાં મુપાર્થદેવોઽયં, તાલું ચન્દ્રપ્રમામિધઃ ॥ ૧૩ ॥
 કણ્ઠં શ્રીમુવિધી રણેદ્, હૃદયં શ્રીમુશીતલઃ ।
 શ્રેયાંસો વાહુયુગલં, વામુપૂજ્યઃ કરદ્વયમ્ ॥ ૧૪ ॥
 અક્ષુલીર્વિમલો રણેદનન્તોઽર્જા નિશાનપિ ।
 શ્રીધર્મોઽપ્યુદેરાસ્વીનિ, શ્રીશાન્તિર્નામિમણ્ડલમ્ ॥ ૧૫ ॥
 શ્રીકુન્ડુર્ગુણકં રણેદરો લોમકટીતટમ્ ।
 મહિરૂરુઘૃઠ્ઠમંસં, જઘ્ને ચ મુનિમુવ્રતઃ ॥ ૧૬ ॥
 પૌંદ્રાક્ષુલીર્નમી રણેચ્છ્રીનેમિધરણ્દ્વયમ્ ।
 શ્રીપાર્શ્વનાથઃ સર્વાર્જ્જ, વર્ધમાનચિદાત્મકમ્ ॥ ૧૭ ॥
 પૃથિવી-જલ-તેજસ્ક-વાય્વાકાદાત્મયં જગત્ ।
 રણેદશેષ-પાપેમ્પો, પીતરાગો નિરજ્જનઃ ॥ ૧૮ ॥

- 15 શ્રીઋષભદેવ મગવાન મસ્તકની રક્ષા કરો, શ્રી અજિતનાથ મગવાન આંહોની રક્ષા કરો, શ્રીસંભવનાથ મગવાન વજ્રે કાનોની રક્ષા કરો, શ્રી અમિનંદન સ્વામી વજ્રે નાસિકાની રક્ષા કરો, શ્રીમુમતિ-
 નાથ મગવાન વજ્રે ઔઘ્રી રક્ષા કરો, શ્રી પન્નપ્રમ સ્વામી દાંતોની રક્ષા કરો, તથા શ્રીમુપાર્શ્વનાથ મગવાન
 જીમની રક્ષા કરો, શ્રી ચન્દ્રપ્રમસ્વામી તાલુની રક્ષા કરો, શ્રી મુવિધિનાથ મગવાન યંટની રક્ષા કરો, શ્રી
 શીતલનાથ મગવાન હૃદયની રક્ષા કરો, શ્રી શ્રેયાંસનાથ મગવાન વજ્રે વાહુની રક્ષા કરો, શ્રી વામુપૂજ્ય
 20 સ્વામી વજ્રે હાથની રક્ષા કરો, શ્રી વિમળનાથ મગવાન આંગળીઓની રક્ષા કરો, શ્રી અનન્તનાથ મગવાન
 નહોની રક્ષા કરો, શ્રી ધર્મનાથ મગવાન હૃદય અને અસ્થિઓની રક્ષા કરો, શ્રી શાન્તિનાથ મગવાન
 નામિમણ્ડલની રક્ષા કરો, શ્રી કુંડુનાથ મગવાન મુઠ્ઠા-પ્રદેશની રક્ષા કરો, શ્રી અરનાથ મગવાન રોમકટી
 અને કેડની રક્ષા કરો, શ્રી મહિનાથ મગવાન છાતી, પીઠ અને સ્થાની રક્ષા કરો, શ્રીમુનિમુવ્રતસ્વામી વજ્રે
 જંઘાઓની રક્ષા કરો, શ્રીનમિનાથ મગવાન પગની આંગળીઓની રક્ષા કરો, શ્રી નેમિનાથ મગવાન વજ્રે
 25 ચરણની રક્ષા કરો, શ્રીપાર્શ્વનાથ મગવાન સર્વાંગની—શરીરના સર્વ અવયવોની રક્ષા કરો અને શ્રી મહાવીર-
 સ્વામી જ્ઞાન-સ્વરૂપ આત્માની રક્ષા કરો ॥ ૧૨-૧૩-૧૪-૧૫-૧૬-૧૭ ॥

શ્રી અરિહંત પરમાત્મા પૃથ્વી, જલ, અગ્નિ, વાયુ અને આકાશાત્મક જગતનું વીતરાગ અને
 નિરજનરૂપે સર્વ પાપથી રક્ષણ કરો ॥ ૧૮ ॥

રાજદ્વારે શ્મશાને ચ, સંગ્રામે શત્રુ-સહ્કટે ।

વ્યાઘ્ર-ચૌરાગ્નિ-સર્પાદિ-ભૂત-પ્રેત-ભયાથિતે ॥ ૧૯ ॥

અંકાલે મરણે પ્રાપ્તે, દારિદ્ર્યાપત્તમાથિતે ।

અપુત્રત્વે મહાદુઃખે, મૂર્ધ્વત્વે રોગપીડિતે ॥ ૨૦ ॥

ઢાકિની-શાકિનીગ્રસ્તે, મહાગ્રહગણાદિતે ।

નદ્યુત્તારેઽધ્વવૈપમ્યે, વ્યસને ચાપદિ સ્મરેત્ ॥ ૨૧ ॥

પ્રાતેવ સમુત્થાય, યઃ સ્મરેજિનપંજરમ્ ।

તસ્ય કિંચિદ્ ભયં નાસ્તિ, લભતે સુખંસમ્પદઃ ॥ ૨૨ ॥

જિન-પંજરનામેદં, યઃ સ્મરેદનુવાસરમ્ ।

કમલપ્રભંરાજેન્દ્ર—, શ્રિયં સ લભતે નરઃ ॥ ૨૩ ॥

(ઇન્દ્રવજ્રા-વૃત્તમ્)

પ્રાતઃ સમુત્થાય પઠેત્ કૃતજ્ઞો યઃ સ્તોત્રમેતજિનપંજરસ્ય ।

આસાદયેચ્છ્રીકમલપ્રભાખ્યાં લક્ષ્મીં મનોવાન્ઞિતપૂરણાય ॥ ૨૪ ॥

શ્રીરુદ્રપછીયવરેણ્યગચ્છે, દેવપ્રભાચાર્યપદાન્નહંસઃ ।

વાદીન્દ્રચૂડામણિરેષ જૈનો, જીર્ણાંદ ગુરુઃ શ્રીકમલપ્રભાખ્યઃ ॥ ૨૫ ॥

રાજદ્વારમાં, શ્મશાનમાં, સંગ્રામમાં, શત્રુઓથી આવેલી આપત્તિમાં, વાઘ, ચોર, અગ્નિ, સર્પ પ્રમુખ હિંસક પ્રાણીઓ તથા ભૂત પ્રેતના ભય વચ્ચે, અકાલ મૃત્યુ વચ્ચે, દારિદ્ર્યરૂપ આપત્તિના સમયમાં, પુત્ર પ્રાપ્તિ માટે, મહાન દુઃખ વચ્ચે, મૂર્ધ્વપાળામાં, રોગની પીડામાં ઢાકિની અને શાકિનીના વલ્લગાહ વચ્ચે, મોટા પ્રહોના સમુદાયથી થતા દુઃખમાં, નદીને ઉતરતી વચ્ચે, માર્ગની વિષમતામાં, કષ્ટમાં અને આફતમાં આ (જિનપંજર સ્તોત્ર) નું સ્મરણ કરવું જોઈએ ॥ ૧૯-૨૦-૨૧ ॥

પ્રાતઃકાલમાં ઝઠીને જે 'જિન પંજર-સ્તોત્ર'નું સ્મરણ કરે, તેને કોઈ જાતનો ભય થતો નથી અને સુખ-સંપત્તિઓ પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૨૨ ॥

'જિનપંજર' નામના આ સ્તોત્રનું જે પ્રતિદિન સ્મરણ કરે છે, તે મનુષ્ય કમલ સમાન કાન્તિવાળા ચક્રવર્તીના સમૃદ્ધિને (?) પ્રાપ્ત કરે છે । (આ શ્લોકમાં આ સ્તોત્રના કર્તા શ્રીકમલપ્રભસૂરિ પોતાનું નામ પળ સૂચવ્યું છે ।) ॥ ૨૩ ॥

પ્રાતઃકાલમાં ઝઠીને જે કૃતજ્ઞ પુરુષ આ 'જિનપંજર' નામના સ્તોત્રને ભણે તે મનના અભિલાષોને પૂર્ણ કરનારી શ્રીકમલપ્રભા નામે પ્રસિદ્ધ (?) એવી લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરે ॥ ૨૪ ॥

શ્રીરુદ્રપછીય નામના શ્રેષ્ઠ ગચ્છમાં શ્રી દેવપ્રભાચાર્યનાં ચરણ-કમલને વિષે હંસ-સમાન અને જૈનવાદીન્દ્રચૂડામણિ શ્રીકમલપ્રભ નામના સૂરિ જય પામો ॥ ૨૫ ॥

પરિચય

શ્રીકમલપ્રભસૂરિરચિત જિનપદ્ધારસ્તોત્ર અનેક સ્થળે પ્રસિદ્ધ થયું છે, છતાં મુંબઈ શ્રીશાન્તિનાથજી મંદિરના હસ્તલિખિત સંગ્રહની પ્રતિ નં. ૨૬૭ ની એક શુદ્ધ પ્રતિ અમને મળી હતી તેના આધારે ઠાઠમેરો લઈને, અને મૂલપાઠ સંશોધીને, અનુવાદ સાથે અહીં પ્રગટ કરેલ છે ।

પંચપરમેષ્ઠી તેમ જ ચોવીસ તીર્થંકરોનો શરીરમાં કયે કયે સ્થળે ન્યાસ કરવો અને ૯ પ્રકારના યાસનું શુ ફલ મળે, તે આ સ્તોત્રમાં જણાવ્યું છે ।

श्री लखननगर - महाराष्ट्र

जोसे उम हि हुताणा नमो दिव्याना

नमो आयरियाणा

नामो सुवस्त्राणा नामो नोए नव्वासाहुना

एस्वापायस्त्राणा नामो नोए नव्वासाहुना

नोपायणा या सद्योसि पायस हुवर पायस ॥५॥

पृ. ५. श्रीधरविजयजी गणिवर्य
हस्तलिखित पाठ.

[૬૩-૧૮]

મહામહોપાધ્યાયશ્રીયશોવિજયગણિવિરચિતા પરમાત્મપદ્ધિવિંશતિકા ।

પરમાત્મા પરંજ્યોતિઃ, પરમેષ્ઠી નિરંજનઃ ।

અજઃ સનાતનઃ શમ્ભુઃ, સ્વયમ્ભૂર્જયતાઙ્ગિનઃ ॥ ૧ ॥

5

નિત્યં વિજ્ઞાનમાનન્દં, બ્રહ્મ યત્ર પ્રતિષ્ઠિતમ્ ।

શુદ્ધબુદ્ધસ્વભાવાય, નમસ્તસ્મૈ પરાત્મને ॥ ૨ ॥

અવિદ્યાજનિતૈઃ, સર્વવિકારૈરનુપદ્રુતઃ ।

વ્યક્ત્યા શિવપદસ્થોડસૌ, શક્ત્યા જયતિ સર્વગઃ ॥ ૩ ॥

યતો વાચો નિર્વર્તન્તે, ન યત્ર મનસો ગતિઃ ।

10

શુદ્ધાનુભવસંવેદ્યં, તદ્દૂષં પરાત્મનઃ ॥ ૪ ॥

ન સ્પર્શો યસ્ય નો વર્ણો, ન ગન્ધો ન રસ-શ્રુતી ।

શુદ્ધચિન્માત્રગુણવાન્, પરાત્મા સ ગીયતે ॥ ૫ ॥

માધુર્યાતિશયો યદ્વા, ઘુણૌઘઃ પરાત્મનઃ ।

તથાડઽઽખ્યાતું ન શક્યોડપિ, પ્રત્યાખ્યાતું ન શક્યતે ॥ ૬ ॥

15

અનુવાદ

પરમાત્મા, પરંજ્યોતિ, પરમેષ્ઠી, નિરંજન, અજ, સનાતન, શમ્ભુ અને સ્વયંભૂ એવા શ્રી જિનેશ્વર ભગવાન જયવંતા વર્તે ॥ ૧ ॥

જેનામાં નિત્ય વિજ્ઞાન (કેવલ જ્ઞાન), આનંદ અને બ્રહ્મ પ્રતિષ્ઠિત છે અને જેઓ શુદ્ધ અને બુદ્ધ સ્વભાવવાળા છે તે પરાત્માને હું નમસ્કાર કરું છું ॥ ૨ ॥

20

અવિદ્યાથી ઉત્પન્ન થયેલા સર્વ વિકારોથી અશુદ્ધ, વ્યક્તિરૂપે મોક્ષમાં રહેલા કિન્તુ શક્તિરૂપે સર્વવ્યાપી એવા પરાત્મા જયવંતા વર્તે છે ॥ ૩ ॥

જ્યાંથી (જે સ્વરૂપનું વર્ણન ન કરી શકવાથી) વાણીઓ પાછી ફરે છે અને જ્યાં મનની ગતિ નથી કિન્તુ કેવલ શુદ્ધ અનુભવ જ્ઞાનવડે જે સંવેદ્ય છે તે પરાત્મરૂપ છે ॥ ૪ ॥

જેને સ્પર્શ નથી, વર્ણ નથી, ગન્ધ નથી, રસ નથી, તથા શ્રુતિ નથી કિન્તુ જે શુદ્ધ ચિન્માત્ર 25 ગુણવાળા છે તે પરાત્મા કહેવાય છે ॥ ૫ ॥

અથવા પરાત્માના ગુણોનો સમૂહ માધુર્યાતિશયરૂપ છે । તે ગુણસમૂહ યથાર્થરીતે કહી શકાતો નથી, છતાં તે તેવી રીતે નથી એમ પણ કહી શકાતું નથી ॥ ૬ ॥

ચુદ્ધો જિનો હૃષીકેશઃ, શમ્ભુર્બ્રહ્માડ્ડિપુરુષઃ ।
 इत्यादि नामभेदेऽपि, नार्यतः म विमिषते ॥ ७ ॥
 ધાવન્તોઽપિ નયાઃ નૈકે (સર્વે), તત્સ્વરૂપં સ્પૃશન્તિ ન ।
 समुद्रा इव कच्छोर्लः, कृतप्रतिनिवृत्तयः ॥ ८ ॥

- 5 શમ્ભુદોપરક્તદ્રૂપબોધકૃત્તપપદ્ધતિઃ ।
 निर्विकल्पं तु तद्रूपं, गम्यं नानुभवं विना ॥ ९ ॥
 કેપાં ન કલ્પનાદર્શી, શાસ્ત્રક્ષીરામગાદિની ।
 स्तोत्रास्तत्त्वरसास्वादविदोऽनुभवजिह्वा ॥ १० ॥
 જિતેન્દ્રિયા જિતક્રોધા, દાન્તાત્માનઃ શુમાશયાઃ ।
 10 परमात्मगतिं यान्ति, विभिर्भरपि वर्त्मभिः ॥ ११ ॥
 નૂતં મુમુક્ષવઃ સર્વે, પરમેશ્વરસેવકાઃ ।
 दूरासन्नादिभेदस्तु, तद्भृत्यत्वं निहन्ति न ॥ १२ ॥
 નામમાત્રેણ યે દત્તા, જ્ઞાનમાર્ગવિવર્જિતાઃ ।
 न पश्यन्ति परात्मानं, ते घूका इव मास्करम् ॥ १३ ॥

- 15 તેના ચુદ્ધ, જિન, હૃષીકેશ, શંભુ, બ્રહ્મા, આદિપુરુષ વગેરે મિશ્ર મિશ્ર નામો હોવા છતાં પણ
 અર્થથી તે પરમાત્માનાં ભેદ વરી શકાતો નથી ॥ ૭ ॥
 જેમ સમુદ્રો પોતાના તરંગોવડે મર્યાદા બહારની ભૂમિને સ્પર્શ કરવા જાય છે છતાં વિનારા સાથે
 અપહારીને પોતાના તરંગો સાથે પાછા ફરે છે, તેમ નવો પોતાની સ્વરૂપ જાણ વડે પરમાત્મ-સ્વરૂપને સ્પર્શવા
 દોડે છે—પ્રયત્ન કરે છે, છતાં તે સ્વરૂપને પામી શકતા નથી વિન્નુ પાછા ફરે છે (તાપર્યં પૂ છે કે
 20 પરમાત્માનુ રૂપ સર્વ નયપદ્ધતિઓથી પર છે, તેથી તે નવોની વકઙ્ગમ્ શી રીતે આવી શકે ?) ॥ ૮ ॥
 નમ પદ્ધતિ તો શબ્દથી ઉપરકા એવા પરમાત્મરૂપનો શોધ કરાવનારી છે, અ્યારે તેનું નિર્વિકલ્પ
 રૂપ તો અનુભવ વિના સમજાય તેનું નથી ॥ ૯ ॥
 ક્યા પુરુષની વત્પનારૂપ કદઈ શાસ્ત્રરૂપ ક્ષીરાત્તમાં પ્રવેશ કરતી નથી ! પરન્તુ અનુભવરૂપ
 જીમવડે તત્ત્વના રસાસ્વાદને જાણનારા પુરુષો તો ઘોડા જ હોય છે ॥ ૧૦ ॥
 25 જિતેન્દ્રિય, જિતક્રોધ, દાન્ત અને શુભ આશયવાળા મહાત્માઓ મિત્ર મિત્ર માર્ગોથી પણ
 પરમાત્મગતિને પ્રાપ્ત કરે છે ॥ ૧૧ ॥
 જરેજર સર્વ મુમુક્ષુઓ પરોષરના સેવક છે, દૂરપણાનો કે નજીકપણાનો ભેદ પરમાત્માના
 સેવકપણામાં વ્યાપાત વરી શકતો નથી । (કોઈ નજીકમાં મોક્ષે જનારા હોય, તો કોઈ દાંબા કાલ પછી,
 પણ તેથી પરમાત્મસેવકતામાં ભેદ પડતો નથી) ॥ ૧૨ ॥
 30 'ચુદ્ધ જ પરમાત્મા' છે', 'શંભુ જ પરમાત્મા છે' इत्यादि રીતે જેઓ નામનારથી મર્જિત છે તેઓ
 જ્ઞાનમાર્ગથી દૂર છે । જેમ ધુવડો મૂર્ચને જોઈ શકતા નથી તેમ તેઓ પરમાત્માને જોઈ શકતા નથી ॥ ૧૩ ॥

શ્રમઃ શાસ્ત્રાશ્રયઃ સર્વો, યજ્ઞાનેન ફલેગ્રહિઃ ।
 ધ્યાતવ્યોઽયમુપાસ્યોઽયં, પરમાત્મા નિરુદ્ધનઃ ॥ ૧૪ ॥
 નાન્તરાયા ન મિથ્યાત્વં, હાસો રત્યરતી ચ ન ।
 ન ભીર્યસ્ય જુગુપ્સા નો, પરમાત્મા સ મે ગતિઃ ॥ ૧૫ ॥
 ન શોકો યસ્ય નો કામો, નાજ્ઞાનાંવિરતી તથા ।
 નાવકાશશ્ચ નિદ્રાયાઃ, પરમાત્મા સ મે ગતિઃ ॥ ૧૬ ॥
 રાગદ્વેષૌ હતૌ યેન, જગત્રયભયદ્કરૌ ।
 સ ત્રાણં પરમાત્મા મે, સ્વપ્ને વા જાગરેઽપિ વા ॥ ૧૭ ॥
 ઉપાધિજનિતા ભાવા, યે યે જન્મજરાદિકાઃ ।
 તેષાં તેષાં નિષેધેન, સિદ્ધં રૂપં પરાત્મનઃ ॥ ૧૮ ॥
 અતદ્વ્યાવૃત્તિતો ભિન્નં, સિદ્ધાન્તાઃ કથયન્તિ તમ્ ।
 વસ્તુતસ્તુ ન નિર્વાચ્યં, તસ્ય રૂપં કથ્યશ્ચન ॥ ૧૯ ॥
 જાનન્નાપિ યથા મ્લેચ્છો, ન શક્નોતિ પુરિગુણાન્ ।
 પ્રવક્તુમુપમાભાવાત્, તથા સિદ્ધસુખં જિનઃ ॥ ૨૦ ॥

5

10

શાસ્ત્રને આશ્રયીને કરેલો પરિશ્રમ જેના જ્ઞાનથી ફલવાળો (સફળ) થાય છે, તે આ નિરંજન 15
 એવા પરમાત્મા ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે અને ઉપાસના કરવા યોગ્ય છે ॥ ૧૪ ॥

જેમને અંતરાયો (પાંચ પ્રકારના અંતરાયકર્મ) નથી, મિથ્યાત્વ નથી, હાસ્ય નથી, રતિ નથી,
 અરતિ નથી, ભય નથી, તે પરમાત્મા મને શરણ હો ॥ ૧૫ ॥

જેમને શોક નથી, કામ નથી, અજ્ઞાન નથી, અવિરતિ નથી અને નિદ્રા નથી, તે પરમાત્મા મને
 શરણ હો ॥ ૧૬ ॥

20

ત્રણે જગતને ભયમીત કરનાર એવા રાગ અને દ્વેષને જેમણે હૃણ્યા છે તે પરમાત્મા જાગૃત
 અવસ્થામાં અને સ્વપ્ન અવસ્થામાં પણ મને શરણ હો ॥ ૧૭ ॥

કર્મરૂપ ઉપાધિથી જનિત એવા જન્મ જરા વગેરે જે જે ભાવો છે તે તે વધા ભાવોના નિષેધવાડે
 પરમાત્માનું સ્વરૂપ સિદ્ધ થાય છે ॥ ૧૮ ॥

સિદ્ધાન્તો ‘અતદ્’ રૂપ વ્યાવૃત્તિવડે (‘આ નહિ, આ નહિ’ એમ પરમાત્માથી ભિન્ન વસ્તુઓની 25
 વ્યાવૃત્તિ દ્વારા) પરમાત્માને દૂર વસ્તુઓથી ભિન્ન કહે છે, પરન્તુ પરમાર્થથી તો તે પરમાત્માનું સ્વરૂપ કોઈ
 પણ પ્રકારે નિર્વાચ્ય (સંપૂર્ણ રીતે કહી શકાય તેવું) નથી ॥ ૧૯ ॥

જેમ ગામડિઓ માણસ નગરીના ગુણોને જાણવા છતાં પણ ઉપમાના અભાવમાં કહેવાને શક્તિમાન
 થતો નથી તેમ સર્વજ્ઞ ભગવાન પણ સિદ્ધના સુખનું વર્ણન ઉપમા ન હોવાથી કરી શકતા નથી ॥ ૨૦ ॥

મુરામુરાણાં સર્વેષાં, યત્ સુખં પિષ્કિતં મવેત્ ।
 એકઙ્ગાપિ હિ મિદ્ધસ્ય, તદનન્તતમાંશગમ્ ॥ ૨૧ ॥
 અદેહા દર્શનજ્ઞાનોપયોગમયમૂર્ચયઃ ।
 આકાલં પરમાત્માનઃ, મિદ્ધાઃ સન્તિ નિરામયાઃ ॥ ૨૨ ॥
 લોકાગ્રશિસ્તરાસ્ત્વાઃ, સ્વભાવસમવસ્થિતાઃ ।
 મયપ્રપન્ચનિર્મુક્તાઃ, યુક્તાનન્તાવગાહનાઃ ॥ ૨૩ ॥
 શ્લિકા ઋમરીઘ્યાનાત્, ઋમરીત્વં યથાશ્રુતે ।
 તથા ધ્યાયન્ પરાન્માનં, પરમાત્મત્વમાપ્નુયાત્ ॥ ૨૪ ॥
 પરમાત્મગુણાનેવં, યે ધ્યાયન્તિ સમાહિતાઃ ।
 લમન્તે નિમૃતાનન્દાસ્તે યશોવિજયભિયમ્ ॥ ૨૫ ॥

॥ इति परमात्मपञ्चविंशतिः ॥

- સનપ્ર દેવતાઓ અને અમુરોતુ મુખ્ય એકજ સ્થળે પિંકિત કરવામ્ આવે તો પણ તે સિદ્ધતા મુલનો
 અનન્તતમ ભાગ જ પાય ॥ ૨૧ ॥
 દેહ રહિત, કેવલ દર્શનોપયોગ અને કેવલ જ્ઞાનોપયોગમય રૂપવાલ્ય અને નિરામય એવા સિદ્ધ
 15 પરમાત્માઓ સર્વદા વિષમ્માન હોય છે ॥ ૨૨ ॥
 તે સિદ્ધ ભગવનો લોકાગ્ર (સિદ્ધશિલા) રૂપ શિખર પર આરુઢ, સ્વભાવમાં સમવસ્થિત અને
 મયપ્રપન્ચથી વિનિર્મુક્ત છે । એક સિદ્ધની અવગાહનાવાટા આકાશ પ્રદેશોમાં અનન્ત સિદ્ધો રહેલા છે ॥ ૨૩ ॥
 જેમ હ્યલ ઋમરીના ધ્યાનથી ઋમરીપણને પામે છે, તેમ પરમાત્માનું ધ્યાન કરતો જીવાત્મા
 પરમાત્મપણને પામે છે, ॥ ૨૪ ॥
 20 એ રીતે પરમાત્મગુણોનું જેઓ સમાહિત મનવલે ધ્યાન કરે છે તેઓ પરમાનંદથી પરિપૂર્ણ બનીને
 (પરિપૂર્ણ) યશ અને (પરિપૂર્ણ) વિજયરૂપ મોક્ષલક્ષ્મીને પામે છે ॥ ૨૫ ॥

परिचय

- 25 ઉપા.૦ શ્રીયશોવિજયજીએ રત્નેલી આ પંચીશી મુપ્રસિદ્ધ છે । અનેક સંપ્રદાયોમાં એ પ્રકાશિત
 થયેલ છે । તેમાંના એક પ્રકાશન ઉપરથી આ પંચીશીનો, સંપ્રદ કરીને, તેને અનુવાદ સાથે અહીં પ્રગટ કરી છે ।
 પરમેષ્ઠી એવા જિનેશ્વરનું શુદ્ધ સ્વરૂપ આ પંચીશીમાં ઉપાધ્યાયજી મહારાજે સુદર રીતે પ્રદર્શિત
 કર્યું છે ।
 સત્તરમા સૈકામાં થયેલા આ સર્વગૌણ વિદ્વાનનો પરિચય ‘યશોવિજયસ્મૃતિપ્રંય’ માંથી જાણી
 શકાય એમ છે ।

पु. मुनिश्री जम्बूविजयजी महाराज
हस्तालिखित पाठ.

॥ श्रीपद्मसुन्दरीविग्रहस्वास्त्यस्तु ॥

जगो अरिहताण

जगो सिद्धाण

जगो आचारियाण

जगो उच्चाराणा

जगो लोए सकसाहण

हसो पंचपुद्गुरो संस्काराणासणो

अपाणी च सर्वेदि पटो ह्वसु मणलो ॥

[૬૪-૧૧]

શ્રીસિંહનન્દિભટ્ટારકવિરચિત- પञ्चનમસ્કૃતિદીપકસંદર્ભઃ ॥

નમામ્યહં તં દેવેશં, લક્ષ્મીરાત્યન્તિકી સ્વયમ્ ।
યસ્ય નિર્ઘૂતકર્મેન્વધૂમસ્યાપિ વિરાજતે ॥ ૧ ॥
યસ્ય પ્રભાવો દેવેશૈરપિ વક્તું ન શક્યતે ।
તત્ર માનુષવ્યાપારઃ, કેવલં હાસ્યતાસ્પદમ્ ॥ ૨ ॥
વિઘ્ન-ચૌરારિ-માર્યાધાઃ, શાકિન્યાદિગણા અપિ ।
યસ્ય સ્મરણમાત્રેણ, પ્રલયં યાન્તિ તેઽલિલાઃ ॥ ૩ ॥
યસ્ય પ્રભાવતો બુદ્ધિર્જાયતે જીવસંનિભા ।
તં નમસ્કૃત્ય પશ્ચાદ્ગમન્ત્રં તત્કલ્પમુચ્યતે ॥ ૪ ॥
તત્રાધિકારાઃ પશ્ચૈવ, સાધનં ધ્યાન-કર્મણી ।
સ્તવનં ફલમિત્યેતદ્, યદુક્તં પૂર્વશ્ચરિભિઃ ॥ ૫ ॥
તદેવ સંક્ષિપ્યારમ્ય, પ્રક્રિયાદ્વારતઃ સ્વલુ ।
ક્રતોમિ દેયં નાન્યસ્ય, દુષ્ટમિથ્યાદૃશઃ સ્વલુ ॥ ૬ ॥
તદેવ ગાયત્રીમન્ત્રં, તદેવાષ્ટકમુચ્યતે ।
તદેવ પશ્ચકં પ્રોક્તં, પદ્મ(દા)ર્શનિકસમ્મતમ્ ॥ ૭ ॥

5

10

15

અનુવાદ *

✓ તે દેવાધિદેવને હું નમસ્કાર કરું છું કે કર્મરૂપી ઇન્ધનનો ધૂમાડો દૂર થવાથી (?) જેમની સંપૂર્ણ લક્ષ્મી સ્વયં અત્યંત શોભે છે ॥ ૧ ॥

20

જેમનો પ્રભાવ દેવેદ્રો પણ કહેવાને શક્તિમાન નથી, ત્યાં મનુષ્યની પ્રવૃત્તિ કેવલ હાંસીને પાત્ર ગણાય ॥ ૨ ॥

✓ જેમના સ્મરણમાત્રથી વિઘ્ન, ચોર, શત્રુ અને મરકી વગેરે તેમજ શાકિની આદિના સમૂહો નાશ પામે છે જેના પ્રભાવથી બુદ્ધિ જીવસદૃશ અસંપૂર્ણ વને છે (?) તે પંચાંગ (પંચમંગલ) મંત્રને નમસ્કાર કરીને હું તેનો કલ્પ કહું છું ॥ ૩-૪ ॥

25

તે (કલ્પ) માં ૧ સાધન, ૨ ધ્યાન, ૩ કર્મ-ક્રિયા, ૪ સ્તવન અને ૫ ફલ—૧ પાંચ અધિકારો છે. (આ વિષયમાં) જે પૂર્વાચાર્યોએ કહ્યું છે તેને જ સંક્ષેપીને અને પ્રક્રિયા દ્વારથી શરૂ કરીને હું કહું છું । આ કલ્પ (અયોગ્ય એવા) અન્યને ન આપવો અને દુષ્ટ એવા મિથ્યાદૃષ્ટિને તો ન જ આપવો ॥ ૫-૬ ॥

તે (પંચ મંગલ) જ ગાયત્રી મંત્ર છે, તે જ અષ્ટક છે, અને તે જ હૃદયે દર્શનીઓને માન્ય એવું પંચક છે ॥ ૭ ॥

30

* મૂલ રચના માપાની દૃષ્ટિએ વિચિત્ર હોવાથી કેટલાક સ્થલોમાં માત્ર માવાનુવાદ આપેલ છે ।

યન્ત્રં ચિન્તામણિર્નામ, કલિકુંડાત્પયન્ત્રકમ્ ।
 પંચારાધ્યપદં યન્ત્રં, ગણમૃદ્વલયામિષમ્ ॥ ૮ ॥
 પાર્થચક્રં વીરચક્રં, સિદ્ધચક્રં ત્રિલોકયુક્ ।
 કર્મચક્રં યોગચક્રં, ધ્યાનચક્રપિચ્છેદ(વિચ્છેદ)કમ્ ॥ ૯ ॥
 5 મૃતયન્ત્રં(ચક્રં) તીર્થચક્રં, જિનચક્રં વશીકરમ્ ।
 ધ્યાનચક્રં મોક્ષચક્રં, શ્રેયથક્રં મુશાન્તિકૃત્ ॥ ૧૦ ॥
 સર્વરક્ષાકરં વૃદ્ધમૃત્યુજ્જયસુનામકમ્ ।
 લઘુમૃત્યુજ્જયં નામ, મોક્ષદં વાચ્છિત્તપ્રદમ્ ॥ ૧૧ ॥
 ફલદં જ્વાલિનીચક્રં, શુભં ચૈશામ્બિકાચક્રમ્ ।
 10 વરં ચક્રેશ્વરીચક્રં, મૃદ્વૃષ્ટાન્તિકચક્રકમ્ ॥ ૧૨ ॥
 યાગમણ્ડલસચક્રં, યજ્ઞચક્રં મનોહરમ્ ।
 મૈરવં ચક્રમિન્દ્રાત્પ્યામિત્યાદિ સકલં વહુ ॥ ૧૩ ॥
 યન્ત્રરાજાગમોક્તં યત્, તદેતેન વિના ન ચ ।
 સિદ્ધેન સિદ્ધયત્યેવ, નિયમોઽસ્તિ જિનાગમે ॥ ૧૪ ॥
 15 યસ્ય સ્મરણમાત્રેણ, વરાહસ્ય ભયં ગતમ્ ।
 દ્વીપિનોઽય તથા શ્રેષ્ઠી, સુદર્શન અપિ સ્વપમ્ ॥ ૧૫ ॥
 મયમુક્તૌ વશ્યાસ્ય, પ્રમાત્રેન મહાજનાઃ ।
 દ્વાત્રિશદ્ભિધાનાસ્તે, ગતા દ્વીપાન્તરં મૃદા ॥ ૧૬ ॥
 કિમસ્ય વર્ણ્ય માહાત્મ્યં, ત્રિહુપા ચૈકપ્યા સહુ ।
 20 કોટિજિહ્વાદિભિર્નૃપાઃ, ગણેશોઽય કિમુચ્યતે ॥ ૧૭ ॥

✓ (પંચોમા) ચિન્તામણિ નામનું, કલિકુંડ નામનું, પંચારાધ્યપદ નામનું, અને ગણપત્વલપ નામનું
 પંચ છે, (૯ સિધાપ) પાર્થચક્ર, વીરચક્ર, સિદ્ધચક્ર, ત્રિલોકયુક્ (ત્રિલોકચક્ર), કર્મચક્ર, યોગચક્ર, વીજાના
 દાનિકર ધ્યાનને છેદનાર ચક્ર, મૃતચક્ર, તીર્થચક્ર, જિનચક્ર, વશીકરચક્ર, ધ્યાનચક્ર, મોક્ષચક્ર,
 શાંતિને કરનાર શ્રેયથક્ર, સર્વની રક્ષા કરનાર વૃદ્ધમૃત્યુજ્જય નામનું ચક્ર, મોક્ષ અને શાંતિ આપનાર લઘુ-
 25 મૃત્યુજય નમક ચક્ર, સકલ યુ જ્વાલિનીચક્ર, શુભ અને અંબિકાચક્ર, શ્રેષ્ઠ અને ચક્રેશ્વરીચક્ર, મૃદવ
 શાંતિચક્ર, સુંદર અને યાગમણ્ડલચક્ર, મનોહર, યજ્ઞચક્ર, મૈરવચક્ર અને ઇન્દ્રચક્ર વગેરે જે અનેક ચક્રો 'પંચરાજ
 આગમ' માં વહેલા છે તે બધા આ નમસ્કાર મત્ર (યત્ર) ને સાધ્યા વિના સિદ્ધ થતાં નથી અને ૯ સિદ્ધ
 યતાંજ બધા સિદ્ધ થાય છે, એવો જિનાગમમાં નિયમ છે ॥ ૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧૩-૧૪ ॥

✓ એના સ્મરણમાત્રથી ચરાંગનો હાથીનો ભય ગયો અને શ્રેષ્ઠી સુદર્શન પણ સ્વયં મયમુક્ત
 30 થયા, આ (નમસ્કાર) ના પ્રમાણથી વીજા નામવાળા (?) મહાજનો પણ આનંદપૂર્વક વીજા દ્વીપમાં
 ગયા ॥ ૧૫-૧૬ ॥

ચરેલાર, આનું માહાત્મ્ય એક જીમે વર્ડે રીતે વર્ણવી શકાય ! અહીં શ્રીગણપત મગવાન કતોહો
 જિહ્વાઓ વઢે વઢે તો પણ ન વઢી શકે, તો પછી અને શી રીતે વઢી શકીએ ! ॥ ૧૭ ॥

અપવિત્રે પવિત્રેઽપિ, સુસ્થિતે દુઃસ્થિતેઽપિ વા ।
 યત્ સર્વકૃત્ પરં મન્ત્રં, ન ત્યાજ્યં વિરુધ્ધૈરિહ ॥ ૧૮ ॥
 હંદં ચિત્રં મહત્ સ્યાચ્ચ, મોક્ષદં યદ્ વશીકૃતિ—।
 પ્રમુખાનિ ચ કર્માણિ, ચેપ્સિતાનિ દદાતિ હુ ॥ ૧૯ ॥
 યમો મુનિર્મહામૂર્ણો, મન્ત્રપાદૈકજલ્પનાત્ ।
 ભૂયો ભૂયઃ પદધ્યાનાત્, સાતર્દ્ધીઃ પ્રાપ્તવાન્ કિમ્ ॥ ૨૦ ॥
 અથ સાધનમાહ—
 પૂર્વા કક્ષપ્ પુષ્પમાલા, શુક્લા પદ્માસનં વરમ્ ।
 બોધમુદ્રા મોક્ષમુદ્રા, કાલઃ પ્રભાત ઇપ્યતે ॥ ૨૧ ॥
 ક્ષેત્રં શુદ્ધં તટાકાદિતીરં દ્રવ્યં મનોહરમ્ ।
 ભાવો મન્ત્રલયો જ્ઞેયઃ, સ્વેપપ્લવ્યયોજનમ્ ॥ ૨૨ ॥
 કર્મ મોક્ષપ્રધાનં સ્યાદ્, ગુણઃ શ્વેતસ્ય ચિન્તનમ્ ।
 સામાન્યં મૂલમન્ત્રં સ્યાદ્, વિશેષસ્તત્પરો મતઃ ॥ ૨૩ ॥
 પૂજાદ્રવ્યં કુંડકુમં ચ, સદકં ચરુસંચયમ્ ।
 રત્નદીપકં વામે ચ, ધૂપકુંડં ચ દક્ષિણે ॥ ૨૪ ॥

5

10

15

✓અપવિત્ર કે પવિત્ર, સુસ્થિત કે દુઃસ્થિત વ્યક્તિ વિષે પણ જે સર્વ કાર્યકાર શ્રેષ્ઠ મંત્ર છે, તેનો ઢાહ્યા માણસોએ ત્યાગ ન કરવો જોઈએ ॥ ૧૮ ॥

ए भारे आध्वर्य छे के जे (मन्त्र) मोक्ष आपनार छे ते ज वशीकरण वगैरे कर्मों (करी आपे छे) अने वळी बांछितो ने पण आपे छे ॥ १९ ॥

यम नामना मुनि (आ) मंत्रना एक पदना जल्पथी, अने वातांवार ए पदनुं ध्यान करवाथी 20 साचे ज शाता अने ऋद्धिओ पाप्म्या हता (?) ॥ २० ॥

साधनप्रकार—

✓पूर्व दिशा, श्वेत पुष्पनी माला, श्रेष्ठ पद्मासन, बोध(ज्ञान)मुद्रा अथवा मोक्षमुद्रा अने समय प्रभातनो होवो जોईए ॥ २१ ॥

✓क्षेत्र-स्थान शुद्ध-स्वच्छ एवं तळाव વગેરેના કાંઠાનું, (નૈવેદ્ય આદિ) દ્રવ્યો સુંદર, ભાવ મંત્રલયનો 25 અને પોતાને ઇષ્ટ એવા પલ્લવની યોજના કરવી ॥ ૨૨ ॥

✓કર્મ મોક્ષ-પ્રધાન હોતું જોઈએ, શ્વેતવર્ણનું ચિત્તન (શ્વેત વર્ણમાં ધ્યાન) તે ગુણ છે, મૂલમંત્ર તે સામાન્ય છે અને તત્પરતા તે વિશેષ કહેવાય છે ॥ ૨૩ ॥

पूजा द्रव्य, कुंकुम, सदक-एक जातुं फळ (?) चरुसंचय-एक प्रकारतुं पात्र (?) डावी बाजुए रत्नदीपक अने जमणी बाजुए धूपकुंड करवो ॥ २४ ॥

30

૧ અહીંથી અનુક્રમે દિગ્-આસન-મુદ્રા-કાલ-ક્ષેત્ર-દ્રવ્ય-ભાવ-પલ્લવ-કર્મ-ગુણ-સામાન્ય-વિશેષ વગેરેનું વર્ણન છે ।

ફલં દેયં જિનેશ્વર્ય, પુરતો વીજપૂરકમ્ ।
 સુ(ચૂ)તં ચોચામ્-કદલીમુલં પદ્મર્તુષુ ક્રમાત્ ॥ ૨૫ ॥
 કદ્ધોલૈભ્ય-લ્લવ્હાદિ-સર્વૈષધ્યામિષેચનમ્ ।
 દધિ-દુગ્ધેશુ-સર્પિર્મિરામિષેકો જિનસ્ય ચ ॥ ૨૬ ॥

- 5 પશ્ચાદ્દધૃત્ય તત્પીઠાન્માતૃકાયન્ત્રપૂજનમ્ ।
 કૃત્વા પીઠે પ્રતિસ્થા(છા)પ્ય, સ્થિરાં તાં ચિન્તયેદનુ ॥ ૨૭ ॥
 ચૂર્ણાદિવાસના પશ્ચાદ્, ધાર્પઘોવાસના તથા ।
 ધાન્યાદિવાસના ચૈવ, ફલવર્તિકવાસના ॥ ૨૮ ॥
 પશ્ચાદ્ દિનત્રયં વસ્ત્રપરિધાનં તથા તતઃ ।
 મુલોદ્ધાટનમેતસ્યાનન્તરં સ્થાભિરાજના (નીરાજના) ॥ ૨૯ ॥
 10 પશ્ચાદાક્રશુદ્ધિં ચ, કૃત્વા મન્ત્રં જપેદનુ ।
 મૂલમન્ત્રમુપન્યસ્તપ્રતિજ્ઞો વ્રતસંયુતઃ ॥ ૩૦ ॥
 સઃ પૌષધી નિરાહારી, નિયતો વિજિતેન્દ્રિયઃ ।
 મનોવાકકાયસંશુદ્ધઃ, પશ્ચમન્ત્રં જપેદનુ ॥ ૩૧ ॥

- 15 જિનેશ્વર પ્રતિમા સમક્ષ ફલ્ગમ્—વીજોરે, આશ્વ, નારાયણ, કેરી અને કેઢાં વગેરે તેમ જ સોગારી, ફાલપચી, લલીંગ વગેરે છ કૃતુમાં યનારાં ફલો ક્રમશઃ મૂઝવાં જોઈએ અને કયા પ્રકારની ઔષધિઓથી અભિષેક કરવો જોઈએ, (ઉપરાંત) દહીં, દૂધ, શેરડી અને ધીપી ક્ષી જિનેશ્વરની પ્રતિમાનો અભિષેક કરવો ॥ ૨૫-૨૬ ॥

૨ પછી તે પીઠથી ઉગાડીને માતૃકાયન્ત્રનું પૂજન કરી, પીઠમાં પરીપી રચાવના (પ્રતિષ્ઠા) કરવી, પછી તે પ્રતિષ્ઠા સ્થિર ॥ એમ ચિંતન કરવું ॥ ૨૭ ॥

પછી ચૂર્ણ—વાસસ્થેષ વગેરેની વાસના આપ્યા પછી પાણીની અધોવાસના (!) આપવી, (તે પછી) ધાન્ય વગેરેની વાસના તથા ફલ અને દીવાની વાસના આપવી ॥ ૨૮ ॥

૨ પછી માતૃકાયન્ત્ર ત્રણ દિવસ મુખી વચ્ચે ઢાંકી દેવું, વઢી તે પછી તેનાં મુલનું ઉદ્ધાટન કરવું અને પછી આરતી કરવી ॥ ૨૯ ॥

- 25 ✓ પછી કુંડલી શુદ્ધિ કરીને મંત્રજાપ કરવો । પછી ત્રણ કરીને મૂળમંત્રના અમુક જપાદિ વિશે પ્રતિજ્ઞાપદ થવું ॥ ૩૦ ॥

—તે પછી પૌષધાન, નિયમવાન, સંયત, વિર્તેન્દ્રિય અને મન-વચન-ચાપાથી સંશુદ્ધ એવા તેને પચનમત્વારભંત્રનો જાપ કરવો ॥ ૩૧ ॥

તદ્વિધાને પૂર્વદિને (?), ગત્વા તુ જિનમન્દિરે ।
 પ્રતિમાં શ્રુતમમ્યર્ચ્ય, કૃત્વાડ્ઞુ ગુરુપૂજનમ્ ॥ ૩૨ ॥
 ગુરોરાઙ્ગાં સમાદાય, ગુરુહસ્તં સમુદ્ધરેત્ (?) ।
 મસ્તકે ન્યસ્ય (?) સદ્ભાગ્યં, મત્વા ગત્વાન્તરે ગૃહે ॥ ૩૩ ॥
 તત્ર મન્ત્ર(ન્ત્રં) જપેદ્ યાવત્, કાર્યસિદ્ધિર્ન સંભવેત્ ।
 તાવત્ તત્ર નિયન્તા વા, યાથાતથ્યેન યોજયેત્ ॥ ૩૪ ॥
 મન્ત્રસ્યાખ્યા તુ પશ્ચાઙ્ગં, નમસ્કારસ્તુ પચ્ચક્રમ્ ।
 અનાદિસિદ્ધમન્ત્રોડ્યં, ન હિ કેનાપિ તત્ કૃતમ્ (સ કૃતઃ) ॥ ૩૫ ॥
 પૂર્વં યેડપિ જિના યાતાસ્તે વૈ યાસ્યન્તિ યાન્તિ ચ ।
 હત્યનેનૈવ હિ મુક્ત્યઙ્ગં, મૂલમન્ત્રમનાદિતઃ ॥ ૩૬ ॥
 જાનુદગ્ધ્રે જલે વાડપિ, પર્વતે વાડ્ઞતપથિતૌ ।
 કેનાપિ યોગકાર્યેણ, કાર્યં સાધ્યં સુધીમતા ॥ ૩૭ ॥
 એતન્મન્ત્રં ચ શોધ્યં નાડકડમાદિકચક્રતઃ ।
 સ્વયંભૂતતયા શુદ્ધઃ, શોધનેન કિમ્ સ્ફુટમ્ ॥ ૩૮ ॥
 વિઘ્નૌઘાઃ પ્રલયં યાન્તિ, શાકિની-ભૂત-પન્નગાઃ ।
 વિપં નિર્વિપતાં યાતિ, ધ્યાયમાને સુપચ્ચક્રે ॥ ૩૯ ॥

5

10

15

પછીના (?) દિવસે જિનમંદિરમાં જઈ જિનપ્રતિમા અને શ્રુતજ્ઞાનને પૂજીને પછી ગુરુની પૂજા કરવી । પછી ગુરુની આજ્ઞા લઈને ગુરુનો હાથ લેઈ પોતાના મસ્તક ઉપર મૂકવો (?) । તે વખતે પોતે ભાગ્યશાળી છે એમ માનીને ગૃહના એકાન્ત ભાગમાં જઈ ત્યાં કાર્યની સિદ્ધિ ન થાય ત્યાંસુધી મંત્રનો જાપ કરવો । તે સમયે ત્યાં યથાર્થ રીતિએ નિર્વંતા—ઉત્તરસાધકની (?) પળ યોજના કરવી ॥ ૩૨-૩૩-૩૪ ॥ 20

‘પંચાંગ’ એ મંત્રનું નામ છે, તેમાં પાંચ નમસ્કાર છે । આ મન્ત્ર અનાદિસિદ્ધ છે, તે કોઈએ રચેલ નથી ॥ ૩૫ ॥

પૂર્વે જે કોઈ જિનો મુક્તિમાં ગયા, ભવિષ્યમાં જશે અને વર્તમાનમાં જાય છે, તે વધા આ પંચનમસ્કાર વડે જ । તેથી આ મૂલમંત્ર અનાદિ કાલથી મુક્તિનું અંગ છે (?) ॥ ૩૬ ॥

ઠીંચળ સુધીના પાળીમાં, પર્વત પર, તલકામાં અથવા કોઈ પળ યોગકાર્ય (આસનાદિ) દ્વારા આ 25 (મંત્ર) ને લુદ્ધિશાળી પુરુષે સાધવો જોઈએ ॥ ૩૭ ॥

આ મંત્રને ‘અકડમ’* આદિ ચક્રથી શોધવો નહીં । કેમકે એ સ્વયંભૂત-આપ મેળે ઉત્પન્ન થયેલો હોવાથી શુદ્ધ છે, તેથી સ્પષ્ટ છે કે શોધવાનું કોઈ પ્રયોજન નથી ॥ ૩૮ ॥

પંચ પરમેષ્ઠિનું ધ્યાન કરતાં ધિપ્રના સમુદ્ધો, તેમ જ શાકિની, ભૂત અને પન્નગ-સર્પ વગેરેના ઉપસર્ગો નાશ પામે છે અને વિપ નિર્વિપ બની જાય છે ॥ ૩૯ ॥

30

‘ૐ નમઃ સિદ્ધ’મિત્યાહ્યા, યથા કાર્યસ્ય સાધ(ધિ)કા ।

તથા સાદશ્યતો જ્ઞેયં, મન્ત્રં પારમગૌરવમ્ ॥ ૪૦ ॥

‘ૐ નમોઽર્હદ્યમ્’ હત્યાહ્યા, પ્રથમા જાપતે પદી ।

‘ૐ નમઃ સિદ્ધેમ્’ ઇતિ, જાપતે દ્વિતીયા પદી ॥ ૪૧ ॥

‘ૐ નમો(મ) આચાર્યેમ્’શ્ચ, જાપતે તૃતીયા પદી ।

‘ૐ નમઃ(મ) ઉપાધ્યાયેમ્’શ્ચ, જાપતે તુર્થા સત્પદી ॥ ૪૨ ॥

‘ૐ નમઃ સર્વસાધુમ્’શ્ચ, જાપતે પચ્ચમી પદી ।

[ઈતિ સંસ્કૃતમન્ત્રેણ, સર્વસિદ્ધિર્ભવિષ્યતિ ॥ ૪૩ ॥]

‘ૐ નમઃ સિદ્ધમ્’ એ નામનો મંત્ર જેમ થયા કાર્યો સિદ્ધ કરે છે તેમ પરમગુરુઓ (પંચપરમેષ્ઠિ),
10 સંવંધિ આ મંત્ર પણ સર્વ કાર્યોની સિદ્ધિ કરે છે ॥ ૪૦ ॥

‘ૐ નમો ઈર્હદ્યમ્’ એ નામની પ્રથમપદી (પદ !) છે, તેમ ‘ૐ નમઃ સિદ્ધેમ્’ એ દ્વિતીય પદી છે, ‘ૐ નમો આચાર્યેમ્’ એ ત્રીજી પદી છે, ‘ૐ નમ ઉપાધ્યાયેમ્’ એ ચોથી સત્પદી છે, ‘ૐ નમઃ સર્વસાધુમ્’ એ પાંચમી પદી છે। આ પ્રમાણે (આ) સંસ્કૃત મંત્રથી સર્વ કાર્યોની સિદ્ધિ
પથે ॥ ૪૧-૪૨-૪૩ ॥

15

પરિચય

દિગંબર સમ્પ્રદાયના, મહારક શ્રીસિદ્ધનંદિયે રચેલી ‘પંચનમસ્કૃતિદીપક’ નામની કૃતિ અમને
ફલરૂપા, તૈયલ પશિયાટિક સોસાયટીના સમ્પ્રદર્શી મઠી આવી છે। નમસ્કારમેત્ર વિષયક આ પ્રથમા પાંચ
અધિકારો આપેલા છે—૧ સાધનઅધિકાર, ૨ ધ્યાનઅધિકાર, ૩ કર્મઅધિકાર, ૪ સ્તવઅધિકાર, અને
5 ફલઅધિકાર। પ્રત્યેક અધિકારમાં મન્ત્રવિષયક અનેક હકીકતો ગણ અને પદ્યમાં આપેલી છે।

આ પ્રથમા મંગલાચરણના ૪૩ શ્લોકો નમસ્કાર વિશે સારી માહિતી આપે છે અને વાર્ષિક બ્યાપક
25 દષ્ટિએ નમસ્કાર વિશે વિચાર દર્શાવે છે। તે અહીં અનુવાદ સાથે પ્રગટ કરેલ છે।

શ્લોક ૧-૭ મંગલાચરણ અને પ્રશ્નનું અભિષેય જણાવે છે। શ્લોક ૮-૧૩ અનેક યત્રોનાં નામો
નોંધે છે। શ્લો ૧૪-૧૭ યત્રનું માહામ્ય જણાવે છે। શ્લો ૧૮-૨૦ મંત્રનો મહિમા દર્શાવે છે। શ્લો
૨૧-૨૪ મંત્રના સાધનોનો વિચાર આપ્યો છે અને શ્લો ૨૫-૪૩ નમસ્કાર મંત્રનો મહિમા, ન્યાસ,
25 સંસ્કૃત મહામય મંત્ર વિશે પ્રશ્ન અને સમાધાન તેમ જ અરિહંતના અર્થ વિશે માહિતી આપે છે।

આ ૪૩ શ્લોકોમાં જેવી માહિતી આપી છે તેવી જ માહિતીથી મરેલો સમગ્ર પ્રશ્ન છે।

લગભગ અઢારમા સૈકામાં થયેલા મહારક શ્રીસિદ્ધનંદિયે આ રચના કરી છે, અંતની પ્રશસ્તિમાં
તેમણે પોતાની ગુરુપરપરા વગેરે માહિતી આપી છે।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

१. श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥ श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥

श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥ श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥
 श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥ श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥
 श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥ श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥
 श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥ श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥
 श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥ श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥
 श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥ श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥
 श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥ श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥

१. श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥ श्रीगुरुदेवकी आज्ञा ॥

[६५-२०]

श्रीसिंहनन्दिविरचित-पञ्चनमस्कृतिदीपकान्तर्गत- नमस्कारमन्त्राः ॥

[१-३] केवलिविद्या—

(१) 'ॐ ह्रीं अहं णमो अरिहंताणं ह्रीं नमः ॥' अथवा—

5

(२) 'ॐ णमो अरिहंताणं श्रीमद्वृषभादिवर्धमानान्तेभ्यो नमः ॥' अथवा—

(३) 'श्रीमद्वृषभादि-वर्धमानान्तेभ्यो नमः ॥'

[४-६] विविधपिशाचीविद्याः—

(१) 'ॐ णमो अरिहंताणं ॐ।' इति कर्णपिशाची।

(२) 'ॐ णमो आइ(य)रियाणं।' इति शकुनपिशाची।

10

(३) 'ॐ णमो सिद्धाणं।' इति सर्वकर्मपिशाची।

फलम्—'इति मेदोऽङ्गपठनोद्युक्तमानसो(सश्च) मुनेः।

सिद्धान्तविषयि ज्ञानं, जायते गणितादिषु ॥'

[७] अङ्गन्यासः—

'ॐ णमो अरिहंताणं' शिरोरक्षा। 'ॐ णमो सिद्धाणं' मुखरक्षा।

15

'ॐ णमो आयरियाणं' दक्षिणहस्तरक्षा। 'ॐ णमो उवज्झायाणं' वामहस्तरक्षा।

'ॐ णमो लोप सव्वसाहूणं' इति कवचम् ॥

फलम्—'एषः पञ्चनमस्कारः, सर्वपापक्षयङ्करः।

मङ्गलानां च सर्वेषां, प्रथमं मङ्गलं मतः ॥'

[८] वज्रपञ्जरम्—

20

'ॐ' हृदि। 'ह्रीं' मुखे। 'णमो' नाभौ। 'अरि' वामे। 'हंता' वामे। 'ताहं' शिरसि।

'ॐ' दक्षिणे वाहौ। 'ह्रीं' वामे वाहौ। 'णमो' कवचम्। 'सिद्धाणं' अस्त्राय फट् स्वाहा।

फलम्—विपरीतकार्येऽङ्गन्यासः, शोभनकार्ये वज्रपञ्जरं स्मरेत्, तेन रक्षा।

[९] अपराजिताविद्या—

'ॐ णमो अरिहंताणं, णमो सिद्धाणं, णमो आयरियाणं, णमो उवज्झायाणं, णमो लोप सव्व- 25

साहूणं ह्रीं फट् स्वाहा ॥'

फलम्—'इत्येपोऽनादिसिद्धोऽयं, मन्त्रः स्याच्चित्तचित्रकृत्।

इत्येपा पञ्चाङ्गी विद्या, ध्याता कर्मक्षयं कुरुते ॥'

[१०] परमेष्ठिवीजमन्त्रः—

‘ॐ ।’ तत् कथमिति चेत्—

‘अरिहंता असरीष, आयरिया तद् उवज्ञाया मुणिणो ।

पद्ममूल(र)गिण्यणो(णो)अकारो पंचपरमेष्ठे ॥’

5 ‘यकः सेदी. [] इति जैनेन्द्रसूत्रेण अ+अ इत्यस्य दीर्घः । आ+आ पुनरपि दीर्घः ।’

‘उ’ तस्य पररूपगुणे कृते ओमिति जाते पुनरपि ‘मोर्बचन्द्रः’ [] इति सूत्रेणानुसारे सति सिद्धपञ्चाङ्गमन्त्रं निष्पद्यते ।

[११] षोडशाक्षरी विद्या—

‘अहंत्-सिद्धाचार्योपाध्याय-सर्वसाधुभ्यो नमः ॥”

10 माहात्म्यम्—‘स्मर मन्त्रपद्मेदृतां, महाविद्यां जगद्गताम् ।

शुक्लपञ्चकनामोत्पत्त्योडशाक्षरप्राजिताम् ॥’

फलम्—‘अस्याः शतद्वयं ध्यानी, जपत्रेकाग्रमानसः ।

अनिच्छन्त्ययामोति, चतुर्थतपसः फलम् ॥

[१२] सप्तदशाक्षरी विद्या—

15 ‘ॐ ह्रीं अहंत्-सिद्धाचार्योपाध्याय-साधुभ्यो ह्रीं नमः ॥

फलम्—‘अनया धागवाद्कथं, समानोति च मानसः ॥’

[१३] देवत्रयोविद्या—

‘ॐ ह्रीं अहंत्-सिद्ध-साधुभ्यो ह्रीं नमः ॥’

[१४] षडक्षरीविद्या—

20 ‘ॐ ह्रीं अहं नमः ।’

फलम्—‘इति षडक्षरी विद्या, कथिता दीक्षितार्पणे ॥”

[१५] षड्वर्णसंभूता विद्या—

‘अरिहंत सिद्ध ।’ अथवा—‘अरिहंत साहु ।’ अथवा—‘जिनसिद्धसाहु ।’

फलम्—‘विद्यां षड्वर्णसंभूतामजप्यां पुण्यशालिनीम् ।

25 जपन् चतुर्थमभ्येति, फलं ध्यानी शतत्रयम् ॥’

[१६] चतुर्वर्णमयो मन्त्रः—

‘अरिहंत ।’ अथवा—‘जिनसिद्ध ।’ अथवा—‘अहंत्सिद्ध ।’

फलम्—‘चतुर्वर्णमयं(यो) मन्त्रं(मन्त्रः), चतुर्वर्णफलप्रदम् (दः) ।

चतुर्नार्ती जपन् योगी, चतुर्थस्य फलं भजेत् ॥’

30 [१७] द्विवर्णो मन्त्रः—

‘सिद्ध ।’ अथवा—‘जिन ।’ अथवा—‘अहं ।’

[१८] एकाक्षरी मन्त्रः—‘ॐ ।’

फलम्—‘ॐकारं विन्दुसंगुक्तं, नित्यं ध्यायन्ति योगिनः ।

कामदं मोक्षदं चैव, प्रणवाय नमो नमः ॥’

[१९] अकारध्यानं, तत्फलं च—‘अ ।’

‘आदिमन्त्रार्हतो नाम्नोऽकारं पञ्चशतप्रमान् ।

5

वारान् जपन् त्रिशुद्धया यः स चतुर्थफलं श्रयेत् ॥’

[२०] पञ्चवर्णमयी विद्या—

‘ह्रौं ह्रीं हूं ह्रौं ह्रः ।’ अथवा—‘अ सि आ उ सा ।’

संपुटे तु—‘ॐ ह्रौं ह्रीं हूं ह्रौं ह्रः अ सि आ उ सा नमः ।’ अथवा—

‘ॐ असिआउसा नमः ।’ अथवा—‘ॐ ह्रौं ह्रीं हूं ह्रौं ह्रः नमः ।’ इति भेदः ।

10

माहात्म्यम्—‘पञ्चवर्णमयी विद्यां, पञ्चतत्त्वोपलक्षिताम् ।

मुनिवी(व)रैः श्रुतस्कन्धाद्, वीजवुद्धया समुद्धृताम् ॥’

फलम्—‘वन्दिमोक्षे च प्रथमो, द्वितीयः शान्तये स्मृतः ।

तृतीयो जनमोहार्थं, चतुर्थः कर्मनाशने ॥

पञ्चमः कर्मपदकेषु, पञ्चैवं मुक्तिदाः स्मृताः ।

15

तृतीयनियताभ्यासाद्, वशीकृतनिजाशयः ॥

प्रोच्छिन्नत्त्याशु निःशङ्को, निगूढं जन्मबन्धनम् ॥’

[२१] मुक्तिदा विद्या—

‘चत्वारि मंगलं । अरिहंत(ता)मंगलं । सिद्ध(द्धा)मंगलं । साहु(ह्र) मंगलं । केवलपण्णत्तो धम्मो मंगलं ।

20

चत्वारि लोगो(गु)त्तमा । अरिहंत(ता) लोगो(गु)त्तमा । सिद्ध(द्धा) लोगो(गु)त्तमा । साहु लोगो(गु)त्तमा । केवलपण्णत्तो धम्मो लोगो(गु)त्तमा ।

चत्वारि श(स)रणं पवज्जामि । अरिहंत(ति) श(स)रणं पवज्जामि । सिद्ध(द्धे) श(स)रणं पवज्जामि । साहु(ह्र) श(स)रणं पवज्जामि । केवलपण्णत्तो(त्तं) धम्मो(स्मं) श(स)रणं पवज्जामि ॥ इति मुक्तिदा विद्या ।

25

फलम्—‘मङ्गल-शरणोत्तमनिकुरम्यं, यस्तु संयमी स्मरति ।

अविकलमेकाग्रधिया, स चापवर्गश्रियं श्रयति ॥’

[२२] विश्वातिशायिनी विद्या—

‘ॐ अर्हत्सिद्धसयोगिकेवली स्वाहा ।’

माहात्म्यम्—‘सिद्धेः सौधं समारोदुमियं सोपानमालिका ।

त्रयोदशाक्षरोत्पन्ना, विद्या विश्वातिशायिनी ॥’

30

[२३] ऋषिमण्डलमन्त्रराजमंत्रः—

‘ॐ ह्रीं ह्रीं हुं हुं हुं हुं ह्रीं ह्रः असि वाउसा सम्यग्दर्शनज्ञान-ध्यात्रेभ्यो नमः ।’

फलम्—‘यो मध्यमनुजो मन्त्रमिमं सप्तविंशतिवर्णयुतं ऋषिमण्डलमन्त्रराजं ध्यायति जपति सहस्राष्टकं (८०००) स चाच्छित्तार्थमिदं परलोकमुखं सर्वामीष्टं प्राप्नोति ।’

[२४] मूलत्रयी विद्या—

‘ॐ ह्रीं धीं अहं नमः । अथवा नमो सिद्धाणं ।’ अथवा—‘ॐ नमः सिद्धं ।’ इति मूलत्रयीविद्या

षड्यमोहनपुष्टिदा ॥

[२५] (ॐ) ‘नमो अरिहंताणं’ इति मन्त्रस्य ध्यानप्रक्रिया—

‘स्मरेन्नुमण्डलाकारं, पुण्डरीकं मुखोदरे ।

द्वलाण्डकसमामीनं, वर्णाष्टकविराजितम् ॥

‘ॐ नमो अरिहंताणं’ इति वर्णानपि क्रमात् ।

एकशः प्रतिपन्नं तु, तस्मिन्नेव निवेशयेत् ॥’

अकारादि—‘स्वर्णगौरीं स्यन्दद्गतां, केचपलीं ततः स्मरेत् ।

कर्णिकीं च सुधावीजं, प्रजन्तु भुवि भूयिताम् ॥’

[२६] ‘ह्रीं’ इति मन्त्रस्य ध्यानप्रक्रिया—

‘प्रोद्यत्संपूर्णचन्द्रार्धं, चन्द्रविम्याच्छनैः शनैः ।

समागच्छन्सुधावीजं, मायावर्णे तु चिन्तयेत् ॥

विस्फुरन्तमतिरक्षितं, प्रमाण्डलमध्यगम् ।

संचरन्तं मुक्तामोज्ञे, तिष्ठन्तं कर्णिकोपरि ॥

धमन्तं प्रतिपन्नेषु, चरन्तं विपति क्षणे ।

छेदयन्तं मनोध्यान्तं, क्षयन्तममृतामृभिः ॥

प्रजन्तं तालुरन्ध्रेण, स्फुरन्तं धृष्टतन्तरे ।

ज्योतिर्मयभिर्याचिन्त्यप्रमाद्यं चिन्तयेन्मुनिः ॥’

उपपुक्तमन्त्रद्वयस्य फलम्—

‘ॐ नमो अरिहंताणं’ इमेऽष्टौ वर्णाः, ‘ह्रीं’ इमं महामन्त्रं स्मरन् योषी विपत्तारं प्राप्नोति ।

जपन् सन् सर्वेश्वरपारंगो भवति । निरालसध्यासान् पद्मिर्मासैर्मुक्तमध्याद् धूमवति पश्यति । ततः संयन्सरेण मुक्तामहाज्वालां निःस्फूर्तिं पश्यति । ततः सर्वेशमुखं पश्यति । ततः सर्वेशं प्रत्यक्षं पश्यति ॥’

[२७] सप्तरीजमन्त्रध्यानम्—

‘ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ’ इति सप्तरीजमन्त्रं ध्यायन् सप्तर्षीः प्राप्नुते । यथा पुरा तथापि नो

आप्यमिदमपुना मूलमेकं वेदमयं (१) वेदत्रयमयुतं तस्य नीचैर्माया त्रिः क्षेत्ररपिगुणानुगुणं

नवाक्षरमिदं बीजमनाहतं समाज्ञातम् । एतस्य ध्यानेन सिद्धचक्रं मुक्तिस्थितमपि परं ब्रह्म त(य)दगम्यम-
वाच्यमचिन्त्यं तदपि ध्येयविषयं भवति । तदुक्तं जाप्यं यथारुचितो नानाविधमपि तदेव, सहस्रत्वात् ।

तदुक्तं नेमिचन्द्रसिद्धान्तिकैर्द्रव्यसंग्रहे—

[अत ऊर्ध्वं पदस्थं ध्यानं मन्त्रवाक्यस्थं यदुक्तं तस्य विवरणं कथयति—]

‘पणतीस सोल छप्पण चट्ट दुग्मेकं च जवह झाएह ।

5

परमेष्ठिवाचयाणं अण्णं च गुरुवएसेण ॥ ४९ ॥

[व्याख्या—‘पणतीस’ ‘णमो अरिहंताणं; णमो सिद्धाणं, णमो आयरियाणं, णमो उवज्झायाणं, णमो
लोए सव्वसाहणं’ एतानि पञ्चात्रिंशदक्षराणि सर्वपा(प)दानि भण्यन्ते । ‘सोलड’ ‘अरिहंत सिद्ध
आचार्य(यरिय) उवज्झाय साहू’ एतानि षोडशाक्षराणि नामपदानि भण्यन्ते । ‘छ’ ‘अरिहंतसिद्ध’
एतानि पडक्षराणि अर्हत्-सिद्धयोर्नामपदे द्वे भण्येते । ‘पण’ ‘असियाउसा’ एतानि पञ्चाक्षराणि 10
आदिपदानि भण्यन्ते । ‘चट्ट’ ‘अरिहंत’ इदमक्षरचतुष्टयं नामपदम् । ‘दुग्’ ‘‘सिद्ध’ इत्यक्षरद्वयं
सिद्धस्य नामपदम् । ‘एग्ं च’ ‘अ’ इत्येकाक्षरमर्हंत आदिपदम् । अथवा ‘ॐ’ एकाक्षरं
पञ्चपरमेष्ठिनामादिपदम् । तत् कथमिति चेत्?—

‘अरिहंता असरीरा, आयरिया तह उवज्झाया मुणिणो ।

पढमक्खरनिप्पणो, ॐकारो पंचपरमेष्टी ॥

15

इति गाथाकथितप्रथमाक्षराणां ‘समानः सवर्णं दीर्घो भवति’ ‘परश्चलोपम्’ ‘ऊवर्णं ऊ’ इति
स्वरसन्धिविधानेन ॐशब्दो निष्पद्यते । कस्मादिति—‘जवह झाएह’ एतेषां पदानां सर्वमन्त्रवादपदेषु
मध्ये सारभूतानां इहलोकपरलोकेष्टफलप्रदानसमर्थं ज्ञात्वा पश्चादनन्तज्ञानादिगुणस्मरणरूपेण वचनो-
च्चारणेन च जापं कुरुत । तथैव शुभोपयोगरूपत्रिगुणावस्थायां मौनेन ध्यायत । पुनरपि कथंभूता [ना]म्
‘परमेष्ठिवाचयाणं’ । ‘अरिहंत’ इति पदवाचकमनन्तज्ञानादिगुणयुक्तोऽर्हद्वाच्योऽभिधेय इत्यादिरूपेण 20
पञ्चपरमेष्ठि(ष्टि)वाचकानाम् । ‘अण्णं च गुरुवएसेण’ अन्यदपि द्वादशसहस्रप्रमितपञ्चनमस्कारग्रन्थ-
कथितक्रमेण लघुसिद्धचक्रं, बृहत्सिद्धचक्रमित्यादिदेवार्चनविधानं मेदामेदरत्नत्रयाराधकगुरुप्रसादेन
ज्ञात्वा ध्यातव्यम् । इति पदस्यध्यानस्वरूपं व्याख्यातम् ॥ ४९ ॥—इत्येतद् द्रव्यसंग्रहस्य ब्रह्मदेवविरचि-
तव्याख्यात उद्धृतम्]

[२८] अथाङ्गन्यासः—

25

तत्सिद्धयर्थम्—अ सि आ उ सा । ‘अ’ वर्णं नाभिकमले, सि मस्तककमले, आ कण्ठकञ्जे, उ
हृदये, सा मुखकमले । वा—अ नामौ, सि शिरसि, आ कण्ठे, उ हृदये, सा मुखे ।

[२९] ॐ कारादीनां ध्यानप्रक्रिया—

अत्र ॐ नमः सिद्धेभ्यः । ॐ कारः, ह्रींकारः, अकारः, अह्रूं इत्यादिकमुक्तं तत् क स्मरणीयम् ?
तदेव [कथमपि]—

30

‘नेत्रद्वन्द्वे थवणयुगले नासिकाग्रे ललाटे,
घञ्जे नामौ शिरसि हृदये तालुनि ध्रुवगन्ते ।
ध्यानस्थानान्यमलप्रतिभिः कीर्तितान्यत्र देहे,
ते‘वेकस्मिन् नियतविषये चित्तमादम्यनीयम् ॥

5 [इति प्रथमेन प्रकारेण ध्यानविषयं यतम् ॥]

[३०] ज्वरोत्तारणमन्त्रः—

‘ॐ ह्रीं नमो लोए सञ्जसाह्वानं’ इत्यादि प्रतिलोमतः ।
पञ्चभिस्तेज आर्धेक्ष मायाप्रेसरपूर्वकैः ॥
पटीप्रन्धि परिजप्य, दत्त्वाच्छाद्य नचोपरि ।
10 तेन ज्वरं चोत्तरति, नूलचक्रे परं मसम् ॥

[३१] पञ्चचन्वारिंशदक्षरा विद्या—

‘ॐ ह्रीं नमो अरिहंताणं, ॐ ह्रीं नमो सिद्धाणं, ॐ ह्रीं नमो आपरियाणं, ॐ ह्रीं नमो उपज्ज्ञा-
पाणं, ॐ ह्रीं नमो लोए सञ्जसाह्वानं ।’

एषा पञ्चचत्वारिंशदक्षरा विद्या । यथा न ध्रुयते तथा स्मर्तव्या । पुष्टचौरादिसङ्कटमहापति-
15 स्थाने शास्त्रैः, जलवृष्टये चोपांशु भण्यते । पञ्चनामादिपदानां पञ्चपरमेष्ठिमुद्रया जापे समस्तक्षुद्रौ-
पद्रवनाशः कर्मक्षयश्च भवति ।

[३२] देवगणी विद्या—(गणिविद्या)—

‘ॐ अरिहंत-सिद्ध-आपरिय-उपज्ज्ञाय-सञ्जसाहु-सञ्जधम्मसित्थयराणं ॐ नमो भगवोए
सुयदेवयाए संतिदेवयाणं सञ्जपययणदेवयाणं दसण्हं दिशा(सा)पाळाणं पञ्च(ण्हं)लोगपाळाणं ॐ
20 ॐ ह्रीं अरिहंतदेवं नमः ।’

एषा विद्या देवगणीति सरस्वतीमन्दिरे जाप्यमष्टोत्तराशतम् । जप्ता सती सर्वेषु कार्येषु सर्व-
सिद्धिर्जयं च ददाति ।

[३३] तस्करभयहरमन्त्रः—

‘ॐ ह्रीं णमो सिद्धाणं, ॐ ह्रीं सिद्धदेवं नमः ।’

30 अनेन सत्ताभिमन्त्रिते चले प्रन्थिर्यन्धनीया । पश्चाद् यत्र कुत्रापि महारण्ये तस्करभयं न
भवति ।

[३४] व्यालादिविपनाशनमन्त्रः—

‘ॐ ह्रीं ह्रीं ह्रीं ह्रीं ह्रीं ह्रीं णमो सिद्धाणं विषं निर्विषीभवतु फट् ।’

इत्यनेन व्यालादिविषं नश्यति ।

[३५] व्याल-वृश्चिक-मृषकादिदूरीकरणमन्त्रः—

‘ॐ णं सिद्धा णमो दूरीभवन्तु नागाः ।’

इत्यनेन व्याल-वृश्चिक-मृषकादयो दूरतो यान्ति ।

[३६] वन्दिविमोचनमन्त्रः—

‘णं हू सा व्व स ए लो मो ण, णं या ज्झा व उ मो ण, णं या रि य आ मो ण, णं द्धा सि मो ण, णं ता हं रि अ मो ण ।’

इति विपर्ययजपनाद् वन्दिमोक्षः । कार्यव्यतिरेकेण न जपनीयम् । कार्यव्यतिरेके कारणविशेषो बलवान् इति न्यायात् । कार्यं वन्दिमोक्षादिसाध्यं । कारणं प्रति कार्यस्य शान्तिकर्मादिर्मोचनादेर्व्यतिरेकोऽपि यथा स्यात् मोचकवन्धवद् वा द्वितीयो वन्धमोचकवत् ॥

[३७] सर्वकर्मसमूहदायकमन्त्रः—

‘ॐ नमो अरिहंताणं, ॐ नमो सिद्धाणं, ॐ नमो आयरियाणं, ॐ नमो उवज्झायाणं, ॐ नमो लोप सव्वसाहूणं ॐ ह्रौं ह्रीं हूं ह्रौं ह्रूः स्वाहा ।’ सर्वकर्मसमूहं कलौ पञ्चम-युगेऽपि ददाति ।

10

[३८] चतुःषष्टिक्रद्विजननमन्त्रः—

‘ॐ णमो आयरियाणं ह्रीं स्वाहा ।’ इत्यनेन चतुःषष्ट्यः संभवन्ति ।

[३९] कर्मक्षयार्थो मन्त्रः

‘ॐ णमो हूं (ह्रूं) नमः ।’ इत्यनेन कर्मक्षयो भवति ।

[४०] एकादशीविद्या—

‘ॐ अरिहंतसिद्धसाह नमः ।’ इत्येकादशी विद्या ।

15

[४१-४२] त्रयोदशाक्षरीविद्ये—

(१) ‘ॐ अहूं अरिहंतसिद्धसाह नमः ।’ इति त्रयोदशाक्षरी विद्या ।

(२) ॐ ह्रौं ह्रीं हूं ह्रौं ह्रूः अ सि आ उ सा स्वाहा ।’ इत्यपि ।

[४३] सर्वकामदौ मन्त्रौ—

(१) ‘ॐ ह्रौं ह्रीं हूं ह्रौं ह्रूः अ सि आ उ सा नमः ।’

(२) ‘ॐ ह्रीं श्रीं अहूं अ सि आ उ सा नमः ।’ द्वावपि मन्त्रौ सर्वकामदौ ।

20

[४४] वन्दिमोचनमन्त्रः—

‘ॐ नमो अरिहंताणं ज्म्ल्यूं नमः, ॐ नमो सिद्धाणं फ्म्ल्यूं नमः, ॐ नमो आयरियाणं स्म्ल्यूं नमः, ॐ नमो उवज्झायाणं ह्म्ल्यूं नमः, ॐ नमो लोप सव्वसाहूणं फ्म्ल्यूं नमः यमुकस्य 25 वन्दिमोक्षं कुरु कुरु स्वाहा ।’

पार्श्वनाथस्य प्रतिमां, संस्थाप्य पुरतस्ततः ।

पट्टं प्रसार्य संलेख्यं, मन्त्रं पञ्चशतप्रमम् ॥

नामसंपुटसंयुक्तं, वन्दिमोक्षह(क)रं परम् ॥’

[४५] स्वप्नविद्या—

‘ॐ ह्रीं नमो अरिहंतां स्वप्ने शुभानुभवं वद कू(कु)ष्माण्डिनी स्वाहा ।’ (स्वप्नविद्या ।)
 ‘मन्त्रोऽयं शतसंज्ञतो, धत्ति स्वप्ने शुभानुभवं ।
 चार्कचारे भवेत्पुण्यैर्वर्णपुण्यफलदायितैः ॥’

[४६] धर्मद्रुह उच्चाटनमन्त्रः—

‘ॐ ह्रीं भू भूति भा उ सा सर्वद्रुहान् स्तम्भय स्तम्भय मोहय मोहय मु(भू)कवत् कारय
 कारय भन्धय भन्धय ह्रीं द्रुहान् ठः ठः ।’
 इदं मन्त्रं मुष्टिबलौ, धैर्येण प्रति संज्ञयन् ।
 धर्मद्रुहो नाशानं च, करोत्युच्चाटनं तथा ॥

[४७] भूतप्रेतादिनाशनमन्त्रः—

ॐ ह्रीं भू भूति भा उ सा प्रेतादिकान् नाशय नाशय ठः ठः ।’
 इदं मन्त्रं हृष्येकविंशचारजतं करोति च ।
 भूत-प्रेतादिकवधे, संशयो न हि सांप्रतम् ॥

[४८] जाले मत्स्यानां निर्वन्धनमन्त्रः—

‘ॐ नमो अरिहंतां’ इत्यादिष्टव्य ‘ॐ नमो लोप सव्यसाहूणं हुं हुल हुल हुल हुल हुल हुल
 स्वाहा ।’
 २१ जायते वृत्तं जाले मत्स्याः नायान्ति ॥

[४९] त्रिभुवनस्वामिनीविद्या—

‘ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ह्रीं भू भूति भा उ सा हुल हुल हुल हुल हुल हुल इच्छियं मे कुठ कुठ
 स्वाहा ।’
 त्रिभुवनस्वामिनीविद्येयं चतुर्विंशतिसहस्रजापात् सर्वसंपत् [करी] स्यात् ।

[५०] वादजयार्थो मन्त्रः—

‘ॐ ह्रीं भू भूति भा उ सा नमोऽहं वद वद वाग्वादिनी सत्यवादिनी वद वद मम धनये व्यकथाया
 ह्रीं सत्यं वृद्धि सत्यं वृद्धि सत्यं वद सास्त्रलितप्रचारं सदेव-धनुजासुरसदसि ह्रीं अहं भू भूति भा उ सा नमः ।
 लक्षं जलमिदं मन्त्रं वादे संतनुते जयम् ।

[५१] सर्वसिद्धिप्रदमहामन्त्रः—

‘ॐ भू भूति भा उ सा नमः ।’
 इदं मन्त्रं महामन्त्रं, सर्वसिद्धिप्रदं भुवम् ॥

[५२] त्रिभुवनस्वामिनी विद्या—

‘ॐ अहंते उत्पत उत्पत स्वाहा ।’ इति द्वितीया त्रिभुवनस्वामिनी विद्या ।

[५३] वादजयकरीविद्या—

‘ॐ अग्निय मग्निय अरिहं जिण आइय पंचमायधरा ।

हुद्रुद्रुकम्मदद्धा (द्ध) सिद्धाण णमो अरिहणणेभ्यः ॥’

इति वादे जयं करोति ।

[५४] संघरक्षार्थको मन्त्रः—

5

“ॐ नमो अरिहंताणं धणु धणु महाधणु महाधणु स्वाहा ।’

इदं मन्त्रं ललाटे च, ध्येयं सत् चोरनाशनम् ।

करोति चैतदुक्तं वा, कम्पनैर्मुनिनायकैः ।

संवस्य रक्षार्थमिदं, ध्येयं नान्यत्र हेतुके ॥

[५५] स्वप्ने शुभाशुभकथनमन्त्रः—

10

‘ॐ ह्रीं अहं ह्रीं स्वाहा ।’

चन्दनेन च तिलकं कृत्वा जापमष्टोत्तरशतं कृत्वा मुच्येत रात्री शुभाशुभं घत्ति ।

[५६] निर्विपीकरणमन्त्रः—

‘ॐ ह्रीं अहं अ सि था उ सा फलीं नमः ।’ इत्यनेन निर्विपीकरणत्तम् ।

[५७] पञ्चाक्षरीविद्या—

15

‘ॐ नमो जूं सः ।’

इति पञ्चाक्षरीविद्या-मन्त्रयन्त्रे करोति च ।

भव्यस्य शुभकल्याणं, त्वेवमेव मतं युधैः ॥

कर्णिकायां त्वेक[त]त्त्वं, तत्त्वतुर्यं चतुर्दिशि ।

साष्टपत्रेषु सिद्धस्य, वीजं क्षेयं मुनीश्वरैः ॥

तेजो-मायायुतं तत्त्वं, कामवीजेन संयुतम् ।

हुतिप्रियामूलमन्त्रं, त्वेकमेव घशादिषु ॥

वाऽन्यत्प्रकारमुक्तं च, कर्णिकायां च देवके- ।

ति पदं साष्टपत्रेषु, णमोऽरिहंताणमेव च ॥

भूपुरं वारिह्यपुरं, यन्त्रकर्मारिनाशनम् ।

कर्मचक्रमिदं क्षेयं, ध्यानचक्रं परं गतम् ॥

20

25

कर्मचक्रम्

ॐ नमः

ॐ जूं सः

ॐ अहं

ध्यानचक्रम्

ॐ नमः

ॐ जूं सः

धारकस्य

शुभं भवतु

30

[५८] तस्करादर्शनमन्त्रः—

‘ॐ णमो अरिहंताणं आभिणि मोहिणि मोहय मोहय स्वाहा ।’

मार्गे गच्छद्भिरियं विद्या स्मरणीया, तस्करदर्शनमपि न भवति ।

[५९] वशीकरणमन्त्रः दुष्टव्यन्तरादिशान्तिश्च—

५ ‘ॐ णमो अरिहंताणं अरे अरिणे अमुकं मोहय मोहय स्वाहा ।’ खटिकया धीखण्डेन वा इदं मन्त्रं लिखित्वाऽमुना मन्त्रेण श्वेतपुष्पैः श्वेताक्षतैश्च जपेत् । यमाश्रित्य जपः क्रियते स वशीभवति । एतद्-यन्त्रमध्ये चात्मानमात्मना दीयते । ततः संध्यायेत् । पूर्वार्शामिमुखं पूर्वं पूर्वदलादारभ्याष्टाक्षरं मन्त्रं जपेत् ११०० । ततः आग्नेयदलादारभ्यामुमेय मन्त्रं जपेत् ११०० । एवमन्यदलेष्वपि याददीक्षानदष्टम् । एवमष्टरात्रं जपे शृते दुष्टव्यन्तरादिसर्वप्रत्यूहशान्तिः ।

१० [६०] धर्मद्रुहो व्यन्तरस्वोच्चाटनमन्त्रः—

‘ॐ णमो आयरियाणं आरियाणं पद् ।’ इत्यनेन धर्मद्रुहो व्यन्तरस्वोच्चाटनम् ।

[६१] वादजयार्थको मन्त्रः—

‘ॐ हं सः ॐ ह्रीं अहं ऐं धीं असिमाउसा ममः ।’

एतन्मन्त्रं विद्यादविषये जयं करोति ।

१५ [६२] दाहशान्तिमन्त्रः—

‘ॐ नमो ॐ अहं अ सि मा उ सा ममो अरिहंताणं ममः ।’

हृदयकमले १०८ जपादुपवासफलम् । एतेन जलेन पानीये मन्त्रितं हृत्वाऽग्नेर्वा दायानलस्थामि रेक्षां दद्याद् दाहशान्तिर्भवति ॥

[६३] सर्वत्र जयार्थको मन्त्रः—

२० ‘ॐ ह्रीं अहं असिमाउसा अनाहतविज्जा(वा)यै अहं नमः ।’

प्रतिदिन त्रिकालमष्टोत्तरशतजपः, सर्वत्र जयो भवति ।

[६४] सर्वभयनाशनमन्त्रः—

‘ॐ नमो सिद्धाणं पंचेणे पंचेणं ।’ एतेन दीपरात्रिदिने शुणिते याचज्जीवे सर्वभयं (यो)

नो भवेत् ।

२५ [६५] सर्वकार्यसिद्धिमन्त्रः—

‘ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं क्लौं ॐ अहं नमः ।’ इदं मन्त्रं जपतः सर्वकार्याणि साधयति ।

[६६] शत्रुवशीकरणमन्त्रः—

‘ॐ ह्रीं धीं अमुकं दुष्टं साधय साधय असिमाउसा नमः ।’

दिनानामेकविंशत्या, जपश्लोचार्त्तं शतम् ।

यं शत्रुं च समुद्दिश्य, करोति पक्षं...तरेः (?) ॥

[६७] सर्वसिद्धिकारकमन्त्रः—

‘ॐ अरिहंताणं सिद्धाणं आयरियाणं उवज्झायाणं साहणं नमः सर्वसमीहितसिद्धिं कुरु कुरु स्वाहा ।’

जपनादयुतस्यैव सर्वसिद्धिर्भवेन्ननु ॥

[६८] कर्मक्षयार्थको मन्त्रः—

5

‘ॐ ह्रीं अहं अनाहतविषायं नमः ।’ अथवा—‘असिधाउसा अनाहतविषायं नमः ।’ इति कर्मक्षयः ।

[६९] शुभाशुभादेशको मन्त्रः—

‘ॐ नमो अरिहो भगवओ वाहुयलिस्स पणहसव(म)णस्स अमले विमले निम्मलनाणपया-
सणि, ॐ नमो सच्चं भासई अरिहा सच्चं भासई केयली एणणं सच्चययणेण सच्चं सच्चं होउ मे स्वाहा ।’ 10
इत्यात्मानं शुचिं कृत्वा, वाहुयुग्मेन संजपन् ।
संपूज्य कायोत्सर्गेण, जिनं वक्ति शुभाशुभम् ॥

[७०] सर्वसिद्धिप्रदो मन्त्रः—

‘ॐ ह्रीं णमो अरिहंताणं मम कर्द्धिं वृद्धिं समीहितं कुरु कुरु स्वाहा ।’

अयं मन्त्रो बुधेन शुचिना प्रातः सन्ध्यायां द्वात्रिंशद्वारं स्मरणीयः, सर्वसिद्धिप्रदः । 15

[७१] प्रणवचक्रध्यानं, तत्फलं च—

कर्णिकायामोमिति मूर्ध्नि ह्रीं णमो अरिहंताणं इति सर्वतो भू-जलपुरयुतं चक्रं प्रणवाख्यं च कथ्यते ।

ध्यानात् कर्मक्षयं चाऽऽशु, कुरुते वक्ष्यवक्ष्यकम् ॥

[७२] ज्वराद्युत्तारणमन्त्रः—

20

‘ॐ ऐं ह्रीं नमो लोण सच्चसाहणं ।’ इत्यनेनाभिमन्त्रितपट्टयमा(पटा)च्छादनादेकाहिकं
द्वयाहिकं त्रयाहिकं चातुर्थ(हि)कं दुष्टवेला-ज्वरादिकं नाशयति ।

[७३] ग्रहाणां शान्तिकरमन्त्राः—

‘ॐ णमो अरिहंताणं’, जापस्त्वयुतसम्प्रमः ।

चन्द्रदोषं हरेदेतद्, लघौ होमो दशांशकः ॥ १ ॥

‘ॐ णमो सिद्धाणं’ इत्येतज्जप्तं त्वयुतप्रमम् ।

25

सूर्यपीडां हरेदेतत्, कूरे होमो दशांशकः ॥ २ ॥

‘ॐ ह्रीं णमो आयरियाणं’ जप्तं त्वयुतसंप्रमम् ।

गुरुपीडां हरेदेतद्, दुःस्थिते तद्दशांशकम् ॥ ३ ॥

ॐ ह्रीं णमो उवज्झायाणं’ जप्तं त्वयुतसंमितम् ।

बुधपीडां हरेदेतत्, कूरे होमो दशांशकः ॥ ४ ॥

30

‘ॐ ह्रीं नमो लोप सव्यसाहूणं’ जतं त्वयुतसंप्रमम् ।
 शनिपीडां हरेदेतन्, कृते होमो दशांशकः ॥ ५ ॥
 ‘ॐ ह्रीं नमो अरिहंताणं’ जतं दशसहस्रकम् ।
 शुक्रपीडां हरेदेतन्, कृते होमो दशांशकः ॥ ६ ॥
 5 ‘ॐ ह्रीं नमो सिद्धाणं’, जतं दशसहस्रकम् ।
 मङ्गलव्याधिहरणे, कृते स्याद्य दशांशकः ॥ ७ ॥
 ‘ॐ ह्रीं नमो लोप सव्यसाहूणं’ जतं दशसहस्रकम् ।
 राशु-केतुद्वये श्रेयं, कृते होमो दशांशकः ॥ ८ ॥

[७४] रक्षामन्त्रः—

10 ‘ॐ ह्रीं नमो अरिहंताणं पादौ रक्ष रक्ष ।’
 ‘ॐ ह्रीं नमो सिद्धाणं कर्णौ रक्ष रक्ष ।’
 ‘ॐ ह्रीं नमो आयरियाणं नाभिं रक्ष रक्ष ।’
 ‘ॐ ह्रीं नमो उयज्झायाणं हृदयं रक्ष रक्ष ।’
 ‘ॐ ह्रीं नमो लोप सव्यसाहूणं कण्ठं रक्ष रक्ष ।’
 11 ‘ॐ ह्रीं यस्तो यंच नमस्कारो (नमोकारो) शिखां रक्ष रक्ष ।’
 ‘ॐ ह्रीं सव्यपावय्यणस्तणो आसनं रक्ष रक्ष ।’
 ‘ॐ ह्रीं मङ्गलाणं च सज्जेसि पदमं होइ † मङ्गलं आत्मयक्षः
 परयक्षः रक्ष रक्ष ।’ इति रक्षामन्त्रः ॥

[७५] सकलीकरणमन्त्राः

20 ‘ॐ नमो अरिहंताणं नामौ ।’ ‘ॐ नमो सिद्धाणं हृदये ।’ ‘ॐ नमो आयरियाणं कण्ठे ।’ ‘ॐ नमो
 उयज्झायाणं मुखे ।’ ‘ॐ नमो लोप सव्यसाहूणं मस्तके । सर्वाङ्गेषु मां रक्ष रक्ष हिलि हिलि मातङ्गिनी
 स्याहा ।’ इति सकलीकरणमन्त्राः ।

[७६] ‘ॐ नमो अरिहंताणं स्वाहा’—इति शान्ती ।

[७७] ‘ॐ नमो अरिहंताणं स्वधा’—पुष्टौ ।

21 [७८] ‘ॐ नमो अरिहंताणं वषट्’—वश्ये ।

[७९] ‘ॐ नमो अरिहंताणं वौषट्’—आकृष्टौ ।

[८०] ‘ॐ नमो अरिहंताणं ठः ठः’—स्तम्भने ।

[८१] ‘ॐ नमो अरिहंताणं हूं’—विद्वेषे ।

[८२] ‘ॐ नमो अरिहंताणं फट् स्वाहा’—उच्चाटने ।

[૮૩] 'ૐ ળમો અરિહંતાળં ધેવે'—મારળે ।

ઇત્યઘ્રો મન્ત્રાસ્તેજોઽગ્નિપ્રિયાયુતસંપુટરીત્યા પૃથગ્ભૂત્ય જપ્યાઃ । ઇવમેવ—ૐ ળમો સિદ્ધાળં સ્વાહા-
સ્વધાદિયોજ્યમ્ । ઇવમેવ સૂરાબુપાધ્યાયે સાધૌ યોજ્યાઃ । ઇવં (૮૪=) ચત્વારિંશત્ત્વમન્ત્રા યયેચ્છં જપ્યાઃ ।

[૮૪] તર્પણમન્ત્રાઃ—

“ૐ નમોઽર્હદ્ભ્યઃ સ્વાહા । ૐ નમઃ સિદ્ધેભ્યઃ સ્વાહા । ૐ નમઃ શાચાર્યેભ્યઃ સ્વાહા । ૐ [નમઃ] 5
ઉપાધ્યાયેભ્યો સ્વાહા । ૐ [નમઃ] સર્વસાધુભ્યઃ સ્વાહા ।”—ઇતિ તર્પણમન્ત્રાઃ ।

[૮૫] હોમમન્ત્રાઃ—

“ૐ હ્રૌં અર્હદ્ભ્યઃ સ્વાહા, ૐ હ્રીં સિદ્ધેભ્યઃ સ્વાહા, ૐ હ્રૂં શાચાર્યેભ્યઃ સ્વાહા, ૐ હ્રૌં ઉપાધ્યા-
યેભ્યઃ સ્વાહા, ૐ હ્રઃ સર્વસાધુભ્યઃ સ્વાહા ।”—ઇતિ હોમમન્ત્રાઃ ।

[૮૬] શાકિની નિવારણમન્ત્રઃ—

10

‘ૐ ળમો અરિહંતાળં ભૂત-પિશાચ-શાકિન્યાવિગ્ગણાન્ નાશય હું ફદ્ સ્વાહા ।’

૧૦૮ જતોઽયં મન્ત્રઃ શાકિન્યાદીન્ વિનાશયતિ । અથવા ચૈકં સાષ્ટપદં પદં ચિન્તયેત્ । તથ
કર્ણિકાયામાધં તત્ત્વં શેષાણિ ચત્વારિ શક્ત્યર્ચનવિધિના સંસ્થાપ્ય ધ્યાનાત્ શાકિન્યાદયો ન પ્રભવન્તિ ।

[૮૭] બુદ્ધિવર્ધનમન્ત્રઃ—

‘ૐ ળમો અરિહંતાળં વદ વદ વાગ્વાદિની સ્વાહા ।’

15

ઇત્યનેન માસં પ્રતિ કઙ્કુવસ્તુ (માલકાઢ્ગીતિ પ્રતિહ્નં) ચાભિમન્ત્ર્ય માસં પ્રતિ દેયં ચૈવં
પષ્ટિદિનપ્રયોગે કૃતે વાલસ્ય બુદ્ધિવૃદ્ધિર્ભવતિ ।

[૮૮] સર્વકર્મકરમન્ત્રઃ

‘ૐ નમો અરિહંતાળં, ૐ નમો સિદ્ધાળં, ૐ નમો આયરિયાળં, ૐ નમો ઉવજ્ઞાયાળં, ૐ નમો
લોપ સત્ત્વસાહૂળં, ૐ નમો દંસળાય(ળસ્સ), ૐ નમો ળાળાય(ળસ્સ), ૐ નમો ચરિત્તાય (ત્તસ્સ), 20
ૐ હ્રૌં ત્રૈલોક્યવશંકરી હ્રૌં સ્વાહા ।’

ચૈકર્વિશતિવારં યદ્, જપ્ત્વા પ્રન્થિશ્ચ યસ્ય ચ ।

દત્તે સ હિ વશી તસ્ય, ભવતિ ન ચ સંશયઃ ॥

પાનીયં ચાભિમન્ત્ર્યૈવમુજ્જને નેત્રરોગિણઃ ।

રોગપીઢાહરં દત્તં, વા શિરોઽર્ધશિરોઽર્તિષુ ॥

25

[આ પહેલા વિષય નં. ૬૫—૨૦ માં ‘પંચનમસ્કૃતિદીપક’ નામના ગ્રંથમાંથી નમસ્કાર—મન્ત્રો ઉદ્ભવ
કરવામાં આવ્યા છે । તેમાં ૩૧ મન્ત્રો નીચે જે ફલાદેશ આદિ ફળાં છે તેનો અહીં અનુવાદ વ્યાપવામાં આવે છે.]

અનુવાદ

આગમનાં ગ્રંથો ભગવામાં ઉચ્ચમશીલ મુનિને ત્રણ પ્રકારની કેવલી વિદ્યાઓ અને ત્રણ પ્રકારની
પિશાચી વિદ્યાઓથી ગણિત વગેરે વિષયોમાં સિદ્ધાન્ત સંગ્રહિ જ્ઞાન થાય છે ॥ ૧-૬ ॥

30

આ અંગન્યાસ માટેનો મંત્ર છે ।—આ પાંચને કરેલો નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરનારો છે । સર્વ પ્રકારના મગલોમાં આ નમસ્કાર પ્રથમ મગલ છે ॥ ૭ ॥

આ વજ્રપંજર મંત્ર છે—વિપરીત કાર્યોમાં અંગન્યાસ કરવો અને શોભન કાર્યોમાં વજ્રપંજરનું સ્મરણ કરવું । તે વજ્રેષી રક્ષા થાય છે ॥ ૮ ॥

આ અપરાજિતવિદ્યા છે । આ અનાદિસિદ્ધ મત્ર ચિત્તને ચમત્કાર પમાડનારો ॥ આ પ્રકારે પચાગી વિદ્યાનું ધ્યાન કરનાર કર્મનો ક્ષય કરે છે ॥ ૯ ॥

આ પરમેષ્ઠિઓનો વીજ-મંત્ર છે ।—અરિહંતનો અ, સિદ્ધ-અશરીરીનો ઇ, આચાર્યનો આ, ઉપાધ્યાયનો ઊ અને મુનિનો મ્, એ પ્રકારે પરમેષ્ઠીના પાંચ અક્ષરોની સંધિ કરતાં—અ+ઇ=આ+આ=આ+ઉ=ઓ+મ્=ૐકાર નિપ્પજ થાય છે । જૈનેન્દ્રિયાચરણના સૂત્રોથી તેની સિદ્ધિ પર્ક છે ॥ ૧૦ ॥

આ યોદ્ધાશક્તી વિદ્યા છે—મન્ત્રપદોમાંથી નિપજેલી અને પાંચે ગુરુઓના મામમાંથી ઉત્પન્ન સોઢ અક્ષરોથી શોભતી મહાવિદ્યાને જગતના મનુષ્યોએ નમસ્કાર કરેલ છે, તેનું તું સ્મરણ કર । બસો વાર આ વિદ્યાનું એકામ્ર મનથી જાપ કરનાર ધ્યાની પુરુષ ઇચ્છા ન કરે તો પણ ઉપવાસના તપનું ફલ મેળવે છે ॥ ૧૧ ॥

આ સત્તર અક્ષરની વિદ્યા છે—આ વિદ્યાથી માનવી વાણીમાં વાદ કુશલતા મેળવે છે ॥ ૧૨ ॥

આ ત્રણ દેવોની વિદ્યા છે ॥ ૧૩ ॥

આ ૨૨ અક્ષરની વિદ્યા છે—તે દીક્ષા આપતા કહેવામાં આવે છે ॥ ૧૪ ॥

આ ૨૨ વર્ણોંથી ઉત્પન્ન થયેલી વિદ્યા છે—આ અજેય અને પવિત્ર વિદ્યાનો ત્રણસો વાર જાપ કરનાર ધ્યાની પુરુષ એક ઉપવાસનું ફલ મેળવે છે ॥ ૧૫ ॥

આ ચાર વર્ણાત્મક મત્ર છે—આ મત્ર ચાર વર્ગ—૧ ધર્મ, ૨ અર્થ, ૩ કામ અને ૪ મોક્ષને આપનારો છે । આ મંત્રનો ચારસો વાર જાપ કરનાર યોગી એક ઉપવાસનું ફલ મેળવે છે ॥ ૧૬ ॥

આ બે વર્ણનો મંત્ર છે ॥ ૧૭ ॥

આ એકાક્ષરી મંત્ર છે—યોગીઓ સદા વિન્દુ સહિત ૐકારનું ધ્યાન કરે છે । તે કામનાઓને પૂર્ણ કરનારો છે અને મોક્ષને પણ આપે છે, તે પ્રણવ-ૐકારને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૮ ॥

અક્ષરનું ધ્યાન અને તેનું ફલ—આદિ મંત્રના અરિહંત નામના અક્ષરનો એકામ્રનાથી પાંચસો વાર જાપ કરનાર એક ઉપવાસનું ફલ મેળવે છે ॥ ૧૯ ॥

આ પાંચ વર્ણમયી વિદ્યા છે । તે વિદ્યા પચ તત્ત્વથી ઉપલક્ષિત છે । શ્રેષ્ઠ મુનિવરોએ કૃતસ્કન્ધ-માંથી એ વિદ્યાનો વીજબુદ્ધિથી ઉદ્ધાર કરેલો છે । વંદીવાનને છોડાવવા માટે પ્રથમ મત્ર હૈં અને શાન્તિને માટે ધીજો મત્ર હૈં દર્શાવેલો છે । ત્રીજો મંત્ર હૂં લોરોનું મોહન કરવા ઉપયોગમાં લેવાય છે । ચોથો મત્ર હ્રીં કર્મ નાશ માટે છે । જ્યારે પાંચમો મત્ર હ્રૂં: છવે કર્મો માટે છે । એ પાંચ મંત્રો મુક્તિને આપનારા જણાવેલા છે । પોતાના મનને વશ કરીને ત્રિસુખ્ય નિયત-અમ્યાસ-જાપ કરવાથી સાધક નિઃશંક વર્દને નિગૂઢ એવા જન્મવંધનને જલદીથી છેદી નાશ છે ॥ ૨૦ ॥

આ વિદ્યા મુક્તિને આપનારી છે—જે સંવમી પુરુષ એકામ્ર બુદ્ધિથી નિરંતરપણે મગલ, શાળ અને ઉત્તમ એવા અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને ધર્મ એ ચાર વર્ણોંનું સ્મરણ કરે છે તે મોક્ષલક્ષ્મીનો આશ્રય કરે છે ॥ ૨૧ ॥

આ વિશ્વાતિશાયિની વિદ્યા છે—સિદ્ધિના મહેલમાં ચઢવા માટે આ તેર અક્ષરોવાળી વિશ્વા-
તિશાયિની વિદ્યા છે, તે ૯ (મહેલ)ના પગથિયાં સ્વરૂપ છે ॥ ૨૨ ॥

ઋષિમંડલમંત્રરાજનો આ મંત્ર છે—જે ભવ્ય પુરુષ સત્તાવીશ વર્ણોવાળો આ ‘ઋષિમંડલ-
મન્ત્રરાજ’નું ધ્યાન કરે છે અને આઠ હજાર વાર જાપ કરે છે તે પોતાનાં વાંછિતોને પ્રાપ્ત કરે છે અને
સર્વ મનુષ્યોને અમીટ્ર એવાં રૂપરલોકનાં સુખોને મેળવે છે ॥ ૨૩ ॥

5

આ મૂલત્રયી વિદ્યા કહેવાય છે—તે વશીકરણ, મોહન અને પુષ્ટિ કરનારી છે ॥ ૨૪ ॥

‘ૐ નમો અરિહંતાણં’ એ મંત્ર માટેની ધ્યાન પ્રક્રિયા વતાવે છે—આઠ દલમાં આઠ વર્ણોથી
શોભતા અને ચન્દ્રમણ્ડલના આકારવાળા કમલનું તું મુખરૂપી ગુહામાં સ્મરણ-ધ્યાન કર. “ૐ નમો
અરિહંતાણં” એ વર્ણોને ક્રમશઃ પ્રત્યેક પાંદડી ઉપર તે (કમલ)માં મૂકવા જોઈએ. તે પછી (અકારાદિ)
સ્વરોવાળી અને સુવર્ણના જેવી ગૌર વર્ણવાળી કર્ણિકાની કેસરાલીનું સ્મરણ કરવું જોઈએ. જગતમાં 10
શોભાયમાન એવી આ કર્ણિકા સુધાવીજપણને પામો ॥ ૨૫ ॥

હ્રીંકાર મંત્રની ધ્યાન પ્રક્રિયા વતાવે છે—ચન્દ્રત્રિવિમાંથી ઊગતા પૂર્ણ ચન્દ્ર સમાન અમૃતવીજ
સદૃશ માયાવર્ણ હ્રીંકાર ધીમે ધીમે નીચે આવી રહ્યો છે એમ ધ્યાન કરવું. પછી અત્યંત વિકસિત, અતિ
વિસ્તૃત અને પ્રભામણ્ડલની મધ્યમાં રહેલો હ્રીંકાર મુખકમલમાં પ્રવેશે છે અને મુખકમલની કર્ણિકા ઉપર
ત્રિરાજમાન છે, એવું ચિંતન કરવું. વળી તે વર્ણ જાણે મુખકમલના પ્રત્યેક પત્રમાં ભ્રમતો હોય, ક્ષણમાં 15
(મુખમાંના) આકાશમાં વિચરતો હોય, મનના અંધકારને હેદતો હોય, અમૃતરસને સ્પર્શતો હોય, તાલવાના
છિદ્રમાં પેસતો હોય, ભ્રૂમધ્યમાં ચમકતો હોય અને જાણે જ્યોતિર્મય હોય, એવા અર્ચિત્ય પ્રભાવવાળા
હ્રીંકારનું મુનિએ ધ્યાન કરવું.

ૐ નમો અરિહંતાણં અને હ્રીંકાર એ બે મંત્રોનું ફલ :—

ૐ નમો અરિહંતાણં એ આઠ વર્ણો અથવા હ્રીંનું સ્મરણ કરનાર યોગી વિપનો નાશ કરે છે. એનો 20
જાપ કરતાં કરતાં સકલ શાસ્ત્રનો પારગામી થાય છે. એનો નિરંતર અભ્યાસ કરતાં છ માસમાં મુખમાં રહેલી
ધુમાડાની દીવેટ જૂઠ છે. પછી એક વર્ષ થતાં મુખમાંથી મહાજ્વાળા નીકળતી જૂઠ છે. તે પછી સર્વજ્ઞનું
મુખ જૂઠ છે. તે પછી પ્રત્યક્ષરૂપે સર્વજ્ઞને જૂઠ છે ॥ ૨૬ ॥

સાત વીજવાળા મંત્રનું ધ્યાન :—

ૐ ૐ ૐ ૐ ૐ ૐ ૐ એ પ્રકારે સાત વીજ મંત્રોનું ધ્યાન કરનાર સાત પ્રકારની ઋદ્ધિ 25
પામે છે. પ્રાચીન સમયની જેમ આજે પણ આપણા માટે એ જાપ કરવા યોગ્ય છે. તેનું મૂલ એક જ છે. તે
ત્રણ કુંડલાકાર વેદનથી યુક્ત છે. તેની નીચે માયા—હ્રીંકાર પણ (ત્રણ કુંડલાકારથી વેદિત (?),
ઈંકાર અને ત્રિદુયી યુક્ત છે. આ ત્રણ અક્ષરવાળું વીજ અનાહત કહેવાય છે. એનાં ધ્યાનથી જે પર-
બ્રહ્મરૂપ છે, અગમ્ય છે, અવાચ્ય છે એવું સિદ્ધચક્ર મુક્તિમાં રહેલું હોવા છતાં તે ધ્યેય વિષય બને છે.

એ રીતે ‘ૐ’ આદિ જાપ્યનું વર્ણન કર્યું. દરેકની રુચિ મુજબ જાપ્ય (અરિહંતાદિ પદો) નાના 30
પ્રકારના હોય છતાં વધાં એક જ છે કારણ કે પરસ્પર સદૃશ છે.

શ્રી નેમિચન્દ્ર સૈદ્ધાંતિકે રચેલા દ્રવ્યસંપ્રહમાં જણાવ્યું છે કે—

[અર્હાંથી આગલ (દ્રવ્યસંપ્રહમાં) મંત્રવાક્યમાં રહેલ જે પદસ્ય ધ્યાન, તેનું વિવરણ કરે છે—]

પરમેષ્ટીના વાચક—પાંત્રીશ, સોલ, છ, પાંચ, ચાર, બે અને એક વર્ણવાળા મંત્રોને તમે જપો અને તેનું ધ્યાન કરો । વીંત્રુ ગુરુપદેશથી સમજો । (૪૯)

શ્યાલ્યા—ળમો અરિ૦—૦ સત્ત્વસાહુળં સુધીના આ પાંત્રીશ વર્ણો (સર્વપ્રદ) (સર્વપાપનાશક) કહેવાય છે । અરિ૦—સાહુ સુધીના સોલ અક્ષરો ‘નામપદ’ કહેવાય છે । અરિહંત સિદ્ધ—અ ॥ અક્ષરો અરિ-
 ૫ હંત અને સિદ્ધના ‘નામપદ’ કહેવાય છે । અ સિ આ ડ સા એ પાંચ અક્ષરો ‘આદિપદ’ કહેવાય છે ।
 અરિહત એ ચાર અક્ષરો ‘નામપદ’ છે । સિદ્ધ—અ બે અક્ષરો સિદ્ધનાં ‘નામપદ’ છે । એક વર્ણવાળો અ એ
 અક્ષર અરિહંતનું અથવા અહંનું ‘આદિપદ’ છે । અથવા ઐ એ એક અક્ષર પાંચ પરમેષ્ટીનું ‘આદિપદ’ છે ।
 તે કેવી રીતે, તો કહે છે કે :—

અરિહંત, અશરીરી—સિદ્ધ, આપરિય—આચાર્ય, ડવઝાયા—ઉપાધ્યાય અને મુનિના પ્રથમ અક્ષરોથી
 ૧૦ નિષ્પન્ન થયેલો ઐકાર એ પંચ પરમેષ્ટીનો વાચક છે ।

ઉપર્યુક્ત માથા પ્રમાણે પાંચે પરમેષ્ટીઓના આદિ અક્ષરો અ+અ+આ+અ+મ્ ની વ્યાકરણ-
 સૂત્રોમાં કહેલ સ્વરસંધિ વિવાન મુજબ સંધિ કરતાં ઐ શબ્દ નિષ્પન્ન થાય છે । શા માટે આનો જાપ કરો
 અને ધ્યાન કરો એમ કહેવામાં આવે છે? તો કહે છે કે—પ્રથમ સમગ્ર મંત્રવાદનાં પદોની અંદર સારભૂત
 ૧૫ આ પદો આ લોરુ અને પરલોકનાં ઇચ્છિતો પ્રવામાં સમર્થ છે એમ જાણવું । તે પછી અનન્તજ્ઞાન
 ૧૫ આદિ ગુણોના સ્મરણરૂપે અને વચનથી ઉચ્ચારવડે જાપ કરવો ।

ઘઠી, હુમ ઉપયોગરૂપ યુગ ગુણિયાળી અવસ્થામાં મૌનપણે ધ્યાન કરવું । ‘અરિહંત’ વગેરે
 પદો વાચક છે અને અનન્તજ્ઞાન આદિ ગુણોથી યુક્ત અરિહંત વાચ્ય—અભિષેય છે એમ કહેવાય છે । પાંચે
 પરમેષ્ટીઓનું વાચક-વાચક રૂપે ધ્યાન કરવું ।

વીજા પળ વાર હજાર શ્લોક પ્રમાણવાળા ‘પંચ નમસ્કાર’ ગ્રંથમાં લખાવેલ ક્રમ મુજબ લઘુ
 ૨૦ સિદ્ધચક્ર, વૃહત્ સિદ્ધચક્ર આદિ દેવપૂજાના પ્રચારો છે । તેને રતનત્રયની મેદામેદથી આરાધના કરનાર
 એવા સદ્ગુરુની કૃપાથી જાણીને તેનું ધ્યાન કરવું ।

આ પ્રકારે પદ્મ્ય ધ્યાનના સ્વરૂપનું વર્ણન કર્યું છે । ‘દ્વિપસંગ્રહ’ મૂલ ગ્રંથ ઉપર ‘પ્રશસ્ત્રે’
 રચેલી શ્યાલ્યાનામંથી આ વિવરણ અહીં આપ્યું છે ॥ ૨૭ ॥

અગન્યાસ મત્ર :—

૨૫ તેની સિદ્ધિ માટે ‘અ સિ આ ડ સા’ એ વર્ણો છે । અ નો નામિકમલમાં, સિ નો મત્તકમાં,
 આ નો વંટકમલમાં, રા નો હૃદયમાં, સા નો મુલ્ક-કમલમાં ન્યાસ કરવો । અથવા અ નો નામિમાં, સિ નો
 મત્તકમાં, આ નો કટમાં, ડ નો હૃદયમાં અને સા નો મુલ્કમાં ન્યાસ કરવો ॥ ૨૮ ॥

ઐકાર વગેરેની ધ્યાનપ્રક્રિયા—

૩૦ ઐ નમઃ સિદ્ધેશ્વર્યઃ—અમાં જે ઐકાર છે તેનું, તેમજ હૈં, અ, ઐ વગેરે જે મંત્રવીજો ઉપર
 ૩૦ કહેવામાં આવેલા છે તેમનું ક્યા—ક્યા સ્થલે સ્મરણ કરવું જોઈએ? ત્યે તે માટે આ રીતે જણાવે છે :—

બે આલોમાં, બે કાનમાં, નાસિકાના અગ્રભાગમાં, લલાટ—માલસ્થાનમાં, મુલમાં, નાભિમાં,
 મત્તકમાં, હૃદયમાં, તાલ્બામાં, અને બે ભવાંના અંત ભાગમાં (ધૂમધ્યમાં)—(આ મંત્રવીજોનું ધ્યાન કરવું
 જોઈએ ।)

એ પ્રકારે નિર્મલ બુદ્ધિવાળાઓએ ચરીરમાં ધ્યાનનાં સ્થાનો કહેલાં છે, તે પૈસીના એક સ્થાનમાં
 ૩૫ નિયત નિયમમાં ચિત્તને જોડવું જોઈએ ॥ ૨૯ ॥

તાવ ઉતારવાનો મંત્ર—‘ૐ નમો લોએ સન્નસાહૂળ’ વગેરે પાંચે પદોને ઝલટા ક્રમે ૐકાર તેમ જ હ્રીકારપૂર્વક બોલવા । એ પ્રકારે મંત્રનો જાપ કરીને વચ્ચે ગાંઠ દેવી અને તે વચ્ચે જેને તાવ આવતો હોય તે માણસને ઓઢાડી દેવાયી તાવ ઉતરી જાય છે, પરંતુ વચ્ચે ખાસ કરીને નવું હોયું જોઈએ; એમ કહેલું છે ॥ ૩૦ ॥

પિસ્તાલીશ અક્ષરની વિદ્યા—‘ૐ હ્રીં નમો અરિં’ થી ‘૦સાહૂળ’ સુધીની પિસ્તાલીશ અક્ષરોની આ વિદ્યા છે । ન સંમળાય એ રીતે એનો જાપ કરવો । દુષ્ટ મનુષ્યો અને ચોર વગેરેનું સંકટ આવી પડતાં, મહા આપત્તિના સ્થાનમાં શાન્તિને માટે અથવા વરસાદ લાવવા માટે આ મંત્રનો ઉપાંશુ જાપ કરવો જોઈએ । પાંચે નામો (અરિહંતાદિ)ના આદિ પદોનો (‘અ સિ આ ઉ સા’ નો) પંચપરમેષ્ઠી મુદ્રાવહે જાપ કરતાં સમગ્ર ક્ષુદ્ર ઉપદ્રવોનો નાશ થાય છે અને કર્મનો ક્ષય થાય છે ॥ ૩૧ ॥

દેવગણ વિદ્યા (ગણ વિદ્યા)—ૐ અરિહંતથી નમઃ સુધીનો મંત્ર એ દેવગણ (ગણવિદ્યા) 10 નામથી કહેવાય છે । તેનો સરસ્વતીદેવીના મંદિરમાં ૧૦૮ વાર જાપ કરવો । જાપ કર્યા પછી સર્વ કાર્યોમાં સિદ્ધિ અને વિજય આપે છે ॥ ૩૨ ॥

ચોરનો ભય દૂર કરવાનો મંત્ર—આ મંત્રથી મંતરેલા વચ્ચેમાં ગાંઠ બાંધવી । પછી ગમે તેવા મોટા જંગલમાં પણ ચોરનો ભય લાગતો નથી ॥ ૩૩ ॥

સર્પ વગેરેનાં શ્વેર દૂર કરવાનો મંત્ર—આ મંત્રથી સર્પ વગેરેનાં વિપ નાશ પામે છે ॥ ૩૪ ॥ 15

સાપ, વીંછી, હંદર વગેરેને દૂર કરવાનો મંત્ર—આ મંત્રથી સાપ, વીંછી, હંદર વગેરે દૂરથી નાસી જાય છે ॥ ૩૫ ॥

બંદીવાનને મુક્ત બનાવવાનો મંત્ર—પાંચે પદોના વર્ણોને ઝલટા ક્રમે બોલવાથી—જાપ કરવાથી બંદીવાન છૂટી જાય છે । બીજા કાર્યોમાં આ મંત્રનો જાપ ન કરવો । બીજાં કાર્યોમાં કારણ વિશેષ બલવાન હોય છે, એવો ન્યાય છે । શાન્તિકર્મ વગેરે કાર્યો, બંદીને છોડાવવા રૂપ કાર્યથી જુદા સ્વરૂપનાં છે । 20 તેથી છૂટો માણસ બંધાઈ જાય અને બંધાયેલો છૂટે એવું આ મંત્રનું ફલ છે (?) ॥ ૩૬ ॥

સર્વકર્મસમૂહદાયક મંત્ર—આ કલ્પિયુગમાં—પંચમ કાલમાં પણ આ મંત્ર સમગ્ર કૃત્યકારી કર્મોનો સમૂહ આપે છે । (અર્થાત્ એનાથી શાંતિક, પૌષ્ટિક, વશીકરણ इत्यादि કાર્યો થાય છે) ॥ ૩૭ ॥

પરિચય

૬૪-૧૯ વિભાગમાં જે પરિચય આપેલ છે તે જ પ્રમાણે સમજવો ।

આત્મરક્ષાનમસ્કારસ્તોત્રમ્

(અનુષ્ટુપ્-ઘૃત્તમ્)

ૐ પરમેષ્ઠિનમસ્કારં, સારં નવપદાત્મકમ્ ।

5 આત્મરક્ષાકરં વજ્રપદ્મરામં સ્મરામ્યહમ્ ॥ ૧ ॥

‘ૐ નમો અરિહંતાણં’, શિરસ્કં શિરસિ સ્થિતમ્ ।

‘ૐ નમો સત્ત્વસિદ્ધાણં’, મુલે મુલપટં વરમ્ ॥ ૨ ॥

‘ૐ નમો આયરિયાણં’, અક્ષરક્ષાઽતિગ્રાપિની ।

‘ૐ નમો ઉચ્ચક્ષાયાણં’, આયુષં હસ્તયોર્દૃઢમ્ ॥ ૩ ॥

10 ‘ૐ નમો લોષ સત્ત્વસાદૃશં’, મોચકે વાદ્યોઃ શુભે ।

‘ૅમો પંચનમુદ્ધારો’, શિલા વજ્રમયી તલે ॥ ૪ ॥

‘સત્ત્વ-પાવ-પ્પગામણો’, વપ્રો વજ્રમયો બહિઃ ।

‘મંગલાણં ચ મન્વેસિ’, રાદિરાઙ્ગાર-સ્વાતિન્ન ॥ ૫ ॥

‘સ્વાહા’ન્તં ચ પદં ક્ષેયં, ‘પદમં હવદ મંગલં’ ।

15 વપ્રોપરિ વજ્રમયં, પિધાનં દેહ-રક્ષણે ॥ ૬ ॥

અનુવાદ

સારભૂત, નવપદમય, વજ્રના પાંજરાની માફક આત્મરક્ષા કરનાર એવા પરમેષ્ઠિ-નમસ્કારાનુ ૐ
ૐકારપૂર્વક સ્મરણ કરુ છું ॥ ૧ ॥20 ‘ૐ નમો અરિહંતાણં’ એ પદ મસ્તક પર રહેલ શિશ્યવાળ છે । ‘ૐ નમો (મધ્ય) મિદ્ધાણં’ એ
પદ મુળ પર શ્રેષ્ઠ મુળપટ (મુગ્ધ-નશ્વર-નય) છે ॥ ૨ ॥‘ૐ નમો આયરિયાણં’ એ પદ ઉત્તમ અંગ-રક્ષા (કવચ-ચરતર) છે, ‘ૐ નમો ઉચ્ચક્ષાયાણં’ એ
પદ બન્ને હાથોમાં રહેલું મજબૂત દરિયાર છે ॥ ૩ ॥‘ૐ નમો લોષ મત્ત્વ-સાદૃશં’ એ પદ બન્ને પગોની પરિત્ર મોચક, પગની રક્ષા મટેની મોટળ
સુધીની મોજડીઓ ॥ । ‘ૅમો પંચનમુદ્ધારો’ એ પદ તબીયામાં રહેલી વજ્રમય શિલા છે ॥ ૪ ॥25 ‘સત્ત્વ-પાવ-પ્પગામણો’ એ પદ મહારાજો વજ્રમય વિદ્યો છે, અને ‘મંગલાણં ચ મન્વેસિ’ એ પદ
(મિદ્ધાને ફરતી) ગેભા અંગારાવાદી રાઈ છે ॥ ૫ ॥‘સ્વાહા’ અંગસાક્ષુ ષ્ટલે ‘પદમં હવદ મંગલં’ (પદમં હવદ મંગલ સ્વાહા) સ્વાહા’ એ પદ
શરીરની રક્ષા માટે વિદ્યા ઉપર રહેલ વજ્રમય ઢાંચણ છે ॥ ૬ ॥

મહાપ્રભાવા રક્ષેયં, ક્ષુદ્રોપદ્રવ-નાશિની ।

પરમેષ્ટિ-પદોદ્ભૂતા, કથિતા પૂર્વસૂરિભિઃ ॥ ૭ ॥

યથૈવં કુસ્તે રક્ષાં, પરમેષ્ટિ-પદૈઃ સદા ।

તસ્ય ન સ્યાદ્ ભયં વ્યાધિરાધિશ્ચાપિ કદાચન ॥ ૮ ॥

પરમેષ્ટિપદોથી વનેલી આ રક્ષા મહાપ્રભાવવાળી છે, ક્ષુદ્ર ઉપદ્રવોની નાશક છે અને 5 પૂર્વાચાર્યોએ કહી છે ॥ ૭ ॥

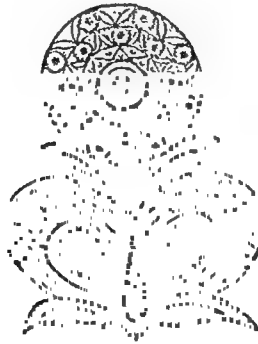
જે (જીવ) પરમેષ્ટિ-પદોત્તરે આ પ્રમાણે સદા રક્ષા કરે છે, તેને ક્યારેય ભય, રોગ અને માનસિક ચિંતાઓ થતી નથી ॥ ૮ ॥

પરિચય

આ સ્તોત્ર કેટલાંક પ્રકાશનોમાં પ્રસિદ્ધિ પામ્યું છે અને જૈન સમાજમાં તેનો પાઠ કરવાનો ઠીક 10 ઠીક પ્રચાર છે । આ સ્તોત્ર ‘વૃહન્નમસ્કારસ્તોત્ર’ અથવા ‘વજ્રપદ્મર’ નામે ઓળખાય છે । આ સ્તોત્રમ-આઠ પદ્યો છે ।

આ સ્તોત્રની બે હસ્તલિખિત પ્રતિઓ અમને મળી હતી । એક પ્રતિ, પૂના-માંડારકર રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યૂટના સંગ્રહની પ્રતિ નં. ૧૮૪-૮૨ ની હતી, વ્યારે બીજી પ્રતિ લીંબડી, શેઠ આણંદજી કલ્યાણ જીના હસ્તલિખિત મંડારની પ્રતિ નં. ૭૬૫ ની હતી । આ બંને પ્રતિઓને સામે રાખી સ્તોત્રનો મૂલ પાઠ 15 લેવામાં આવ્યો છે, તે સ્તોત્ર અમે અહીં અનુવાદ સાથે પ્રગટ કર્યું છે ।

આ સ્તોત્રના કર્તા વિશે માહિતી મળી નથી ।

[૬૭-૨૨]

પચ્ચપરમેષ્ઠિસ્તવનમ્

(વસન્તતિલકા-વૃત્તમ્)

નમ્રાઽમરેશ્વરત્રિીટનિવિદ્યશોભા-

રત્નપ્રમાપટલપાટલિતાદ્વિપીઠાઃ ।

‘તીર્થેશ્વરાઃ’ શિવપુરીપથસાર્થવાહા,

નિઃશેષવસ્તુપરમાર્થવિદો જપન્તિ ॥ ૧ ॥

લોકાગ્રમાગમુવના મયમીતિમુક્તાઃ,

જ્ઞાનાવલોકિતસમસ્તપદાર્થસાર્થાઃ ।

સ્વાભાવિકસ્થિરવિશિષ્ટસુર્ષઃ સમૃદ્ધાઃ,

‘સિદ્ધા’ વિલીનપનકર્મમલા જપન્તિ ॥ ૨ ॥

આચારપચ્ચક્ષમાચરણપ્રવીણાઃ,

સર્વજ્ઞાસનપુરૈકપુરન્ધરા યે ।

તે ‘શ્રયો’ દમિતદુર્દમવાદિવૃન્દા,

વિશ્વોપકારકરણપ્રવણા જપન્તિ ॥ ૩ ॥

અનુવાદ

ધિનય સહિત નમેલાં હન્દ્રોના મુકુટમા જડેલા અરુણ રત્નોની કાન્તિના સમૂહથી અરુણ વર્ણવાલું
પયુ છે પાદપીઠ જેમનું એવા, મોક્ષપુરીના માર્ગમા સાર્થવાહ સમાન તથા સમ્પૂર્ણ વસ્તુઓના પરમ અર્થને
જાણનારા ‘તીર્થેશ્વરો’ જય પામે છે ॥ ૧ ॥

લોકના અગ્રભાગ પર છે નિવાસ જેમનુ એવા, સંસારના મયોથી મુક્ત, કેરલજ્ઞાનદ્વારા સમસ્ત
પદાર્થોના સમૂહને જાણનારા, સ્વાભાવિક, સ્થિર તથા વિશિષ્ટ પ્રકારના મુલોથી સમૃદ્ધ અને વિલીન થયો છે
ધનકર્મરૂપ મલ જેમનો એવા ‘સિદ્ધો’ જય પામે છે ॥ ૨ ॥

જ્ઞાનાદિ પાંચ આચારોના પરિપાલનમા નિપુણ, જિન-જ્ઞાસનની ધુરાને વહન કરવામાં સમર્થ,
દુર્જેય એવા વાદિ-સમૂહનું દમન કરનારા અને વિશ્વપર ઉપકાર કરવામા કુશલ એવા ‘આચાર્યો’ જય
પામે છે ॥ ૩ ॥

મૂત્રં યતીનતિપટસ્ફુટયુક્તિયુક્તં,
યુક્તિ-પ્રમાણ-નય-મંગ્લગર્ભૈર્ગંભીરમ્ ।
યે પાઠયન્તિ વરસૂરિપદસ્ય યોગ્યા-
સ્તે 'વાચકા'શ્રતુરચારુગિરો જયન્તિ ॥ ૪ ॥

સિદ્ધયદ્ગનાસુખસમાગમવદ્વાન્ઞાઃ,
સંસારસાગરસમુત્તરણૈકચિન્તાઃ ।

જ્ઞાનાદિભૂષણવિભૂષિતદેહભાગા,
રાગાદિધાતરતયો 'યતયો' જયન્તિ ॥ ૫ ॥

અર્હતસ્ત્રિજગદ્વન્ધ્યાન્, ત્રિલોકેશ્વરપૂજિતાન્ ।
ત્રિકાલભાવસર્વ(સર્વભાવ)જ્ઞાન્, ત્રિવિધેન નમામ્યહમ્ ॥ ૬ ॥

સર્વજગદર્ચનીયાન્, સિદ્ધાન્ લોકાગ્રસંસ્થિતાન્ ।
અષ્ટવિધકર્મમુક્તાન્, નિત્યં વન્દે શિવાલયાન્ ॥ ૭ ॥

પંચવિધાચારરતાન્, વ્રત-સંયમનાયકાન્ ।
આચાર્યાન્ સતતં વન્દે, શરણ્યાન્ ભવદેહિનામ્ ॥ ૮ ॥

દ્વાદશાઙ્ગોલ્પૂર્વાશ્રય-શ્રુતસાગરપારગાન્ ।

ઉપદેષ્ટનુપાધ્યાયાનુભયોઃ સન્ધ્યયોઃ સ્તુમઃ ॥ ૯ ॥

જેઓ સાધુઓને પ્રમાણ, નય, મંગ અને ગમો વડે ગંભીર એવા સૂત્ર (શ્રુત) ને અત્યંત કુશલતા-
પૂર્વક તથા સ્પષ્ટ યુક્તિઓ વડે મળાવે છે, અને જેઓ ઉત્તમ એવા સૂરિપદને યોગ્ય છે, તે ચતુર અને મધુર
વાણીવાળા 'ઉપાધ્યાયો' જય પામે છે ॥ ૪ ॥

સિદ્ધિ-વધૂના સુખકારક સમાગમની દૃઢ અભિલાષાવાળા, સંસાર-સમુદ્રને સારી રીતે તરી 20
જવામાં નિપુણ ચિત્તવાળા, જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રરૂપ આભૂષણોથી સુશોભિત દેહવાળા અને રાગાદિ (દોષો)
ને નાશ કરવાની પ્રવલ કામનાવાળા 'સાધુઓ' જય પામે છે ॥ ૫ ॥

ત્રણે લોકને વંદન કરવા યોગ્ય, ત્રણે લોકના અધિપતિ (ઇન્દ્રો) વડે પૂજિત અને ત્રણે કાલના
સર્વ ભાવોને જાણનારા અરિહંતોને હું મન-વચન-કાયાથી નમસ્કાર કરું છું ॥ ૬ ॥

સમગ્ર વિશ્વને પૂજનીય, લોકના અગ્રભાગે રહેલા, આઠ પ્રકારના કર્મોથી રહિત અને વલ્યાણના 25
નિકેતન રૂપ સિદ્ધોને હું હંમેશા વંદન કરું છું ॥ ૭ ॥

પાંચ પ્રકારના આચાર (ને પાલવા) માં તપર, વ્રત અને સંયમના નાયક અને સંસારી પ્રાણીઓને
શરણરૂપ આચાર્યોને હું નિરંતર વંદન કરું છું ॥ ૮ ॥

વાર અંગ અને (ચૌદ) મહાપૂર્વરૂપી શ્રુતસમુદ્રના પારગામી તથા ઉપદેશ કરનારા ઉપાધ્યાયોની
અમે વન્ને સંધ્યા સ્તુતિ કરીએ છીએ ॥ ૯ ॥

નિર્વાણસાધકાન્ સાધૂન્, સર્વજીવદયાપરાન્ ।
 વ્રત-શીલ-તપોયુક્તાન્, વन्दે સદ્ગતિકાङ्ગિણઃ ॥ ૧૦ ॥
 एवं પચ્ચનમસ્કારઃ, સર્વ પાપપ્રણાશનઃ ।
 મङ્ગલાનાં ચ સર્વેષાં, પ્રથમં મનતુ મङ્ગલમ્ ॥ ૧૧ ॥

5 મોક્ષમાર્ગના સાધનારા, સર્વ જીવોની દયામાં તત્પર, વ્રત, શીલ અને તપથી યુક્ત તથા સદ્ગતિને
 પાહનારા સાધુઓને હુ વંદન કરુ છું ॥ ૧૦ ॥

આ પચ્ચનમસ્કાર સર્વ પાપોને નાશ કરનાર અને બધા મંગલોમાં પ્રથમ-ઉત્કૃષ્ટ મંગલ યાઓ ॥ ૧૧ ॥

પરિચય

1 આ સ્તવન 'શ્રી કૃત્તજ્ઞાન અમીધારા' નામક પુસ્તકમાંથી લેવામાં આવ્યું છે, જેના સપ્રાહક પૃ ૫૦
 10 પન્નાસ શ્રીકૃષ્ણાવિજયજી ગણિવર છે, અને જે નિર્ણયસાગર પ્રેસમાં સન્ ૧૯૩૬ માં છપાઈને પ્રકાશિત થયેલ છે ।
 પ્રારંભના પાંચ પદો વસન્તતિલગ્નજુષ્ઠમાં છે અને અન્તિમ ૩ પદો અનુષ્ટુપ્ ॥ આ સ્તવનના
 કર્તા વિશે જાણવામાં આવેલ નથી ।

[૬૮-૨૩]

નમસ્કારસ્તવનમ્

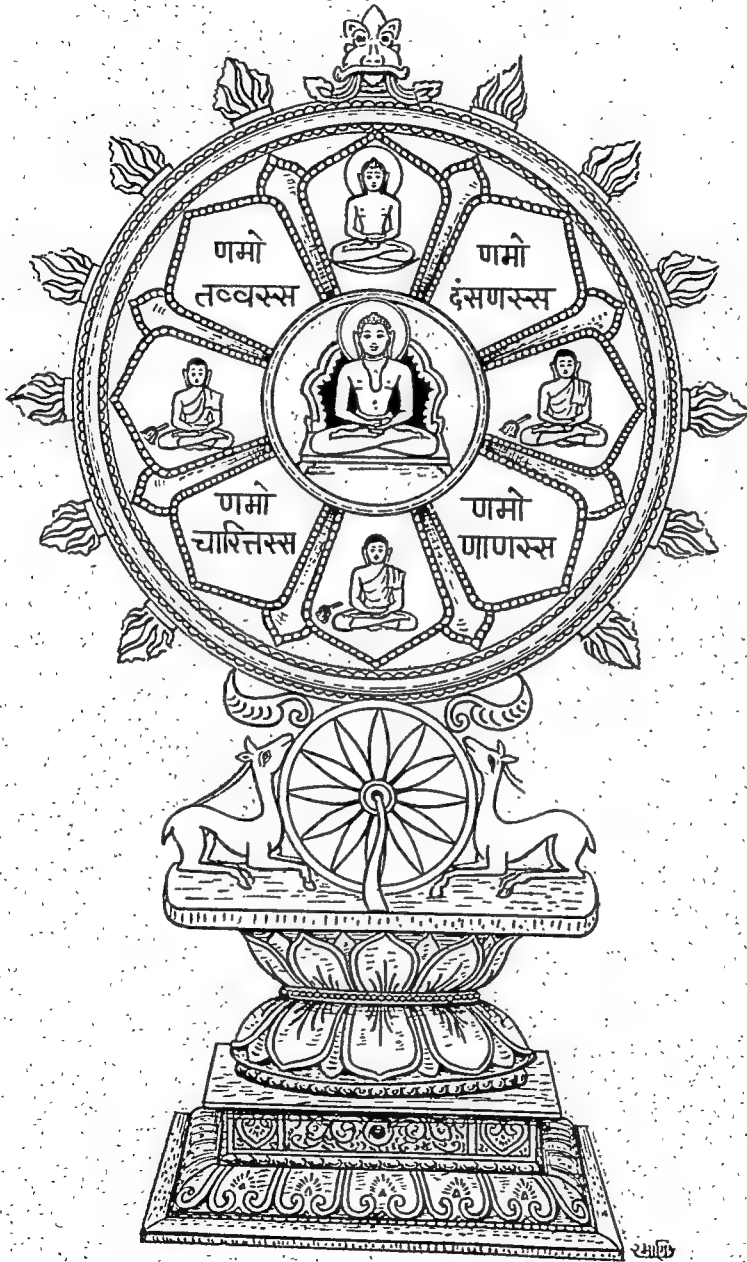
11 અર્હતઃ સકલાન્ વન્દે, વન્દે સિદ્ધાંથ શાશ્વતાન્ ।
 આચાર્યાનાદરાદ્ વન્દે, વન્દે શ્રીગાચરનાપિ ॥ ૧ ॥
 સર્વસાધૂનંદં વન્દે, નાસ્તિ વન્દ્યમતઃ પરમ્ ।
 પરમા પાત્રતા મેઽભૂત્, વન્દ્યસર્વસ્વવન્દનાત્ ॥ ૨ ॥
 તદેષાં કીર્ત્તનાદસ્તુ, કીર્તિઃ કલ્યાણમેવ ચ ।
 20 વચનાતિક(ર્તીત)લાભં હિ, નામાઽપિ શ્રીમહાત્મનામ્ ॥ ૩ ॥

અનુવાદ

હુ મર્મ અરિહતોને વંદન કરુ છુ, શાશ્વત્વ એવા સિદ્ધોને હુ વંદન કરું છું, આચાર્યોને આદરથી
 વંદન કરું છું, શાસ્ત્ર ઉપાધ્યાયોને વંદન કરું છુ. સર્વ સાધુઓને વંદન કરું છુ—આનાથી (પંચ
 પરમેષ્ઠીથી) ઉત્કૃષ્ટ કોઈ વંદનીય નથી । વંદન કરવા યોગ્યને પોતાની સર્વ શક્તિથી વંદન કરવાથી
 25 મારામાં ઉત્કૃષ્ટ પાત્રતા આવી છે । એમના કીર્તનથી (સૌને) કીર્તિ અને કલ્યાણ પ્રાપ્ત થાઓ । મહાત્માઓનું
 નામ પણ વચનાતીત લાભ ને આપનાર હોય છે ॥ ૧-૩ ॥

પરિચય

આ સ્તવનની એક પ્રતિ મુંબઈ શ્રી શાંતિનાથ જૈન મંદિર સ્થિત જ્ઞાનમંડારમાંથી મળી હતી । યજ્ઞ
 અનુષ્ઠ્ સ્પેશમક આ કૃતિના કર્તા કોણ હશે તે જાણવામાં આવ્યુ નથી । આ સ્તોત્ર અહીં અનુવાદ સાથે
 30 અમે પ્રગટ કર્યું છે ॥

श्रीसिद्धचक्रम् (दिगम्बरीय नवदेवता-चित्रना आधारे)

[६९-२४]

लक्षनमस्कारगुणनविधिः ॥

(१)

मूलनायकस्य स्नात्रं कृत्वा पूजा क्रियते । ततः पञ्चशक्रस्तवैर्देवा वन्द्यन्ते । ततः पञ्चपरमेष्ठि-
आराधनार्थं २४ लोगस्स-कायोत्सर्गं कृत्वा पञ्चपरमेष्ठिप्रतिमा मण्डयन्ते । ततो वासकपूरादिभिः पूजा विधीयते 5
ततो नमस्कारान् गणयद्भिः पञ्चपरमेष्ठिपञ्चवर्णाश्रिते चिन्त्यन्ते । यथा—

‘ससिधवला श्ररहंता, रत्ता सिद्धा य सूरिणो कणगं ।
मरगयभा उवज्झाया, सामा साह सुहं दिंतु ॥’

ततो नमस्कारं नमस्कारं प्रतिदेवस्य तिलकपुष्पारोपणवासक्षेपधूपोद्गाहनप्रदीपाखण्डकाक्षतो-
पदौकनवन्दनानि क्रियन्ते । सहस्रे संपूर्णे सति पूर्गीफलोपदौकनपूर्वं च तिसृभिः स्तुतिमिर्देवा वन्द्यन्ते, 10
सन्ध्यायां च यदा गुणनमुच्यते तदा पञ्चशक्रस्तवैर्देवा वन्दनीयाः पञ्चपरमेष्ठिआराधनार्थं २४ लोगस्स-
कायोत्सर्गश्च कर्तव्यः । मोचने चापि । आसातना इह ते सवि हं मन-वचन-काया करी मिच्छा० (मिच्छामि
दुक्कडं) । निर्विकृतिकाचाम्लोपवासादितपः क्रियते । स्त्रीसंघट्टादिकं वर्जनीयम् ।

इति लक्षनमस्कारगुणनविधिः ॥

यो लक्षं जिनयद्धलक्षसुमताः सुव्यक्तवर्णक्रमः, 15
शब्दावान् विजितेन्द्रियो भवहरं मन्त्रं जपेच्छ्रावकः ।
पुष्पैः श्वेतसुगन्धिभिश्च विधिना लक्षप्रमाणैर्जिनं,
यः संपूजयति स्म विश्वमहितः श्रीतीर्थराजो भवेत् ॥
[इति] लक्षनमस्कारगणनफलम् ॥

लक्ष नउकार जापविधि ॥

20

प्रभाति मूलनायकाहं स्नात्र करी पूजा करी पंच शक्रस्तव देव वादीइ । पछइ पंचपरमेष्ठि-
आराधनार्थं चउवीस लोगस्स काउत्सग कीजइ । पछइ पंचपरमेष्ठि पांच प्रतिमा मांडी, पूजा वास
कपूरइ करी कीजइ । नउकार गुणतां पंच परमेष्ठिना पांच वर्ण चींतवीइ । यथा—अरिहंत धवलवर्ण, सिद्ध
रक्तवर्ण, आचार्य सुवर्णवर्ण, उपाध्याय नीलवर्ण, महात्मा श्यामवर्ण । ए पांचे वर्णे हीआमाहि चींतवीइ ।
नउकार गुणतां नउकारि नउकारि देव रहिइं टीली कीजइ, फूल चढावीइ, वासक्षेप कीजइ, धूप जगाहीइ, 25
दीवउ कीजइ, चोखउ ढोईइ । जेती कीजइ सहस्र पूइ इइ । सोपारी ढोईइ, देव वादीइ । सांझइ
गुणवउं । मूकतां पंचशक्रस्तवे देव वादीइ । पंचपरमेष्ठि आराधनार्थं चउवीस लोगस्स काउत्सग कीजइ,
मूकतां ‘अविधि आशातना इह ते सवि हं मनि वचनि काय करी मिच्छामि दुक्कडं ।’ यथाशक्ति निवी,
आंविळ, उपवास तप करिवउ । पुरपइ स्त्रीसंघट्ट वजिवउ । ए नउकार लाख गुणइ जिको विधिपूर्वक

તેહનડ ઓવેવ પ્રભાવ છતઈ તીર્યકર કર્મ ઉપાર્જઈ । મધ્યમમાવ છતઈ વિષાધર, ચન્નપર્નિ, વાસુદેવ,
પ્રતિવાસુદેવ કર્મ ઉપાર્જઈ । થોડઈ માવ છતઈ એકાતપત્ર રાજ્ય પામઈ ॥

इति लक्ष नवकार जापविधिः ॥

शुभं भवतु धीचतुर्विधसंघस्य ॥

नवकार इक अक्षर, पावं फेदेइ सत्तथयरारणं ।

पद्मसं च पणं, सागर पणसय समगोर्ण ॥

શ્રીરસ્તુ ધમણસંઘસ્ય ॥

પરિચય

આ વિધિની એક પ્રતિ પાલીતાણા, શ્રીઆગમ જૈન મંદિરના જ્ઞાનમહારાની પ્રતિ નં. ૧૯૯૯ ની
10 ગ્રણ પાનાની મઢી હતી, તેમા 'નવકારસારથવળ' સ્તોત્ર હતું, તેની અંતે આ પ્રકારે વિધિ લખી હતી તે
વિધિ અમે અહીં સંપ્રદીન કરી છે । આ નાની વિધિ લાલ નમસ્કારની આરાધના માટે અર્પત
ઉપયોગી છે ।

લાલ નવકાર જાપની ધોળી વિધિની એક પ્રતિ ડમોઈ, મુખાવાઈ જૈન જ્ઞાનમંદિર પ્રતિ ન.
૪૩૨૭ ની મઢી હતી, જેમાં પ્રથમ 'સંક્ષિત નમસ્કાર અર્પ' જળાભ્યો હતો ને તે પછી આ વિધિ દર્શાવી
15 હતી । આ વિધિ ગૂઢી ગુજરાતી માપામાં છે, ઉપર્યુક્ત સંસ્કૃત વિધિનો અનુવાદ છે તેવી તેને ગુજરાતી
વિભાગમાં ન મૂકતાં અહીં આપી છે ।

આ સંસ્કૃત અને ગુજરાતી વિધિ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે લાલ નવકાર જાપની આ વિધિ કોઈ
કાળે ભૂલ પ્રચલિત હશે ।

ગ્રીની વિધિ અમને એક હસ્તલિખિત છૂટા પાના પરથી મળી આવી છે । તે વિધિ તે તે
20 કલ્પસારિત્ર માટે હોય એમ જણાય છે ॥

[૭૦-૨૫]

શ્રીમન્નાગસેનાચાર્ય-વિરચિત-‘તત્ત્વાનુશાસન’સંદર્ભ:

સ્વાધ્યાયઃ પરમસ્તાવજ્જપઃ પશ્ચનમસ્કૃતેઃ ।

પઠનં વા જિતેન્દ્રોક્તશાસ્ત્રસ્યૈકાગ્રચેતસા ॥ ૮૦ ॥

સ્વાધ્યાયાદ્વચાનમધ્યાસ્તાં, ધ્યાનાત્સ્વાધ્યાયમામનેત્ । ✓

ધ્યાનસ્વાધ્યાયસંપત્ત્યા, પરમાત્મા પ્રકાશતે ॥ ૮૧ ॥

× × × ×

નામ ચ સ્થાપનં દ્રવ્યં, ભાવશ્ચેતિ ચતુર્વિધમ્ ।

સમસ્તં વ્યસ્તમપ્યેતદ્, ધ્યેયમધ્યાત્મવેદિભિઃ ॥ ૯૯ ॥

વાચ્યસ્ય વાચકં નામ, પ્રતિમા સ્થાપના મતા ।

ગુણ-પર્યાયવદ્ દ્રવ્યં, ભાવઃ સ્યાદ્ ગુણપર્યાયૌ ॥ ૧૦૦ ॥

આદૌ મધ્યેઽવસાને યદ્, વાઙ્મયં વ્યાપ્ય તિષ્ઠતિ ।

હૃદિ જ્યોતિષ્મદુદ્ગચ્છન્નામધ્યેયં તદર્હતામ્ ॥ ૧૦૧ ॥

અનુવાદ .

૧૬ એકાગ્ર મનથી પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મહામંત્રનો જાપ અથવા શ્રીજિનેશ્વરદેવે કહેલાં શાસ્ત્રોનું 15 અધ્યયન એ સર્વોત્કૃષ્ટ સ્વાધ્યાય છે. ૮૦.

સ્વાધ્યાયથી ધ્યાનમાં ચઢે અને ધ્યાનથી સ્વાધ્યાયને સવિશેષ ચિત્તવે, એમ ધ્યાન અને સ્વાધ્યાય રૂપ સંપત્તિથી પરમાત્મતત્ત્વનો (શુદ્ધાત્મસ્વરૂપનો) પ્રકાશ થાય છે. (ધ્યાનમાં જ્યારે ન રહી શકે ત્યારે સ્વાધ્યાયનો આશ્રય લે, એવો પળ બીજા ચરણનો અર્થ થઈ શકે છે.) ૮૧.

ચતુર્વિધ-ધ્યેય—

20 નામધ્યેય, સ્થાપનાધ્યેય, દ્રવ્યધ્યેય અને ભાવધ્યેય એમ ધ્યેય ચાર પ્રકારનું છે. અધ્યાત્મના જાણકાર મહાત્માઓએ એનું (ચતુર્વિધ-ધ્યેયનું) મેળું અથવા પ્રત્યેકનું જુદું જુદું ધ્યાન કરવું જોઈએ. ૯૯.

વાચ્ય—અભિધેય પદાર્થના વાચક શબ્દને નામ અને પ્રતિમાને સ્થાપના કહેવાય છે. ગુણ અને પર્યાયવાલું તે દ્રવ્ય છે; અને ગુણ અને પર્યાય તે ભાવ છે. ૧૦૦.

નામધ્યેય—

25 જે (વાઙ્મય—સર્વશાસ્ત્રની) આદિમાં, મધ્યમાં અને અંતમાં એમ સકલ વાઙ્મયને વ્યાપીને રહેલું છે તે, જ્યોતિર્મય અને ઊર્ધ્વગામી એવા શ્રી અરિહંત મગવંતોના નામનું હૃદયમાં ધ્યાન કરવું જોઈએ (નામધ્યેય—‘અરિહંત-અહૈ’ વગેરે). ૧૦૧.

હૃદયદ્વજે ચતુઃપત્રે, જ્યોતિષ્મન્તિ પ્રદક્ષિણમ્ ।

‘અ-સિ-આ-ઉ-સા’ધરાણિ, ધ્યેયાનિ પરમેષ્ઠિનામ્ ॥ ૧૦૨ ॥

ધ્યાયેદ્ ‘અ-ઇ-ઉ-ઍ-ઓ’ ચ, તદન્મન્ત્રાનુદર્ષિણઃ ।

મત્યાદિ-જ્ઞાન-નામાનિ, મત્યાદિ-જ્ઞાનસિદ્ધયે ॥ ૧૦૩ ॥

સપ્તાક્ષરં મહામન્ત્રં, મુચ્ચરન્દ્રેષુ સપ્તમુ ।

ગુરુપદેશતો ધ્યાયેદિચ્છન્ દૂરથવાદિકમ્ ॥ ૧૦૪ ॥

હૃદયેઽષ્ટદર્લ પદ્યં, વર્ગેઃ પૂરિતમણિઃ ।

દલેષુ કર્ણિકાયાઞ્ચ, નાન્નાઽધિષ્ઠિતમર્હતામ્ ॥ ૧૦૫ ॥

ગણમૃડલયોપેતં, ત્રિઃપરીતં ચ માયયા ।

શ્લોણીમણ્ડલમધ્યસ્થં, ધ્યાયેદમ્યર્ચયંચ તત્ ॥ ૧૦૬ ॥

અકારાદિ-દ્વકારાન્તા મન્ત્રાઃ પરમશક્તયઃ ।

સ્વમણ્ડલગતા ધ્યેયા લોકદ્વયફલપ્રદાઃ ॥ ૧૦૭ ॥

ચાર દલવાળા હૃદયકમળમાં જ્યોતિર્મય એવા ‘અ-સિ-આ-ઉ-સા’ એ પરમેષ્ઠિઓના આષ અક્ષરોનું

15 પ્રદક્ષિણામાં ધ્યાન કરાવુ જોઈએ.

સિ
સા અ આ
ઉ

 ૧૦૨.

તે જ રીતે ‘અ-ઇ-ઉ-ઍ-ઓ’ એ ટગવલ મંત્રોનું ધ્યાન કરે, તથા મત્યાદિ જ્ઞાનોની સિદ્ધિમાટે મત્યાદિ જ્ઞાનોના નામોનું ધ્યાન કરે. ૧૦૩.

દૂરશ્રવણાદિ લઘિધઓને દૃષ્ટતા સાધકે ‘નમો અરિહતાય’ એ સપ્તાક્ષર મંત્રનું (બે કાનનાં, બે 20 નાસનાં બે આંખનાં અને એક મુઠનું એમ) સાત મુણ્ડિત્રોમાં શ્રીસદ્ગુરુના ઉપદેશથી ધ્યાન કરાવુ જોઈએ (જક્ષુઃ આદિની સીમાથી બહાર રહેલા રૂપાદિનુ પ્રત્યક્ષ વગેરે પળ આ મંત્રના ધ્યાનથી થાય છે). ૧૦૪.

કર્ણિકામાં શ્રીઅરિહત મગવંતોના નામ (‘અર્હ’) થી અધિષ્ઠિત અને આઠ-દલોમાં અષ્ટ-વર્ગ (‘અ-ચ-ચ-ટ-ત-પ-ય-ચ’)થી પૂરિત એવા અષ્ટદલ કમલનું હૃદયમાં ધ્યાન કરવું. તે પછી, ગણધર-વલય (અડતાલીશ લઘિપદો) થી સહિત અને માયા-‘શ્લો’કારથી ત્રણ વચ્ચે બેઠિત છે, એમ ચિત્તવતું. 25 આ ધ્યાન પૂર્વે એ બંધને ભૂમિમંડલપર આલેખીને એની પૂજા પણ કરી શકાય. (અર્હી ‘પૂજાધારક’માં જ્યાં પૃથ્વી તત્ત્વનું પ્રાધાન્ય છે, તેમાં ધ્યાન કરે, એ અર્થ પણ લઈ શકાય.) ॥ ૧૦૫-૧૦૬ ॥

‘અ’ થી ‘જ’ સુધીના અક્ષરો શ્વલોક અને પરલોકના ફળને અપનારા પરમશક્તિવાળા મત્રો છે. તેમનું આધારાદિ સ્વચક્રોમાં ધ્યાન કરવું. ૧૦૭.

* વિશેષ માટે કુઓ—શ્રીસિદ્ધિલિલ્લપ્તિરૂપ ‘પરમેષ્ઠિશાયાન્ત્રકલા’ ન. સ્વા. પૃ. ૧૧૧ થી ૧૨૬.

ઇત્યાદીન્ મન્ત્રિણો મન્ત્રાનર્હન્મન્ત્રપુરસ્સરાન્ ।
 ધ્યાયન્તિ યદિહ સ્પર્શં, નામધ્યેયમવૈહિ તત્ ॥ ૧૦૮ ॥
 જિનેન્દ્રપ્રતિવિમ્બાનિ, કૃત્રિમાણ્યકૃતાનિ ચ ।
 યથોક્તાન્યાગમે તાનિ, તથા ધ્યાયેદશક્લિતમ્ ॥ ૧૦૯ ॥
 યથૈકમેકદા દ્રવ્યમુત્પિત્સુ સ્થાસ્તુ નશ્વરમ્ ।
 તથૈવ સર્વદા સર્વમિતિ તત્ત્વં વિચિન્તયેત્ ॥ ૧૧૦ ॥
 ચેતનોઽચેતનો વાઽર્થો યો યથૈવ વ્યવસ્થિતઃ ।
 તથૈવ તસ્ય યો ભાવો યાથાત્મ્યં તત્ત્વમુચ્યતે ॥ ૧૧૧ ॥
 અનાદિ-નિધને દ્રવ્યે, સ્વપર્યાયાઃ પ્રતિક્ષણમ્ ।
 ડન્મજ્જન્તિ નિમજ્જન્તિ, જલકલ્લોલવજ્જલે ॥ ૧૧૨ ॥
 યદ્વિવૃત્તં યથાં પૂર્વં, યચ્ચ પશ્ચાદ્ વિવર્ત્સ્યતિ ।
 વિવર્તેતે યદગ્રાધ, તદેવેદમિદં ચ તત્ ॥ ૧૧૩ ॥
 સહવૃત્તા ગુણાસ્તત્ર, પર્યાયાઃ ક્રમવર્ત્તિનઃ ।
 સ્પાદેતદાત્મકં દ્રવ્યમેતે ચ સ્યુસ્તદાત્મકાઃ ॥ ૧૧૪ ॥

5

10

‘અહ્’ મંત્રથી પુરસ્કૃત એવા પૂર્વોક્ત અને બીજા મંત્રો, જેમનું માંત્રિકો ધ્યાન કરે છે, તે વધાને 15 તમે અહીં નામધ્યેય તરીકે સ્પષ્ટરીતે જાણો ॥ ૧૦૮ ॥

શાશ્વત અને અશાશ્વત એવી જિનપ્રતિમાઓનું આગમમાં જેવી રીતે વર્ણન કર્યું છે, તેવી રીતે શંકા વિના ધ્યાન કરો (અહીં સ્થાપનાધ્યેયનું વર્ણન છે) ॥ ૧૦૯ ॥

દ્રવ્યધ્યેય—

જેમ એક દ્રવ્ય એકદા ઉત્પાદશીલ, ધ્રુવ અને નશ્વર છે, તેવી જ રીતે સર્વ દ્રવ્યો સર્વદા 20 (ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રૌવ્યયુક્ત) છે, એ તત્ત્વને ચિંતવું ॥ ૧૧૦ ॥

ચેતન કે અચેતન પદાર્થ, જેવી રીતે વ્યવસ્થિત છે, તેનો તે પ્રકારનો જે ભાવ (સ્વરૂપ) તે ‘યાથાત્મ્ય’ તત્ત્વ કહેવાય છે ॥ ૧૧૧ ॥

જલમાં જલતરંગોની જેમ અનાદિ-અનંત દ્રવ્યમાં પોતાના પર્યાયો પ્રતિક્ષણ ઉત્પન્ન થાય છે અને 25 લય પામે છે ॥ ૧૧૨ ॥

જેવી રીતે જે (દ્રવ્ય) પૂર્વે વિવર્ત્યું (ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રૌવ્યને પામ્યું) હતું, જે (દ્રવ્ય) પછી વિવર્ત (ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રૌવ્ય) ને પામશે અને જે (દ્રવ્ય) આજે-વર્તમાનમાં-વિવર્તે (ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રૌવ્યને પામે) છે, તે જ આ છે અને આ જ તે છે. તાત્પર્ય કે પ્રત્યેક દ્રવ્ય દ્રવ્યરૂપે સર્વકાલ એક સરખું જ રહે છે ॥ ૧૧૩ ॥

તેમાં સહભાવી તે ગુણો છે અને ક્રમભાવી તે પર્યાયો છે. દ્રવ્ય ગુણપર્યાયાત્મક છે અને ગુણપર્યાયો દ્રવ્યાત્મક છે ॥ ૧૧૪ ॥

25

30

एवंविधमिदं वस्तु, स्थित्युत्पत्तिव्ययात्मकम् ।
 प्रतिक्षणमनाद्यन्तं, सर्वं ध्येयं यथास्थितम् ॥ ११५ ॥
 अर्धव્યञ्जनपर्याया, मूर्त्तीमूर्त्ता गुणाश्च ये ।
 यत्र द्रव्ये यथावस्थास्तांश्च ત્ર તથા સ્મરેત્ ॥ ૧૧૬ ॥
 પુરુષઃ પુત્રલઃ ફાલો, ધર્માધર્મો તથાઽમ્બરમ્ ।
 વદ્વિધં દ્રવ્યમાન્નાનં, તત્ર ધ્યેયતમઃ પુમાન્ ॥ ૧૧૭ ॥
 સતિ દિ જ્ઞાતરિ જ્ઞેયં, ધ્યેયતાં પ્રતિપચતે ।
 તતો જ્ઞાનસ્વરૂપોઽપચાત્મા ધ્યેયતમઃ સ્મૃતઃ ॥ ૧૧૮ ॥
 સત્રાઽપિ તત્ત્વતઃ પદ્મ, ધ્યાતવ્યાઃ પરમેષ્ઠિનઃ ।
 ચત્વારઃ સકલાસ્તેષુ, સિદ્ધઃ સ્વામીતિ નિષ્કલઃ ॥ ૧૧૯ ॥
 અનન્તદર્શન-જ્ઞાનસમ્પત્ત્વાદિગુણાત્મકમ્ ।
 સ્વોપાત્તાનન્તરત્પક્તગુરિરાકારધારિણમ્ ॥ ૧૨૦ ॥
 સાકારઞ્ચ, નિરાકારમર્મર્ત્તમજરામરમ્ ।
 જિનગિમ્મમિવ સ્વચ્છસ્ફટિકપ્રતિચિન્મિતમ્ ॥ ૧૨૧ ॥

15

एषी जातनी आ वस्तु प्रतिक्षण स्थिति-उत्पत्ति-व्ययात्मकम् अने अनादि-अनन्त छे । सर्वं ध्येयं यथास्थितरूपे (जे जेजुं होय, तेजुं ते प्रकारे) ध्यान करवुं जोरिए ॥ ११५ ॥

जे द्रव्यमा अर्धपर्यायो, व्यञ्जनपर्यायो अने मूर्त्त के अमूर्त्त गुणो जेत्री रीते रहिला होय, तेही रीते तेमनु स्मरण करवुं ॥ ११६ ॥

आत्मा, पुद्गल, काल, धर्म, अधर्म अने आकाश, ए छ प्रजातुं द्रव्य मानवार्मा आबुं छे । तेम

20

आत्मा ते ध्येयतम (श्रेष्ठ ध्येय) छे ॥ ११७ ॥

भावध्येय—

જ્ઞાતા હોય તો જ જ્ઞેય ધ્યેયતાને પામે છે તેથી જ્ઞાનસ્વરૂપ આ આત્માને ધ્યેયતમ કહ્યો છે ॥ ૧૧૮ ॥

જીવ દ્રવ્યોમાં પણ તત્ત્વથી પાંચ પરમેષ્ઠિઓ ધ્યેય છે । તેમાં અરિહત, આચાર્યોદિ સગલ (કર્મોદિ ઉપાધિ સહિત) છે અને સિદ્ધ સ્વામી (૧) હોવાથી નિષ્કલ (નિરૂપાધિ) છે ॥ ૧૧૯ ॥

25

अनन एवा दर्शन, ज्ञान, सम्पत्तृत्वं वगैरे गुणोवाला, चरम मवर्मा जे देह पोताने प्राप्त पयो हतो अने जे पोते तबी दीयो तेना आकार (चरम देहाकार) ने धारण करनारा, (ए अपेक्षाए) सारा, निराकार, अमूर्त्त, जरारहित, मृत्युरहित, निर्मल स्फटिक रत्नम् प्रतिचित्रित यथेल जिनविबसदृश, लोकना

૧ 'ષ્ટ' શબ્દના પર્યાયવાચી શબ્દો—વજ્ર, સુમ, વગેરે 'ધ્વજન (ધ્વજ) પર્યાયો' કહેવાય છે અને 'ષ્ટ' પદાર્થના રક્તલ, મૂળમય, વગેરે 'અર્ધપર્યાયો' કહેવાય છે । અથવા ત્રિકાલવર્તી પર્યાય તે જ્યજન પર્યાય અને 30 વર્તમાન કાલવર્તી સુખ પર્યાય તે અર્ધ પર્યાય । જેમ આત્માના વિષયમાં કેવલજ્ઞાન તે શુદ્ધ જ્યજનપર્યાય અને તત્કાલવર્તી કેવલજ્ઞાનોપયોગ તે અર્ધપર્યાય ।

लोकाग्रशिखरारूढमुदूढसुखसम्पदम् ।
 सिद्धात्मानं निरावाधं, ध्यायेन्निर्धृतकल्मषम् ॥ १२२ ॥
 तथाद्यमाप्तमाप्तानां, देवानामधिदैवतम् ।
 प्रक्षीणघातिकर्माणं, प्राप्तानन्तचतुष्टयम् ॥ १२३ ॥
 दूरमुत्सृज्यभूभागं, नभस्तलमधिष्ठितम् ।
 परमौदारिकस्वाङ्गप्रभामर्त्तिसतभास्करम् ॥ १२४ ॥
 चतुर्विंशन्महाश्वर्यैः, प्रातिहार्यैश्च भूषितम् ।
 मुनि-तिर्यङ्-नर-स्वर्गि-सभाभिः सन्निपेक्षितम् ॥ १२५ ॥
 जन्माभिपेक्ष्यमुखप्राप्तपूजातिशायिनम् ।
 केवलज्ञाननिर्णीतविश्वतत्त्वोपदेशिनम् ॥ १२६ ॥
 प्रभास्वदृशणाकीर्णसम्पूर्णोदग्रविग्रहम् ।
 आकाशस्फटिकान्तःस्थज्वलज्वालानलोज्ज्वलम् ॥ १२७ ॥
 तेजसामुत्तमं तेजो, ज्योतिषां ज्योतिरुत्तमम् ।
 परमात्मानमर्हन्तं, ध्यायेन्निःश्रेयसाप्तये ॥ १२८ ॥
 वीतरागोऽप्ययं देवो, ध्येयमानो मुमुक्षुभिः ।
 स्वगापवर्गफलदः, शक्तिस्तस्य हि तादृशी ॥ १२९ ॥

5

10

15

अप्रभागरूप शिखरपर आरूढ, सुखसंपत्तिने वरेला, पीडारहित अने निष्कर्म एवा श्री सिद्धात्मानुं ध्यान करवुं ॥ १२०-१२२ ॥

तथा आतोमां आद्य आप्त, देवोना पण अधिदैवत, घातिकर्मरहित, अनंत चतुष्टयने पामेला,
 पृथ्वीतलने दूर छोडीने (ऊंचे) आकाश प्रदेशमां रहेला, पोताना परम औदारिक शरीरनी प्रभायी सूर्य करतां 20
 पण अधिक तेजस्वी, महाआश्चर्यभूत चोत्रीश अतिशयो अने आठ प्रातिहार्योथी शोभता, मुनिवरो, तिर्यंचो,
 मनुष्यो अने देवताओनी पर्यदाओथी घेरायेला, जन्माभिपेक्ष कनेरेमां प्राप्त थयेल पूजाना कारणे सौथी
 चट्टियाता, केवलज्ञानवडे निर्णीत विश्वतत्त्वोना उपदेशक, उज्ज्वल एवा अनेक लक्षणोथी व्याप्त,
 सत्रीग परिपूर्ण अने उन्नत देहवाला, निर्मल (महान) स्फटिक रत्नमां प्रतिबिंबित प्रदीप्त ज्वालाओवाळा
 अग्नि समान उज्ज्वल, सर्व तेजोमां उत्तम तेज अने सर्व ज्योतिओमां उत्तम ज्योति स्वरूप एवा श्री अरिहंत 25
 परमात्मानुं मोक्षनी प्राप्ति माटे ध्यान करवुं ॥ १२३-१२८ ॥

मुमुक्षुओवडे ध्यान कराता एवा आ देवाधिदेव वीतराग होवा छतां स्वर्ग के मोक्ष फलने
 आपनारा छे, कारण के तेमनी शक्ति ज ते प्रकारनी अक्षित्य छे ॥ १२९ ॥

સમ્યગ્જ્ઞાનાદિસમ્પન્નાઃ, પ્રાપ્તસત્ત્વમહર્દયઃ ।

તથોક્તલક્ષણા ધ્યેયાઃ, ધર્મ્યુષાધ્યાયસાધવઃ ॥ ૧૩૦ ॥

एवं नामादिभेदेन, ध्येयमुक्तं चतुर्विधम् ।

अथवा द्रव्यभावाभ्यां, द्विधैव तदवस्थितम् ॥ १३१ ॥

5 દ્રવ્યધ્યેયં મહિર્વસ્તુ, ચેતનાડચેતનાત્મકમ્ ।

માત્રધ્યેયં પુનર્ધ્યેયસન્નિમધ્યાનપર્યયઃ ॥ ૧૩૨ ॥

ધ્યાને હિ વિભ્રતિ સ્થયૈ, ધ્યેયરૂપં પરિસ્ફુટમ્ ।

આલેખિતમિવાભાતિ, ધ્યેયસ્પાડસન્નિધાવપિ ॥ ૧૩૩ ॥

धातुपिण्डे स्थितर्थं, ध्येयोऽर्थो ध्यायते यतः ।

10 ध्येयं पिण्डस्वमित्याहुरत एव च केवलम् ॥ १३४ ॥

યદા ધ્યાનવલાદ્ધાતા, શૂન્યીકૃત્ય સ્વવિગ્રહમ્ ।

ધ્યેયસ્વરૂપવિદ્યાત્, ટાટક્ સમ્પદતે સ્વયમ્ ॥ ૧૩૫ ॥

तदा तथाविधध्यानसंविधिष्वस्तकल्पनः ।

સ એવ પરમાત્મા સ્યાદ્, વૈનતેયથ મન્મથઃ ॥ ૧૩૬ ॥

15 સમ્યગ્જ્ઞાનાદિયી સંગ્રહ, સાત મહાકુદ્ધિઓવાળા (?) અને શાસ્ત્રોક્ત લક્ષણોવાળા આચાર્ય,
ઉપાધ્યાય અને સાધુ મગધંતેનું ધ્યાન કરતુ ॥ ૧૩૦ ॥

एवी रीते नामादिभेदोपी चार प्रकारतुं ध्येय यद्वा, अथवा ते (ध्येय) द्रव्य અને માત્રમેદે
બે પ્રકારતું જ છે ॥ ૧૩૧ ॥

धेवन के जडरूप ग्राह्य वस्तु ते द्रव्य-ध्येय छे અને ધ્યેય (અરિહંતાદિ) સદશ જે ધ્યાનનો
20 પરીય તે માત્ર-ધ્યેય છે ॥ ૧૩૨ ॥

ध्यान ग्यारे स्थिरताने धारण करे छे, त्वारे ध्येय नजीरु न होवा छतां पण जाणे (सत्ते)
આલેખિત હોય ઇડુ અત્યંત સ્પષ્ટ માસે છે ॥ ૧૩૩ ॥

ए ज प्रकारे ग्यारे सप्त धातुना पिंडग्नं (देहग्नं) ध्येय वस्तुतुं ध्यान कराय छे त्वारे ते ध्येयने
(ध्यानने) िडस्थ कहैवाय छे एवी ज केवल (केवलस्य, केवलज्ञान) प्राप्त पाय छे ॥ ૧૩૪ ॥

25 ગ્યારે ધ્યાતા ધ્યાનના બલે સ્વદેહને (સ્વઆકૃતિને) શૂન્ય કરીને ધ્યેયસ્વરૂપે વિદ્ય હોવાથી
સ્વયં તેના જેમ બની જાય છે, ત્યારે તેના પ્રકારના ધ્યાનના સ્વેદનથી નાશ પામ્યા છે સર્વ વિપત્ત્યો
જેના ઇવો તે પોતે જ પરમાત્મા, મહદ અથવા કામદેવ બની જાય છે ॥ ૧૩૫-૧૩૬ ॥

સોડયં સમરસીભાવસ્તદેકીકરણં સ્મૃતમ્ ।
 એતદેવ સમાધિઃ સ્યાલ્લોકદ્વયફલપ્રદઃ ॥ ૧૩૭ ॥
 કિમત્ર બહુનોક્તેન, જ્ઞાત્વા શ્રદ્ધાય તત્ત્વતઃ ।
 ધ્યેયં સમસ્તમપ્યેતન્માધ્યસ્થ્યં તત્ર વિમ્રતા ॥ ૧૩૮ ॥
 માધ્યસ્થ્યં સમતોપેક્ષા, વૈરાગ્યં સામ્યમસ્પૃહા ।
 વૈતૃષ્ણ્યં પરમા જ્ઞાન્તિરિત્યેકોડ્યૌંઽભિધીયતે ॥ ૧૩૯ ॥
 સંક્ષેપેણ યદત્રોક્તં, વિસ્તરાત્પરમાગમે ।
 તત્સર્વં ધ્યાતમેવ સ્યાદ્ધ્યાતેષુ પરમેષ્ટિષુ ॥ ૧૪૦ ॥

× × × ×

‘અ’કારં મરુતાઽઽપૂર્ય, કુમ્ભિત્વા ‘રેફ’વહ્નિના ।
 દગ્ધ્વા સ્વવપુષા કર્મ, સ્વતો ભસ્મ વિરેચ્ય ચ ॥ ૧૮૩ ॥
 ‘હ’ મન્ત્રો નભસિ ધ્યેયઃ, ક્ષરન્નમૃતમાત્મનિ ।
 તેનાઽન્યત્તદ્વિનિર્માય, પીયૂષમયમુજ્જ્વલમ્ ॥ ૧૮૪ ॥
 તત્રાદૌ પિષ્ઠસિદ્ધયર્થ, નિર્મલીકરણાય ચ ।
 મારુતીં તૈજસીમાપ્યાં, વિદધ્યાદ્ધારણાં ક્રમાત્ ॥ ૧૮૫ ॥

(આવી રીતે પરમાત્મા સાથેનો ધ્યાતાનો અમેદ) તે આ ‘સમરસીભાવ’ છે । તે જ ‘એકીકરણ’ કહેવાયું છે । એ જ ઉભય લોકનાં ફળોને આપનારી ‘સમાધિ’ છે ॥ ૧૩૭ ॥
 અહીં બહુ કહેવાથી શું ? તાત્ત્વિક રીતે જાણીને, તેવી જ રીતે તેના પર શ્રદ્ધા કરીને અને એ વિષયમાં *માધ્યસ્થ્ય ધારણ કરીને આ વધું ધ્યાન કરવું જોઈએ ॥ ૧૩૮ ॥
 માધ્યસ્થ્ય, સમતા, ઉપેક્ષા, વૈરાગ્ય, સામ્ય, નિઃસ્પૃહતા, વૈતૃષ્ણ્ય, પરમશાન્તિ—એ બધા શબ્દો ૨૦ વહે એક જ અર્થ કહેવાય છે ॥ ૧૩૯ ॥
 પંચ પરમેષ્ટિઓનું ધ્યાન થતાં જ, અહીં (પૂર્વે) જે સંક્ષેપમાં કહ્યું છે અને પરમ આગમોમાં જે વિસ્તારથી કહેવામાં આવ્યું છે, તે વધું ધ્યાન થઈ જ જાય છે (અર્થાત્—પરમેષ્ટિધ્યાનમાં બીજું વધું સદ્બચાન આવી જ જાય છે) ॥ ૧૪૦ ॥

‘અર્હે’નું ધ્યાન

(પૂરકના) વાયુવહે ‘અ’કારને પૂરિત કરીને અને (કુંભકવહે) કુંભિત કરીને રેફમાંથી નીકળતા અગ્નિવહે પોતાના શરીરનો સાથે (શરીરને અને) કર્મોને બાઢવાં. પછી શરીર અને કર્મોના દહનથી થયેલ ભસ્મનું પોતામાંથી વિરેચન કરવું (તે ભસ્મને પોતામાંથી દૂર કરવી). પછી જે આત્મા ઉપર અમૃત ક્ષરાવી રહ્યું છે એવા ‘હ’કાર મન્ત્રનું આકાશમાં ધ્યાન કરવું. પછી તે અમૃતથી એક નવા અમૃતમય ઉજ્જ્વલ

તતઃ પચ્ચનમસ્કારૈઃ, પચ્ચપિષ્ઠાક્ષરાન્વિતૈઃ ।

પચ્ચસ્થાનેષુ વિન્યસ્તૈર્વિધાય સકલીક્રિયામ્ ॥ ૧૮૬ ॥

પશ્ચાદાત્માનમર્હન્તં, ધ્યાયેન્નિર્દિષ્ટલક્ષણમ્ ।

સિદ્ધં વા ધ્વસ્તકર્માણમમૂર્ત્યં જ્ઞાનમાસ્વરમ્ ॥ ૧૮૭ ॥

5 નન્વનર્હન્તમાત્માનમર્હન્તં ધ્યાયતાં સત્તામ્ ।

અતર્સ્મિન્સ્તદ્ગ્રહો આન્તિર્ભવતાં ભવતીતિ ચેત્ ॥ ૧૮૮ ॥

તદ્ધ ચોદ્યં યસોઽસ્માભિર્માર્વાર્હન્નયમર્પિતઃ ।

સ ચાર્હદ્ધ્યાનનિષ્ઠાત્મા, સતસ્તત્રૈવ તદ્ગ્રહઃ ॥ ૧૮૯ ॥

પરિણમતે યેનાત્મા ભાવેન સ તેન તન્મયો ભવતિ ।

10 અર્હદ્ધ્યાનાવિષ્ટો ભાવાર્હન્ સ્યાત્સ્વયં તસ્માત્ ॥ ૧૯૦ ॥

યેન ભાવેન યદૂયં, ધ્યાયત્યાત્માનમાત્મવિત્ ।

તેન તન્મયતાં યાતિ, સોપાધિઃ સ્ફટિકો યથા ॥ ૧૯૧ ॥

શરીરતું નિર્માણ કરતું । તેમાં પ્રથમ દેહ (પિંડ) ની રચના માટે મારુતી (વાયવીય) ધારણા કરવી અને પછી દેહને નિર્મલ બનાવવા માટે તેજસ્વી અને જલીય ધારણા ક્રમશઃ કરવી, તે પછી પાંચ * પિંડાશ્રતેયી 15 યુક્ત અને શરીરના પાંચ સ્થાનોમાં સ્પાસ કરાવેલા એવા પંચ નમસ્કારો વડે સકલીકરણ કરતું । તે પછી જેમનું સ્વરૂપ પૂર્વે વહેવામાં આવ્યું છે એવા શ્રી અરિહત પરમાત્મારૂપે અથવા કર્મરહિત, અમૂર્ત અને જ્ઞાનવડે પ્રકાશમાન એવા શ્રી સિદ્ધ ભગવંતરૂપે પોતાના આત્માનું ધ્યાન કરતું ॥ ૧૮૩-૧૮૭ ॥

શંકા—

જો તમારો આત્મા અરિહત નથી તો પછી તેનું અરિહતરૂપે ધ્યાન કરતા એવા તમને અતત્ત્મ 20 (જે જેવો નથી તેમાં) તત્ત્વી (તેજાની) માન્યતારૂપ આન્તિ તો નથી થતી ને! ॥ ૧૮૮ ॥

સમાધાન—

એવી શકા ન કરવી, કારણ કે અમે અમારા આત્માની માત્ર-અરિહંતરૂપે અર્પણા (દિનવના) કરીએ છીએ । અરિહતના ધ્યાનમાં નિષ્ઠ એવો આત્મા તે માત્ર-અરિહંત છે । તેથી અતત્ત્મ તદ્ભૂતરૂપ આન્તિ નથી કિન્તુ તત્ત્મ (તેમાં) જ તત્ત્વી (તેજા) યથાર્થ માન્યતા છે ॥ ૧૮૯ ॥

25 જે (અરિહતાદિ) માત્રવડે આત્મા પરિણમે છે, તે (અરિહંતાદિ) માત્રવડે તે (આત્મા) તન્મય (અરિહતાદિમય) બને છે; તેથી અરિહતના ધ્યાનમાં નિષ્ઠ એવો આત્મા તે (અરિહંતમાત્ર) ધરી પોતે જ માત્ર અરિહત પામ છે । ઉપાધિ સહિત એવા સ્ફટિક રત્નની જેમ આત્મજ પુરુષ જે (અરિહતાદિ) માત્રવડે જે (અરિહતાદિ) રૂપે આત્માનું ધ્યાન કરે છે, તે (અરિહંતાદિ) માત્રવડે તન્મયતા (તદ્માત્રરૂપતા) ને પામે છે (અર્થાત્ જેમ સ્ફટિક-મણિ સામે રહેલી વસ્તુનું રૂપ ધારણ કરે છે, તેમ આત્મા પણ ધ્યાનવડે ધ્યેયમય 30 બને છે) ॥ ૧૯૦-૧૯૧ ॥

• આ પાંચ વિશયો પ્રાપ્ત. હૌં હૌં હૌં હ: હોવા જોડે ।

અથવા ભાવિનો ભૂતા; સ્વપર્યાયાસ્તદાત્મકાઃ ।
 આસતે દ્રવ્યરૂપેણ, સર્વદ્રવ્યેષુ સર્વદા ॥ ૧૯૨ ॥
 તતોડ્યમર્હત્પર્યાયો, ભાવી દ્રવ્યાત્મના સદા ।
 ભવ્યેષ્વાસ્તે સતશ્ચાસ્ય, ધ્યાને કો નામ વિભ્રમઃ ॥ ૧૯૩ ॥
 કિંચ્ચ ભ્રાન્તં યદીદં સ્યાત્, તદા નાતઃ ફલોદયઃ ।
 ન હિ મિથ્યાજલાજ્ઞાતુ, વિચ્છિત્તિર્જાયતે ત્વપઃ ॥ ૧૯૪ ॥
 પ્રાદુર્ભવન્તિ ચામુખ્માત્, ફલાનિ ધ્યાનવર્તિનામ્ ।
 ધારણાવશતઃ શાન્તકૂરરૂપાપ્યનેકધા ॥ ૧૯૫ ॥
 ગુરૂપદેશમાસાધ્ય, ધ્યાયમાનઃ સમાહિતૈઃ ।
 અનન્તશક્તિરાત્માયં, મુક્તિં મુક્તિં ચ યચ્છતિ ॥ ૧૯૬ ॥
 ધ્યાતોઽર્હત્સિદ્ધરૂપેણ, ચરમાઙ્ગસ્ય મુક્તયે ।
 તદ્ધ્યાનોપાત્ત-પુણ્યસ્ય, સ એવાન્યસ્ય મુક્તયે ॥ ૧૯૭ ॥
 જ્ઞાનં શ્રીરાયુરારોગ્યં, તુષ્ટિઃ પુષ્ટિર્વપુષ્ટિઃ ।
 યત્પ્રશસ્તમિહાન્યન્ન, તત્તદ્ધ્યાતુઃ પ્રજાયતે ॥ ૧૯૮ ॥

વીજી રીતે સમાધાન—

અથવા સર્વ દ્રવ્યોમાં દ્રવ્યાત્મક એવા ભૂત અને ભવિષ્યના સ્વપર્યાયો દ્રવ્યરૂપે સદા રહે છે—
 (અર્થાત્ પ્રત્યેક દ્રવ્યમાં તેના ભૂત-ભાવિ સર્વ પર્યાયો વર્તમાનમાં દ્રવ્યરૂપે રહેલા છે), તેથી સર્વ ભવ્યોમાં
 ભવિષ્યમાં થનારા એવા આ ‘અર્હત્પર્યાય’ દ્રવ્યરૂપે સદા રહેલા છે। તો પછી વિદ્યમાન એવા એ પર્યાયનું
 ધ્યાન કરવામાં આવે શી ? ॥ ૧૯૨-૧૯૩ ॥

વહ્ની વીજા પ્રકારે સમાધાન—

જો આ ધ્યાનને આન્ત માનવામાં આવે તો, જેમ કલ્પિત જલથી તૃપાનો નાશ કદાપિ ન જ થાય,
 તેવી રીતે એ ધ્યાનથી ફલ પ્રાપ્તિ ન થવી જોઈએ। કિન્તુ એવી ધ્યાનીઓને ધારણના વહે શાન્ત અને કૂરરૂપ
 અનેક પ્રકારનાં ફલોની પ્રાપ્તિ થતી દેખાય છે। એથી આત્માનું અર્હત્રૂપે ધ્યાન કરવું તે આન્તિ નથી
 ॥ ૧૯૪-૧૯૫ ॥

ધ્યાનનું ફલ—

શ્રી સદ્ગુરુના ઉપદેશને પ્રાપ્ત કરીને સમાહિત યોગીઓ વહે ધ્યાયમાન આ અનંત શક્તિશાળી
 આત્મા મુક્તિ અને મુક્તિને આપે છે ॥ ૧૯૬ ॥

અર્હન્ત અથવા સિદ્ધરૂપે જેનું ધ્યાન કરાયું છે એવો આ આત્મા ચરમ શરીરીની મુક્તિ માટે થાય
 છે, અથવા તે ધ્યાનવહે પ્રાપ્ત કર્યું છે પુણ્ય જેણે એવા અન્ય(અચરમશરીરી)ની મુક્તિ માટે થાય છે ॥ ૧૯૭ ॥

(મુક્તિને વતાવે છે—) તે તે પ્રકારનું ધ્યાન કરનારને આ લોકમાં અને પરલોકમાં જે જે પ્રશંસનીય 30
 છે તે વધું—જ્ઞાન, લક્ષ્મી, દીર્ઘાયુ, આરોગ્ય, તુષ્ટિ, પુષ્ટિ, સુંદર શરીર, ધૈર્ય, વગેરે પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૧૯૮ ॥

તદ્વ્યાનાવિષ્ણુમાલોક્ત્ય, પ્રકમ્પન્તે મહાગ્રહાઃ ।

નશ્યન્તિ ભૂતશાકિન્યઃ, કૃરાઃ શામ્યન્તિ ચ ક્ષણાત્ ॥ ૧૯૯ ॥

યો યત્કર્મપ્રશ્નર્દેવસ્તદ્વ્યાનાવિષ્ણુમાત્મનઃ ।

ધ્યાતા તદાત્મકો ભૂત્વા, સાધયત્યાત્મવાચ્છિતમ્ ॥ ૨૦૦ ॥

પાર્શ્વનાથો ભવન્મન્ત્રી, સંકલીકૃતવિગ્રહઃ ।

મહામુદ્રાં મહામન્ત્રં, મહામણ્ડલમાશ્રિતઃ ॥ ૨૦૧ ॥

તૈજસીપ્રભૃતીર્વિગ્રહારણાશ્ચ યયોચિતમ્ ।

નિગ્રહાદીનુદગ્રાણાં, ગ્રહાણાં કુરુતે દ્રુતમ્ ॥ ૨૦૨ ॥

સ્વયમાણ્ડલો ભૂત્વા, મહામણ્ડલમધ્યગઃ ।

કિરીટકુણ્ડલી વક્ત્રી, પીતભૂષામ્બરાદિકઃ ॥ ૨૦૩ ॥

કુમ્ભકી સ્તમ્ભમુદ્રાઘઃ(૧), સ્તમ્ભનં(ન)મન્ત્રમુચરન્ ।

સ્તમ્ભકાર્પાણિ સર્વાણિ, કરોત્યેકાગ્રમાનસઃ ॥ ૨૦૪ ॥

સ સ્વયં ગરુડીભૂય, હ્રેદં ક્ષપયતિ ક્ષણાત્ ।

કન્દર્પશ્ચ સ્વયં ભૂત્વા, જગન્નયતિ વશ્યતામ્ ॥ ૨૦૫ ॥

૧૫ એવં વૈશ્વાનરો ભૂત્વા, જ્વલજ્વાલાશ્વતાકુલઃ ।

શીતજ્વરં હરત્યાશુ, વ્યાપ્ય જ્વાલાભિરાતુરમ્ ॥ ૨૦૬ ॥

અરિહંત અથવા સિદ્ધના ધ્યાનમાં લયલીન એવા મહામાને જોઈને મોટા મોટા પ્રહો પણ કપે છે. ભૂત, પ્રેત, શાકિની, ડાકિની, વગેરે દુરથી ભાગી જાય છે અને અત્યંત તૂર એવા જંતુઓ પણ ક્ષણવારમાં શાંત થતાં જાય છે ॥ ૧૯૯ ॥

જે દેવતા જે (શામ્યાદિ) કર્મને સાધવામાં સમર્થ હોય તેના ધ્યાનથી આવિષ્ટ એવો ધ્યાતા તદ્દરૂપ (તે દેવતારૂપ) થઈને મનોવાંછિતને સાધે છે ॥ ૨૦૦ ॥

યયોચિત રીતે સવલીકરણ વિધાનદ્વારા શરીરને સુરક્ષિત કરનાર, મહામુદ્રા, મહામન્ત્ર અને મહામણ્ડલનો આશ્રય કરનાર અને તૈજસી વગેરે ધારણાઓ ધારણ કરતો એવો મુશ્તિક (સ્વયં) પાર્શ્વનાથ થઈને (શ્રી પાર્શ્વનાથનું અનેક ધ્યાન કરીને) મોટા મોટા પ્રહોનો પણ તરત જ નિગ્રહ કરે છે ॥ ૨૦૧-૨૦૨ ॥

૨૦ મુકુટ, કુણ્ડલ વગેરે પહેરેલા, હાથમાં વક્ત્ર ધારણ કરેલા અને પીત વસ્ત્ર તથા અલંકારોથી શોભતા એવા ઇન્દ્ર જેવો તે બને છે અને મણિમંડલના મધ્યમાગમાં રહીને તથા કુંભક પ્રાણાયામ, સ્તંભનમુદ્રા વગેરે કરીને સ્તંભન-મંત્રને એકાગ્ર મનથી ઉચ્ચારતો તે સર્વ સ્તંભન કાર્યો કરે છે ॥ ૨૦૩-૨૦૪ ॥

તે સ્વયં ગરુડ થઈને ક્ષણમાત્રમાં શિવને હરે છે, તથા સ્વયં કામદેવ બનીને જગતને વશ કરે છે ॥ ૨૦૫ ॥

૩૦ એવી જ રીતે જેમથી સેંકડો જાગ્રત્યમાન જ્વલ્લતો નીકળી રહી છે એવા અગ્નિરૂપ થતાંને

સ્વયં સુધામયો ભૂત્વા, વર્ષન્નમૃતમાતુરે ।
 અથૈનમાત્મસાત્કૃત્ય, દાહજ્વરમપાસ્યતિ ॥ ૨૦૭ ॥
 ક્ષીરોદધિમયો ભૂત્વા, પ્લાવયન્નખિલં જગત્ ।
 શાન્તિકં પૌષ્ટિકં યોગી વિદધાતિ શરીરિણામ્ ॥ ૨૦૮ ॥
 કિમત્ર યદુનોક્તેન, યદ્યત્કર્મ ચિકીર્ષતિ ।
 તદેવતામયો ભૂત્વા, તત્તત્તિર્વિર્તયત્યયમ્ ॥ ૨૦૯ ॥
 શાન્તે કર્મણિ શાન્તાત્મા, ક્રૂરે ક્રૂરો ભવન્નયમ્ ।
 શાન્તક્રૂરાણિ કર્માણિ, સાધ્યત્યેવ સાધકઃ ॥ ૨૧૦ ॥
 આકર્ષણં વશીકારઃ, સ્તમ્ભનં મોહનં દ્રુતિઃ ।
 નિર્વિપીકરણં શાન્તિર્વિદેષોઽચાટ-નિગ્રહઃ ॥ ૨૧૧ ॥
 એવમાદીનિ કાર્યાણિ, દૃશ્યન્તે ધ્યાનવર્તિનામ્ ।
 તતઃ સમરસીભાવસફલત્વાન્ન વિભ્રમઃ ॥ ૨૧૨ ॥
 યત્પુનઃ પૂરણં કુમ્ભો, રેચનં દહનં પ્લવઃ ।
 સકલીકરણં મુદ્રામન્ત્રમણ્ડલધારણાઃ ॥ ૨૧૩ ॥
 કર્માધિષ્ઠાતૃદેવાનાં, સંસ્થાનં લિઙ્ગમાસનમ્ ।
 પ્રમાણં વાહનં વીર્યં, જાતિર્નામ દ્યુતિર્દિશા ॥ ૨૧૪ ॥

5

10

15

સ્વયં અમૃતમય થઈને પીઢિત ઉપર અમૃતને વરસાવતો યોગી, એને (પીઢિતને) આત્મસાત્ (સ્વાધીન અથવા અમૃતમય) કરીને એના દાહજ્વરને દૂર કરે છે ॥ ૨૦૭ ॥

સ્વયં ક્ષીરસાગરમય થઈને સકલ જગતને પ્લાવિત (વૃષ્ટ) કરતો યોગી પ્રાણીઓના શાંતિકૃત્ય અને પુષ્ટિકૃત્યને કરે છે ॥ ૨૦૮ ॥

20

આ વિપયમાં વધુ કહેવાયી શું ! યોગી જે જે કર્મને કરવાની ઇચ્છા કરે છે તે તે કર્મના દેવતારૂપે સ્વયં થઈને તે તે કર્મનું સંપાદન કરે છે ॥ ૨૦૯ ॥

શાંત કર્મોમાં શાંત થઈને અને ક્રૂર કર્મોમાં ક્રૂર થઈને આ સાધક શાંત અને ક્રૂર કર્મોને સાધે છે ॥ ૨૧૦ ॥

ધ્યાન કરનારાઓમાં આકર્ષણ, વશીકરણ, સ્તંભન, મોહન, દ્રુતિ, નિર્વિપીકરણ, શાંતિ, વિદેષ, ઉચ્ચાટન, નિગ્રહ, વગેરે અનેક કાર્યો જોવામાં આવે છે, તેથી એ રીતે સમરસીભાવ (ધ્યાનની એકાગ્રતા) ની સફળતા થતી હોવાથી ધ્યાન ભ્રાન્તિરૂપ નથી ॥ ૨૧૧-૨૧૨ ॥

ધ્યાનની સામગ્રી—

પૂરક, કુંભક, રેચક, દહન, પ્લાવન, સકલીકરણ, મુદ્રા, મંત્ર, મંડલ, ધારણા, તે તે કર્મના અધિષ્ઠાયક દેવતાઓનાં સંસ્થાન, ચિહ્ન, આસન, પ્રમાણ, વાહન, વીર્ય, જાતિ, નામ, કાંતિ, દિશા,

મુજવવત્રનેત્રસંહ્યા, માવઃ કૂરસ્તયેતરઃ ।
 વર્ણઃ સ્પર્શઃ સ્વરોઽવસ્થા, વત્તં ભૂપણમાયુધમ્ ॥ ૨૧૫ ॥
 એવાદિ યદન્યચ, શાન્તકૂરાય કર્મણે ।
 મન્યવાદાદિષુ શ્રોત્કં, તદ્ધ્યાનસ્ય પરિચ્છદઃ ॥ ૨૧૬ ॥
 ૬ યદાત્રિકં ફલં ક્ષિત્વિત્, ફલમાયુત્રિકં ચ યત્ ।
 એતસ્ય દ્વિતપસ્યાપિ, ધ્યાનમેવાગ્રકારણમ્ ॥ ૨૧૭ ॥
 ધ્યાનસ્ય ચ પુનર્મુલ્યો, હેતુરેતચ્ચતુષ્ટપમ્ ।
 ગુરુપદેશઃ શ્રદ્ધાનં, સદામ્યાસઃ સ્થિરં મનઃ ॥ ૨૧૮ ॥

× × × ×

10 રત્નત્રયમુપાદાય, સ્પૃત્ત્વા વન્ધનિવન્ધનમ્ ।
 ધ્યાનમમ્યસ્પતાં નિત્યં, યદિ યોગિન્ મુમુક્ષસે ॥ ૨૨૩ ॥
 ધ્યાનામ્યાસપ્રકર્ષેણ, ક્રુટપન્મોહસ્ય યોગિનઃ ।
 ચરમાક્લસ્ય મુક્તિઃ સ્યાત્, તદાઽન્યસ્ય ચ ક્રમાત્ ॥ ૨૨૪ ॥

મુજા-મુલ-નેત્રોની સંહ્યા, કૂર તથા શાંતમાવ, વર્ણ, સ્પર્શ, સ્વર, અવસ્થા, વત્ત, આયુધ, આયુધ
 15 બગેરે અને વીજું જે કાંઈ મંત્રશાસ્ત્રાદિમાં જ્ઞાન તથા કૂર કર્મમાટે વાળું છે તે થઇ ધ્યાનનું સાધન
 સમજાતું ॥ ૨૧૩-૨૧૬ ॥

જે કાંઈ દ્વિતીયક ફલ છે અને જે કાંઈ પારલૌકિક ફલ છે, તે બંનેનું મુખ્ય કારણ ધ્યાન
 જ છે ॥ ૨૧૭ ॥

ધ્યાનના મુખ્ય ચાર હેતુઓ—

20 ધ્યાનના આ ચાર મુખ્ય હેતુઓ છે—ગુરુનો ઉપદેશ, શ્રદ્ધા, સદા અમ્યાસ અને સ્થિર
 મન ॥ ૨૧૮ ॥

■ × × ×

ધ્યાનામ્યાસ માટે પ્રેરણા—

25 હે યોગિન્ ! જો તને મુક્ત થવાની ઇચ્છા હોય તો કર્મવંધના (પરિવ્રજાદિ) કારણોનો ત્યાગ કરીને
 અને રત્નત્રયનો અંગીકાર કરીને તુ સદા ધ્યાનનો અમ્યાસ કર ॥ ૨૨૩ ॥

ધ્યાનમાં ફાળો—

ધ્યાનામ્યાસની ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ થવાથી નાશ પામી રહ્યો છે મોહ જેનો એવો યોગી જો તે
 ચરમશરીરી હોય તો તે જ ભવમાં તેનો મોક્ષ થાય છે, વીજાની ક્રમશઃ (પોડાક મચોમી) મુક્તિ
 થાય છે ॥ ૨૨૪ ॥

તથા હચરમાદ્ગ્ધસ્ય, ધ્યાનમભ્યસ્યતઃ સદા ।
 નિર્જેરા સંવરથ સ્યાત્, સકલાઽશુભકર્મણામ્ ॥ ૨૨૫ ॥
 આશ્રવન્તિ ચ પુણ્યાનિ, પ્રચુરાણિ પ્રતિક્ષણમ્ ।
 યૈર્મહર્દિર્મવત્યેષ, ત્રિદશઃ કલ્પવાસિષુ ॥ ૨૨૬ ॥
 તત્ર સર્વેન્દ્રિયામોદિ, મનસઃ પ્રીણનં પરમ્ ।
 સુહામૃતં પિવન્નાસ્તે, સુચિરં સુરસેવિતઃ ॥ ૨૨૭ ॥
 તતોઽવતીર્થ મર્ત્યેઽપિ, ચક્રવર્ત્યાદિસમ્પદઃ ।
 ચિરં ભુત્વા સ્વયં મુત્ત્વા, દીક્ષાં દૈગમ્બરીં શ્રિતઃ ॥ ૨૨૮ ॥
 વજ્રકાયઃ સ હિ ધ્યાત્વા, શુક્લધ્યાનં ચતુર્વિધમ્ ।
 વિધૂયાદપિ કર્માણિ, શ્રયતે મોક્ષમધ્યમ્ ॥ ૨૨૯ ॥

× × × ×

સારશ્વતુષ્ટ્યેપ્યસ્મિન્, મોક્ષઃ સદ્ધ્યાનપૂર્વકઃ ।
 હિતિ મત્વા મયા કિશ્ચિદ્ધ્યાનમેવ પ્રપશ્ચિતમ્ ॥ ૨૫૨ ॥
 યદ્યપ્યત્યન્તગમ્ભીરમમૂર્ધ્નિર્માદશામિદમ્ ।
 પ્રાવર્તિપિ તથાપ્યત્ર, ધ્યાનભક્તિપ્રચોદિતઃ ॥ ૨૫૩ ॥

અચરમશરીરીને પ્રાપ્ત થતાં ધ્યાનાં ફઝો—

અચરમશરીરીની મુક્તિ આ રીતે થાય છે:—સદા ધ્યાનનો અભ્યાસ કરતા અચરમશરીરી યોગીને સર્વ અશુભ કર્મોની નિર્જેરા અને સંવર થાય છે; અને પ્રતિક્ષણ તેવા પ્રચુરપુણ્યકર્મોનો આશ્રવ થાય છે કે જેમના ઉદયથી તે ભવાંતરમાં કલ્પવાસી દેવોમાં મહર્દિક દેવ થાય છે । ત્યાં (સ્વર્ગમાં) સર્વેન્દ્રિયોને આહ્વાદક તથા મનને પ્રસન્નતા આપનાર એવા શ્રેષ્ઠ સુખરૂપ અમૃતનું પાન કરતો અને ચિરકાલ સુખી 20 દેવોથી સેવાતો તે સુલેખી રહે છે । તે પછી ત્યાંથી ચ્યવીને મર્ય લોકમાં પળ ચક્રવર્તિ આદિ પદોની સંપત્તિઓને લાંબા કાલ સુખી ભોગવીને પોતે જ (વૈરાગ્યથી) છોડી દે છે અને રીક્ષાને અંગીકાર કરે છે । તે કાલે વજ્રકપમનારાચ સંઘયળવાળો તે ચાર પ્રકારનાં શુદ્ધધ્યાનને આરાધીને અને તેથી આઠે પ્રકારનાં કર્મોનો નાશ કરીને અને અક્ષય એવા મોક્ષને પામે છે ॥ ૨૨૫-૨૨૯ ॥

× × × ×

‘આ પ્રંયમાં ચાર સારભૂત તત્ત્વો કહ્યાં છે—વંધ, વંધના હેતુઓ, મોક્ષ અને મોક્ષના હેતુઓ । ૫ વધામાં પળ સારભૂત મોક્ષ છે । તે પ્રશસ્ત ધ્યાનપૂર્વક જ હોય છે,’ એમ સમજીને આ પ્રંયમાં મેં ધ્યાનનું જ કંઈક વર્ણન કર્યું છે ॥ ૨૫૨ ॥

જો કે આ ધ્યાનવિષય અત્યંત ગંભીર છે, મારા જેવાની તેમાં પહોંચ નથી, છતાં પણ કેવલ ધ્યાનપરની ભક્તિથી પ્રેરાયેલા મેં અહીં પ્રયત્ન કર્યો છે ॥ ૨૫૩ ॥

યદત્ર સ્સલિતં, કિચ્ચિચ્છાત્રસ્થ્યાદર્યશ્ચન્દયોઃ ।
 તન્મે મક્તિપ્રધાનસ્ય યમતાં શ્રુતદેવતા ॥ ૨૫૪ ॥
 વસ્તુયાયાત્મ્યવિજ્ઞાનશ્રદ્ધાનધ્યાનસમ્પદઃ ।
 મવન્તુ મબ્યસત્તાનાં, સ્વસ્વરૂપોપલબ્ધયે ॥ ૨૫૫ ॥

5

× × × ×

જિનેન્દ્રાઃ સદ્ધ્યાનજ્વલનહુતધાતિપ્રકૃતયઃ,
 પ્રસિદ્ધાઃ સિદ્ધાશ્ચ પ્રહૃતમસઃ સિદ્ધિનિલયાઃ ।
 સદાચાર્યા ધર્મ્યાઃ સત્કલ્પસદુપાધ્યાયમુનયઃ,
 પુનન્તુ સ્વાન્તં નત્તિજગદધિકાઃ પશ્ચ ગુરવઃ ॥ ૨૫૮ ॥

11

દેહજ્યોતિષિ યસ્ય મઝતિ જગદ્ગુહ્યામ્બુરાશાવિવ,
 જ્ઞાનજ્યોતિષિ ચ સ્ફુરત્યતિતરાં ઐર્ભૂર્મુવઃ-સ્વલ્ભી ।
 શબ્દજ્યોતિષિ યસ્ય દર્પણ इव સ્વાર્યાશ્વકાસત્વભી,
 સ શ્રીમાનમરાચિતો જિનપતિ-જ્યોતિષયાયાઽસ્તુ નઃ ॥ ૨૫૯ ॥

છત્રસ્પતાના કારણે અહીં શબ્દોમાં કે અર્થમાં જે કઈ સ્વલ્પન થયું હોય તેની મક્તિપ્રધાન
 15 એવા મને શ્રુતદેવતા ક્ષમા આપે ॥ ૨૫૪ ॥

મબ્ય જીવોને સ્વસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ માટે યથાર્થ વિજ્ઞાન, યથાર્થ શ્રદ્ધાન અને યથાર્થ ધ્યાનરૂપ
 સંપત્તિઓ પ્રાપ્ત થાઓ ॥ ૨૫૫ ॥

× × ×

જેઓએ શુક્લધ્યાનરૂપ દાવાનલમ્બે ચાર ધાનિકર્મની પ્રવૃત્તિઓને હોમી દીધી છે એવા અરિહંત
 20 ભગવંતો, જેઓ અજ્ઞાનાંધકારનો નાશ કર્યો છે તથા જેમનું નિવાસસ્થાન સિદ્ધિગતિ છે, એવા પ્રસિદ્ધ સિદ્ધ
 ભગવંતો; શ્રેષ્ઠ એવા આચાર્ય ભગવંતો; પૂજ્ય એવા ઉપાધ્યાય ભગવંતો અને સાધુ ભગવંતો રૂપ પાંચ
 ગુરુઓ ત્રણે લોકમાં શ્રેષ્ઠ છે । તેઓ સીના હૃદયને પવિત્ર કરો ॥ ૨૫૮ ॥

જેમની ‘દેહજ્યોતિર્મા’ જગત્ જાણે ક્ષીરસમુદ્રમાં મજ્જન કરતું હોય એવું દેખાય છે, જેમની ‘જ્ઞાન-
 25 જ્યોતિર્મા’ પૃષ્ઠી, પાતાલ અને સ્વર્ગરૂપ ત્રયી અત્યંત સ્પષ્ટ રીતે પ્રકાશે છે અને જેમની ‘શબ્દજ્યોતિર્મા’
 30 (પાંત્રીશ ગુણયુક્ત ધાળીમા) આ સર્વે અર્થો દર્પણમાં ચમકે તેમ ચલકે છે તે અનંત-અનંત જ્ઞાનદિ
 અને બહિર્ગતસમવસરનાદિલક્ષ્મીથી યુક્ત અને દેવેન્દ્રોચી પળ પૂજાપાલ્ય એવા શ્રીજિનપતિ અમારા
 ઓતિત્રય—(દેહ-જ્ઞાન-શબ્દ-જ્યોતિ) માટે થાઓ ॥ ૨૫૯ ॥

પરિચય

શ્રીમાન્ નાગસેનાચાર્યપ્રણીત ‘તત્ત્વાનુશાસન’ એ ધ્યાનવિધિઓને અદ્ભુત પ્રેમ છે । પ્રત્યેક ધ્યાનના
 અમ્યાસી માટે તેનું અવલોકન અત્યંત આવશ્યક છે । અમારા તરફથી (જૈનસાહિત્યવિદ્યાસ મંડલ તરફથી)
 30 એ પ્રથમ અનુવાદ સાથે પૂર્વે પ્રગટ થયેલ છે । એ પ્રથમાંથી અને અહીં પ્રસ્તુત પ્રેમને યોગ્ય ‘મદર્ને’
 તારવ્યો છે । આ થયું વર્ણન સામાન્યતઃ વ્યવહાર-ધ્યાનનું છે । એ પ્રથમાં નિશ્ચય-આત્માલંબન ધ્યાનનું પણ
 સુંદર વર્ણન છે । પ્રથમશાસ્ત્રી અદ્ભુત પ્રતિભાશક્તિને પ્રેમ સ્વયં કહી આપે છે । એ પ્રથમની શૈલી ઉત્તમ છે ।

[૭૧-૨૬]

શ્રીચન્દ્રતિલકોપાધ્યાયરચિતઃ શ્રીઅમયકુમારચરિત-સંદર્ભઃ

(ક)

પરમેષ્ઠિન એતેઽર્હન્તઃ સિદ્ધાશ્ચ સ્થાયઃ ।

5

ઉપાધ્યાયા મુનિશ્રેષ્ઠા इति पञ्च भवन्त्यहो ! ॥ ૩૬ ॥

અર્હન્તઃ પ્રાતિહાર્યાધાં, પૂજામર્હન્તિ તામિતિ ।

વિરુપાતા અરિહન્તારઃ, કર્મારિહનનાત્ પુનઃ ॥ ૩૭ ॥

તથા ભવન્ત્યરુહન્તઃ, કર્મવીજૌષ્ઠદાહતઃ ।

સર્વકર્મક્ષયાત્ સિદ્ધાઃ, પશ્ચદશભિદા इति ॥ ૩૮ ॥

10

સ્ત્રીસ્વાન્યગૃહિલિઙ્ગતીર્થતીર્થકોતર—

પુંપણ્દાનેકપ્રત્યેકસ્વયંબુદ્ધાન્યગ્રોધિતાઃ ॥ ૩૯ ॥

જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-તપો-વીર્યસ્વરૂપકૈઃ ।

આચારૈઃ પશ્ચભિર્યુક્તા, આચાર્યા અનુયોગિનઃ ॥ ૪૦ ॥

ઉપાધ્યાયાઃ સદા શિષ્યસ્ત્રાધ્યાયાધ્યયનોદ્યતાઃ ।

15

ક્રિયાસમુદયૈર્મોક્ષં, સાધયન્તશ્ચ સાધવઃ ॥ ૪૧ ॥

અનુવાદ

અહીં અરિહંતો, સિદ્ધો, આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો અને મુનિવરો એ પાંચ પરમેષ્ઠીઓ છે ॥ ૩૬ ॥

પ્રાતિહાર્ય ઘરે પૂજાને યોગ્ય હોવાથી ‘અર્હન્ત’ કહેવાય છે અથવા કર્મરૂપ શત્રુને હણનારા હોવાથી ‘અરિહંત’ નામે વિરુપાતા છે તથા કર્મવીજોના સમૂહને વાઙી નાખેલ હોવાથી તેઓ ‘અરુહન્ત’ પણ 20 કહેવાય છે । સકલ કર્મોનો ક્ષય કરવાથી ‘સિદ્ધો’ કહેવાય છે । તેઓ પંદર પ્રકારે છે ॥ ૩૭-૩૮ ॥

તે પંદર મેદ આ પ્રકારે છે:—

૧ સ્વલિંગસિદ્ધ, ૨ અન્યલિંગસિદ્ધ, ૩ ગૃહિલિંગસિદ્ધ, ૪ તીર્થસિદ્ધ, ૫ અતીર્થસિદ્ધ, ૬ એકસિદ્ધ, ૭ અનેકસિદ્ધ, ૮ તીર્થંકરસિદ્ધ, ૯ અતીર્થંકરસિદ્ધ, ૧૦ પુલિંગસિદ્ધ, ૧૧ સ્ત્રીલિંગસિદ્ધ, ૧૨ નપુંસકલિંગસિદ્ધ, ૧૩ સ્વયંબુદ્ધસિદ્ધ, ૧૪ બુદ્ધગ્રોધિતસિદ્ધ અને ૧૫ પ્રત્યેકબુદ્ધસિદ્ધ ॥ ૩૯ ॥ 25

આચાર્યો જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ અને વીર્યરૂપ પાંચ આચારોથી યુક્ત અને આગમ પ્રંયોનો અનુયોગ (વ્યાખ્યાનાદિ) કરનારા હોય છે ॥ ૪૦ ॥

શિષ્યોને સ્ત્રાધ્યાય કરાવવામાં અને પોતાના અધ્યયનમાં સદા ઉદ્યમશીલ હોવાથી ‘ઉપાધ્યાયો’ કહેવાય છે, અને ક્રિયા સમૂહો (વિવિધ પ્રકારની ક્રિયાઓ) વડે મોક્ષને સાધનારા ‘સાધુઓ’ કહેવાય છે ॥ ૪૧ ॥

દિવા સત્રૌં મુલે દુઃલે, યોકે હપેં ગૃહે બહિઃ ।
 ધુધિ તૃપ્તૌં ગમે સ્થાને, ધ્યાતવ્યાઃ પરમેષ્ઠિનઃ ॥ ૪૨ ॥
 પરમેષ્ઠિનમસ્કારઃ, સારઃ સદ્ધર્મકર્મસુ ।
 નવનીતં યથા દધિ, કવિત્વે ચ યથા ધ્વનિઃ ॥ ૪૩ ॥
 5 માતૃસારં સ્મૃતાદસ્માઞ્જ્વલનોઽપિ જલાપતે ।
 માલાપતે મુજઙ્ગોઽપિ, વિપમપ્યમૃતાપતે ॥ ૪૪ ॥
 હારાપતે કૃપાણોઽપિ, સિંહોઽપિ હરિણાપતે ।
 મિત્રાપતે સપત્નોઽપિ, દુર્જનઃ સઙ્ગનાપતે ॥ ૪૫ ॥
 અરણ્યાનિ ગૃહાણીચ, સ્વર્ચારા અપિ રણકાઃ ।
 10 કૂરા અપિ ગ્રહાઃ સાનુગ્રહાઃ ક્ષિપ્રં ભવન્તિ ચ ॥ ૪૬ ॥
 જનપન્તિ મુગ્ધકુલપલ્લં કુશકુના અપિ ।
 દુઃસ્વપ્ના અપિ સુસ્વપ્ના, ઇવ સ્યુરચિરાદપિ ॥ ૪૭ ॥
 જનન્ય ઇવ શાકિન્યો, વાત્સલ્યં દધતેવરામ્ ।
 પત્રાલા અપિ વેતાલા, જાપન્તે જનકા ઇવ ॥ ૪૮ ॥
 15 દુર્મન્ત્ર-તન્ત્ર-યન્ત્રાદિપ્રયોગઃ પ્રમોદય ચ ।
 ક્ષિપદ્ ધૂંકા ત્રિજુમ્ભતે, સહસ્રકિરણોદયે ॥ ૪૯ ॥

રિવરો કે રાત્રે, સુગમં કે દુઃગમં, શોભનં કે હર્ષનં, ઘરણં કે ઘટાર, ભૂતલં કે વૃક્ષ-
 ગમનલં કે સ્થાનલં (રિષરત્તાલ) પરમેષ્ઠીઓનું ધ્યાન કરવું જોઈએ ॥ ૪૨ ॥

જેમ દહીલં માગગ અને લલિતલં ધ્વનિ સારભૂત છે તેમ જિનોક ધર્મનુગ્રહોનાં પરમેષ્ઠિનમ-
 20 સારભૂત છે ॥ ૪૩ ॥

શ્રેષ્ઠ માર્ગરૂપ પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ વરણી અગ્નિ જલ બની જાય છે,
 પગ પુણની મળ્યા બની જાય છે અને મિત્ર પગ અમૃત બની જાય છે, કૃપા પગ હારાપ પગી જાય
 મિત્ર પગ હરણ બની જાય છે, રાત્રુ પગ મિત્ર બની જાય છે, દુર્જન પગ સઙ્ગન બની જાય છે, અ-
 પગ મૃતો બની જાય છે, પોતો પગ રણક બની જાય છે, પૂર વાત્રો પગ શીજાઃ અનુમદ બની
 25 બની જાય છે, ગાગર રાત્રુનો પગ માર્ગ રાત્રુનો જેવું પડ્ય જાય છે, દુટ રાત્રો પગ માર્ગ રાત્રો
 તથાગ બની જાય છે, શાકિનીઓ પગ અપન વાસત્યમાય વગાવનારી માતા જેવી બની જાય
 મિત્રાટ પેતાનો પગ વિના જેવા (મિત્રાટ) બની જાય છે અને દુટ ધંત્રો, તંત્રો અને ધંત્રો ધંત્રોના પ્ર-
 વગ શ્રમભરે બની જાય છે । મૃત્યુનો ઉદય વગા વડી પૂજ્યો થઈ મુખી બીજા થઈ શકે ! ॥ ૪૪-૪૯ ॥

ઘત એવ મહામન્ત્ર, એપ: સ્મર્યેત કોવિદૈ: ।
જાગરે જ્ઞયને સ્થાને, ગમને સ્થલને ક્ષુતે ॥ ૫૦ ॥
હ્ર લોકેઽર્થ-કામાદ્યા, નમસ્કારપ્રભાવત: ।
પરત્ર સત્કુલોત્પત્તિ:, સ્વર્ગ: સિદ્ધિશ્ચ જાયતે ॥ ૫૧ ॥

૧૫૧ જ પંડિત પુરુષો જાગૃત સ્થિતિમાં અને શયનકાલે, સ્થિરતામાં અને ગમનમાં, સ્થલનમાં 5
અને ઈંક પટ્ટી આ મહામંત્રનું સ્મરણ કરે છે ॥ ૫૦ ॥

નમસ્કારના પ્રભાવથી આ લોકમાં અર્થ, કામ વગેરેની પ્રાપ્તિ અને પરલોકમાં ઉચ્ચકુલમાં જન્મ
વગેરે તથા સ્વર્ગ અથવા મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે ॥ ૫૧ ॥

પરિચય

શ્રીચન્દ્રતિલક ઉપાધ્યાયે રચેલા 'શ્રીઅમયકુમારચરિત' ના સર્ગ ૧૧, પૃ૦ ૬૪૪-૬૪૬ 10
માંથી પંચપરમેશ્વી સંવંધી આ સંદર્ભ તારવીને તેને અનુવાદ સાથે અહીં પ્રગટ કર્યો છે ।

શ્રીચન્દ્રતિલક ઉપા૦ શ્રીજિનેશ્વરસૂરિના શિષ્ય હતા, તેમણે ૯૦૩૬ શ્લોક પ્રમાણનો 'શ્રી અમય-
કુમારચરિત' ગ્રંથ વિ સં૦ ૧૩૧૨ માં રચ્યો હતો ।

આ સંદર્ભમાં પાંચ પરમેશ્વીઓનો મહિમા અને તેમની આરાધનાનું ફલ દર્શાવ્યું છે ।

શ્રીરત્નમણ્ડનગણિવિરચિત:

15

સુકૃતસાગરસંદર્ભ:

(લ)

✓ મન્ત્ર: પન્ચનમસ્કાર:, કલ્પકારસ્કરાધિક: ।
અસ્તિ પ્રત્યક્ષરાટ્રાપ્રોત્કૃષ્ટવિદ્યાસહસ્રક: ॥ ૭૬ ॥
ચૌરો મિત્રમહિર્માલા, વહ્નિર્વારિ જલં સ્થલમ્ ।
કાન્તારં નગરં સિંહ:, શૃંગાલો યત્રપ્રભાવત: ॥ ૭૭ ॥

20

અનુવાદ

પંચનમસ્કાર-મંત્ર કલ્પવૃક્ષથી અધિક (પ્રભાવવાળો) છે । તેના પ્રત્યેક અક્ષર ઉપર એક હજાર
ને આઠ મહા-વિદ્યાઓ રહેલી છે, તેના પ્રભાવથી ચોર મિત્ર બને છે, સર્પ માલા બને છે, અગ્નિ જલ બને છે,
જલ સ્થલ બને છે, અટવી નગર બને છે અને સિંહ શિયાળ બને છે ॥ ૭૬-૭૭ ॥

25

लोकद्विष्टप्रियाङ्गुधत्तमादेः स्मृतोऽपि यः ।

मोहनोद्याटनाहृटिकर्मणस्तम्भनादिकृत् ॥ ७८ ॥

दुरयत्यापदः सर्वाः, पूरयत्यथ कामनाः ।

राज्य-स्वर्गापरगास्तु, ध्यातो योऽमृतं यच्छति ॥ ७९ ॥

भीयार्थप्रतिमापूजाघपोत्क्षेपादिपूर्वकम् ।

समेकाग्रमनाः पूतरपुरीखोऽनिशं जपेत् ॥ ८० ॥

તે (પંચ-નમસ્કાર-મંત્ર) સ્મરણમાત્રથી પણ છોર, દેવી, પ્રિયા (હા), વશર્મ કાવા યોગ અને ધાતુ મારનાર થંગેરિશે અનુક્રમે મોહન (મોહ પમાદ્ધુ), ડચાટન (ડોડેડી નામ્બુ), આરંભ (લેંચુ), કામળ (વશ કાડું), અને સ્તમ્ભ (વમાવી દેવું) ધોરે કરનાર થાપ છે ॥૭૮॥

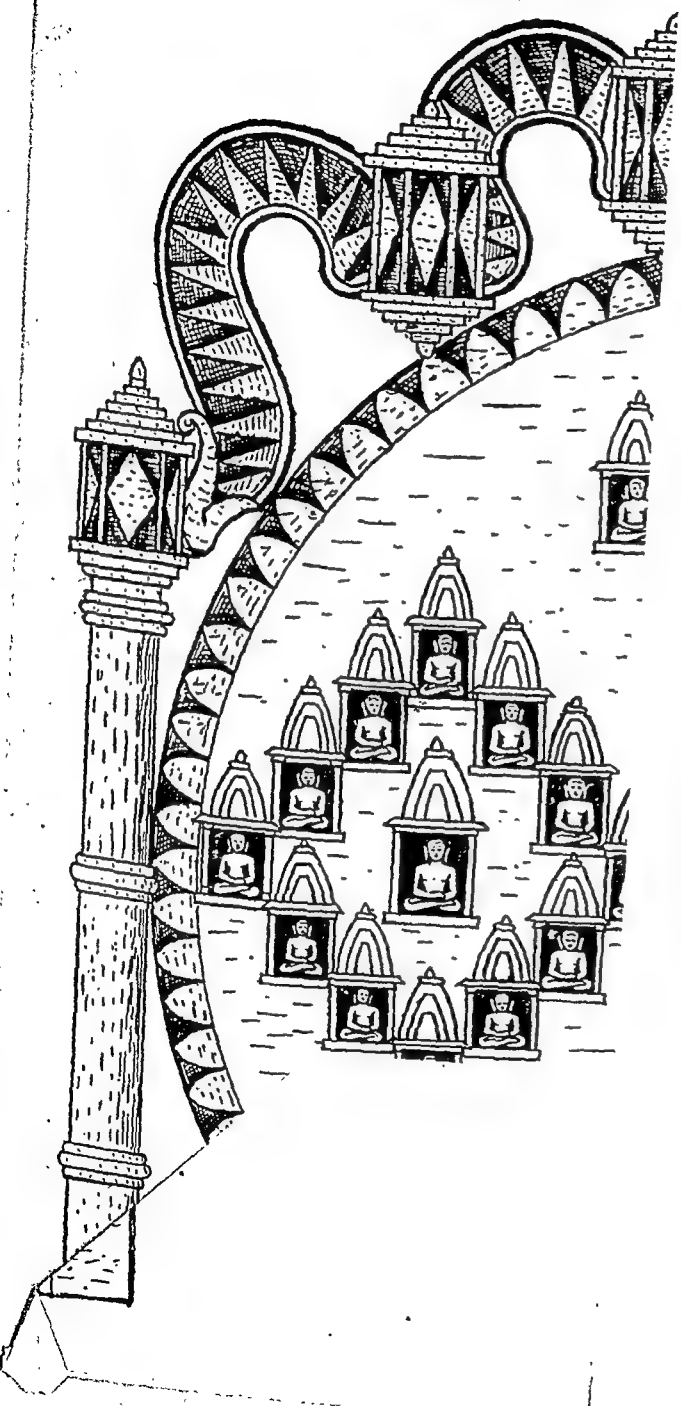
10 (સારી રીતે) ધ્યાન કરાવેલો (પંચ—નમસ્કાર મંત્ર) આ લોકમાં સર્વ આપદાઓને દૂર કરે છે તથા સર્વ વામનાઓને પૂર્ણ કરે છે, તથા જે પાલોચમાં રાજ્ય, સ્વર્ગ અને મોક્ષ આપે છે ॥ ૭૯ ॥

ते मंत्रानो धी पार्श्वनाथ भगवाननी प्रतिमानी पूजा तथा धूपोक्षेपादिपूर्वक, पवित्र शरीर अने
 पक्ष बडे तथा मननी एकप्रना बडे तं निरंतर जाय कर ॥ ८० ॥

परिचय

15 આ સંદર્ભ 'સુદન-સાગર' અપર નામ 'વેવદ્ધરિત્ર'ના પદ્યમ તરફ પૃષ્ઠ ૩૧ પરથી લેવામાં આવ્યો છે। આ પ્રખ્ય શ્રી આમાનંદ જીન સભા, ખાવનગરથી વિ. સં. ૧૯૭૧ માં પ્રગટિત પવો છે। તેના પ્રવ્વના પર્તા શ્રીસોમસુન્દરસુરિના શિષ્ય શ્રીરવનમગ્ધનગણિ છે। તેઓ રિકમની પંદરમી શતાબ્દિમાં થવેલ છે। 'જલ્વ-વ્રત્ત્યલતા' નામનો તેમનો વરિત્વર્ણ પ્રખ્ય સુપસિદ્ધ િ। આ સંદર્ભમાં મઠવારનો મહિમા વર્ણવ્યો છે અને રિવિધ પ્રમારના ઉપદ્રવો આ મઠવારના સ્મરણથી શમી જાય છે તેમ જણાવ્યું છે।

(શાદૃશવિચીરિત-ગૃહ્યમ્)

રિશસ્મિન્નપિ વિષ્ટપે દિનરૂપીભૂતં મહાતેજસા,
યદ્દેદ્ધિરિતેષુ તેષુ નિપતં મોહાન્યસારં મહત્ ।

જાતં તત્ર ચ દીપ્ત્યામરિક્ત્યં પ્રાપ્તુઃ પ્રકાશોદ્દમા-

5

દાધાર્યાઃ પ્રથપન્તુ તે તનુમૃતામાન્મ-શ્રવણોદયમ્ ॥ ૪ ॥

(ઉપજાતિ-ગૃહ્યમ્)

પાપાણ-તુલ્યાંઽપિ નરો યદ્દાપ્યપ્રભાદ-લેગ્નાદ્દમતે સપર્મામ્ ।

જગદિતઃ પાટક-મંચયઃ મ કન્યાણમાત્નાં વિતનોન્વર્મીશ્યામ્ ॥ ૫ ॥

(વર્તનતિલકા-ગૃહ્યમ્)

10

સંસારનીરધિમંચય દુરન્તમ્,

ધેઃ મંચમાન્વ્ય-વહનં પ્રતિપદ્મમાણુ ।

તં સાધકાઃ શિવપદસ્ય ત્રિનાભિપેકે (?),

સાધુવ્રતા નિરચપન્તુ મહાપ્રબોધમ્ ॥ ૬ ॥

સમગ્ર વિશ્વમાં મહાન્ તેજવદે ગૂર્વરૂપે થઈને રહેલા એવા સીર્ષકરોના નિર્ગૂણ પદ
15 મોહાન્યકાર વેળાઈ ગયો, તે વચ્ચે જોઓ પ્રકાશના ઉદ્દમથી અલંકૃત દીપ્તરૂપણને પામ્યા, તે
પ્રાણીઓના આત્મજ્ઞાનના વિગ્રાસનો વિસ્તાર કરો ॥ ૪ ॥

જેમની કૃપાના લેશથી પથ્થર સમાન પુરુષ પણ પૂજાને પ્રાપ્ત કરે છે, તે જગતનું હિ
ઉપાધ્યાય-વર્ગ નિલર કન્યાણની પરપરાનો વિસ્તાર કરો ॥ ૫ ॥

‘સંસાર સમુદ્ર દુઃખે બરીને પાર પામી શકાય એવો છે’, એ જાણીને જેમણે ચારિત્રવતઃ
20 શીખ ગંગીકાર કર્યું, તે શિવપદના સાધક મુનિવરો (૧) મહાપ્રબોધની રચના કરો ॥ ૬ ॥

પરિચય

આચાર્ય શ્રી વર્ધમાનમૂરિચિતિ ‘આચાર-દિનકર’ (પ્રકા. : લક્ષ્મીનગર ૧૯૭૭) ગ્રન્થમાલ્યા
પોજરાપોલ, લાલબાગ, મુંબઈ-૪; મુદ્રક : નિર્ણયસાગર પ્રેસ, મુંબઈ-૨) નામક પ્રવચના ત્રિતીય
પૃષ્ઠ ૧૫૯, પરથી આ શ્લોકો તારવવામાં આવ્યા છે ।

श्रीरत्नमंदिरगणिविरचितः उपदेशतरङ्गिण्यान्तर्गतः संदर्भः

(घ)

विमुच्य निद्रां चरमे त्रियामा-यामार्धभागे शुचिमानसेन ।
दुष्कर्मरक्षोदमनैकदक्षो ध्येयस्त्रिधा श्रीपरमेष्ठिमन्त्रः ॥ १ ॥

5

किमत्र मन्त्रौपधि-मूलिकाभिः, किं गारुड-स्वर्ग-मणीन्द्रजालैः ।
स्फुरन्ति चित्ते यदि मन्त्रराज-पदानि कल्याण-पद-प्रदानि ॥ २ ॥

श्रीमन्ममस्कार-पदानि सर्व-सिद्धान्तसाराणि नवापि नूतनम् ।
आद्यानि पञ्चातिमहान्ति तेषु, मुख्यं महाध्येयमिहामनन्ति ॥ ३ ॥

पञ्चतायाः क्षणे पञ्च, रत्नानि परमेष्ठिनाम् ।
आस्ये ददा(धा)ति यस्तस्य, सद्गतिः स्याद् भवान्तरे ॥ ४ ॥

10

अनुवाद

रात्रिना छेछा प्रहरनो अर्धभाग वाकी रहे त्यारे निद्राने छोडीने दुष्ट-कर्मरूपी राक्षसनुं दमन करवामां अत्यन्त चतुर एवा श्री परमेष्ठिमन्त्रनुं पवित्र मनवाला यईने मन-वचन-कायायी ध्यान करवुं जोईए ॥ १ ॥

15

जो चित्तने त्रिपे कल्याणनां पदने आपनारां पंच-परमेष्ठि-नमस्कार रूपी मन्त्रराजनां पदो स्फुराय-मान छे, तो पछी मन्त्र अने औपधिओनां मूलो वडे के गारुड (मरकत) मणि, चितामणि के इन्द्रजालोनुं शुं काम छे ? ॥ २ ॥

श्री नमस्कारनां नवे पदो खरेखर सर्व सिद्धान्तमां सारभूत छे । तेमां पहेलां पांच पदो अति-महान् छे अने तेमां पण मुख्य पहेला पदने सत्पुरुषो महाध्येय तरीके स्वीकारे छे ॥ ३ ॥

20

मरणना क्षणे पांच परमेष्ठिरूपी पांच रत्नोने जे मुखने विपे धारण करे छे, तेनी भवान्तरने विपे सद्गति थाय छे ॥ ४ ॥

१ छेछा वे चरणनो बीजो अर्थ—तेमां पण प्रथम पांच पदो अति महान् छे । कारण के विद्वानो तेमने प्रबान ध्येय तरीके माने छे ।

શ્રીવર્ધમાનસૂરિવિરચિતઃ આચારદિનકરસંદર્ભઃ

(ગ)

(ઉપજાતિ-વૃત્તમ્)

અર્હન્ત ઈશાઃ સકલાશ્ચ સિદ્ધા, આચાર્યવર્યા અપિ પાઠકેન્દ્રાઃ ।
મુનીશ્વરાઃ સર્વ-સમીહિતાનિ, કુર્વન્તુ રત્નત્રય-યુક્તિભાજઃ ॥ ૧ ॥

5

(શાર્દૂલવિક્રીડિત-વૃત્તમ્)

વિશ્વાગ્ર-સ્થિતિશાલિનઃ સમુદયાસંયુક્ત-સન્માનસા-
નાનારૂપ-વિચિત્ર-ચિત્ર-ચરિતાઃ સન્નાસિતાન્તર્દિપઃ ।
સર્વાધ્વ-પ્રતિભાસનૈક-કુશલાઃ સર્વેર્નતાઃ સર્વદા,
શ્રીમત્તીર્થકરા ભવન્તુ ભવિનાં વ્યામોહ-વિચ્છિન્નયે ॥ ૨ ॥

10

(વસન્તતિલકા-વૃત્તમ્)

યદ્દીર્ઘકાલ-મુનિકાચિત-વન્ધવદ્ધ-
મષ્ટાત્મકં વિપમ-ચારમભેદ-કર્મ ।
તત્સન્નિહત્ય પરમં પદમાપિ યૈસ્તે,
સિદ્ધા દિશન્તુ મહતીમિહ કાર્યસિદ્ધિમ્ ॥ ૩ ॥

15

અનુવાદ

રત્નત્રયની સમ્યક્તાને ધારણ કરનારા ऐश्वर्यशाली અરિહંતો, સર્વ સિદ્ધો, આચાર્યવર્યો, ઉપા-
ધ્યાયો અને મુનીશ્વરો સૌની વધી અમિલાપાઓ (પૂર્ણ) કરો ॥ ૧ ॥

(વિશિષ્ટ પ્રકારના તથા ભવ્યત્વના કારણે આ) વિશ્વમાં સર્વદા ઉત્તમ સ્થિતિથી શોભતા, સર્વ જીવોના 20
પરમ હિતને વિષે પોતાના સુંદર માનસને જોડનારા, નાના પ્રકારના ચિત્રવિચિત્ર ચરિત્રવાળા, આન્તરશત્રુઓને
સારી રીતે ત્રાસ પમાડનારા, (મોક્ષના) વધા માર્ગોને (યોગોને) પ્રકાશિત કરવામાં અદ્વિતીય કુશલ, સર્વ
જીવો વડે નમન કરાયેલા અને સર્વ ઇચ્છિતને આપનારા એવા તીર્થકરો ભવ્ય-પ્રાણીઓના મોહનો વિચ્છેદ
કરનારા થાઓ ॥ ૨ ॥

લાંબી સ્થિતિવાળા, અત્યન્ત નિકાચિત (ગાઢ) વન્ધથી વંધાયેલા, વિપમ વિપાકવાળા અને દુર્ભેદ 25
એવા આઠે પ્રકારના કર્મોનો સારી રીતે નાશ કરીને જેમણે પરમ-પદ(મુક્તિ)ને પ્રાપ્ત કર્યું તે સિદ્ધો અહીં
મહાન્ કાર્યસિદ્ધિ આપો ॥ ૩ ॥

(शार्दूलविक्रीडित-वृत्तम्)

विश्वस्मिन्नपि विष्टे दिनक्रीभूतं महत्तेजसा,

यैर्हृद्भिरितेषु तेषु नियतं मोहान्धकारं महत् ।

जातं तत्र च दीपतामविकृतं प्रापुः प्रकाशोद्गमा-

दाचार्याः प्रथयन्तु ते तनुभृतामात्म-प्रबोधोदयम् ॥ ४ ॥

(उपजाति-वृत्तम्)

पापाण-तुल्योऽपि नरो यदीयप्रसाद-लेद्याल्लभते सपर्याम् ।

जगद्धितः पाठक-संचयः स कल्याणमालां वितनान्वयीक्ष्याम् ॥ ५ ॥

(वसन्ततिलक-वृत्तम्)

संसारनीरधिमवेत्य दुरन्तमेव,

यैः संयमारुह्य-बह्वनं प्रतिपद्यमाशु ।

ते साधकाः शिवपदस्य जिनाभिपेकं (!),

साधुप्रता विरचयन्तु महाप्रबोधम् ॥ ६ ॥

समस्त विधम् महान् तेजबदे सूर्यरूपे धईने रहेला एवा तीर्थकरोना निर्माण पछी महान्
 15 मोहान्धकार फेलाई गयो, ते बलते जेओ प्रकाशना उद्गमयी अखंड दीपकपणाने पाम्या, ते आचार्यों
 प्राणीभोना आत्मज्ञानना विकासनी विस्तार करो ॥ ४ ॥

जेमनी कृपाना लेशयी पत्थर समान पुरुष पण पूजाने प्राप्त करे छे, ते जगतनुं हित करनार
 उपाध्याय-वर्ग नितर कल्याणनी परंपरानो विस्तार करो ॥ ५ ॥

‘ससार समुद्र दुःखे करीने पार पानी शक्य एबो छे’, एम जाणीने जेमने चारित्ररूपी बह्वाने

20 शीघ्र अगीकार कर्तुं, ते शिवपदना साधक मुनिवरा (!) महाप्रबोधनी रचना करो ॥ ६ ॥

परिचय

आचार्य श्री वर्धमानभूरिनिरञ्जित ‘आचार-दिनकर’ (प्रवर्ग ० : खरतरगच्छ ग्रन्थमाला पुष्प २,
 पांजरापोळ, लालबाग, मुंबई-४; सुदक : निर्णयसागर प्रेस, मुंबई-२) नामक ग्रंथना द्वितीय विभागना
 पृष्ठ १५९ परयी आ श्लोको तारववामा आब्या छे ।

श्रीरत्नमंदिरगणिविरचितः उपदेशतरङ्गिण्यान्तर्गतः संदर्भः

(घ)

विष्णुच्य निद्रां चरमे त्रियामा-यामार्धभागे शुचिमानसेन ।
दुष्कर्मरक्षोदमनैकदक्षो ध्येयस्त्रिधा श्रीपरमेष्ठिमन्त्रः ॥ १ ॥

5

किमत्र मन्त्रौपधि-मूलिकाभिः, किं गारुड-स्वर्ग-मणीन्द्रजालैः ।
स्फुरन्ति चित्ते यदि मन्त्रराज-पदानि कल्याण-पद-प्रदानि ॥ २ ॥

श्रीमन्मस्कार-पदानि सर्व-सिद्धान्तसाराणि नवापि नूतनम् ।
आद्यानि पञ्चातिमहान्ति तेषु, मुख्यं महाध्येयमिहामनन्ति ॥ ३ ॥

पञ्चतायाः क्षणे पञ्च, रत्नानि परमेष्ठिनाम् ।
आस्ये ददा(धा)ति यस्तस्य, सद्गतिः स्याद् भवान्तरे ॥ ४ ॥

10

अनुवाद

रात्रिना छेछा प्रहरनो अर्धभाग बाकी रहे त्यारे निद्राने छोडीने दुष्ट-कर्मरूपी राक्षसनुं दमन करवामां अत्यन्त चतुर एवा श्री परमेष्ठिमन्त्रनुं पवित्र मनवाळा थईने मन-वचन-कायाथी ध्यान करवुं जोईए ॥ १ ॥

15

जो चित्तने विषे कल्याणनां पदने आपनारां पंच-परमेष्ठि-नमस्कार रूपी मंत्रराजनां पदो स्फुराय-मान छे, तो पढी मंत्र अने औपधिओनां मूलो वडे के गारुड (मरकत) मणि, चिंतामणि के इन्द्रजालोनुं शुं काम छे ? ॥ २ ॥

श्री नमस्कारनां नवे पदो खरेखर सर्व सिद्धान्तमां सारभूत छे । तेमां पहेलां पांच पदो अति-महान् छे अने तेमां पण मुख्य पहेला पदने सत्पुरुषो महाध्येय तरीके स्वीकारे छे, ॥ ३ ॥

20

मरणना क्षणे पांच परमेष्ठिरूपी पांच रत्नोने जे मुखने विषे धारण करे छे, तेनी भवान्तरने विषे सद्गति थाय छे ॥ ४ ॥

१ छेछा वे चरणनो बीजो अर्थ—तेमां पण प्रथम पांच पदो अति-महान् छे । कारण के विद्वानो तेमने प्रधान ध्येय तरीके माने छे ।

પદ્માદૌ યત્યદાનિ ત્રિશ્ચવનપતિમિવ્યાહતા પદ્મતીર્થી,
 તીર્થાન્યેવાષ્ટપટિર્જિનસમય-રહસ્યાનિ યસ્યાશ્વરાણિ ।
 યસ્પાર્શો સમ્પદચાલુપમમતમહાસિદ્ધયોર્ઘૃત શક્તિ-
 ર્જાયાલ્લેખઢયસ્પામિલપિત-ફલદઃ ‘શ્રીનમસ્કારમન્ત્રઃ’ ॥ ૫ ॥
 મોઞગમમણ સયણે, વિરોહણે પવેસણે મણ વસણે ।
 પંચ-નમુકારં સ્વતુ, સમરિજા સબ્બમ્મલં પિ ॥ ૬ ॥
 યાતાઃ પ્રયાન્તિ યાસ્યન્તિ, પારં સંસાર-ચારિધેઃ ।
 પરમેષ્ઠિ-નમસ્કારં, સ્મારં સ્મારં ધના જનાઃ ॥ ૭ ॥
 સ્વસ્ત્યેકચ્છત્રતાં વિધે, પાપાનિ વિમૃશન્તુ મા ।
 અઘમર્ષણ-મન્ત્રેઽસ્મિન્, સતિ શ્રીજિન-શાસને ॥ ૮ ॥
 સિંહેનેવ મદાન્ધ-ગન્ધકરિણો મિત્રાંશુનેવ ક્ષપા-
 ધ્યાન્તાંષો વિધુનેવ તાપનતયઃ કલ્પદ્રુણેવાધપઃ ।
 તાક્ષ્યેણેવ ફળામૃતો ધનકદમ્બેનેવ દાઙ્ગાગ્રયઃ,
 સત્ચાનાં પરમેષ્ઠિમન્ત્રમહતા વલ્ગાન્તિ નોપદ્રવાઃ ॥ ૯ ॥

૫ જેના પહેલાં પાંચ પદોને ત્રૈલોક્યપતિ શ્રીતીર્થંકરં દેવોર્ પંચતીર્થી* તરીકે વક્ષા છે, જેના
 જિનસિદ્ધાન્તાના રહસ્ય-સારમૂત એવા અડસઠ અક્ષરોને અડસઠ તીર્થો તરીકે વક્ષાળ્યા છે, જેની આઠ
 મનદાઓને અત્યંત અનુપમ એવી આઠ સિદ્ધિઓ તરીકે વર્ણવેલી છે, જેની શક્તિની જગતમાં જોડ નથી
 અને જે વસ્ત્રે લોરડાં વિશે દૃષ્ટિનિ પલ આપનાર છે તે શ્રી નમસ્કારમંત્ર જય પામો ॥ ૫ ॥

મોજન સમય, શયન સમય, જાગવાનો સમય, પ્રવેશ સમય, મય સમય, સંકટ સમય, વગેરે
 ૭ સર્વ સમયે પંચ-નમસ્કારનું અવશ્ય સ્મરણ કરો ॥ ૬ ॥

પરમેષ્ઠિ-નમસ્કારને વારંવાર સ્મરણ કરીને ધના લોકો સંસાર-સાગરના પારને પામ્યા છે, પાને છે
 અને પામશે ॥ ૭ ॥

શ્રી જિનશાસનને વિષે પાપનો નાશ કરનાર આ મંત્ર વિષમન હતો “વિષમ પોતાની એક હત્રના
 છે” એમ પાપો—દુષ્કર્મો વડી પણ ન વિચારે—(ન માને) ॥ ૮ ॥

૯ સિદ્ધિથી જેમ મરોન્મન ગન્ધહસ્તિઓ, મૃર્વથી જેમ રાત્રિસંવધી અવરારના સમૂહો, ચન્દ્રથી જેમ
 તાપ-સંતાપની પરંપરાઓ, વસ્ત્રવૃક્ષથી જેમ મનની ધિતાઓ, ગદ્ગદથી જેમ ફળીયર-વિપદરો અને મેષ-
 સમુદાયથી જેમ દાવાનાનો શાન્ત શાય છે, તેમ શ્રી-પંચ-પરમેષ્ઠિ-મંત્રના તેજથી પ્રાણિઓના ઉપદ્રવો નાશ
 પામે છે ॥ ૯ ॥

■ શરિહતાના આય અક્ષર ‘જ’ થી અષ્ટાપત્તીર્થ, સિદ્ધના આય અક્ષર ‘સિ’ થી સિદ્ધાચર, આચાર્યના
 ૦ આય અક્ષર ‘મા’ થી માતૃતી, ડગાપ્યાયના આય અક્ષર ‘ડ’ થી ડગાપ્યન્ત (વિરનારજી) અને સાપુના આય અક્ષર
 ‘સ’ થી મગ્ગેનદિગ્ગર, એ રીતે પાંચ તીર્થો જન્મે શકાય ।

સહગ્રામ-સાગર-કરીન્દ્ર-મુજક્ક-સિંહ-
 દુર્વાધિ-વહ્નિ-રિપુ-ગ્રન્ધન-સમ્ભવાનિ ।
 ચૌર-ગ્રહ-ભ્રમ-નિશાચર-શાકિનીનાં,
 નશ્યન્તિ પશ્વ-પરમેષ્ટિ-પદૈર્ભયાનિ ॥ ૧૦ ॥

ધ્યાતોઽપિ પાપશમનઃ પરમેષ્ટિ-મન્ત્રઃ,
 કિં સ્યાત્તપઃપ્રવલિતો વિધિનાર્ચિતશ્ચ ।
 દુર્ગ્ધં સ્વયં હિ મધુરં ક્વચિતં તુ યુક્ત્યા,
 સમ્મિશ્રિતં ચ સિતયા વસુધા-સુધેવ ॥ ૧૧ ॥

આકૃષ્ટિં સુર-સમ્પદાં વિદધતી મુક્તિ-શ્રિયો વશ્યતા-
 મુચ્ચાટં વિપદાં ચતુર્ગતિશુવાં વિદ્વેપમાત્મૈનસામ્ ।
 સ્તમ્ભં દુર્ગમનં પ્રતિ પ્રયતતાં મોહસ્ય સમ્મોહનમ્,
 પાયાત્ પશ્વ-નમસ્ક્રિયાશ્ચરમયી સારાધના દેવતા ॥ ૧૨ ॥

યો લક્ષં જિનવદ્ધ-લક્ષ્ય-સુમનાઃ સુવ્યક્ત-વર્ણક્રમઃ,
 શ્રદ્ધાવાન્ વિજિતેન્દ્રિયો ભવહરં મન્ત્રં જપેચ્છ્રાવકઃ ।
 પુષ્પૈઃ શ્વેત-સુગન્ધિભિશ્ચ વિધિના લક્ષ-પ્રમાણૈર્જિનં,
 યઃ સમ્પૂજયતે સ વિશ્વમહિતઃ શ્રીતીર્થરાજો ભવેત્ ॥ ૧૩ ॥

પંચ-પરમેષ્ટિનાં પદોવડે રણ-સંગ્રામ, સાગર, હાથી, સર્પ, સિંહ, દુષ્ટવ્યાધિ, અગ્નિ, શત્રુ અને
 વંધનથી ઉત્પન્ન તથા ચોર, પ્રહ, ભ્રમ, રાક્ષસ અને શાકિનીથી થનારાં મયો નાશ પામે છે ॥ ૧૦ ॥

પરમેષ્ટિ-મંત્ર સ્મરણ કરવા માત્રથી પાપને શમાવનારો થાય છે, તો પછી તપથી પ્રવલ કરાયેલો
 અને વિવિધી પૂજાયેલો (આ મંત્ર) શું ન કરે? દૂધ પોતાની મેલે જ મધુર છે, પણ યુક્તિથી ડાકાઢેલું અને 20
 સાકરથી મિશ્રિત કરેલું હોય તો તે પૃથ્વીના અમૃત-તુલ્ય બને છે ॥ ૧૧ ॥

તે પંચ-પરમેષ્ટિ-નમસ્ક્રિયાના અક્ષર સ્વરૂપ આરાધના દેવતા (તમારું) રક્ષણ કરો કે જે સુર-
 સંપદાઓનું આકર્ષણ છે, મુક્તિરૂપી લક્ષ્મીનું વશીકરણ કરે છે, સંસારની ચાર ગતિઓમાં રહેલી વિપદાઓનું
 ઉચ્ચાટન કરે છે, આત્માના પાપોનું વિદ્વેપન કરે છે, દુર્ગતિમાં જવા માટે પ્રયત્ન કરતા જીવોનું સ્તમ્ભન
 કરે છે અને મોહનું સંમોહન કરે છે ॥ ૧૨ ॥

શ્રી જિનેશ્વરમાં દૃઢ થયું છે લક્ષ્ય (ધ્યાન) જેનું એવો અને યથી પવિત્ર મનવાલો, સુરૂપ વર્ણક્રમ-
 (વર્ણોચ્ચાર)વાલો, શ્રદ્ધાવાન્ અને જિતેન્દ્રિય એવો જે શ્રાવક સંસારનો નાશ કરનાર આ (પંચ-પરમેષ્ટી)
 મંત્રનો જાપ કરે છે અને શ્વેત સુગન્ધી એક લાલ પુષ્પોવડે શ્રી જિનેશ્વરની વિધિપૂર્વક સમ્યક્ પ્રકારે પૂજા
 કરે છે, તે વિશ્વપૂજ્ય તીર્થંકર બને છે ॥ ૧૩ ॥

5

10

15

25

સ્વસ્થાને પૂર્ણપ્રુચારં, માર્ગે ચાર્ધ સમાચરેત્ ।

પાદમાકસ્મિકાતઢ્ઢે, સ્મૃતિમાત્રં મરણાન્તિકે ॥ ૧૪ ॥

પોનાનાં સ્થાને હોય ત્યારે પૂર્ણ-ઉચાર પૂર્વક, માર્ગમાં હોય ત્યારે અર્ધ-ઉચારપૂર્વક, અવસ્થાત્ આતક પટલે તીવ્ર રોગ અથવા વેદના યદ્ આલે ત્યારે ચોથા ભાગના ઉચારપૂર્વક અને મરણ નજીક હોય 5 ત્યારે કેવલ માનસિક સ્મરણ વડે નવકાર ગણત્રો જોડેણ ॥ ૧૪ ॥

પરિચય

આ સદર્ભ ‘ઉપદેશતરગિણી’ નામક ગ્રન્થમાથી લેવામાં આપ્યો છે । આ ગ્રન્થ શ્રીયશોવિજય ગ્રન્થમાલા, યનારમણી વીર સં૦ ૨૪૩૭ મા પ્રવટ્ટ યયેલ છે । તેમાં પૃષ્ઠ ૧૪૬-૧૪૭ પર આ સદર્ભ ‘નમસ્કાર સ્મરણા’ રૂપે આપેલ છે ।

II આ ગ્રન્થના વર્તા શ્રીસોમસુંદરમુરિના શિષ્ય શ્રીનન્દિરત્નગણિના શિષ્ય શ્રીરત્નમંદિરગણિ છે । મોજપ્રશ્નધ નામનો તેમનો પ્રથ પ્રસિદ્ધ છે અને તેમાં તેમનો જીવન સમય સોઠ્ઠમી શતાદિ હોવાનો ઉલ્લેખ છે ।

શ્રીવિજયવર્ણિવિરચિત-

‘મન્ત્રસારસમુચ્ચયાપરનામ-બ્રહ્મવિદ્યાવિધિ-’

ગ્રન્થાદર્હદાદિવીજસ્વરૂપસંદર્ભઃ ॥ *

(અ)

હ્રીંકારસ્વરૂપમ્—

સાન્તાન્તં રેષમારુદં, ચતુર્થમ્બરયોજિતમ્ ।

નાદ-વિન્દુ-કલોપેતં, ધર્મ-કામાર્થેસાધનમ્ ॥ ૧ ॥

નાદો વિશ્વાત્મકઃ પ્રોક્તો, વિન્દુઃ સ્યાદુત્તમં પદમ્ ।

કલાપીયૂપનિઃપ્યન્દીન્યાદુરેવં જિનોત્તમાઃ ॥ ૨ ॥

નાદ-વિન્દુ-કલાયુક્તં, પૂર્ણચન્દ્રકલાધરમ્ ।

ત્વનુચારં મયેદ્ વિન્દુઃ, ત્વર્ધમાત્રં વિરોપતઃ ॥ ૩ ॥

હ્રજ્જેલા । લોકરાજઃ । જગદધિપઃ । લોકપતિઃ । મુવનેશ્વરી । માયા । ત્રિદેહમ્ । તત્ત્વમ્ ।

25 શક્તિઃ । શક્તિપ્રણવમિત્યાદિ ॥ હ્રીં ॥

• આ સંદર્ભનો અનુવાદ આપેલ નથી ।

ॐकारस्वरूपम्—

त्रयोदशस्वरं तच्च, सर्वतत्त्वप्रकाशकम् ।
पूर्णचन्द्रेण संयुक्तं, प्रणवं सर्वसाधनम् ॥ ४ ॥

अन्यच्च—

स्मरदुःखानलज्वालाप्रशान्त्यै नवनीरदम् ।
प्रणवं वाङ्मयज्ञानप्रदीपं पुण्यशासनम् ॥ ५ ॥

तारः । तेजः । वामः । विनयः । सर्वात्मवीजम् ॥ प्रणवमित्यादि ॥ ॐ ॥

× × ×

अर्हस्वरूपम्—

अथ मन्त्रपदाधीशं, सर्वतत्त्वैकनायकम् ।
आदि-मध्यान्तमेदेन, स्वर-व्यञ्जनसम्भवम् ॥ ६ ॥
अकारादि-हकारान्तं, रेफमध्यं सविन्दुकम् ।
तदेव परमं तत्त्वं, यो जानाति स तत्त्ववित् ॥ ७ ॥
बुद्धः कैश्चिदजः कैश्चिद्धरिः कैश्चिन्महेश्वरः ।
शिवः सार्वस्त्येशानः, सोऽयं वर्णः प्रकीर्तितः ॥ ८ ॥

× × ×

सर्वात्मकं महातारं, सर्वज्ञं सर्वशक्तिकम् ।
सर्वमन्त्रमुखं ध्यायेत्, समर्थं सर्वशक्तिकम् (दम्) ॥ ९ ॥

× × ×

अर्हद्वीजं महापिण्डं, संजडा (? ज्ञाना)क्षरमुत्तमम् ।
वीजाक्षरं तत् सर्वं, सिद्धारिर्नैव शोधयेत् ॥ १० ॥

× × ×

आत्मनः विशुद्धिपरिणामार्थं पूज्यपूजार्थं वा । यथापूर्वं वारपञ्चोपचाराणि कार्याणि । प्रणवध्यानं
सर्वात्मकमित्यादि ॥

कोमलकदलीपत्रं, स्फटिकं वालार्कहेमनीलाभम् ।
पञ्चपरमेष्ठिवर्णं, क्रमेण भव्यभवनानाम् ॥ ११ ॥

इति प्रणवभक्तिः ॥

परिचय

आ संदर्भ श्री जैनसिद्धान्त भवन, आरा नी प्रति 'मन्त्रसारसमुच्चयापरनाम ब्रह्मविद्याविधि' मां थी
लेखामां आन्यो छे ।

શ્રીરત્નચન્દ્રગણિવિરાચિતઃ માતૃકાપ્રકરણસંદર્ભઃ ।

(છ)

અર્હન્તોઽજા યથાચાર્યા ઉપાધ્યાયા મુર્તિધરાઃ ।

5 મિલિત્વા યત્ર રાજન્તે, તદ્ 'ઐ'કારપદે મુદા (દં મતમ્)

અ અ આ ઊ મ્ ॥ (૨૭૨) ॥ ૧ ॥

ધીર્જન-મૂલં-શિર્ષાઃક્રાસ્ત્યર્થમેકક-ત્રિ-ત્રિ-પચ્ચભિઃ ।

અક્ષરઃ 'ઐ' નમઃ સિદ્ધં, જપાનન્તફલૈઃ(લે) ક્રમાત્ ॥

ઐ ૧ । ઐ નમઃ ૨ । ઐ સિદ્ધમ્ ૩ । ઐ નમઃ સિદ્ધમ્ ॥

10 ઐ ઇત્યનુવર્તે ॥ ૨ ॥

નન્તા હન્ત ! ભવત્યેકો ભવત્યેકચ શંસિતા ।

શંસિતા લભતે કામાન્, નન્તા લમતિ વા ન વા ॥ ૩ ॥

અનુવાદ

અરિહત, અજ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને મુનિ ૫ પાંચે યથા સમ્મિલિત રીતે શોમે છે, તેને 15 વિદ્વાનો ઐકાર પદ કહે છે । (પાંચે નામોના પ્રથમ અક્ષરોની સધિ ધી ઐકાર નિપ્પજ થાય છે) ॥ ૧ ॥

• 'ઐ નમઃ સિદ્ધમ્' ૧ મંત્રમાં ત્રણ પદ છે । પહેલું પદ જે એકાક્ષર ઐ તે પ્રણવ છે અને તે મંત્રનું 'ધીજ' છે । પહેલું અને ધીજુ પદ 'ઐ નમઃ' ત્રણ અક્ષરવાળું છે તે મંત્રનું 'મૂલ' છે અને ધીજુ પદ 'ઐ સિદ્ધમ્' પણ ત્રણ અક્ષરવાળું છે તે મંત્રની 'શિર્ષા' છે, આલો સદ્યં અપરા સંપૂર્ણ મંત્ર 'ઐ નમઃ સિદ્ધમ્' પાંચ અક્ષરો છે । ૫ પ્રમાણે અક્ષરના વિભાગથી અનુક્રમે ચાર પ્રકારે જો 20 મંત્રનો જાપ થાય તો તે અનન્ન ફલ આપનાર થાય છે ॥ ૨ ॥

૧૬ નમે છે અને ધીજો પ્રશસ્તા (અનુમોદના) વરે છે, પ્રશસ્તઃ ઇચ્છિત વસ્તુને અવશ્ય પામે છે; નમનાર પામે અથવા ન પામે ॥ ૩ ॥

૧ પાંચે કે મંત્રનો ૧૨૫૦૦ સંખ્યા પ્રમાણ જાપ કરવાનો હોય તો પહેલા 'ધીજ' દરેકે કેવળ ઐકારનો ૧૨૫૦૦ સંખ્યા પ્રમાણ જાપ કરવો; પછી 'મૂલ' દરેકે 'ઐ નમઃ' નો ૧૨૫૦૦ સંખ્યા પ્રમાણ જાપ કરવો પછી 'શિર્ષા' દરેકે 'ઐ સિદ્ધમ્' નો ૧૨૫૦૦ સંખ્યા પ્રમાણ જાપ કરવો અને અંતે સંપૂર્ણ મંત્ર 'ઐ નમઃ સિદ્ધમ્' નો પણ ૧૨૫૦૦ સંખ્યા પ્રમાણ જાપ કરવો । આ પ્રમાણે જાપ કરવાથી પ્રયાસ અને પરિશ્રમ વધે પણ ફળ અનાનુગું થાય છે ॥ ૨ ॥

‘હૃ’ અર્હદ્ -- ધરણાચાર્યોપાધ્યાય-મુનિગોચરમ્ । હ ર ડ ડ મ્ ।

સ્યુપાધ્યાય-મુનયઃ, સ્પૃશન્તિ ‘ઊ’ કારમાદરાત્ ॥ ડ ડ મ્ ॥ ૪ ॥

‘ઑ’ જિનાઙ્જનુરાચાર્ય-મુનિતઃ પ્રાદુરસ્તીહ ॥ અ અ આ મ્ ।

અર્હદ્-ધરણ-વાગ્દેવ્યો ‘હી’ કારસ્ય નિવન્ધનમ્ ॥ હ ર ઈ ॥ ૫ ॥

આદ્યુપાન્ત્યાન્તિમાર્હન્તો ગીશ્વ ‘અર્હ’ પદમાસ્થિતા:

(ગીશ્વ ‘હૃ’ પદ-માસ્થિતા:) ।

જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રમુક્તયો ભાન્તિ તત્ર વા ॥ અ ર હ ॥ ૬ ॥

ત્રીજાક્ષર ‘હૃ’ કારમાં પાંચ વર્ણો આ પ્રમાણે છે—હ+ર+ડ+ડ+મ્—આ પાંચ અંશમાંથી પહેલા અંશ ‘હ’ કારથી અર્હત્ (અરિહંત), ત્રીજા અંશ ‘ર’ કારથી ધરણ (ધરણેન્દ્ર ?) ત્રીજા અંશ ‘ડ’ કારથી સૂરિ, ચોથા અંશ ‘ડ’ કારથી ઉપાધ્યાય અને પાંચમા અંશ ‘મ’ કારથી મુનિના અર્થને વતાવે છે ॥ 10

ત્રીજાક્ષર ‘ઊ’ કારમાં સૂરિ આદિના ત્રણ વર્ણો આ પ્રમાણે છે—ડ+ડ+મ્—આ ત્રણ અંશમાંથી પહેલા અંશ ‘ડ’ કારથી સૂરિ, ત્રીજા અંશ ‘ડ’ કારથી ઉપાધ્યાય અને ત્રીજા અંશ ‘મ્’ થી મુનિ ઊંકારને આદર પૂર્વક સ્પર્શે છે ॥ ૪ ॥

ત્રીજાક્ષર ‘ઐ’ કારમાં ચાર વર્ણો આ પ્રમાણે છે—અ+અ+આ+મ્ આ ચાર અંશમાંથી પહેલો અંશ ‘અ’ અરિહંતથી, ત્રીજો અંશ ‘અ’ અજનુ અર્થાત્ સિદ્ધથી, ત્રીજો અંશ ‘આ’ આચાર્યથી અને ચોથો 15 અંશ ‘મ્’ મુનિ શબ્દથી ઉત્પન્ન થયેલ છે ।

ત્રીજાક્ષર ‘હી’ કારમાં ત્રણ વર્ણો આ પ્રમાણે છે—હ+ર+ઈ—આ ત્રણ અંશમાંથી પહેલો અંશ ‘હ’ અરિહંતથી, ત્રીજો અંશ ‘ર’ ધરણ (ધરણેન્દ્ર ?) થી અને ત્રીજો અંશ ‘ઈ’ વાગ્દેવી ઇદલે સરસ્વતીથી નિષ્પન્ન થાય છે ॥ ૫ ॥

અર્હ પદમાં ત્રણ વર્ણો આ પ્રમાણે છે—અ+ર+હ—આ ત્રણ અંશોમાં આદિ અંશ ‘અ’, 20 ઉપાન્ત્ય અંશ ‘ર’ અને અન્તિમ અંશ ‘હ’—એ ત્રણ અંશો મળીને વનેલો ‘અર્હ’ અક્ષર અરિહંતનો વાચક છે; અને વાળી ઇદલે વાઙ્મય વર્ણમાલા (‘અ’ થી ‘હ’ સુધીના વર્ણો)નો વાચક છે । અથવા તે પદમાં પ્રથમ અંશ ‘અ’ થી જ્ઞાન, ‘ર’ થી દર્શન અને ‘હ’ થી ચારિત્ર—એ ત્રણ રત્નો અને તેમનું ફળ ‘મુક્તિ’ શોમે છે, એમ થાય છે ॥ ૬ ॥

૧ સિદ્ધહેમચન્દ્રશબ્દાનુશાસનમાં શ્રીહેમચન્દ્રસૂરિએ પ્રથમ મંગલચરણરૂપે જે ‘અર્હ’ સૂત્ર રચ્યું છે તેની 25 વ્યાખ્યા કરતાં જે ‘અર્હ’ શ્લોકેત્તદક્ષરં પરમેશ્વરસ્ય પરમેષ્ઠિનો વાચકમ્ એમ કહ્યું છે । ‘અર્હ’ ઉપર તેમણે પોતે રચેલા વૃહદ્વાસમાં સવિસ્તર નિરૂપણ કર્યું છે, તે આ ગ્રંથમાં જ અન્યત્ર આપેલું છે ।

૨ સરલાવો :—“અક્ષર આદ્ય અયારં હયારમંતક્ષરં ચ માહેપ્ ।

મજ્ઞે વળ્ણસમુચયરયણત્તયભૂસિયં અરહં ॥” — નવકારસારથગ્ન ન. સ્વા. પ્રાકૃતવિભાગ.

અર્હનો આદ્ય અક્ષર ‘અ’ વારાણસીના પ્રથમાક્ષરને, ‘હ’ વારાણસીના અંતિમ અક્ષરને અને ‘ર’ વાલીના વર્ણોના 30 સમુચયને સૂચવે છે । ‘અર્હ’ થી સમ્પૂર્ણ માતૃકા સૂચવાય છે; અથવા સંપૂર્ણ ‘અર્હ’ રત્નત્રયથી શોભતા અરિહંતને સૂચવે છે ।

અહમ્ ઇદલે આત્મા, એ જ્યારે રેફ-રત્નત્રયથી યુક્ત વને છે, ત્યારે ‘અર્હ’ કહેવાય છે ।

‘શ્રી’ કારે શ્રુત-ધરણી પદ્માવન્યુપયઃ પરમ્ ॥ શ્રૂર્દૈમ્ ॥

‘હ્રી’ અર્હદ્-ધા(ઘ)રણાઽદેહ-વાચકર્પિંજમીરિતમ્ હ્રૂ અ ડમ્ ॥ ૭ ॥

અર્હન્ત-ધરણાઽદેહસ્તપસા ‘હ્રુઃ’ સમાશ્રિતમ્ ॥ હ્રૂ અ મ્ ॥

‘હ્રંસઃ’ જિનાઽજનુર્યોગી, શ્રદ્ધા-શ્રુત-તથાંસિ ચ ॥ હ અ મ્ સ્ અ

‘અત્યલ્પમેતદ્ યાક્ષીયમ્’ ॥ સ્ ॥ ૮ ॥

5

વીજાશ્વર ‘શ્રી’ કારમા ચાર વર્ણો આ પ્રમાણે છે—શ્+ર્+ઈ+મ્—આ ચાર અંશોમાપી પહેલો અશ ‘શ્’ શ્રુતજ્ઞાનનો, વીજો અશ ‘ર્’ ધરણેન્દ્રનો, ત્રીજો અશ ‘ઈ’ પદ્માવતીનો અને ચોથો અશ ‘મ્’ મુનિનો વાચક છે ॥

વીજાશ્વર ‘હ્રી’ કારમા પાંચ વર્ણો આ પ્રમાણે છે—હ+ર્+અ+ડ+મ્—આ પાંચ અંશોમાપી પ્રથમ 10 અશ ‘હ’ અરિહતનો, વીજો અશ ‘ર્’ ધરણેન્દ્રનો (?), ત્રીજો અશ ‘અ’ અદેહ પટલે સિદ્ધનો, ચોથો અશ ‘ડ’ ઉપાધ્યાયનો અને પાંચમો અશ ‘મ્’ મુનિનો વાચક છે, ણમ (વિદ્વાનોર્) કહેલું છે ॥ ૭ ॥

વીજાશ્વર ‘હ્રંસઃ’ મા ચાર વર્ણો આ પ્રમાણે છે—હ+ર્+અ+સ્—આ ચાર અંશોમાપી પ્રથમ અશ ‘હ’ અરિહતવડે, વીજો અશ ‘ર્’ ધરણેન્દ્રવડે (?), ત્રીજો અશ ‘અ’ અદેહ પટલે સિદ્ધવડે અને ચોથો અશ ‘સ્’ (વિસર્ગ) તપવડે સમાશ્રિત છે ॥

15 ‘હ્રંસ’ પદમા ૩ વર્ણો આ પ્રમાણે છે—હ+અ+મ્+સ્+અ+મ્—આ ૬ અંશોમાપી પ્રથમ અશ ‘હ’ અરિહતનો, વીજો અશ ‘અ’ સિદ્ધનો, ત્રીજો અશ ‘મ્’ મુનિનો, ચોથો અશ ‘સ્’ શ્રદ્ધાનો, પાંચમો અશ ‘અ’ શ્રુતજ્ઞાનનો અને છઠ્ઠો અશ ‘મ્’ (વિસર્ગ) તપસનો વાચક છે ॥

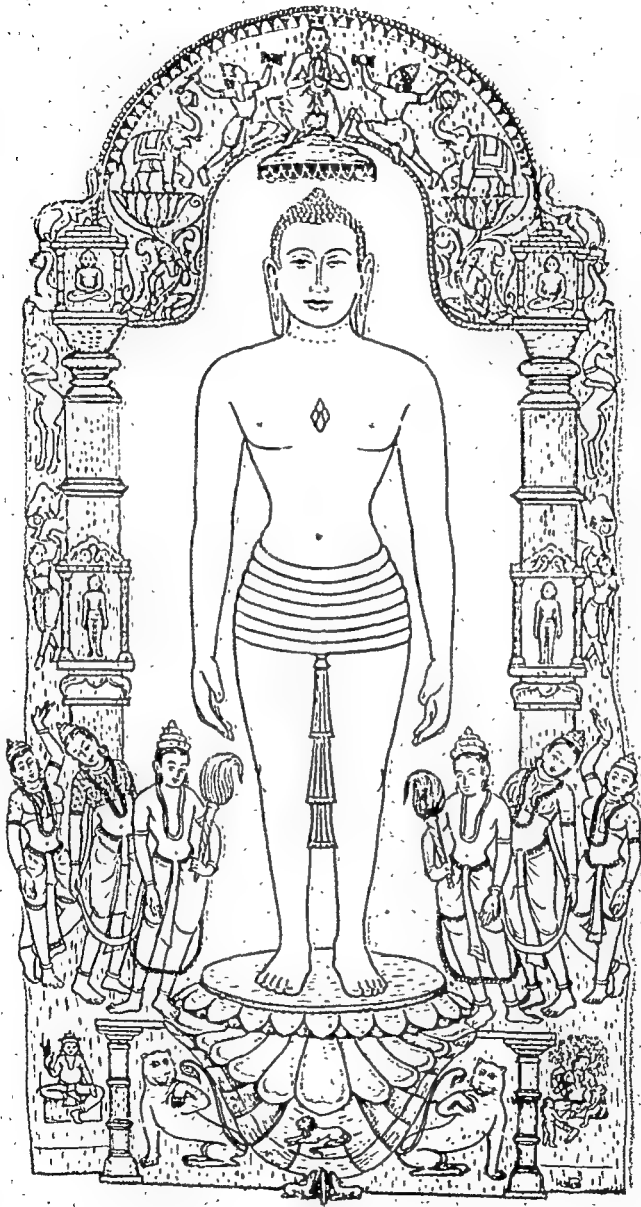
‘આ અસ્પાશ્વરી યક્ષોની (સંકેત) યાળી (?) છે’ ॥ ૮ ॥

પરિચય

20 ‘માતૃકાપ્રકરણ’ ની એક ૬૦ ટિંકા પ્રતિ ૫૦ મુઠા શ્રીયશોભિઞ્જયતી યઃ પાસેથી મળી હતી, તેમાં માપાના સંધિનિયમો, છદ્, વર્ણપ્રસ્તાર, ઉચ્ચારવિધિ વગેરે અનેક વિષયોનો સંપ્રદા કરેલો છે. તે પ્રથમ જ યક્ષોની અસ્પાશ્વરી સંકેતવિધિ (?) આઠ શ્લોકમાં દર્શાવી છે, જે નમસ્કાર અને તેનાં મંથવીજો ઉપર સુદર પ્રકાશ પાથરે છે ॥

૧ આઠ શ્લોકોનો મંદર્ભ અહીં અનુવાદ સાથે આપ્યો છે ॥

25 આ માતૃકાપ્રકરણના કર્તા પાપચંદ્રગચ્છીય શ્રીરત્નચંદ્રગણિ છે, તેઓ પ્રાયઃ સત્તરમા સૈકામાં થયા હશે એવું અનુમાન છે ॥

श्रीमहावीरप्रभुः (कायोत्सर्गमुद्रायाम्)

श्रीहेमचन्द्राचार्य-विरचितः अर्हन्नामसहस्रसमुच्चयः

- अर्हं नामापि कर्णाभ्यां, शृण्वन् वाचा समुच्चरन् ।
जीवः पीवरपुण्यश्रीर्लभते फलमुत्तमम् ॥ १ ॥ 5
- अत एव प्रतिप्रातः, समुत्थाय मनीषिभिः ।
भक्त्याऽऽष्टाग्रसहस्राहं नामोच्चारो विधीयते ॥ २ ॥
- श्रीमानर्हन् जिनः स्वामी, स्वयम्भूः शम्भुरात्मभूः ।
स्वयंप्रभुः प्रभुर्भोक्ता, विश्वभूरपुनर्भवः ॥ ३ ॥
- विश्वात्मा विश्वलोकेशो, विश्वतश्चक्षुरक्षरः ।
विश्वविद् विश्वविद्येश्वेशो, विश्वयोनिरनीश्वरः ॥ ४ ॥ 10
- विश्वदृष्ट्वा विभुर्धाता, विश्वेशो विश्वलोचनः ।
विश्वव्यापी विभुर्वेधाः, शाश्वतो विश्वतोमुखः ॥ ५ ॥
- विश्वपो विश्वतः पादो, विश्वशीर्षः शुचिश्रवाः ।
विश्वहृद् विश्वभूतेशो, विश्वज्योतिरनश्वरः ॥ ६ ॥ 15
- विश्वसृङ् विश्वसर्विश्वेद्, विश्वभुग् विश्वनायकः ।
विश्वाशी विश्वभूतात्मा, विश्वजिद् विश्वपालकः ॥ ७ ॥
- विश्वकर्मा जगद्विश्वो, विश्वमूर्तिजिनेश्वरः ।
भूतभाविवधद्वर्त्ता, विश्ववैद्यो यतीश्वरः ॥ ८ ॥
- सर्वादिः सर्वदक् सर्वः, सर्वज्ञः सर्वदर्शनः ।
सर्वात्मा सर्वलोकेशः, सर्ववित् सर्वलोकजित् ॥ ९ ॥ 20
- सर्वगः सुश्रुतः सुश्रुः, सुवाक् सर्ववैदुश्रुतः ।
सहस्रशीर्षः क्षेत्रज्ञः, सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥ १० ॥
- युगादिपुरुषो ब्रह्मा, पञ्चब्रह्ममयः शिवः ।
ब्रह्मविद् ब्रह्मतत्त्वज्ञो, ब्रह्मयोनिरयोनिजः ॥ ११ ॥ 25
- ब्रह्मनिष्ठः परं ब्रह्म, ब्रह्मात्मा ब्रह्मसम्भवः ।
ब्रह्मेड् ब्रह्मपतिर्ब्रह्मचारी ब्रह्मपदेश्वरः ॥ १२ ॥
- विष्णुर्जिष्णुर्जयी जेता, जिनेन्द्रो जिनपुङ्गवः ।
परः परन्तरः सूक्ष्मः, परमेष्ठी सनातनः ॥ १३ ॥ इति श्री प्रथमशतप्रकाशः ॥ १०० ॥
- जिननाथो जगन्नाथो, जगत्स्वामी जगत्प्रभुः ।
जगत्पूज्यो जगद्गन्धो, जगदीशो जगत्पतिः ॥ १४ ॥ 30
- जगन्नेता जगज्जेता, जगन्मान्यो जगद्विभुः ।
जगज्ज्येष्ठो जगच्छ्रेष्ठो, जगद्ध्येयो जगद्वितः ॥ १५ ॥
- जगदर्थ्यो जगद्गन्धुर्जगच्छास्ता जगत्पिता ।
जगन्नेत्रो जगन्मैत्रो, जगदीपो जगद्गुरुः ॥ १६ ॥ 35

स्वयंज्योतिरजोऽजन्मा, परंतेजः परंमहः ।
 परमात्मा शमी शान्तः, परंज्योतिस्त्वमोऽपहः ॥ ४ ॥
 प्रदान्तास्त्रिजन्तान्मा, योगी योगीश्वरो गुरुः ।
 अनन्तजिदनन्तान्मा, मध्यवन्धुरवन्धनः ॥ ५ ॥
 5 शुद्धबुद्धिः प्रबुद्धान्मा, सिद्धार्थः सिद्धशासनः ।
 सिद्धः सिद्धान्तविद् ध्येयः, सिद्धः साध्यः सुधीः सुगीः ॥ ६ ॥
 सहिष्णुरच्युतोऽनन्तः, प्रभविष्णुर्भवोद्भवः ।
 स्वयम्भूणुरसम्भूणुः, प्रभूणुरभयोऽव्ययः ॥ ७ ॥
 दिव्यभाषापतिर्दिव्यः, पूतवाक् पूतशासनः ।
 10 पूतात्मा परमज्योतिर्धर्मोपदेशो देवीश्वरः ॥ ८ ॥
 निर्मोहो निर्मदो निःस्यो, निर्दम्भो निरुपद्रवः ।
 निरुपायो निराहारो, निर्लोभो निर्दलोऽचलः ॥ ९ ॥
 निष्कामी निर्ममो निष्कृ, निष्कलहो निरञ्जनः ।
 निर्गुणो नीरसो निर्भीर्निर्व्यापारो निरामयः ॥ १० ॥
 15 निर्निमेषो निराबाधो, निर्द्वन्द्वो निष्क्रियोऽनघः ।
 निःशङ्कश्च निरात्रेको, निष्कलो निर्मलोऽमलः ॥ ११ ॥ इति द्वितीयशतप्रकाशः ॥ २०० ॥

तीर्थंरुत् तीर्थंरुद् तीर्थंदूरस्तीर्थंरुः सुहृक् ।
 तीर्थकर्ता तीर्थभर्ता, तीर्थशस्तीर्थनायकः ॥ १ ॥
 सुतीर्थोऽधिपतिस्तीर्थसेव्यस्तीर्थकनायकः ।
 20 धर्मतीर्थंरुस्तीर्थंरणेता तीर्थकारकः ॥ २ ॥
 तीर्थाधीशो महातीर्थस्तीर्थस्तीर्थविधापकः ।
 सत्यतीर्थंरुस्तीर्थसेव्यस्तीर्थकनायकः ॥ ३ ॥
 तीर्थनाथस्तीर्थपात्रस्तीर्थंरु तीर्थप्रकाशकः ।
 तीर्थशब्दस्तीर्थमुखस्तीर्थोराध्यः सुतीर्थिकः ॥ ४ ॥
 25 स्थविष्टः स्थविरो ज्येष्ठः, प्रेष्टः प्रष्टो गरिष्ठधीः ।
 स्थेष्टो गरिष्ठो बहिष्टो, श्रेष्ठोऽणिष्टो गरिष्ठधीः ॥ ५ ॥
 विभक्तो विभक्तो वीरि, विरक्तो विरक्तोऽजरन् ।
 विरागो विमदोऽव्यक्तो, विविको वीरमत्सरः ॥ ६ ॥
 वीतरागो गन्धेयो, वीतमोहो विमन्मयः ।
 30

सुयज्वा यजमानान्मा, सुशामस्तोमपुजितः ।
 35 क्रात्विग् यशपतिर्याज्यो, यज्ञाङ्गममृतं हविः ॥ १ ॥
 सोममूर्तिः सुसाम्बान्मा, स्वयंमूर्त्तिर्महाप्रमः ।
 ध्योममूर्त्तिरमूर्त्तात्मा, नीरजा वीरजाः शुचिः ॥ २० ॥
 मन्त्रध्विन्मन्त्रगन्धी, मन्त्रमूर्त्तिरनन्तरः ।
 स्वतन्त्रः स्ववृत्तः स्वचरः, वृत्तान्तश्च वृत्तान्तवृत्तः ॥ २१ ॥ इति तृतीयशतप्रकाशः ॥ ३०० ॥

कृती कृतार्थः संस्कृत्यः, कृतकृत्यः कृतकृतुः ।

नित्यो मृत्युञ्जयोऽमृत्युरमृतात्माऽमृतोद्भवः ॥ १ ॥

हिरण्यगर्भः श्रीगर्भः, प्रभूतविभवोऽभवः ।

स्वयंप्रभः प्रभृतात्मा, भवो भावो भवान्तकः ॥ २ ॥

महाशोकध्वजोऽशोकः, कः स्रष्टा पद्मविष्टरः ।

पद्मेशः पद्मसम्भूतिः, पद्मनाभिरनुत्तरः ॥ ३ ॥

पद्मयोनिर्जगद्योनिरित्यः स्तुत्यः स्तुतीश्वरः ।

स्तवनाहं हृषीकेशोऽजितो जेयः कृतक्रियः ॥ ४ ॥

विशालो विपुलो द्योतिरतुलोऽचिन्त्यैवभवः ।

सुसंवृत्तः सुगुप्तात्मा, शुभंगुः शुभकर्मकृत् ॥ ५ ॥

एकविद्यो महावैद्यो, मुनिः परिवृद्धो दृढः ।

यतिर्विद्यानिधिः साक्षी, विनेता विह्वान्तकः ॥ ६ ॥

पिता पितामहः पाता, पवित्रः पावनो गतिः ।

त्राता भिषग्वरो वर्यो, वरदः पारदः पुमान् ॥ ७ ॥

कविः पुराणपुरुषो, वर्षायान् ऋषभः पुरुः ।

प्रतिष्ठाप्रसवो हेतुर्भुवनैकपितामहः ॥ ८ ॥

श्रीवत्सलक्षणः शृङ्गो लक्षण्यः शुभलक्षणः ।

निरक्षः पुण्डरीकाक्षः, पुष्कलः पुष्कलेक्षणः ॥ ९ ॥

सिद्धिदः सिद्धसङ्कल्पः, सिद्धात्मा सिद्धशासनः ।

बुद्धबोध्यो महाबुद्धिर्वर्धमानो महर्द्धिकः ॥ १० ॥

वेदाहो वेदविद् वेद्यो, जातरूपो विदांवरः ।

वेदवैद्यः स्वसंवैद्यो, विवेदो वदतांवरः ॥ ११ ॥

इति चतुर्थशतप्रकाशः ॥ ४०० ॥

सुधर्मा धर्मधीर्धर्मो, धर्मात्मा धर्मदेशकः ।

धर्मचक्री दयाधर्मः शुद्धधर्मा वृषध्वजः ॥ १ ॥

वृषकेतुर्वृषाधीशो, वृषाङ्गश्च वृषोद्भवः ।

हिरण्यनाभिर्भूतात्मा, भूतभृद् भूतभावनः ॥ २ ॥

प्रभवो विभवो भास्वान्, मुक्तः शक्तोऽक्षयोऽक्षतः ।

कूटस्थः स्थाणुरक्षोभ्यः, शास्ता नेताऽचलस्थितिः ॥ ३ ॥

अग्रणीर्ग्रामणीर्गण्यो, गण्यगण्यो गणाग्रणीः ।

गणाधिपो गणावीशो, गणज्येष्ठो गणार्चितः ॥ ४ ॥

गुणाकरो गुणाम्भोधिर्गुणो गुणवान् गुणी ।

गुणादरो गुणोच्छेदी, सुगुणोऽगुणवर्जितः ॥ ५ ॥

शरण्यः पुण्यवाक् पूतो, वरेण्यः पुण्यगीर्गुणः ।

अगण्यपुण्यधीः पुण्यः, पुण्यकृत् पुण्यशासनः ॥ ६ ॥

अतीन्द्रोऽतीन्द्रियोऽधीन्द्रो, महेन्द्रोऽतीन्द्रियार्थदकः ।

अतीन्द्रियो महेन्द्राच्यो [अनिन्द्रोऽहमिन्द्राच्यो (पाठांतर)],-महेन्द्रमहितो महान् ॥ ७ ॥

5

10

15

20

25

30

35

उद्भयः कारणं कर्त्ता, पारगो भवनारकः ।

भ्रमाहो गहनं गुहाः, परर्द्धिः परमेश्वरः ॥ ८ ॥

अनन्तर्द्धिरमेयर्द्धिरचिन्त्यर्द्धिः समप्रचीः ।

प्राप्यः प्राप्यहरोऽत्यग्रः, प्रत्यग्रोऽग्रोऽग्रिमोऽग्रजः ॥ ९ ॥

प्राणकः प्रणवः प्राणः, प्राणदः प्राणितेश्वरः ।

प्रधानमात्मा प्रवृत्तिः परमः परमोदयः ॥ १० ॥

इति पञ्चमशतप्रकाशः ॥ ५०० ॥

महाजिनो महायुद्धो, महाप्रज्ञा महाशिवः ।

महाविष्णुर्महाजिष्णुर्महानाथो महेश्वरः ॥ १ ॥

महादेवो महास्थामी, महाराजो महाप्रभुः ।

महाचन्द्रो महादित्यो, महासूर्यो महागुरुः ॥ २ ॥

महातप महातेजा, महोदको महोदयः ।

महाशयो(परा) महाधामा(म), महासत्यो महावलः ॥ ३ ॥

महार्धयो महार्धयो, महाकान्तिमहापुतिः ।

महाशक्तिर्महान्योतिर्महाभूतिर्महाभृतिः ॥ ४ ॥

महामतिर्महानीतिर्महाशान्तिर्महावृत्तिः ।

महाकीर्तिर्महास्फुतिर्महाप्रज्ञो महोदयः ॥ ५ ॥

महाभागो महाभोगो, महारूपो महाययुः ।

महादानो महाहानो, महाशस्त महामहाः ॥ ६ ॥

महामुनिर्महामानी, महाध्यानो महादमः ।

महाश्रमो महाशीलो, महायोगो महालयः ॥ ७ ॥

महामनो महायज्ञो, महाभेष्टो महाकविः ।

महामन्त्री महातन्त्रो, महोपायो महानयः ॥ ८ ॥

महाकारणिको मन्ता, महानादो महापतिः ।

महामोक्षो महायोगो, महोन्मो महसां पतिः ॥ ९ ॥

महावीरो महाधीरो, महाधुर्यो महोदयः ।

महात्मा महसां धाम, महर्षिर्महिनोदयः ॥ १० ॥

महामुक्तिर्महागुप्तिर्महासत्यो महार्जवः ।

महाबुद्धिर्महासिद्धिर्महाशौचो महावशी ॥ ११ ॥

महाधर्मो महाशर्म, महात्मजो महाशयः ।

महामोक्षो महासौख्यो, महानन्दो महोदयः ॥ १२ ॥

महामयाब्धिसन्तारी, महामोहारिसूदनः ।

महायोगीश्वराराध्यो, महामुक्तिपदेश्वरः ॥ १३ ॥ इति षष्ठशतप्रकाशः ॥ ६०० ॥

आनन्दो नन्दनो नन्दो, धन्यो नन्योऽभिनन्दनः ।

कामहा कामदः काम्यः, कामधेनुपरिजयः ॥ १ ॥

मनःकलेशापहः साधुरुत्तमोऽघहरो हरः ।

असंख्येयः प्रमेयान्मा, शमात्मा प्रशमाकरः ॥ २ ॥

सर्वयोगीश्वरश्चि(रोऽचि)न्त्यः, शुक्तात्मा विष्टरश्चयः ।

दानात्मा दमतीर्थेशो, योगान्मा योगसाधकः ॥ ३ ॥

प्रमाणपरिधिर्दक्षो, दक्षिणोऽध्वर्युरध्वरः ।
 प्रक्षीणवन्धः, कर्मारिः, क्षेमकृत् क्षेमशासनः ॥ ४ ॥
 क्षेमी क्षेमङ्करोऽक्षयः, क्षेमघ(क)र्मा क्षमापतिः । ✓
 अग्राह्यो ज्ञानिविज्ञेयो, ज्ञानिगम्यो जिनोत्तमः ॥ ५ ॥
 जिनेन्दुर्जनितानन्दो, मुनीन्दुर्दुन्दुभिस्वनः । 5
 मुनीन्द्रवन्धो योगीन्द्रो, यतीन्द्रो यतिनायकः ॥ ६ ॥
 असंस्कृतः सुसंस्कारः, प्राकृतो वै कृतान्तवित् ।
 अन्तकृत् कान्तगुः कान्तश्चिन्तामणिरभीष्टदः ॥ ७ ॥
 अजितो जितकामारिरमितोऽमितशासनः ।
 जितक्रोधो जितामित्रो, जितक्लेशो जितान्तकः ॥ ८ ॥ 10
 सत्यात्मा सत्यविज्ञानः, सत्यवाक् सत्यशासनः ।
 सत्याशीः सत्यसन्धानः, सत्यः सत्यपरायणः ॥ ९ ॥
 सदायोगः सदाभोगः, सदातृतः सदाशिवः ।
 सदागतिः सदासौख्यः, सदाविद्यः सदादयः ॥ १० ॥
 सुद्योपः सुमुखः सौम्यः, सुखदः सुहितः सुहृत् । 15
 सुगुप्तो गुप्तिभृद् गोप्ता, गुप्ताक्षो गुप्तमानसः ॥ ११ ॥ इति सप्तमशतप्रकाशः ॥ ७०० ॥
 बृहद् बृहस्पतिर्वाग्मी, वाचस्पतिरुदारधीः ।
 मनीषी धिपणो धीमान्, शेमुषीशो गीरांपतिः ॥ १ ॥
 नैकरूपो नयोनुज्ञो, नैकात्मा नैकधर्मकृत् ।
 अविज्ञेयोऽप्रतर्क्यात्मा, कृतज्ञः कृतलक्षणः ॥ २ ॥ 20
 ज्ञानगर्भो दयागर्भो, रत्नगर्भः प्रभास्वरः ।
 पद्मगर्भो जगद्गर्भो, हेमगर्भः सुदर्शनः ॥ ३ ॥
 लक्ष्मीशः सद्योऽध्यक्षो, दृढयोनिर्नयीशिता ।
 मनोहरो मनोक्षोऽहो, धीरो गम्भीरशासनः ॥ ४ ॥
 धर्मयूपो दयायागो, धर्मेनेमिर्मुनीश्वरः । 25
 धर्मचक्रायुधो देवः, कर्महा धर्मघोषणः ॥ ५ ॥
 स्थेयान् स्थवीयान् नेदीयान्, दवीयान् दूरदर्शनः ।
 सुस्थितः स्वास्थ्यभाक् सुस्थो, नीरजस्को गतस्पृहः ॥ ६ ॥
 वश्येन्द्रियो विमुक्तात्मा, निःसपत्नो जितेन्द्रियः ।
 श्रीनिवासश्चतुर्वक्त्रश्चतुरास्यश्चतुर्मुखः ॥ ७ ॥ 30
 अध्यात्मगम्योऽगम्यात्मा, योगात्मा योगिवन्द्ितः ।
 सर्वत्रगः सदाभावी, त्रिकालविपर्ययहृत् ॥ ८ ॥
 शङ्करः सुखदो दान्तो, दमी क्षान्तिपरायणः ।
 स्वानन्दः परमानन्दः, सूक्ष्मवर्चाः परापरः ॥ ९ ॥
 अमोघोऽमोघवाक् स्वाक्षो दिव्यदृष्टिरगोचरः । 35
 सुरूपः सुमगस्त्यागी, मूर्त्तोऽमूर्त्तः समाहितः ॥ १० ॥
 एकोऽनेको निरालम्बोऽनीहम् नाथो निरन्तरः ।
 प्रार्थ्योऽभ्यर्थ्यः समभ्यर्च्यस्त्रिजगन्मङ्गलोदयः ॥ ११ ॥ इति अष्टमशतप्रकाशः ॥ ८०० ॥

ईशोऽधीशोऽधिपोऽधीन्द्रो, ध्येयोऽमेयो दयामयः ।
 शिवः शूरः शुभः सारः शिष्टः स्पष्टः स्फुटोऽस्फुटः ॥ १ ॥
 इष्टः पुष्टः क्षमोऽक्षमोऽकायोऽमायोऽस्योऽमयः ।
 हृद्योऽहृद्योऽणुः स्थूलो, जीर्णो नय्यो गुरुर्लघुः ॥ २ ॥
 स्वभूः स्वान्मा स्वयंबुद्धः, स्वेशः स्वैरीश्वरः स्वरः ।
 आयोऽलक्ष्योऽपरोऽरूपोऽस्पृशोऽशब्दोऽरिहाऽरुहः ॥ ३ ॥
 दीप्तोऽलेप्तोऽरसोऽगन्धोऽच्छेद्योऽमेद्योऽजरोऽमरः ।
 प्राप्नो धन्यो यतिः पूज्यो, महोऽर्च्यः प्रशमी यमी ॥ ४ ॥
 धीशः धीन्द्रः शुभः सुधीरुत्तमर्थाः धियः पतिः ।
 धीपतिः धीपरः धीपः, सच्छ्रीः श्रीयुक् धिया धिनः ॥ ५ ॥
 हानी तपस्वी तेजस्वी, यशस्वी बलवान् बली ।
 दानी ध्यानी मुनिर्मान्नी, लयी लक्ष्यः लयी क्षमी ॥ ६ ॥
 लक्ष्मीवान् भगवान् भेवान्, सुगतः सुननुर्वधः ।
 युद्धो वृद्धः स्वयंसिद्धः, प्रोष्ठः प्रांशुः प्रभामयः ॥ ७ ॥ इति नवमशतप्रकाशः ॥ १०० ॥

भादिदेवो देवदेवः, पुरदेवोऽधिदेवता ।
 युगादीशो युगाधीशो, युगमुप्यो युगोत्तमः ॥ १ ॥
 दीनः प्रदीतः सूर्यामोऽरिप्नोऽविप्नोऽधनो घनः ।
 शत्रुघ्नः प्रतिघस्तुक्तोऽसङ्गः स्वप्नोऽप्रगः सुगः ॥ २ ॥
 स्वाहादी दिव्यगीर्दिव्यध्यनिरदामगीः प्रगीः ।
 पुण्ययागर्हावागर्धमागर्धयोक्तिरिद्धगीः ॥ ३ ॥
 पुराणपुरुषोऽपूर्वोऽपूर्वधी पूर्वदेशकः ।
 जिनदेवो जिनाधीशो, जिननाथो जिनाप्रणीः ॥ ४ ॥
 शान्तिनिष्ठो मुनिज्येष्ठः, शिवनातिः शिवप्रदः ।
 शान्तिहृत् शान्तिदः शान्तिः, कामिमान् कामितप्रदः ॥ ५ ॥
 धियां निधिरधिष्ठानमप्रतिष्ठः प्रतिष्ठितः ।
 सुस्थिरः स्यावरः स्यारुन्ः पू(प्र)थीवान् प्रथितः वृथुः ॥ ६ ॥
 पुण्यराशिः धियोराशिस्तेजोराशिरसंशयी ।
 शानोदधिरनन्तौजा, ज्योतिर्मूर्त्तिरनन्तधीः ॥ ७ ॥
 विज्ञानोऽप्रतिमो भिन्नमृमुक्षुर्मुनिपुङ्गवः ।
 अनिद्रालुपतन्द्रालुर्जागरुकः प्रभामयः ॥ ८ ॥
 कर्मण्यः कर्मजोऽकुण्डो, रुद्रो भद्रोऽभयद्रुतः ।
 लोकोत्तरो लोकपतिलोकेन्द्रो लोकयन्सलः ॥ ९ ॥
 त्रिलोकीशखिकालप्रखिनेत्रखिपुरान्तकः ।
 त्र्यम्बकः केवलालोकः, केवली केवलेक्षणः ॥ १० ॥
 समन्तभद्रः शान्तादिर्धर्माचार्यो दयानिधिः ।
 सृष्टमदर्शा सुमार्यशः, कृपालुर्मार्गदर्शकः ॥ ११ ॥

प्रातिहार्योज्ज्वलस्फीतातिशयो विमलाशयः ।

सिद्धान्तचतुष्कश्रीर्जायाच्छ्रीजिनपुङ्गवः ॥ १२ ॥

इति अष्टोत्तरशतनामयुक्तो दशमप्रकाशः ॥ (१००८) ॥

उपसंहारः

एतदष्टोत्तरं नामसहस्रं श्रीमदहृतः ।

5

भक्त्याः पठन्तु सानन्दं, महानन्दैककारणम् ॥ १११ ॥

इत्येतज्जिनदेवस्य जिननामसहस्रकम् ।

सर्वापराधशमनं, परं भक्तिविवर्धनम् ॥ ११२ ॥

अक्षयं त्रिषु लोकेषु, सर्वस्वैकसाधनम् ।

स्वर्गलोकैकसोपानं, सर्वदुःखैकनाशनम् ॥ ११३ ॥

10

समस्तदुःखहं सद्यः, परं निर्वाणदायकम् ।

कामक्रोधादिनिःशेषमनोमलविशोधनम् ॥ ११४ ॥

शान्तिदं पावनं नृणां, महापातकनाशनम् ।

सर्वेषां प्राणिनामाशु, सर्वाभीष्टफलप्रदम् ॥ ११५ ॥

जगज्जाड्यप्रशमनं, सर्वविद्याप्रवर्त्तकम् ।

15

राज्यदं राज्यभ्रष्टानां, रोगिणां सर्वरोगहृत् ॥ ११६ ॥

वन्ध्यानां सुतदं चाशु, क्षीणानां जीवितप्रदम् ।

भूत-ग्रह-विषध्वंसि, श्रवणात् पठनाज्जपात् ॥ ११७ ॥

श्रीहेमचन्द्राचार्यविरचितः श्रीअर्हन्नामसहस्रसमुच्चयः समाप्तः ।

परिचय

20

कलिकालसर्वज्ञ श्रीहेमचन्द्राचार्यकृत 'अर्हन्नामसहस्रसमुच्चय' 'श्री जैनधर्म प्रसारक सभा,'

भावनगरयी वीर सं. २४६५ मां प्रकाशित थयेली पुस्तिका ना आधारे लेखामां आव्युं छे, अने ते अति सरल होवाथी मूल मात्र आप्युं छे ।

[૭૩-૨૮]

મહામહોપાધ્યાયશ્રીવિનયવિજયગણિવિરચિત્તમ્ શ્રીજિનસહસ્રનામસ્તોત્રમ્

- નમસ્તે સમસ્તેષ્વિતાર્થપ્રદાય, નમસ્તે મહાર્હત્પલ્લશ્મીપ્રદાય ।
 5 નમસ્તે ચિદાનન્દતેજોમયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧ ॥
 નમસ્તે જગન્નાય ! વિર્યજ્ઞેતઃ !, નમસ્તે મહામોહમદ્દિક્ષેતઃ ! ।
 નમસ્તે સતાં મોક્ષશિષ્યાવિનેતઃ !, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૨ ॥
 નમસ્તે જિનેન્દ્ર ! પ્રમો ! ધીતરાગ !, નમસ્તે સ્વયમ્મો ! જગદ્ગન્ધનાગ ! ।
 નમસ્તે સ્ફુરજ્ઞાનજાગ્રદિરાગ !, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩ ॥
 10 નમસ્તે જગજ્ઞન્તુજીવાતુજન્મ !, નમસ્તે પ્રમો ! માગ્યલભ્યાદિઘપત્ત ! ।
 નમસ્તે લસત્સત્પસન્તોપસત્ત !, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૪ ॥

અનુવાદ

સર્વ કામિત અર્થોને આપનાર આપને નમસ્કાર થાઓ । મહાન્ આર્હત્પલ્લશ્મી—અરિહંત પદને
 આપનાર આપને નમસ્કાર થાઓ । અનંત જ્ઞાન, અનંત સુખ અને અનંત વીર્યમય એવા આપને નમસ્કાર
 15 થાઓ । *આપને નમસ્કાર થાઓ ! આપને નમસ્કાર થાઓ ! આપને નમસ્કાર થાઓ ! આપને નમસ્કાર
 થાઓ ! ॥ ૧ ॥

જગદ્ના નાથ ! વિષ્ણુના પરમ નેતા ! આપને નમસ્કાર થાઓ । મહામોહરૂપ મહાના શ્રેષ્ઠ વિજેતા !
 આપને નમસ્કાર થાઓ । સજ્જનોને મોક્ષની શિક્ષા (મોક્ષમાર્ગ) આપનાર ! આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૨ ॥

જિનેન્દ્ર ! પ્રમો (સર્વ પ્રકારે સમર્થ) ! ધીતરાગ (રાગદ્વેષ રહિત) ! આપને નમસ્કાર થાઓ ।
 20 હે સ્વયંભૂ (વિશિષ્ટ પ્રકારના તથાભવ્યજ્વળી સ્વયં તીર્થંકર થયેલા) ! હે જગદ્ગંધનાગ (જગતમાં
 ગંધહસ્તીસમાન, અન્ય યાદિઓરૂપ હાથીઓના મદનો નાશ કરનારા) ! આપને નમસ્કાર થાઓ । નિર્મલ જ્ઞાન
 અને નિઃશલ વૈરાગ્યવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩ ॥

જગતના જતુઓને (પટ્કાયના પ્રાણીઓને) જીવાડવા માટે (અમયદાન આપનાર અને અપાવનાર)
 જન્મ લેનારા, હે પ્રમો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । પરમ માગ્યોદયયી જ પ્રાપ્ય છે ચરણવમ્ભ જમના એવા
 25 હે પ્રમો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । સુંદર સત્ય અને સંતોષના નિકેતન હે પ્રમો ! આપને નમસ્કાર
 થાઓ ॥ ૪ ॥

नमस्तेऽत्र लब्धाय पुण्यैः(ण्य) प्रकर्षैः, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १० ॥

અમૃત જીવ્ય ગોષ્ઠી કરનારા ભવ્ય જીવોના વહ્નમ એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । આ ભવમાં અત્યંત દુર્લભ છે દર્શન જેમનું એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । પુણ્યના પ્રકર્ષવહે પ્રાપ્ત થયેલા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦ ॥

નમસ્તે મુધાસારનેત્રાહનાય, નમસ્તે સદાઽસ્મન્મનોરહનાય ।
 નમસ્તે મયઘ્રાન્તિભીષહનાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૧ ॥
 નમસ્તે શુચિજ્ઞાનરત્નાકરાય, નમસ્તે સતાં કલ્પકારસ્વરાય ।
 નમસ્તે જગજીવમદ્રઙ્કરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨ ॥
 5 નમો મષ્ટિતાલ્પહ્રમ્મહલાય, નમો મક્તિનપ્રાણિલાલ્પહ્રલાય ।
 નમો યુક્તયોગાય યોગીશ્વરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩ ॥
 નમસ્તે સદા મુપ્રસન્નાનનાય, નમઃ સિદ્ધિસમ્પ્રહતાકાનનાય ।
 નમો દત્તવિદ્વન્મનસ્સમ્મદાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૪ ॥
 નમસ્તેઽવતીર્ણાય વિથોપકૃત્યૈ, નમસ્તે કૃતાર્યાય સદર્મકૃત્યૈઃ ।
 10 નમસ્તે પ્રકૃત્યા જગદ્રત્સલાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૫ ॥
 નમસ્તીર્થકૃન્નામકર્માર્જિતાય, નમોઽચિન્ત્યસામર્થ્યવિસ્ફુર્જિતાય ।
 નમો યોગિને યોગશુદ્રાન્વિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૬ ॥

અમૃતના સાર સાદૃશ સમ્યગ્જ્ઞાનપી અમારા નેત્રોનું બંજન^૧ કરનારા । આપને નમસ્કાર થાઓ ।
 અમારા મનનું સદા રાજન કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । મય ધ્રમણના મયનો નાશ કરનારા આપને
 15 નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૧ ॥

પવિત્ર જ્ઞાનના રત્નાકર એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સહજોના શાંદિત પૂરવાને વસ્તુશ્ચ
 સમાન આપને નમસ્કાર થાઓ । જગનના જીરોનું વસ્ત્રાણ કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૨ ॥

સરલ મૂમડલના આશ્રૂયણ સમાન આપને નમસ્કાર થાઓ । મક્તિવડે નમ્યા છે સર્વ (દે)ં
 જેમને એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । યોગવડે યુક્ત અને યોગીશ્વર એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૩ ॥

20 નિતર મુપ્રસન્ન મુગ્ધવાદ્યા આપને નમસ્કાર થાઓ । સિદ્ધિસંપત્તિરૂપરત્નપલનાના ઉદ્ધાન સમાન
 આપને નમસ્કાર થાઓ । વિદ્વાનોના મનને અનુરૂપ આનંદ આપનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૪ ॥

વિષ્ણુના ઉપકાર માટે ધવતરેલા આપને નમસ્કાર થાઓ । સદ્દર્શનુદાન વડે જ્ઞાર્થ દપેલા
 અપને નમસ્કાર થાઓ । રમવાયપી જ મિથવસલ એના આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૫ ॥

શ્રીતીર્થેશ્વર નામરૂપે યથાર્થિન કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । અચિન્ત્ય સામર્થ્યવડે ઓગસી
 ૨૨ એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । યોગમુદ્રા યુક્ત એવા યોગીશ્વર આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૬ ॥

૧ 'કપાલિનિ'નાર મ્લેચ્છાન થી સિદ્ધિર્નિવૃત્તિ થા અર્થનું પ્રયોગ કર્યો છે ।

नमोऽनुत्तरस्वर्गिभिः पूजिताय, नमस्तन्मनःसंशयच्छेदकाय ।
 नमोऽनुत्तरज्ञानलक्ष्मीधराय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १७ ॥
 नमस्ते धरित्रीव(ज्येव) सर्वसहाय, नमस्तेऽन्तरङ्गारिभिर्दुस्सहाय ।
 नमस्ते तपसस्त्यधूर्ध्वहाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १८ ॥
 नमस्ते शुभोपाजिताहर्तृपदाय, नमस्ते तृतीये भवे निश्चिताय ।
 नमो धर्मसम्य फलावञ्चिताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १९ ॥
 नमो नव्यदिव्योपभोगाभिधाय, नमस्तेषु तत्रापि वैरङ्गिकाय ।
 नमो योगसात्म्यैकतासङ्गताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ २० ॥
 नमस्ते भुवि स्वर्गलोकच्युताय, नमस्ते सतीकुक्षिकोशङ्गताय ।
 नमस्ते त्रिलोकोपकारोद्रताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ २१ ॥
 नमस्ते शुभस्वप्नसंखचिताय, नमस्ते जनन्याप्तसद्बोहदाय ।
 नमस्ते भवतद्वपुः सौष्टवाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ २२ ॥

5

10

अनुत्तरविमानना देवो वडे पूजित एवा आपने नमस्कार थाओ । अनुत्तर विमानमां रहेला देवोना मनमां उत्पन्न थनारा संशयने छेदनारा आपने नमस्कार थाओ । अनुत्तर एवी ज्ञानलक्ष्मीना (केवलज्ञानना) स्वामी एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ १७ ॥

15

पृथ्वीनी जेम सर्वपह (सर्व परिपह—उपसर्गोने सहन करनार) आपने नमस्कार थाओ । अंतर्ग शत्रुओने दुस्सह एवा आपने नमस्कार थाओ । तप अने सत्यरूपी धुराने वहन करवामां वृषभ समान आपने नमस्कार थाओ ॥ १८ ॥

पुण्यप्रकर्षथी अरिहंत पदने उपार्जन करनारा आपने नमस्कार थाओ । त्रीजे भवे तीर्थकरपदने निश्चित (निकाचित) करनारा आपने नमस्कार थाओ । धर्मना सम्यक् फलथी अवंचित एवा आपने 20 नमस्कार थाओ ॥ १९ ॥

नव्य (सुंदर) दिव्योपभोगने पामेला (?) एवा आपने नमस्कार थाओ (आ विशेषण त्रीजे भवे तीर्थकर नामकर्म निकाचित कर्या पछी प्राप्त थयेल देवपणाने अंगे छे) । देवभवमां पण भोगोथी विरक्त एवा आपने नमस्कार थाओ । योगोनी सात्म्यरूप एकताने पामेला आपने नमस्कार थाओ ॥ २० ॥

स्वर्गमांथी च्यवीने पृथ्वीपर अवतरेला आपने नमस्कार थाओ । मनुष्यपणामां सती स्त्रीना 25 गर्भमां रहेला आपने नमस्कार थाओ । त्रिलोकना उपकार माटे उद्यत थयेला आपने नमस्कार थाओ ॥ २१ ॥

शुभ स्वप्नवडे सूचित अवतारवाळा आपने नमस्कार थाओ । जेमनी माताने शुभ दोहला उत्पन्न थया छे एवा आपने नमस्कार थाओ । माताना शरीरने सुखकारक एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ २२ ॥

30

નમસ્તે જનુર્મૃપિતાદ્યાન્વયાય, નમો રત્નૈરુષ્ટિષ્ણાલયાય ।
 નમો વર્તમાનદ્વિધાર્વભવાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૨૩ ॥
 નમો દિશ્વમારીકૃતસ્વોચિતાય, નમસ્તાભિરર્ચાવિધિસ્વાશ્ચિતાય ।
 નમો જ્ઞાનરત્નત્રયોદશ્ચિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૨૪ ॥
 5 નમો ઘોષિતાશેષવિશ્વત્રયાય, નમઃ સર્વલોકૈકસાંખ્યાવદાય ।
 નમઃ પ્રોક્ષસજ્જહ્મસ્થાવરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૨૫ ॥
 નમઃ સુપ્રસન્નીકૃતાશામુલાય, નમસ્તે સમુજ્જૃમ્ભિતોર્વિસુલાય ।
 નમો નારકેભ્યોડપિ દત્તોન્સવાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૨૬ ॥
 નમસ્તેદ્દ્રુતક્લમ્પિતેન્દ્રાસનાય, નમસ્તે મુદા તૈઃ કૃતોપાસનાય ।
 10 નમઃ કલ્પિતધ્વાન્તનિર્વાસનાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૨૭ ॥
 નમસ્તે સુરાદ્રાં સુરૈઃ પ્રાપિતાય, નમસ્તે કૃતસ્નાત્રપૂજોત્સવાય ।
 નમસ્તે વિનીતાપ્સરઃપૂજિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૨૮ ॥

જન્મ વહે વશને શોભિત અને સમૃદ્ધ કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । (દિવોદાસેલી) રત્ન ને
 સુવર્ણની ઉષ્ટિથી ઘરને પૂર્ણ કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । બન્ને પ્રકારના (દ્વય ને માથ) વૈશ્વવધી
 15 વધના દ્વા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૨૩ ॥

દિશ્વકુમારીઓદા જમનુ રજોચિત (પ્રમુતિ) કર્તવ્ય કર્યું છે દ્વા આપને નમસ્કાર થાઓ । તેઓ વહે
 અર્ચા વિવિધી પૂજિત દ્વા આપને નમસ્કાર થાઓ । જન્મથી જ ત્રણ જ્ઞાન વહે શુક્લ દ્વા આપને નમસ્કાર
 થાઓ ॥ ૨૪ ॥

જન્મરહ્યાણક વહતે સમસ્ત વિશ્વત્રયને ઘોષિત કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । જન્મરહ્યાણક
 20 વહતે સર્વ લોકને અનુગમ સુખને આપનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । (તીર્થકરના જન્મ વહતે જગતના
 સર્વ જીવો શ્રવણમાત્ર સુહૃદ થાય છે) તે વહતે જગમ ને સ્થાવર સર્વ વસ્તુને ઉલ્લસાયમણ કરનારા આપને
 નમસ્કાર થાઓ ॥ ૨૫ ॥

સર્વ દિશાઓના મુખને સુપ્રસન્ન કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । પૃથ્વીના મુખમાં હૃદિ કરનારા
 દ્વા આપને નમસ્કાર થાઓ । નારાયણે પણ આનંદ આપનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૨૬ ॥

25 અદ્ભુત રીતે ઇન્દ્રના આસનને કંપાવનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । હર્ષ વહે ઇન્દ્રોથી સ્તવાયેલા
 આપને નમસ્કાર થાઓ; (અહીં શકસ્તવ વહે ઇન્દ્રે કરેલી સ્તવના સૂચવી છે) અશ્વિનઅંધકારનો નાશ
 કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૨૭ ॥

દેવતાઓ વહે મેઘ પર્વત ઉપર લાવાયેલા દ્વા આપને નમસ્કાર થાઓ । ત્યાં જમનો સ્નાત્રપૂજાનો
 ઉત્સવ કરવામાં આવ્યો દ્વા આપને નમસ્કાર થાઓ । વિનીત અપ્સરાઓથી પૂજિત દ્વા આપને નમસ્કાર
 30 થાઓ ॥ ૨૮ ॥

નમોઽહુષ્ટપીયૂપપાનોચ્છ્રિતાય, નમસ્તે વપુઃસર્વનટામયાય ।
 નમસ્તે યથાયુક્તસર્વાઙ્ગકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૨૯ ॥
 નમસ્તે મલસ્યેદસેદોન્નિતાય, નમસ્તે શુચિધીરસ્ફુગ્નિતાય ।
 નમસ્તે મુલ્લસ્યાસદ્દીપામ્બુજાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૦ ॥
 નમસ્તે મણિસ્વર્ણજિદ્ગૌરભાય, નમસ્તે પ્રસર્પદ્વપુઃસૌરભાય ।
 નમોઽનીક્ષિતાહારનીહારકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૧ ॥
 નમસ્તે સુરૌઘૈરનુક્રીડિતાય, નમસ્તે શિશુક્રીડયા વ્રીડિતાય ।
 નમસ્તે સુરાધીધૈરૈરીડિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૨ ॥
 નમો રાજહંસેભગોવદ્રતાય, નમસ્ત્રાતુરીમાધુરીસજ્જતાય ।
 નમઃ સર્વશાસ્ત્રાઘિપારંગતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૩ ॥
 નમઃ કોમલાલાપપીયૂપવર્ષ !, નમો લાલીલાકૃતજ્ઞાતિહર્ષ ।
 નમસ્તે પ્રભો ! પ્રાજ્યપુષ્પપ્રકર્ષ !, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૪ ॥

5

10

અંગૂઠામાં ઇન્દ્રે સંચારેલા અમૃતના પાન વડે ઉદ્ધરતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના શરીરના સર્વ રોગો નાશ પામ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સર્વ અંગની યયોચિત રચનાથી શોભતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ (અહીં પ્રસુનું ઉત્કૃષ્ટ સમચતુરસ્ર સંસ્થાન સૂચવ્યું છે) ॥ ૨૯ ॥

15

મલ, પ્રસ્વેદ અને રોધિત શરીરવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । પવિત્ર એવા દુગ્ધ સમાન શ્વેતવર્ણી રુધિરવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । મુલ્લના શ્વાસની સુગંધવડે કમલને પળ શરમાવનારા (કમલ જેવા સુગંધી શ્વાસોચ્છ્વાસવાળા) આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૦ ॥

મણિ અને સુવર્ણને જીતનારી ગૌર (ઉજ્જ્વલ) કાંતિવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના શરીરની સુગંધ ચારે બાજુ પ્રસરી રહી છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમનો આહાર-નીહાર હ્રસ્વસ્થ 20 મનુષ્યો જોઈ શકતા નથી એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૧ ॥

(૨૯ શ્લો. ત્રી અહીં સુધી જન્મથી થનારા ચાર અતિશય સૂચવ્યા છે ।)

વાલ્મપણામાં દેવોના સમૂહો વડે રમાડાતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । વાલ્મપણાની ક્રીડાથી લજ્જા પામેલા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । (વાલ્મપણામાં પળ) ઇન્દ્રો વડે પ્રશંસિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૨ ॥

25

રાજહંસ, હસ્તી અને વૃષભ જેવી ગતિવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । ચતુરતા અને મધુરતાથી યુક્ત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સર્વ શાસ્ત્રરૂપ સમુદ્રના પારને પામેલા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૩ ॥

કોમલ આલાપરૂપ અમૃતને વરસાવનારા હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । વાલ્મકીડા વડે જ્ઞાતિજનને હર્ષ પમાડનારા હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । અતિશય પુણ્યના પ્રવર્ષવાળા હે પ્રભો ! 30 આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૪ ॥

નમઃ સ્કાર્પ્તોમારલીલસાય, નમસ્તે સ્વતસ્ત્યક્તદુર્લાસાય ।

નમસ્તે શુચિત્વેડપિ (?) નિઃસાધ્યસાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૫ ॥

નમસ્તે કૃતાન્વર્થયુક્તામિધાય, નમસ્તે સ્વતઃસિદ્ધવિદ્યાવિધાય ।

નમસ્તે સ્વતો લબ્ધશિક્ષોપધાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૬ ॥

5 નમોડયાલ્પસાહસસદ્ગુણાય, નમસ્તે કૃતપ્રાણિસંરક્ષણાય ।

નમોડક્ષીણદાક્ષિણ્યધીદક્ષિણાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૭ ॥

નમોડનદ્વારાકેન્દુજૈવાનનાય, નમો દક્ષહૃદયસન્દાનકાય ।

નમસ્તે કપોલાન્તશાન્તસ્મિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૮ ॥

નમોડનન્તગામ્ભીયર્ચયાદાય, નમઃ સંશૃવાનન્તદ્યક્તપાત્રયાય ।

10 નમો ધૈર્યનિસ્તર્જિતેન્દ્રાચલાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૩૯ ॥

નમો પૌવનેડપ્યુદ્ગતસ્યાવરાય, નમઃ પ્રાણિમોત્યવ્યવસ્યાવરાય ।

નમો વિષ્ણુગુપ્તપ્રભાધીવરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૪૦ ॥

15 શુમારાવસ્થામી ત્રિપુલ ક્રીડાઓમાં મદ (વિરક્ત) એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમનો દુઃખ
લાલસાઓ એ સ્વયં ત્યાગ કર્યો છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । (શરીર) પવિત્ર અને નિર્મય (૧) એવા આપને
નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૫ ॥

જેમનું સાર્થક અને યુક્ત એવું વર્દમાનાદિ નામ પાડવામાં આવ્યું એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ।
જેમને નાનાવિધ વિષાઓ સ્વતઃ સિદ્ધ હ્તી એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । પોતાની મેલે જ શિક્ષણના
ઉપાયો મેલવનારા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૬ ॥

20 ઉત્તમ એવા એક હજાર ને આઠ લક્ષણોવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । સર્વ પ્રાણિઓના રક્ષણદાર
આપને નમસ્કાર થાઓ । અક્ષીણ એવી દક્ષિણતા અને બુદ્ધિના કારણે દક્ષ એવા આપને નમસ્કાર
થાઓ ॥ ૩૭ ॥

ધૂર્જિમાના નિર્મલ ચન્દ્રને જીતનાર મુલવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । નિપુણ પુરુષોના હૃદયના
લક્ષ્યને પોતામાં બાંધી લેનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેના કરોડમાં શાન્ત મિત્ર રમી રહ્યું છે એવા
આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૮ ॥

25 અનન્ત ગાંધીર્યરૂપ (અથવા અનન્ત ગાંધીર્યના કારણે) થેડું આશ્ચર્યવાળા એવા આપને નમસ્કાર
થાઓ । સંવૃત એવી અનન્ત શક્તિઓના આશ્રયરૂપ આપને નમસ્કાર થાઓ । ધૈર્ય વડે મેઠપર્વતને પણ
અધરિત કરનાર [મેઠ કરતાં પણ અધિક ધૈર્યશાન (સ્થિર)] એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૩૯ ॥

30 યૌવનાવસ્થામાં પણ અત્યંત સ્થિરતાવાળા (વિપયોમાં ચચલતા રહિત) આપને નમસ્કાર થાઓ ।
ઉચ્ચ પ્રકારની પ્રતિભાથી પ્રાપ્ત થયેલ થેડું ઔચિત્યવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ । દેહમાંથી પોતરાવેલ પ્રગલ્ભી
પ્રભા વડે શોભના એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૪૦ ॥

नमो जन्मतोऽप्यार्यमार्गाध्वगाय, नमो रुद्रदुर्नीतिचर्याऽपगाय ।
 नमस्ते विनाऽध्यापकं शिक्षिताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ४१ ॥
 नमो यौवने प्राप्तपाणिग्रहाय, नमो मुक्तभोगोपभोगाग्रहाय ।
 नमस्ते कृतप्राच्यकर्मोपधाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ४२ ॥
 नमस्ते त्रिवर्गक्रियासाधकाय, नमस्ते यथाहं तदाराधकाय ।
 नमस्तुर्यवर्गेऽप्यनिर्वाधकाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ४३ ॥
 नमो दान्तपञ्चेन्द्रियान्तःस्थलाय, नमःक्रीलिताजस्रकम्प्रोच्चलाय ।
 नमो ज्ञानधाराधुतान्तर्मलाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ४४ ॥
 नमो विभ्रते सात्त्विकाश्चित्तवृत्ति, नमो विभ्रते मानसैर्नोनिवृत्ति ।
 नमः पश्यते सर्वतस्तच्चदृष्ट्या, नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ४५ ॥
 नमो भोगभङ्गीप्रसङ्गानुगाय, नमो नोपलिप्ताय तत्तद्रजोभिः ।
 नमः प्रोद्धतस्पुण्डरीकोपमाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ४६ ॥

5

10

जन्मथी ज आर्य (नीति) मार्गना पथिक एवा आपने नमस्कार थाओ । दुर्नीतिनी चर्यारूप
 नदीना प्रवाहने रोकनारा आपने नमस्कार थाओ । अध्यापक विना पण शिक्षणने प्राप्त थयेला एवा
 आपने नमस्कार थाओ ॥ ४१ ॥

15

यौवनावस्थामां पाणिग्रहणने (लग्नने) पामेला एवा आपने नमस्कार थाओ । भोगोपभोगमां
 आसक्ति रहित एवा आपने नमस्कार थाओ । भोगोपभोगमां पण पूर्वार्जित कर्मोनु औपध (क्षपण) करनारा
 एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ ४२ ॥

यथायोग्यपणे प्रथम त्रण पुरुषार्थीनां क्रियाने साधता एवा आपने नमस्कार थाओ । तेने उचित
 रीते आराधनारा एवा आपने नमस्कार थाओ । ते वखते चोथा मोक्ष पुरुषार्थने पण बाधा नहीं पमाडनारा 20
 एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ ४३ ॥

पांचे इन्द्रियोना मर्मने दमनारा एवा आपने नमस्कार थाओ । निरंतर चंचल एवा मनने
 ध्येयरूप खीले बांधता एवा आपने नमस्कार थाओ । ज्ञानधारावडे अंतरमळने धोनारा एवा आपने
 नमस्कार थाओ ॥ ४४ ॥

सात्त्विक चित्तवृत्तिने धारण करनारा आपने नमस्कार थाओ । मानसिक पापोनी निवृत्तिने धारण 25
 करनारा आपने नमस्कार थाओ । सर्व तरफ तत्त्वदृष्टि जीता एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ ४५ ॥

अनेक भोगोना प्रसंगोने अनुसरतां (भोगोने भोगवतां) छतां पण ते वखते ते ते भोगोनी
 रज (कर्मोश्रव) थी अलिप्त एवा आपने नमस्कार थाओ । विकस्वर पुंडरीक कमळनी उपमावाळा आपने
 नमस्कार थाओ ॥ ४६ ॥

નમઃ સમ્પતદેવલોકાન્તિકાય, નમસ્તઃ સ્તુતાઙ્ગિદ્વિદ્યોપાન્તિકાય !

નમો ત્રાત્તર્થપ્રવૃત્ત્યર્થનાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૪૭ ॥

નમો નિથિતાત્મીયદીક્ષાશ્વણાય, નમો જ્ઞાનશુદ્ધોપયોગેશ્વણાય ।

નમસ્તે નિરીહાય વૌતસ્પૃહાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૪૮ ॥

નમસ્તે કૃતજ્ઞાતિવર્ગાર્હણાય, નમઃ ત્રીણિતૈવત્કૃતોદ્ગ્રહણાય ।

નમસ્તેઽર્પિતસ્થાપતેયાય તેમ્યો, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૪૯ ॥

નમો દત્તસાંસરોત્સર્જનાય, નમો વિશ્વદારિદ્ર્યનિસ્તર્જનાય ।

નમસ્તે કૃતાર્થી-કૃતાર્થિવ્રજાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૫૦ ॥

નમઃ પ્રમ્યદ્ કારિતાંદુષોષણાય, નમો ભો ધૃણિતિતિ લોકમ્પૃણાય ।

નમો દાનવીરાધિવીરોદ્ધરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૫૧ ॥

નમસ્તેઽર્પિતાનેકમર્ગર્જ્વગજાય, નમસ્તેર્પિતાનેકવાહવ્રજાય ।

નમસ્તે સમુત્તાનદાનધ્વજાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૫૨ ॥

જેમની પાસે લોકાન્તિક દેવો મેગા ધર્મને આપ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । તેઓ
ચરણદ્વય પાસે આવીને જેમની સ્તુતિ કરી છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સૌંદર્યવર્નનની પ્રાર્થનાને
15 જાળનારા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૪૭ ॥

પોતાના દીક્ષા સમયને નિશ્ચિત કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । જ્ઞાનરૂપ શુદ્ધ ઉપયોગ વડે
જોતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ, નિરીડ અને નિઃસ્પૃહ એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૪૮ ॥

જ્ઞાતિવર્ગને ધનદાનાદિ વડે સત્કાર કરતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । પ્રસન્ન પયેલા
જ્ઞાતિવર્ગને પ્રશંસા કરી છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ; સ્વજનોને સંવર્ણનો ચોથ ભાગ આપતા એવા
20 આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૪૯ ॥

સાવચ્સરિક દાનને આપનારા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । વિશ્વના દારિદ્ર્યની નિસ્તર્જના
(દારિદ્ર્યને દૂર) કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । અર્ધિવર્ગને કૃતાર્થ (સતુષ્ટ) કરનારા આપને નમસ્કાર
થાઓ ॥ ૫૦ ॥

દરરોજ દાનની ઉદ્ધોષણ કરાવનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । ‘હે લોકો ! માગો ! માગો’ વગેરે
25 વહેવા વડે જગતને આનંદ આપનારા આપને નમસ્કાર થાઓ, દાનવીરોમાં શ્રેષ્ઠ શ્રેષ્ઠ એવા આપને નમસ્કાર
થાઓ ॥ ૫૧ ॥

ગર્જના કરતા અનેક હાથીઓ દાનમ્ આપનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । અશ્વોના અનેક સદ્દે
દાનમાં આપનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના દાનનો ધ્વજ સર્વત્ર ઝંચે ફરતી રહ્યો છે એવા
આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૫૨ ॥

નમસ્તે પ્રભો ! દત્તદિવ્યામ્બરાય, નમસ્તેર્ષિપતસ્વર્ણરત્નોત્કરાય ।
 નમો દીનદીનારધારાધરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૫૩ ॥
 નમઃ પ્રત્યહં યચ્છતે હેમકોટિ, નમો યચ્છતેડ્યૌ ચ લક્ષ્યાણિ તેષામ્ ।
 નમો યચ્છતેડ્યધ્યથેચ્છં જનાનામ્, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૫૪ ॥
 નમસ્તે યદાન્યૌભિવન્માર્ગણાય, નમસ્તે ધનાર્પણગેહાઙ્ગણાય ।
 નમસ્તે કૃતાનેકકોટિધ્વજાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૫૫ ॥
 નમસ્તે મનઃકામકલ્પદ્રુમાય, નમસ્તે પ્રભો ? કામધેનૂપમાય ।
 નમસ્તે નિરસ્તાર્થિનામાશ્રમા(યા)ય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૫૬ ॥
 નમસ્ત્યક્તસત્તાઙ્ગરાજ્યેન્દિરાય, નમસ્ત્યક્તસત્સુન્દરીમન્દિરાય ।
 નમસ્ત્યક્તમાણિક્યમુક્તાફલાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૫૭ ॥
 નમસ્તત્ક્ષણોપાગતસ્વર્ધવાય, નમસ્તત્કૃતપ્રૌઢદીક્ષોત્સવાય ।
 નમસ્તત્ર તત્તત્સ્ફુરદ્વિભવાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૫૮ ॥

5

10

દિવ્ય વલ્લો દાનમાં આપનાર એવા હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । રત્ન ને સુવર્ણનાં ઢગલાંઓ દાનમાં આપનાર આપને નમસ્કાર થાઓ । દીન જનોને દીનારરૂપ' જલનું દાન દેવામાં મેઘ સમાન એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૫૩ ॥

15

દરરોજ દાનમાં એક કરોડ ને આઠ લાખ સોનેયા આપનાર આપને નમસ્કાર થાઓ । અર્થી જનોને ઇચ્છા મુજબ વીઝું પણ આપનાર આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૫૪ ॥

યાચકોને માટે ઉદાર દાતારરૂપ થતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમનું ગૃહાઙ્ગણ ધન વહે પૂર્ણ છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । અનેક જનોને કોટિધ્વજ કરનાર આપને ચારંવાર નમસ્કાર થાઓ ॥ ૫૫ ॥

20

મનોવાંછિત આપવાને કલ્પવૃક્ષ સરસા આપને નમસ્કાર થાઓ । મનોવાંછિત આપવાને કામધેનુ સમાન આપને નમસ્કાર થાઓ । 'અર્થી' એવા નામના આશ્રયનો નિરાસ કરનાર આપને નમસ્કાર થાઓ । (પ્રભુએ પૃથ્લુ વધું દાન આપ્યું કે જગતમાં કોઈ અર્થી જ રહ્યો નહીં ! તેથી 'અર્થી' એવું નામ પણ ન રહ્યું !) ॥ ૫૬ ॥

સપ્તાંગ^૧ રાજ્યલક્ષ્મીનો ત્યાગ કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । સુંદર સ્ત્રીઓથી યુક્ત એવા અન્તઃ- 25 પુરનો ત્યાગ કરનાર આપને નમસ્કાર થાઓ । મણિઓ અને મોતીઓનો ત્યાગ કરનાર આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૫૭ ॥

દીક્ષાના મહોત્સવ માટે જેમની પાસે તત્કાલ ઈંદ્રો આવ્યા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । તેઓએ જેમનો પ્રીટ દીક્ષા મહોત્સવ કર્યો એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ત્યાં (દીક્ષા મહોત્સવમાં) તે તે પ્રકારના દિવ્ય વૈભવથી શોભતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૫૮ ॥

30

૧ સિક્કો ।

૨ સ્વામી, અમાત્ય, સુહૃત્, કોષ, રાષ્ટ્ર, દુર્ગ (કિલ્લો) અને મૈત્ર્ય ।

નમસ્તે પ્રમો ! યાપ્યયાનસ્થિતાય, નમસ્તેઽવનાય પ્રમો ! પ્રસ્થિતાય ।
 નમસ્તે શમસ્પૃગ્મનઃસુસ્થિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૫૯ ॥
 નમો યાનધુર્પામિવદ્વાસવાય, નમો દૂરવિશિષ્ટગર્વાસવાય ।
 નમઃ શુદ્ધભાવાયરુદ્ધાશ્રવાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૬૦ ॥
 5 નમસ્તેઽગ્રગચ્છન્મહેન્દ્રધ્વજાય, નમસ્તેઽગ્રગચ્છદ્રજાચત્રજાય ।
 નમસ્તેઽભિતઃસશ્વરદ્રાજકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૬૧ ॥
 નમોઽમર્ત્યસઙ્કીર્ણિતોર્વાતિલાય, નમો દેવદીપ્યન્નમોમખડલાય ।
 નમસ્તે નદદિષ્યતૂર્પત્રિકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૬૨ ॥
 નમો દીપ્રસ્તનપ્રભાડમ્બરાય, નમો યન્દિશ્વદોર્જિતાશામ્બરાય ।
 10 નમો નાગરીનાતૈર્વાક્ષિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૬૩ ॥
 નમસ્ત્યક્તસર્વાગ્નિકામૂષણાય, નમો નિર્ગતત્રિવિધાદૂષણાય ।
 નમઃ પશ્ચમુષ્ઠ્યાડલક્રોહુચ્ચકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૬૪ ॥

દીક્ષાપોગ્ય વાહન(શિવિકા)મા રહેલા આપને હે પ્રમો ! નમસ્કાર થાઓ । જગતના જીવોનું
 રક્ષણ કરવા માટે પ્રસ્થાન ધરતા (દીક્ષા માટે યન તરફ જતા એવા) હે પ્રમો ! આપને નમસ્કાર થાઓ ।
 15 શાન્તિમા મન મનના કરાણે સુસ્થિન એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૫૯ ॥

જેમની દીક્ષાશિવિકાને હિન્દોએ ઘડી છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ગર્વરૂપી મદિરાને
 દૂર ફેંકનાર એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । શુદ્ધ ભાવવડે આશ્રિતોને રોકનારા આપને નમસ્કાર
 થાઓ ॥ ૬૦ ॥

દીક્ષાના ઘરબોડામા જેમની આગલ મહેન્દ્રધ્વજ ચાલે છે એવા અપાને નમસ્કાર થાઓ । ત્યારપછી
 20 હાથીઓ અને અધોના સમૂહો જેમના ઘરબોડામા ચાલે છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમની ચારે
 બાજુએ રાજાઓનો સમૂહ ચાલે છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૬૧ ॥

જેમનાં દર્શનાદિ માટે ઉત્તરતા દેવો વડે પૃથ્વીનલ સંકીર્ણ થયું છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ।
 જેમના દર્શનાદિ માટે ઉત્તરતા દેવો વડે આકાશમંડલ દીપી રહ્યું છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમની
 આગલ ત્રણ પ્રકારના દિવ્યઘાત્રિજો વાગી રહ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૬૨ ॥

25 દેદીપ્યમાન રત્ન સદૃશ પ્રભા વડે શોભતા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના બંદીજનોએ કરેલ 'જય
 જય' આદિ શબ્દોથી દિશાઓ અને આકાશ નિનાદિત થયા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । નગરના પુરુષો
 અને સ્ત્રીઓથી દર્શન કરાતા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૬૩ ॥

સર્વ અગોનાં સર્વે આમૂષણોનો ત્યાગ કરતા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના ત્રિવિધ ત્રિવિધ
 દૂષણો નાશ પામ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । પાંચ મુદ્ધિવડે કેશનું લુચન કરનારા આપને નમસ્કાર
 30 થાઓ ॥ ૬૪ ॥

नमस्ते समुद्रीर्णसामायिकाय, नमः सर्वदेव त्रिधाऽमायिकाय ।
 नमस्सर्वसावधयोगोज्झिताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ६५ ॥
 नमस्ते मनःपर्यवज्ञानशालिन् !, नमश्चारित्रपावित्र्यमालिन् ॥
 नमो नाथ ! पट्जीवकायावकाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ६६ ॥
 नमस्ते समुद्रदिह्वारक्रमाय, नमःकर्मवैरिस्फुरद्विक्रमाय ।
 नमः स्वीपदेहेऽपि ते निर्ममाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ६७ ॥
 नमो ग्राम एकैकरात्रोपिताय, नमः पत्तने पञ्चरात्रोपिताय ।
 नमो भावशुद्धपणापोपिताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ६८ ॥
 नमस्तुल्यरूपाय रात्रौ दिवा वा, नमस्तुल्यरूपाय तेऽन्तर्विहित्य ।
 (नमस्तुल्यचित्ताय दुःखे सुखे वा), नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ६९ ॥
 नमस्तुल्यचित्ताय मित्रे रिपौ वा, नमस्तुल्यचित्ताय लोष्ट्रे मणौ वा ।
 नमस्तुल्यचित्ताय गालौ स्तुतौ वा, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ७० ॥

5

10

सामाधिक्रतनो उच्चार करता आपने नमस्कार थाओ । सर्वदा त्रिविधे अमाथी एवा आपने नमस्कार थाओ । सर्व सावधयोगी रक्षित एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ ६५ ॥

दीक्षासमये प्रातः काल मनःपर्यवज्ञान वडे शोभता हे प्रभो ? आपने नमस्कार थाओ । मनोहर 15 चारित्रनी पवित्रतापी शोभता हे प्रभो ? आपने नमस्कार थाओ । पट्जीवनिकायतुं रक्षण करनार हे नाथ ! आपने नमस्कार थाओ ॥ ६६ ॥

उद्यत विहारनी परंपरावाळा आपने नमस्कार थाओ । कर्मवैरीनो नाश करवामां प्रखर पराक्रम-वाळा आपने नमस्कार थाओ । पोताना देह उपर पण गमता विनाना आपने चारित्र्य नमस्कार थाओ ॥ ६७ ॥

20

गाममां एक एक रात्रि रहेता आपने नमस्कार थाओ । नगरमां पांच पांच रात्रि रहेता आपने नमस्कार थाओ । भावशुद्ध एपणा वडे पोषित एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ ६८ ॥

रात्रिमां के दिवसमां समभाववाळा आपने नमस्कार थाओ । आंतरिक अने बाह्य वस्तुओमां समान भाववाळा आपने नमस्कार थाओ । (सुखमां के दुःखमां समान चित्तवाळा आपने नमस्कार थाओ) ॥ ६९ ॥

शत्रु के मित्रमां, लोष्ट्र (ढेङ्ग) के मणिमां समान चित्तवाळा आपने नमस्कार थाओ । निंदा के 25 स्तुतिमां सम चित्तवाळा आपने नमस्कार थाओ ॥ ७० ॥

नमस्तुल्यचिन्ताय मोक्षे भवे वा, नमस्तुल्यचिन्ताय जीर्णे नवे वा ।

नमस्तुल्यचिन्ताय मेध्येऽशुचौ वा, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ७१ ॥

नमस्ते प्रभो ! मृत्युतो निर्मयाय, नमस्ते प्रभो ! जीविते निःस्पृहाय ।

नमस्ते प्रभो ! ते स्वरूपे स्थिताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ७२ ॥

नमस्ते प्रभो ! मृत्युतरक्षान्तिकर्त्रे, नमस्ते प्रभो ! मुक्तिसममुक्तिकर्त्रे ।

नमस्ते प्रभो ! मार्दवाढ्यार्जवाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ७३ ॥

नमस्ते प्रभो ! सत्त्वपस्संयमाय, नमस्ते स्फुरद्ब्रह्मणेऽकिञ्चनाय ।

(नमस्ते प्रभो ! सत्यशौचान्विताय), नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ७४ ॥

नमस्ते प्रभो ! युक्तिमभिर्नयाय, नमो गुप्तवाकायचेतस्तथाय ।

नमो धर्मसद्धान्तानैकताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ७५ ॥

नमः श्रेणिमारोहते निष्प्रपातं, नमस्तन्वते सप्तदग्मोदघातम् ।

नमस्ते प्रभो ! निर्गतायुस्त्रयाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ७६ ॥

मोक्ष के संसारमा समान चित्तवाळा आपने नमस्कार थाओ। जीर्ण के नवीनमा समान चित्तवाळा आपने नमस्कार थाओ। पवित्र के अशुचिमा सम चित्तवाळा एवा आपने नमस्कार 15 थाओ ॥ ७१ ॥

मृत्युयी निर्मय एवा हे प्रभो ! आपने नमस्कार थाओ। जीवितमा पण स्पृहा विनामा एवा हे प्रभो ! आपने नमस्कार थाओ। स्वरूपमा स्थित एवा हे प्रभो ! आपने नमस्कार थाओ ॥ ७२ ॥

अतुल्य क्षांति (क्षमा) ने करनारा (धरनारा) एवा हे प्रभो ! आपने नमस्कार थाओ। निर्लोभिता सुगने करनारा (अनुभवनारा) एवा हे प्रभो ! आपने नमस्कार थाओ। मृदुतायी सहित ऋगुतायाळा 20 एवा हे प्रभो ! आपने नमस्कार थाओ ॥ ७३ ॥

श्रेष्ठ तप अने संयमवाळा हे प्रभु ! आपने नमस्कार थाओ। श्रेष्ठ ब्रह्मचर्यवाळा तथा अभिचनना वाळा एवा आपने नमस्कार थाओ। (सत्य अने शौचयी युक्त एवा हे प्रभो ! 'आपने नमस्कार थाओ) ॥ ७४ ॥

युक्तिसंगत निर्णयवाळा हे प्रभो ! आपने नमस्कार थाओ। मन वचन ने कार्यायी गुण एवा 25 आपने नमस्कार थाओ। श्रेष्ठ प्रकारना धर्मध्यानमा एकतान एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ ७५ ॥

अप्रतिपानिनी (क्षपक) श्रेणि पर आरोहण करता आपने नमस्कार थाओ। सात प्रसंगना दर्शनमोहनीयनो ध्यान करता आपने नमस्कार थाओ। धन प्रकारना आयुःकर्म (देवायु, निर्वचयु अने नारकायु) नी सत्तायी रहित एवा हे प्रभो ! आपने नमस्कार थाओ ॥ ७६ ॥

નમસ્તે ક્રમોદ્યદ્ગુણ્યાનકાય, નમસ્તે પરિક્ષીણનિદ્રાભયાય ।
નમસ્તે સ્તુગુપ્તસાય વેદોઞ્જિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૭૭ ॥

નમો વિપ્રમુક્તાય હાસ્યેન રત્યા, નમો વિપ્રમુક્તાય શોકારતિભ્યામ્ ।
નમસ્તે ક્ષરન્નોક્ષપાયાય મૂલાત્, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૭૮ ॥

નમશ્ચિન્દતે ક્રોધમાનૌ દુરન્તૌ, નમો નિઘતે દમ્ભલોભૌ સમૂલમ્ ।
નમસ્તે યથાલ્યાતચારિત્રરાજે, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૭૯ ॥

5

નમઃ ક્ષીણમોહાય સુસ્તાતકાય, નમો ધાતિકર્મદ્વિપદ્ધાતકાય ।
નમો જાતકર્મત્રિપટિશ્યાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૦ ॥

નમઃ પ્રજ્વલદ્ધ્યાનદાવાનલાય નમોદગ્ધનિશ્શેષકર્મોપલાય (કર્મેન્ધનાય) ।
નમસ્તે ચતુઃકર્મશેષોદયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૧ ॥

10

નમસ્તેઽત્ર કર્મદ્વયોદીરકાય, નમસ્તે સત્ત્યાઽશીતિયુક્ષ્પચ્ચકાય ।
નમો વ્રઘતે ત્રિક્ષણસ્થાયિસાતં, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૨ ॥

ક્રમથી ગુણઠાણે ચઢતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ત્રણ નિદ્રા, ભય, જુગુપ્સા, અને ત્રણ વેદનો ક્ષય કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૭૭ ॥

હાસ્ય ને રતિ થી રહિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । શોક ને અરતિથી વિમુક્ત એવા આપને 15 નમસ્કાર થાઓ । નવે નોકપાયનો મૂલ્યથી ક્ષય કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૭૮ ॥

દુરંત એવા ક્રોધ અને માનનો હેદ કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । દંભ (માયા) તથા લોભનો સમૂલ નાશ કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । યથાલ્યાત ચારિત્રના રાજા (સ્વામી) એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૭૯ ॥

ક્ષીણમોહ ગુણઠાણે પહોંચેલા ને સુસ્તાતક (વીતરાગ) એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ચાર 20 ધાતીકર્મરૂપી શત્રુનો ઘાત કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમની ત્રેસટ કર્મપ્રકૃતિઓનો ક્ષય થયો છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ (આઠ કર્મની ૧૪૮ પ્રકૃતિની ગણના ૬૩ પ્રકૃતિ જતાં ૮૫ પ્રકૃતિ રહે છે) । તેનો ક્ષય ચૌદમે ગુણઠાણે જ થાય છે ।) ॥ ૮૦ ॥

જેમનો ધ્યાનરૂપી દાવાનલ પ્રજ્વલિત છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સકલ ધાતિકર્મરૂપ ૩૧ ને ભસ્મસાત કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમને શેષ ચાર અધાતિકર્મો ઉદયમાં છે એવા આપને 25 નમસ્કાર થાઓ ॥ ૮૧ ॥

નામ અને ગોત્ર કર્મની ઉદીરણા કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમને સત્તામાં ૮૫ પ્રકૃતિઓ રહેલી છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ત્રિક્ષણની સ્થિતિવાળા સાતાવેદનીયને વાંધનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । (પહેલે સમયે વંધાય, વીજે સમયે વેદાય ને ત્રીજે સમયે ક્ષય થાય ॥ ૮૨ ॥

નમો ધ્યાતશુક્લાધમેદદ્રવાય, નમસ્તે તૃતીયાન્તરાસથિતાય ।

નમઃ શુક્લેઽપ્યાસિતૌ નિથલાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૩ ॥

નમઃ કેવલજ્ઞાનસદર્શનાય, નમસ્તે કૃતાર્હત્પદસ્પર્શનાય ।

નમસ્તે હતાષ્ટાદશાઽઽદીનવાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૪ ॥

5 નમો જ્ઞાનતે પશ્યતે સર્વલોકમલોકં તથૈવાદુ વિદિદ્યમસ્તે ।

નમો દ્રવ્યભાવાવગોધાત્મકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૫ ॥

નમસ્તત્કળાયાતદેવાસુરાય, નમોઽનુત્તરદ્વિપ્રમામાસુરાય ।

નમો રત્નરૂપ્યવપ્રપ્રવાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૬ ॥

નમસ્તે ચતુર્દિગ્નિરાગ્નન્યુદ્ધાય, નમસ્તેઽમિતઃ સંસદાં સત્સુહાય ।

10 નમો યોજનચ્છાયચૈત્પટ્ટમાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૭ ॥

નમો યોજનાસીનતાવજનાય, નમર્થશ્વામ્બુદ્ધનાનાજનાય ।

નમો ભાનુજૈત્રપ્રમામણ્ડલાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૮ ॥

શુદ્ધધ્યાનના પ્રવળના ને પાયાઓનું ધ્યાન કરતા આપને નમસ્કાર થાઓ । ધ્યાનાંતરિકાર્મા (બીજા ત્રીજા પાયાના આનરામા—૧૩ મે ગુણઠાળે) વર્તતા આપને નમસ્કાર થાઓ । શુક્લલેદપાની

15 સ્થિતિમા નિશ્ચલ એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૮૩ ॥

કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનવાઘ્વા આપને નમસ્કાર થાઓ । અરિહત પદની સ્પર્શના ધરનાગ (તીર્થંકર નામકર્મને ધર્મોપદેશ વડે વેદતા) આપને નમસ્કાર થાઓ । અઢાર દોષથી રહિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૮૪ ॥

સર્વ લોકને જોતા અને જાણતા આપને નમસ્કાર થાઓ । તેવી જ રીતે શાંતનુ, અલોકને 25 જાણતા આપને નમસ્કાર થાઓ । સકલ દ્રવ્યો અને તેમના સકલ ભાવોના અવબોધરૂપ આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૮૫ ॥

જેમની પાસે તત્કાળ (કેવલજ્ઞાન થતાં જ) સુરો અને અસુરો આવ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । અનુત્તર એવી ઋદ્ધિ અને પ્રમાથી દેદીપ્યમાન એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના સમવસરણના રત્ન, 30 સુવર્ણ અને રૂપાના ત્રણ ગઢ છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૮૬ ॥

જેમનું મુખ ચારે દિશાઓમા સોમી રહ્યું છે (ચતુર્મુખ) એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ચારે 25 દિશાઓમા બેઠેલી પર્વતને શ્રેષ્ઠ મુખ આપનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । સમવસરણ પર એક યોજનપ્રમાણ ઢાયા કરનાર અશોકવૃક્ષની નીચે શોભતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૮૭ ॥

જેમના સમવસરણની યોજનપ્રમાણ ભૂમિમા કરોડો જનો સમાઈને બેસી ગયા છે એવા આપને 30 નમસ્કાર થાઓ । એક જ વાણીથી અનેક જનોને જુદી જુદી રીતે સમજાવનારા (વાણીના ૩૫ ગુણોવાઘ્વા)

આપને નમસ્કાર થાઓ । સૂર્યના તેજને જીનનાર બામંડલવાઘ્વા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૮૮ ॥

નમો દૂરનદેતિવૈરજ્વરાય, નમો નટદુર્ઘટિરુગ્વિહ્વરાય ।
 નમો નટસર્વપ્રજોપદ્રવાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૮૯ ॥
 નમો ધર્મચક્રત્રસત્તામસાય, નમઃ કેતુહૃપ્યત્સુદૃગ્માનસાય ।
 નમો વ્યોમસન્ચારિસિંહાસનાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૦ ॥
 નમશ્ચામરૈરપ્તભિર્વોજિતાય, નમઃ સ્વર્ણપદ્માહિતાહિઘ્નદ્રવાય ।
 (નમો નાથ ! છત્રત્રયેણાન્વિતાય), નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૧ ॥
 નમોઽધોમુખાગ્રીભવત્કણ્ઠકાય, નમો ધ્વસ્તકર્મારિનિષ્કણ્ઠકાય ।
 નમસ્તેઽભિતો નમ્રમાર્ગદ્રુમાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૨ ॥
 નમસ્તેઽનુકૂલીભવન્માસ્તાય, નમસ્તે સુલાકૃદિહાયોસ્તાય ।
 નમસ્તેઽમ્બુસિક્તાભિતો યોજનાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૩ ॥
 નમો યોજનાજાનુપુષ્પોચયાય, નમોઽવસ્થિતતસ્મશ્રુકેશાદિકાય ।
 નમસ્તે સુપન્ચેન્દ્રિયાર્થોદયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૪ ॥

5

10

જેમનાં સંનિધાનનાં કારણે, જાતિવૈર અને જ્વરો દૂર નાસી ગયા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમનાં સંનિધાનથી ભયંકર વૃદ્ધિ, વ્યાધિ અને અપશબ્દો નાશ પામ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમનાં સંનિધાનથી પ્રજાના સર્વ ઉપદ્રવો નાશ પામ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૮૯ ॥ 15

જેમનાં ધર્મચક્ર (ના પ્રકાશ) વડે અંધકાર ત્રાસ પામ્યો છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના ધર્મધ્વજને જોવાથી સુદૃષ્ટિ જીવોનાં મન હર્ષ પામ્યાં છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમની સાથે સિંહાસન પળ આકાશમાં ચાલે છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૯૦ ॥

આઠ ચામર વડે વીંજાતા આપને નમસ્કાર થાઓ । સ્વર્ણકમલ ઉપર ચરણદ્વયને મૂકનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । (હે નાથ ! છત્રત્રયથી સહિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ) ॥ ૯૧ ॥ 20

જેમનાં માર્ગમાનાં કાંટાઓ અધોમુખ થઈ જાય છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । કર્મશત્રુનો નાશ કરવાથી નિષ્કંટક થયેલા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમની આજુબાજુના માર્ગવૃક્ષો નમી રહ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૯૨ ॥

જેમનાં સંનિધાનમાં પવન અનુકૂલ વાય છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમનાં સંનિધાનમાં પક્ષિઓ મધુર ધ્વનિ કરી રહ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમની આજુબાજુ એક યોજનમાં સુગંધી 25 જલનો હેંટકાવ થાય છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૯૩ ॥

જેમના એક યોજન પ્રમાણ સમવસરણમાં જાનુ પર્યંત પુણોનો સમુચ્ચય (દગલો) થાય છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ; જેમના મસ્તકના અને દાદી મૂછના કેશ વગેરે અવસ્થિત રહે છે (દીક્ષા લીધા પછી વધતા નથી) એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । પાંચે ઇન્દ્રિયોને અનુકૂલ વિપયોની પ્રાપ્તિવાળા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૯૪ ॥

નમો નામિકોઢ્યાઽવિવિક્ષાન્તિક્ષય, નમો દુન્દુભિપ્રદભૂમિત્રિકાય ।
 નમોઽપ્રંલિહ્યોદિતેન્દ્રધ્વજાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૫ ॥
 નમઃ પ્રાતિહાર્યાટકાલક્રુતાય, નમો યોજનવ્યાપ્તવાન્ધ્યામૃતાય ।
 નમસ્તે વિનાલક્રુતિ મુન્દરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૬ ॥
 નમસ્તેઽન્વહં દિર્મવદેશનાય, નમસ્તાત્તત્ત્રાથિતોદેશનાય ।
 નમઃ પ્રોક્તપદ્મવ્યરૂપત્રયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૭ ॥
 નમસ્તે મતોત્પતિસત્ત્વવ્યાપાય, નમસ્તે ત્રિપદાચત્રિશ્વત્રયાય ।
 નમસ્તાસિતેકાન્તવાદિદિપાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૮ ॥
 નમઃ ક્ષુન્ધતીર્થસ્થિતિસ્થાપનાય, નમઃ સચતુઃસદ્ધસત્યાપનાય ।
 નમસ્તે ચતુર્ભેદધર્માર્પિકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૯૯ ॥
 નમઃ પ્રોક્તનિઃશ્રેયસશ્રીપયાય, નમો નાશિતશ્રાવકાન્તર્ગ્ધયાય ।
 નમસ્તેઽસ્તુ રત્નત્રયીદીપકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૦ ॥

જેમની સેવામાં જઘન્યપી એક કરોડ દેવતાઓ સદા રહે છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ।
 જેમની પાસે યાગતી દુદુભિનો નાદ ત્રણ ગઢની અન્તર્ગત ભૂમિમાં પ્રસરી રહે છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ।
 10 જેમની આગલ ચાલતો હૃન્દ્યજ ઝંઝે આકાશને સ્પર્શે છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૯૫ ॥
 ઉપર પ્રમાણેના આઠ પ્રાતિહાર્યપી અલંકૃત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમનું વચ્ચનામૃત યોજન
 સુધી પ્રસરે છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । અલંકાર વિના પણ અત્યન્ત સુંદર એવા આપને નમસ્કાર
 થાઓ ॥ ૯૬ ॥

દરરોજ ચે વચ્ચત દેશના આપતા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સાત તત્ત્વને આશ્રયીને દેશના
 20 દેનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । પદ્મવ્યના ત્રણ પ્રકારના સ્વરૂપને કહેનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૯૭ ॥
 વરતુનાત્ર ઉત્પાદ, વ્યય અને ધ્રોવ્ય સ્વરૂપ છે, એવું જેમને અભિમત છે, એવા આપને નમસ્કાર
 થાઓ । ત્રિપદીવહે વિશ્વત્રયને ગ્રહણ કરનારા (જાળનારા અને જળાવનારા) એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ।
 એકાન્તવાદીરૂપ હસ્તિઓને ત્રાસ પમાડનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૯૮ ॥

કેવલજ્ઞાનવહે તીર્થની મર્યાદાને જાણીને રેને સ્થાપનારા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ચતુર્વિધ
 25 સંબંધી સત્યાપના (સ્થાપના) કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । ચતુર્વિધ ધર્મને આપનારા આપને નમસ્કાર
 થાઓ ॥ ૯૯ ॥

મોક્ષલક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરવાનો માર્ગ કહેનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । શ્રાવકોની અન્તર્ધયાનો
 નાશ કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ, રત્નત્રયીના દીપક-પ્રકાશક એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૦ ॥

નૃતિર્યક્સુરાસસ્વસામાયિકાય, નમસ્તે નમોઽમોઘવાક્જાયુકાય ।

નમો દ્વાદશપ્રૌઢપર્પત્તિપ્રિયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૧ ॥

નમઃ સ્વાર્થાવાહાય મુક્ત્યધ્વગાનામ્, નમોઽવારપારાય સૂક્ત્યાપગાનામ્ ।

વિહારૈર્નમઃ પાવિતોર્વીતલાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૨ ॥

નમો દ્વાદશાઙ્ગીનદીભૂધરાય, નમઃ સત્તમઙ્ગીચમૂદુર્ધરાય ।

નમસ્તે પ્રમાણોપપન્નાગમાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૩ ॥

નમો બુદ્ધતત્ત્વાય તદ્મોઘકાય, નમઃ કર્મમુક્તાય તન્મોચકાય ।

નમસ્તીર્ણજન્માબ્ધયે તારકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૪ ॥

નમો લોકનાથાય લોકોત્તમાય, નમસ્તે ત્રિલોકપ્રદીપોપમાય ।

નમો નિર્નિદાનં જનેભ્યો હિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૫ ॥

નમઃ પાવનેભ્યોઽપિ તે પાવનાય, નમઃ સિદ્ધિયોર્ગૈઃ(ગૈ) કૃતોદ્ભાવનાય ।

નમો દત્તનિઃશેષજીવાભયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૬ ॥

જેમની પાસેથી મનુષ્ય, તિર્યંચ અને દેવોએ સ્વયોગ્ય સામાયિક સ્વીકાર્યું છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । અમોઘ વાળીવડે (ભવ્ય જીવોનાં હૃદયને) જીતનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । પ્રૌઢ વાર પર્પદાઓને પ્રિય એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૧ ॥

મુક્તિમાર્ગે ગમન કરનારાઓના સાર્થવાહ (મુક્તિમાર્ગના પથિકોના સ્વાર્થ-યોગક્ષેમને વહન કરનારા) એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સૂક્તિરૂપી નદીઓના સમુદ્ર એવા આપને નમસ્કાર થાઓ (જેમ નદીઓનો સ્વામી સમુદ્ર છે તેમ સૂક્તિઓના સ્વામી પરમાત્મા છે) । વિહારો વડે પૃથ્વીતલને પવિત્ર કરનાર એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૨ ॥

દ્વાદશાંગી-નદીના પર્વત-ઉદ્ગમસ્થાનભૂત આપને નમસ્કાર થાઓ । સત્તમંગીરૂપ સેનાથી દુર્ધર એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના આગમો પ્રમાણોવડે ઉપપન્ન-યુક્તિસંગત છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૩ ॥

સ્વયં તત્ત્વને જાણનારા અને વીજાઓને તે જાણાવનારા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સ્વયં કર્મોથી મુક્ત થયેલા અને વીજા જીવોને કર્મોથી મુક્ત કરનારા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સ્વયં સંતાર સમુદ્રને તરેલા અને વીજાઓને તારનારા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૪ ॥

લોકના નાથ અને લોકમાં ઉત્તમ એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ત્રણે લોકને પ્રકાશવામાં પ્રદીપ તુલ્ય એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જીવોનું નિષ્કારણ (સ્વભાવથી જ) હિત કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૫ ॥

પવિત્રોથી પણ પવિત્ર એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । મોક્ષના યોગોવડે (યોગોની) પ્રભાવના કરનારા [સિદ્ધિના યોગ માટે તૈયાર થયેલા (?)] આપને નમસ્કાર થાઓ । સર્વ જીવોને અમય આપનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૬ ॥

નમોઽન્તર્મુહર્તાગ્નિષ્ઠે યતાય, નમઃ સારગ્રીલેશ્યવસ્યોચિતાય ।

નમસ્તે ચતુઃકર્મતુલ્યાંશ્રતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૭ ॥

નમસ્તે પ્રમાદુદ્ધયોગત્રયાય, નમો લેશ્યયા શુક્લપાડપ્યુઙ્ગિતાય ।

નમઃ પૂર્ણશુક્લાન્ત્યમેદદ્વયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૮ ॥

નમસ્તે વિશુદ્ધયા મહાનિર્જરાય, નમોઽગ્નિત્રિયુક્તપદ્મકર્મોત્ક્રિષ્ટાયા ।

નમસ્તે ત્રિભાગોત્તેજોઽધ્યાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૯ ॥

નમસ્તે પત્ત્વકાર્મણોદારિકાયા, નમોઽદિસમ્બન્ધમુક્તાશુકાયા ।

નમસ્ત્તુલ્કાણાક્ષિરસ્થાનકાયા, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૧૦ ॥

નમસ્ત્ત્ર ગત્યાઽસ્પૃશ્નત્યા ગતાય, નમઃ સિદ્ધયુદ્ધાય પારક્ષતાય ।

નમઃ સાધનન્તસ્થિતિસ્યાયુકાયા, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૧૧ ॥

નમો વીતસંસારસત્વ(ત્વા)કથાયા, નમો નિર્જરાજન્મમૃત્યુવ્યથાયા ।

નમઃ શાશ્વતાયામલાયાચલાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૧૨ ॥

5

10

આયુષ્ય અંતર્મુહર્તા બાકી રહે ત્યારે યોગ નિરોધ માટે તૈયાર થયેલા આપને નમસ્કાર થાઓ । સારમૂત
૧૫૦ એવી શૈલેશી અવસ્થાને યોગ્ય એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ચાર અઘાતિ કર્મોના અંશોને કેવલિસમુદ્ભાવવડે
15 સરલા કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૭ ॥

અતુક્રમે ત્રણ યોગોને રોકનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । શુક્લલેશ્યાયી પગ રહિત એવા આપને
નમસ્કાર થાઓ । શુક્લ ધ્યાનના અંચ બે મેદને પૂર્ણ કરતા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૮ ॥

આત્મ વિશુદ્ધિવડે મહાનિર્જરા કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । સત્તામા રહેલી ૮૫ કર્મપ્રકૃતિને
ઉછેદી નાખનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના દેહની ઊંચાઈ ત્રિભાગોન થયેલ છે એવા આપને
20 નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૯ ॥

જેમના કાર્મણ અને ઔદારિક શરીર સ્વરી રહ્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । અનાદિ
સત્ત્વશાલા પરમાણુઓથી રહિત બનેલા આપને નમસ્કાર થાઓ । તે જ ક્ષણમાં (એક જ સમયમાં) મોક્ષસ્થાન
ને પ્રાપ્ત કરનારા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૧૦ ॥

અસ્પૃશ્ય ગતિવડે સિદ્ધસ્થાનમાં ગયેલ આપને નમસ્કાર થાઓ । સિદ્ધ, બુદ્ધ અને પારગત
25 એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સાદિ-અનન્ત સ્થિતિવડે (સિદ્ધસ્થાનમાં) સ્થિત થયેલા આપને નમસ્કાર
થાઓ ॥ ૧૧૧ ॥

સંસાર સંબંધી કથાથી રહિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જરા, જન્મ ને મરણની વ્યથાથી
રહિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । શાશ્વત, અમર અને અચલ એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૧૨ ॥

नमः केवलज्ञानद्वगुलक्षणाय, नमोऽनुक्रमैकैकबोधक्षणाय ।
 नमो ज्ञातदृष्टाखिलार्थप्रथाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ११३ ॥
 नमस्तेऽनुपाख्येयसौख्याह्वयाय, नमः स्वोत्थितानन्तवीर्योदयाय ।
 नमोऽर्वागृदशां वाङ्मनोऽगोचराय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ११४ ॥
 नमो देहभृद्देहदेवालाय, नमस्तेऽत्र चैत्याय चैतन्यमूर्त्या ।
 नमः स्वाविभेदेन दक्षेक्षिताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ११५ ॥
 नमो निर्विकाराय नीरञ्जनाय, नमो योगिलक्ष्याय निर्व्यञ्जिताय ।
 नमस्तेऽनुमानोपमानातिगाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ११६ ॥
 नमः स्थापनाद्रव्यनामात्मकाय, नमस्ते पुनानाय कालत्रयेऽस्मान् ।
 नमो भागधेयाय भव्याङ्गभाजां, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ११७ ॥
 नमस्ते प्रभो ! श्रीयुगादीश्वराय, नमस्तेऽजिताय प्रभो ! शम्भवाय ।
 नमो नाथ ! सैद्धार्थतीर्थेश्वराय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ११८ ॥

5

10

केवलज्ञान ने केवलदर्शन स्वरूप आपने नमस्कार थाओ । कमसर (समयांतरे) ज्ञानदर्शनना बोध (उपयोग) वाळा आपने नमस्कार थाओ । सर्व पदार्थोना विस्तार (सर्थ पर्यायो) ने जाणनारा अने जोनारा एवा आपने वारंवार नमस्कार थाओ ॥ ११३ ॥

15

जेमनुं सुख वाणीद्वारा कही शकाय तेवुं नथी एवा आपने नमस्कार थाओ । आत्मांशी ज उत्पन्न थयेला अनन्तवीर्यना उदयवाळा आपने नमस्कार थाओ । छद्मस्थोनी वाणीने अने मनने अगोचर एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ ११४ ॥

प्राणीओनो देह छे मंदिर जेमनुं एवा आपने नमस्कार थाओ । ते मंदिरमां चैतन्यमूर्तिवडे चैत्यरूप आपने नमस्कार थाओ । दक्ष जनो वडे अविभेदपणे (अभेद ध्यानवडे) जोवाता एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ ११५ ॥

निर्विकार अने निरंजन एवा आपने नमस्कार थाओ । योगी जनोने लक्ष्य, तथा जेमनुं स्वरूप व्यंजना वृत्तिथी जाणी शकाय तेवुं नथी एवा आपने नमस्कार थाओ । अनुमान अने उपमान प्रमाणथी पण पर स्वरूपवाळा आपने नमस्कार थाओ ॥ ११६ ॥

स्थापना, द्रव्य अने नामात्मक एवा आपने नमस्कार थाओ । अमने (संसारी जीवोने) त्रणे काळमां 25 पवित्र करता एवा आपने नमस्कार थाओ । भव्य प्राणिओना भाग्यरूप आपने नमस्कार थाओ ॥ ११७ ॥

श्रीयुगादीश्वर रूप हे प्रभो ! आपने नमस्कार थाओ । श्रीअजितनाथ तथा श्रीसंभवनारूप हे प्रभो ! आपने नमस्कार थाओ । हे नाथ ! श्रीसिद्धार्थ माताना पुत्र श्रीअभिनंदन, आपने नमस्कार थाओ ॥ ११८ ॥

નમોઽન્તર્મુહર્તાવિશિષ્ટે યતાય, નમઃ સારશૈલેશ્યવસ્યોચિતાય ।

નમસ્તે ચતુઃકર્મતુલ્યાંશતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૭ ॥

નમસ્તે ક્રમાદુદ્ગયોગત્રયાય, નમો લેહ્યયા શુક્લયાઽપ્યુજ્જિતાય ।

નમઃ પૂર્ણશુક્લાન્ત્યમેદદયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૮ ॥

5 નમસ્તે વિશુદ્ધયા મહાનિર્જરાય, નમોઽશીતિયુક્ષ્ણકર્મોત્કિરાય ।

નમસ્તે ત્રિભાગોનદેહોચ્છ્રયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૦૯ ॥

નમસ્તે પતત્કાર્મણીદારિકાય, નમોઽનાદિસમ્બન્ધમુક્તાણુકાય ।

નમસ્તત્કષણાત્તસ્થિરસ્થાનકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૧૦ ॥

નમસ્તત્ર ગત્યાઽસ્પૃશન્ત્યા ગતાય, નમઃ સિદ્ધયુદ્ધાય પારક્ષતાય ।

10 નમઃ સાધનન્તસ્થિતિસ્થાયુકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૧૧ ॥

નમો ધીતસંસારસત્ત્વ(ત્ત્વ)કથાય, નમો નિર્જરાજન્મમૃત્યુવ્યથાય ।

નમઃ શાશ્વતાયામલાયાચલાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૧૨ ॥

આધુન્ય અંતર્મુહર્ત બાકી રહે ત્યારે યોગ નિરોધ માટે તૈયાર થયેલા આપને નમસ્કાર થાઓ । સારમૂળ
 15 એવી શૈલેશી અવસ્થાને યોગ્ય એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ત્યાર અઘાતિ કર્મોના અંશોને કેવલિસમુદ્ધાતવડે
 15 સરલા કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૭ ॥

અનુક્રમે વ્રણ યોગોને રોમનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । શુક્લલેહ્યાધી પળ રહિત એવા આપને
 નમસ્કાર થાઓ । શુક્લ ધ્યાનના અંત્ય એ મેદને પૂર્ણ કરતા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૮ ॥

આત્મ વિશુદ્ધિવડે મહાનિર્જરા કરનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । સત્તામા રહેલી ૮૫ કર્મપ્રકૃતિને
 20 ડલેહી નાશનારા આપને નમસ્કાર થાઓ । જેમના દેહની કંધાઈ ત્રિભાગોન થયેલ છે એવા આપને
 20 નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૦૯ ॥

જેમનાં કાર્મણ અને ઔદારિક શરીર સ્તરી રહ્યાં છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । અનાદિ
 સંબંધશાળા પરમાણુઓથી રહિત બનેલા આપને નમસ્કાર થાઓ । તે જ ક્ષણમાં (એક જ સમયમાં) મોહસ્થાન
 ને પ્રાણ કરનારા એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૧૦ ॥

અસ્તુશદ્ ગતિવડે સિદ્ધસ્થાનમાં ગયેલ આપને નમસ્કાર થાઓ । સિદ્ધ, બુદ્ધ અને પરાગત
 25 એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સાદિ-અનન્ત સ્થિતિવડે (સિદ્ધસ્થાનમાં) સ્થિત થયેલા આપને નમસ્કાર
 થાઓ ॥ ૧૧૧ ॥

સંસાર સંબંધી કથાથી રહિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જરા, જન્મ ને મરણની વ્યથાથી
 રહિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । શાશ્વત, અમલ અને અચલ એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૧૨ ॥

नमोऽनागतोत्सर्पिणीकालभोगे, चतुर्विंशतावेष्पदार्हन्त्यशक्त्यै ।
 नमः स्वामिने षड्नाभादिनाम्ने, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १२५ ॥
 दशस्वप्यथैवं नमः कर्मभूपु, चतुर्विंशतौ ते नमोऽनन्तमूर्त्यै ।
 नमोऽध्यक्षमूर्त्यै विदेहावनीषु, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १२६ ॥
 नमस्ते प्रभो ! स्वामिसीमन्धराय, नमस्तेऽधुनार्हन्त्यलक्ष्मीवराय ।
 नमः प्राग्विदेहावनीमण्डनाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १२७ ॥
 नमस्तेऽधुना दृग्विदेहोद्गताय, नमस्ते दशद्वैतदेवाद्भुताय ।
 नमः सन्ततप्रातिहार्याष्टकाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १२८ ॥
 नमो भूर्भुवः स्वस्वयीशाश्वताय, नमस्ते त्रिलोकीस्थिरस्थापनाय ।
 नमो देवमर्त्यासुराभ्यर्चिताय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १२९ ॥
 नमः स्वर्णिमानेषु देवार्चिताय, नमो ज्योतिष्केष्विन्दुसूर्यैर्नताय ।
 नमोऽथापि नम्रासुरव्यन्तराय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १३० ॥

5

10

अनागत (आवता) उत्सर्पिणी काल संत्रेणी चोवीशीमां आर्हन्त्य (अरिहंतपणुं) रूप शक्तिने धारण करनारा श्रीषड्नाभादि नामवाळा श्री जिनेश्वरोने नमस्कार थाओ ॥ १२५ ॥

ए ज प्रमाणे दशे कर्मभूमि (पांच भरत अने पांच ऐरवत) मां नी चोवीशीओमां अनंत मूर्तिरूप आपने नमस्कार थाओ । महाविदेहनी भूमिओमां अध्यक्ष (प्रत्यक्ष) मूर्तिवाळा बिहरमान तीर्थकारोने नमस्कार थाओ ॥ १२६ ॥

विरहमान तीर्थकर श्रीसीमंधरस्वामिरूप हे प्रभो ! आपने नमस्कार थाओ । अत्यारे अर्हंतपणानी लक्ष्मीना स्वामी एवा हे श्रीसीमंधर प्रभो ! आपने नमस्कार थाओ । पूर्व महाविदेहनी भूमिना मंडन हे सीमंधर प्रभो ! आपने नमस्कार थाओ ॥ १२७ ॥

20

अत्यारे प्रत्यक्षपणे बने बाजुना विदेहोमां रहेला वीश अद्भुत तीर्थकररूप आपने नमस्कार थाओ । सदा (सुंदर) अष्ट महाप्रातिहार्य सहित एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ १२८ ॥

स्वर्ग, मर्त्य ने पाताळ रूप त्रणे लोकमां शाश्वत एवा आपने नमस्कार थाओ । त्रणे लोकमां स्थिर छे स्थापना जेमनी एवा आपने (शाश्वत स्थापना जिनोने) नमस्कार थाओ । मनुष्यो, देवो अने असुरोथी अर्चित एवा आपने नमस्कार थाओ ॥ १२९ ॥

25

स्वर्गलोकना विमानोमां देवोथी पूजित एवा आपने नमस्कार थाओ । ज्योतिष्क विमानोमां सूर्येन्द्रो अने चन्द्रेन्द्रोवडे नमस्कार कराता आपने नमस्कार थाओ । असुरो (भवनपति देवो) अने व्यंतरो वडे नमस्कार कराता आपने नमस्कार थाओ ॥ १३० ॥

નમો માઙ્ગલીયસ્ફુરન્મહાલાય, નમસ્તે મહઃસન્નપન્નપ્રભાય ।

નમસ્તે સુપાર્થાય ચન્દ્રપ્રભાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૧૯ ॥

નમઃ પુષ્પદન્તાય તે શીતલાય, નમઃ શ્રીજિતેન્દ્રાય તે વૈષ્ણવાય ।

નમો વાસુપૂજ્યાય પૂજ્યાય સદ્ગિઃ, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૦ ॥

5

નમઃ ધ્યામયા સુપ્રશ્નતાય નેતઃ, નમોઽનન્તનાયાય ધર્મેશ્વરાય ।

નમઃ શાન્તયે કુન્ધુનાયાય તુર્મ્ય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૧ ॥

નમસ્તેઽપ્યરાહ્યેશ ! નમ્રામરાય, નમો મહિદેવાય તે સુત્રતાય ।

નમસ્તે નમિસ્વામિને નેમયેઽર્હન્ !, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૨ ॥

નમસ્તે પ્રમો ! પાર્શ્વનિષેઘરાય, નમસ્તે વિમો ! વર્દમાનાભિધાય ।

10

નમોઽચિન્ત્યમાહાન્મયચિરંભવાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૩ ॥

નમસ્તેઽવસર્પિષ્યમિરુપ્યેઽવ કાલે, નમસ્તે ચતુર્વિંશતાવશિતાશ્ચિમે ।

નમઃ કેવલજ્ઞાનિમુખ્યાહ્વાયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૪ ॥

મંગલા માતાના પુત્ર પરમ મંગલરૂપ શ્રીસુમતિનાયકરૂપ આપને નમસ્કાર ધાઓ । તેજના ધામરૂપ શ્રીપદ્મપ્રભુ રૂપ આપને નમસ્કાર ધાઓ । શ્રીસુપાર્શ્વનાથ અને શ્રીચન્દ્રપ્રભ રૂપ આપને નમસ્કાર ધાઓ ॥ ૧૧૯ ॥

શ્રીપુષ્પદત (સુત્રિધિનાય) તથા શીતલનાથ રૂપ આપને નમસ્કાર ધાઓ । શ્રીવિષ્ણુમાતાના પુત્ર શ્રીત્રેપાસનાથ રૂપ આપને નમસ્કાર ધાઓ । સજ્જનોને પૂજ્ય એવા શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામી રૂપ આપને નમસ્કાર ધાઓ ॥ ૧૨૦ ॥

શ્યામા માતાના સુપુત્ર શ્રીવિમલનાયકરૂપ હે પરમેશ્વર ! આપને નમસ્કાર ધાઓ । શ્રીઅનંતનાથ 20 તથા શ્રીધર્મનાથરૂપ આપને નમસ્કાર ધાઓ । શ્રીશાન્તિનાથ તથા શ્રીકુન્ધુનાયકરૂપ આપને નમસ્કાર ધાઓ ॥ ૧૨૧ ॥

દેવોયી વંદિત શ્રી અરનાથ નામક પ્રમો ! આપને નમસ્કાર ધાઓ । શ્રીમહિદેવ અને શ્રીમુનિસુત્ર- રૂપ આપને નમસ્કાર ધાઓ । શ્રીનમિનાથ અને શ્રીનેમિનાથરૂપ હે અરિહંત ! આપને નમસ્કાર ધાઓ ॥ ૧૨૨ ॥

વિશેષર શ્રીપાર્શ્વનાથરૂપ હે પ્રમો આપને નમસ્કાર ધાઓ । શ્રીવર્દમાન નામક હે વિમો ! 23 આપને નમસ્કાર ધાઓ । અચિન્ત્ય માહાન્મય અને અચિન્ત્ય જ્ઞાનરૂપ વૈભવથી શોભતા આપને નમસ્કાર ધાઓ ॥ ૧૨૩ ॥

અવસર્પિણી નામના આ કાઢ્યા ધયેલી ચોવીશીમાં પૂજાયેલા ચરણરુમઢવાલા આપને નમસ્કાર ધાઓ । (અતીતકાલે થયેલા) શ્રી કેવલજ્ઞાની વગેરે નામવાળા ચોવીશ તીર્થકરોને નમસ્કાર ધાઓ ॥ ૧૨૪ ॥

નમોઽનાગતોત્સર્પિણીકાલભોગે, ચતુર્વિંશતવેષ્યદાર્હન્યશક્ત્યૈ ।

નમઃ સ્વામિને પદ્મનાભાદિનાગ્રે, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૫ ॥

દશસ્વપ્યથૈવં નમઃ કર્મભૂષુ, ચતુર્વિંશતૌ તે નમોઽનન્તમૂર્ત્યૈ ।

નમોઽધ્યક્ષમૂર્ત્યૈ વિદેહાવનીષુ, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૬ ॥

નમસ્તે પ્રભો ! સ્વામિસીમન્ધરાય, નમસ્તેઽધુનાર્હન્યલક્ષ્મીવરાય ।

5

નમઃ પ્રાગ્વિદેહાવનીમન્ડનાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૭ ॥

નમસ્તેઽધુના દશદૈત્તોદ્ગતાય, નમસ્તે દશદૈત્તદેવાદ્ગુતાય ।

નમઃ સન્તતપ્રાતિહાર્યાષ્ટકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૮ ॥

નમો ભૂર્ભુવઃ સ્વસ્ત્રયીશાશ્વતાય, નમસ્તે ત્રિલોકીસ્થિરસ્થાપનાય ।

નમો દેવમર્ચ્યાપુરામ્યર્ચિતાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૨૯ ॥

10

નમઃ સ્વર્વિમાનેષુ દેવાર્ચિતાય, નમો જ્યોતિષ્કેષ્વિન્દુસૂર્યનર્તાય ।

નમોઽથાપિ નમ્રાસુરવ્યન્તરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩૦ ॥

અનાગત (આવતા) ઉત્સર્પિણી કાલ સંત્રવી ચોવીશીમાં આર્હન્ય (અરિહંતપણું) રૂપ શક્તિને ધારણ

કરનારા શ્રીપદ્મનાભાદિ નામવાળા શ્રી જિનેશ્વરોને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૨૫ ॥

૧ જ પ્રમાણે દશે કર્મભૂમિ (પાંચ ભરત અને પાંચ ઐરવત) માં ની ચોવીશીઓમાં અનંત મૂર્તિરૂપ 15

આપને નમસ્કાર થાઓ । મહાવિદેહની ભૂમિઓમાં અધ્યક્ષ (પ્રત્યક્ષ) મૂર્તિવાળા વિહરમાન તીર્થકરોને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૨૬ ॥

વિરહમાન તીર્થકર શ્રીસીમંધરસ્વામિરૂપ હે પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । અત્યારે અર્હંતપણાની

લંક્ષીના સ્વામી એવા હે શ્રીસીમંધર પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ । પૂર્વે મહાવિદેહની ભૂમિના મંડન હે

સીમંધર પ્રભો ! આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૨૭ ॥

20

અત્યારે પ્રત્યક્ષપણે વગ્ને વાજુના વિદેહોમાં રહેલા વીશ અદ્ભુત તીર્થકરરૂપ આપને નમસ્કાર

થાઓ । સદા (સુંદર) અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્ય સહિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૨૮ ॥

સર્ગ, મર્ત્ય ને પાતાલ રૂપ ત્રણે લોકમાં શાશ્વત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । ત્રણે લોકમાં

સ્થિર છે સ્થાપના જેમની એવા આપને (શાશ્વત સ્થાપના જિનોને) નમસ્કાર થાઓ । મનુષ્યો, દેવો અને

અસુરોથી અર્ચિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૨૯ ॥

25

સર્ગલોકના વિમાનોમાં દેવોથી પૂજિત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । જ્યોતિષ્ક વિમાનોમાં સૂર્યોદ્ગ્રે

અને ચન્દ્રેન્દ્રોવડે નમસ્કાર કરાતા આપને નમસ્કાર થાઓ । અસુરો (ભવનપતિ દેવો) અને વ્યંતરો વડે

નમસ્કાર કરાતા આપને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૩૦ ॥

નમોઽલકૂતસ્પેષ્ઠભૂમ્હરાય, નમો વ્યાપ્તનિશ્શેષશ્યાસપદાય ।

નમઃ સર્વવિશ્વસ્થિતિસ્થાપકાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩૧ ॥

નમસ્તીર્યરાજાય તેઽષ્ટાપદાય, નમઃ સ્વર્ગરત્નાર્હદર્શાસ્પદાય ।

નમસ્તે નતશ્રાદ્ધવિધાધરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩૨ ॥

5

નમસ્તીર્યસમ્મેતશૈલાહયાય, નમો વિંશતિપ્રાપ્તનિઃશ્રેયસાય ।

નમઃભગ્વ્યાદિવ્યપ્રભાવાશ્રયાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩૩ ॥

નમશ્ચોઙ્ગયન્તાદિત્રીતીર્થોત્તમાય, નમો જાતનેમિત્રિકલ્યાણકાય ।

નમઃ શોભિતોદ્ધારસૌભાગ્યાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩૪ ॥

નમરતેઽર્ચુદાપાત્તચૈત્યાર્ચુદાય, નમો મધ્યહત્કેકિલોકામ્યુદાય ।

10

નમઃ પ્રાચ્યવર્ધગ્રેયકીર્તિધ્વજાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩૫ ॥

નમસ્તે પ્રભો ! પાર્શ્વશૃંગેશ્વરાય, નમસ્તે યશોગીરગોડીધરાય ।

નમસ્તે ઘરકાળતીર્થેશ્વરાય, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૩૬ ॥

15 નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૩૧ ॥

જેને (આર્હત્યશક્તિ) પોતાની સ્થાપનાઓ વડે શ્રેષ્ઠ પર્વતો અલકૂત કર્યા છે એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સર્વ પ્રશસ્ત સ્થાનોમાં વ્યાપ્ત એવા આપને નમસ્કાર થાઓ । સર્વ વિશ્વસ્થિતિના સ્થાપક એવા આપને

તીર્થોધિરાજ અષ્ટાપદને નમસ્કાર થાઓ । સ્વર્ગ અને રત્નની જિન પ્રતિમાઓથી શોભતા તે તીર્થને નમસ્કાર થાઓ । શ્રદ્ધાવાન વિદ્યાર્થી વડે નમસ્કૃત તે તીર્થને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૩૨ ॥

સમ્મેતશૈલ નામના તીર્થને નમસ્કાર થાઓ । અ્યાં વર્તમાન ચોવીસીના ૨૦ તીર્થંકરો મોક્ષ પામ્યા એવા તે તીર્થને નમસ્કાર થાઓ । સૌભાગ્યા યોગ્ય દિવ્ય પ્રભાવના આશ્રયભૂત તે તીર્થને નમસ્કાર

20 થાઓ ॥ ૧૩૩ ॥

શ્રી ડઙ્ગયન્તાદિ (ગિરનાર) નામના ઉત્તમ તીર્થને નમસ્કાર થાઓ । અ્યાં શ્રી નેમિનાથ પ્રમુખા પ્રણ વંશ્યાણક થયા છે એવા તે તીર્થને નમસ્કાર થાઓ । સુંદર ઉદ્ધારોત્તરે જે સૌરાષ્ટ્રદેશને શોભાથી રહ્યું છે એવા શ્રી શત્રુંજય તીર્થોધિરાજને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૩૪ ॥

25 પારમ-આત્મ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતના ચૈત્યો વડે અર્ચુદ (શોભિત) એવા અર્ચુદાચલને નમસ્કાર થાઓ । મધ્યજનોના હૃદયરૂપ મયૂરોને આહાદિત કરનાર મેઘસમાન એ તીર્થને નમસ્કાર થાઓ । પ્રાચ્ય (પ્રાગવાટ) વંશના ધનાઢ્યોની કીર્તિના ધ્વજરૂપ એ તીર્થને ઘાસવાર નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૩૫ ॥

શ્રીશૃંગેશ્વર પાર્શ્વનાથ નામના હે પ્રભુ ! આપને નમસ્કાર થાઓ । યશસ્વરૂપે ઉગ્મલ એવા શ્રી ગોડી પાર્શ્વનાથને નમસ્કાર થાઓ । ઘરકાળા તીર્થના સ્વામી શ્રી ઘરકાળા પાર્શ્વનાથને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૩૬ ॥

नमस्तेऽन्तरिक्षाय वामाऽङ्गजाय, नमः सुरतस्थाय ते दिग्गजाय ।
 नमो नाथ ! जीराउलीमण्डनाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १३७ ॥
 नमो देशपूर्यादिनानाह्वयाय, नमो ध्येयनाम्ने महिम्नाऽव्ययाय ।
 नमस्ते कृतारिष्टदुष्टक्षयाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १३८ ॥
 नमो वर्द्धमानप्रभोः शासनाय, नमस्ते चतुर्वर्णसङ्घाय नित्यम् ।
 नमो मन्त्रराजाय ते ध्येयपञ्च !, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १३९ ॥
 नमो जैनसिद्धान्तदुग्धार्णवाय, नमोऽनेकतत्त्वार्थरत्नाश्रयाय ।
 नमो ह्य (हृ)द्यविद्येन्दिरासुन्दराय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १४० ॥
 नमो दर्शनज्ञानचारित्रशुद्धये, नमो भव्यसर्वोपधा(पाप) शुद्धये ।
 नमो भावनिर्ग्रन्थतथ्यक्रियायै, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १४१ ॥
 नमः श्राद्धधर्माय दानोत्तमाय, नमस्ते चतुर्वर्गसिद्धिक्षमाय ।
 नमस्ते चतुःशालकल्पद्रुमाय, नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ १४२ ॥

5

10

वामा माताना पुत्र अंतरिक्ष पार्श्वनाथने नमस्कार थाओ । सुरतमां रहेला दिग्गज पार्श्वनाथने नमस्कार थाओ । श्री जीराउली मंडन पार्श्वनाथने नमस्कार थाओ ॥ १३७ ॥

देश, नगर वगैरेने अनुसरता अनेक नामोवाळा आपने नमस्कार थाओ । जेमनुं नाम ध्येय 15 छे अने महिमा वडे अव्यय एवा आपने नमस्कार थाओ । दुष्ट अरिष्टोनो क्षय करनारा आपने वांवार नमस्कार थाओ ॥ १३८ ॥

श्रीवर्द्धमान प्रभुना शासनने नमस्कार थाओ । श्रीचतुर्विध संघने सदा नमस्कार थाओ । पांच ध्येयवाळा मंत्रराज (नयकार) ने नमस्कार थाओ ॥ १३९ ॥

जैन सिद्धान्तरूपी क्षीरसमुद्रने नमस्कार थाओ । अनेक तत्त्वार्थरूप रत्नना आश्रयभूत ते 20 जैनसिद्धान्तरूप क्षीरसमुद्रने नमस्कार थाओ । मनोहर विद्यालक्ष्मीवडे शोभता ते जैनसिद्धान्तरूप क्षीरसमुद्रने नमस्कार थाओ ॥ १४० ॥

दर्शन ज्ञान अने चारित्रनी शुद्धिने नमस्कार थाओ । भव्य एवां सर्व साधनो वडे यती पापशुद्धिने नमस्कार थाओ । भावनिर्ग्रन्थनी तथ्य (यथार्थ) क्रियाने नमस्कार थाओ । (अथवा दर्शन ज्ञान चारित्रनी शुद्धिने करनारी अने भव्य एवां सर्व साधनोवडे पापशुद्धिने करनारी अने भावनिर्ग्रन्थनी तथ्य क्रियाने नमस्कार 25 हो) ॥ १४१ ॥

दानवडे उत्तम एवा श्राद्धधर्मेने नमस्कार थाओ । चारे वर्गनी (पुरुषार्थनी) सिद्धि करवामां समर्थ एवा श्राद्धधर्मेने नमस्कार थाओ । दानादि चार प्रकारना धर्मरूप शाखाओवाळा कल्पवृक्ष समान श्रावकधर्मेने नमस्कार थाओ ॥ १४२ ॥

। જૈનરામીશ્વરીદેવતાયે, નમો વૈનયિકયા મુર્ધાસંવિતાયે ।

નમઃ । યાઙ્મયામોષપીયુષપૃષ્ઠયૈ, નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે ॥ ૧૪૩ ॥

નમસ્કાર એકોઽપિ ચેતીર્થનેતુર્જનાસ્તારયત્યેવ સંસારવાર્દેઃ ।

તદેતત્સહસ્રં પુનઃ કિં ન હન્યાત્રુણાદ્ધિવિપમ્ભૂરિજન્માન્તરોત્યમ્ ॥ ૧૪૪ ॥

5

તથા ષાઙ્ઃ—

હ્રોત્વિ નમસ્કારો, જિણવરણસહસ્સ વદ્ધમાણસ્સ ।

સંસારસાગરાયો, તારેદ્દ નરં વ નારિં વા ॥ ૧૪૫ ॥

સ્તવોઽયં પ્રાતરુદિત-મ્તમસ્તોમચ્છિદ્દર્હતામ્ ।

નમસ્કારસહસ્રેણ, સહસ્રકિરણાયતામ્ ॥ ૧૪૬ ॥

10

સહસ્રકિરણસ્યેય, સ્તવસ્યાસ્ય પ્રમાવતઃ ।

દૂરે દોષાઃ પલાયન્તે, પુણ્યાહઃ પ્રકટો મયેત્ ॥ ૧૪૭ ॥

સ્થિત્વા વર્ષારાત્રં, ગન્ધારે, ક્ષમાશિસંયમમિતેઽન્દે (૧૭૩૧)

શ્રીવિજયપ્રભશ્ચરિ-, પ્રસાદતઃ સ્તોત્રમિદમુદિતમ્ ॥ ૧૪૮ ॥

15 જિનવાણીની અગ્રિષ્ઠામી શ્રીવાળીશ્વરીદેવીને નમસ્કાર થાઓ । વિનય વડે મુદ્ધિમાનોઈ સેવેલી એવી તે દેવીને નમસ્કાર થાઓ । વાળીમય અમોઘ અમૃતને ઘરસાવનારી તે દેવીને નમસ્કાર થાઓ અથવા વૈનયિકી મુદ્ધિ વડે (વિનય વડે) મુદ્ધિમાન પુરુષો વડે સેવિત અને સુવચનરૂપ અમોઘ અમૃતને ઘરસાવનારી એવી શ્રી જિનવાળી-રૂપ દેવતાને નમસ્કાર થાઓ ॥ ૧૪૩ ॥

(ઉપર પ્રમાણેના ૧૪૩ કાવ્યોમા દરેકમાં સાત સાત વાર ‘નમઃ’ શબ્દ આવતો હોવાથી દરેકદર એક હજારને એક વાર નમસ્કાર કયેલ છે ।)

20 સૌદેવક ભગવતને એક વાર કરેલો નમસ્કાર પણ મનુષ્યોને સંસાર-સમુદ્રથી તારે છે । તો પછી આ હજાર વાર કરેલ નમસ્કાર મનુષ્યોનાં અનેક જન્મોનાં કરેલા પાપોનો નાશ જુન કરે ! અર્થાત્ જરૂર કરે ॥ ૧૪૪ ॥

કયું છે કે—

25 જિનેશ્વરોમા હૃષમ સમાન શ્રીવર્ધમાન સ્વામીને કરાયેલો એક પણ નમસ્કાર સંસાર-માગરથી પુરુષ અથવા સ્ત્રીને તારે છે ॥ ૧૪૫ ॥

સત્તારમાં ગવાયેલું આ અરિહંતોનું સ્તવન હજાર નમસ્કાર વડે સહસ્ર (હજાર) કિરણવાળા સૂર્ય સદશ અજ્ઞાનાંધકારનું નાશક થાઓ ॥ ૧૪૬ ॥

સહસ્ર કિરણવાળા સૂર્યની જેમ આ સ્તવના પ્રભાવથી સર્વ દોષ રૂપ દોષા (રાશિ) દૂર થાય છે અને પુણ્યરૂપ દિવસ પ્રગટ થાય ॥ ૧૪૭ ॥

30 ગંધાર નગરમા વર્ષારાત્ર (ચાતુર્માસ) રહીને સંવત ૧૭૩૧ કોઈ ગચ્છાધિપતિ શ્રીવિજયપ્રભશ્ચરિની કૃપાથી જ્ઞા સ્તોત્ર સ્વચ્છમાં આવ્યું છે ॥ ૧૪૮ ॥

શ્રીહીરહીરવિજયાહ્યસુરિશિષ્ય-

શ્રીકીર્તિકીર્તિવિજયાભિધવાચકાનામ્ ।

શિષ્યેણ ઠૌકિતમિદં ભગવત્પદાગ્રે,

સ્તોત્રં સુવર્ણરચિતં વિનયાભિધેન ॥ ૧૪૯ ॥

॥ ઇતિ મહામહોપાધ્યાયશ્રીવિનયવિજયવાચકપુદ્ગલચવિરચિતં શ્રીજિનસહસ્રનામ સ્તોત્રં સમ્પૂર્ણમ્ । 5

હીરલા શ્રીહીરવિજયસૂરે'ના શિષ્ય સુંદર કીર્તિવાળા શ્રીકીર્તિવિજય ઉપાધ્યાયના શ્રીવિનયવિજય નામના શિષ્યે સુવર્ણ (સારા અક્ષરો) વડે રચેલું આ સ્તોત્ર ભગવંતના ચરણકમલોમાં ધર્યું છે ॥ ૧૪૯ ॥

ઇતિ શ્રીજિનસહસ્રનામસ્તોત્ર સાર્ય સમ્પૂર્ણ ।

પરિચય

શ્રી 'જિનસહસ્રનામસ્તોત્ર' (ગુજરાતી અર્થયુક્ત) શ્રીજૈનધર્મપ્રસારક સભા, માવનગર તરફથી 10 વિ. સં. ૧૯૯૪ માં પ્રકાશિત થયેલું છે ।

આ સ્તોત્રના કર્તા મહામહોપાધ્યાય શ્રીવિનયવિજયજી મહારાજ છે । તેઓ કાવ્ય, વ્યાકરણ, ન્યાય, આગમ વગેરે અનેક શાસ્ત્રોમાં નિપુણ હતા । તેમના લોકપ્રકાશ, કલ્પસૂત્રસુવોધિકા, શાન્ત-સુધારસ, વિનયવિલાસ વગેરે અનેક ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ છે । તેઓશ્રીએ આ સ્તોત્ર વિ. સં. ૧૭૩૧ માં ગાંધાર નગરમાં ચાતુર્માસમાં રચેલું છે । આલું સ્તોત્ર ભુજડગદ્વત્તામાં હોવાથી ગેય છે અને તેથી જ કર્ણપ્રિય, મનોહર અને 15 શુભભાવવર્ધક છે ।

તેના મુખ્ય શ્લોક ૧૪૩ છે । તે દરેકમાં સાત વાર 'નમઃ' પદ આવે છે । એ રીતે એકન્દર ૧૦૦૧ વાર પરમાત્માને નમસ્કાર થાય છે । તેથી 'જિનસહસ્રનામસ્તોત્ર' એ નામ સાર્યક છે । વળી 'નમ્' શ્વાતુ ઉપર ભાવવાચક નામ 'નામ' પળ થઈ શકે છે । એ અપેક્ષાએ પ્રસ્તુત ગ્રંથનું નામ અધિક સાર્યક લાગે છે. 20

શ્લોક ૨૧ થી ૧૧૭ માં શ્રીતીર્થંકર ભગવંતોનું સ્વર્ગ-ચ્યવનથી માંડીને મોક્ષગમન સુવીનું સામાન્ય ચરિત્ર ક્રમશઃ અત્યન્ત સુંદર રીતે રજુ કર્યું છે । ત્યાર પછી સર્વ નમસ્કરણીય તત્ત્વોને સુંદર રીતે સ્તવ્યાં છે । આ સ્તોત્રમાંના કેટલાંક વિશેષણો તો અર્થની દૃષ્ટિએ વહુજ ગંભીર છે । ઉચ્ચ પ્રકારના આરાધક-ભાવ વિના એ વિશેષણોનું સર્જન શક્ય નથી ।

શ્રીતીર્થંકર પરમાત્માની ભક્તિ જેમને અત્યન્ત પ્રિય છે, એવા મુમુક્ષુઓ માટે આ સ્તોત્ર કંટસ્ય 25 કરવા યોગ્ય છે । કંટસ્ય કર્યા પછી પ્રમુ સન્મુલ પ્રશાન્ત વાતાવરણમાં જ્યારે એને ગાવામાં આવે છે, ત્યારે એનાથી જે ચિત્તની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થાય છે, તેનું વર્ણન અહીં શી રીતે કરી કાઢ્યું ?

'નમસ્કાર મહામન્ત્ર'ના પ્રથમ-પદના અર્થને આ સ્તોત્ર સુંદર રીતે વ્યક્ત કરનારું હોવાથી પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં અમે એનો સંગ્રહ કરેલ છે.

૧ શ્રી અને હી દેવતાઓ જેમને મુપસન્ન છે એવા શ્રી હીરવિજયસુરિ અને શ્રી અને કીર્તિ જેમને મુપસન્ન છે 30
એવા શ્રી કીર્તિવિજય ઉપાધ્યાય૦૦૦ એવો અર્થ પળ કદાચ ગ્રંથકર્તાને અભિપ્રેત હોય ।

पण्डित-आशाधरविरचितं जिनसहस्रनामस्तवनम् ॥

प्रभो भयाङ्गमोगेषु, निर्विण्णो दुःखतर्फीकः ।
 एष विनायकमि त्वां, शरण्यं करुणार्णवम् ॥ १ ॥
 सुखलान्द्रसया मोहाद्, धाम्यन् सहिरितम्भन- ।
 सुखैरुद्देतोर्नामापि, तत्र न घालयान् पुरा ॥ २ ॥
 अय मोहप्रहायेतादयित्यान् किञ्चिदुन्मुक्तः ।
 जनन्तगुणमातेभ्यस्त्वां युन्वा स्तोतुमुद्यतः ॥ ३ ॥
 भक्त्या प्रोत्साहमानोऽपि, दूरं शक्त्या निरस्ततः ।
 त्वां नामाष्ट(ष्टाग्र)महत्त्वेन, स्तुत्वाऽऽत्मानं पुनाप्यहम् ॥ ४ ॥
 जिन-सत्यं-यज्ञार्ह-नी-यं-दधाय-योगिनाम् ।
 निमोच-ग्रह-युद्धान्तर्गतां चाष्टोत्तरेः शनैः ॥ ५ ॥

तद्यथा—

१ अथ जिनशतम्

जिनो जिनेन्द्रो जिनराट्, जिनपृष्ठो जिनोत्तमः ।
 जिनाधिपो जिनाधीशो, जिनस्वामी जिनेश्वरः ॥ ६ ॥
 जिननाथो जिनपतिर्जिनराजो जिनाधिराट् ।
 जिनप्रभुर्जिनविभुर्जिनमर्तो जिनाधिभूः ॥ ७ ॥
 जिननेता जिनेशानो, जिनेनो जिननायकः ।
 जिनेद् जिनपरिवृद्धो, जिनदेवो जिनेशितः ॥ ८ ॥
 जिनाधिराजो जिनपो, जिनेदी जिनशासितः ।
 जिनाधिनाथोऽपि जिनाधिपतिर्जिनपालकः ॥ ९ ॥
 जिनचन्द्रो जिनाटिन्यो, जिनाको जिनकुञ्जः ।
 जिनेन्दुर्जिनधारेयो, जिनधुर्यो जिनोत्तरः ॥ १० ॥
 जिनवर्यो जिनवरो, जिनसिंहो जिनोद्ग्रहः ।
 जिनर्यमो जिनवृषो, जिनरत्नं जिनोरसम् ॥ ११ ॥
 जिनेशो जिनदाहूलो, जिनाग्र्यो जिनपुङ्गवः ।
 जिनहंसो जिनोत्तमो, जिननागो जिनाग्रणीः ॥ १२ ॥
 जिनप्रवेक्य जिनप्राग्गणीर्जिनसत्तमः ।
 जिनप्रवर्हः परमजिनो, जिनपुत्रोत्तमः ॥ १३ ॥
 जिनधेष्ठो जिनज्येष्ठो, जिनमुख्यो जिनाग्रिमः ।
 र्थजिनश्चोत्तमजिनो, जिनवृन्दारकोऽरिजित् ॥ १४ ॥

निर्विघ्नो विरजाः शुद्धो, निस्तमस्को निरञ्जनः ।
 घातिकर्मान्तकः कर्ममर्मावित्, कर्महाऽनघः ॥ १५ ॥
 वीतरागोऽशुद्ध(व)द्वेषो, निर्मोहो निर्मदोऽगदः ।
 वि(वै)तृष्णो निर्ममोऽसंगो, निर्भयो वीतविस्मयः ॥ १६ ॥
 अस्वप्नो निःश्रमोऽजन्मा, निःस्वेदो निर्जरोऽमरः ।
 अरत्यतीतो निश्चिन्तो, निर्विपादस्त्रिपष्टिजित् ॥ १७ ॥

5

२ अथ सर्वज्ञशतम्

सर्वज्ञः सर्ववित्सर्वदर्शी सर्वावलोकनः ।
 अनन्तचिक्मोऽनन्तवीर्योऽनन्तसुखात्मकः ॥ १८ ॥
 अनन्तसौख्यो विश्वज्ञो, विश्वदृष्ट्वाऽखिलार्थदृक् ।
 न्यक्षदृग्विश्वतश्चक्षुर्विश्वचक्षुरदोषवित् ॥ १९ ॥
 आनन्दः परमानन्दः, सदानन्दः सदोदयः ।
 नित्यानन्दो महानन्दः, परानन्दः परोदयः ॥ २० ॥
 परमोजः परंतेजः, परंधाम परंमहः ।
 प्रत्यग्ज्योतिः परंज्योतिः, परं ब्रह्म परंरहः ॥ २१ ॥
 प्रत्यगात्मा प्रबुद्धात्मा, महात्माऽऽत्ममहोदयः ।
 परमात्मा प्रशान्तात्मा, परात्माऽऽत्मनिकेतनः ॥ २२ ॥
 परमेष्ठी महेशात्मा, श्रेष्ठात्मा स्वात्मनिष्ठितः ।
 ब्रह्मनिष्ठो महानिष्ठो, निरूढात्मा दृढात्मदृक् ॥ २३ ॥
 एकविद्यो महाविद्यो, महाब्रह्मपदेश्वरः ।
 पंचब्रह्ममयः सार्वः, सर्वविद्येश्वरः स्वभूः ॥ २४ ॥
 अनन्तधीरनन्तात्माऽनन्तशक्तिरनन्तदृक् ।
 अनन्तानन्तधीशक्तिरनन्तचिदनन्तमुत् ॥ २५ ॥
 सदाप्रकाशः सर्वार्थसाक्षात्कारी समग्रधीः ।
 कर्मसाक्षी जगच्चक्षुरलक्ष्यात्माऽचलस्थितिः ॥ २६ ॥
 निराबाधोऽप्रतर्क्यात्मा, धर्मेचक्री विदांबरः ।
 भूतात्मा सहजज्योतिर्विश्वज्योतिरतीन्द्रियः ॥ २७ ॥
 केवली केवलालोको, लोकालोकविलोकनः ।
 विविक्तः केवलोऽव्यक्तः, शरण्योऽचिन्त्यवैभवः ॥ २८ ॥
 विश्वभृद्विश्वरूपात्मा, विश्वात्मा विश्वतोमुखः ।
 विश्वव्यापी स्वयंज्योतिरचिन्त्यात्माऽमित(मल)प्रभः ॥ २९ ॥
 महौदायी महाबोधिर्महालाभो महोदयः ।
 महोपभोगः सुगतिर्महाभोगो महाचलः ॥ ३० ॥

10

15

20

25

30

३ अथ यज्ञार्हशतम्

यज्ञार्हो भगवानर्हन्महार्हो मध्वार्चितः ।
 भूतार्थयज्ञपुरुषो, भूतार्थकतुपुरुषः ॥ ३१ ॥

35

पूज्यो भट्टारकस्तत्रमवान्नमवान् महान् ।
महामहा(होऽ)र्हस्तत्रायुस्ततो दीर्घायुर्पर्यवाह् ॥ ३२ ॥
आराध्यः परमाराध्यः, पञ्चकल्याणपूजिनः ।
हविर्गुद्विगणोदग्रो, वसुधाराचिनास्पदः ॥ ३३ ॥
मुस्यप्रदशीं दिव्यौजाः, शचीसेवितमातृकः ।
*म्याटलनगर्मः श्रीपूतगर्भो गर्भोत्सवोच्छ्रितः ॥ ३४ ॥
दिव्योपचारोपचितः, पद्मभूर्निष्कलः स्वजः ।
----- " ३५ "

नृत्यदैरायतासीनसर्पशमजमसकृतः ।
हर्षाकुलामररत्नगचारणार्थमनोन्तस्यः ॥ ३७ ॥
ष्योमविष्णुपदा(द)रक्षा, -स्नानार्पणायिताद्रिराद ।
तीर्थशमन्यदुग्धगन्धि, -स्नानाभ्युस्नातवासवः ॥ ३८ ॥
गन्धाभ्युपूतप्रेक्ष्यो, यज्ञसूचीगुचिश्रवाः ।
कृतार्थितशचीहस्ताः, -शमोदुष्टेष्टनामकः ॥ ३९ ॥
शक्रारम्भानन्दभुजः, शचीधिरमापिताम्बिकः ।
इन्द्रचुल्लस्तपित्को, रैद्वृणमनोरथः ॥ ४० ॥
आशार्यान्द्रवृतासेवो, देवसौष्टिदोयमः ।
दीक्षाशमभ्युज्जगद् भूमयःस्वःपतीहितः ॥ ४१ ॥
कुशेरनिर्मितास्थानः, श्रीयुग्योगीभ्यरार्थितः ।
प्रसन्नो *प्रसन्नविद् वेद्यो, याज्यो यज्ञपतिः वतुः ॥ ४२ ॥
यज्ञाङ्गममृतं यज्ञो, हविः स्तुत्यः स्तुतीभ्यरः ।
मायो महामहपतिर्महायज्ञोऽप्रयाजकः ॥ ४३ ॥
दयायोगो जगत्पूज्यः, पूजाहो जगदर्थितः ।
हेपाधिदेवः शक्रार्थ्यो, देवदेवो जगद्रुः ॥ ४४ ॥
संहृतदेवसंवाच्यः, यज्ञयानो जयप्वजो ।
मामण्डली चतुर्गृष्टिचामणो देवदुन्दुभिः ॥ ४५ ॥
याममृष्टासनः छत्रत्रयराट् पुण्यवृष्टिमाह् ।
दिव्याशोको मानमर्दी, सङ्गीताहोऽष्टमङ्गलः ॥ ४६ ॥

४ अथ तीर्थकृच्छ्राम्

तीर्थकृच्छार्थसूद् तीर्थकरस्तीर्थदूरः मुहक् ।
तीर्थकर्ता तीर्थमता, तीर्थेशस्तीर्थनायकः ॥ ४७ ॥
धर्मतीर्थकरस्तीर्थप्रणेतृ तीर्थकारकः ।
तीर्थप्रवर्त्तकस्तीर्थवेधालीर्थवेधायकः ॥ ४८ ॥
सत्यतीर्थकरस्तीर्थसेव्यस्तीर्थकतारकः ।
सत्यवाक्याधिकः सत्यदासनोऽप्रतिदासनः ॥ ४९ ॥

स्याद्वादी दिव्यगीर्दिव्यध्वनिरव्याहृतार्थवाक् ।
 पुण्यवागर्थवागर्थमागधीयोक्तिरिद्धवाक् ॥ ५० ॥
 अनेकान्तदिगेकान्तध्वान्तभिद् दुर्णयान्तकृत् ।
 सार्धवागप्रयत्नोक्तिः प्रतितीर्थमद्वयवाक् ॥ ५१ ॥
 स्यात्कारध्वजवागीहापेतवागचलौष्ठवाक् ।
 अपौरुषेयवाक्छास्ता, रुद्धवाक् सप्तमङ्गिवाक् ॥ ५२ ॥
 अवर्णगीः सर्वभापामयगीर्व्यक्तवर्णगीः ।
 अमोघवागक्रमवागवाच्यानन्तवागवाक् ॥ ५३ ॥
 अद्वैतगीः सूनृतगीः, सत्यानुभयगीः सुगीः ।
 योजनव्यापिगीः क्षीरगौरगीस्तीर्थकृत्वगीः ॥ ५४ ॥
 भव्यैकश्रव्यगुः सदुश्चित्रगुः परमार्थगुः ।
 प्रशान्तगुः प्राशिकगुः, सुगुर्नियतकालगुः ॥ ५५ ॥
 सुश्रुतिः सुश्रुतो याज्यश्रुतिः सुश्रुन्महाश्रुतिः ।
 धर्मश्रुतिः श्रुतिपतिः, श्रुत्युद्धर्ता ध्रुवश्रुतिः ॥ ५६ ॥
 निर्वाणमार्गदिग्मार्गदेशकः सर्वमार्गदिक् ।
 सारस्वतपथस्तीर्थपरमोत्तमतीर्थकृत् ॥ ५७ ॥
 देष्टा वाग्मीश्वरो धर्मशासको धर्मदेशकः ।
 वागीश्वरस्त्रयीनाथस्त्रिभङ्गीशो गिरांपतिः ॥ ५८ ॥
 सिद्धाङ्गः सिद्धवागाङ्गासिद्धः सिद्धैकशासनः ।
 जगत्प्रसिद्धसिद्धान्तः, सिद्धमन्त्रः सुसिद्धवाक् ॥ ५९ ॥
 शुचिश्रवा निरुक्तोक्तिस्तत्रकृन्त्यायशास्त्रकृत् ।
 महिष्ठवाग्महानादः, कवीन्द्रो दुन्दुभिस्वधः ॥ ६० ॥

५ अथ नाथशतकम्

नाथः पतिः परिवृढः, स्वामी भर्ता विशुः प्रभुः ।
 ईश्वरोऽधीश्वरोऽधीशोऽधीशानोऽधीशितेशिता ॥ ६१ ॥
 ईशोऽधिपतिरीशान इन इन्द्रोऽधिपोऽधिभूः ।
 महेश्वरो महेशानो महेशः परमेशिता ॥ ६२ ॥
 अधिदेवो महादेवो, देवस्त्रिभुवनेश्वरः ।
 विश्वेशो विश्वभूतेशो विश्वेष्ट विश्वेश्वरोऽधिराट् ॥ ६३ ॥
 लोकेश्वरो लोकपतिर्लोकनाथो जगत्पतिः ।
 त्रैलोक्यनाथो लोकेशो जगन्नाथो जगत्प्रभुः ॥ ६४ ॥
 पिताः परः परतरो, जेता जिष्णुरनीश्वरः ।
 कर्ता प्रभूष्णुर्भाजिष्णुः, प्रभविष्णुः स्वयंप्रभः ॥ ६५ ॥
 लोकजिह्विश्वजिह्विश्वविजेता विश्वजित्वरः ।
 जगज्जेता जगज्जैत्रो, जगज्जिष्णुर्जगज्जयी ॥ ६६ ॥
 अग्रणीग्रामिणीनेता, भूभुवःस्वरधीश्वरः ।
 धर्मनायक ऋद्धीशो, भूतनाथश्च भूतभृत् ॥ ६७ ॥

5

गतिः पाता धृतो धर्मो, मन्त्ररुद्धुमलक्षणः ।
लोकाध्यक्षो दुराधर्मो, मन्त्रयन्तुर्निस्तुक्तः ॥ ६८ ॥
धीरो जगद्धितोऽजध्यखिजगत्परमेध्वरः ।
विध्यासी सर्वलोकेन्द्रो, विभवो भुवनेध्वरः ॥ ६९ ॥
विजगद्धुमस्तुद्धखिजगन्महलोदयः ।
धर्मचक्रायुधः सद्योजातस्त्रैलोक्यमहलः ॥ ७० ॥
वरदोऽप्रतियोऽच्छेद्यो, दृढीयानभयदुरः ।
महामागो निरोपम्यो, धर्मसाम्राज्यनायकः ॥ ७१ ॥

६ अथ योगिद्वयम्

10

योगी प्रत्यक्तमिर्वेदः, साम्यारोहणतत्परः ।
मामाधिकी सामयिको, निःप्रमादोऽप्रतिबन्धः ॥ ७२ ॥
यमः (मी)प्रधाननियमः, स्वस्थस्तपरमात्मनः ।
भाषायामचणः सिद्धप्रत्याहारो जितेन्द्रियः ॥ ७३ ॥
धारणाधीश्वरो धर्मप्रधाननिष्ठः समाधिराद् ।
स्फुरत्समरसीभावः, एकीकरणनायकः ॥ ७४ ॥
निर्ग्रन्थनाथो योगीन्द्रः, श्रुतिः साधुर्यतिर्मुनिः ।
महर्षिः साधुधैर्यो, यतिनाथो मुनीश्वरः ॥ ७५ ॥
महामुनिर्महामौनी, महाध्यानी महावती ।

15

महाशयो महाशीलो, महाशान्तो महादमः ॥ ७६ ॥
निलेपो निर्ग्रन्थान्तो, धर्माध्यक्षो द्वाप्यजः ।
ग्रन्थयोनिः स्वयंबुद्धो, ग्रन्थो ग्रन्थतत्त्वविद् ॥ ७७ ॥
पूनात्मा स्नातको दान्तो, भदन्तो वीरमत्सरः ।

20

धर्मवृक्षायुधोऽक्षोभ्यः, प्रपूतात्माऽमृतोद्भवः ॥ ७८ ॥
मन्त्रमूर्तिः स्रष्टुसौम्यात्मा, स्वतन्त्रो ब्रह्मसंभवः ।
सुप्रसन्नो गुणाम्मोधिः, पुण्यापुण्यनिरोधकः ॥ ७९ ॥
सुसंवृत्तः सुगुप्तात्मा, सिद्धात्मा निरुपलब्धः ।
महोदको महोपायो, जगदेकपितामहः ॥ ८० ॥

25

महाकाकणिको गुण्यो, महास्त्रेयाद्भुशः शुचिः ।
वरिष्ठयः सदायोगः, सदाभोगः सदाधृतिः ॥ ८१ ॥

30

परमौदासिताऽनाश्वान्, सत्याशीः शान्तनायकः ।
अपूर्ववेद्यो योगज्ञो, धर्ममूर्तिर्धर्मधाम् ॥ ८२ ॥
ब्रह्मेदं महाब्रह्मपतिः, कृतकृत्यः कृतकृतुः ।
गुणाकरो गुणोच्छेदी, निर्निमेषो निपथयः ॥ ८३ ॥
सृष्टिः सुनयतत्त्वज्ञो, महामौनीमयः शमी ।
प्रक्षीणवन्द्यो निर्द्वन्द्वः, परमार्थरत्नन्तगः ॥ ८४ ॥

35

७ अथ निर्वाणशतम्

निर्वाणः सागरः प्राद्वैर्महासाधुरुदाहृतः ।
 विमलामोऽथ शुद्धामः, श्रीधरो दत्त इत्यपि ॥ ८५ ॥
 धमलामोऽप्युद्धरोऽग्निः, संयमश्च शिवस्तथा ।
 पुष्पाञ्जलिः शिवगुण, उत्साहो ध्यानसंश्रकः ॥ ८६ ॥
 परमेश्वर इत्युक्तो, विमलेशो यशोधरः ।
 रुष्णो ध्यानमतिः शुद्धमतिः श्रीमद्रशान्तयुक् ॥ ८७ ॥
 वृषभस्तद्वदजितः, संभवश्चाभिनन्दनः ।
 मुनिभिः सुमतिः पद्मप्रभः प्रोक्तः सुपार्श्वकः ॥ ८८ ॥
 चन्द्रप्रभः पुष्पदन्तः, शीतलः श्रेयसाह्वयः ।
 वासुपूज्यश्च विमलोऽनन्तजिह्वर्म इत्यपि ॥ ८९ ॥
 शान्तिः कुन्तुरो महिः सुमतो नमिरप्यतः ।
 नेमिः पार्श्वो वर्धमानो, महावीरः सुवीरकः ॥ ९० ॥
 सन्मतिश्चाकथि महति महावीर इत्यथ ।
 महापद्मः सूरदेवः, सुप्रभश्च स्वयंप्रभः ॥ ९१ ॥
 सर्वायुधो जयदेवो, भवेदुदयदेवकः ।
 प्रभादेव उदङ्मुखः, प्रशकीर्तिर्जयाभिधः ॥ ९२ ॥
 पूर्णबुद्धिर्निष्कपायो, विद्येयो विमलप्रभः ।
 वहलो निर्मलश्चित्रगुप्तः समाधिगुप्तकः ॥ ९३ ॥
 स्वयम्भूश्चापि कन्दर्पो, जयनाथ इतीरितः ।
 श्रीविमलो दिव्यवादोऽनन्तवीरोऽप्युदीरितः ॥ ९४ ॥
 पुरुदेवोऽथ सुविधिः, प्रज्ञापारमितोऽव्ययः ।
 पुराणपुरुषो धर्मसारथिः शिवकीर्तनः ॥ ९५ ॥
 विश्वकर्माऽक्षरोऽच्छा, विश्वभूर्विश्वनायकः ।
 दिगम्बरो निरातङ्गो, निरावेको भवान्तकः ॥ ९६ ॥
 दृढमतो नयोत्तुङ्गो, निःकलङ्गोऽकलाधरः ।
 सर्वकेशापहोऽक्षयः, क्षान्तः श्रीवृक्षलक्षणः ॥ ९७ ॥

८ अथ ब्रह्मशतम्

ब्रह्मा चतुर्मुखो धाता, विधाता कमलासनः ।
 अञ्जभूरात्मभूः स्रष्टा, सूरज्येष्ठः प्रजापतिः ॥ ९८ ॥
 हिरण्यगर्भो वेदज्ञो, वेदाङ्गो वेदपारगः ।
 अजो मनुः शतानन्दो, हंसयानस्त्रयीमयः ॥ ९९ ॥
 विष्णुस्त्रिविक्रमः शौरिः, श्रीपतिः पुरुषोत्तमः ।
 वैकुण्ठः पुण्डरीकाक्षो, हृषीकेशो हरिः स्वभूः ॥ १०० ॥
 विश्वम्भरोऽसुरध्वंसी, माधवो बलिवन्धनः ।
 अधोक्षजो मधुद्वेपी, केदावो विष्टरश्वाः ॥ १०१ ॥

धीरत्सलान्छनः धीमानच्युतो नरकान्तकः ।
 विष्वक्सेनश्चक्रपाणिः, पद्मनाभो जनार्दनः ॥ १०२ ॥
 धीकण्ठः शङ्करः शम्भुः, कपाली कृपकैतनः ।
 मृत्युक्षयो विरूपाक्षो, धामदेवखिलोचनः ॥ १०३ ॥
 उमापतिः पद्मपतिः, स्मरारिखिलपुलस्तकः ।
 अर्धनारीश्वरो रुद्रो, भवो भर्गः सदाशिवः ॥ १०४ ॥
 जगन्कर्त्ताऽन्धकारातिरिक्तादिनिधनो हरः ।
 महासेनस्तारकजिह्मगणनाथो विनायकः ॥ १०५ ॥
 विरोचनो विषद्वल्लभः, द्विजशात्मा विभावसुः ।
 द्विजराज्यो बृहद्भानुश्चित्रभानुस्तनूनपान् ॥ १०६ ॥
 द्विजराजः सुधापोचिरीरधीशः कल्पनिधिः ।
 नक्षत्रनाथः शुभाङ्गुः, सोमः कुमुदवाग्धवः ॥ १०७ ॥
 ऐश्वर्यभोऽनिलः पुण्यजनः पुण्यजनेश्वरः ।
 धर्मराजो भोगिराजः, प्रचेता भूमिनन्दनः ॥ १०८ ॥
 सिंहकातनयदण्डपानन्दनो बृहतीपतिः ।
 पूर्वदेवोपदिष्टा च, द्विजराजसमुद्भवाः ॥ १०९ ॥

९ अथ बुद्धशतम्

बुद्धो ब्रह्मचलः शान्त्यः, पद्ममिश्रस्तथागतः ।
 समन्तमद्रः सुगतः, धीधनो भूतकोटिदिक् ॥ ११० ॥
 सिद्धार्थो मारविघ्नहस्ता, क्षणिकः कमुलक्षणः ।
 बोधिसत्त्वो निर्विकल्पादर्शनोऽद्वयवाचपि ॥ १११ ॥
 महाहृपालुर्नैरात्म्ययाद्री सन्तानशासकः ।
 रामायणलक्षणचणः, पंचस्कन्धमयात्महक् ॥ ११२ ॥
 भूतार्थभावनासिद्धः, धृतुर्भूमिकशासनः ।
 चतुर्पर्यसत्यवक्ता निराश्रयचिद्वन्धवः ॥ ११३ ॥
 योगो वैशेषिकस्तुच्छामावमित् पदपदार्थहक् ।
 नैयायिकः पोटशार्थयाद्री पञ्चार्थवर्णकः ॥ ११४ ॥

.....

 व्यक्ताव्यक्ताविज्ञानी, ज्ञानचैनन्यमेदहक् ॥ ११६ ॥
 अस्यसंविदितज्ञानवादी सत्कार्यवादसात् ।
 त्रिःप्रमाणोऽक्षयमाणः, स्वाहाहंकारिकादिहक् ॥ ११७ ॥
 क्षेत्रज्ञ आत्मा पुरुषो, चरो ना चेतनः पुमान् ।
 अकर्त्ता निर्गुणोऽमूर्त्तौ, भोक्ता सर्वगतोऽक्रियः ॥ ११८ ॥
 दृष्टा तदस्थः कूटस्थो, ज्ञाता निर्वन्धनोऽमवः ।
 वहिर्विकारो निर्मोक्षः, प्रधानं बहुधानकम् ॥ ११९ ॥

प्रकृतिः ख्यातिरारूढप्रकृतिः प्रकृतिप्रियः ।
 प्रधानभोज्योऽप्रकृतिर्विरम्यो विकृतिः कृती ॥ १२० ॥
 मीमांसकोऽस्तसर्वज्ञः श्रुतिपूतः सदोत्सवः ।
 परोक्षज्ञानवादीष्टपावकः सिद्धकर्मकः ॥ १२१ ॥
 चार्वाको भौतिकज्ञानो, भूताभिव्यक्तचेतनः ।
 प्रत्यक्षैकप्रमाणोऽस्तपरलोको गुरुश्रुतिः ॥ १२२ ॥
 पुरन्दरविद्धकर्णो, वेदान्ती संविद्वयी ।
 शब्दाद्वैती स्फोटवादी, पाखण्डजो नयौघयुक् ॥ १२३ ॥

5

१० अथ अन्तकृच्छतम्

अन्तकृतपारकृत्तीरप्राप्तः पारेतमःस्थितः ।
 त्रिदण्डी दण्डितारातिर्ज्ञानकर्मसमुच्चयी ॥ १२४ ॥
 संह(ह)तध्वनिरुच्छन्नयोगः सुसार्णवोपमः ।
 योगस्नेहापहो योगकिट्टिर्निर्लेपनोद्यतः ॥ १२५ ॥
 स्थितस्थूलवपुर्योगो, गीर्मणोयोगकाश्यकः ।
 सूक्ष्मवाक्चित्तयोगस्थः सूक्ष्मीकृतवपुःक्रियः ॥ १२६ ॥
 सूक्ष्मकायक्रियास्थायी, सूक्ष्मवाक्चित्तयोगहा ।
 एकदण्डी च परमहंसः परमसंवरः ॥ १२७ ॥
 नैःकर्म्यसिद्धः परमनिर्जरः प्रज्वलत्प्रभः ।
 मोघकर्मा जुटत्कर्मपाशः शैलेद्यलंकृतः ॥ १२८ ॥
 एकाकाररसास्वादो, विश्वाकाररसाकुलः ।
 अजीवन्नमृतोऽजाग्रदसुप्तः शून्यतामयः ॥ १२९ ॥
 प्रेयानयोगी चतुरशीतिलक्षगुणोगुणः ।
 निःपीतानन्तपर्यायो विधासंस्कारनाशकः ॥ १३० ॥
 वृद्धोऽनिर्वचनीयोऽणुरणीयाननणुप्रियः ।
 प्रेष्टः स्थेयान् स्थिरो निष्ठः, श्रेष्ठो ज्येष्ठः सुनिष्ठितः ॥ १३१ ॥
 भूतार्थशूरो भूतार्थदूरः परमनिर्गुणः ।
 व्यवहारसुपुत्रोऽतिजागरूकोऽतिसुस्थितः ॥ १३२ ॥
 उदितोदितमाहात्म्यो, निरुपाधिरकृत्रिमः ।
 अमेयमहिमात्यन्तशुद्धः सिद्धिस्वर्यवरः ॥ १३३ ॥
 सिद्धानुजः सिद्धपुरीपान्थः सिद्धगणातिथिः ।
 सिद्धसङ्गोन्मुखः सिद्धालिङ्ग्यः सिद्धोपगूहकः ॥ १३४ ॥
 पुष्टोऽष्टादशसहस्रशीलाङ्गपुण्यशम्बलः ।
 वृत्ताग्रयुग्मः परमशुक्लदयोऽपचारकृत् ॥ १३५ ॥
 क्षेपिष्ठोऽन्त्यक्षणसखा पञ्चलध्वक्षरस्थितिः ।
 द्वासप्ततिप्रकृत्यासी त्रयोदशकलिप्रणुत् ॥ १३६ ॥
 अवेदोऽयाजकोऽयज्योऽयाज्योऽनग्निपरिग्रहः ।
 अनग्निहोत्री परमनिःस्पृहोऽत्यन्तनिर्दयः ॥ १३७ ॥

10

15

20

25

30

35

यदिप्योऽशासकोऽदीक्ष्योऽदीक्ष्योऽदीक्षितोऽक्षयः ।
यगम्योऽगमकोऽरम्योऽरमको ज्ञाननिर्भरः ॥ १३८ ॥
महापोषीभवतो द्रव्यसिद्धोऽदेहोऽपुनर्मवः ।
शानैकविज्जीवघनः, सिद्धो लोकाग्रतामुक्तः ॥ १३९ ॥

5

जिनसहस्रनामस्तवनफलम्

इदमष्टोत्तरं नाम्नां, सहस्रं भक्तितोऽर्हताम् ।
योऽनन्तानामधीतेऽसौ, सुखयन्तां भक्तिमधुते ॥ १४० ॥
इदं लोकोत्तमं पुंसामिदं शरणमुख्यणम् ॥
इदं मङ्गलमप्रीयमिदं परमपावनम् ॥ १४१ ॥
इदमेव परतीर्थमिदमेवेष्टसाधनम् ।
इदमेवाखिलहेःशसङ्गेशस्यकारणम् ॥ १४२ ॥
पतेरमेकमप्यहं प्राप्तामुधारयप्रथः ।
मुच्यते किं पुनः सर्वाण्यर्थं हस्तु जिनायते ॥ १४३ ॥

10

॥ इति जिनसहस्रनामस्तवनं समाप्तम् ॥

15

परिचय

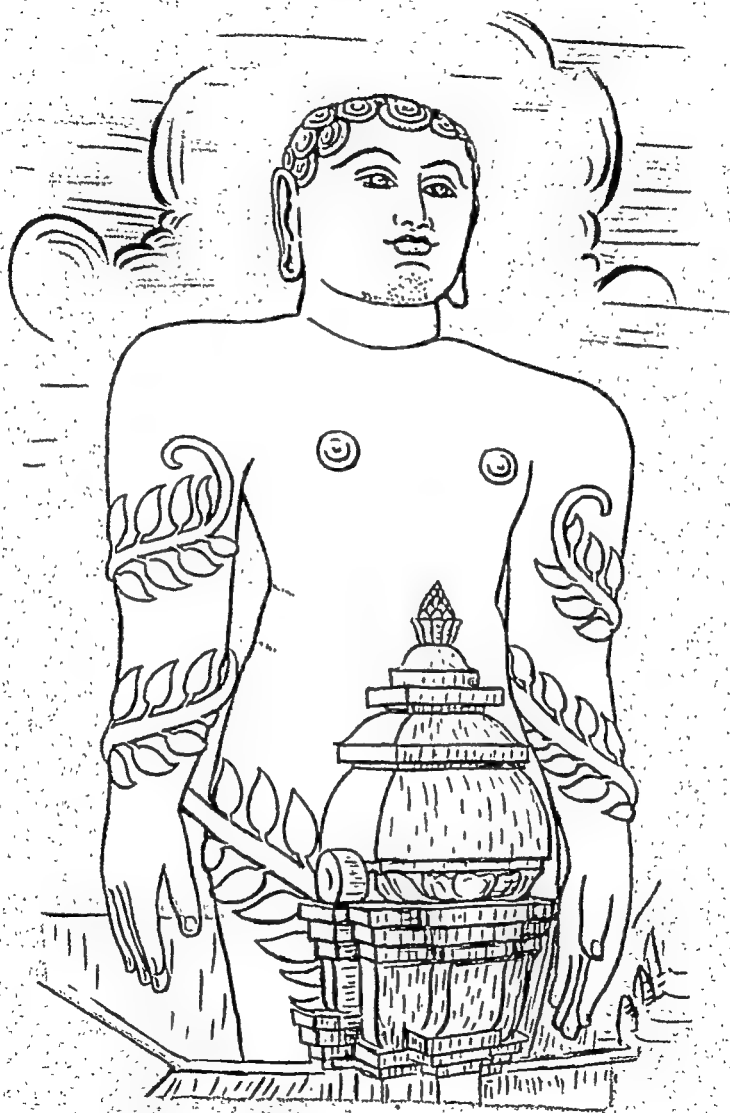
दिगम्बर संप्रदायना श्रेष्ठ विद्वान् पं. आशाधर कृष्ण प्रस्तुत 'जिनसहस्रनाम स्तवन' भारतीय ज्ञानपीठ काशी तृतीय वि० सं० २०१० मा प्रकाशित पब्लिशेड है। जेना आधारें अमोए अही मूलमात्र उद्धृत किये हैं।

पं. आशाधर विक्रमणी तेमनी शताब्दिमां बया है। पं. नायूराम प्रेमी 'जैन साहित्य और इतिहास' नामक पोताना पुस्तकमां रखे है के "शायद दिगम्बर सम्प्रदाय में उनके बाद उन जैसा प्रतिभाशाली, प्रौढ प्रवक्तृता और जैन धर्म का उद्योतक दूसरा नहीं हुआ।...वे अपने समय के अद्वितीय विद्वान् थे।" तेमने 'प्रमेय रत्नाकर', 'धर्माभ्युत' आदि अनेक ग्रन्थोंनी रचना करी है। अनेक विद्वानों तेमनी पासे अध्ययन करता हता।

उपरनी बातनी साक्षि प्रत्युं तेमनुं आ जिनसहस्रनाम स्तवन है, जे तेमने जिन, सर्वज्ञ, यज्ञार्ह, तीर्थङ्गन्, नाथ, योगि, निर्वाण, नम्र, बुद्ध, अन्तर्दृष्ट शब्दोंपी चरु बना दस शतकोमां विभक्त किये हैं। तेमां श्री जिनेश्वरनां १००८ नामों १४३ छोटोमां आब्या है।

आचार्य श्री जिनेसेने महापुराणना २५ मा पर्वना ९९ श्लोकमां बहनुं है के अरिहंत भगवान् १००८ लक्षणोंपी युक्त होय है, तेणी तेमनी एक हजार ने आठ नामोंपी स्तुति करवायां आवे है।

श्रीगोमटेश्वर बाहुबलिः (कायोत्सर्गमुद्रामां)

[૭૫-૩૦]

યાકિનીમહત્તરાસુનુ-ભવવિરહાઙ્ક-ભગવત-શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત- 'પોઢશકપ્રકરણ' સંદર્ભ:

અસ્મિન્ હૃદયસ્થે સત્તિ, હૃદયસ્થસ્તત્ત્વતો મુનીન્દ્ર ઇતિ ।
હૃદયસ્થિતે ચ તસ્મિન્, નિયમાત્સર્વાર્થસંસિદ્ધિઃ ॥ ૨ ॥ ૧૪ ॥
ચિન્તામણિઃ પરોઽસૌ, તેનૈવ ભવતિ સમરસાપત્તિઃ ।
સૈપેહ યોગિમાતા, નિર્વાણફલપ્રદા પ્રોક્તા ॥ ૨ ॥ ૧૫ ॥

x x x x

एतदिह भावयज्ञः, सद्गृहिणो जन्मफलमिदं परमम् ।
अभ्युदयान्व्युच्छित्या, नियमादपवर्गवीजमिति ॥ ६ ॥ १४ ॥

x x x x

અનુવાદ

આ જિન પ્રવચન જ્યારે હૃદયમાં સ્વાધ્યાયાદિ દ્વારા પ્રતિષ્ઠિત થાય છે ત્યારે પરમાર્થથી શ્રીજિનેશ્વર પરમાત્મા જ હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત થાય છે અને જ્યારે શ્રીજિનેશ્વર ભગવંત હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત થાય છે ત્યારે અવદયમેવ સર્વપ્રયોજનોની સિદ્ધિ થાય છે ॥ ૨-૧૪ ॥

15

સર્વ પ્રયોજનોની સિદ્ધિ થવાનું કારણ એ છે કે આ શ્રીજિનેશ્વર ભગવંત પરમ ચિન્તામણિ છે, તેઓ હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત થતાં તેમની સાથે ધ્યાતાની સમરસાપત્તિ થાય છે । આ સમરસાપત્તિ યોગીઓની માતા છે અને નિર્વાણફલની પ્રસાધક છે । [આત્મા જ્યારે સર્વજ્ઞના સ્વરૂપમાં ઉપયોગવાળો બને છે ત્યારે તેનો અન્યત્ર ઉપયોગ ન હોવાથી તે સ્વયં સર્વજ્ઞરૂપ થાય છે । નયવિશેષ એમ માને છે કે જે જે વસ્તુના ઉપયોગમાં આત્મા વર્તે છે તે તે વસ્તુના સ્વરૂપને તે ધારણ કરે છે. જેમ નિર્મલ સ્ફટિકમણિમાં ઉપાધિ (જેનું મણિમાં 20 પ્રતિબિંબ પડે તે વસ્તુ) પ્રતિબિંબિત દેખાય છે અને તે મણિ ઉપાધિના વર્ણાદિને ધારણ કરે છે, તેમ નિર્મલ આત્મા પણ ધ્યાન વડે પરમાત્મરૂપતાને ધારણ કરે છે । એ જ સમાપત્તિ । અથવા ધ્યાતા, ધ્યાન અને ધ્યેયની એકતા પણ સમાપત્તિ કહેવાય છે.] ॥ ૨-૧૫ ॥

x x x x

આ જિનભવનનું કારણ તે સદ્ગૃહસ્થની ભાવપૂજા છે, આ જન્મનું પરમફલ છે । અને અનુક્રમે 25 અધિચ્છિન્ન રીતે સ્વર્ગાદિ સુખોને આપીને અંતે મોક્ષને આપનારું છે ॥ ૬-૧૪ ॥

x x x x

મુક્ત્યાર્થે તત્ત્વેન, પ્રતિષ્ઠિતાયા ન દેવતાયામ્નુ ।

સ્થાપ્યે ન ચ મુશ્યેયં, તદધિષ્ઠાનાઘમાવેન ॥ ૮ ॥ ૬ ॥

મરતિ ચ સ્તુ પ્રતિષ્ઠા, નિજમાવસ્તૈવ દેવતોદેસામ્ ।

સ્વાત્મન્યેવ પરં યત્, સ્થાપનમિદ્ધ વચનનીત્યોચ્ચૈઃ ॥ ૮ ॥ ૪ ॥

5 ન્યાસસમયે તુ સમ્યક્, સિદ્ધાનુસ્મરણપૂર્વકમસંગમ્ ।

સિદ્ધો તત્ત્વ સ્થાપનમિદ્ધ, કર્તવ્યં સ્થાપનં મનસા ॥ ૮ ॥ ૧૨ ॥

બીજમિદં પરમં યત્, પરમાયા એવ સમરસાપત્તેઃ ।

સ્થાપ્યેન તદપિ મુલ્યા, હર્તૈર્પથેતિ વિત્તેયા ॥ ૮ ॥ ૫ ॥

10 મુક્તિના રહેલા એવા શ્રીઋપભાદિ પરમાત્માની મુખ્ય પ્રતિષ્ઠા જિનચિંત્તામાં ઘણી શક્ય નથી, કારણ કે તે બહુ દૂર છે અને મંત્રાદિ સંસ્કારોથી તેમનું મૂર્તિમાં અધિષ્ઠાન કે મંત્રિધાન સંભવિત નથી । એવી જ રીતે સાંસારિક શુદ્ધિદાદિ દેવતાઓનો પણ પ્રતિષ્ઠા મુલ્ય નથી કારણ કે મંત્રાદિવડે તે દેવતા મૂર્તિમાં આવે જ એવો નિયમ નથી (આવે અથવા ન પણ આવે) ॥ ૮-૬ ॥

તેથી અહીં તે પ્રતિષ્ઠા મુલ્ય દેવતાને ડરોશીને કરેલા પ્રતિષ્ઠા કટાચનારાના પોતાના માથની જ સમજવી । અહીં (પ્રતિષ્ઠાના વિષયમાં) ‘મુક્તિમાં રહેલા શ્રીઋપભાદિ પરમાત્મા તે જ હું છું,’ એવો ભાવ આત્મામાં 15 ઉત્પન્ન પવો જોઈએ । આ તાત્ત્વિક પ્રતિષ્ઠા યદ્ધ । પછી એ માથનો (વાદ્ય) જિનચિંતાદિમાં ઉપચાર કરવામાં આવે છે । આ વાદ્ય પ્રતિષ્ઠા યદ્ધ । અહીં વાદ્ય પ્રતિષ્ઠા કહ્યો છે ‘તે (પરમાત્મ વિષયક માથ) જ આ (ચિંત) છે,’ એવો ‘માથોપચાર હોય છે ॥ ૮-૪ ॥

ચિંતમાં ‘ૐ નમઃ ઋપમાય’ વગેરે મંત્રોનો ન્યાસ કરવાનો હોય છે । તે પૂર્વે પરમપદે રહેલા એવા શ્રીસિદ્ધ પરમાત્મા સારી રીતે સ્મરણ કરવું જોઈએ । એ કહ્યો છે શારીરિક અને માનસિક સંગનો ત્યાગ 20 કરીને કેવલજ્ઞાનાદિ ગુણો વડે સદિન શ્રીસિદ્ધ પરમાત્મા સિદ્ધશિલા પર જેવી રીતે રહેલા છે, તેવી જ રીતે પોતાના મનમાં લાલ્ચને મનના શુભન્યાપાર વડે માથરૂપે ચિંતમાં સ્થાપવા જોઈએ । એ રીતે શ્રીસિદ્ધસ્મરણરૂપ જે પોતાનો માથ તેની જ અહીં પ્રતિષ્ઠા છે । તાત્પર્ય કે ચિંતમાં પોતાના માથ દ્વારા શ્રીસિદ્ધપરમાત્માના ગુણોનો આરોપ કરવામાં આવે છે, તેથી તે ચિંતને જોતાં જ જોનારને ‘આ મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠિત છે’ એવો ક્યાલ આવતા સર્વ ગુણો વડે ‘તે (સિદ્ધ જ) હું છું’ એ પ્રકારે પોતાના આત્મામાં પરમાત્માનું સ્થાપન થાય છે ॥ ૮-૧૨ ॥

25 આથી જ નિજમાથની પ્રતિષ્ઠા તે સ્થાપ્ય-શ્રી સર્વજ્ઞ પરમાત્મા સાથેની પરમ સમરસાપત્તિ બીજ છે । એ જ પ્રધાન પ્રતિષ્ઠા છે ॥ ૮-૫ ॥

૧ સુખ દરિય વિચારતા એ સુખ છે કે-આ માથોપચારના પ્રમાણથી જ દર્શન કરવા આત્માના હૃદયમાં પુરુષના માથનો પ્રતિષ્ઠાપરના એ માથની સાથે અભેદ અરથ થાય છે, તેથી તેના (દર્શન કરનારાના) હૃદયમાં પણ ચિંતને ક્રોધા “તે (પરમાત્મા) જ આ (ચિંત) છે” એવો માથ થાય છે અને અંતે એ માથના પ્રમાણે “તે (પરમાત્મા) જ હું છું” એવો માથ તેના આત્મામાં રહેલ થાય છે । એ રીતે તે પણ પરમાત્માની સાથે સમરસાપત્તિ અનુભવે છે અને અચિત્ત્ય ત્યામ તે નેહવે છે । પ્રતિષ્ઠાપરને પ્રથમ વાશાલેવન વિના સિદ્ધમાથને આત્મામાં સ્થાપવો પડે છે, પ્યારે દર્શન કરનારને પ્રતિષ્ઠિત ચિનચિંતના આલેખની એ માથ ઉત્પન્ન થાય છે, એ અહીં વિશેષ સમજવો ।

ભાવરસેન્દ્રાત્તુ તતો, મહોદયાઝીવતાસ્વ(બ્ર)રૂપસ્ય ।

કાલેન ભવતિ પરમાડપ્રતિવદ્ધા સિદ્ધકાઞ્ચનતા ॥ ૮ ॥ ૮ ॥

x x x x

જ્ઞાનવિલેપનસુગન્ધિપુષ્પધૂપાદિભિઃ શુભૈઃ કાન્તમ્ ।

વિભવાનુસારતો યત્, કાલે નિયતં વિધાનેન ॥ ૯ ॥ ૧ ॥

5

અનુપકૃતપરહિતરતઃ, શિવદલ્લિદશેષપૂજિતો ભગવાન્ ।

પૂજ્યો હિતકામાનામિતિ ભક્ત્યા પૂજનં પૂજા ॥ ૯ ॥ ૨ ॥

ઈતિ જિનપૂજાં ધન્યઃ, શૃષ્ણન્ કુર્વસ્તદોચિતાં નિયમાત્ ।

ભવવિરહકારણં સ્ખલુ, સદનુગ્રાનં દ્રુતં લભતે ॥ ૯ ॥ ૧૬ ॥

x x x x

10

સાલમ્બનો નિરાલમ્બનથ, યોગઃ પરો દ્વિધા જ્ઞેયઃ ।

જિનરૂપધ્યાનં સ્વલ્વાઘસ્તત્તત્ત્વગસ્ત્વપરઃ ॥ ૧૪ ॥ ૧ ॥

અટપૃથગ્જનચિત્ત્યાંગાઘોગિકુલચિત્તયોગેન ।

જિનરૂપં ધ્યાતવ્યં, યોગવિધાવન્યથા દોષઃ ॥ ૧૪-૨ ॥

x x x x

15

આયો ભાવ (‘સર્વે ગુણૈઃ સ એવાહમ્’ વગેરે ભાવ) તે પરમ રસેન્દ્ર (પારો-પારસમણિ) છે । એના વડે અનુક્રમે જીવરૂપ તામ્ર શ્રેષ્ઠ એવી સિદ્ધરૂપી કાંચનતાને પામે છે. ॥ ૮-૮ ॥

x x x x

સુમુક્ષુઓં, જ્ઞાત્ર, વિલેપન, સુગન્ધિપુષ્પ, ધૂપ વગેરે વડે કરીને પોતાના વૈભવ, નિયતકાલે, આગમોક્તરીતે, ભક્તિભાવપૂર્વક-નિષ્કારણ વત્સલ, મોક્ષને આપનાર કલ્યાણના અભિલાષીઓને પૂજ્ય અને 20 દેવેન્દ્રોથી પૂજાણા શ્રીતીર્થંકર પરમાત્માના ત્રિવંતી પૂજા કરવી જોઈએ. ॥ ૯-૧/૨ ॥

અહીં કહેલી જિનપૂજાને સાંભળીને જે ધન્ય પુરુષ શાશ્વત રીતે સર્વ ઔચિત્ય સહિત શ્રીજિનેશ્વર ભગવંતની પૂજા કરે છે તે સંસારના ઉચ્છેદક એવા સદનુગ્રાહને શીઘ્રતઃ નિયમા પામે છે ॥ ૯-૧૬ ॥

x x x x

યોગ સાલમ્બન અને નિરાલમ્બન એમ બે પ્રકારનો છે । સમવસરણમાં વિરાજમાન એવા શ્રીજિનેશ્વર 25 પરમાત્માનું ધ્યાન તે સાલંબન યોગ છે, મુક્તિગત પરમાત્માના સ્વરૂપનું ધ્યાન તે નિરાલંબન યોગ છે । આ મુક્તિગત રૂપ તે સિદ્ધાત્માના જીવપ્રદેશોના સંઘાતરૂપ છે અને કેવલજ્ઞાન વગેરે તેનો સ્વભાવ છે ॥ ૧૪-૧ ॥

સામાન્ય માણસોનું ચિત્ત રેવદાદિ* આઠ દોષોથી સહિત હોય છે । એવા ચિત્તનો ત્યાગ કરીને યોગી સદૃશ નિર્મલ ચિત્તવડે યોગ ત્રિયા સમયે શ્રીજિનરૂપનું ધ્યાન કરવું । એથી વીજી રીતે (ચિત્તના દોષો સહિત) કરાતું ધ્યાન તે દોષરૂપ છે ॥ ૧૪-૨ ॥

x x x x

30

एतदोपविष्टं, शान्तोदात्तादिभावसंयुक्तम् ।
सततं परार्थनियतं, संक्षेपविवर्जितं चैव ॥ १४-१२ ॥
सुखप्रदर्शनपरं, समुल्लसद्गुणगणीधमत्यन्तम् ।
कल्पतरुबीजकल्पं, शुभोदयं योगिनां चित्तम् ॥ १४-१३ ॥

× × × ×

शुद्धे विवિक्ते देशे, सम्यक्-सંयमितकाययोगस्य ।
कापोत्सર્गेण दृढं, यद्वा पर्यङ्कबन्धेन ॥ १४-१५ ॥
साध्यागमानुસારાચેતો વિન્યસ્ય મગવતિ વિશુદ્ધમ્ ।
સ્પર્શાદિઘાતતિદ્વયોગિસંસ્મરણયોગેન ॥ ૧૪-૧૬ ॥

× × × ×

सर्वजगद्धितमनुपममतिशयसन्दोहशुद्धिसंयुक्तम् ।
ध्येयं जिनेन्द्ररूपं, सदसि गदक्षत्परं चैव ॥ १५-१ ॥
સિંહાસનોપવિષ્ટં, છત્રત્રયકલ્પપાદપસ્યાધઃ ।
સત્ચાર્યસંપ્રવૃત્તં, દેશનયા કાન્તમત્પન્તમ્ ॥ ૧૫-૨ ॥

■ યોગીઓનું ચિત્ત ક્ષેત્રાદિ આઠ દોષોથી રહિત, શાન્ત, ઉદાત્ત (ઉદાર, ગમીર, ધીર) વગેરે ભાવવાળું, સતત પરોપકારમાં નિરત, સંક્લેશથી રહિત, જેત તથા સુગન્ધિ પુષ્પ, વલ્લ, છત્ર, ચામર વગેરેના શુભ સ્વપ્ન જોને આવે છે એવું, પ્રવર્ધમાન અનેક ગુણોવાળું, વસ્ત્રવૃક્ષના વીજ સદૃશ અને શુભ ઉદપન્નાવૃત્તિ હોય છે ॥ ૧૪-૧૨/૧૩ ॥

× × × ×

20 પત્રિત્ર દેશાન્ત પ્રદેશમાં પ્રથમ કાપાની ચેટાઓને સારી રીતે નિયંત્રિત કરાવી ! પછી કાપોરસર્ગસુદ્રા અથવા પર્યંકમ્પનમાં સ્થિર થવું । પછી તત્ત્વજ્ઞાનના સંસ્કાર વડે જેઓ દધ્યાનના રહીને આત્મસ્વરૂપને પ્રાપ્ત કર્યું છે, એવા સિદ્ધયોગી પુરુષોનું સ્મરણ કરવું । પછી આગમોક્ત રીતે સમ્યક્ પ્રકારે પરમાત્મામાં વિશુદ્ધ ચિત્તને સ્થાપવું । પછી શ્રીજિનરૂપનું ધ્યાન કરવું । એ રીતે ધ્યાન શીઘ્રતઃ સિદ્ધ થાય છે ॥ ૧૪-૧૫/૧૬ ॥

× × × ×

25 તે સાર્લંબન ધ્યાન આ રીતે કરવું :—

સર્વ પ્રાણીઓને હિતકર્તા, જેના શરીરોમાં સૌન્દર્યને કોઈ વપમા નથી એવા અનુપમ, અનેક અતિશયોથી સમ્પન્ન, આમર્ણ્યથી વગેરે નાના પ્રકારની લલ્લિષ્ઠોથી સહિત, સમસ્તસરણમાં સાતિશય વાળીવડે દેશના આપતા, દેવનિર્મિત સિંહાસન પર વિરાજમાન, છત્રત્રય અને વસ્ત્રવૃક્ષ નીચે રહેલા, 30 દેશના દ્વારા સર્વ સત્ત્વોના પરમ અર્થ-મોક્ષ માટે પ્રવૃત્ત, અત્યંત મનોહર, શારીરિક અને માનસિક

आधीनां परमौपधमव्याहृतमखिलसम्पदां वीजम् ।
चक्रादिलक्षणयुतं, सर्वोत्तमपुण्यनिर्माणम् ॥ १५-३ ॥
निर्वाणसाधनं भुवि, भव्यानामग्न्यमतुलमाहात्म्यम् ।
सुरसिद्धयोगिवन्धं, वरेण्यशब्दाभिधेयं च ॥ १५-४ ॥

तनुकरणादिविरहितं, तच्चाचिन्त्यगुणसमुदयं सूक्ष्मम् ।
त्रैलोक्यमस्तकस्थं, निवृत्तजन्मादिसङ्कलेशम् ॥ १५-१३ ॥
ज्योतिः परं परस्तात्तमसो यद्वीयते महामुनिभिः ।
आदित्यवर्णममलं, ब्रह्माधैरक्षरं ब्रह्म ॥ १५-१४ ॥
नित्यं प्रकृतिवियुक्तं, लोकालोकावलोकनाभोगम् ।
स्तिमिततरङ्गोदधिसममवर्णमस्पर्शमगुरुलघु ॥ १५-१५ ॥
सर्वावाधरहितं, परमानन्दसुखसङ्गतमसङ्गम् ।
निःशेषकलांतीतं, सदाशिवाद्यादिपदवाच्यम् ॥ १५-१६ ॥

× × × ×

पीडाओतुं परम औपध, सर्व संपत्तिओतुं अनुपहत-अवन्ध्य वीज, चक्रादि लक्षणोथी युक्त, सर्वोत्तम पुण्यना परमाणुओथी बनेला, पृथ्वी पर भव्योने माटे निर्वाणनुं परम साधन, असाधारण माहात्म्यवाळा, 15 देशे अने सिद्धयोगिओ (विद्यामंत्रादिसिद्धो) ने पण बंदनीय अने 'वरेण्य' शब्द बडे वाच्य एवा श्रीजिनेन्द्र-रूपनुं ध्यान करवुं (ए सालंवन योग छे) ॥ १५-१/४ ॥

श्रीसिद्धरूपनुं निरालंबन ध्यान आ रीते छे :—ते सिद्धरूप-शरीर, इन्द्रियो अने मन विनातुं, अचिन्त्य एवा केवलज्ञानादि गुणोवाळुं, केवलज्ञान विना सम्पूर्ण रीते न जाणी शकाय एतुं, त्रणे लोकना मस्तकरूप सिद्धशिला पर विराजमान, जन्म-जरादि संक्षेशोथी रहित, ज्ञानसंपन्न एवा ब्रह्मादि महामुनिओ 20 जेने परंज्योति, अन्धकारथी पर-अस्पृष्ट, आदित्यवर्ण कहे छे एतुं अत्यन्त निर्मल, अक्षर, ब्रह्म, नित्य, ज्ञानावरणीयादि कर्मप्रकृतिथी रहित, लोकालोकना अवलोकनना उपयोगवाळुं, निस्तरङ्ग-प्रशान्त महासागर सदृश, अवर्ण, अस्पर्श, अगुरुलघु, अमूर्त, सर्व वाधाओथी रहित, परमानंदवाळा सुखथी युक्त, असंग, सर्वकलाओ (तथाभव्यत्व, असिद्धत्व, वगेरे संसारि-जीव-स्वभावो) थी रहित अने 'सदाशिव' वगेरे पदोवडे वाच्य छे ॥ १५-१३/१६ ॥

× × × ×

एतद् दृष्ट्वा तत्त्वं, परममनेनैव समरसापत्तिः ।

सञ्जायतेऽस्य परमा, परमानन्द इति यामाहुः ॥ १६-१ ॥

सैषाऽविद्यारहिताऽवस्था परमात्मशब्दवाच्येति ।

एषैव च विज्ञेया, रागादिविर्जिता तथता ॥ १६-२ ॥

5 वैશેષિકગુણરહિતઃ, પુરુષોઽસ્યામેવ ભવતિ તત્ત્વેન ।

विध्यातदीपकल्पस्य, हन्त ज्ञात्यन्तराप्ताप्तेः ॥ १६-३ ॥

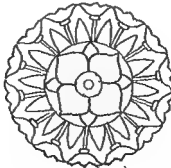
एवं पशुत्वविगमो, दुःखान्तो भूतविगम इत्यादि ।

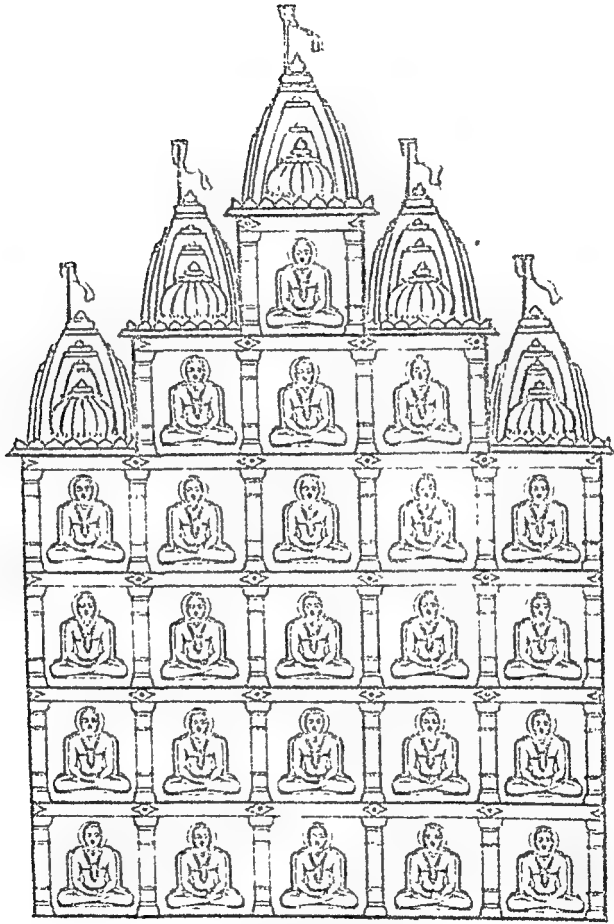
अन्यदपि तन्त्रसिद्धं, सर्वमवस्थान्तरेऽर्जव ॥ १६-४ ॥

- 10 15
- एवा (उपर धहेल) परम तत्त्वने जोईने अयोगी केवलीने ए परम तत्त्व (सिद्धरूप) नी साथे
परम समरसापत्ति थाय छे । आ समरसापत्तिने वेदान्तिओ 'परमानन्द' कहे छे । परमात्म शब्दधी
वाच्य ए पर तत्त्वने कैटलाक 'अविद्यारहित अवस्था' कहे छे । कैटलाक एने रागादिरहित तथता
(तत्त्व-सत्वरूप) कहे छे । वैशेषिक दर्शनवाक्याओ एने वैशेषिक गुण रहित पुरुष कहे छे । बौद्धो एने
विध्यातदीप-निर्बोध कहे छे । पशुत्वविगम, दुःखान्त, भूतविगम बगैरे अनेक शब्दो कहे ते ते तन्त्रोमा
ते कहेवाय छे । आ बधा नामोनी परमार्थ 'आत्माने परिणामि नित्य भान्या विना घटतो नयी, तेयी
एकान्त भतोमा ते नामो नाममात्र ज रहे छे ॥ १६-१/४ ॥

परिचय

- 20
- श्री 'पोडशक प्रकरण' ना कर्ता श्रीहरिभद्रमूर्तिनो संक्षिप्त परिचय प्रस्तुत प्रथमा प्राकृत विभागना
'संशोध प्रकरण संदर्भ' (वि. न. ३२) मी आपेल छे । 'पोडशक प्रकरण' मां जुदा जुदा सौछ
विषयो पर गंभीर विचारणा छे । तेमायी श्रीअरिहंत परमात्मा विषयक समरसापत्ति, भावप्रतिष्ठा,
पूजा, सालक्षण-निरालंघन योग, योगिचित्त, ध्येयनु स्वरूप, बगैरेने दर्शानना ओओने तार्वीने
अनुवाद सहित अही रज्ज करेल छे ।

श्रीचतुर्विंशतिजिनरत्नपटः

[૭૬-૩૧ (અ)]

શ્રીજયતિલકસૂરિવિરચિત- શ્રીહરિવિક્રમચરિતાન્તર્ગતસંદર્ભઃ

શ્રીતીર્થાય નમસ્તસ્મૈ, પંચશાસ્ત્રિયે સદા ।
 પંચૈતે વિતતા યસ્ય, શાખાઃ શ્રીપરમેષ્ઠિનઃ ॥ ૧ ॥
 અર્હતસ્તે જયન્ત્યત્ર, તિઃસ્નેહાઃ રત્નદીપકાઃ ।
 સ્પર્ધાં કરોત્યલોકેન, યેષાં જ્ઞાનમયં મહઃ ॥ ૨ ॥
 સિદ્ધેભ્યોઽપિ નમસ્તેભ્યો, મુક્તેભ્યો કર્મકશ્મલૈઃ ।
 મૂર્ધ્નિ ચૂડામણીયન્તે, લોકપુંસઃ સદૈવ હિ ॥ ૩ ॥
 શિવંગતેષુ સાર્વેષુ, શાસનં ધારયન્તિ યે ।
 પંચધાચારધારિભ્ય, આચાર્યેભ્યો નમઃ સદા ॥ ૪ ॥
 ઉપાધ્યાયા જયન્ત્યત્ર, સૂત્રાર્થજલરાશયઃ ।
 ગૃહીત્વા (ચ) જલં યેભ્યો, ઘના વર્ષન્તિ સાધવઃ ॥ ૫ ॥
 મૂલોત્તરગુણૈઃ શુદ્ધં, ચારિત્રં પાલયન્તિ યે ।
 સર્વેભ્યોઽપિ ત્રિધા તેભ્યઃ, સાધુભ્યો ભુવને નમઃ ॥ ૬ ॥

અનુવાદ

જેની આ પાંચ પરમેષ્ઠિ ભગવંતો પાંચ વિશાલ શાખાઓ છે એવા તે જગપ્રસિદ્ધ શ્રીતીર્થને હું
 મતિજ્ઞાનાદિ પાંચ શાખાઓવાળી જ્ઞાનલક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ માટે સદા નમસ્કાર કરું છું ॥ ૧ ॥
 તેલ ધિનાના રત્નદીપ જેવા તે (વીતરાગ) અર્હંતો આ વિશ્વમાં સદા જય પામે છે કે જેમનો
 જ્ઞાનમય પ્રકાશ અલોકાકાશ સાથે સ્પર્ધા કરે છે (તાત્પર્ય કે તે જ્ઞાનપ્રકાશ અલોકાકાશને પળ પ્રતિક્ષણ 20
 પોતાનો વિષય બનાવે છે) ॥ ૨ ॥
 તે સિદ્ધોને પળ સર્વદા નમસ્કાર હો કે જેઓ કર્મમલથી મુક્ત છે અને જેઓ લોકરૂપ મહાપુરુષના
 મસ્તક ઉપર સર્વદા ચૂડામણિની જેમ શોભી રહ્યા છે ॥ ૩ ॥
 શ્રીતીર્થકર ભગવંતોના નિર્વાણ પછી જેઓ શ્રી જિનશાસનને ધારણ^૧ કરે છે, તે પાંચ પ્રકારનાં
 આચારને ધારણ કરનારા શ્રી આચાર્ય ભગવંતોને સર્વદા નમસ્કાર હો ॥ ૪ ॥
 સૂત્રાર્થરૂપજલના મહાસાગર એવા તે ઉપાધ્યાય ભગવંતો પળ આ લોકમાં જય પામે છે કે જેમની પાસેથી
 સાધુરૂપ વાદઢાંઓ જલ પ્રહણ કરીને વરસે છે—લોકમાં શ્રી જિનવાણીરૂપ જલની સદા વર્ષા કરે છે ॥ ૫ ॥
 જેઓ મૂલ અને ઉત્તર ગુણોથી શુદ્ધ ચારિત્રને પાલે છે, લોકમાં રહેલા તે સર્વ સાધુ ભગવંતોને હું
 ત્રિકરણશુદ્ધ નમસ્કાર કરું છું ॥ ૬ ॥

૧ ધારણ = ધારણ, રક્ષણ, પ્રચાર વગેરે.

પરિચય

પ્રત્યક્ષા શ્રી જયતિલક્ષ્મીજીના વિષયમાં આસ માહિતી ઉપલબ્ધ નથી । તેઓ આગમિક ગચ્છના હતા । શ્રીચારિત્રપ્રભાસૂરિજીના શિષ્ય હતા । શ્રી અમરકીર્તિ ગણીના વંશુ હતા । મુનિશ્રી જિનેન્દ્ર પ્રત્યક્ષ તેમના શિષ્યો હતા । પ્રત્યક્ષા બ્યાકરણ, કાવ્ય, કોશ, માહિત્ય, અલંકાર, તર્ક, આગમ વગેરે અનેક વિષયોના પારંગામી હતા, એ હકીકત તો સ્વયં પ્રત્યક્ષ જ કહી આપે છે । તેઓએ રચેલો ‘મલયસુંદરીચારિત્ર’ પ્રત્યક્ષ યુગ ચારિત્રની દૃષ્ટિએ સુન્દર અને મનોહર છે ।

‘શ્રી હરિવિક્રમચારિત્ર’ની પ્રથમ આવૃત્તિ સં. ૧૯૭૨ માં જામનગરના પં. શ્રી હીરાલાલ હંસરાજે વઢવ પાડી હતી । તે પછી સં. ૧૯૧૧ માં શા. મણિલાલ દેવચંદ, મહેમાણા તરફથી પ્રસ્તુત ગ્રંથ પ્રનાશિત કરવામાં આવ્યો હતો । એ પ્રત્યક્ષાથી પ્રસ્તુત સંસ્કૃત અહીં અનુવાદ સહિત આપેલ છે ।

10

[૭૬-૩૧ (ધ)]

શ્રી નવતત્ત્વસંવેદનાન્તર્ગતસંદર્ભ:

અર્હે યતપ્રાણિભિઃ પુણ્યૈરુપાયૈરુપયાચ્યતે ।

તત્સમૈ કલ્યાણક્રન્દાય, સ્વાનન્દાય નમો નમઃ ॥ ૧ ॥

ટિપ્પણ—અર્હમિતિ અર્હે યોગ્ય યદ્વા પૂજ્ય અથવા પરમમન્ત્રાધારવીજં નાદવિન્દુકલાઓતિ કલિનં, 15 યદિ વા (પદ્મા) અક્ષરાદિહકારપર્યન્ત વાઙ્મય આદોત્તિવ્દ્ અર્હમિત્યક્ષરસ્ય પશ્ચરમેષ્ટિવાચકત્વેન અર્હદાદિરૂપ યન્પ્રરમનત્વં પ્રાણિભિઃ પુણ્યૈઃ પવિત્રૈઃ પુણ્યહેતુત્વેન વા પુણ્યૈરુપાયૈર્ગુરુપાસના[દિ]ભિઃ કારણરૂપયાચ્યતે તત્સમૈ પરમતત્ત્વાય કલ્યાણક્રન્દાય શ્રેયઃપ્રભવાય સ્વાનન્દાય નમો નમઃ इति सम्बन्ध ॥ ૧ ॥

અનુવાદ

પ્રાણિઓએ (શ્રી જિનશિવાદિ) પવિત્ર ઉપાયોએ જે ની ઉપાસના કરાવે છે તે મોક્ષના વડામાં 20 સ્થાનમૂલ અને પરમાન્દમય એવા અર્હે ને પુનઃ પુનઃ નમસ્કાર કરે છે ॥ ૧ ॥

પરિચય

નવતત્ત્વસંવેદન પ્રકરણમાંથી ‘નમસ્કાર સ્વાધ્યાય’ ને ઉપયોગી પ્રસ્તુત શ્લોક, ટીકા અને અનુવાદ સહિત અહીં પ્રગટ કરેલ છે ।

श्रीसिद्धसेनदिवाकरविरचितः

शक्रस्तवः

ॐ नमोऽर्हते भगवते परमात्मने परमज्योतिषे परमपरमोष्ठिते परमवेधसे परमयोगिने परमेश्वराय तमसःपरस्तान् सदोदितादित्यवर्णाय समूलोन्मूलितानादिसकलक्लेशाय ॥ १ ॥ 5

ॐ नमोऽर्हते भूर्भुवःस्वस्त्वर्थायैवालिमन्दारमालार्चितक्रमाय सकलपुरुषार्थयोगि-
निरवधविद्याप्रवर्तनैकवीराय नमःस्वस्तिस्वधास्वाहावपडर्थैकान्तशान्तमूर्त्ये भवद्भाविभूतभाव-
भासिते कालयाज्ञनाशिने सत्त्वरजस्तमोगुणार्ताताय अनन्तगुणाय बाह्मनोज्ञोच्चरचरित्राय पवित्राय
करणकारणाय तरणतारणाय सात्त्विकदेवताय तात्त्विकजीविताय निर्ग्रन्थपरमब्रह्महृदाय
योगीन्द्रप्राणनायाय त्रिभुवनभयकुलनित्योत्सवाय विज्ञानानन्दपरब्रह्मैकात्म्यसात्म्यसमाधये 10
हरिहरहिरण्यगर्भादिदेवतापरिकलितस्वरूपाय सम्यक्शब्देयाय सम्यग्ध्वेयाय सम्यक्शरण्याय
सुसमाहितसम्यक्स्पृहणीयाय ॥ २ ॥

ॐ नमोऽर्हते भगवते आदिकराय तीर्थङ्कराय स्वयंसम्बुदाय पुरुषोत्तमाय पुरुषसिंहाय
पुरुषवरपुण्डरीकाय पुरुषवरगन्धर्वहस्तिने लोकोत्तमाय लोकनाथाय लोकहिताय लोकप्रदीपाय
लोकप्रद्योतकारिणे अमयदाय दृष्टिदाय मुक्तिदाय मार्गदाय बोधिदाय जीवदाय शरणदाय धर्मदाय 15
धर्मदेशकाय धर्मनायकाय धर्मसारथये धर्मवरचातुरन्तचक्रवर्तिने व्यावृत्तच्छब्दने अप्रतिहत-
सम्यग्ज्ञानदर्शनसन्ने ॥ ३ ॥

ॐ नमोऽर्हते जिनाय जापकाय तीर्णाय तारकाय बुद्धाय बोधकाय मुक्ताय मोक्षकाय
त्रिकालविदे पारङ्गताय कर्माष्टकनिष्ठदनाय अधीश्वराय शम्भवे जगन्नाथे स्वयम्भुवे जिनेश्वराय
स्याद्वादिनादिने सार्वीय सर्वज्ञाय सर्वदर्शिने सर्वतीर्थोपनिषदे सर्वपापण्डमोचिने सर्वयज्ञफलात्मने 20
सर्वयज्ञफलात्मने सर्वयोगरहस्याय केवल्लिने देवाधिदेवाय वीतरागाय ॥ ४ ॥

ॐ नमोऽर्हते परमात्मने परमाप्ताय परमकारुणिकाय सुगताय तथागताय महाहंसाय
हंसराजाय महासत्ताय महाशिवाय महाबोधाय महामैत्राय सुनिधिताय विगतद्वन्दाय गुणाध्वये
लोकनाथाय जितमारबलाय ॥ ५ ॥

ॐ नमोऽर्हते सनातनाय उत्तमश्लोकाय मुकुन्दाय गोविन्दाय विष्णवे जिष्णवे अनन्ताय 25
अच्युताय श्रीपतये विश्वरूपाय हृषीकेशाय जगन्नाथाय भूर्भुवःस्वःसमुत्ताराय मानंजराय
कालंजराय ध्रुवाय अजाय अजेयाय अजराय अचलाय अव्ययाय विभवे अचिन्त्याय
असंख्येयाय आदिसंख्याय आदिकेशवाय आदिशिवाय महाब्रह्मणे परमेश्वराय एकानेकानन्त-

स्वरूपिणे मारामात्रविनिर्जिनाय अमिनामिन्द्रयावर्तिनाय पुण्यपापरिहिताय सुसुदुःखविनिक्ताय
व्यक्ताव्यक्तस्वरूपाय अनादिमध्यनिघनाय नमोऽस्तु मूर्तीधराय मुक्तिस्वरूपाय ॥ ६ ॥

ॐ नमोऽर्हते निराकृष्टाय निःसङ्गाय निःशङ्काय निर्मलाय निर्दन्दाय निम्नरङ्गाय
निरुमेये निगमयाय निष्कलङ्काय परमदेवताय सदाश्रिताय महादेवाय शङ्कराय महेश्वराय
५ महाव्रतिने महायोगिने महात्मने पञ्चमुखाय मृण्मुखाय अष्टमूर्तये भूतनाथाय जगदानन्दाय
जगन्पितामहाय जगदेवाधिदेवाय जगदीश्वराय जगदादिकृन्दाय जगद्भास्वते जगत्कर्ममाक्षिणे
जगत्शत्रुणे शर्वान्तरे अश्वतरुणाय शीलशराय ज्योतिष्मरुचरित्रिणे महाज्योतिर्घोषिताय महातमःपाते-
सुप्रतिष्ठिताय स्वयंकरे स्वयंहरे स्वयंपालकाय आत्मेश्वराय नमो विधात्मने ॥ ७ ॥

ॐ नमोऽर्हते सर्वदेवमयाय सर्वध्यानमयाय सर्वज्ञानमयाय सर्वज्ञानमयाय सर्वमंत्रमयाय
१० सर्वरहस्यमयाय सर्वभाराभाराजीनाजीविश्वयाय अरहस्यरहस्याय अमृहस्यरहणीयाय अचिन्त्यचिन्त-
नीयाय अकामकामधेनेये अमङ्गलितकल्पद्रुमाय अचिन्त्यचिन्तामणये चतुर्दशरज्ज्वात्मकजीर-
लोरूपदामणये चतुर्दशतिलश्रीरिपोनिप्राणिनाथाय पुरगार्थनाथाय परमार्थनाथाय अनाथनाथाय
जीवनाथाय देवदानरमानरसिद्धमेताधिनाथाय ॥ ८ ॥

ॐ नमोऽर्हते निरञ्जनाय अनन्तरूप्यागनिर्वृतनर्कतीनाय सुगृहीतनामधेयाय
१५ (महिमामयाय) धारोदात्तधारोद्धतधौग्यान्तधीरलडितपुत्रोत्तमपुण्यभोरुद्धतसहस्रलक्षकोटिवन्दिन-
पादारविन्दाय सर्वगताय ॥ ९ ॥

ॐ नमोऽर्हते नरीममयाय सर्वप्रदाय सर्वहिताय सर्वोधिनाथाय कर्मचन धाराय पाराय
तीर्थाय पावनाय पवित्राय अनुतगाय उत्तराय योगाचार्याय संप्रशालनाय प्रवराय आश्रयाय
वाचस्पत्यये माह्वलाय सर्वान्मनीनाय सर्वार्थाय अमृताय मदोदिताय व्रतचारिणे तापिने दक्षिणीयाय
२० निर्विकाराय धर्षर्षभनारायमूर्तये तत्त्वदर्शिने पारदर्शिने परमदर्शिने निरुपमज्ञानरत्नरत्नितज-
शरूपधर्ममयाय आदिपुरुषाय आदिपरमेश्वरिणे आदिमहेश्वराय महाज्योतिःम(स्त)क्याय महाधि-
घनेश्वराय महामोहसंहारिणे महामन्त्राय महाज्ञानमहेश्वराय महालयाय महाशान्ताय महायोगीन्द्राय
अयोगिने महामहोपमये महाहंसाय हंसाज्ञाय महामिठ्याय शिवमचलमरुजमनन्तमहायमप्याराध-
मपुनरावृत्ति महानन्द महोदय सर्वदुःखदुःख कैवल्य अमृत निराणिमर्श परब्रह्म निःश्रेयसमपुनर्भव
२५ सिद्धिगतिनामधेय स्थानं संग्रह्यते चराचरं अयं नमोऽस्तु श्रीमहारीराय विजगत्स्वामिने
श्रीवर्धमानाय ॥ १० ॥

ॐ नमोऽर्हते केवलिते परमयोगिने (भक्तिमार्गयोगिने) विशालज्ञाननाय सर्वलब्धि-
सम्पन्नाय निर्विकल्पाय कल्पनातीनाय कलाकलापकलिताय विष्णुरदुःखदुःखानाशनिर्दग्धकर्म-
धीजाय प्राप्तानन्तचतुष्टयाय सौम्याय शान्ताय भङ्गलवरदाय अष्टादशदोषरहिताय धूम्रवर्षि-
३० ममीहिताय म्हा ॐ ह्रीं श्रीं अर्ह नमः ॥ ११ ॥

लोकोत्तमो निष्प्रतिमस्त्वमेव, त्वं शाश्वतं मङ्गलमप्यधीश ! ।

त्वामेकमर्हन् ! शरणं प्रपद्ये, सिद्धिर्पिसिद्धर्ममयस्त्वमेव ॥ १ ॥

त्वं मे माता पिता नेता, देवो धर्मो गुरुः परः ।

प्राणाः स्वर्गोऽपवर्गश्च, सत्त्वं तत्त्वं गतिर्मतिः ॥ २ ॥

जिनो दाता जिनो भोक्ता, जिनः सर्वमिदं जगत् ।

जिनो जयति सर्वत्र, यो जिनः सोऽहमेव च ॥ ३ ॥

यत्किञ्चित् कुर्महे देव !, सदा गुरुतदुष्कृतम् ।

तन्मे निजपदस्थस्य, हुं क्षः^१ क्षपय त्वं जिन ! ॥ ४ ॥

गुहातिगुह्यगोप्ता त्वं, गृहाणास्मत्कृतं जपम् ।

सिद्धिः श्रयति मां येन, त्वत्प्रसादाच्चयि स्थितम् ॥ ५ ॥

इति श्रीवर्धमानजिननाममन्त्रस्तोत्रम् । प्रतिष्ठायां शान्तिकविधौ पठितं महासुखाय स्यात् ।

इति शक्रस्तवः ।

१ इतीमं पूर्वोक्तमिन्द्रस्तवैकादशमन्त्रराजोपनिषद्गर्भं अष्टमहासिद्धिप्रदं सर्वपाप-
निवारणं सर्वपुण्यकारणं सर्वदोषहरं सर्वगुणाकरं महाप्रभावं अनेकसम्यग्दृष्टिभद्रकदेवताशतसहस्र-
शुश्रूषितं भवान्तरकृतासंख्यपुण्यप्राप्यं सम्यग् जपतां पठतां गुणयतां शृण्वतां समनुप्रेक्षमाणानां, 15
भव्यजीवानां चराचरेऽपि (जीवलोके) सद्रस्तु तन्नास्ति यत् करतलप्रणयि न भवतीति । किं च—

२ इतीमं० पूर्वोक्तमिन्द्रस्तवैकादशमन्त्रराजोपनिषद्गर्भं इत्यादि यावत्सम्यग्समनु-
प्रेक्षमाणानां भव्यजीवानां भवनपतिव्यन्तर-ज्योतिष्क-वैमानिकवासिनो देवाः सदा प्रसीदन्ति ।
व्याधयो विलीयन्ते ।

३ इतीमं० भव्यजीवानां पृथिव्यपूतेजोवायुगगनानि भवन्त्यनुकूलानि ।

४ इतीमं० भव्यजीवानां सर्वसंपदां मूलं जायते जिनासुरागः ।

५ इतीमं० भव्यजीवानां साधवः सौमनस्येनानुग्रहपरा जायन्ते ।

६ इतीमं० भव्यजीवानां खलाः क्षीयन्ते ।

७ इतीमं० भव्यजीवानां जल-स्थल-गगनचराः क्रूरजन्तवोऽपि मैत्रीमया जायन्ते ।

८ इतीमं० भव्यजीवानां अधमवस्तून्त्यपि उत्तमवस्तुभावं प्रपद्यन्ते ।

९ इतीमं० भव्यजीवानां धर्मार्थकामा गुणाभिरामा जायन्ते ।

૧૦ **ઈતીમં** મન્યજીવાનાં ઇતિવ્યઃ સર્વા અપિ શુદ્ધગોત્રકલત્ર-પુત્ર-મિત્ર-ધન-ધાન્ય-
જીવિત-યૌવન-રૂપાઽઽરોગ્ય-યશઃપુરસ્સરાઃ સર્વજનનાં સંપદઃ પરમાગજીવિતશાલિન્યઃ સદુદકીઃ
સુસંમુખીભવન્તિ । કિં બહુના ?

૧૧ **ઈતીમં** મન્યજીવાનાં આમુષ્મિક્યઃ સર્વમાહિમાસ્વર્ગાપવર્ગશ્રિયોઽપિ ક્રમેણ
5 યથેદ્યં(ચ્છં) સ્વયં સ્વયંવરણોત્સવસમુત્સુકા ભવન્તીતિ । સિદ્ધિઃ(દ્વઃ) થેયઃ સમુદયઃ ।

યથેન્દ્રેણ પ્રસન્નેન, સમાદિદ્યોઽર્જતાં સ્તવઃ ।

તથાઽયં સિદ્ધસેનેન, પ્રપેદે સંપદાં પદમ્ ॥ ૧ ॥

इति शक्रस्तवः ॥

પરિચય

10 શ્રી જૈનધર્મપ્રસારક સમા, માવનગર તરફથી પ્રકાશિત ‘શ્રી જિનસદ્ગુણનામ સ્તોત્ર’ નામક
પુસ્તકમાં અંતે શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકર વૃત ‘શક્રસ્તવ’ આપવામા આવ્યું છે, એ પુસ્તકમાંથી પ્રસ્તુત સંદર્ભ
અહીં આપેલ છે ।

આ રચના અર્ધની દૃષ્ટિએ પરમ ગંભીર હોવાથી એનો અનુવાદ વિશેષ પ્રયત્ન માગે છે, અત્યારે
કેવલ મૂલ જ અહીં પ્રગટ કરીએ છીએ, ભવિષ્યમા તેને અર્થ સહિત અલગ પુસ્તક તરીકે પ્રગટ કરવાની
15 માથના રાહીએ છીએ ।

શ્રી અરિહંત પરમામાનું સ્વરૂપ શબ્દોથી પર છે । શબ્દો તે રૂપને સંપૂર્ણરીતે વ્યક્ત કરી શકે
તેમ નથી । પૂર્વના મહર્ષિઓએ તે રૂપને શબ્દોવડે સમજાવવા માટે સ્તોત્રાદિકરૂપે અનેક પ્રયત્નો કર્યા છે ।
એ શબ્દોના આલંબન વડે એ મહાન્ રૂપની કાદરૂ ક્ષાંધી થાય છે । પછીનું સ્વરૂપ તો કેવલ અનુભવ
વડે ગમ્ય છે । શબ્દરૂપે અરિહંતના સ્વરૂપને વ્યક્ત કરનારાં ભક્તિ પ્રધાન સ્તોત્રોમા ‘શક્રસ્તવ’ નું સ્થાન
20 મોહરે છે । પ્રંયકારે તે દિવ્યરૂપને શબ્દોમાં લાવવાનો સર્વશ્રેષ્ઠ પ્રયત્ન કર્યો છે ।

આ સ્તોત્ર મન્નરાજગર્ભિત છે । એના અગિઆર આલ્પવા એ અગિઆર મંત્રો છે । એ સ્તોત્રના
જપન, પઠન, ગુણન અને અનુમેષણનુ ફલ પળ પ્રત્યેકારે વહુ જ હુંદર રીતે થતાવ્યુ છે ।

આ સ્તોત્ર અદ્ભુત છે, પ્રત્યેક મુમુક્ષુમાટે તે અત્યંત ઉપયોગી છે । એનુ રહસ્ય અને એનાથી
પ્રાપ્ત થતા લાભો એની આરાધનાથી વધુ સ્પષ્ટ થાય તેમ છે ।

25 અંતિમ શ્લોક ઉપરથી એમ લાગે છે કે હન્દ્રે પ્રસન્ન થઈને શ્રીસિદ્ધસેનમુનિ આ સ્તોત્ર આપ્યું હશે ।
શ્રીસિદ્ધસેન દિવાકર પઢીના સ્તોત્રકારોએ આ સ્તોત્રનું ઓછા વાના અંશે અનુસરણ કર્યું છે ।

વલિયાલસર્વજ્ઞવૃત યોગશાસ્ત્રના વીજા શ્લોકની ટીકામાં આ સ્તોત્રના કેટલાંક વિશેષોનો
અનુદ્રુપ દર્શનઃ ગૂંચવામાં આવેલા છે ।

આચાર્યશ્રીપૂજ્યપાદવિરચિતઃ સિદ્ધભક્ત્યાદિસંગ્રહઃ

(સંગ્રહરા)

સિદ્ધાનુદ્ધૂતકર્મ્મપ્રકૃતિસમુદયાન્ સાધિતાત્મસ્વભાવાન્ ,
વન્દે સિદ્ધિપ્રસિદ્ધયૈ તદનુપમગુણપ્રગ્રહાકૃષ્ટિતુષ્ટઃ ।

5

સિદ્ધિઃ સ્વાત્મોપલબ્ધિઃ પ્રગુણગુણગણો(ણા)ચ્છાદિ દોષાપહારા-
ઘોગ્યોપાદાનયુક્ત્યા દ્વપદ ઇહ યથા હેમભાવોપલબ્ધિઃ ॥ ૧ ॥

નાભાવઃ સિદ્ધિરિષ્ટા ન નિજગુણહતિસ્તત્તપોભિર્ન યુક્તે-
રસ્ત્યાત્માનાદિવદ્ધઃ સુકૃતજફલશુક્લ તત્ક્ષયાન્મોક્ષભાગી ।

અનુવાદ

10

જેમ મટ્ટી, ધમણ વગેરે યોગ્ય કારણોની યુક્તિપૂર્વક યોજના કરવાથી સુવર્ણપાષાણમાંથી મેલ દૂર થઈ જાય છે અને શુદ્ધ સુવર્ણની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેમ આત્માના જ્ઞાનાદિક સર્વોત્કૃષ્ટ ગુણોના સમુદાયને આચ્છાદન કરનારા જ્ઞાનાવરણીયાદિ દોષોને ધ્યાનરૂપી અશ્વિવડે દૂર કરવાથી શુદ્ધ આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે સિદ્ધિ કહેવાય છે । તે આત્મ-સિદ્ધિ જેમણે પ્રાપ્ત કરી છે—અથવા જેઓને તે શુદ્ધ આત્મ-સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થઈ છે અને જેઓ કર્મોની પ્રકૃતિના સમુદાયથી રહિત છે એવા સિદ્ધ ભગવંતોને તેમનાં 15 અનુપમ ગુણરૂપ સર્કાલના આકર્ષણથી તુષ્ટ થયેલો હું શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપની સિદ્ધિ માટે વંદન કરું છું ॥ ૧ ॥

બૌદ્ધો મોક્ષનું સ્વરૂપ અભાવરૂપ માને છે । આ શ્લોકમાં એનું નિરસન કરતાં આચાર્ય કહે છે કે—મોક્ષનું સ્વરૂપ અભાવરૂપ નથી । કારણ કે એવો કોણ બુદ્ધિમાન પુરુષ હોય કે જે પોતાનો નાશ કરવા પ્રયત્ન કરે ?

20

વૈશેષિક દર્શનકાર કહે છે કે—બુદ્ધિ, સુખ, દુઃખ, ઇચ્છા, દ્વેષ, પ્રયત્ન, ધર્મ, અધર્મ અને સંસ્કાર આ આત્માના વિશેષ ગુણો છે । એ ગુણોનો નાશ થઈ જવો તેનું નામ મોક્ષ છે । તેનું નિરસન કરતાં આચાર્ય કહે છે કે—મોક્ષનું સ્વરૂપ આત્માના ગુણોનો નાશ થવા રૂપ નથી । કારણ કે જો એમ માનવામાં આવે તો તેઓનું તપ અને વ્રતપાલન પણ નહીં ઘટી શકે । કારણ કે આત્મગુણોના નાશ માટે કોઈ તપ કે વ્રત પાલન કરતું નથી ।

25

ચાર્વાકો કહે છે કે આત્મા જેવી કોઈ ચીજ જ નથી । કેટલાક આત્માને માને છે પરંતુ ભૂત અને ભવિષ્યત્કાલ સાથે તેનો સંબન્ધ માનતા નથી । તે વસ્તુનું નિરસન કરતાં આચાર્ય કહે છે કે આત્મા છે અને તે અનાદિકાલથી ચાલ્યો આવે છે । અર્થાત્ અનાદિ કાલથી આત્મા કર્મોથી બંધાયેલો ચાલ્યો આવે છે ।

જ્ઞાતા દશા સ્વદેહપ્રતિરૂપમમાહારતિમારધર્મ્યા,
પ્રીત્યોત્પતિવિવ્યયાત્મા સ્વગુણપુત્ર ઇતો નાન્યથા સાધ્યમિદિઃ ॥ ૨ ॥

॥ સ્વન્તર્માંસદેહપ્રમારતિમલસર્વર્થનજ્ઞાનચર્ચ્યા,
સંપદ્વેતિપ્રપાતયત્તદુરિતતપા, વ્યક્તિનાચિન્ત્ય સંતરઃ (ધરઃ) ।

૬ સાંક્ય દર્શનશર માને છે કે આત્મા કર્મોનો વર્તો નથી । તેનું નિરસન કરતાં આચાર્ય વહે છે કે આત્મા સ્વયં જ પોતાના કર્મ કરે છે અને તેનું શુભાશુભ ફલ ભોગ્ય છે અને કર્મોનો સર્પા નાશ કરી મોક્ષમ્ જાય છે । તથા આ આત્મા જ્ઞાતા અને દ્રશ છે—જ્ઞાનોપયોગ અને દર્શનોપયોગથી શુદ્ધ છે ।

૧૦ સાંક્ય, મીમાંસા, વેદાન્ત અને યોગ મતગ્રંથો આમાને સર્વ-વ્યાપક માને છે । તેનાં નિરસનમ્ ૧૦ આચાર્ય વહે છે કે—આમાનું પરિમાણ પોતાના શરીર પ્રમાણ જ હોય છે ।

સાંક્ય, મીમાંસર, વેદાન્તી અને વૈશેષિક આમાને સર્પા નિશ માને છે । બૌદ્ધો આમાને ઉપાદ અને વિનાશમય માને છે । તેના નિરસનમ્ આચાર્ય વહે છે કે આમા ઉપાદ, વ્યય અને પ્રીત્ય સ્વરૂપ છે ।

આમા પોતાના જ્ઞાનાદિ ગુણોથી શુદ્ધ છે । પોતાના ગુણોથી દુશોભિત હોવાના હીપે જ તેને પોતાના સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ અર્થાત્ મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે । એ રીતે પૂર્વોક્ત ગુણોશબ્દો આત્મા માનવામ્ ૧૫ આવે તો જ મોક્ષરૂપ સાધ્યની સિદ્ધિ થાય, અન્યથા નહિ ॥ ૨ ॥

૨૦ દર્શનમોહનીય કર્મોનો ઉપશમ, ક્ષય અને ક્ષયોપશમ થવો જ સમ્યગ્દર્શન ઉત્પન્ન કરવા માટે અંતરજ્ઞ કારણ છે, તથા ગુરુનો ઉપદેશ, ત્રિનર્થિક દર્શન, જાતિસ્પરણ વગેરે બાદ્ય કારણ છે । આ અંતરજ્ઞ અને બાદ્ય કારણ મલશાથી સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ થાય છે । સમ્યગ્જ્ઞાન ઉત્પન્ન થવા માટે દર્શનમોહનીય અને જ્ઞાન-કારણ કર્મોનો ક્ષયોપશમાદિક થવો અંતરજ્ઞ કારણ છે અને ગુરુનો ઉપદેશ, સ્વાધ્યાય, વગેરે બાદ્ય કારણ છે । સમ્યગ્ચારિત્ર ઉત્પન્ન થવા માટે મોહનીય કર્મોનો ક્ષયોપશમાદિક થવો અંતરજ્ઞ કારણ છે અને ગુરુનો ઉપદેશ, સ્વાધ્યાય, વગેરે બાદ્ય કારણ છે । આ અંતરજ્ઞ અને બહિર્ણ કારણોના મુદ્ધવાથી સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યગ્ચારિત્ર પ્રગટ થાય છે । અને કર્મોનો વિશેષ ક્ષય કે ક્ષયોપશમ થવાથી આ સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર અત્યન્ત નિર્મલ થાય છે । નિર્મલ સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર આમાની સંપત્તિ છે । કર્મોને નાશ કરવા માટે આ જ રતનત્રયરૂપ સંપત્તિ આત્માનું શસ્ત્ર છે । આ રતનત્રયરૂપ ૨૫ શક્તિના પ્રબલ પ્રહારથી ધાતિ કર્મરૂપી પાપ અતિશીત નષ્ટ થઈ જાય છે ।

● સીતો અર્થ—

૩૦ યતનત્રયરૂપ સંપત્તિ તે (આત્મપૂર્વતા) નિરણોનો સમૂહ છે । તે વહે દુર્ગતિવશાનો નાશ કરેલ હોવાથી આત્મા દેવીપ્તમાન અચિન્ત્ય સ્વર્ણ (સદશ) છે । તે કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન, શેષ મુક્ત, મહાપીયં, શાધિક સમ્યક્સ્વરૂપિ, શાધિક દાન, શાધિક કામ, શાધિક મોગ, શાધિક ઉપમોગ (જ્યોતિર્વાતાદિ) આદિ સિધ્ધ (શાધિક) અને અદ્વૃત્ત દવા ૩૦ પરમ ગુણોવહે (સદા) પ્રજ્ઞાનો છે ।

કૈવલ્યજ્ઞાનદૃષ્ટિપ્રવરસુખમહાવીર્યસમ્યક્ત્વલબ્ધિ-

જ્યોતિર્વાતાયનાદિસ્થિરપરમગુણૈરદ્ભુતૈર્માસમાનઃ ॥ ૩ ॥

જાનન્ પશ્યન્ સમસ્તં સંમમનુપરતં સંપ્રતૃપ્યન્વિતન્વન્ ,
ધૂન્વન્ ધ્વાન્તં નિતાન્તં નિચિત્મનુસમં પ્રીણયન્વીશભાવં ।

કુર્વન્ સર્વપ્રજાનામપરમભિભવં જ્યોતિરાત્માનમાત્મા,
આત્મન્યેવાત્મનાસૌ ક્ષણમુપજનયન્ સ સ્વયમ્ભૂઃ પ્રવૃત્તઃ ॥ ૪ ॥

હિંદન્ શેપાનશેપાન્નિગલત્વલકર્ણસ્તૈરનન્તસ્વભાવૈઃ,
સૂક્ષ્મત્વાધ્યાવગાહાગુરુલઘુકગુણૈઃ ક્ષાયિકૈઃ શોભમાનઃ ।

અન્યૈશ્ચાન્યવ્યપોહપ્રવણવિપયસંપ્રાપ્તિલબ્ધપ્ર(સ્વ)ભાવૈ-

રૂઢ્વં વ્રજ્યા સ્વભાવાત્ સમયમુપગતો ધામ્નિ સંતિષ્ઠતેઽય્યે ॥ ૫ ॥

5

10

૧ આત્મા પોતાના રત્નત્રયરૂપ શબ્દના પ્રવલ પ્રહારથી જે વચ્ચે ઘાતિકર્મોને નષ્ટ કરી દે છે તે જ વચ્ચે ૧ આત્માને કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન, અનન્તસુખ, અનન્તવીર્ય, અત્યન્ત નિર્મલ સમ્યક્ત્વ, ક્ષાયિક દાન, ક્ષાયિક લાભ, ક્ષાયિક ભોગ, ક્ષાયિક ઉપભોગ, યથાહ્યાત ચારિત્ર, મામણ્ડલ, ચામર, હત્રત્રય વગેરે અનેક અનુપમ વિભૂતિઓ પ્રાપ્ત થાય છે । આ વિભૂતિઓમાંથી જ્ઞાન, દર્શન, સુખ, વીર્ય, સમ્યક્ત્વ વગેરે વિભૂતિઓ તો આત્મ-સ્વભાવરૂપ હોવાથી શાશ્વત છે અને મામણ્ડલ, ચામર, હત્ર, સિંહાસન, 15 વગેરે વિભૂતિઓ દેવોપનીત છે અને તે શરીરના સંવંધ સુધી રહે છે । આ વધી વિભૂતિઓ અદ્ભુત છે અને એમનું અચિંત્ય માહાત્મ્ય સ્પષ્ટ દેખાય છે ।

૨ યારે આ આત્મા ઘાતિકર્મોનો નાશ કરવાથી ઉપર લખેલા અચિન્ત્ય અને પરમ ગુણોથી દેદીવ્યમાન બને છે ત્યારે એ આત્મા સ્વયમ્ભૂ અથવા અરિહંત કહેવાય છે ।

૩ આત્મા સમસ્ત લોકાલોકને એકી સાથે નિરંતર જાણે છે અને જુદા છે, કૃતકૃત્ય બનેલો હોવાથી 20 નિરંતરપણે પૂર્ણ તૃપ્તિને અનુભવે છે, જ્ઞાન-પ્રકાશને વિસ્તારે છે, મોહરૂપી ઘોર નિવિઢ અંધકારનો નાશ કરે છે, સમવસરનરૂપ સમાર્માં અમૃત સમાન દિવ્ય ધ્વનિરૂપ વચ્ચનોથી કલ્યાણમય ઉપદેશ આપીને ભવ્ય જીવોને અત્યન્ત સંતુષ્ટ કરે છે, તેમને અત્યન્ત આનંદિત કરે છે, સર્વ પ્રજાઓના ઈશભાવ (શાસન)ને કરે છે, સૂર્યાદિ અન્ય જ્યોતિઓ કરતાં અધિક તેજસ્વી છે, તથા સ્વયં પોતામાં જ પોતાવડે પોતાને ક્ષણવાર ઉત્પન્ન કરતો ૧ સ્વયમ્ભૂ પ્રવર્તે છે ॥ ૩-૪ ॥

25

અંતે વેડીઓની સમાન અત્યન્ત કઠીન એવા વેદનીય, નામ, ગોત્ર અને આયુઃ આ ચાર અવશેષ અઘાતી કર્મોની મૂલ અને ઉત્તર સમસ્ત કર્મપ્રકૃતિઓને છેદીને અનન્ત સ્વભાવવાળા સૂક્ષ્મત્વ, લોકપ્રાવગાહ, અગુરુલઘુ વગેરે પરમ ગુણોથી પણ તે ભગવાન્ મુક્તિમાં શોભે છે । એ સિવાય સમસ્ત કર્મ પ્રકૃતિઓનો નાશ થવાથી (?) પ્રાપ્ત થયેલા (અથવા અન્ય વ્યપોહ'નેતિ નેતિ' વડે વર્ણવાતા) અનેક અન્ય ગુણોથી પણ તે સિદ્ધ ભગવંત શોભે છે । શુદ્ધ આત્માનો સ્વભાવ ઋર્ધ્વગમન કરવાનો હોવાથી સમસ્ત કર્મોનો 30 નાશ થયા પછી તે જ સમયમાં ભગવાન્ લોકાકાશના અગ્રભાગ ઉપર જઈને વિરાજિત થાય છે ॥ ૫ ॥

અન્યાકારાસિદ્ધેર્ન ચ મવતિ પરો યેન તેનાત્પદીનઃ,

પ્રાગાઃમોષાત્તદેદપ્રતિકૃતિરુચિરાકાર એવં દ્યમૂર્તઃ ।

ધુતૃષ્ણાશ્વાસકાસજ્વરમરણજરાનિષ્કાંઠપ્રમોદ-

વ્યાપવ્યાધુપ્રદુઃપ્રમમમવહતેઃ કોઽસ્ય સાંખ્યસ્ય માતા ॥ ૬ ॥

5

આત્મોષાદાનસિદ્ધં સ્વયમતિશયવદીતગાર્થં વિશાલં,

વૃદ્ધિદ્વાસમ્પપેતં ત્રિપથવિરહિતં નિઃપ્રતિઙ્ઢભાવં ।

અન્યદ્રપ્યાનપેથં નિરુપમમમિતં શાશ્વતં સર્વકાલં,

ઉત્કૃષ્ટાનન્તસારં પરમસુગમતસ્તસ્ય સિદ્ધસ્ય જ્ઞાનમ્ ॥ ૭ ॥

સિદ્ધ અસ્થાનાં આત્માનું પરિમાણ કેટલું રહે છે, અંતિમ શરીરથી ઓછું રહે છે કે અધિક ! તે 10 બતાવે છે :—

જે મનુષ્યશરીરથી આ જીવ મુક્ત થાય છે, તેને જ ચરમ શરીર કહે છે । મુક્ત થયા પછી આ જીવનો આકાર ચરમ શરીરના આકારથી મિત્ર આકારનો ન હોઈ શકે, અથવા ન તો તે સમસ્ત લોકમાં વ્યાપક હોઈ શકે છે, અથવા ન તો યટ્કુશ્તા વાંજની માફક અગુમાત્ર હોઈ શકે છે, કારણ કે આ આકાર ચલવાનું કોઈ કારણ નથી । પરંતુ અંતિમ શરીરના પરિમાણથી વંચક ઓછો આકાર હોવામાં કારણ છે અને તે ૫ કે સંસાર 15 પરિભ્રમણમાં આ જીવનો આકાર ધર્મોને કારણે ચલતો રહેતો હતો । હવે ધર્મોના નષ્ટ થવાથી આકાર ફેરવવાનું કોઈ કારણ નથી । તેથી મુક્ત અવસ્થામાં જીવનો આકાર અંતિમ શરીરના આકારે જ રહે છે । તેનું પરિમાણ અંતિમ શરીરથી વંચક ઓછું જ રહે છે, કારણ કે શરીરના જે જે ભાગોમાં આત્માના પ્રદેશો નથી તેટલું પરિમાણ ઘટી જાય છે । શરીરની અંદર પેટ, નાક, કાન વગેરે પોતા ભાગોમાં જીવ પ્રદેશો હોતા નથી । તેથી ૫ સિદ્ધ થાય છે કે મુક્ત જીવોનું પરિમાણ અંતિમ શરીરના પરિમાણથી વંચક ઓછું છે । 20 આ ઓછાપણું આકારની અપેક્ષા નથી પરંતુ ધનકલની અપેક્ષા છે । તથા મુક્ત અવસ્થામાં જીવનો આકાર અંતિમ શરીરના આકાર સમાન આપન્ત દેદીપ્યમાન રહે છે । તથા મુક્ત અવસ્થામાં આત્મા અમૂર્ત હોય છે । સિદ્ધોમાં સ્પર્શાદિરૂપ મૂર્ત્ય નથી, તેથી તે અમૂર્તસ્વરૂપ કહેવાય છે ।

તથા ધુધા, તૃષા, શાસ, શાસ (દમ), તાવ, મરણ, વૃદ્ધાવસ્થા, અનિષ્કાંઠ, મોદ, અનેક પ્રકારની આપત્તિઓ અને વાંજા વળ દારણ દુઃખો જેવી હલ્લક થાય છે એવા મય (રાગ-દ્વેષ)નો મગવાને માસ કર્યો 25 છે । આ મય નષ્ટ થવાથી સિદ્ધ મગવતોને જે અનન્ત સુખની પ્રાપ્તિ થઈ છે, તે સુખના પરિમાણને ધોળ માપી શકે ! અર્થાત્ કોઈ ન માપી શકે ॥ ૬ ॥

સિદ્ધોનું સુખ કેટલું હોય છે તે બતાવે છે :—

સિદ્ધ પરમાત્માને જે સુખ હોય છે તે કેવલ આત્માથી જ હલ્લક થયેલું હોય છે; અન્ય કોઈ પ્રકૃતિ આદિથી હલ્લક થયેલું નથી, તેથી તે અનિત્ય નથી । તે સુખ સ્વયં અતિશય યુક્ત હોય છે, 30 સમસ્ત વાધાઓથી રહિત હોય છે, અવ્યન્ત વિશાલ-અનન્ત હોય છે અને આત્માના સમસ્ત પ્રદેશોમાં વ્યાપ થઈને રહે છે । તે સુખ ન ક્યારેય ઓછું થાય છે કે ન તો વધે છે । સાંસારિક સુખ ત્રિપથોથી હલ્લક થાય છે, સિદ્ધોનું સુખ ત્રિપથોથી હલ્લક થતું નથી, પરંતુ સ્વાભાવિક હોય છે । સુગતું પ્રતિઙ્ઢિત દુઃખ છે । તે દુઃખથી તેઓ સર્વથા રહિત છે । સંસારી જીવોનું સુખ દુઃખોથી મિશ્રિત છે, પરંતુ

નાર્થઃ ક્ષુત્તૃહ્વિનાશાદ્ વિવિધરસયુતૈરન્નપાનૈરશુચ્યાઃ,
 ન સ્પૃટૈર્ગન્ધમાલ્યૈર્નહિ મૃદુશ્યનૈર્ગ્લાનિનિદ્રાઘમાવાત્ ।
 આતંકાર્તેરભાવે તદુપશ્ચમનસદ્ગ્રેષ્ઠજાનર્થતાવદ્,
 દીપાનર્થક્યવદ્વા વ્યપગતતિમિરે દૃશ્યમાને સમસ્તે ॥ ૮ ॥
 તાદૃક્સમ્પત્સમેતા વિવિધનયતપઃસંયમજ્ઞાનદૃષ્ટિ-
 ચર્ય્યાઃ સિદ્ધાઃ સમન્તાત્પ્રવિત્તતયશ્સો વિશ્વદેવાધિદેવાઃ ।
 ભૂતા ભવ્યા ભવન્તઃ સકલજગતિ યે સ્તૂયમાના વિશિષ્ટૈઃ,
 તાન્ સર્વાન્ નૌમ્યનન્તાન્ નિજિગમિપુરહં તત્સ્વરૂપં ત્રિસન્ધ્યમ્ ॥ ૯ ॥

5

સિદ્ધોનું સુખ હંમેશા સુખરૂપ જ હોય છે । સંસારિક સુખ વેદનીય કર્મના ઉદયથી થાય છે । તથા પુષ્પમાલા, ચન્દન, ભોજન વગેરે બાહ્ય સામગ્રીની અપેક્ષાવાળું છે । પરંતુ સિદ્ધોનું સુખ વીજા કોઈ દ્રવ્યની અપેક્ષા વિનાનું 10 હોય છે । તે સિદ્ધોનું સુખ ઉપમા રહિત છે, અપરિમિત છે, શાશ્વત છે અને સર્વ સમય રહેનારું છે । તે સુખનું સામર્થ્ય પરમોત્કૃષ્ટ છે અને અનન્ત છે । તે સુખ પરમસુખ કહેવાય છે । આનું સુખ સિદ્ધોને હોય છે ॥ ૭ ॥

જેમ કોઈ જીવને પ્રાણાંત વ્યાધિની કોઈ પીડા અથવા દુઃખ ન હોય તો તેને માટે પીડાને શાન્ત કરવા માટે કોઈ ઔષધિની જરૂર નથી, અથવા જે વચ્ચે અંધકારનો સર્વથા અભાવ હોય અને વધી વસ્તુઓ સ્પષ્ટ દેખાતી હોય તો તે વચ્ચે દીપકની કોઈ જરૂર નથી, તે જ પ્રમાણે તે સિદ્ધ ભગવંતોની 15 મૂલ અને તરસ ચાલી ગઈ છે તેથી તેમને અનેક પ્રકારના રસોથી પરિપૂર્ણ એવા અન્નજલનું કોઈ પ્રયોજન નથી । તથા સિદ્ધોને કોઈ પળ જાતની અપવિત્રતાનો સ્પર્શ નથી હોતો તેથી તેમને કેસર, ચન્દન અથવા પુષ્પમાલા વગેરેનું પળ પ્રયોજન નથી । તેવી જ રીતે તે સિદ્ધ ભગવંતોને ગ્લાનિ, નિદ્રા, વગેરેનો સર્વથા અભાવ હોય છે, તેથી તેમને કોમલ શય્યાનું પળ કોઈ પ્રયોજન નથી ॥ ૮ ॥

તે સિદ્ધ ભગવંતો અનન્તજ્ઞાન વગેરે અનેક ઉત્તમ સંપત્તિઓથી સહિત છે અને સર્વ નયોની 20 દૃષ્ટિ વિશુદ્ધ એવા તપ, સંયમ, જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રથી યુક્ત છે । તેમનો યશ્ચારે તરફ ફેલાયેલો છે । તેઓ વિશ્વના દેવાધિદેવ છે । ત્રણે લોકના સમસ્ત ભવ્ય જનો તેઓની સદા સ્તુતિ કરે છે । તે ભૂતકાલમાં થયેલા, ભવિષ્યત્ કાલમાં થનારા અને વર્તમાન કાલમાં યથા સમસ્ત અનન્ત સિદ્ધોને હું સિદ્ધ સ્વરૂપને વહુ જલ્દી જ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છાથી ત્રિસન્ધ્ય નમસ્કાર કરું છું ॥ ૯ ॥

✓ આચાર્યભક્તિ:

મિદ્રગુણસ્તુતિનિરતાનુદૂતસ્થાથિજાલવદુલવિશેષાન્ ।
 ગુપ્તિભિરમિસમ્પૂર્ણાન્, મુ(યુ)ક્તિયુતસત્યવચનલક્ષિતમારાન્ ॥ ૧ ॥
 મુનિમાહાન્મ્યવિશેષાન્, જિનશાસનસત્યદીપમામુર્ત્યાન્ ।
 5 મિદ્ધિ પ્રપિત્તુમનસો, વદ્ધરજોવિપુલમૂલધાતનકુશલાન્ ॥ ૨ ॥
 ગુણમણિવિરચિત્ત્રપુષઃ, પદ્મદ્રવ્યનિશ્ચિતસ્ય ધાનુ સતતં ।
 રહિતપ્રમાદચર્પાન્, દર્શનશુદ્ધાન્ ગણસ્ય સંતુષ્ટિકરાન્ ॥ ૩ ॥
 મોહલિદુગ્ધનપસઃ પ્રશસ્તપરિશુદ્ધહૃદયમુખ્યવહારાન્ ।
 પ્રામુક્ષ્યનિલયાનનધાનાશાપિષ્વંસિચેતમો હૃતકુપધાન્ ॥ ૪ ॥

10

અનુવાદ

જે આચાર્યો મિદ્ધોના ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ આદિ ગુણોની સ્તુતિ કરવામાં સદા લીન રહે છે । ક્રોધ, માન, માયા, લોભરૂપી અશ્વિના સમૂહના જે અનન્નાનુબંધિ વગેરે અનેક મેદો છે અર્થાત્ કપાવોના મેદો છે તે વધા જેઓ નષ્ટ કરી નાશ્યા છે, જે મનોગુપ્તિ, વચનગુપ્તિ અને કાવ્યગુપ્તિનું પાલન કરે છે, અને જેઓ નિશ્કુહના (યુક્તિ) યી યુક્ત એવા સત્ય વચનવદે જગતના પદાર્થોને ઓલ્લછાવે છે, એવા આચાર્યોને હું

15 નમસ્કાર* કરુ છું ॥ ૧ ॥

મુનિઓમાં જેમનું માહાન્મ્ય વિશેષ છે, જેમની મૂર્તિ જિનશાસનને પ્રકાશિત કરવા માટે દીપક સમાન દેદીપ્યમાન છે, જેમના મનમાં મિદ્ધિપદ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા છે અને જેઓ જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મોને વંધાવવાના કારણરૂપ તત્ત્વદોષ, નિહત્વ, માત્સર્ય આદિ કારણોને નાશ કરવામાં અવ્યન્ત કુશલ છે, એવા આચાર્યોને હું નમસ્કાર કરુ છું ॥ ૨ ॥

20

જેઓ શરીર સમ્યાદર્શન વગેરે ગુણરૂપી મુગ્ધોપી મુરોભિત છે, જેઓ જીવાદિક છપ દ્રવ્યના નિશ્ચયને જન્મ આપનારા છે અર્થાત્ જેઓ સ્વયં પદ્મદ્રવ્ય વિષયક નિશ્ચયચાલા છે અને વીજાઓને નિશ્ચય કરાવનારા છે, જેમનું ચારિત્ર વિક્રયા આદિ પ્રમાદયી રહિત છે, જેમનું સમ્યક્દર્શન શંકાદિક દોષોથી રહિત છે અને જેઓ ગચ્છની સનુષ્ટિને કરનારા છે, એવા આચાર્યોને હું સદા નમસ્કાર કરું છું ॥ ૩ ॥

જેમનું ઉપ તપશ્ચરણ મોહ અને અજ્ઞાનનો નાશ કરનારું છે, જેમનું હૃદય પ્રશસ્ત અને પરિશુદ્ધ છે,

25 તથા વ્યવહાર સુદર-સ્વપરિત્યાગકર છે, જેમનું રહેવાનું સ્થાન સર્વદિશામાં જીવોથી રહિત હોય છે, જેઓ પાપ રહિત હોય છે, જેમનું હૃદય આરા-સ્પૃહાથી સર્વથા રહિત હોય છે અને મિથ્યાદર્શનરૂપી કુમાર્ગનો સંદર્ નાશ કરનારા હોય છે, એવા આચાર્યોને હું સદા નમસ્કાર કરુ છું ॥ ૪ ॥

* આ શ્લોકમાં તથા આગળના શ્લોકમાં નમસ્કારસ્વકર્ત્ર્ય વર્ણન નથી । તે વાક્ય દ્વયમાં શ્લોકમાં છે ।

અને ત્યાં મુખી થયા શ્લોકોનો સમ્બન્ધ છે । તેથી 'નમસ્કાર કરુ છું' આ વાક્ય ત્યાંથી લેવામાં આવ્યું છે । આગળ ૫૦

૫૦ એમ જ સમર્થવું ।

ધારિતવિલસનુષ્ઠાન્ , વર્જિતવહુદળ્ડપિષ્ઠમળનિકરાન્ ।
સકલપરિપહજયિનઃ ક્રિયાભિરનિશં પ્રમાદતઃ પરિરહિતાન્ ॥ ૫ ॥

અચલાન્ વ્યપેતનિદ્રાન્, સ્થાનયુતાન્કષ્ટદુષ્ટલેશ્યાહીનાન્ ।
વિધિનાનાશ્રિતવાસાનલિપ્તદેહાન્ વિનિર્જિતેન્દ્રિયકરિણઃ ॥ ૬ ॥

અતુલાનુત્કુટિકાસાન્ , વિવિક્તચિત્તાનલ્પાનિદિત્વાધ્યાયાન્ ।
દક્ષિણભાવસમગ્રાન્ વ્યપગતમદરાગલોભશઠમાત્સર્યાન્ ॥ ૭ ॥

5

ભિન્નાર્ત્તરૌદ્રપક્ષાન્ સંભાવિતધર્મસુનિર્મલહૃદયાન્ ।
નિત્યં પિનદ્વકુગતીન્ પુણ્યાન્ ગણ્યોદયાન્ વિલીનગારવચર્યાન્ ॥ ૮ ॥

જેમનાં મન, વચન અને કાયા, પાંચે ઇન્દ્રિયો, અને હાથ-પગ વગેરેનો વ્યાપાર બધા પાપોથી રહિત હોય છે અને તેથી જેઓ અત્યન્ત શોભે છે । જે મુનિઓનો સમુદાય અધિક દંડનો ભાગીદાર બહુદોષવાળો 10 આહાર પ્રહુળ કરે છે એવા મુનિ-સમુદાયથી જેઓ સર્વથા અલગ રહે છે (?) । જે તપશ્ચર્યાદિ વિશેષ-અનુષ્ઠાનોથી અનેક પ્રકારના પરીપહોને સદા જીતતા રહે છે અને જેઓ પ્રમાદથી સર્વથા રહિત હોય છે, એવા આચાર્યોને હું સદા નમસ્કાર કરું છું ॥ ૫ ॥

જેઓ અનેક પરીપહો આવવા છતાં પોતાનાં અનુષ્ઠાનો અને વ્રતોથી ક્યારેય ચલાયમાન થતા નથી, જેઓ વિશેષે કરીને નિદ્રાથી રહિત હોય છે, જેઓ પ્રાયઃ કાયોત્સર્ગમાં રહે છે, જેઓ અનેક પ્રકારનાં દુઃખ 15 અને દુર્ગતિને આપનારી દુષ્ટ લેશ્યાઓથી સદા રહિત હોય છે, જેઓ વિધિધૂર્વક ઘરનો ત્યાગ કર્યો છે, અથવા જેઓના આગમાનુસાર કંદરા, વસતિકા વગેરે અનેક પ્રકારનાં રહેવાનાં સ્થાન છે, જેઓ તેલ વગેરેથી માલીશ કરાવતા નથી અને જેઓ ઇન્દ્રિયરૂપી હાથીઓને હંમેશા પોતાના વશમાં રાખે છે, એવા આચાર્યોને હું સદા નમસ્કાર કરું છું ॥ ૬ ॥

સંસારમાં જેમની કોઈ ઉપમા નથી, જેઓ ઉત્કટિકાસન વગેરે કઠળ આસનોથી તપશ્ચરણ 20 કરે છે, જેમનું હૃદય હંમેશા પરમાવોથી રહિત છે, જેમનો સ્વાધ્યાય સદા અલંકૃત રહે છે, જેમનું દક્ષિણ્ય પરિપૂર્ણ છે અને જેમના મદ, રાગ, લોભ, અજ્ઞાન અને મત્સરતા ચાલ્યા ગયા છે, એવા આચાર્યોને હું સદા નમસ્કાર કરું છું ॥ ૭ ॥

જેઓ આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાન રૂપી પક્ષોનો સર્વથા નાશ કર્યો છે, ધર્મધ્યાનની શુભ માત્રનાથી જેમનું હૃદય નિર્મલ બન્યું છે, જેઓ નરકાદિક દુર્ગતિઓને સદાને માટે રોકી છે, જેઓ અત્યન્ત 25 પવિત્ર છે, જેમની ઋદ્ધિઓ અને તપશ્ચરણનું માહાત્મ્ય અત્યન્ત પ્રશંસનીય છે અને જેઓ ગારવ યુક્ત પ્રવૃત્તિઓથી સર્વથા રહિત હોય છે, એવા આચાર્યોને હું સદા નમસ્કાર કરું છું ॥ ૮ ॥

તરુમૂલયોગયુક્તાનવકાશાતાપયોગરાગસનાયાન્ ।

વહુજનહિતકરચર્ચાનિભયાનનધાન્ મહાનુભાવવિધાનાન્ ॥ ૯ ॥

ઈદ્દશગુણસંપન્નાન્ યુષ્માન્ મક્ત્યા વિશાલયા સ્થિરયોગાન્ ।

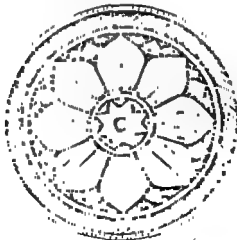
વિધિનાનારતમધ્યાન્ મુક્તલીકૃતહસ્તકમલશોભિતશિરસા ॥ ૧૦ ॥

અભિનૌમિ સકલકલુષપ્રમવોદયજન્મજરામરણવંધનમુક્તાન્ ।

શિવમચલમનધમશયવ્યાહતમુક્તિસૌખ્યમસ્તિતિ સતતમ્ ॥ ૧૧ ॥

જે આચાર્યોં વર્ષાકાલમાં વૃક્ષ આદિની નીચે યોગસાધનામાં રહે છે, ગ્રીષ્મકાલમાં આતાપના યોગ ધારણ કરે છે અને શીતકાલમાં અભાવકાસયોગ (સુહ્રી જગ્યામાં રહેવું) ધારણ કરે છે, જેમની મન, વચન અને કાયાની પ્રવૃત્તિ હંમેશાં અનેક જીવોના હિતને કરનારી હોય છે, જેઓ સાત પ્રકારના મયપી સર્વપા 10 રહિત હોય છે, જેઓ પાપયી રહિત છે, જેમના અનુભાવ (પ્રમાદ) અને વિધાન (કાર્યો) મહાન છે, એવા આચાર્યોંને હું સદા નમસ્કાર કરું છું ॥ ૯ ॥

જે આચાર્યોં ઉપર કહેલા ગુણોથી સંપન્ન છે, જેમનાં મન, વચન અને કાયા અનેક પરિવહો આવવા છતાં પણ નિરંતર વિધિપૂર્વક સ્થિર રહે છે, અનેક ગુણોને ધારણ કરવાથી જેઓ સદા અપ્રદ-અપ્રાપ્ત છે । અને અશુભ કર્મોના ઉદયથી પ્રાપ્ત થનાર જન્મ, મરણ, જરા વગેરે સર્વ દોષોના સંબંધથી જેઓ રહિત 15 છે, એવા આચાર્યોંને હું અતિ ભક્તિથી વિધિપૂર્વક અંજલિવદ્ કરકમલથી શોભતા મસ્તક વડે નમું છું । જેથી મને શિવ, અચલ, નિષ્પાપ, અક્ષય, વાધાઓથી રહિત એવું મુક્તિમુખ પ્રાપ્ત પાઓ ॥ ૧૦-૧૧ ॥

પञ्चગુરુભક્તિ:

શ્રીમદમરેન્દ્રમુકુટપ્રધાદિતમણિકિરણવારિધારાભિઃ ।
 પ્રક્ષાલિતપદયુગલાન્ પ્રણમામિ જિનેશ્વરાન્ ભક્ત્યા ॥ ૧ ॥
 અષ્ટગુણૈઃ સમપેતાન્ પ્રણદ્યદુષ્ટાદ્યકર્મરિપુસમિતીન્ ।
 સિદ્ધાન્સતતમનન્તાન્નમસ્કરોમીદ્યદુષ્ટિસંસિદ્ધયૈ ॥ ૨ ॥
 સાચારશ્રુતજલધીન્પ્રતીર્થ શુદ્ધોરુચરણનિરતાનામ્ ।
 આચાર્યાણાં પદયુગકમલાનિ દધે શિરસિ મેઽહમ્ ॥ ૩ ॥
 મિથ્યાવાદિમદોગ્રધ્વાન્તપ્રધ્વાંસિવચનસંદર્ભાન્ ॥
 ઉપદેશકાન્પ્રપદ્યે મમ દુરિતારિપ્રણાશાય ॥ ૪ ॥
 સમ્યગ્દર્શનદીપપ્રકાશકા મેયગોધસંભૂતાઃ ।
 ભૂરિચરિત્રપતાકાસ્તે સાધુગણાસ્તુ માં પાન્તુ ॥ ૫ ॥
 જિનસિદ્ધસૂરિદેશકસાધુવરાનમલગુણગણોપેતાન્ ।
 પञ્ચનમસ્કારપદૈસ્ત્રિસન્ધ્યમભિનૌમિ મોક્ષલાભાય ॥ ૬ ॥

અનુવાદ

જેઓના ચરણકમલ ઇન્દ્રોના સુશોભિત મુકુટોમાં જડેલા મણિઓના કિરણરૂપી જલધારાથી પ્રક્ષાલિત કરવામાં આવ્યા છે, એવા શ્રીજિનેશ્વર ભગવંતો(—અરિહંતો)ને હું ભક્તિ પૂર્વક પ્રણામ કરું છું ॥ ૧ ॥

જેઓ અનંતજ્ઞાનાદિ આઠ ગુણોથી અલંકૃત છે, અને જેઓએ અત્યન્ત દુષ્ટ—દુઃખ દેવાવાળા આઠ કર્મરૂપી શત્રુઓના સમૂહને નષ્ટ કરી નાખ્યો છે, એવા અનન્ત સિદ્ધોને હું અત્યન્ત ઇષ્ટ એવી મોક્ષલક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરવા નમસ્કાર કરું છું ॥ ૨ ॥

આચાર અને શ્રુત સમુદ્રોને તરીને જેઓ શુદ્ધ અને પરાક્રમવાળા ચારિત્રિયું પાલન કરવામાં સદા તત્પર છે, એવા આચાર્યોના ચરણ-કમલોને હું મસ્તક પર ધારણ કરું છું ॥ ૩ ॥

જેઓના વચનોની રચના મિથ્યાવાદિઓના અહંકારરૂપી અંધકારને નાશ કરવાવાળી છે, એવા ઉપાધ્યાયોનું હું મારા પાપરૂપી શત્રુઓનો નાશ કરવા શરણ લઉં છું અર્થાત્ તેઓના શરણે જાઉં છું ॥ ૪ ॥

જેઓ સમ્યગ્દર્શનરૂપી દીપકથી મન્યજીવોના મનનો અન્ધકાર દૂર કરી તેઓના મનને પ્રકાશિત કરનારા છે, જીવાદિક સમસ્ત પદાર્થોના જ્ઞાનથી સુશોભિત છે અને વિવિધ ચારિત્રની પતાકા જેઓએ પારકાવી છે, એવા સાધુસમુદાયો મારી રક્ષા કરે ॥ ૫ ॥

જેઓ અનેક નિર્મલ ગુણોના સમૂહથી સહિત છે, એવા અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને ઉત્તમ સાધુઓને હું મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છાથી પંચ-નમસ્કાર મંત્રના પદોત્તરે ત્રિસન્ધ્ય નમસ્કાર કરું છું ॥ ૬ ॥

एष पञ्चनमस्कारः, सर्वपापप्रणाशनः ।

मंगलानां च सर्वेषां, प्रथमं मङ्गलं भवेत् ॥ ७ ॥

श्रीमदहंस्तिद्धाचार्योपाध्यायाः सर्वसाधवः ।

कुर्वन्तु મંગલાઃ(લં) સર્વે, નિર્વાણપરમશ્રિયમ્ ॥ ૮ ॥

सर्वान् जिनेन्द्रचन्द्रान्, सिद्धानाचार्यपाठकान् साधून् ।

રત્નત્રયં ચ વન્દે, રત્નત્રયસિદ્ધયે ભક્ત્યા ॥ ૯ ॥

पान्तु श्रीपादपद्मानि, पञ्चानां परमेष्ठिनाम् ।

लालितानि सुराधीश-चूडामणिमरीचिमिः ॥ १० ॥

પ્રાતિહાર્યર્જિનાન્ સિદ્ધાન્, યુગૈઃ ધરીન્ સ્વમાતુષિઃ ।

પાઠકાન્ વિનયૈઃ સાધૂન્, યોગાદ્ગૃહમિઃ સ્તુવે ॥ ૧૧ ॥

આ પંચ-નમસ્કાર મંત્ર ૭ થા પાપોને નાશ કરનાર છે અને સર્વ મંગલોર્માં મુલ્ય 'મંગલ' છે ॥ ૭ ॥

અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સર્વ સાધુ આ પાંચ પરમેષ્ટી મંગલરૂપ છે । તેઓ મને મોક્ષરૂપી પરમ લક્ષ્મી આપે ॥ ૮ ॥

હું રત્નત્રય પ્રાપ્ત કરવા માટે જાનિ ભક્તિથી ૭ થા અરિહંતોને, સિદ્ધોને, આચાર્યોને, ઉપાધ્યાયોને ૧૧ સાધુઓને અને રત્નત્રયને નમસ્કાર કરુ છું ॥ ૯ ॥

હન્દ્રોના મુકુટોમાં જડેલાં રત્નોં કિરણોથી ગજિત ધર્મ પાંચ પરમેષ્ટિઓના ધરણ-કમલ મારી રક્ષા કરે ॥ ૧૦ ॥

આઠ પ્રાતિહાર્યોથી સહિત અરિહંતો, અનન્તજ્ઞાનાદિ આઠ યુગોથી સહિત સિદ્ધો, અંદ્રપ્રવચનમાતાથી સહિત આચાર્યો, વિનયથી સહિત ઉપાધ્યાયો અને આઠ યોગાંગોથી સહિત સાધુઓની હું સ્તુતિ કરું છું ॥ ૧૧ ॥

20

परिचय

આચાર્યવર્ધ્ય શ્રીગુરુપદ્ધિ વિરચિત 'દશભક્ત્યાદિ સંગ્રહ' સરૂલ દિ૦ જૈન પદ્યાયન, અજમેરથી ધીર સં૦ ૨૪૭૩ માં પ્રકાશિત થયેલ, તેમાંથી સિદ્ધભક્તિ, આચાર્યભક્તિ તથા પંચગુરુભક્તિ આ પ્રથમ સ્તોત્રો, અત્રે લેવામાં આવ્યાં છે ।

શ્રી ગુરુપદ્ધિસ્વામી દિગમ્બર જૈન પરંપરામાં એક વ્રોટ અને પ્રવચન વિદ્યાન્ આચાર્ય વર્ધ ગયા છે । 25 તેઓ વિક્રમની ૯૮૫ શતાબ્દિમાં થયા છે । તેમના 'સર્વાર્થસિદ્ધિ' 'સમર્પિત્ર' વગેરે કાવ્યો બહુજ પ્રસિદ્ધ છે ।

[७१-३४]

श्रीरत्नशेखरसूरिविरचितः 'श्राद्धविधि' प्रकरणान्तर्गतसन्दर्भः

एवं श्राद्धस्य स्वरूपमुक्त्वा प्रागुक्ते दिनरात्र्यादिरूपपद्धते प्रथमं दिनकृत्यविधिमाह—

नवकारेण विबुद्धो, नरेह सो सकुलधम्मनियमाई ।

पडिकमिअ सुई पूइअ, गिह्ति जिणं कुणइ संवरणं ॥ ५ ॥

5

व्याख्या—‘नमो वरिहंताणं’ इत्यादिना विबुद्धः स श्राद्धः सकुलधर्मनियमादीन् स्मरेत् । अयमर्थः श्रावकेण तावत् स्वल्पनिद्रेण भाव्यम् । पाद्यात्यरात्रौ च यामादिसमये सकाले उत्थातव्यं तथा सति यथा विलोक्यमानैर्हलौकिकपारलौकिककार्यसिद्ध्यादयोऽनेकगुणाः, अन्यथा तत् सीदनादयो दोषाः ।

लोकेऽप्युक्तम्—

10

✓“कस्मीणां धनसंपडइ, धम्मीणां परलोअ ।

जिहिं सुत्तां रवि उग्गमइ, तिहिं नरआओ न थोय ॥ १ ॥

निद्रापाख्यश्यादिना यदि तथोक्त्यानुं न शक्नोति तदा पञ्चदशमुहूर्ता रजनी तस्यां जघन्यतोऽपि चतुर्दशे ब्राह्मे मुहूर्ते उत्तिष्ठेत्, द्रव्यायुपयोगं करोति—

15

द्रव्यतः—कोऽहं श्राद्धोऽन्यो वा ?

क्षेत्रतः—किं स्वगृहेऽन्यत्र वा ? उपरितलेऽधस्तले वा ?

कालतो—रात्रिर्दिनं वा ?

भावतः—कायिक्यादिना पीडितोऽहं न वा ?

एवमुपयोगे दत्ते निद्रानुपरमे नास्मानिःश्वसं निरुणद्धि । ततोऽपनिद्रः सन् द्वारं दृष्ट्वा कायिक्यादि-
चिन्तां करोति । उक्तं च साधुमाधित्यौघनिर्युक्तौ—

20

“द्व्याइ उवओगं ऊसासनिहंभणा लोअंति ।

रात्रौ च यदि किञ्चित् कार्याध्यन्त्यस्मै प्रापयति, तदा मन्दस्वरादिनैव, उच्चैः स्वरं तु शब्द-
कासितलुंकारकुंकाराद्यपि न कुर्यात् । रात्रौ तत्करणे जागरितेर्गृहगोषादिहिंस्रजीर्धर्मक्षिकोपद्रवाधारम्भः,
प्रातिवेदिमकैर्वा स्वस्वारम्भः प्रवर्त्येत । तथा च पानीयाहारिकारन्धनकारिकावाणिज्यकारकशोककारक-
पथिककर्षकारामिकारवदिकग्रह्यादियन्त्रप्रवाहकशिलाकुट्टकचाक्रिकरजककुम्भकारलोहकारसूत्रधार-
धृतकारशालकारमद्यकारमातिस्यकसौनिकवागुरिकलुब्धकघातकपारदारिकतस्करावस्कन्ददायकादीना-
मपि परम्परया कुव्यापारप्रवृत्तिरिति निरर्थकमनेके दोषाः ।

25

तदुक्तं श्रीभगवत्पद्मे—

जागरिआ धम्मीणं, अहम्मीणं तु सुत्तया सेया ।

वच्छाहिअ भइणीअ, अकहिंसु जिणो जयन्तीअ ॥ १ ॥

30

निद्राच्छेदे च तज्ज्जेन भूजलाश्रियायुव्योमसु किं तत्त्वमित्याद्यन्वेयं यतः—

अम्मोभूतत्त्वयोर्निद्रा, चिच्छेदः शुभहेतवे ।

व्योमवाय्वशितत्त्वेषु, स पुनर्दुःखदायकः ॥ १ ॥

घामा शस्तोदये पक्षे, सिते कृष्णे च दक्षिणा ।

5

उदये रविण्य त्वस्य, शशिनास्तं शुभावहम् ॥ ४ ॥

केपाञ्चिन्मते चारक्रमेण सूर्यचन्द्रोदयः, तत्र रविभौमगुरुशनिषु सूर्योदयः सोमबुधशुकेषु चन्द्रोदयः ।
केपाञ्चिन् संक्रान्तिक्रममाधत्वा 'मेसविसे रविचन्दा' इत्यादि । केपाञ्चिन्द्रराशिपरावर्त्तक्रमेण—

“सादं घटीद्वयं नाडिरेकैश्चर्कोदयाद्वहेत् ।

10

अरघट्टघटीभ्रान्तिन्यायो नाज्यः पुनः पुनः ॥ ५ ॥

पद्मिशाद् गुरुवर्णानां, या चेला भणने भवेत् ।

सा चेला मरणो नाज्यः, नाड्यां संचरतो लग्ने ॥ ६ ॥

पञ्चतत्त्वानि धैर्य—

15

“ऊर्ध्वं पद्मिदधस्तोर्ध्वं, तिरव्थीनः समीरणः ।

भूमिर्मध्यपुटे व्योम, सर्वगं वहते पुनः ॥ ७ ॥

वायोर्ध्वद्वरपां पृथ्व्या, ध्वोस्त्रस्तस्यं वहन् क्रमात् ।

पहल्योरुभयोर्नाड्योः, क्षातिज्योऽयं क्रमः सदा ॥ ८ ॥

पृथ्व्याः पलानि पञ्चाशत्, अत्यारिंशत्तथाभ्रमसः ।

अग्नेर्दिशत्पुनर्वायोः, विंशतिर्नमसो वृश ॥ ९ ॥

20

तत्त्वाभ्यां भूजलाभ्यां स्यात्, च्छागतेः कार्यं फलोप्रतिः ।

दीप्ता स्थिरादिके कृष्ये, तेजो-याव्यम्यरैः शुभम् ॥ १० ॥

जीवितज्ये जये लामे, सस्योरपत्ती च वरणे ।

पुत्रार्थं युद्धप्रभे च, गमनागमने तथा ॥ ११ ॥

पृथ्व्यपृताये शुमे स्यातां, पद्मिवाती च नो शुभी ।

25

भयसिद्धिः स्थिरज्यां तु, क्षीप्रमंभसि निर्दिशेत् ॥ १२ ॥ शुभम् ॥

पूजाद्रव्यार्जनोदाहे, दुर्गादिसरिदाक्रमे ।

गमागमे जीविते च, शृङ्गे क्षेत्रादिसंग्रहे ॥ १३ ॥

मयचित्रपणे वृष्टौ, सेवावृषिद्विपञ्चमे ।

विद्यापट्टाभिरैकादौ, शुमेऽर्थे न शुभः शशी ॥ १४ ॥ शुभम् ॥

30

प्रश्ने प्रारंभे वापि, कार्याणां वामनासिद्धा ।

पूर्णा वायोः प्रवेशश्चेत्, तदा मिदिरसंशयम् ॥ १५ ॥

यद्दानां रोगितानां च, प्रभ्रष्टानां निजात्यदात् ।

प्रश्ने युद्धविधी धैरिः, संगमे सहसा भये ॥ १६ ॥

स्नाने पानेऽदाने नष्टाः, न्वेरे पुत्रार्थमैश्वरे ।

35

विगादे दारुणार्थे च, सूर्यनाडिः प्रशस्यते ॥ १७ ॥ शुभम् ॥

फचित्वेनम्—

“नियारम्भे च दीक्षणां, शलाभ्यासविज्ञादयोः ।

राजदर्शनपीतादौ, मन्त्रपण्यादिसाधने ॥ १८ ॥ सूर्यनाडी शुभा ।

दक्षिणे यदि वा वासे, यत्र वायुर्निरन्तरम् ।
 तं पादमग्रतः कृत्वा, निस्सरेत् निजमन्दिरात् ॥ १९ ॥
 अधमर्णादिचौराद्या, विग्रहोत्पातिनोऽपि च ।
 शून्याङ्गे स्वस्य कर्तव्याः, सुखलाभजयार्थिभिः ॥ २० ॥
 स्वजनस्वामिगुर्वाद्या ये चान्ये हितचिन्तकाः ।
 जीवाङ्गे ते ध्रुवं कार्याः, कार्यसिद्धिमभीप्सुभिः ॥ २१ ॥
 प्रविशत्पवनापूर्णः, नासिकापक्षमाश्रितम् ।
 पादं शय्योत्थितो दद्यात्, प्रथमं पृथिवीतले ॥ २२ ॥

एवं विधिना त्यक्तनिद्रः श्रावक आत्यन्तिकबहुमानः परममङ्गलार्थं नमस्कारं स्मरेद्व्यक्तवर्णं

यदाह—

“परमिद्विचित्तणं, माणसंमि सिज्जागणण कायव्वं ।
 सुत्ताऽविणयपविच्ची, निचारिआ होइ एवं तु ॥ १ ॥”

अन्ये तु न सा काचिदवस्था यस्यां पञ्चनमस्कारस्यानधिकार इति मन्वाना अविशेषेणैव
 नमस्कारपाठमाहुः । एतन्मतद्वयमाद्यपञ्चाशकवृत्त्यादावुक्तं । श्राद्धदिनकृत्ये त्वेवमुक्तम्—

“सिज्जाठाणं पमुत्तूणं, चिद्विज्जा धरणीयले ।
 भाववंधुं जगद्धाहं, नमोक्कारं तथो पढे ॥ १ ॥”

यतिदिनचर्यायां चैवम्—

“जामिणिपच्छिमजामे, सव्वे जग्गंति चालवुद्धाई ।
 परमिद्विपरममन्तं, भणन्ति सत्तद्वाराओ ॥ १ ॥”

एवं च नमस्कारं स्मरन् सुतोत्थितः पल्यंकादि मुक्त्वा पवित्रभूमौ ऊर्ध्वं स्थितो निविष्टो वा 20
 पद्मासनादिमुखासनासीनः पूर्वस्यां उत्तरस्यां वा सम्मुखो जिनप्रतिमाद्यभिमुखो वा द्वािसैकाग्रताद्यर्थं
 कमलवन्द्यकरजापादिना नमस्कारान् परावर्त्तयेत्, तत्राप्यदले कमले कर्णिकायामाद्यं पदं, द्वितीयादिपदानि
 चत्वारि पूर्वादिदिक्चतुष्के, शेषाणि चत्वार्याग्नेय्यादिविदिक्चतुष्के न्यसेदित्यादि ।

उक्तं चाष्टमप्रकाशे श्रीहेमसूरिभिः—

अष्टपत्रे सिताम्भोजे, कर्णिकायां कृतस्थितिम् ।
 आद्यं सप्ताक्षरं मन्त्रं, पवित्रं चिन्तयेत्ततः ॥ १ ॥
 सिद्धादिकचतुष्कं च, दिक्पत्रेषु यथाक्रमम् ।
 चूलापादचतुष्कं च, विदिक्पत्रेषु चिन्तयेत् ॥ २ ॥
 त्रिशुद्ध्या चिन्तयन्नस्य, शतमष्टोत्तरं मुनिः ।
 भुज्जानोऽपि लभेतैव, चतुर्थतपसः फलम् ॥ ३ ॥

करजापो नन्द्यावर्त्तशङ्खावर्त्तादिना इष्टसिद्धयादिवहुफलः ।

प्रोक्तं च—

“करथावत्ते जो पञ्चमङ्गलं साहुपडिमसंखाए ।
 नववारा आवत्तइ छलंति तं नो पिसायाई ॥ १ ॥

यन्धनादिके तु विपरीतमाहावर्त्तादिनाशरैः पदैर्वा विपरीतं नमस्कारं लक्षाद्यपि जपेत्, क्षिप्रं हेतुनाशादि स्यात् । परजापाद्यशक्तस्तु सूत्ररत्नरद्राक्षादिजपमालया स्वहृदयसमश्रेणिस्थया परिधानवस्त्रचरणादावलगन्त्या भैरवंतुल्यतादिविधिना जपेत् । यतः—

“अङ्गुल्यग्रेण यज्जतं, यज्जतं मेरुलङ्घने ।

व्यप्रचिन्तेन यज्जतं, तन्प्रायोऽस्त्वफलं भवेत् ॥ १ ॥

सज्जुलाङ्घ्रिजने भयः, सशब्दान्मौनवान् शुभः ।

मौनज्ञान्मानसः श्रेष्ठो, जापः शृङ्गायः परः परः ॥ २ ॥

जपध्रान्तो विदेश् ध्यानं, ध्यानध्रान्तो विदेश्जपम् ।

द्वयध्रान्तः पठेत् स्तोत्रं, मिथ्येवं गुरमिः स्मृतम् ॥ ३ ॥

10 धीपावन्नितसुरितप्रतिष्ठापद्धतायच्युक्तम्—

“जापस्त्रिविधो मानसोपांगुमायमेवान् तत्र मानसो ममोमात्रप्रवृत्तिनिवृत्तः स्वसंवेद्यः, उपांगुस्तु परैरुपमाणोऽन्तःसञ्चल्यरूपः, यस्तु परैः धूयते स भाष्यः, अयं यथाक्रममुत्तममाध्यात्मसिद्धिषु शान्तिषु प्रमिथ्यादिरूपास्तु नियोज्यः, मानसस्य प्रयत्नसाध्यायाद् भाष्यस्याध्यात्मसिद्धिफलत्वादुपांगुः साधारणन्याययोज्यः इति ।” नमस्कारस्य पञ्चपदीं त्रयपदीं वाऽनानुपूर्व्यापि वित्तैकाग्र्याप्य

15 गुणयेत्, तस्य च प्रत्येकमेकैकाक्षरेपदाद्यपि पठयन्त्यम् ।

यदुक्तमष्टमप्रकाशे—

“गुरुपञ्चकनामोन्धा, विधा स्यात् षोडशाक्षरा ।

जपन् शतद्वयं तस्याः, अतुर्धस्यानुयाय फलम् ॥ १ ॥

गुरुपञ्चकं परमेष्ठिपञ्चकं षोडशाक्षरा—“अरिहंतसिद्धमापरिपङ्कजशायसाद्” रूपा । तथा—

20 शानानि श्रीणि पद्मवर्णं, चत्वारि चतुरक्षरम् ।

पञ्चावर्णं जपन् योगी, चतुर्थफलमश्नुते ॥ २ ॥

पद्मवर्णं ‘अरिहंत सिद्ध’ इति, चतुरक्षरं ‘अरिहंत’ इति, अवर्णं ‘अकार’ मेव मन्त्रं—

“प्रवृत्तिहेतुरेवैतदमीमां कथितं फलम् ।

फलं स्वर्गापवर्गौ तु, यदन्ति परमार्थतः ॥ ३ ॥”

25 तथा—

नामिषमे स्थितं ध्यायेत्, दकारं विश्वतोमुखम् ।

सिक्खं मस्तकाम्मोजे, आकारं धदनाम्बुजे ॥ ४ ॥

उकारं हृदयाम्मोजे, साकारं कण्ठपञ्जरे ।

सर्वकल्याणकारीणि, वीजान्यन्यान्यपि स्मरेत् ॥ ५ ॥”

30 ‘असिप्राडमा’ इति वीजान्यन्यान्यपि ‘नमः सर्वसिद्धये’ इति ।

मन्त्रः प्रणवपूर्वोऽयं, फलमहिक्कमिन्दुमिः ।

ध्येयः प्रणवदीनस्तु, निर्माणपद्मकोशिमिः ॥ ६ ॥

एवं च मन्त्रविधानां, वर्णेषु च पदैषु च ।

विशेषं क्रमशः कुर्यात्, हस्त्यभाषोपपत्तये ॥ ७ ॥

35 जागदेध यदुपलभ्यं, यतः—

पूजाकोटिममं स्तोत्रं, स्तोत्रकोटिममो जपः ।

जपकोटिममं ध्यानं, ध्यानकोटिममो लयः ॥ १ ॥

ध्यानसिद्धये च जिनजन्मादिकल्याणकभूम्यादिरूपं तीर्थमन्यद्वा स्वास्थ्यहेतुं विविक्तं स्थानाद्याथयेत् ।
यद् ध्यानशतके—

“निचं चित्रं जुवइपसूनपुंसगकुसीलवज्जियं जइणो ।
ठाणं विअणं भणिअं, विसेसओ ज्ञाणकालंमि ॥ १ ॥
थिरकयजोगाणं पुण, मुणीण ज्ञाणेषु निच्चलमणाणं ।
गामंमि जणाइन्ने, सुन्ने रन्ने व न विसेसो ॥ २ ॥
तो जत्थ समाहाणं, होइ मणोवयणकायजोगाणं ।
भूओवरोहरहिओ, सो देसो ज्ञायमाणस्स ॥ ३ ॥
कालो वि सुच्चिअ जहिं, जोगसमाहाणमुत्तमं लहइ ।
नउ दिवसनिसावेलाइनियमणं ज्ञाइणो भणिअं ॥ ४ ॥
जच्चिअ देहावत्था, जिआण ज्ञणोवरोहिणी होइ ।
साइज्जा तदवत्थो, ठिओ निसन्नो निवन्नो वा ॥ ५ ॥
सव्वासु वट्टमाणा, मुणओ जं देसकालचिट्ठासु ।
वरकेवलाइलभं, पत्ता यहुसो समिअपावा ॥ ६ ॥
तो देसकालचिट्ठा, निअमो ज्ञाणस्स नत्थि समर्थमि ।
जोगाण समाहाणं, जह होइ तहा पयइअव्वं ॥ ७ ॥ इत्यादि ।

5

10

15

नमस्कारश्चात्रामुत्राप्यत्यन्तं गुणकृतं । उक्तं हि महानिशीथे—

“नासेइ चोरसावय-, विसहरजलजलणवंधणभयाइं ।
चित्तिज्जंतो रक्खस—रणरायभयाइं भावेण ॥ १ ॥”

अन्यत्रापि—

“जाप वि जो पढिज्जइ, जेणं जायस्य होइ फलरिद्धि ।
अवसाणे वि पढिज्जइ, जेण मओ सुग्गइं जाइ ॥ १ ॥
आवइहिंमि पढिज्जइ, जेण य लंघेइ आवइसयाइं ।
रिद्धीए वि पढिज्जइ, जेण य सा जाइ वित्थारं ॥ २ ॥
नवकारइकअक्खर, पावं फेडेइ सत्त अयरारणं ।
पन्नासं च पणं, पञ्चसयाइं समग्गेणं ॥ ३ ॥
जो गुणइ लक्खमेगं, पूणइ विहीइ जिणनमुक्कारं ।
तित्थयरनामगेअं, सो बन्धइ नत्थि संदेहो ॥ ४ ॥
अट्टेवय अट्टसया, अट्टसहस्सं च अट्टकोडीओ ।
जो गुणइ अट्टलक्खे, सो तइअभवे लहइ सिद्धि ॥ ५ ॥”

20

25

30

नमस्कारमाहात्म्ये—

इह लोके श्रेष्ठिपुत्रशिवादयो दृष्टान्ताः यथा—स धृताद्यासक्तो ‘विपमे नमस्कारं स्मरेरिति’
पित्रा शिक्षितः पितरि मृते व्यसननिर्धनो धनार्थी दुष्टविदण्डगिरोत्तरसाधकीभूतः कृष्णचतुर्दशी-
रात्रौ श्मशाने खड्गपाणिः शवस्याङ्घ्रीं भ्रक्षयन् भीतो नमस्कारं सस्मार । त्रिरुत्थितेनापि शवेन तं
प्रत्यभभूष्णुता त्रिदण्ड्येव हतः स्वर्णनरः सिद्धस्तस्य ततो महर्द्धिः शिवश्चैत्याद्यचीकरत्, इत्यादि । 35
परलोके तु वटशमलिकादयः, यथा सा म्लेच्छयाणविद्धा साधुदत्तनमस्कारात्सिंहलेशस्य मान्यपुत्री-
त्वेनोत्पन्ना धृतसमयमहेभ्योऽकनमस्काराद्यपदधृतैर्जातिस्मरा पञ्चशत्या पोतैरागत्य भृगुपुरे शमलिका-
विहारोद्धारमकारयदित्यादि । तस्मात् सुप्तोत्थितेन पूर्वं नमस्कारः स्मर्तव्यस्ततो धर्मजागर्या कार्या ।

અનુવાદ

આ પ્રમાણે શ્રાવકનું સ્વરૂપ વર્ણીને હવે પહેલાં વહેલ દિનકૃત્ય, રાત્રિકૃત્ય આદિ છ કૃત્યોમાંથી પ્રથમ દિવસકૃત્યની વિધિ કહે છે :—

અર્થ—નવકાર ગણીને જાગૃત થવું પછી પોતાના કુલ નિયમોદિને સંભારવા । આરવાદ પ્રતિક્રમણ કરી પવિત્ર થઈ જિનમદિરમાં જિનેશ્વરને પૂજી પદ્મસ્નાન કરવું ।

શ્યાલ્યા—“નમો અરિહંતામ્” इत्यादि नवकार गणीने जागृत થયેલો શ્રાવક પોતાના કુલ ધર્મ, નિયમ इत्यादિયનું ચિંતન કરે ।’ इत्यादि प्रथम गाथाधनुं विवरण आ प्रमाणे છે :—

ઉડયાનો સમય અને પહેલા ઉડયાથી લામ

શ્રાવકે નિદ્રા યોડી લેવી । પાછલી રાત્રે પહોર રાત્રિ બાકી રહે તે વખતે ઉઠવું । તેમ કરવામાં 0 આલોક સંઘથી તથા પરલોક સંઘથી કાર્યનો બરાબર વિચાર કરવાથી તે કાર્યની સિદ્ધિ તથા બીજા પગ ઘણા કમયદા છે । અને તેમ ન કરવામાં આવે તો આલોક અને પરલોક સંઘથી કાર્યની હાનિ વગેરે ઘણા દોષો છે । લોકત્વા પગ કરવું છે કે :—

અર્થ—કર્મકાર લોકો જો વહેલાં ઠઠીને કામે વળગે તો, તેમને ધન મળે છે; ધર્મિપુરુષો વહેલા ઠટીને ધર્મકાર્ય કરે તો, તેમને પરલોકનું સાદું ફલ મળે છે; પરન્તુ જેઓ સૂર્યોદય થયા છતાં પણ ઉઠતા 5 નથી, તેઓ વલ, મુદ્ધિ, આયુષ્ય અને ધનને હારી જાય છે ॥ ૧ ॥

નિદ્રાવશ થવાથી અથવા બીજા કોઈ કારણથી જો પૂર્વે વહેલા વચ્ચે ન ઠટી શકે તો, પંદર મુહૂર્તની રાત્રિમાં જઘન્યથી ચૈત્રને પ્રાણમુહૂર્તે (અર્થાત્ ચાર ઘણી રાત્રિ બાકી રહે ત્યારે) તો જરૂર ઉઠવું જોઈએ ।

દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાલ અને ભાવનો ઉપયોગ

ઉઠવાની સાથે શ્રાવકે દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાલથી તથા ભાવથી ઉપયોગ કરવો । તે આ પ્રમાણે :—

“હું શ્રાવક છું, કે બીજો કોઈ છું ?” વગેરે વિચાર કરવો તે દ્રવ્યથી ઉપયોગ ।

“હું પોતાના ઘરમાં છું કે બીજાના ઘર ? મેઢા ઉપર છું કે મોપતઢીયે ?” इत्यादि विचार કરવો તે ક્ષેત્રથી ઉપયોગ ।

“રાત્રિ છે કે દિવસ છે ?” इत्यादि विचार કરવો તે કાલથી ઉપયોગ ।

“મન, વચન અથવા કાયાના દુઃખથી હું પીડાતો/તો છું કે નહીં ?” વગેરે વિચાર કરવો તે 5 ભાવથી ઉપયોગ ।

એમ ચાર પ્રકારે વિચાર કર્યા પછી નિદ્રા બરાબર દૂર ન રહી હોય તો, નાસિશ પગથીને નિઃશ્વાસને રોકે । તેથી નિદ્રા તદન દૂર થાય ત્યારે દ્વાર (વારું) જોડીને કાપિકી ધિના વગેરે કરે । રાત્રીની અપેક્ષાથી ઓપનિયુક્તિનું કરવું છે કે—“દ્રવ્યાદિનો ઉપયોગ કરે, નિઃશ્વાસનો નિગેષ કરે અને 0 ચારાંત તરફ જુર ।”

રાત્રે કાર્ય પ્રસંગે જેવી રીતે યોગ્યું થા એટલાવધું.

રાત્રે જો વાંદી બીજા કોઈને કામચલા જણાવવું પડે તો, તે બહુ જ ધીમા સાદે જણાવું । ઝંબા સ્વરથી રાત્રી, સુંગમ, ટુંકાર અથવા કોઈ પણ શબ્દ ન કરવો । કારણ કે તેમ કરવાથી ગરોળી વગેરે દિવસ ઝીંઝા જાય અને મારી પ્રમુગ જુદાં જીવોને ઉપદ્રવ કરે, તથા પહોડાના છોરો પણ જાગૃત 5 રહી પોતે પોતાના કાર્યનો આરંભ કરવા લાગે । જેમકે, પાણી લાવનારી તથા રંજનારી ધી, વેપારી,

શોક કરનાર, મુસાફર, છેડુત, માઝી, રહેંટ ચલાવનાર, ઘંટી પ્રમુખ યંત્રને ચલાવનાર, સલાટ, ઘાંચી, ધોવી, કુંભાર, હુદાર, સૂયાર, જુગારી, શલ તૈયાર કરનાર, કલાલ, માઢી, કસાઈ, શિકારી, ઘાતપાત કરનાર, પરશીગમન કરનાર, ચોર, ઘાઢ પાઢનાર, ઇત્યાદિ લોકોને પરંપરાએ પોતપોતાના નિઘ વ્યાપારને વિષે પ્રવૃત્તિ કરાવવાનો તથા વીજા પળ નિરર્થક અનેક દોષ લાગે છે । શ્રીમગવતી સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—
“ધર્મી પુરુષો જાગતા અને અધર્મી પુરુષો સૂતા હોય તે સારા જાણવા । એવી રીતે વત્સ દેશના રાજા 5
શતાનિકની વહેન જયંતીને શ્રીમહાવીર સ્વામીએ કહ્યું છે ।”

કાઈ નાઢી અને કયા તત્ત્વથી શું લાભ થાય તેનો વિચાર—

નિદ્રા જતી રહે ત્યારે સ્વરશાલ્લના જાળ પુરુષે પૃથ્વી, જલ, અગ્નિ, વાયુ અને આકાશ એ પાંચ તત્ત્વોમાં કયું તત્ત્વ શ્વાસોચ્છ્વાસમાં ચાલે છે, તે તપાસવું । કહ્યું છે કે :—“પૃથ્વીતત્ત્વ અને જલતત્ત્વને વિષે નિદ્રાનો ત્યાગ કરવો શુભકારી છે, પણ અગ્નિ, વાયુ અને આકાશ તત્ત્વોને વિષે તો તે દુઃખદાયક છે । 10
શુક્લપક્ષના પ્રાતઃકાલમાં ચન્દ્રનાઢી અને કૃષ્ણપક્ષના પ્રાતઃકાલમાં સૂર્યનાઢી સારી જાણવી । શુક્લપક્ષમાં અને કૃષ્ણપક્ષમાં ત્રણ દિવસ—એકમ, વીજ અને ત્રીજ સુધી પ્રાતઃકાલમાં અનુક્રમે ચન્દ્રનાઢી અને સૂર્યનાઢી શુભ જાણવી । અજવાઢી પડવેથી માંઢીને પહેલા ત્રણ દિવસ (ત્રીજ) સુધી ચન્દ્રનાઢીમાં વાયુતત્ત્વ વહે, તે પછી ત્રણ દિવસ (ચોથ, પાંચમ અને છઠ) સુધી સૂર્યનાઢીમાં વાયુતત્ત્વ વહે; એ રીતે આગલ ચાલે તો શુભ જાણવું, પણ એથી ઊલટું ઇટલે પહેલા ત્રણ દિવસ સૂર્યનાઢીમાં વાયુતત્ત્વ અને પાછલા ત્રણ દિવસમાં 15
ચન્દ્રનાઢીમાં વાયુતત્ત્વ એ પ્રમાણે ચાલે તો દુઃખદાયી જાણવું । ચન્દ્રનાઢીમાં વાયુતત્ત્વ ચાલતાં છતાં જો સૂર્યનો ઉદય થાય તો સૂર્યના અસ્ત સમયે સૂર્યનાઢી શુભ જાણવી તથા જો સૂર્યને ઉદયે સૂર્યનાઢી વહેતી હોય તો અસ્તને સમયે ચન્દ્રનાઢી શુભ જાણવી ।”

વાર, સંક્રાંતિ અને ચન્દ્રરાશિમાં રહેલ નાઢીનું ફલ

કેટલાકનાં મતે વારને અનુક્રમે સૂર્ય ચન્દ્રનાઢીના ઉદયને અનુસરી ફલ જણાવેલ છે તે આ 20
રીતે :—‘રવિ, મંગલ, ગુરુ અને શનિ આ ચાર વારને વિષે પ્રાતઃકાલમાં સૂર્યનાઢી તથા સોમ, બુધ અને શુક્ર એ ત્રણ વારને વિષે પ્રાતઃકાલમાં ચન્દ્રનાઢી વહેતી હોય તે સારી’ । કેટલાકના મતે સંક્રાંતિના અનુક્રમથી સૂર્ય અને ચન્દ્રનાઢીનો ઉદય કહેલો છે । તે આ રીતે :— ‘મેષ સંક્રાન્તિ વિષે પ્રાતઃકાલમાં સૂર્યનાઢી અને વૃષભ સંક્રાન્તિને વિષે ચન્દ્રનાઢી સારી ઇત્યાદિ ।’ કેટલાકના મતે ચન્દ્રરાશિના પરાવર્તનના ક્રમથી નાઢીનો વિચાર છે, જેમ કે—‘સૂર્યના ઉદયથી માંઢીને એકેક નાઢી અઢી ઘઢી નિરંતર વહે છે । રહેંટના ઘઢા 25
જેમ અનુક્રમે વારંવાર ભરાય છે અને ખાલી થાય છે તેમ નાઢીઓ પણ અનુક્રમે ફરતી રહે છે । છત્રીશ ગુરુ વર્ણ (અક્ષર) નો ઉચ્ચાર કરતાં જેટલો કાઠ લાગે છે, તેટલો કાલ પ્રાણવાયુને એક નાઢીમાંથી વીજી નાઢીમાં જતાં લાગે છે ।’

પાંચ તત્ત્વોનું સ્વરૂપ, ક્રમ, કાલ, તથા તેનું ફલ

એવી રીતે પાંચ તત્ત્વોનું પણ સ્વરૂપ જાણવું, તે આ પ્રમાણે :—“અગ્નિતત્ત્વ ઝંચું, જલતત્ત્વ 30
નીચું, વાયુતત્ત્વ આડું, પૃથ્વીતત્ત્વ નાસિકાપુટની અંદર અને આકાશતત્ત્વ સર્વે વાણુ વહે છે । વહેતી સૂર્ય અને ચન્દ્રનાઢીમાં અનુક્રમે વાયુ, અગ્નિ, જલ, પૃથ્વી, અને આકાશ એ પાંચ તત્ત્વો વહે છે અને એ ક્રમ હરહંમેશનો જાણવો । પૃથ્વી તત્ત્વ પચાસ, જલતત્ત્વ ચાલીસ, અગ્નિતત્ત્વ ત્રીસ, વાયુતત્ત્વ વીસ અને આકાશતત્ત્વ દસ પડ વહે છે । પૃથ્વી અને જલતત્ત્વ વહેતા હોય ત્યારે શાન્ત્યાદિ કાર્યોમાં સુંદર ફલ પ્રાપ્ત થાય છે ।

કૂર તથા અશ્વિરાદિ કાર્યને વિષે અગ્નિ, વાયુ અને આકાશ એ ત્રણ તત્ત્વોથી સાદા ફળ થાય છે। આયુષ્ય, જય, લાભ, ધાન્યની ઉત્પત્તિ, વૃદ્ધિ, પુત્ર, સપ્તમ, પ્રથમ, જનું અને આવતું ઇટલા કાર્યમાં પૃથ્વીતત્ત્વ અને જલતત્ત્વ શુભ છે, અગ્નિતત્ત્વ અને વાયુતત્ત્વ શુભ નથી। પૃથ્વીતત્ત્વ હોય તો કાર્યસિદ્ધિ ધીરે ધીરે અને જલતત્ત્વ હોય તો તરત જ જાળયી।”

5 ચન્દ્ર-સૂર્ય-નાદી યદે ત્યારે કયા કરવા યોગ્ય કાર્યો છે ?

“જ્ઞાતા, દ્રવ્યોપાર્જન, વિવાહ, વિહ્વાદિનુ અથવા નદીનું ઉછંદન, જનું, આવતું, જીવિત, ઘર-ક્ષેત્ર ઇત્યાદિકનો સમ્રહ, સ્ત્રીદ્રુ, વેચવું, વૃદ્ધિ, રાજાદિકની સેવા, સેતી, શત્રુનો જય, વિદ્યા, પદ્મપ્રેષક ઇત્યાદિ શુભ કાર્યમાં ચન્દ્રનાદી વહેતી હોય તો શુભ છે। તેમ જ કોઈ કાર્યનો પ્રથમ અથવા કાર્યનો આરંભ કરવાને સમય ઢાઢી નાસિકા વાયુથી પૂર્ણ હોય, અથવા તેની અંદર વાયુ પ્રવેશ કરતો હોય, તો નિશ્ચે કાર્યસિદ્ધિ થાય।” વંધનમાં પડેલા, રોગી, પોતાના અધિકારથી અટકાયેલા પુરુષોના પ્રથમ, સપ્તમ, શત્રુનો મેલાપ, સહસા આવેલો ભય, સ્નાન, પાન, ભોજન, ગર્દ વસ્તુની શોધલોલ, પુત્રને અર્થે સ્ત્રીનો સંયોગ, વિવાદ તથા કોઈ પણ કૂર કર્મ ઇટલી વસ્તુમાં સૂર્યનાદી સારી છે।”

સૂર્ય તથા ચન્દ્ર ઘટે નાદીમાં કરવા યોગ્ય વિશિષ્ટ કાર્યો

કોઈ ઠેકાણે એમ કહેલ છે કે “વિદ્યાનો આરંભ, દીકરા, શાલનો અભ્યાસ, વિવાદ, રાજાનું દર્શન, ગીત ઇત્યાદિ તથા મન્ત્રપન્ત્રાદિકનુ સાધન ઇટલા કાર્યમાં સૂર્યનાદી શુભ છે। જમણી અથવા ઢાઢી જે નાસિકાના પ્રાણવાયુ એકસરસો ચાલતો હોય, તે વાજુનો પગ આગલ મૂકીને પોતાના ઘરમાંથી બહાર નીકળવું। સુખ, લાભ અને જયના અર્થે પુરુષો પોતાના દેવાદાર, શત્રુ, ચોર, સગઢાલોર ઇત્યાદિકને પોતાના શૂન્યાગે (ઢાઢી વાજુ ?) રાખવા। કાર્યસિદ્ધિની ઇચ્છા કરનાર પુરુષોએ સ્વજન, પોતાનો સ્વામી, ગુરુ તથા ઘીજા પોતાના હિતચિત્તક એ સર્વે લોગોને પોતાનાં જીવાને (જમણી વાજુ ?) રાખવા। પુરુષે વિદ્યાના 20 ઉપરથી જઢતાં જે નાસિકા પવનના પ્રવેશથી પરિપૂર્ણ હોય, તે નાસિકાના ભાગનો પગ પ્રથમ ભૂમિ ઉપર મૂકવો।”

નવકાર ગણવાનો વિધિ

✓ શ્રાવકે ઉપર્યુક્ત વિધિથી નિદ્રાનો ત્યાગ કરીને પરમ મંગલને અર્થે અત્યંત બહુમાનપૂર્વક નવકાર મંત્રના વર્ણોનું કોઈ ન સાંભળે એવી રીતે (મનમ્) સ્મરણ કરવું। કર્મ છે કે :—‘શય્યામાં રહ્યા રહ્યા 25 નવકાર ગણવો હોય તો, સૂત્રનો અવિનય નિશ્ચારવાને માટે મનમાં જ ગણવો।’ ઘીજા આચાર્યો તો એમ કહે છે કે—‘એવી કોઈ પણ અવસ્થા નથી કે જેની અંદર નવકાર મન્ત્ર ગણવાનો અધિકાર ન હોય, એમ માર્તીને “નવકાર હમેશ માફક ગણવો। આ બધે મનો પ્રથમ પંચાશકની વૃત્તિમાં કઢા છે। શ્રાદ્ધદિનકૃત્યમાં તો એમ કહ્યું છે કે “શય્યાનું સ્થાનક મૂકીને નીચે ભૂમિ ઉપર વેસી માવવંશુ તથા જગતના નાથ નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરવું।’ યતિદિનચર્યામાં આ રીતે કરવું છે કે, ‘રાત્રિને પાછલે 30 પહોરે ચાલ, વૃદ્ધ ઇત્યાદિ સર્વ સાધુઓ જાગે છે અને સાત આઠ વાર નવકાર મંત્ર ગણે છે।’ એવી રીતે નવકાર ગણવાનો વિધિ જાણવો।

જપતા પ્રકાર—કમલવંધજપ, હસ્તજપ ઘરે

નિદ્રા કરીને ઉઠેલો પુરુષ મનમાં નવકાર ગણતો શય્યાનો ત્યાગ કરે, પવિત્ર ભૂમિ ઉપર ડબો રહી અથવા પદ્માસન કે સુઢાસને વેસી પૂર્વ દિશાએ કે ઉત્તર દિશાએ મુલ્ય કરી અથવા જિનપ્રતિમા કે 35 સ્થાપનાચાર્ય સમુલ્ય ચિત્તની એકાગ્રતા વગેરે કરવાને અર્થે (૧) કમલવંધી અથવા (૨) હસ્તજપથી નવકાર

મન્ત્ર ગણે । (૧) તેમાં કલ્પિત આઠ પત્રચાળા કમળની કાર્ણિકામાં પ્રથમ પદ સ્થાપન કરવું । પૂર્વ, દક્ષિણ, પશ્ચિમ તથા ઉત્તર દિશાના દલ્લ ઉપર અનુક્રમે વીજું, ત્રીજું, ચોથું અને પાંચમું પદ સ્થાપન કરવું અને નૈઋત્ય, વાયવ્ય, અગ્નિ અને ઈશાન એ ચાર કોણ દિશામાં વાકી રહેલાં ચાર પદ અનુક્રમે સ્થાપન કરવાં ।

શ્રીહૃદયચન્દ્રમુરિજીએ યોગશાસ્ત્રના આઠમા પ્રકાશમાં કહ્યું છે કે “આઠ પાંચડીના શ્વેતકમલની કાર્ણિકાને વિષે ચિત્ત સ્થિર રાखીને ત્યાં પવિત્ર સાત અક્ષરનો મંત્ર—“નમો અરિહંતાય” નું ચિત્તવન કરવું । 5 પૂર્વાદિ ચાર દિશાની ચાર પાંચડીને વિષે અનુક્રમે સિદ્ધાદિ ચાર પદનું અને વિદિશાને વિષે વાકીના ચાર પદનું ચિત્તવન કરવું । મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિથી જો એ રીતે એકસો આઠ વાર મૌન રાखીને નવકારનું ચિત્તવન કરે, તો તેને ભોજન કરવા છતાં પણ ઉપવાસનું ફલ અવશ્ય મળે છે ।” નંદાવર્ત, શંખાવર્ત, શ્યાદિ પ્રકારથી હસ્તજપ કરે તો પણ દૃષ્ટિસિદ્ધિ આદિક ઘણા ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે । કહ્યું છે કે—“જે મધ્ય હસ્તજપને વિષે નંદાવર્ત વાર સંહ્યાએ નવ વાર એટલે દ્વાપર ઉપર કરતાં રહેલાં વાર સ્થાનક (વેદાઓ) 10 ને વિષે નવ વખત અર્થાત્ એક સો ને આઠ વાર નવકાર મન્ત્ર જપે, તેને પિશાચાદિ વ્યન્તરો ઉપદ્રવ કરે નહીં । ધંધનાદિ સંકટ હોય તો વિપરીત (ઉલટા) શંખાવર્તથી અક્ષરોના કે પદોના વિપરીત ક્રમથી નવકાર મંત્રનો લક્ષાદિ સંહ્યા સુધી પણ જપ કરવો, જેથી ક્લેશનો નાશ વગેરે તરત જ થાય ।

ઉપર કહેલો કમલબંધ જપ અથવા હસ્તજપ કરવાની શક્તિ ન હોય તો, મુઝ, રત્ન, હ્રદાક્ષર, શ્યાદિકની નોકારવાલી પોતાના હૃદયની સમશ્રેણિમાં રાखી પહેરેલા વસ્ત્રને કે પગને સ્પર્શ કરે નહિ, એવી 15 રીતે ધારણ કરવી અને મેરુનું ઊઠ્ઠવન ન કરતાં વિધિ પ્રમાણે જપ કરવો । કેમ કે—“અંગુલિના અગ્રભાગથી, વ્યગ્ર ચિત્તથી તથા મેરુના ઊઠ્ઠવનથી કરેલો જપ પ્રાયઃ અલ્પ ફલને આપનારો થાય છે । લોકસમુદાયમાં જપ કરવા કરતાં એકાન્તમાં જપ કરવો તે, મન્ત્રાક્ષરનો ઉચ્ચાર કરીને કરવા કરતાં મૌનપણે કરવો તે અને મૌનપણે કરવા કરતાં પણ મનની અંદર કરવો તે શ્રેષ્ઠ છે ।” એ ત્રણે જપમાં પહેલાં કરતાં વીજો અને વીજાં કરતાં ત્રીજો શ્રેષ્ઠ જાણવો । “જપ કરતાં થાકી જાય તો ધ્યાન કરવું અને ધ્યાન કરતાં થાકી 20 જાય તો જપ કરવો તેમજ વચ્ચેથી થાકી જાય તો સ્તોત્રનો પાઠ કરવો એમ ગુરુમહારાજે કહ્યું છે ।”

શ્રીપાદલિત્તમુરિજીએ રચેલી પ્રતિષ્ઠાપદ્ધતિમાં પણ કહ્યું છે કે :—“માનસ, ઉપાંશુ અને માધ્યમ ૫૫ જાપના ત્રણ પ્રકાર છે । કેવલ મનોવૃત્તિથી ઉત્પન્ન થયેલો અને માત્ર પોતે જ જાણી શકે તેને માનસજાપ કહે છે । વીજી વ્યક્તિ સાંભળે નહીં તેવી રીતે મનમાં બોલવા પૂર્વક જે જાપ કરવામાં આવે તેને ઉપાંશુ જાપ કહે છે । તથા વીજા સાંભળી શકે તેવી રીતે જાપ કરવામાં આવે તેને માધ્યમજાપ 25 કહેવામાં આવે છે । પહેલો માનસ જાપ શાન્તિ વગેરે ઉત્તમ કાર્યો માટે, વીજો ઉપાંશુ જાપ પુષ્ટિ વગેરે મધ્યમ કોટિના કામોને માટે અને ત્રીજો માધ્યમ જાપ જારણ, મારણ વગેરે અધમ કોટિના કાર્યો માટે સાધક તેનો ઉપયોગ કરે છે । માનસ જાપ અતિ પ્રયત્નવદ્ધે સાધ્ય છે અને માધ્યમ જાપ હલકા ફલને આપનારો છે, તેથી સૌને માટે સાધારણ એવા ઉપાંશુ જાપનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ ।

નવકારના સોઢ, છ, ચાર અને એક અક્ષરનો વિચાર—

ચિત્તની એકાગ્રતા માટે સાધકે નવકારનાં પાંચ અથવા નવ પદોને અનાનુપૂર્વાથી પણ ગંધવાં જોઈએ અને સાધક તો ત્યાંસુધી કરે કે નવકારના પ્રત્યેક પદ અને અક્ષરને પણ ફેરવીને ગણે । યોગશાસ્ત્રના આઠમા પ્રકાશમાં કહ્યું છે કે :—“અરિહંત-સિદ્ધ-આયરિઅ-ઉવગ્જાય-સાહુ” એ પંચ પરમેષ્ઠિના નામરૂપ સોઢ અક્ષરની વિધાનો વસો વાર જાપ કરે તો ઉપવાસનું ફલ મળે, તેમ જ ‘અરિહંત-સિદ્ધ’ ૩૦ એ છ અક્ષરનો મંત્ર ત્રણસો વાર, ‘અરિહંત’ એ ચાર અક્ષરનો મંત્ર ચારસો વાર અને ‘અ’ એ એક 35

અક્ષરના મન્ત્રને પાંચસો વાર જાપ કરનાર ઉપવાસનું ફલ મેળવે છે ।” આ ફલ જાપમાં જીવની સત્પ્રવૃત્તિ થાય એ માટે જ જણાવેલ છે, વાકી તો વાસ્તવિક રીતે નવકારના જાપનું ફલ સ્વર્ગ અને મોક્ષ છે । તે ઉપરાંત ‘અસિઆડસા નમઃ’ ને અંગે જણાવ્યું છે કે ‘અ’ નામિકમલને વિષે, ‘સિ’ મસ્તકને વિષે, ‘આ’ મુલ-કમલમાં, ‘ઉ’ હૃદયકમલમાં અને ‘સા’ કંઠને વિષે સ્થાપીને પણ ધ્યાન કરવું । આ ઉપરાંત સર્વકલ્યાણ-

5 કર એવા ‘નમઃ સિદ્ધેભ્યઃ’ વગેરે બીજા મંત્રોનું પણ સ્મરણ કરી ચિત્તની એકાગ્રતા કરવી ।

ऐहिक फलની इच्छावाळा पुरुषोए ‘ॐ नमो अरिहंतायं” इत्यादि ॐकारपूर्वक आ नयकार मन्त्र गणवो । पण जेमने केवल निर्वाणपद—मोक्षपद प्राप्तिनी ज कामना होय तेओए ॐकार रहित नवकारनું ध्यान करवु । आવી रीते वर्ण, पद वगैरे जुदां जुदां पाडी अरिहंतादिकना ध्यानमा लीन यवा माटे अनेक रीतिओ क्रमशः योजवी । जापादिक बहु फलने आपनारां छे । कह्युं छे के:—

10 “क्रोडो पूजा समान एक स्तोत्र छे, क्रोडो स्तोत्र समान एक जाप छे, क्रोडो जाप सरखुं एक ध्यान छे अने क्रोडो ध्यान समान एक लय एटले चित्ती एकप्रता छे ।” —

ધ્યાનનાં સ્થલ અને કાલાદિકનો વિચાર

ધ્યાનની સિદ્ધિ માટે જિનેશ્વર ભગવંતોના જન્મ વગેરે કલ્યાણકર્મી ભૂમિઓ, સીર્ષસ્થાનો તેમ જ પરિત્ર તથા એકાન્ત સ્થળનો સાધકે ઉપયોગ કરવો જોઈએ । તે માટે ધ્યાનશતકર્મા કહ્યું છે કે:—“હી,

15 पशु, नपुंसक तथा कुशील (विद्यादि) यी रहित मुनिनुं स्थान होवुं जोईए अने ध्यान अवस्थामा पण आतु ज स्थान आशयक छे ।” આ સ્થાનની અપેક્ષા સામાન્ય સાધકો માટે છે પણ જેમણે મન, વચન અને કાયાના યોગ સ્થિર કર્યા હોય અને ધ્યાનમાં નિદ્ધલ રહી શક્તા હોય તેવા મુનિઓ તો મને તેવા માણસોથી મરૂપર લક્ષ્યામાં, રણમાં, અરણ્યમાં, શ્મશાનમાં કે કાન્ય ક્ષેત્રમાં એક સરખી રીતે ચિત્તની સ્થિરતા કેળવી શકે છે । આથી ગ્વા મન, વચન અને કાયાની સ્થિરતા રહે અને કોઈ પણ જીવને પોતાનાથી હારજત ન પાપ

20 तेवुं स्थान ध्यान माटे योग्य छे । जेवी रीते स्थान माटे कह्युं तेवी ज रीते काल माटे पण जाणवुं । जे समये मन, वचन, कायाणा योग उत्तम समाधिमा रहेता होय ते समये ध्यान करवु । ध्यान माटे रात्रि के दिवसનો कोई जातनो फालमेद नयी । साधके एटलुं खास विचारवुं के जे समय पोटाना देहने पीडाकारी न होय, ते समय ध्यान माटे योग्य समजवो । ध्यान पचासने करवुं, उभा रहिने करवुं, बेसीने करवुं के कई रीते करवुं तेनो पण खास नियम नयी । कारण के सर्व कालमा, सर्व देशमा अने भिन्न भिन्न सर्व

25 अवस्थामा साधक मुनिओ केवलज्ञान पाय्वा छे; माटे ध्यानना संबंधमा देशनो, कालनो अने देहनी अवस्थानो कोई पण नियम सिद्धान्तमा कह्यो नयी । अर्थात् मन, वचन अने कायाणा योग समाधिमा रहे तेओ प्रयत्न करवो जोईए ।

ફરેક અવસ્થામાં નયકારની ઉપકારકતા

નવકાર મંત્રનું સ્મરણ આ લોક અને પરલોક વચ્ચેનાં ઘનું જ ઉપકારક છે । મહાનિશીય

30 सूत्रमा कह्युं छे के—‘नवकार मन्त्रनु मावयी धिनन कह्युं होय तो चोर, जंगली प्राणी, सर्प, पाणी, अग्नि, बंधन, राक्षस, संघाम अने राजानो मय नाश पामे छे । तेम ज अन्य प्रयोग पण कह्युं छे के:—‘बालकनो जन्म थाय त्यारे नवकार गणवो, कारण के तेपी उत्पन्न बनार जीवने भविष्यमा सारा फलनी प्राप्ति थाय, अने मरण समये पण तेने नवकार संभळायवो, जे संभळायवापी शुभ अव्यवसाय पतां सद्गति मळे । आपत्तिओमा नवकार गणवापी आपत्तिओ नाश पामे छे । ऋद्धि-सिद्धिना

35 प्रसंगमा पण हरहेमरा नवकार-मंत्रनुं स्मरण करवु । तेपी ऋद्धि स्थिर रहेग पूर्वक वृद्धि पामे छे ।’

નવકાર ગણવાથી કેટલું પાપ યપે તેનો વિચાર

શાસ્ત્રમાં જણાવ્યું છે કે નવકારનો એક અક્ષર ગણવાથી સાત સાગરોપમનું પાપ યપે, તેનું એક પદ ગણવામાં આવે તો પચાસ સાગરોપમનું પાપ ઓછું થાય । તેમ જ એક સંપૂર્ણ નવકાર પાંચસો સાગરોપમનું પાપ યપાવે । જે ભવ્ય જીવ વિધિપૂર્વક શ્રીજિનેશ્વર ભગવંતની પૂજા કરીને એક લાખ નવકાર મન્ત્ર ગણે તો તે શંકા રહિત તીર્થંકર નામકર્મ વાંધે છે । જે જી । આઠ ક્રોડ, આઠ લાખ, આઠ હજાર, આઠ સો અને આઠ 5 (૮૦૮૦૮૮૦૮) વાર નવકાર મન્ત્ર ગણે તે ત્રીજે ભવે મુક્તિ પામે છે ।

નવકાર સ્મરણથી આ લોક અને પરલોક ફલ સંવન્ધી દૃષ્ટાન્ત

નવકાર માહાત્મ્ય ઉપર આ લોકના ફલ સંવન્ધમાં શ્રેષ્ઠપુત્રક શિવકુમારનું દૃષ્ટાન્ત:—

‘શિવકુમાર યુગદંતુ વગેરે રમવાથી ભયંકર દુર્વ્યસની વન્યો હતો તેથી, પિતાએ તેને શિક્ષામળ આપી કે વ્યારે તું કોઈ ભયંકર મુસ્કેલીમાં આવી પડે ત્યારે નવકાર મન્ત્ર ગણજે । સમય જતાં પિતા 10 મૃત્યુ પામ્યા । શિવકુમાર ધન ધોઈ વેઠો, અને ધનની લાલચે કોઈ સુવર્ણ પુરુષ સાધતાં ત્રિદંડીનો ઉત્તર સાધક થયો । અંધારી ચૌદસની રાત્રિએ શ્વશુરનામાં ત્રિદંડીએ તેને શવના પગ ઘસવાનું કામ મળ્યાવું । ત્રિદંડીની ગોટવળ પૈવી હતી કે શવ મંત્રવિધિ પૂર્ણ થયે ઉત્તર સાધકને હળે અને તેમાંથી સુવર્ણપુરુષ યાય, તે મેલવી અલખડ સુવર્ણ નિધાન પ્રાપ્ત કરવું । શવનો પગ ઘસતાં શિવકુમારના મનમાં ભયનો સંચાર થયો । તેને પિતાનું વચન યાદ આવ્યું, આથી તેણે મનમાં નવકાર મંત્રનો જાપ શરૂ 15 કર્યો । શવ ઊંચું થયું પણ ઉત્તરસાધકને નવકાર મંત્રની શક્તિના પ્રતાપે હળી શક્યું નહિ । શવે ક્રોધિત થઈ ત્રિદંડીને હળ્યો અને તેમાંથી સુવર્ણપુરુષ થયો, આ સુવર્ણપુરુષ શિવકુમારે ગ્રહણ કર્યો । ત્યાર પછી શિવકુમાર સુધરી ગયો, ધર્મમાં સ્થિર થયો અને તેણે લક્ષ્મીનો ઉપયોગ જિનમંદિર વંધાવવા વગેરે સારા કાર્યમાં કર્યો ।’

પરલોકના ફલ સંવન્ધમાં વડ ઉપર રહેલ સમઝીનું દૃષ્ટાન્ત છે—‘સિંહલાધિપતિ રાજાની પુત્રી 20 પિતા સાથે સભામાં વેઠી હતી, તેવામાં એક પુરુષને સભામાં ઢીંક આવી । ઢીંક પછી તુર્ત તે પુરુષે ‘નમો અરિહંતાય’ કહ્યું । આ પદ સાંભળતાં રાજકુમારીને મૂર્છા આવી અને તેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું । મૂર્છા વળ્યા પછી રાજકુમારીએ પિતાને પોતાના પૂર્વ ભવની વાત કહી અને જણાવ્યું કે હું પૂર્વભવમાં સમઝી હતી । એક પારશીએ મને વાળ માર્યું । હું મૂર્છા ધોઈને નીચે પડી તરફડતી હતી તેવામાં એક મુનિરાજે મને નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરાવ્યું । આ સ્મરણથી હું આપને ત્યાં પુત્રીરૂપે અવતરી છું । ત્યારપછી રાજકુમારી પચાસ 25 વહાણ ભરી પોતાના સમઝીપણાનો દેહ ય્યાં આગલ પડ્યો હતો તે મરુચમાં આવી અને ત્યાં સમલિકાવિહાર કરાવ્યો ।

આ રીતે ઉઠતાં નવકાર મન્ત્ર ગણવો જોઈએ તેની વ્યાખ્યા થઈ ।

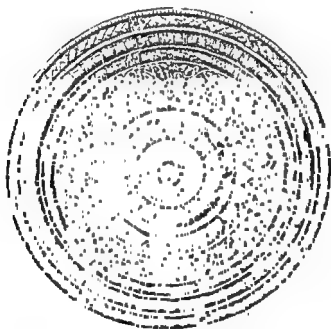
ધર્મજાગરિકા

નવકારમન્ત્રના સ્મરણ પછી ધર્મજાગરિકા કરવી ।

પરિચય

યુગપ્રધાન તપાગચ્છીય શ્રીસોમમુન્દરમૂરિજીના શિષ્ય અને 'સંતિદ્વં' સ્તોત્રના કર્તા શ્રીમુનિ-
મુન્દરમૂરિજીની ૫૪ મી પાટે થયેલા શ્રીરત્નશેષરમૂરિ વિરચિત અને શેઠ દેવચંદ્ર લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્યોગ
સત્યાવી વીર સં. ૨૪૬૬ માં પ્રકાશિત 'શ્રીશ્રાદ્ધવિધિપ્રકરણ' નામક ગ્રન્થની આ સન્દર્ભ તારતમ્યામાં
5 આવેલ છે. આ ગ્રન્થની રચના િ. સં. ૧૫૦૬ માં થઈ છે એમ તેઓશ્રીએ મૂલગ્રન્થ ઉપર સ્વોપજ ૬૭૬૧
ધોરુ પ્રમાણ 'શ્રાદ્ધવિધિ કૌમુદી' નામક વૃત્તિની પ્રશસ્તિમાં સ્પષ્ટ રીતે જણાવ્યું છે.

ગુજરાતી અનુવાદ પં. મકનલલ શરેરચંદ્ર દ્વારા સંપાદિત 'શ્રાદ્ધવિધિપ્રકરણ'માંથી અત્ય પેદાકાર
સાથે અહીં રજૂ કરેલ છે.

ઉપા. શ્રીયશોવિજયજીકૃત- 'દ્વાત્રિંશદ્-દ્વાત્રિંશિકા' સંદર્ભ:

અર્હમિત્યક્ષરં યસ્ય, ચિત્તે સ્કુરતિ સર્વદા ।
પરં વ્રહ્મ તતઃ શબ્દ-, વ્રહ્મણઃ સોઽધિગચ્છતિ ॥ ૨૮ ॥

5

પરઃસહસ્રાઃ શરદાં, પરે યોગમુપાસતામ્ ।
હન્તાર્હન્તમનાસેવ્ય, ગન્તારો ન પરં પદમ્ ॥ ૨૯ ॥

~)થાત્માયમર્હતો ધ્યાનાત્, પરમાત્મત્વમશ્રુતે ।
રસવિદ્ધં યથા તામ્રં, સ્વર્ણત્વમધિગચ્છતિ ॥ ૩૦ ॥

10

પૂજ્યોઽયં સ્મરણીયોઽયં, સેવનીયોઽયમાદરાત્ ।
અસ્યૈવ શાસ્ત્રે ભક્તિઃ, કાર્યા ચેત્તેતનાસ્તિ વઃ ॥ ૩૧ ॥

સારમેતન્મયા લબ્ધં, શ્રુતાધ્વેરવગાહનાત્ ।
ભક્તિર્ભાગવતી વીજં, પરમાનન્દસંપદામ્ ॥ ૩૨ ॥

અનુવાદ

અહીં એવો અક્ષર જેના ચિત્તમાં સદા સ્કુરે છે; તે અહીં રૂપ શબ્દવ્રહ્મથી પરબ્રહ્મ (મોક્ષ) ને 15
પ્રાપ્ત કરે છે ॥ ૨૮ ॥

અન્ય લોકો હજારો વર્ષ સુધી યોગની ઉપાસના કરો, પરન્તુ અરિહંતની ઉપાસના કર્યા વિના
તેઓ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી ॥ ૨૯ ॥

જેમ રસથી વિદ્ધ એવું તાંબુ સુવર્ણ બની જાય છે તેમ અરિહંતના ધ્યાનથી આ આત્મા પરમાત્મા
બની જાય છે ॥ ૩૦ ॥

20

આ અરિહંત પૂજ્ય છે, સ્મરણીય છે અને આદર પૂર્વક સેવવા યોગ્ય છે । અને જો તમારામાં
ચેતના-બુદ્ધિ હોય તો આ અરિહંતના જ શાસનમાં ભક્તિ રાખવી જોઈએ ॥ ૩૧ ॥

શાસ્ત્રસમુદ્રનું અવગાહન કરતાં મને આ જ સાર પ્રાપ્ત થયો છે કે પરમ આનન્દરૂપી સંપત્તિનું મૂલ
કારણ અરિહંતદેવની ભક્તિ જ છે ॥ ૩૨ ॥

પરિચય

25

ઉપા. શ્રી યશોવિજયજીકૃત 'દ્વાત્રિંશદ્-દ્વાત્રિંશિકા' ગ્રંથની 'જિનમહત્ત્વદ્વાત્રિંશિકા' નામની
ચોથી દ્વાત્રિંશિકા (વત્રીશી) માંથી પ્રસ્તુત સંદર્ભ અહીં લેવામાં આવ્યો છે । સત્તરમી શતાબ્દિમાં થયેલ
મહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજીનો વિશેષ પરિચય 'યશોવિજયસ્મૃતિપ્રંય'માંથી જાણી શકાય છે ।

[૮૧-૩૬]

પ્રકીર્ણ-શ્લોકા:

અર્હન્તો ભગવન્ત ઇન્દ્રમહિતા: સિદ્ધાથ સિદ્ધિસ્થિતા-
આચાર્યા જિનશાસનોન્નતિકરા: પૂજ્યા ઉપાધ્યાયકા: ।
શ્રીસિદ્ધાન્ત-સુપાઠકા મુનિવરા રત્નત્રયારાધકા:,
પશ્ચૈતે પરમેષ્ઠિન: પ્રતિદિનં કૃર્વન્તુ યો મજ્જલમ્ ॥ ૧ ॥

પ્રાપદૈયં તવ સુતિપદૈર્જીવકેનોપદિદૈ:,
પાપાચારી મરણસમયે સારમેયોઽપિ સૌલ્યમ્ ।
ફ: સન્દેહો યદુપલભતે વાસવથ્રીપ્રધુલ્લં,
જલ્પજ્ઞાર્પ્યર્મણિભિરમલૈસ્ત્વક્ત્રમસ્કારચક્રમ્ ॥ ૨ ॥

✓મન્ત્રં સંસારસારં ત્રિજગદનુપમં સર્વપાપારિમન્ત્રં,
સંસારોચ્છેદમન્ત્રં વિપમવિપહરં કર્મનિર્મૂલમન્ત્રમ્ ।
મન્ત્રં સિદ્ધિપ્રધાનં શિવસુહૃદ્જનનં કેવલજ્ઞાનમન્ત્રં,
મન્ત્રં શ્રીજૈનમન્ત્રં જપ જપ જપિતં જન્મનિર્વાણમન્ત્રમ્ ॥ ૩ ॥

અનુવાદ

ઇન્દ્રો ઘડે પૂજાયેલા અરિહંત ભગવંતો, સિદ્ધિ સ્થાનમાં રહેલા સિદ્ધ ભગવંતો,
જિનશાસનની ઉન્નતિ કરનારા શ્રેષ્ઠ આચાર્ય ભગવંતો, શ્રીસિદ્ધાન્તને સારી રીતે મળાવનારા ઉપાધ્યાય
ભગવંતો, અને રત્નત્રયીનું આરાધન કરનારા મુનિ ભગવંતો, ૯ પાંચે પરમેષ્ઠીઓ પ્રતિદિન તમારું
મંગલ કરો ॥ ૧ ॥

(હિ જિનવર !) પાપી એવો કુતરો પણ ખીચક (મહારાજા સ્વચ્ચન્ધરના પુત્ર) ઘડે સંભળાયેલા
આપનાં નમસ્કાર (પચનમસ્કાર)નાં પદોને મરણ સમયે સાંભળીને દેવતાઈ સુલ્લને પામ્યો । તો પછી જપ
માટે ઘપરાતા નિર્મલ મળિઓની માલ્યાઘડે નમસ્કારચક્રને જપતો દુરેન્દ્રની સંપત્તિનું સ્વામીપણું મેઢવે
તેમા શો સંદેહ ? ॥ ૨ ॥

સંસારમા સારમૂત, ત્રણે જગતમાં અનુપમ, સર્વ પાપરૂપી શત્રુઓને વશમા કરનાર, સંસારનો ઉચ્છેદ
કરનાર, કાલકૂટ શેરનો નાશ કરનાર, કર્મોને નિર્મૂલન કરનાર, મોક્ષને માટે પ્રધાન મન્ત્ર, શિવસુહૃદને ઉપજ
કરનાર તથા કેવલ જ્ઞાનને આપનાર જિનભાષિત શ્રી નમસ્કાર મન્ત્રનો તું જાપ કર, જાપ કર । જાપ
કરાયેલો આ મન્ત્ર સિદ્ધિને આપનારો છે ॥ ૩ ॥

આકર્ષન્ મુક્તિકાન્તાં સુરપતિકમલાં દુર્વિધસ્યાપિ વશ્યં,
કુર્વન્નુચાટયંથાશુભમથ રચયન્ દ્વેપમન્તર્દિપાં ચ ।
તન્વાનઃ સ્તમ્ભમુર્ચૈર્ભવભવવિપદાં કિશ્ચ મોહસ્ય મોહં,
પુંસસ્તીર્થેશલક્ષ્મીમુપનયતિ નમસ્કારમન્ત્રાધિરાજઃ ॥ ૪ ॥

અર્હન્તો જ્ઞાનભાજઃ સુરવરમહિતાઃ સિદ્ધિસિદ્ધાશ્ચ સિદ્ધાઃ,
પશ્ચાચારપ્રવીણાઃ પ્રવરગુણધરાઃ પાઠકાશ્વાગમનામ્ ।
લોકે લોકેશવન્દ્યાઃ પ્રવરયતિવરાઃ સાધુધર્માભિલીનાઃ,
પશ્ચાપ્યેતે સદા નઃ વિદધતુ કુશલં વિઘ્નનાશં વિધાય ॥ ૫ ॥

અપવિત્રઃ પવિત્રો વા, મુસ્થિતો દુઃસ્થિતોડયવા ।
ધ્યાયેત્ (યન્) પંચ-નમસ્કારં, સર્વપાપૈઃ પ્રમુચ્યતે ॥ ૬ ॥

અનાદિમૂલમન્ત્રોડયં, સર્વવ્યાધિવિનાશકઃ ।
મઙ્ગલેષુ ચ સર્વેષુ, પ્રથમં મઙ્ગલં મતઃ ॥ ૭ ॥

5

10

મુક્તિરૂપી લીનું આકર્ષણ કરનાર, દેવેન્દ્રોનાં લક્ષ્મીને પળ વશ કરનાર, અશુભનું ઉચ્ચાટન કરનાર, અંતરંગ શત્રુઓ પ્રત્યે દ્વેષ પેદા કરનાર, સંસારની વિપત્તિઓનું સ્તંભન કરનાર અને મોહનું પળ મોહન કરનાર આ નમસ્કાર મન્ત્રાધિરાજ મનુષ્યને તીર્થંકરની લક્ષ્મી મેટ આપે છે ॥ ૪ ॥

15

કેવલ જ્ઞાનને ધારણ કરનારા અને ઇન્દ્રોથી પળ પૂજિત એવા અરિહંત ભગવંતો, સિદ્ધિપદને જેઓ વર્યા છે એવા સિદ્ધો ભગવંતો, પાંચ પ્રકારના આચારમાં કુશલ એવા આચાર્ય ભગવંતો, શ્રેષ્ઠ ગુણોને ધારણ કરનાર અને આગમોનું અધ્યયન કરાવનાર શ્રી ઉપાધ્યાય ભગવંતો તથા સાધુ ધર્મનું પાલન કરવામાં લીન અને દેવેન્દ્રોને પળ વંદનીય એવા શ્રેષ્ઠ મુનિ ભગવંતો—આ પાંચે પરમેષ્ઠિઓ અમારા વિઘ્નોનો નાશ કરીને અમારું સદા કુશલ કરો ॥ ૫ ॥

20

અપવિત્ર હોય કે પવિત્ર હોય અથવા સુખી હોય કે દુઃખી હોય, પંચ-નમસ્કારનું જે ધ્યાન કરે તે સર્વ પાપોથી મુક્ત બને છે ॥ ૬ ॥

આ (નમસ્કાર) મંત્ર અનાદિ મૂલ-મંત્ર છે, સર્વ વ્યાધિઓનો નાશ કરનાર છે અને સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ-ઉત્કૃષ્ટ મંગલ છે ॥ ૭ ॥

[८२-३७]

अज्ञातकर्तृकः— श्रीपञ्चपरमेष्ठिस्तवः

भक्तिव्यक्तिपुरस्सरं प्रणिदधे विस्तीर्णमोहोदधे-
निस्तीर्णान् परमेष्ठिनः कृततमस्त्रासान् प्रकाशान्मनः ।
पञ्चाऽप्युद्यतरान् क्षमाधरवरान् निस्तुल्यकल्याणकाम्,
प्रोतिस्फीतिनिबन्धनं सुमनसां तन्मन्दरागोत्तमान् ॥ १ ॥

अहंस्तः स्वपरार्थसम्पदुदयप्रादुर्भवंद्वैभवाः,
स्तोतव्या जगतो गतान्धतमसः प्राणिप्रमाणीकृताः ।
सन्मार्गे प्रथमप्रधानयच्चनव्यालुप्तमिव्यापधा,
भूयांसुर्भविनां भवाधिशमना देवाधिदेवाः धिये ॥ २ ॥

आद्युयान् सुकृतस्य सत्यरुसिनामैकान्तिकात्यन्तिकं,
सिद्धान्तचतुष्टयं फलमप्य्याधिच्छिन्नाधिधुर्व ।
××××विशेषशेखरसमं व्यापाधया याधितं^१,
सिद्धाः सिद्धिपदं सतां विदधतां ते संगनं सन्ततम् ॥ ३ ॥

आचाराचरणं सतां वितरणं सत्तोमुप्रीसम्पदां,
दोषाणां विनियर्जनं गुणततोर्निर्वर्त्तनं निःस्पृहं ।
तीर्थाधीश्वरतृप्त्युप्रवचनप्रोद्गासनं प्रव्यहं,
कुर्याणाः स्मरवाणमहनिपुणास्ते स्रस्त्रिः धिये ॥ ४ ॥

सम्यग्दर्शनयोधसंयमसमाधानप्रधानप्रभा-
भूयः शिष्यसमूहसंगतमतिशुन्यचित्सिद्धिदमाः ।
धीमदवाचकपुंगवाः शुभतरोदकाः कुतर्कातिपाः,
सूत्रार्थोभयवेदिनः प्रतिदिनं पुष्पान्तु पुष्प्योदयम् ॥ ५ ॥

ज्ञानाद्यैः दिवसाधकाः प्रतिपदं व्यापादका विद्विषां,
सम्पदाः धृतसम्पदां प्रतिपदा पापापदानन्ददाः ।
गङ्गातुङ्गनरङ्गसंगनगुणधेणिमणिसिन्धवः,
साधिष्यं शुभसंयमाध्वनि सदा तन्वन्तु यः साधयः ॥ ६ ॥

पञ्चाचाररमाविलासरसिकाः पञ्चप्रमादद्विगः,
पञ्चज्ञानमथाः प्रपञ्चविमुक्ताः पञ्चमतातोदयाः ।
रप्यन् पञ्चद्वीरुरुञ्जयपटा पञ्चत्वपञ्चाननाः,
पञ्च धीपरमेष्ठिनः प्रणमतां पुष्पान्तु नः संपदम् ॥ ७ ॥

सम्यग्ध्येयशिरोमणिं दिनमणिं चिन्वकृतमस्त्रासने,
 सर्वाभीष्टपरम्परावितरणे चिन्तामणिं प्राणिनाम् ।
 श्रुत्वा श्रीपरमेष्ठिपञ्चकमहं सिद्ध्यर्थमभ्यर्थये,
 भूयो भक्तिः भवे भवे मम भवेत् तद्ध्यानलीनं मनः ॥ ८ ॥

॥ इति श्रीपञ्चपरमेष्ठिस्तवः ॥

परिचय

आ पञ्चपरमेष्ठि स्तव श्रीलालभाई दलपतभाई भारतीय संस्कृति विद्यामंदिर, अहमदाबादना
 हस्तलिखित प्रतौना संग्रहमांयी उपलब्ध थयुं छे । जेनो पोथी नं. ४५७०, जनरल नं. ११५० (१) छे
 आ प्रत एक पानानी छे । आ स्तवना कर्ता विप्रे माहिती मळी नथी ।

शिवमस्तु सर्वजगतः परहितनिरता भवन्तु भूतगणाः ।
 दोषाः प्रयान्तु नाशं सर्वत्र सुखी भवतु लोकः ॥

पृष्ठ	पंक्ति	धनुष	
१०१	१४	पर्यायी	गणेश्वरी
११२	५	माती	मतिः
११२	२९	असोक	असोका
११४	१३	पर्यायी	पर्यायी
११५	२२	पद्मा पारानी माना	पद्म अने अन्नगुप्तआदि
११८	१६	जईनां	जईनां
११९	१९	जईनां	किन्तु शरीरानुं
११९	२८	(इष्टलौकिक)	(इष्टलौकिक)
१२१	१	मर्यादा	सरस्वती
१२१	९	विशुद्धपत्र	विशुद्धपत्र
१२२	५	पदम्	पदम्
१२६	७	इन्स्टिट्यूट	इन्स्टिट्यूट
१२९	४	निशं	निशं
१२९	११	व्यग्रीमद्व०	व्यग्रीमद्व०
१२९	२२	भासी	शालि
१२९	२४	दुष्ट	दुष्ट मनुष्यो के
१३०	१४	गायनं छाण	X
१३०	१९	गोरोचना, गायनं छाण	गोरोचना
१३०	१९	जई वंगरेनी	जई वंगरेनी
१३४	७	एतदुष्प	एतदुष्प
१३४	१०	प्राप्तिद्वय	प्राप्तिद्वय
१३५	७	सुरभट्ट०	सुरभट्ट०
१३६	१७	जईनां	जईनां
१३७	७	[११]	X
१३७	१९	पारे	ईशानादि चारे
१३८	४	आतिथि	आसीविषं
१३८	१४	पूर्वोत्तराश (शा)०	पूर्वोत्तरा(रे)श०
१३८	१९	मुंचामि	मुंचामि
१३९	१७	हृदयमां	हृदयमां
१४२	१६	०	अनुवाद
१४३	२४	वर्णां	वर्णां
१४६	१२	सकर्णानां	सकर्णानां
१४६	१९	शानवाळा	वीर्तिवाळा
१४६	२३	योगधी...उत्पन्न	योगधी उत्पन्न
१४७	२३	संकोच	संकोच (!)
१५०	३	रिष्टे	रि(हु)ष्टे
१५२	२१	भय के बारा	भय
१५६	२६	सगांवहालांओ	सगांवहालांओनी जेम
१५९	१९	शाकिनीओ	द्रोहकारक शाकिनीओ
१६२	२७	मोक्षनी सोपान पंक्तिखमान	फल्याणनी परंपराने करनार

શ્રુત	પંક્તિ	અર્થ	અર્થ
૧૬૪	૧૭	જીવો અનંત એવા	અનંત જીવો
૧૬૬	૬	સીમાન્ધરાયા	સીમાન્ધરાયા
૧૬૬	૧૩	મામદાધિન:	માર્ગદાયિન:
૧૭૦	૫	ઽમૃતાગુના	ઽમૃતાગુના
૧૭૦	૨૨	જુગાર	જુગાર
૧૭૮	૧૭	અરિહંતાદિનું	અરિહંતાદિનો
૧૮૦	૯	પ્રામ્ણીકૃતા:	પ્રામ્ણીકૃતા: (ભાગ)
૧૮૦	૨૧	જ્ઞાનમા...ગથા	જ્ઞાનને વિશે મેટ કરાવેલું
૧૮૨	૨	સુવર્ણાત્મતા	સુવર્ણાત્મતા
”	૧૬	કામવાદકત્વ	કામવાદકત્વ
૧૮૬	૧૨	યુગલેઽ	યુગલેઽ (ભાગ)
૧૮૬	૧૪	સાદુ	સાદુ
૧૯૩	૨૪	જીવસદૃશ અસમૃદ્ધ	જીવસ્પતિ જેવી
		બને છે (૧)	બને
૧૯૯	૫	હૌં	હૌં
”	”	હૌં	હૌં
૨૦૧	૮	હૌં	હૌં
”	૧૯	મગલ	મગલ
”	૨૨	સાદુ	સાદુ
૨૦૨	૨૩	મિત્રા	મિત્રા
”	૨૬	નિરાન્તરા	નિરન્તરા
૨૦૩	૮	‘સોલટ’	‘સોલ’
”	૧૬	‘પરશ્વલોપમ્’	‘પરશ્વ લોપમ્’
૨૦૪	૧૫	પચનામા	પચનામા
૨૦૮	૨૧	પ્રતિદિન	પ્રતિદિન
૨૧૨	૧૭	છઠ્ઠ	છઠ્ઠ
૨૧૨	૩૦	જગાવેલ્યાછે	જગાવેલા છે
૨૧૩	૩	ધર્મોવાલો	ધર્મોવાળા
૨૧૩	૨૨	દીવેટ	રેલા
૨૧૩	૩૦	હૌં	હૌં
૨૧૪	૨૬	સનો	ડનો
”	૩૦	કયા	કયા
૨૧૫	૨	દ્વીકાર	દ્વીકાર
૨૧૭	૧૧	સ્તોત્રમ-	સ્તોત્રમા
”	૧૫	મૂલ પાઠ	મૂલપાઠ
૨૧૮	૪	યોગા	યોગ
૨૨૧	૧૭	રમ	રમ
૨૩૦	૩૧	મૂલ	મૂલ

उद

अनेन जीवो

मीनस्थताया

मार्गस्थितः

मृगादिना

कुम्भ

धार्ष्ट्यादिना

प्रभृतीहताः (ताम्)

कान्ते विरोधे करादली आ पवित्र शक्त्या

मिनो स्त्रीरार करोने तिर्यको का स्त्री का

मुक्तामवा

कान्तादकत्वं

मुगलेऽ (हम)

ताउ

वृहस्पति जेरी

दने

ही

री

०

०

मंगले

काहू

मिया

निरन्तरा

'छेल'

'परश्व लोचम्'

पञ्चानामा

प्रतिदिनं

छ

क्यावेला छे

कन्यावाळा

रेखा

ॐ

उनो

कृपा

हीकार

स्तोत्रमां

मूलपाठ

योग

पृष्ठ

२३१

२३१

२३२

२३३

२३५

२३८

२३८

२४०

२४२

२४३

२५०

२५०

२५३

२५३

२५८

२५८

२६०

२६१

२६२

२६४

२६८

२७५

२७८

२७९

२८३

२८६

२८७

२९०

२९०

२९२

२९५

२९६

३०७

३१०

३१०

३१०

३१०

३१०

३१०

३१०

३१०

३१०

३१०

पंक्ति

२८

२९

१४

८

१६

९

१६

१७

८

२

४

५

१

३६

४

१३

२३

६

३

९

१९

२३

११

१८

२७

२९

३२

१५

१६

२२

२३

३३

४

४

१५

६

३

५

८

८

८

८

८

अशुद्ध

चरमशरीरीनी

अचरमशरीरी

स्वय

साध्यत्येव

ध्यानां

स्व

विजृम्भते

तेना

त्वमीक्षणम्

तरंगिण्या

ह अ म् स अ

"याक्षीयम्" ॥ सू ॥

कृतक्रतुः

अतीन्द्रियो

महार्हत्य

आर्हत्यलक्ष्मी

अपने

धर्मसम्य

दिक्कारी

० गार्भीयवर्षा

अपाने

जणावगारा

ताडिध्रे

विरहमान

काय ?

"सनः छत्र"

पिताः

वृहतीपतिः

"देवोपदिष्टा

गुणोगुणः

विद्या

वृत्ताग्रयुग्मः

"विजीवधनः

"सुगन्धि"

वैभव

विविक्ते देशे

सम

"मूलधातन

मोहनछिदुय

हु

शुद्धिपत्रक

चरमशरीरनी

अचरमशरीर

स्वय

साध्यत्येव

ध्याननां

स्तु

विजृम्भन्ते

ते

त्वमीक्षणम्

तरंगिण्य

ह अ म् स अ स

याक्षीयम् ॥

कृतक्रतुः

अती(नि)न्द्रियो

महार्हत्य

आर्हत्यलक्ष्मी

आपने

धर्मसम्यक्

दिक्कारी

"गार्भीयवर्षा"

आपने

जणावनारा

ताडिध्रे

विहरमान

शकाय ?

"सन-छत्र"

पिता

वृहतां पतिः

"देवोपदिष्टा

गुणोऽगुणः

ऽविद्या

वृत्ताग्रयुग्मः

विजीवधनः

"सुगन्धि"

वैभव

विविक्तदेशे

सम

"मूलधातन

मोहच्छिदुय

हुं

शृङ्ख	पंक्ति	अनुद	शुद्ध
३१०	३०	समस्तु	समस्तुं
३१२	६	°क्षयव्याहृत°	°क्षयमव्याहृत°
३१२	७	याम	योग
३१४	११	पापोने	पापोनो
३१६	२२	वर्पणे	कर्पणे
३१९	११	°हेतु	°हेतु
३१९	१३	क्षणोवरोहिणी	क्षणोवरोहिणी

पृष्ठ	पंक्ति	अशुद्ध	उद्भ
३१०	३०	समस्त	समस्त
३१२	६	°क्षयव्याहृत°	°क्षयव्याहृत°
३१२	७	याम	योग
३१४	११	पापोने	पापोनो
३१६	२२	वर्पणे	कर्पणे
३१९	११	°हेतुं	°हेतु
३२९	१३	हाणोवरोहिणी	हाणोवरोहिणी

